

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ

**1.
HUKUK
ÖĞRETİMİ KONGRESİ
07-08 KASIM 2013**

ANTALYA - 2013

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından
07-08 Kasım 2013 tarihleri arasında düzenlenen
I. Hukuk Öğretimi Kongresi'nin baskısı
Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve
Türkiye Adalet Akademisi işbirliğinde hazırlanmıştır.

Birinci Baskı : Türkiye Adalet Akademisi Yayınları, Ekim 2014

ISBN : 978-605-65054-6-1

Editör : Dr. Merve ALTUNTOP

Kapak Tasarımı : Özgül EMEKÇİ ÖZBUDAK

Dizgi Mizanpaj : Özgül EMEKÇİ ÖZBUDAK

Baskı:

İvedik Organize Sanayi Bölgesi 28. Cad. 770 Sok. No: 105 / A
Ostim/Yenimahalle/ANKARA

Tel : 0312 394 55 90 - 91

Belgegeçer : 0312 394 55 94

www.ayrintibasimevi.com.tr/info@ayrintibasimevi.com.tr

ÖNSÖZ

Türk hukuk sisteminde, sistem içi paydaşlar tarafından veya genel anlamda ülke kamuoyundan hukuk uygulamasına ve uygulayıcılara yönelik yoğunluğu giderek artan eleştirilere tanık olmaktayız. Yargısal sistemin işleyişine, hukuk uygulamasına ve hukukçulara yönelik bu yaygın eleştireliliğin yönlenmediği temel alan, kuşkusuz hukuk öğretimidir. Son yıllarda hukuk öğretiminin ortaya çıkardığı hukukçu profilinin kamu vicdanında ve ülke kamuoyunda yaygın biçimde sorgulandığı görülmektedir. Hukuk öğretiminin, hukukun mahiyetine dair felsefi sorgulamadan, hukukun bir öğrenim nesnesi olarak öğretim yöntem ve araçlarına kadar geniş bir yelpazede tartışılabilir bir konu olduğunu ifade edebiliriz.

Ne yazık ki, bu çok boyutlu ve önemli inceleme alanı ülkemiz akademik çevrelerinde yeterli ilgiyi görmemiştir. Hukuk öğretimini konu edinen oldukça sınırlı sayıdaki etkinlikler, uygulamaya yönelik esaslı bir etki yaratamamıştır. Akademia'ya mensubiyet ile varoluşunu tanımlayan, davranışsal ve düşünsel olarak buradan beslenen akademik camiamızın bu aidiyet alanına dair sistematik bir sorgulamaya uzak kaldığını görmekteyiz. Akademik kültürümüz, bireysel ve sistematik açıdan böylesi bir sorgulama faaliyetini teşvik edici nitelikte değildir.

Bu kültürel zeminde hukuk öğretiminin bizatihi kendisini anlamaya dönük düşünsel ve literatürel katkılara imkan sağlayacak çeşitli platformlara gereksinim duyulduğu açıktır. Kuşkusuz hukuk öğretiminin ilgili paydaşların katılımı ile farklı platform ve düzeylerde konu edilip tartışılması, yargı sisteminden hukuk politikasına ve hukuk algısına kadar geniş bir etkiyel alanda kamusal yarar sağlayacaktır. Bu tartışmaların oluşturacağı öneriler ve katkılara eklenenecek kamuoyu ile birlikte, sorumlu icrai makamların hukuk öğretimini bu perspektifle yeniden ele almaları ve tanzim etmeleri umulmaktadır.

İlkini Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi olarak gerçekleştirdiğimiz bu ulusal kongre, ilgili paydaşların olabildiğince tümünün katılımını temin etmeyi amaçlayan bir zirve olmuştur. Bu doğrultuda, Yükseköğretim Kurulu, Hukuk Fakülteleri, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Türkiye Adalet Akademisi, Türkiye Barolar Birliği ve bazı il Barolarının temsil ve katılımı amaçlanmıştır. Aynı zamanda bu kongre, Hukuk Fakültelerinin dekanlarının katılımı ile bir zirve toplantısına dönüşmeyi de hedeflemiştir.

Kongremiz, davetli konuşmacılar, bildiri sunan değerli akademisyenler, hukukçular ve bildiri sunmaksızın katılmak isteyen tüm kıymetli hukukçuların ve ilgili bilim adamlarının değerli katılımları ile 7-9 Kasım 2013 tarihleri arasında Fakültemizde gerçekleştirilmiştir. Yedi oturum olarak planlanmış olan kongremizde 32 adet bildiri sunumu gerçekleşmiştir. Periyodik bir süre-

lilikle gerçekleşmesini umduğumuz bu kongrenin çıktılarının kitaplaştırılması amacımız bu vesile ile gerçekleşmektedir.

Kongrenin önemli çıktılarından birisi de kongrenin sonuç bildirgesi olmuştur. 12 maddeden oluşan I. Hukuk ğretimi sonuç bildirgesinde ilk olarak, Hukuk ğretimi için ulusal düzeyde bir master planı hazırlanması nerisi formüle edilmiştir. Türk Yükseköğretiminde hukuk öğretimine yön verecek biçimde yeni hukuk fakültelerinin kuruluşuna ve/ya niceliksel büyümesine bu master planı çerçevesinde yn verilmelidir. İlgili bildirge, hukuk fakültelerinin ğretim elemanı profilinden ğrenci profiline, ğretim programlarından akademik yapılanmasına kadar bir çok temel soruna dair öneriler formüle etmiştir.

Son olarak, ulusal çapta düzenlemiş olduğumuz bu kongrenin akademik planlamasından organizasyonun gerçekleştirilmesine kadar oldua büyük bir emek ürünü olduğunu ifade etmeliyim. Bu meyanda, kongrenin gerçekleşmesine değerli emek ve katkılarını esirgemeyen tüm meslektaşlarıma, öğrencilerimize, idari personelimize ve paydaşlarımıza müteşekkirim. Bu süreçte maddi ve manevi desteğini esirgemeyen Antalya Barosu yönetimine ve ICF yönetimine teşekkürleri ediyorum. Ayrıca bu kongrede sunulan sözlü bildirilerin kaydedilmesi ve yayımlanması sürecini üstlenen Türkiye Adalet Akademisi yönetimine teşekkürü bir borç biliyorum.

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ
Dekan

KONGRE DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Muharrem Kılıç

Prof. Dr. Ayşe Odman Boztosun

Doç. Dr. Mehmet Altunkaya

Doç. Dr. Mustafa Erdem Can

Doç. Dr. Şebnem Gökçeoğlu Balcı

Doç. Dr. Mehmet Hanifi Bayram

Yrd. Doç. Dr. İlknur Uluğ Cicim

Yrd. Doç. Dr. Necla Öztürk

Yrd. Doç. Dr. Muharrem Gençtürk

Yrd. Doç. Dr. Seçkin Yavuzdoğan

Ar. Gör. Esra Cenkci

Ar. Gör. Çağla Çelik

Ar. Gör. Furkan Kararmaz

Ar. Gör. Ferat İşçi

Ar. Gör. İsmail Yüksel

KONGRE BİLİM KURULU

Prof. Dr. Arzu Oğuz (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Adem Sözüer (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet Ulvi Türkbağ (Galatasaray Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Emin Artuk (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Faruk Turhan (Süleyman Demirel Üniversitesi)

Prof. Dr. Doğan Şenyüz (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Ömer Ulukapı (Selçuk Üniversitesi)

Prof. Dr. Murat Doğan (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Yusuf Karakoç (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Şafak Balı (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Fadıl Yıldırım (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Kemal Şenocak (İnönü Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman Pehlivan (Karadeniz Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa Tiftik (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa Çeker (Çukurova Üniversitesi)

Prof. Dr. Selim Erdoğan (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Cem Baygın (Erzincan Üniversitesi)

Prof. Dr. Fahrettin Korkmaz (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ahmet Bilgin (Kırıkkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Fatih Uşan (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Prof. Dr. Hakan Hakeri (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Prof. Dr. Halil Akkanat (Türk-Alman Üniversitesi)
Prof. Dr. Necmi Yüzbaşıoğlu (Galatasaray Üniversitesi)
Prof. Dr. Ufuk Aydın (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Samir Salha (Gaziantep Üniversitesi)
Prof. Dr. Çağlar Özel (Hacettepe Üniversitesi)
Prof. Dr. N. İlker Çolak (Kocaeli Üniversitesi)
Prof. Dr. Halil Kalabalık (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. Seyithan Deliduman (Yalova Üniversitesi)
Prof. Dr. Muharrem Kılıç (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın (İstanbul Medipol Üniversitesi)
Prof. Dr. Nami Çağan (Atılım Üniversitesi)
Prof. Dr. Ayşe Nuhoglu (Bahçeşehir Üniversitesi)
Prof. Dr. Kudret Güven (Başkent Üniversitesi)
Prof. Dr. Abdullah Dinçkol (Beykent Üniversitesi)
Prof. Dr. Yücel Ertekin (Çağ Üniversitesi)
Prof. Dr. Hamdi Mollamahmutoğlu (Çankaya Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan Fehim Üçışık (Doğuş Üniversitesi)
Prof. Dr. Şaban Kayıhan (Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman Kaşıkçı (Fatih Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhammet Özekes (Gediz Üniversitesi)
Prof. Dr. Osman Berat Gürzumar (Bilkent Üniversitesi)
Prof. Dr. Enver Bozkurt (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Prof. Dr. Turgut Tarhanlı (İstanbul Bilgi Üniversitesi)
Prof. Dr. Şükran Şıpka (İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi)
Prof. Dr. Bahri Öztürk (İstanbul Kültür Üniversitesi)
Prof. Dr. Macit Kenanoğlu (İstanbul Şehir Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa Erdoğan (İstanbul Ticaret Üniversitesi)
Prof. Dr. Huriye Kubilay (İzmir Ekonomi Üniversitesi)
Prof. Dr. Merdan Hekimoğlu (İzmir Üniversitesi)
Prof. Dr. Ali Güzel (Kadir Has Üniversitesi)
Prof. Dr. Bertil Emrah Oder (Koç Üniversitesi)

Prof. Dr. Şahin Akıncı (Selçuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Dilek Yılmazcan (Maltepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Murat Şen (Melikşah Üniversitesi)
Prof. Dr. Zehra Odyakmaz (Mevlana Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa Koçak (Okan Üniversitesi)
Prof. Dr. Yener Ünver (Özyeğin Üniversitesi)
Prof. Dr. Çiğdem Kırca (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)
Prof. Dr. Sacit Adalı (Turgut Özal Üniversitesi)
Prof. Dr. Halil Cin (Ufuk Üniversitesi)
Prof. Dr. Mustafa Ruhan Erdem (Yaşar Üniversitesi)
Prof. Dr. Haluk Kabaalioğlu (Yeditepe Üniversitesi)
Prof. Dr. Refik Korkusuz (Yeni Yüzyıl Üniversitesi)
Prof. Dr. M. Akif Kütükçü (Zirve Üniversitesi)
Prof. Dr. Savaş Bozbel (Uluslararası Antalya Üniversitesi)
Prof. Dr. Hayrettin Ökçesiz (Akdeniz Üniversitesi)
Prof. Dr. İzzet Özgenç (Gazi Üniversitesi)
Prof. Dr. Yavuz Atar (YÖK)
Prof. Dr. İlhan Ulusan (İstanbul Kültür Üniversitesi)
Prof. Dr. Mahmut Koca (İstanbul Şehir Üniversitesi)
Av. Alper Tunga Bacanlı (Antalya Barosu Başkanı)

KONGRE PROGRAMI

BİRİNCİ GÜN

(7 KASIM 2013)

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Av. Alper Tunga BACANLI

Antalya Barosu Başkanı

Prof. Dr. İsrail KURTCEPHE

Akdeniz Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Durmuş GÜNEY

Yüksek Öğretim Kurulu Yürütme Kurulu Üyesi

Bilal ÇALIŞKAN

Adalet Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı

BİRİNCİ GÜN

(7 KASIM 2013)

KONFERANS SALONU

AÇILIŞ KONGRESİ

Prof. Dr. Cemal Bâli AKAL

İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

BİRİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Prof. Dr. Mehmet YÜKSEL

Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Bilim Felsefesi ve Sosyal Teori Işığında Hukuk Öğretimine Bakmak

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Türk Yükseköğretiminin Mevcut Dinamikleri ve Gelecek Projeksiyonu
Açısından Hukuk Öğretimi

Prof. Dr. Ahmet Ulvi TÜRKBAG

Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Hukuk Eğitiminin (!) Etik Boyutu

TARTIŞMALAR

İKİNCİ GÜN

(8 KASIM 2013)

EHAM TOPLANTI SALONU

BİRİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Uğur ESGÜN

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Hukuk Öğretimindeki Kamu Yönetimi/ Siyaset Bilimi Donanımı Eksikliğinin
Giderilmesinde Genel Kamu Hukuku Dersinin İşlevi

Rıdvan DEĞİRMENCİ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi

Türk Hukuk Öğretiminde Avukatlık Stajı

Kahan Onur ARSLAN

Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi

Hukuk Öğretiminde Öğretici Eğitimi

TARTIŞMALAR

İKİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Doç. Dr. Haluk SONGUR

Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Darülfünun'dan Cumhuriyet'e Hukuk Eğitimi Müfredatı

Yrd. Doç. Dr. Gökçe ÇATALOLUK

İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

“Hukukun Feneri” ve Günümüzde Hukukun Bir Sanat Olarak Öğretimi

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nihat KANBUR

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Hukuk Öğretimindeki Eksikliklerin Uygulamaya Yansıması

Esmâ TOK

Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Lisans Öğrencisi

Fransa – Türkiye'deki Hukuk Eğitimindeki Farklılıklar Ve Gelecek Seçimine Etkisi

Harun BODUR

Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi

Yakında Sinemalarda: “Hukuk ve Film” Yaklaşımı ve Hukuk Öğrenimi

TARTIŞMALAR

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Meral ÖZTOPRAK

Yeditepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi

Cengiz AŞKAN

Müşavir Hazine Avukatı

Hayat ve Meslek Gerçekliğinde Üniversitelerde Temel Hukuk Eğitimi

Yrd. Doç. Dr. Cafer EMİNOĞLU

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Avusturya Hukuk Öğrenimi Sisteminin, Hukuk Eğitimi İle İlgili Türkiye’de Var Olan Sorunlar Açısından Değerlendirilmesi

Ali BALKAN

Bozok Üniversitesi Adalet Meslek Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi

Türkiye’de Önlisans Düzeyinde Hukuk Öğretiminin Sorunları

İKİNCİ GÜN

(8 Kasım 2013)

BİRİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Osman İSFEN

Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Osman İSFEN

Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Alman Hukuk Eğitim Sistemi

Prof. Dr. Huriye KUBİLAY

İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Türkiye’de Lisans Düzeyindeki Hukuk Eğitimi ve Amerika Birleşik Devletleri İle Karşılaştırma

Doç. Dr. Murat YANIK

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

ABD Hukuk Eğitiminden Türkiye İçin İzdüşümler

TARTIŞMALAR

İKİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Şükran ŞIPKA

İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Hukuk Eğitiminde Uluslararasılaşma ve Çift Diplomalı Programların Getirilmesi: “Köln-Kemerburgaz Çift Diplomalı Hukuk Lisans Programı Örneği”

Doç. Dr. Ozan ERÖZDEN

Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Hukuk Öğretimi ve Demokratik Hukuk Devleti

TARTIŞMALAR

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Hukuk Eğitimindeki Gerilemenin Başlıca Sebepleri ve Bazı Çözüm Önerileri

Prof. Dr. Ayşe BOZTOSUN

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Hukuk Öğreniminde Vicdan Eğitimi Gerekli Mi, Mümkün Mü?

TARTIŞMALAR

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Yrd. Doç. Dr. Bige AÇIMUZ

Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Hukuk Öğretiminde Yöntem Arayışı: Gelenek, Yenilik ve Kendiliğindenlik Arasında

Yrd. Doç. Dr. Bilge BİNGÖL

Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Hukuk Öğretiminde Disiplinler Arası Yaklaşım: Bolonya Sürecinin Uygulanabilirliğine İlişkin Almanya ve Türkiye Üzerine Kıyaslamalı Bir İnceleme

Prof. Dr. Ahmet BATTAL

Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Hukuk Fakültelerinde Metodoloji Dersi Uygulaması
Turgut Özal Üniversitesi Örneği

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Hukuk Öğretiminde Mukayeseli Hukukun Önemi

TARTIŞMALAR

KONGRE SONUÇ BİLDİRGESİ

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

BİRİNCİ GÜN

7 KASIM 2013

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Konferans Salonu

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

*Akdeniz Üniversitesi Rektör Yardımcısı ve
Hukuk Fakültesi Dekanı*

Av. Alper Tunga BACANLI

Antalya Barosu Başkanı Avukatı

Prof. Dr. İsrail KURTCEPHE

Akdeniz Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Durmuş GÜNAY

Yüksek Öğretim Kurulu Yürütme Kurulu Üyesi

Bilal ÇALIŞKAN

Adalet Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı

SUNUCU

Sayın Adalet Bakanlığı Müsteşarım, Sayın Yüksek Öğretim Kurulu Üyesi, Sayın Rektörüm, Sayın Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürüm, Sayın Cumhuriyet Başsavcısı Vekilim, Sayın Adalet Akademisi Başkanım, Sayın Antalya Barosu Başkanım, Değerli Öğretim Üyelerimiz, Saygıdeğer Konuklar ve Basınıımızın Kıymetli Temsilcileri,

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi I. Hukuk Öğretimi Kongresine hepiniz hoş geldiniz, onur verdiniz.

Saygıdeğer Konuklar, programımıza başlamadan önce sizleri Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk ve tüm şehitlerimizin manevi huzurunda 1 Dakikalık Saygı Duruşuna ve ardından İstiklal Marşımızı okumaya davet ediyorum.

Saygı Duruşu ve İstiklal, Marşı

Değerli Konuklar, Programımıza katılamayan ancak tebrik mesajları gönderen Anayasa Mahkemesi Başkanı Sayın Haşim Kılıç'a ve Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı Sayın Serdar Özgüldür'e teşekkürlerimizi iletiyoruz.

Değerli Konuklar, I. Hukuk Öğretimi Kongresi'nin Açılış Konuşmalarını yapmak üzere Akdeniz Üniversitesi Rektör Yardımcısı ve aynı zamanda Hukuk Fakültesi Dekanı Sayın Profesör Doktor Muharrem Kılıç'ı davet ediyorum.

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Sayın Müsteşarım, Sayın Yüksek Öğretim Kurulu Üyesi, Sayın Rektörüm, Sayın Antalya Baro Başkanım, Sayın Adalet Akademisi Başkanım, Protokolümüzün Değerli Mensupları, Kıymetli Meslektaşlarım, Değerli Basın Mensupları ve Sevgili Öğrenciler,

Hepinizi öncelikle saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

İnsan teki ile toplum ve toplum ile hukuk arasında zorunlu bir ontolojik bağ söz konusudur. Söz konusu varoluşsal bağ, beşeri ilişkiler alanının kurallandırılma ihtiyacını doğurmuştur. Bu ontolojik gerçeklik, insan varlığında içkin olan kural koyma güdüsü ile insanlık tarihi boyunca Hammurabi Yasalarından ...Kanunlarına, örfi hukuk kurallarından modern yasalara kadar kendisini somut biçimde üretmiştir. Doğal olarak bu durum; hukuku, insan aklının hem teorik ve hem de pratik düzlemde merak duygusunun odağı haline getirmiştir. Bunun bir yansıması olarak hukuk, akademiyanın kadim geleneksel yapısı içerisinde bir efisteme ve öğrenim nesnesi olarak varlığını üniversite bünyesinde sürdürme gelmiştir. Modern üniversite düşüncesinin tarihseki kökenini oluşturan 11. ve 12. Yüzyıl Batı üniversitelerinin kuruluşunun temel saiklerinden birisini de hukuk ve tıp öğretimi oluşturmıştır. Hukuk bilimi; tıp, teoloji ve sanat ile birlikte dört temel fakülteden öğretim alanından birisi olarak kadim üniversite gelenek içerisinde örgütlenmiş ve yerine almıştır.

Bu bilgisel alan, kurumsal örgütlenmesinden eğitim-öğretim süreçlerinin pedagojik, sosyo-psikolojik ve metodolojik yönlerine kadar çok boyutlu bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu boyutlarıyla Türk yüksek öğretim tarihinde hukuk öğretimi farklı problematikleri açısından sürekli biçimde aktüel değerini yitirmeyen bir tartışma zemini yaratmıştır. Bu meyanda hukuk öğretimi konusu üniversital yapının araştırma, eğitim-öğretim ve toplumsal hizmet üçlemesiyle bütünselliğini kurduğu üretici işlevleri açısından verimli bir biçimde tartışılabilir niteliktedir.

Türk hukuk sisteminde, sistem içi paydaşlar tarafından veya dışarıdan hukuk uygulamasına ve hukuk uygulayıcılarına yönelik yoğunluğu giderek artan eleştirilere tanık olmaktayız. Yargısal sisteminin işleyişine ve hukuk uygulamasına yönelik bu yaygın eleştirelliğin yöneldiği temel alan, hukuk öğretimi alanıdır.

Ne yazık ki bu çok boyutlu ve önemli inceleme alanı, ülkemiz akademik çevrelerinde yeterli ilgiyi görmemiştir. Hukuk öğretimini konu edinen sınırlı sayıdaki bilimsel etkinlik ve çalışmalar, uygulamaya yönelik esaslı bir etki yaratmamıştır. Akademiye mensubiyeti ile varoluşunu tanımlayan davranışsal ve düşünsel olarak buradan beslenen akademik camiamız, bu alana dair sistematik bir sorgulamaya uzak kalmıştır. Akademik kültürümüz, bireysel ve sistematik açıdan böylesi bir sorgulama faaliyetini teşvik edici nitelikte değildir.

Bütün bu tartışmalar, yüksek öğretimimizde okullaşma oranında tanık olduğumuz son yıllarda daha bir anlam kazanmaktadır. Okullaşma oranlarındaki artış politikası, yüksek öğretime erişim konusundaki yoğun talebin karşılanması amacına matuftur. Bu amaçla yeni üniversitelerin açılmasının yanı sıra yüksek öğretime olan talebin yoğunlaştığı alanlarda kontenjanların artı-

rılması yönünde bir politika belirlenmiştir. Bu yüksek öğretim politikası, talebin yoğunlaştığı temel alanlardan birisi olan hukuk fakültelerinde öğretiminin niteliğine ilişkin yoğun bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu noktada üniversitelerin akademik ve fiziksel altyapısının mevcut durumu ile yoğun talep arasında bir uyumsuzluk söz konusudur. Yüksek öğretim alanındaki bu büyümenin en bariz alanlarından olan hukuk fakültelerindeki öğretiminin bizi kendisini anlamaya ve geliştirilmesine dönük düşünsel ve literatürel katkılara imkan sağlayacak çeşitli platformlara gereksinim duyulduğu açıktır.

Hukuk öğretiminin ilgili paydaşlarının katılımıyla farklı düzlemlerde konu edilip tartışılması, yargı sisteminden hukuk politikasına ve hukuk algısına kadar geniş bir etki alanı yaratma potansiyeli taşıyacaktır.

Umulur ki, bu tartışmaların oluşturacağı öneriler ve katkılara eklenilecek olan kamuoyuyla birlikte sorumlu icra makamlarının hukuk öğretimini bu perspektifle ele almaları ve tanzim edilmeleri temin edilebilir.

Bu düşüncelerle ilkin Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültemizin ev sahipliği ile gerçekleştirmekte olduğumuz bu Ulusal Kongre ilgili paydaşların olabildiğince tümünün katılımını temin etmeyi hedeflemiştir. Periyodik bir süreklilikle devamını umduğumuz bu Kongre, kuşkusuz ilgili paydaşlarımızın değerli katkılarıyla gerçekleşmektedir. Bu meyanda çok değerli maddi ve manevi katkılarından ötürü Sayın Antalya Baro Başkanımız Avukat Alper Tunga Bacanlı'nın şahsında Antalya Baromuza teşekkürü bir borç biliyorum. Yine katkılarından ötürü Türkiye Adalet Akademisi Başkanlığı'na teşekkür ediyorum. Yine eğitim-öğretim süreçlerine katkıda bulunmayı bir misyon olarak benimseyen ICF Yönetimi ve Yönetim Kurulu Üyesi Sayın Yaşar Döngel Bey'e teşekkür ediyorum. Anlamlı katkılarından ötürü Türk Havayolları Bölge Müdürümüz Sayın Ömer Durna'ya ve Değerli Dostum Hüsamettin Oğuz'a teşekkür ediyorum. Kongre hazırlık sürecinin her aşamasında katkıda bulunan Düzenleme Kurulu üyesi değerli hocalarımız ve asistanlarımıza müteşekkirim. Hukuk Fakültemizin bu türden akademik etkinliklere değerli katkılarını esirgemeyen Sayın Rektörümüze şükranlarımı sunuyorum. Son olarak bu bilimsel şöleni katılımlarıyla onurlandıran değerli meslektaşlarımıza ve öğrencilerimize teşekkürlerimi sunuyorum.

Kongremizin başarılı geçmesi dileğimle hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

SUNUCU

Saygıdeğer Konuklar, şimdi konuşmalarını yapmak üzere Antalya Barosu Başkanı Avukat Sayın Alper Tunga Bacanlı'yı davet ediyorum.

Av. Alper Tunga BACANLI

Sayın Müsteşarım, Protokolün Değerli Mensupları, Kıymetli Misafirler, Sevgili Öğrenciler,

Her şeyden önce burası bizim yabancı olmadığımız bir salon, göreve geldiğimiz günden bu tarafa çok Değerli Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı ve öğretim görevlileriyle beraber Antalya Barosu çok ciddi bir işbirliği ortaya koydu. Burada söyleşiler yaptık, konuşmalar yaptık, kurgusal duruşmalar, hakikaten bizim için de oldukça keyif verici. Antalya Barosu olarak, bir hukuk örgütü olarak bizim hukuk eğitimine uzak kalmamız asla düşünülemez. Çünkü bizler biliyoruz ki gerçek hukuk devletin teminatı devamlı suretle yasa yapmak değil, bilgili, donanımlı hukukçu yetiştirmektir. Ülkemizdeki hukuk eğitimindeki plansızlık ve kontrolsüzlüğün getirdiği kalite düşüklüğü de hepimizin malumu. Geçtiğimiz hafta çok yakın zamanda Belek'te HSYK'nın düzenlediği ve başta Anayasa Mahkemesi Başkanımız olmak üzere yargının tüm üst temsilcileri, HSYK'nın tüm değerli üyeleri, Adalet Bakanlığının bürokratlarının neredeyse tamamının katıldığı hakim-savcı eğitimi konulu bir çalışma yapıldı. Gerçekten ben bunu son derece önemsiyorum, orada Anayasa Mahkemesi Başkanımızın da bir tespiti vardı; "Burada avukatları da çok sayıda temsil edilebilecekleri daha geniş bir hukuk öğretimi kongresi şeklinde bunu planlamalıyız" demişti, işte Akdeniz Üniversitesinin Hukuk Fakültesinin yaptığı bence bu. Ben açıkçası bu I. Hukuk Öğretimi Kongresinin gelenekselleşmesi gerektiğini düşünüyorum. Antalya Barosu olarak biz, bir parça da olsa katkımız sonuna kadar bu katkıyı sürdürmeye devam edeceğiz, en azından şahsım adına ve Barom adına bu sözü verebilirim.

Bu Kongrenin son derece faydalı olacağını, hepimizin istifade edeceğini düşünüyorum. Gerek şahsım gerekse Antalya Barosu adına hepinizi saygıyla selamlıyorum, sağ olun.

SUNUCU

Değerli Konuklar, konuşmalarını yapmak üzere Akdeniz Üniversitesi Rektörü Profesör Doktor Sayın İsrail Kurtcephe'yi davet ediyorum.

Prof. Dr. İsrail KURTCEPHE

Sayın Müsteşarım, Sayın YÖK Yürütme Kurulu Üyesi, Adalet Akademisi Başkanı, Protokolün Değerli Mensupları, Kıymetli Meslektaşlarım, Sevgili Öğrenciler,

Akdeniz Üniversitesi'ne hepiniz bu Kongre vesilesiyle hoş geldiniz, şeref verdiniz.

İnsanoğlunun en temel ihtiyaçları nedir diye bir soru yönetilse herhalde yemek, içmek diye başlarsınız söze ama insanoğlunun en temel ihtiyaçlarının

başında bana göre hukukun korumakla yükümlü olduğu temel hak ve hukuklarımız gelir, bunların başında can güvenliği, ırz güvenliği, mal güvenliği ve temel düşünce hürriyeti gelir.

Değerli Arkadaşlarım, bugün var olan dünya coğrafyasındaki 192 ülkeden, 192 belki değişmiş olabilir ama bu benim hafızamdaki son rakam, 42 Müslüman ülke bulunuyor ve bu Müslüman ülkeler arasında modern hukuku, en ileri noktaya götüren ve bunu bir sistem haline getiren tek ülke olduğumuz iddiasındayız. Türkiye Cumhuriyeti bu bakımdan da diğer Müslüman ülkelere örnek ve lider olmak gibi bir rolü oynuyor. Öncelikle böyle bir role soyunan Türkiye'nin mutlaka hukukun her anlamda en iyi biçimde uygulandığı bir ülke olmak gibi bir zarureti var. Bizlere bu noktada üniversiteler olarak, Akademiya olarak çok önemli bir görev düştüğünü kanaatindeyim.

Değerli Arkadaşlarım, siz eğer hak ve hukukunuzu koruyamıyorsanız neye sahip olursanız olunuz hiçbir şey ifade etmez. Demokrasi tek başına hukukun olmadığı bir sıfat olmanın ötesinde de bizler için bir değer ifade etmez. Eğer siz demokrasinin içini üstün, nitelikli bir sistem ile hukuk sistemiyle doldurabiliyorsanız o zaman demokrasi gerçek manada bir sisteme dönüşür. İşte Türkiye Cumhuriyeti 90 yılı aşkın süredir bu sistemi mükemmel hale getirmenin mücadelesini veriyor. Hatta bunun evveliyatı yaklaşık 200 yıllık bir maziye dayanıyor. Hukuk, pazardan aldığınız bir ürün gibi getirip masanıza koyacağınız, faydalanacağınız bir değer değil değerli arkadaşlarım, bu bir kültür. Bu kültürün oluşması için de zamana ihtiyaç duyuluyor. Bu zaman da insan ömrüyle mukayese ettiğiniz takdirde de öyle kısa olmuyor, uzun yüzyıllar alabiliyor. Bugün imrendiğimiz, özendiğimiz hatta Birlik üyesi olmak için çalıştığımız Avrupa'nın önde gelen, Avrupa Birliği'ni kuran büyük ülkelerin temel değerlerinin başında sistemlerinin dayandığı modern hukuk geliyor. İşte biz de 1800'lü yıllardan, 1807'lerden, 1839'lardan bugünlere uzanan büyük bir zaman dilimi içerisinde önemli mesafeler kat etmiş durumdayız. Geldiğimiz noktada hâlâ büyük eksiklerimiz olduğu herkesin ortak kanaati. Bugün insanlarımızın düşünce özgürlüklerinin önündeki tüm engelleri kaydırma gayret ve çabası sürüyor Türkiye içerisinde. Türkiye'de hukukun önündeki birtakım yasakların kaldırılması yönünde son yıllarda çok önemli ve ciddi gelişmeler olduğunu hepimiz takdir edersiniz. Türkiye üniversitelerinde de bu yönde ciddi çalışmalar bulunuyor.

Şu an içinde bulunduğunuz bu mekanın beş yıl önce varlığından bile söz edilemezdi. Ben rektörü olduğum zaman Akdeniz Üniversitesinin Hukuk Fakültesi yılda 20 öğrenci alan, mekanı bulunmayan, kendisine ait binası bulunmayan, adı var ama cismi küçük bir hukuk fakültesi konumundaydı. Oysa bizim anlayışımıza göre bizim insanımıza ekmekten, aştan önce vermekle yükümlü olduğumuz değer, hukukun beslediği değerler olmalıdır. Bu değerleri verdiğimiz zaman biz aşımızı da kazanırız, ekmeğimizi de kazanırız, gücümüze de güç katarız ve büyük idealimiz olan "Büyük Türkiye'yi" yaratma

noktasında da önümüzdeki her türlü engeli kolaylıkla aşarız.

Arkadaşlar, hukuku önemsetmek açısından toplumu bilinçlendirme noktasında da bu camianın insanlarına, özellikle de hukuk fakültesine çok önemli vazifeler düştüğü kanaatindeyim. Çünkü üniversitelerin; bilimi üretmek, toplumu bilgilendirmek, bilinçlendirmek ve toplumun önünü açarak onu yaydığı bu bilim ışığıyla geleceğe taşımak gibi bir misyonu olduğunu hepimiz biliriz. İşte böylesine bir misyonla hareket etmesi gereken üniversitelerin de nitelikli hukukçu yetiştirmenin yanında bu bilinci yayma yönünde de çeşitli faaliyetler göstermesi gerekliliği konusunda herhalde siz de benimle hemfikirsinizdir. O yüzden bu Kongreyi ben son derece önemsiyorum.

Değerli Arkadaşlarım, eğitim-öğretim sisteminiz çağdaş, modern ve kaliteliyse bunun ürünlerinin de kaliteli olmaması için hiçbir sebep yok. Akdeniz Üniversitesi yönetim felsefesi gereğince hukuk alanında da üzerine düşen vazifeyi bir hakkın en iyi şekilde yerine getirme iddiasını taşıyor. Bizim Yönetim felsefemiz şu değerli dostlarım; sıradan işleri herkes yapabilir, her insanın yetenekleri vardır, bu yetenekleriyle günlük işleri, sıradan işleri hepimiz başarırız ama önemli olan sıradan işler yapmak değil, önemli olan farkındalık yaratacak işler yapmaktır. Biz de bu ülkenin hukuk tarihine damgasını vuracak, bu ülkenin hukuk alanında ihtiyacı olan nitelikli insanları yetiştirecek ve bu ülkenin önünü açacak, bu ülkeyi parmakla gösterilecek bir hukuk devleti haline getirecek kaliteli akademisyenler ve hukukçular yetiştirme gibi kutsal bir ideal ile yolumuza devam ediyoruz.

Bu Kongrenin bu idealimize katkı sağlaması dileğiyle Kongrenin tertibinde emeği geçen, buralara kadar teşrif eden, eline kalemi alan, yollara düşen ve bu iş için göz nuru döken herkese şahsım, üniversitem ve milletim adına şükranlarımı sunar, Kongrenin hayırlara, güzelliklere ve başarılarla vesile olması dileğiyle hepinize saygı ve sevgilerimi sunarım. Sağ olun, var olun...

SUNUCU

Saygıdeğer Misafirler, Yüksek Öğretim Kurulu Yürütme Kurulu Üyesi Profesör Doktor Sayın Durmuş Günay'ı konuşmalarını yapmak üzere davet ediyorum.

Prof. Dr. Durmuş GÜNAY

Değerli Katılımcılar, hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum.

Hukuk Eğitimi Kongresini düzenleyen Akdeniz Üniversitenin Rektörü Profesör Doktor Sayın İsrail Kurtcephe'ye, Hukuk Fakültesi Dekanı Profesör Doktor Muharrem Kılıç'ı yürekten kutlarım. Kongre'ye başarılar dilerim.

Ülkemizin ve yüksek öğretimimizin çok önemli bir meselesi olan gelen hukuk öğrenimini bu kadar geniş kapsamda ele alındığı ilk Hukuk Öğretimi

Kongresi olmaktadır. Ülkemizde hukuk öğretiminin daha da iyileştirilmesi konusunda uygulanabilir sonuçlar istihsal etmesi Kongreden beklediğimiz en önemli sonuçtur ve en önemli dileğimizdir.

Dünyada toplumsal ve ekonomik gelişmeler karşısında hukuk mesleği de değişime uğramaktadır. Hukuk eğitiminde yapılan yeniliklerle yetiştirilmek istenen hukukçuya bugüne kadar sürdürülen hukuk eğitiminde öngörülmeyen bazı nitelikler kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu nitelikler nelerdir ve nasıl bir hukukçu tipi yetiştirilmek istenmektedir? Başka bir deyimle bugünün toplumu ve iş piyasası, nasıl bir hukukçu tipi beklentisi içerisinde? Hukuk mesleğinin yeni gereksinimlerini karşılayacak hukukçunun çok iyi hukuk bilgisinden çok esnek bir iş anlayışına sahip olması beklenmektedir. Ancak genel hukuk eğitimi almış, metodolojik hukuk bilgisine sahip hukukçular, kendilerinden beklenen yeni görevleri yerine getirebileceklerdir. Ayrıca kendi hukuk düzeninde derin bilgiye sahip ancak başka hukuki alanlarda veya hukuk düzenlerinde değişik düzenlemelere uyum sağlayabilmelerini mümkün kılan genel eğitim almış hukukçulara daha fazla gereksinim duyulacaktır. Bütün bunlara bazı kişilik özellikleri de eklenmektedir; inisiyatif kullanabilen, görgülü, becerikli, dil bilgisine sahip hukukçular.

Hukukun giderek uluslararası bir nitelik kazanması, hukukçularda bu özelliklerin aranması sonucunu doğurmaktadır. Ayrıca günümüzde hukuk eğitimi, ihtilaf çözmeye yöneliktir oysa ihtilafları önlemeye yönelik hukuk giderek daha fazla anlam kazanmaktadır. Artık hukuki danışmanlık, uzlaştırma ve sulh faaliyetleri hukukçuluk mesleğinin faaliyetleri içerisinde daha fazla bir yer tutmaktadır.

Görülmektedir ki yeni hukuk eğitiminde iki nokta ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, temel hukuk bilimleri, ikincisi ise karşılaştırmalı hukuktur. Hukuk Kaynakları Teorisi, normların geçerliliği ve yorumu, çeşitli hukuki sistemler arasındaki ilişkilerden çıkarılacak sonuçlar, hukuk ve toplum arasındaki diyalektik ilişki, hukuk ve politika, hukuk ve ahlâk gibi konular bu yeni perspektifin ihmal edilemez konularından sadece birkaç tanesidir. Hukuk teorisi, hukuk tarihi, Roma hukuku, karşılaştırmalı hukuk, hukuk felsefesi gibi temel bilimlere mutlaka daha fazla önem ve yer verilmelidir. Ayrıca öğrencinin mesleğini yaparken öğrenebileceği konularla öğretimde fazla zaman yitirilmemelidir. Hukuk bilimi, doğru ve yanlış hukuki davranış ve kararların ilke ve ölçüleriyle ilgili bir bilimdir. Bu sebeple hukuk bilimi, sırf bilme işlemiyle yetinemez, o aynı zamanda bir karar bilimidir. Böyle bir niteliğe sahip olan hukuk bilimi sadece hukukun ne olduğu değil aynı zamanda ne olması gerektiği konusunda da cevap vermeyi amaç edinmelidir.

Hukukun ne olması gerektiği sorusuna cevap verebilmesi için hem genel anlamda felsefi yaklaşımın hem de bir disiplin olarak hukuk felsefesinin ne kadar önemli olduğu vurgulanmalıdır.

Türk hukuk doktrinine de çok değerli katkılarda bulunmuş olan ünlü Hukukçu Ernest Hirsch; “hukuk biliminin görevinin hukukla ilgili olgu ve olayları incelemek, bu etkinliğin ürünlerini düzenli bir sistem haline koymaktan ibaret olduğunu, hukuk felsefesinin görevinin ise sayısız kuralların bütününi oluşturan hukuku, genel kültür açısından incelemek olduğunu” söylemiştir. Hirsch’e göre hukuk felsefesinin görevi; hukuk nedir veya hukuk nasıl olmalıdır sorularına doyurucu bir cevap aramaktan ibarettir. Öyleyse hukuk felsefesinin önemini teorik ve pratik olmak üzere iki açıdan ele almamız mümkündür. Hem insan etrafında döndüğü her şeyi anlamak, bilmek ve esasında kavramak kavramına sahiptir. Elbette hukuk da insanoğlunun bilmek, anlamak ve esasını kavramak istediği bir olgudur. İşte hukuk felsefesi öncelikle hukukun ne olduğunu tanımlamak, işlevinin yerine getirilmesi bakımından önem taşımaktadır.

Bu noktada elbette hukuk felsefesi ideal hukuk düzenine ulaşabilmek için tek başına yeterlidir demiyoruz. Nasıl bir evin inşasında plan ne kadar başarılı çizilirse çizilsin, inşaat ustaları, kullanılan malzemelerin kalitesi gibi unsurlar o evin kalitesine etki ediyorsa ideal hukuk düzeninin kurulmasında da hukuk felsefesi kadar toplumun yapısı, ahlâki düzeyi, uygulayıcıların uzmanlığı, sosyo-ekonomik ve politik faktörler gibi birçok faktör önem arz etmektedir.

Hukukun ne olduğunun ve nasıl olduğunun ayırımına varmadan hukuk felsefesi, yukarıda da izah edildiği gibi teorik bir öneme sahiptir ancak hukuk felsefesinin pratik önemini de göz ardı etmemek gerekir. Hukukçu, hukuk felsefesini olguların ve olayların nedenini anlamaya çalışırken de kullanacaktır. Olayların ve olguların nedenini anlayabilen bir hukukçunun, sorunların kaynağını çok daha kolay tespit edebileceğini ve dolayısıyla sorunlara çözüm bulma çabasını daha kolay ve daha başarılı bir şekilde sonlandıracağını unutmamak gerekir.

İlk Çağ düşünürleri olan Platon, Aristoteles, Sofistler, Rönesans düşünürleri olan Hugo, Glateus, Samuel Pusendorf, John Log, Montesque, Russo, Chesar, Akılcı Hukuk Okulunun temsilcileri olan David Huge, Immanuel Kant, Nietzsche, Hegel gibi Tarih Okulunun temsilcileri, 20. Yüzyıl düşünürleri ve birçok hukukçu, hukuk felsefesinin pratik önemini kavrayarak çeşitli hukuksal sorunların çözüm ilkelerini ortaya koymuşlardır.

Görülüyor ki hukuk felsefesi, birçoğu tarafından zannedildiği gibi felsefe yapmak için gerçekleştirilen ayakları yere basmayan bir faaliyetin ötesinde sadece kamu hukukunun değil aynı zamanda özel hukukun problemlerine de çözüm önermeye çalışan tüm pozitif hukuk alanlarına kaynaklık teşkil eden çalışmalar içeren pratik faydası yüksek bir düşünsel faaliyettir.

Teorik ve pratik faydası bu denli yüksek olan hukuk felsefesinin hukuk eğitimimizdeki ve hukuk uygulamalarımızdaki yeri hangi düzeydedir? Eği-

tim sistemimiz, öğrencilere yüksek öğretime gelinceye felsefe dahil hemen hemen hiçbir şey vermemekte ve öğrencinin yüksek öğretime başlayabilmesi için ondan felsefe ile alakalı hiçbir şey istememektedir. Genel olarak felsefe alanındaki yeterli donanıma sahip olmadan hukuk fakültesi sıralarına gelmiş bulunan bir öğrencinin, hukuk felsefesinin teorik ve pratik faydasını kavramakta oldukça güçlük çekeceği doğal bir sonuçtur. Bu bakımdan insan için tamamlayıcı olan düşünsel faaliyetin, başlı başına bir değer olduğu ve düşünülen şeyin işlevsel anlamda da işe yarayabileceğini öğrencilerine anlatabilmek bir hukuk felsefecisi için oldukça zor olsa gerektir.

Hukuk Felsefesi dersi, günümüzde hukuk profesörlerince bir kültür dersi olarak görülmekte ve pozitif hukuk branşlarının gölgesinde kalmaktadır. Yürürlükte olan hukukun bilgisi elbette küçümsenemez, Home Economicus olarak tanımlanan günümüz insanı, elbette, kendisine bu imkânı sağlayacak olan bilginin peşinden öncelikle koşacaktır. Ancak salt ekonomik çıkar kaygısıyla ele alınmış bir hukuk eğitiminin hukuki problemleri gerçek anlamda çözmekte yetersiz kalacağı da bir gerçektir.

Hukuk fakültelerinin tamamına yakınının ders programları içerisinde hukuk felsefesi dersi, hukuk felsefesi ve sosyolojisi adıyla 2 ya da 3 kredi olarak yer almış görünmektedir. Bu fakültelerinin hukuk lisans programlarında toplam 90 ile 100 kredilik bir akademik içerik bulunduğu göz önüne alındığında hukuk fakültelerimizde öğrencilerimize verilen toplam kredi içerisinde hukuk felsefesinin yeri hukuk sosyolojisi ile beraber %2 ile %3'lere denk gelmektedir. Görüldüğü üzere hukuk felsefesi dersleri lisans hukuk programlarında yukarıda örneklendirdiğimiz hukuk felsefesinin teorik ve pratik önemini vurgulayabilmek için oldukça yetersiz kalmaktadır. Hukuk felsefesinin hukukun uygulayıcılarının birçoğunun mesleki hayatlarındaki yeri de hukuk eğitimindeki yerinden daha ileride değildir. Örneğin; hâkim veya savcı olmak amacıyla hâkimlik-savcılık sınavına giren bir hukuk fakültesi mezunu, hukuk felsefesine dair herhangi bir görüşünün ve bilgisinin bulunması gerekmemektedir. Çünkü bu sınavın içeriğini oluşturan soruların tamamı pozitif hukuka ilişkindir. Aynı şekilde avukatlık mesleğine başlayacak olan genç bir hukukçunun da hukuk felsefesine dair en azından temel tartışma konuları üzerinde bir veya birkaç görüşünün bulunması kişinin bu mesleğe başlayabilmesini ve mesleği icra edebilmesi aşamalarında aranan bir özellik değildir. Bu durum diğer kamu kurumlarında ya da özel sektörde görev yapan hukuk uygulayıcıları için de farklı değildir.

Oysaki düşünsel olanın, pratik olandan önce geleceği bir gerçektir. Bu nedenle hukukçu; hak, hukuk, adalet, eşitlik, özgürlük gibi kavramları kendi algısıyla içselleştirmiş olması, bu kavramları bir amaç olarak görerek hukuk felsefesini bu amaçlara ulaşmada başvuracağı bir araç olarak kullanabilmesi bakımından hukuk teknikeri olarak nitelendirebileceğimiz salt pozitif hukuk

kurallarını mahkemelerde ve diğer iş ortamlarında doğru zamanda ve doğru yerde kullanarak hukuki problemleri çözmeye çalışan bir kimseden ayırmaktadır. Sonuç olarak yukarıda da izaha çalışıldığı üzere gerek Milli Eğitim sistemimizde gerek felsefenin gerekse hukuk eğitimi içerisinde hukuk felsefesinin layık olduğu mevkinden çok aşağı bir konumda olduğu tespiti yapılabilir.

Hukuktaki değişmelerin giderek artması, sistemler arası entegrasyon, ortaklaşa hukuk kültürü ve insan hakları öğretisi gibi boşluklar hukuk felsefesinin salt teorik bir alan olmaktan çıkıp daha etkin olmasını sağlamak gerekliliğini doğurmaktadır.

Günümüz artık büyük okullar ve ideolojiler çağı olmaktan çıkmıştır, kamplaşmanın yerini giderek uzmanlaşma ve bütünleşme almaktadır. Bir çelişki gibi görünen uzmanlaşma ve bütünleşme, detayın bilgisiyle genelin bilgisi arasında bir köprünün kurulmasını zorunlu kılar. Bu köprü de hukuk alanında hukuk felsefesiyle kurulabilir. Bu köprünün kurulabilmesi içinse her şeyden evvel üniversitelerin lisans programlarına temel bilimler eğitimi almaya gelen öğrencilere, ilk ve orta öğretim sürecinde genel felsefi bilginin kazandırılması, daha sonra hukuk fakülteleri özelinde, başta hukuk felsefesi, hukuk sosyolojisi, hukuk metodolojisi, genel hukuk teorisi, genel kamu hukuku gibi pratik yararı yadsınamayacak olan teorik derslerin kredilerinin de yükseltilmesi sağlanmalıdır.

Son olarak şunu da söyleyebiliriz ki, Einstein belirttiği üzere “sorunları, onları yarattığımız bakış açısıyla, zihinsel yapıyla bakarak çözemeyiz.” Yani ceza hukukunun sorunlarını Ceza Kanunlarıyla çözemeyiz, ticaret hukukunun sorunlarını Ticaret Kanunlarıyla çözemeyiz, anayasal sorunları Anayasa metinleriyle çözemeyiz. Hukukun hangi alt alan söz konusu olursa olsun sorunları çözerken bize yardımcı olacak en güvenilir kaynak yine hukuk felsefesi olacaktır.

Son yıllarda çok söylendiği gibi dünyamız şimdiye kadar görülmediği kadar küçüldü, artık küresel bir dünyada yaşıyoruz. Türkiye de bu küreselleşmenin içinde küreselleşen dünyada iş ilişkilerinde taraflar ortaya çıkan, hukuki uyumsuzlukları çözmek için bir ülkenin mahkemelerine başvurmak yerine tahkim gibi, buna alternatif uyumsuzluk çözme yollarını kullanıyorlar. Böylece hem uyumsuzluğa uygulanacak hukuk hem de uyumsuzluğun çözümünde takip edilecek usul, klasik hukuk eğitimi almış hukukçuların altından kalkamayacağı derecede değişmektedir. İşte hukuk fakültelerinin hukuk uygulamasındaki bu değişiminin bilincinde olması ve bu değişiminin gerektirdiği donanımına sahip hukukçular yetiştirmesi gerekmektedir. Çeşitli uluslararası kuruluşlarda Türkiye kontenjanından istidam edilmesi gereken hukukçu pozisyonları için yabancı dili çok iyi olan, nitelikli hukukçu bulmak da zorluk çekildiğinden şikayet edilmektedir. Keza çeşitli bakanlıkların gerek yurtiçi gerek yurtdışı kadrolarında görevlendirmek için çok iyi düzeyde İngilizce bilen üst düzey hu-

kukçuların bulunmasında güçlükler yaşanmaktadır. Çünkü Türkiye’de kamu sektöründe ileri düzeyde İngilizce bilen nitelikli hukukçular yeterince yoktur.

Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye aleyhinde her yıl pek çok bireysel başvuru yapılır, bu başvurularda Türkiye’yi savunacak dosyayı hazırlayacak pek çok hukukçuya ihtiyaç vardır. Ancak Dışişleri Bakanlığının bu dosyalarda çalışacak ileri düzeyde İngilizce ve Fransızca bilen hukukçu bulmakta güçlük çektiği söylenmektedir.

Kısacası; küreselleşme gerek özel sektörün gerekse kamu sektörünün ihtiyaç duyduğu hukukçu tipini değiştirmiştir. Hukuk fakültelerimizin bu değişimin farkında olması ve küreselleşen dünyanın ihtiyaç duyduğu yeni hukukçu tipini yetiştirmeyi amaçlamaları gerekmektedir. Öncelikle belirtelim ki küreselleşme sonucu ihtiyaç duyulan “yeni hukukçu tipi” de bir hukukçudur. Dolayısıyla iyi bir klasik hukuk tabanına sahip hukukçu olması, bunların yanı sıra da başka özelliklerinin, ek özelliklerinin de bulunması gerekir. Bunları da şunlar olarak sayabiliriz, bir; çok iyi derecede yabancı dil bilmesi, İngilizce konuşur ve yazar olmalı. İkinci olarak, yabancı hukuk sistemleri hakkında daha çok bilgi sahibi olmalı. Üç; kaynaklara kolayca ulaşabilir olmalı. Dört; sorun odaklı düşünebilmelidir.

Bu tür hukukçuların yetiştirilmesi için öğrencilere gerek hazırlık sınıflarında gerekse normal öğretimleri döneminde ciddi bir İngilizce eğitimi verilmelidir. Keza aynı amaçla dersler takdir metoduyla değil öğrencinin aktif olarak katıldığı tartışma ve örnek olaylara dayalı bir öğrenim metoduyla yapılmalıdır.

Hukuk fakültelerinde genel derslere de yer verilmelidir. Öğrencilerin sadece hukuk değil, az çok iktisat, finansman, muhasebe, sosyoloji, psikoloji, mantık ve hatta matematik okumuş olan bir hukukçunun, bunları okumamış olan bir hukukçuya göre günümüz dünyasında ortaya çıkan hukuki meseleleri daha kolay anlayabileceği ve çözebileceğine inanıyorum. Kısacası; hukuk fakültelerinde hukuk dersleriyle beraber ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve mantık ve matematik dersleri de konulmalıdır.

Kıta Avrupa’sı ülkelerinde hukuk eğitiminde genellikle hakimlik mesleğinin baz alınmasına karşılık İngiltere’de avukatlık mesleğinin baz alındığı görülmektedir. Bunun nedeni; İngiltere’de hâkim olabilmek için özel bir mesleki eğitim olmamasıdır, uzun yıllar avukat olarak çalışan hukukçular, başarılı olmaları durumunda hâkim olarak seçilmektedirler.

Ülkemizde bugün itibarıyla 71 hukuk fakültesi, 32’si devlet 39 tanesi vakıf üniversitesi olmak üzere mevcuttur. 2007 yılında 19 devlet ve 15 vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 34 hukuk fakültesi vardı. Son 5 yılda hukuk fakültesi sayısında yaklaşık iki kat artış olmuştur. İstanbul’da 24, Ankara’da 34 hukuk fakültesi vardır. Hukuk fakültelerimizde toplam 47.582 öğrenci,

1.907 öğretim elemanı vardır. Öğretim elemanlarının yaklaşık %50'si öğretim üyesidir. 2013 kontenjanı toplam 15.236'dır ve hukuk fakültelerinde doluluk oranı %100'dür. Halen YÖK'te 34 hukuk fakültesi kurulma talebiyle 1 yıldan fazladır beklemektedir. Yakın tarihimizde hukuktan kaynaklanan unutulmaz acılar yaşadık, onları hatırlatarak acılarımızı tazelemek istemem. Hatalarımızı görmezsek veya kabul etmezsek düzeltme imkanımız da olmayacaktır. Bu acılardan kastım; 27 Mayıs ve 12 Eylül'ü kastediyorum özellikle. Otoritenin ve ideolojilerin emrinde değil, adaletin hassas terazisini elinde tutan, adaletin sesine kulak veren, yargıları vicdanımızda makus bulan, insan onurunun her şeyin üstünde tutan, yanlış hesap, adaletten döner dedirten saygın hukukçular yetiştirmek en büyük dileğimizdir. Ve bunu başarmak zorundayız.

Kongre'ye tekrar başarılar diler, hepinize saygılar sunarım.

SUNUCU

Değerli Konuklar, Adalet Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Sayın Bilal Çalışkan'ı konuşmalarını yapmak üzere davet ediyorum.

BİLAL ÇALIŞKAN

Herkesi saygıyla selamlıyorum.

Bugün Sayın Hocam, Sayın Rektörüm, üniversitenin çatısı altında olmak, evrensel düşünmek, cihanşümul eski tabirle, eskilerimizi de unutmayalım, düşünülen, düşünülmeye çalışılan bir topluluğun karşısında konuşmak öyle kolay bir iş değil. Yani hâkimlerimizin, hukukçularımız, avukatlarımız, savcılarımız bundan sonra nasıl yetişecekler? Bir yerden başlamak lazım tabii! Biz, kendimiz Bakanlığımız olarak buna bir yerden başlayalım dedik; liseden, ortaokullardan başladık. Milli Eğitim Bakanlığımızla Adalet Akademisi Başkanımızın da söylemiş olduğu “koruyucu hukuk projesi” kapsamında, daha hukuk, öyle kolay öğretilecek bir şey değil, “koruyucu adalet projesini” başlattık ve ilk defa orada hukuk ile muhatap olsun, haklarının ne olduğunu öğreysin diye arkadaşlarımızın, öğrencilerimizin “Hukuk ve Adalet” dersi seçmeli olarak konuldu. Bu sene bu kitap yazıldı ve artık liselerimizde bu ders, seçmeli olarak görülecek ve 30.000 civarında da arkadaşımız bu dersi seçtiler, öğrencilerden. Bu bizim için büyük bir mutluluk ama ben şunu arzu ediyorum; bu derslerde bizim hukukçularımız, avukatlarımız tanıtsın kendilerini, savcılarımız, hâkimlerimiz de gitsin, bunun için Milli Eğitim ile görüşüyoruz. İnşallah bunu da başarırız çünkü ben kendimi söylemek istersem, ben üniversite 1. sınıfta hâkim ile muhatap oldum, şöyle kara cüppeli birisi, tanıktım, kalktı, “yemin eder misin?” dedi bir şeyler söyledi, “ederim” dedim ben de. Korkudan dışarı çıktığımda ayaklarımın diz bağları kopmuştu. Artık bundan sonra biz Bakanlık olarak da camia olarak da mahkemelerle hemhal olabilen, hakkını tanıyan, onları tanıyan, onların karşısında siyah cüppelerle

sevimsiz insan tipi olmadıklarını öğretmeye çalışacağız. Bunun için sizlerin de bize destek vermesi gerekiyor. Çünkü biz 150 yıl öncesinde aslında, daha öncesinde de aslında, bizim kültürümüzde hâkimlerimizin nasıl olması gerektiğini çok kısaca özetlemiştir. Mecellede; “Hâkim, fehîm, müstakim, metin, mekin” der, hatırlayabildiğim birtakım vasıflarla bunlar belirtilmiştir. Ondan sonra Ernest Hirsch, Hocam bahsetti, burada görünce de dikkatimi çekti. Ben yalan söylemeyeyim, ailem beni tıp doktoru olmak için yetiştirdi yani ilkokulda taşralıyım ben, “doktor olacaksın, işte sen başarılı olacaksın” dediler, kazanamadım tıbbı, benim sosyalim çok yüksekti yani oradan, üniversiteden sonra bu mesleğe intisap edince kafamda hâlâ ukdeydi, sınavı da kazandık. Bir kitap benim çok dikkatimi çekti, bütün arkadaşlarıma tavsiye ederim, Ernest Hirsch’in “Pratik Hukukta Metot” kitabı. Bizim hukukçuların nasıl olması gerektiğini çok güzel anlatan, yeni kazandırılmış, biliyorsunuz, Alman kökenlidir, Türk, Ankara Hukuk Fakültesinin kuruluşunda oldukça emekleri olan bir kurucu Profesördür, ticaret hukukçudur ama gerçekten, çok güzel Pratik Hukukta Metot Kitabının baskısını görmek, kendisinin yeniden gündeme geldiğini görmek beni çok sevindirdi.

Orada, bu doktorluk şeyini, rahatlatı ben; orada der ki Ernest Hirsch, yanlış hatırlamıyorsam, Hocalarım daha iyi bilirler, “tıp doktorları şahısları tedavi eder, hukukçular toplumları tedavi eder, toplum doktorudur” der, “ohh be” dedim, rahatladım. Yani gerçekten, böyle bir görevimiz varmış, gittiğimde, bu şeyi öğrendiğimde de babamla bu şeyi paylaştım yani bildiği kadarıyla tabii.

Evet, bunun için neler yapmamız gerekiyor, hukukçuların nasıl yetişmesi gerekiyor noktasında temel, radikal önlemler almak gerekiyor. Başkanımız da bahsetti, dedi, bazı imtihanlara ben de girdim, sınavlara giren arkadaşlarımızın sözlülerinde çok verim alamıyoruz. Evet, bir sınav komisyonu üyemizin çok anlamlı bir ifadesi vardı; soru soruldu, arkadaşımız bir yerde durdu ve devam etti, güldü sınav komisyonu üyesi, sınav olan arkadaşımız “yanlış mı söyledim?” dedi, “hayır, sayfayı çevirdiğini hissettim!” dedi. Yani bu kadar ezbercilik, bu kadar uygulamadan uzak yetiştirmek gerçekten benim içimi acıttı, bunu duymuş olmak. Sayfayı çevirmesin arkadaşlarımız! Hayatı anlayarak, özümseyerek sorulara cevap versin, evet, bu böyle, aynen, kelimesi kelimesine değil de, kendi anladığını kendi ifadeleriyle anlatabilsin. Bunu sağlayacak bir hukuk eğitimi istiyoruz inşallah.

Bir de gerçekten, sosyal bilimlerde bu hukuk, bir üst eğitim olmalı, Amerika’da böyledir, Marshall Dourgut Enstitüsü vardır, Amerika’ya gidip görenler bilir, Washington’da, hâkimler eğitimi. Durgut’a biz takıldık hatta “bizden gitmiştir bu Durgut, Turgut’tur bu” dedik. Marshall Dourgut adı, bakın, “d” ile dourgut diye yazılıyor Durgut diye okunuyor, evet, bizden birisi demek ki diye bir düşüncemiz var kökenini çok araştıramadık ama. Orada şunu öğrendik biz;

en az 3 yıl başka bir fakültede, başka bir yüksek okulda eğitim almamış insanlar hukuk fakültesinde eğitime kabul edilmiyor, bu bir zorunluluk, bu bir önemli husus Hocalarımızda bahsettiği. Evet, matematik de bilmeli, fizik de bilmeli, tarihi kesinlikle bilmeli, felsefeyi kesinlikle bilmeli hukuk fakültesi öğrencileri. Başkalarıyla nasıl irtibat kuracağını bilemeyen, hakkında hüküm verdiğini yerine koyup karar veremeyen bir hâkim, bir savcı olmamalı. Yani avukatlar açısından da düşünelim; aldığı her davayı kazanacağını iddia eden bir avukat da olmamalı, önünde bir mevzuat var, “şu mevzuata göre ben senin davayı alamam” demeli. Bütün bunlar bizim için önemli hususlar.

Evet, ben bir iki hususu söyleyip bu kadar faydalı konuşmadan sonra hatırlatarak devam etmek istiyorum. Evet, biz Bakanlık olarak da gene yargının bütün unsurlarının yer aldığı birtakım projeler yürütüyoruz yani kollukla da yürütüyoruz, avukatlarımızla da birlikte yürütüyoruz, Emniyet ile Jandarma ile bütün bunlardan da umarım hukuk fakülteleriyle birlikte de hareket edecek bir yapı doğar yeniden. Hukuk fakültelerini dışlar bir yapımız yok ama ne yazık ki çok fazla entegrasyonumuz da yok. Hocam bunu başlatmış, gerçekten kutluyorum, yani burada Hukuk Öğretimi Kongresi ile Adalet Bakanlığının birlikte hareket etmesini sağlayacak bir yapıyı da oluştururuz. Ben onu umut ediyorum.

Evet, bir de mümkün olsa eğer ben hâkimlik imtihanına yazılı sınav ile girdim ve çok mutluydum, kendimi yazılarımla ifade edebildim cevaplarımla. Ama sonradan bu sayı çok olunca ne yazık ki çoktan seçmeliler arasında check atarak gelmeye başladılar ve hukuk fakültelerimizin büyük bir kısmında, ne yazık ki bir kısmında diyelim, bu çoktan seçmeli sınavlar yapılıyor. Eğer mümkünse bundan vazgeçmek lazım; kendisini yazı ile iyi ifade edemeyen hâkim, hukukçu olmamalı. Evlere şenlik dava dilekçeleri ve mahkeme kararları görüyoruz, başı ile sonu birbirini tutmuyor, bu ifadeler gerçekten bizi üzüyor. Bunu sağlayacak güzel Türkçemizi güzel kullanabilen ve güzel ifade edebilen ve anlaşılır olabilen. Gene bir hatıra anlatayım size, benim değil bu, birisinin, bir hukukçunun. Evet, diyor “bir konuda bir karar verdim. Sonra odamda oturuyorum bir gün, adamının davası ret oldu, beni ziyarete geldiğini öğrendim, kabul ettim, adam elinde kararla geldi” diyor. “Şimdi oturduk, çay içiyoruz, “davamı reddetmişsiniz” diyor, “evet, davayı reddettim” ama ben size kızmıyorum, siz beni kararınızla ikna ettiniz” diyor. “Böyle bir hukukçu şeyiyle ikna edebildiyseniz size teşekkür etmeye geldim” diyor. “Davamı reddetseniz de beni ikna ettiğiniz için bu kararınızla, gerekçenizle ben mutlu oldum” diyor. Bunu sağlayabilecek arkadaşlarımız yetişecek bu okulda, ben ona inanıyorum.

Bir düzeltmeme müsaade edin; Durmuş Hocam dediler ki, “Dışişleri Bakanlığı İnsan Hakları Mahkemesi önünde savunma yapıyor.” Bu 01 Mart 2012’den beri artık savunmalar Adalet Bakanlığının dil bilen hâkim ve savcıla-

rından oluşan bir ekip tarafından hazırlanıyor Hocam artık. 11 Kasım 2011’de bir protokol yapıldı, %99’u bu ekip tarafından hazırlanıyor, artık Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğümüz bünyesi içerisinde İnsan Hakları Dairemiz kuruldu. Burada nitelikli arkadaşlarımız savunmalar hazırlıyorlar ve geçenlerde Sayın Bakanımız da açıkladı, %25’e yakın bir düşüş var ihlâl kararı verilmesinde ve başvuru yapılmasında, bireysel başvurunun da burada çok etkisi var tabii ama bunu dikkate almak gerekiyor.

Şunu ilke edinmek gerekiyor; artık eskiler, Hocamlar daha iyi bilir, bazı hâkimler-savcılar bundan 40, 50, 60 yıl önce belki, beğenmedikleri böyle ifadeler olunca kürsüden iner tokat atarlarmış yani bunun gerçek olduğunu söylüyorlar. Artık halkını döven değil, halkını seven, milletine bağlı, hizmet yolunda giden hukukçular yetişeceği ümidiyle bu Kongrenin hayırlara vesile olmasını diliyorum. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

SUNUCU

Değerli Konuklar, bugün öğleden sonra saat 14.00’de Hukuk Kuramının Hukuk Öğretimindeki Yeri ve Önemi adlı Konferansı gerçekleştirecek olan Değerli Konuğumuz Profesör Doktor Cemal Bali Akalın, Hukuk Camiasının Saygın Öğretim Üyelerinden Profesör Doktor Belgin Erdoğan Hocamızın vefatı nedeniyle aramızda değiller. Kendileri Cuma günü aramızda olacağından dolayı Konferansımız Cuma günü saat 09.00’da gerçekleştirilecektir.

Programımıza öğleden sonra saat 14.00’te Oturum Başkanlığını Profesör Doktor Necmi Yüzbaşıoğlu tarafından gerçekleştirilecek ilk oturumumuzla devam edeceğiz. Katılımlarınızı bekliyoruz. Teşekkür ediyoruz.

BİRİNCİ GÜN

7 KASIM 2013

AÇILIŞ KONFERANSI

Konferans Salonu

Hukuk Kuramının Hukuk Öğretiminideki Yeri ve Önemi

Prof. Dr. Cemal Bali AKAL

İstanbul Bilgi Üniversitesi

SUNUCU

Saygıdeğer Konuklar, I. Hukuk Öğretimi Kongresi'nin 2. Gününe hoş geldiniz.

Açılış Konferansını sunmak üzere İstanbul Bilgi Üniversitesi Öğretim Üyesi Profesör Doktor Sayın Cemal Bâli Akal'ı kürsüye davet ediyorum.

Prof. Dr. Cemal Bali AKAL

Yaşım gereği teknoloji ile benim aram pek iyi değil, onun için bunları ortadan kaldırıyorum hemen, mikrofondan yararlanacağım.

Teşekkür ederim her şeyden önce herkese, Muharrem Bey'e davet etti beni, nezaketi için de teşekkür ediyorum.

Tabii hepinizin bildiği bir tatsızlık oldu; dün sevdiğim bir insanı kaybettim, böyle kayıplar olduğu zaman da işte, her şey biraz anlamını kaybediyor, bu tebliği de öyle açıkçası, kaybetti, en azından bir süre için. Ondan sonra hayat devam ediyor tabii. O anlamı kaybediyoruz ama ondan sonra çabuk unutup belki aynı saçmalık içerisinde koşuşturmaya da başlıyor olabiliriz, bilmiyorum. Ne kadar uygun oldu bu konuşma o kayıptan sonra onu bilemeyeceğim doğrusu, benim tanıyanlar tanır, üslubum biraz sarkastiktir, sivri dile kaçmadan tabii, kişiselleştirmeden değişir ama muhtemelen, böyle bir kayıptan sonra başka bir metin üstüne konuşmayı ya da onu okumayı tercih ederdim.

Yine de buraya gelmeden önce şunu düşündüm; bu insan, Belgin Erdoğmuş, duymuşsunuzdur belki içinde tanıyanlar var, son yıllarını çok çetin sağlık koşullarıyla mücadele ederek geçirdi, bana kalırsa da büyük bir cesaretle mücadele etti, bu işin kişisel yanı. Ama öteki taraftan da çok yakın bir zamanda ortak bir projemizi gerçekleştirmek için Savinyi çevirmeye de girişti. Şimdi Savinyi kimin umurunda bu dünyada genel olarak? Herkes için

söylemiyorum bunu tabii. İşte, şu yapacağım konuşmanın metni okumayı tercih edeceğim çünkü geçen gün anlatmaya kalktım doktora dersinde, 3 saat sürdü, başladıktan sonra yarım saati geçirmemeyi taahhüt etmiştim, onun için okumayı tercih ediyorum, gevezelikten laf lafı açılıyor. Dolayısıyla illa metine sadık kalacağım ama bu okuyacağım metnin “o hukukçu ruhuna” uygun olacağını umuyorum, Belgin Hoca’ya da adayacağım zaten metni eğer yayınlanma imkanı bulursa.

Şimdi hukuk öğretimi ile ilgili, bu öğretim ve eğitim meseleleri de dün tartışıldı mı bilmiyorum, arada böyle öğreti denince, “yok öğretim değildir eğitimidir, hayır eğitimidir” filan türünden tartışmalar başlar, kulak misafiri oldum. Çünkü minval de galiba hukuk kronolojisinde tabi hukukçu bir minvalmiş, çok severim ben tabi hukukçuları, zaten genelde herkes tabi hukukçu. Bu konuşma, o kadar tabi hukukçu olmayacak. Muharrem Bey beni davet ettiğinde hukuk öğretimi ile ilgili bir konuşma yapmak üzere buraya kendi kendime sorduğum ilk soru; “hayrola, hukuk öğretiminde bir sorun mu var?” oldu. Tabii, bu hukuk öğretiminin uzandığı, etki alanına aldığı yerleri de halka halka uzanır. Hukuk öğretiminde bir sorun varsa, hayrola, hukuk ve hukukçularda bir sorun mu var? Hukuk losyonunda bir sorun mu var? Avukatlarda, savcılarda, yargıçlarda, Yargıtay üyelerinde ya da öğretim üyelerinde bir sorun mu var? Yöneticilerin hukuka bakışında bir sorun mu var? Ben de bu soruları kendi kendime sordum, küçük de bir soruşturma yaptım, ondan sonra da hiçbir sorun olmadığına karar verdim. Çünkü hukuk öğretimi diye adlandırılan şeylerle 1970’li yılların başında karşılaştım ben, o günden bu yana bana kalırsa çok fazla şey değişmedi. Arada sorun var diye bir, iki çatlak ses çıktı ama hukuk zihnietinin o günden bu yana bir istikrar abidesi gibi ayakta, sapsağlam kaldığını söyleyebilirim. Her şey güllük, gülüstanlık; sizin de öyle olduğunu düşündüğünüz kanısındayım. Ama tabii, buraya şimdi çıkınca “ben araştırdım, sorun yokmuş” deyip “Allahaismarladık” deyip gitmenin de pek makul olmadığını düşünüyorum. Dolayısıyla hukuk, hiç sorunsallaştırılmadığına göre hukukun hiç sorun olmadığı bir ülkeden değil de bir başka ülkeden söz etmek istiyorum. Ha, mikrofona yaklaşınca ses değişiyor, böylesi daha mı iyi bilmiyorum, peki.

Bir başka ülkeden söz etmek istiyorum; İngiliz hukuk sistemindeki aksaklıklardan söz edeceğim. Şimdi günümüz İngiliz hukuk sistemindeki aksaklıklardan söz edince işte, gizli kıyas yoluyla haksız biçimde üstelik hukukumuzun sözde sorunlarına çağrışım yaptırdığım zannedilebilir ve alınganlıklar doğabilir. Kesinlikle böyle bir şey yok ama yine de ben tedbirde kusur etmek için günümüz İngiliz Hukukundan da değil 18. Yüzyıl İngiliz Hukukundan söz edeceğim hatta daha da ihtiyatlı davranacağım, çocuk kitabı olduğu iddia edilen bir kitaptan yola çıkarak 18. Yüzyıl İngiliz Hukuk sisteminden söz edeceğim. Bu kitapta hepinizin bildiği Swift’in Gulliver’in Yolculuklar.

Bir çocuk kitabı olduğu iddia edilir ama tamamını okuyanlar bilir; şimdi Gulliver'in Yolculukları deyince suratları asılanları görüyorum ama biraz sabretmekte yarar var diye düşünüyorum, sıçrayabiliriz, sıçramakta yarar vardır, sıçrayamadığımız zaman aynı yerde kalırız çünkü. Metni de kısalttım ayrıca elden geldiği kadar çünkü yazılı metin daha uzun.

Herkes bilir, Gulliver'in Yolculukları bir çocuk kitabı değildir, bir satirdir, bir ideal bir ülkeden yola çıkarak, Swift ideal ülke tasarımıyla yola çıkarak kendi ülkesini ve özellikle de hukuk sistemini eleştirir, oraları sıkıcı geldiği için muhtemelen, kitabı, çocuk kitabına dönüştürmek isteyenler, çocuk kitapları da çok satar bu arada, çocuklar da satar bu arada çocuk kitapları, onu çocuk kitabı haline getirmeye çalışmışlar ve de sıkıcı kılmışlar. Yani o hukuk düzenini, İngiliz sistemine ilişkin eleştirel bölümleri atınca, çocuklar da sıkılır zaten kitabı okuyunca. Ben çocukken okuduğumda, çocuk kitabı haline getirilmiş, özetlenmiş bölümleri çok sıkılmıştım. Üstelik de yalnızca o küçük adamlar, “devler ülkesi” diye adlandırılan bölümlerin içinden atılanlar bir yana o çocuk kitabında, kitap bütünü olarak yayınlandı ve Türkçeye de çevrildi, o ayrı mesele ama hâlâ böyle bir çocuk kitabı imajı var. O kitabın bir bölümü zaten hiç Swift'in Gulliver'in Yolculukları içerisine alınmaz, benim özellikle hukuk satiri açısından çok önemli bulduğum “Atlar Ülkesi” adlı bölümden söz ediyorum. Ve Swift, aslında “çocuk olmayın” der Gulliver'in Yolculuklarında, hepimize, döneminin İngiliz hukukçularına da. Ondan sonra da tüm ütöpik kitaplarda olduğu gibi kendi ülkesini ve hukuk sistemini bir eleştiri süzgecinden geçirir. Bu yüzden Swift'in kitabını Thomas Moore'un kitabına benzetiyordum, ikisinde de Platoncu ve toplum mühendisçi bir yaklaşım vardır ama Thomas Moore ile Swift'in kitabını yan yana getirdiğim zaman Thomas Moore'un kitabının, şöhretini hak etmeyen bir edebi kuruluyla ve düşünsel zafırlıklarla malul olduğunu düşünenlerden de biriyim ben. Eşitlikli bir düşünce ardında Thomas Moore bize klasik ütopyacı, Platon'dan beri devam eden bir ütopyacı mantığını önümüze koyar. Edebi kurulu dediğim dönemi ile mazur göstermek mümkün değil bunu yani 16. Yüzyılda çünkü Rable var, sevgili arkadaş Erasmus var, Rabsus'u bağışlayın, sırada Cervantes ile Shakspeare varlar, yavaş yavaş geliyorlar. Dolayısıyla Thomas Moore'un edebiyatçılığında bir sorun var ama hukukçu olarak bizim açımızdan daha önemli bir sorun daha var, o sorun da; Thomas Moore'nun ütopyasında beliren ve bütün ütöpik, bana kalırsa, bütün demeyeyim, genelde ütöpik metinlerde beliren tehlikeli bir fikir var. O da şu; Thomas Moore'u okuyanlar bilirler, idam cezasına karşıdır Thomas Moore, zorunluluklardan ve yoksulluktan yola çıkar, yoksul insanların suç işlemesinden tabi bir şey yoktur, bunların idama mahkum edilmesi de bir haksızlıktır der, sorunları halletmek için eşitlikçi, ideal bir toplum kurarız, o zamanda işte, bir haksızlık olan idam cezası, haksızlık olmaktan çıkar der.

Şimdi klasik soru; gerçekten eşitlenmiş bir toplum nasıl olur bilemiyo-

rum ama olduğu zaman suç ortadan kalkar mı, hukukun sonu mudur türünden soruları hep kendi kendimize sorarız, başkaları da sormuş zaten daha önce, Moore da bunu sorar. Pek inanmıyor ki, herhalde bu şekilde suçun ortadan kalkacağını yine de bu ideal toplumda haylazlık eden insanlardan söz eder ve de örnekler verir. Örnekler de şunlar; mesela, ülke dışına çıktığı için mahkum olmuş birine, demek ki, ülke dışı derken şehir dışına, şehir dışına çıkmak insanın mahkum olması için yeterli nedenmiş, böyle bir mahkuma para getirene, bu parayı kabul eden mahkuma, bir başka mahkumla konuşan mahkuma, tutuklu olduğu yerden kaçmaya çalışan mahkuma hatta bir başka mahkuma selam verene veya herhangi bir şey söyleyen mahkuma, mahkum olmasa bile aslında memleket işlerini ve siyasi işleri özel, o gün için belirlenmiş kurultaylarda, kurultaylar dışında, uluorta konuşanlara verilecek ceza, idam cezasıdır. Yani idam cezasına karşı olduğunu düşündüğümüz Thomas Moore'un ideal bir toplum ardında sürükleneceği yer, irili ufaklı bütün muhbir sever despotların sürükleneceği yer olacaktır.

Swift, ölçeği kaçırmaz; hukukçu olmadığı için mi diye acaba kendi kendime sordum bu arada, böyle bir yasa despotizmi ile Swift'te karşılaşmaz, ayrıca belki belli bir edebi zarafet ve zekanın da bunda payı olduğunu söylemek mümkün. Onun için Thomas Moore ile Swift'i karşılaştırdığımda Swift okumasının ben de daha büyük bir haz yarattığını söylemek durumundayım.

Önce soruyu soralım, klasik soru; neden küçük adamlar ve devler ile karşılaşılıyor Gulliver? Metnimin başlığı "Hukuka Aşağıdan ve Yukarıdan Bakmak" yani her durumda hukuka dünyadan ve dışarıdan bakmak için, kesinlikle, bir çocuk masalı yazmak için değil. Swift, önce küçük adamların ülkesinde hepimizin içine düştüğü politik, ekonomik, hırslar ve tutkular dünyasının gülünçlüğünü bize göstermeye çalışıyor. Kendi küçüklüğümüzü düşünmediğinizde uğruna çarpıştığımız şeyler, zenginlik adına, payeler adına, hazlar adına bize gülünç gelmeyebilir ama bir başka yerden bu kavgaya bakanlara bu gülünç gelebilir. Kitabı okuyanlar hatırlarlar, kitabın küçük adamları, Gulliver'e aşağıdan baktıklarında, pantolonu da yırtılmış Gulliver'in ne gördülerse kahkahalarla güleceklerdir ama sonuçta herkes birbirine böyle güler. Gülünç olanın zengin olmak, yönetmek ya da haz almak için uğruna mücadele vermek için şeyler olduğunu unutarak. Swift de unutmaz ve her türlü yanlış anlamayı engellemek için bu kez Gulliver'i devlerin ülkesine gönderir yani insanlara yukarıdan bakmanın ötesinde insanlara aşağıdan bakıldığı zaman o insanların nasıl yukarıdan baktıklarını göstermek için. Onlar da boyuna poşuna bakmadan böbürlenerek kendi kavgalar dünyasını anlatan bu insana, yukarıdan acıyarak bakacaklardır hatta kralları diyecektir ki "sizin yurttaşlarınızın tamamı, tabiatın yeryüzünde sürünmesine izin verdiği en tiksindirici böcek türünü oluşturmuş".

Hukukçular için önemlisi, Swift'in buna, krala Gulliver'in ona ülkesin-

deki hukuk düzenini anlattıktan sonra söylemesidir. Ülkenin efendisi sorar, ülkenin hukuk düzeni üstüne soruları Gulliver'e, sorular da şunlardır; vatanınızda haklıyı haksızdan ayırmanın ne kadar zaman aldığını, siyasi partilerin ve dinsel hiziplerin hukuk işlerine karışıp karışmadıklarını, hukukçuların adalet nosyonuna sahip olup olmadıklarını, yargıçların yasaları keyif içerisinde yorumlayıp yorumlamadıklarını, farklı zamanlarda aynı konuda farklı kararlar verip vermediklerini, zenginleşip zenginleşmediklerini sorar. Onu dinledikten sonra da şöyle der; "küçük dostum, vatanınız hakkında hayranlık verici bir öykü dinlettiniz bize, açık biçimde cehalet, tembellik ve ahlâk düşkünlüğünün kanun adamlarınızın temel nitelikleri olduğunu, yasaların özellikle onları saptırmaktan, karıştırmaktan ve dolanmaktan çıkarları olanlar tarafından açıklandığını, yorumlandığını ve uygulamaya koyulduğunu anlattınız. Kitabın "Atlar Ülkesi" bölümü, stratejik açıdan, hukuk satiri açısından daha da acımasızdır ve atlıyorum, özellikle avukatlar ve yargıçlar hakkında benim de doğru bulmadığım Swift'in söylediklerini.

Yargıçları ve avukatları Swift eleştirdikten sonra Swift devam eder ve bu hukukçular topluluğunun özel bir jargonu olduğunu anlatır. Bu jargonun da aslında sonuçta yalnızca onların anladığı bu jargonun, dilin iyinin ve kötünün özünü ortadan kaldırdığını, belirsizleştirdiğini söyleyecektir. Ondan sonra da mesleklerinde sevimsiz ustalıklar sergileyen bu insanlar diyecektir, Gulliver, bu meslektaşın da herkesten budala, cahil yani Swift ve Gulliver, herkesten budala ve cahil, sıradan bir konuşmayı bile sürdüremeyecek nitelikte, tüm bilimlerin açık düşmanı olan ve insanlık ruhunu kendi mesleklerinde olduğu kadar diğer mesleklerde de yozlaştırmaya eğilimli insanlardır.

Şimdi söz konusu olan dönemin İngiliz hukukçuları, elbette, başkaları değil ama mesleki dayanışma ruhuyla yüreğim sızlıyor yine de bir Hukukçu olarak. Eleştiride ipin ucu kaçmış. Bunu Swift'in Platoncu, ideal yani hiç var olmayan ülke tasarımına bağlıyorum.

İnsanlarına eninde sonunda insan oldukları ve hayatın ya da hukuk dünyasının içinde onlara ahlaki sayılan davranışlara itmenin tek tip giydirmeye ve tek tip düşünmeye zorlamanın doğru olmadığı kanısındayım. Üstelik böyle bir şey yapılırsa bile sonuçta Moore'un ütopyasında yaptığı gibi ya da Robespier'in gerçekte yapmaya uzanıp insanların kafasını uçuran bir sisteme de varılabilir. İyi ve kötünün özünü, Swift'in sandığı gibi hukukçuların davranışları ya da dilleri ortadan kaldırmaz, tam tersi olur ve o öz, bazen hukukta bir ideal anlayışını anlamsızlaştıracak kadar belirsizleşir.

Avukatların ya da yargıçların bir kısmının bana kalırsa Swift'in sözünü ettiği sözde ahlâki kusurlara sahip olmasında şaşılacak bir şey yoktur. Hangi dünyada yaşadığımızı biliyoruz. Hatta genel olarak hukukçuların, eğer öyleyse onlar, dönemin İngiliz hukukçularından söz ediyorum, meslekleri dışında herkesten budala ve cahil, sıradan bir konuşmayı bile sürdüremeyecek nitelik-

te hatta yazı yazmayı bile beceremeyecek insanlar olmaları da anlaşılabilir ve hoş görülebilir, bana kalırsa bunda da sorun yok.

Bir konuda Swift ile birleşiyorum ya da bir noktada üzerinde Onunla birlikte önemle duruyorum, o da dönemin İngiliz hukukçularını her türlü bilimin açık düşmanı olan insanlar sayması. Demek ki, o dönemde meslek erbabı, her türlü bilimin açık düşmanı olduğuna göre hukuk mesleğinin bilim ile ve hukuk bilimiyle bir ilgisi yokmuş. Öyleyse meslek erbabının o dönemde hukuk nedir sorusuna cevap veremeyeceğini mi düşünmeliyiz? Bu soru hukukun içinden cevaplanabilecek bir soru olmadığı, bunun için hukukun dışına çıkmak yani hukuku, hukuk biliminin konusu yapmak gerektiğinden. Hasbelkader hukukçu olarak hukuk kuramı derslerinde, İngiliz hukukunu anlattığım derslerimde öğrencilere hayatın ve modernitenin dolayısıyla da modern hukukun içindeki konumlarını anlatmak için fiktif bir dünyayı beraber hayal etmeyi öneriyorum. Seklerin tanrısındaki gibi uzaklardaki bir adadan değil, onlarla birlikte içinde bulunduğum sınıftan yola çıkarak. Diyorum ki, onlara bu bilinçle ama sıfır hafızayla yani anılarınızdan soyutlanmış bir biçimde sınıfa ve sınıfın dışına ilişkin hiçbir ön bilgiye sahip olmadan birden bire burada gözlerinizi açtığınızı düşünün; dünya hakkında öğrenecekleriniz, yalnızca bu sınıfın içine ilişkin olacaktır ve dışarıyı hakkında hiçbir bilgiye sahip olamayacaksınız ve hep bu duvarlar içerisinde yaşamayı sürdüreceksiniz. Bu durumda her toplumun yaptığı gibi içinde bulunduğunuz dünyayı ve dünya içinde kendinizi anlamlandırırsınız. Toplum olarak yarattığınız bu anlamlarla da yaşarsınız. Güç ilişkileri ve onlara meşruiyet kazandıran kurallar arasında bir bağ kurarsınız. Bu, sınıf için hayatın sürdürülmesini sağlar ama sonuçta, sınıfınızın dışında var olan dünyadan haberiniz olmadığı için yarattığınız ve yaşamınızı sağlayan bu anlamların hepsi görece anlamlardır. Bu görece anlamları aşmak için yapılabilecek tek şey sınıfın dışına çıkabilmektir. Ancak o zaman, başka sınıfları da görerek, içinde yaşadığınız sınıfın daha önce bilmediğiniz bir dünyanın parçalarından biri olduğunu, yarattığınız anlamlardan farklı anlamlarda başka yerlerde, başkaları tarafından ama beklide aynı insani duruma cevap vermek için yaratıldığını görürsünüz.

Tabii burada bizi konumuzun ötesine taşıyan bir ikilem ile karşılaşırız. Kısaca açıklayayım; dünyamızı, hukuk da dahil anlamlandırma çabalarımızın kısmı, sonunu görece olduğunu görmek bizi hukuku tanımlama konusunda umutsuzluğa sevk edebilir. Hukuk bilimini de anlamsızlaştıracak post-modern, “buharlaşıma” denen şeyden söz ediyorum. Hiçbir şeye hiçbir açıklama getirilemeyeceğine karar vererek “hukuk nedir” sorusunu sormaktan vazgeçebiliriz. Böyle bir karar vermek için de okur-yazar olmaya gerek yok zaten. Kaldı ki, sınıfın içinde bu karar varılmadan önce de hukuk nedir sorusu zaten sorulmuyordu. Genelde hukukçuların, bu sınıfsal konum içerisinde takılıp kaldıklarını, daha doğrusu içine tıkalıp kaldıklarını düşünüyorum. Ya da farklı

anlamlar dünyaları arasında ortak bir nokta bulunduğunu ileri sürerek bunların karşılaştırılabileceğini, arada benzerlik ya da benzerlikler bulunabileceğini, bunlar üzerinden de farklılıkların saptanabileceğini umabiliriz. Fiksiyona dönersek; sınıfın ve hukukunun dışına çıkamayanların bir hukuk fakültesinde bile hukuk biliminin dışında kalacakları açıktır.

Swift'e göre döneminin İngiliz hukukçu meslek erbabı, yasacı bir zihniyetle kod ile itilaf arasında sıkışıp kalarak kendi anlamlar nezdinde sürüklenirken onun nereye gittiğini bilememiştir. Bu hukukçuların, hukukun ne olduğunu kavrayabilmeleri için nehirde çıkmaları, onun muhtemel kaynaklarına ve kaynaklardan doğan diğer kollara bakmaları gerekirdi. Acaba denize kavuştukları yeri bulabilirler miydi? Sanmıyorum ama en azından bu kaynaklar sayesinde hukuk biliminin dışında kalmayabilir ve Swift'in umutsuzca arzuladığı gibi okur-yazar, düşünür olabilirlerdi.

Kapalı toplumlar özeleştiriden hoşlanmaz, "kol kırılır yen içinde kalır" mantığı ile hareket ederler, övgülerle de kendilerini aldatırlar. Kusurlarını hep dışarıdakilerine atfedip temizlenmeye çalışırlar. Bu da kusurların üstleri örtülerek muhafaza edilmesine yol açar. Sürekli bir savunma refleksi tüm zavallılığı ile hâkim olur. Edebiyat, hukukçu Yalçın Tosun'un son kitabı "Dokunma Derslerinde" dediği gibi zavallılığının da o kadar çok giysisi vardır ki. Sorunları gidermeye çalışmaktansa ertelemek, böyle idare edilemediği zaman da son anda meseleyi içselleştirmeden yapılan zoraki değişiklikler "yapıyormuş" gibi yapmak vazgeçilemez tek yöntem sayılır. Bu da sisteminin adaletini ve de daha acıklısı, ikiyüzlülüğüne yol açar. Mevcut güç ilişkilerinin de en arkaik biçimde sürdürülmesine.

İngiltere'deyiz, Swift, boşuna Swift olmuyor; İngiliz hukukçularının O'na kızmasına gerek yok, eleştirisinin dili çok sivri olabilir ama önemli olan niyettir. Elbette, Swift zamanında da hukukçular, O'nun resmettiği ölçüde olumsuz görünüm sergilemiyorlardı, O da bunu biliyordu. Amacı genel olarak sistemin zaafalarını sergilemekti. Bu zaafaların giderilmesini sağlamak için. İroniye alışık olmayan ya da her şeyi ciddi, kasvetli, resmi yani devletli bir surat ile dümdüz karşılamaya alışmış olan İngilizler açısından Swift'in dili yanlış anlamalara yol açabilir. Örneğin; İrlanda'da yoksulların çocuklarının ailelerine ve ülkelerine yük olmamaları ve onları kamuya yararlı hale getirmek için mütevazî öneri, "çok uzun başlıklı" metninde, Yazarımızın mütevazî önerisi; İrlanda'daki yoksulların çocuklarının 1 yaşına geldiklerinde pazarda satışa sunulup, sofrada afiyetle tüketilmesi olacaktır. Swift, ne istiyor acaba? 1 yaşında körpe çocuk buduna mı düşün? Yoksulları alaya mı alıyor? Yoksa İrlanda'da o dönemde dayanılmaz koşullarda yaşayan yüz binlerce insanın ve çocuklarının sorunlarına yöneticilerin ilgisini mi çekmek istiyor? Ve Swift, yoksulluk sorunundan da başka hiçbir sorundan da ayrı tutulamayacak olan hukuktan ve hukukçulardan nefret mi ediyor? Yoksa onları başka meslek erbabından daha

mı fazla önemsiyor? Kıssadan hisse, bitiriyorum, 5 dakika kaldı, aştım mı bilmiyorum yarım saati?

Bu konuşma için benden bir özet istendiğinde Maks Weber örneği vermiştim, bilmiyorum kitapçıkta çıktı mı o şey; hukuk öğretimi gören sonra da hukuk fakültesinde öğretim üyesi olan Weber, yazdığı hukuk tezinde, Ticaret Hukukçusuydu, yazdığı hukuk tezinde “hukuk nedir” sorusu çıktığı için hukukun dışına çıkabilmiştir, öylesine çıktı ki, Hukukçu olduğunu bile unuttuk ama başka bir bilim dalına havale ettik.

Benim idam; hukukun bütün disiplinlerinin içinde “hukuk nedir?” sorusunun sorulması gerektiğine ilişkin bir iddiadır. Oysa hukuk öğretiminde böyle bir sorunun yalnızca kuramsal meselelerle ilgilenen ve ilgilendikleri ölçüde de hukuki açıdan gereksiz ve önemsiz oldukları düşünülen bazı disiplinlerin sorusu olduğu kanısı yaygındır. Ad vermiyorum, bunların hangileri olduğunu hepimiz biliyoruz. Dersi verenler de biliyorlar, dersi alanlar da biliyor üstelik. Gülenler de oluyor, senin gibi.

Bu disiplinleri de yasak sayma kabilinden koruyor ama sürekli itibarsızlaştırıp onlardan hemen vazgeçebileceğimizi sık sık kanıtlıyoruz. Hatta yurtdışındaki aynı kaygıyla kuramsal açıdan saçma ve tehlikeli bir aydının eseri olduğunu düşündüğüm Kamu Hukuku içinde bile gereksiz bulduklarımızı itibarlı saydığımız disiplinlerden ayırıyoruz. İtibarlıları da kuramdan temizleyip, teknik hukuk ya da Hukuk Tekniği olduğu rivayet edilen bir şeye dönüştürüyoruz. Bunu yaparken de genel bir mantığı açığa vuruyoruz.

Eğri oturalım, doğru konuşalım; aslında hukuk diye adlandırdığımız şeyin içerisinde “hukuk nedir?” sorusunu sormuyoruz, soracak biçimde onunla aramıza mesafe koymaktan da hoşlanmıyoruz.

Öğrencilerim, geçen gün bir hukuk fakültesinde düzenledikleri bir toplantıya hocalarınız davet ettiklerini ve o toplantıda tartışılacak soruları önceden bir liste halinde onlara verdiklerini söylediler, o listedeki sorulardan birisi “hukuk nedir?” sorusuymuş, onların yalancısıyım. Söyledikleri, bütün hukuk hocalarının, davetli olanların tepki göstererek üstelik bu soruyu listeden çıkarttıklarıdır.

Bunun, böylesine böyle bir pervasızlıkla bir başka disiplinde yapılabileceğinden kuşkuluyum yani sosyal bilim olduğu için Sosyolojiden örneğini veriyorum. Bir sosyoloji hocası çıkıp göğsünü gere gere, “bana sosyoloji nedir diye soru soramazsınız” diyebilir miydi acaba? Biz, bunu Hukukta söyleyebiliyoruz. Belki de biz Hukukçular, genelde içerisinde yuvarlanıp gittiğimiz şey ile hesaplaşmaktan kaçınıyoruz. Bu nedenle tüm hukuk disiplinlerinin altından akan bir hukuk kuramı olabileceğini aklımıza getirmiyoruz. Yasacı bir zihniyet ile hukuk kuramına ilişkin her kaygıyı da Felsefenin en olduğunu bilmeden ve tam bir soyutlama özrürlüsü olarak “felsefe bu” deyip aşağıla-

yıp atlıyoruz. Çok sık karşılaştığımız bir şeydir bu; bazı sorunları tartışmaya başladığımızda “bunu bırakalım, bu felsefe falan” deyip kaçarlar. Felsefeye haksızlık ediyoruz ama bunun felsefeye bir zararı yok, o başka bir yerde zaten. Biz de felsefeci falan değiliz.

Asıl zararı, felsefe ile ilgisi olmayan hukuk disiplinlerine veriyoruz onları felsefe sayarak. Ve halen bir örnek; hukuk sosyolojisi, hukuk antropolojisi gibi adına açıkça bilim sözcüğü eklenmiş disiplinler varken “hukuk, bilim midir, değil midir?” tartışması yapabiliyoruz. Hukuk diye adlandırdığımız şeyin yanında mutlaka olması gerekir, bilim olmayan şeyden söz ediyorum, o şeyin yanında bir sosyal bilim olarak hukuk biliminin var olmamazlık edemeyeceğini görmeden.

Bitiriyorum, çok az kaldı; müfredata ilişkin her yaklaşımı da belirlediği için hukuk öğretimi ilişkin temel sorunun bu olduğu kanısındayım, benim kişisel kanım bu. Başka sorunlar da var tabii, hepsini burada sıralamak imkansız ama yine de “hukuk nedir” sorusunun yol açtığı ve önemli bulduğum bir başka soruna hemen değineyim birbiriyle ilişkili çünkü bu soru bizi hukukun kaynağına götürür. Bu kaynağa ilişkin olarak da herkesin bildiği gibi iki farklı cevap ve onlardan dallanıp, budaklanan sayısız ikincil cevap vardır; tabi hukukçu olanlar ya da olmayanlar. Bana göre idealist olanlar ya da olmayanlar. Hukukçular, elbette dünyaya nereden bakıyorlarsa bu kaynaklardan birini ona göre seçeceklerdir. Ancak öğretimimizin genelde tabi hukukçu yani idealist ve erekselci, başka türlü olması da mümkün değil zaten. Bir eğilim taşırken tabi hukukçu olmayan yaklaşımların tamamını ideolojik biçimde aynı potada eritmeye çalıştığını söylemek zorundayım. Tabi hukukçu olmayan çeşitli yaklaşımların, bu nedenle hukuk öğretiminde bütünüyle yanlış bir tanıtıma kurban edildikleri kanısındayım. İdealist olmayan her hukuk tanımının iradi pozitivizm olarak sunulmasındaki sığılıktan ve politik yalnızlıktan kurtulmak zorundayız. Tabi hukukçu yaklaşım ile iradi pozitivizmin diğer tüm hukuk yaklaşımlarına göre hukukun heteromisine karşı otonomisi ilkesinden yola çıktıklarını ve birbirlerini neredeyse tıpatıp benzediklerini artık öğrenmeliyiz diyorum.

Hukuk bilimi, bence ikisinin de dışında kalır. Ve tanrı, tabiat, ulus, toplum, hangisi olduğuna inanılırsa inanılsın, yasa koyucu değil, “yasa yaratıcı”. O yasa yaratıcı bilim yapmaz, zaten hukukçu da değildir. Ütopyacılıklar dışında hukukçuların yasa yaratmaları gerektiğini iddia eden çıkmadı şimdiye kadar, iyi ki de çıkmadı. Dünyayı yasa yaparak yöneten şu ya da bu “yargıç kral” fikrinin ne kadar despotik olduğunu Moore bize gösteriyor.

Sosyal bilime sonuçsuz bir anlam vermeden, asla ve sayısız ihtimale, tartışmaya yol açacağını da kabul ederek hukukçunun işi hukuk bilimi de olmadır diyorum, Hukukçu eğer “hukuk nedir?” sorununun sorabilmek istiyorsa.

Sabrınız için çok teşekkür ederim efendim.

SUNUCU

Konferanstaki Hocamıza teşekkür ederiz.

Kendilerini yerlerine almadan önce plaketlerini takdim etmek üzere Profesör Doktor Sayın Muharrem Kılıç'ı kürsüye davet ediyoruz.

Kongremizin Paralel Oturumları Konferans Salonumuzda devam edecektir.

BİRİNCİ GÜN

7 Kasım 2013

BİRİNCİ OTURUM

Konferans Salonu

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Tebliğ Sunanlar

Bilim Felsefesi ve Sosyal Teori Işığında
Hukuk Öğretimine Bakmak

Prof. Dr. Mehmet YÜKSEL

Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Türk Yükseköğretiminin Mevcut Dinamikleri
ve Gelecek Projeksiyonu Açısından Hukuk Öğretimi

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Hukuk Eğitiminin (!) Etik Boyutu

Prof. Dr. Ahmet Ulvi TÜRKBAĞ

Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

SUNUCU

...Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Profesör Doktor Sayın Necmi Yüzbaşıoğlu, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Profesör Doktor Sayın Muharrem Kılıç, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Profesör Doktor Sayın Mehmet Yüksel, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Profesör Doktor Ahmet Ulvi Türkbağ.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Değerli katılımcılar hepiniz hoş geldiniz. Ben öncelikle bu toplantıyı düzenleyen Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesinin genç dekanına, meslektaşlarına teşekkür ediyorum kutluyorum. Hukuk hepimiz için çok önemli; birinci derecede sağlıksa ikinci derecede özgürlüklerimiz önemli, dolayısıyla daha iyi hukuk eğitimi hep arayacağız hepimizin güvenceli bir dünyada yaşama hakkı, en doğal hakkı. Bunu zaman zaman yapıyoruz, bugünkü toplantı da oldukça kapsamlı, hani enine boyuna derler ya güne yayılan, bir saydım 35 konuşmacı var. Mukayeseli hukuktan tutun, Alman hukukundan, hukuk devletin kalesi deriz Almanya için, bir başka büyük kıta ABD ile mukayeseye kadar varan hukuku demokrasisiyle, etiğiyle, bilimiyle metodolojisiyle felsefiyle tartışan hukuk eğitimine bir program. Bu içeriği itibariyle de, bu genç arkadaşlarımı kutluyorum ve teşekkür ediyorum, bizleri de davet ettikleri için. Bu arada hepimizin hocası olan Sayın Profesör Doktor Belgin Erdoğan'ı kaybettik dün akşam, her halde rahmet dileyelim ne diyebiliriz ki hepimizin başı sağ olsun diyorum. Şimdi önce bu tür toplantıyla ilgili kısa bir bilgi verip ondan sonra konuşmacı arkadaşlarıma söz vereceğim.

Daha önceki yıllarda yapılmıştır ama son yıllarda özellikle bir 2006'da

Erdoğan Teziç'in YÖK Başkanlığı döneminde yine hukuk eğitiminin sorunlarını tartışmak, çözüm aramak amacı ile bir toplantı yapmıştık YÖK'de ve 30 hukuk fakültesi dekanı vardı o zaman, yıl 2006. Orada aşağı yukarı bugüne benzer sorunlar vardı ama temel sorun Hukuk Fakültesindeki 4 yıllık öğrenim süresi artırılabilir mi idi. Bu arayışın nedeni de, birinci sınıfta öğrencilerin hukuk eğitimine hazır olmadığı düşüncesi idi. O günkü tartışmaları iyi hatırlıyorum, 1+4 olarak düşünülmüştü. Biliyoruz ki lise eğitiminde hukuk eğitimi için bir temel eğitim yok maalesef, biz bu bakımdan şansızız. Hemen hemen her programın bir A, B, C'si temel background'u veriliyor ama hukuk eğitimi ile ilgili hemen hemen tamamen donanımsız geliyor. Birinci sınıf hocaları bunu daha iyi bilirler. Bu nasıl aşılabılır? Öğrenci nasıl hazırlanabilir? Hukuk eğitimi alt yapısı oluşturarak başlasak bu işe diye, 1+4 formülü üzerinde görüş birliği olmuştu neredeyse. Kimisi bu 1'i, dil ağırlıklı yapabilir kendi programına göre ya da karma, hem dil ağırlıklı hem oryantasyon bazı temel derslerin birinci sınıfta verilerek hukuk programına geçildiğinde daha donanımlı halde olmak için aşağı yukarı görüş birliği vardı bu noktada ama hayata geçmedi. İkinci bir toplantı yine benim YÖK üyeliğim döneminde 2009'da Yusuf Ziya Özcan beyin YÖK başkanlığı döneminde, İzzet Özgenç arkadaşımızın da o zaman başkanvekiliydi çabalarıyla Erzurum'da bir toplantı yaptık. Daha iyi hukuk eğitimi nasıl olabilir arayışı içerisinde, belki buradan da katılan arkadaşlarımız vardır, dekanlar ya da temsilcileri katıldı, 2 gün sürdü o da. Orada 1+4 yerine 3+2'yi tartıştık, o ön plana çıktı daha doğrusu. Tabii onun ön plana çıkmasının temel nedenleri arasında bu Bolonya süreci 3 2 3 var ya meşhur, ona uyum sağlama bu yolla. Adalet Meslek Yüksekokullarının daha beklenen verimin sağlanamaması düşüncesi vardı. Birbirine entegre edebilir miyiz düşüncesi vardı ve hazırlık sınıfından çok Adalet Meslek Yüksekokulunun da entegre edildiği bir hukuk eğitimi yani 3 yıllık temel dersler olacaktı. Bunun sonrasında bir sınav, bu sınavda başarısız olanlar Adalet Meslek Yüksekokulu diye mezunu sayılarak yardımcı adalet hizmetlerinde istihdam edilmesi düşünülmüyordu. Başarılı olanlarda 2 yıl daha uzmanlaşmış özel hukuk ya da kamu hukuku alanlarında eğitim alacaklardı. 5 yıl sonunda yine bir mezuniyet sınavıyla hukuk eğitimi tamamlanmış olacaktı yüksek lisans yapmış olarak. Oradaki 50 hukuk fakültesinin tabii farklı görüşler vardı ama ana ekseninde bu noktada Adalet Meslek Yüksekokulunun da entegre edildiği 3+2, 3 yılın sonunda bir sınav bitimde bir sınavla böyle bir yeniden yapılanma düşüncesi ağır basmıştı. Hatta bu doğrultuda hukuk fakültelerinin ana bilim dalları eksenli yapılanmasını düşündük çünkü Hukuk Fakültelerinde bölümler yapay, yani diploma veren bağımsız diploma veren bağımsız öğrenci alan bölümler değil kamu hukuku, özel hukuk bölümü tamamen yapaydır onu da kaldırmıştık. Anabilim dalları, tıplarda olduğu gibi eksenli bir yapılanma olacaktı. Onun altında bilim dalları olacaktı. Böylelikle ana bilim dallarını biraz daha güçlendirmeyi düşünmüştük. Hatta yüksek lisans, doktora eğitiminde bölümden ana

bilim dalı biçiminde, tıpta olduğu gibi yapılanması biçimindeydi yani kendi içerisinde bir mantık bütünlüğü olan bir yeniden yapılanma projesiydi. Bunun şansı daha çok vardı, İzzet hoca iktidardan da destek alacağını bekliyor idi ama orada da bu bazı dersler ana bilim dalı olmaktan çıktı, bilim dalı oldu. Bazı bunun hoşuna gitmedi, bazı hocalarımızın Roma hukuku mesela ya da bölümlerin kalkmasından hoşnut olmayanlar oldu. Dava açıldı, Danıştay iptal etti, bölümleri kaldıramazsınız dedi. İşte anabilim dallarını da kaldıramazsınız dedi. Bunu anlatamadık, biz anabilim dallarını falan kaldırmamıştık yani Roma hukuku falan olacaktı yine. Mesela bir hukuk tarihi anabilim dalı olacaktı güçlü, onun içinde Türk hukuk tarihi, genel hukuk tarihi, Roma hukuku, Atatürk ilkeleri inkılap tarihi, İslam hukuku farklı bilim dallarının olduğu bir ana bilim dalı biçiminde olacaktı ve her fakülte kendi öğretim üyesi kadrosuna göre bunları işlevsellik kazanacaktı. Roma hukukçusu bulamıyorsanız, hukuk tarihi anlatırsınız onu bulamıyorsanız bunun arkasında çünkü her branşta hoca bulamıyoruz, bunu hepimiz biliyoruz. Bence doğru bir projeydi, maalesef o iptal kararından sonra, o projede biraz söndü. Arkasından İzzet Özgenç YÖK üyeliğinden ayrıldı, hala takip ettiğini duyuyorum bu projeyi, doğrusunu isterseniz bende hep destek verdim buna, bana göre doğru bir şeydir, tartışılabilir. 3+2 işte anabilim dalları merkezli eksenli altında bilim dallarının olduğu, yüksek lisans doktora programlarının ana bilim dalları üzerinden yürütüldüğü 3+2 yüksek lisansla mezun olunan bir hukuk eğitimi programının, Bolonya süreci ile de uyumlu, yükseköğretim olayına da uyumlu bir program olduğunu düşünüyorum. Şimdi tabii hukuk fakültelerinin tek sorunu bu değil, başkaca sorunlarda var. Ben sözü fazla uzatmayayım, kendi düşüncelerimi en sona söyleyeceğim. Turgut Tarhanlı Hoca gelmemiş konuşmacılar onun süresini kendilerine vereceğimi zannetmesinler, söyleyeceklerimi önce onların hakkı ben sadece bugüne kadar olup bitenlerle ilgili bilgi vermek istedim. Kendilerini dinledikten sonra en son bunun dışında, hukuk eğitiminin daha kaliteli, daha nitelikli olabilmesi için neler olması gerekir konusunda da düşüncelerimi aktaracağım. Şimdi konuşmacılara ne kadar süre? 2 saat değil mi? 14.30, 2 saat.

KATILIMCI

Bir saat size, bir saat bize Hocam...

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

20'şer dakikadır bu tür şeylerde klasik çünkü soru soranlar falan olur, bence öyle bir 20'şer dakikalık bir sıra izleyelim ondan sonra kalan zamanımızda katılımcılarda soru sormak isterler, o şekilde yürütelim. Şimdi öncelikle Profesör Doktor Mehmet Yüksel Hoca bize felsefe ile de başladık ne güzel,

bilimin temeli. Hocamızda Durmuş Güner Hocamızda burada çok iyi bir felsefisttir, mühendis olduğuna bakmayın yani mühendisliği de iyidir mutlaka da aynı zamanda yanlış anlaşılmasın hakikaten felsefi derinliği olan bir arkadaşımızdır. Ben dört yıl kendisini çok yakından tanıdım. Evet, hocam bakın sizin de merak ettiğiniz bir şeyle başlıyoruz. “Bilim Felsefesi ve Sosyal Teori Işığında Hukuk Öğretimine Bakmak” başlıklı konuşmasını yapmak üzere söz veriyorum. Buyurun.

BİLİM FELSEFESİ VE SOSYAL TEORİ IŞIĞINDA HUKUK ÖĞRETİMİNE BAKMAK*

Prof. Dr. Mehmet YÜKSEL

Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Giriş

Modernleşme sürecinde uzun bir zamandır, hiyerarşik ve bürokratik bir devlet ve toplum kavramlaştırması çerçevesinde sosyal olay, olgu ve kurumlara bakar hale geldik. Dünyaya bakış açımızı ve düşünme biçimimizi bir ölçüde belirleyen mevcut paradigma içinde, bilhassa konu hukuk olunca, siyaset, devlet ve hukuk, siyaset-hukuk ilişkisi üzerinde yoğunlaştık. Halbuki günümüz dünyası, artık, sosyal bilimlere de hayat veren siyasal devrimleri, endüstri ve ekonomi alanındaki büyük dönüşümleri geride bırakarak, mevcut devasa yapıları, hiyerarşik ve bürokratik örgütleri sorgular hale geldi. Bu çerçevede hukuk ve ideoloji, hukuk ve söylem, hukuk pratiği gibi hususlar daha fazla inceleme ve tartışma konusu olmaya başladı.

Günümüzde ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasal yapılar ile zihniyet dünyasında meydana gelen köklü değişimlerden ve bu bağlamda; bilgi toplumundan, endüstri ötesi toplumdan, tüketim toplumundan, sözlü ve yazılı kültür yanında elektronik kültürden bahsedilmektedir. Bu gelişmelerle birlikte insan ilişkilerinde, davranışlarında ve düşünsel alışkanlıklarında da büyük değişimler yaşandığına dikkat çekilmektedir. Bundan böyle sosyal kurumlar gibi makro yapılar yanında, günlük pratik içinde yaşanan mikro olaylar ve

* Katılımcının isteği üzerine, kongrede sunulmuş olan bildirinin katılımcı tarafından metin haline getirilmiş şekli yayımlanmaktadır.

etkileşimler de analiz konusu edilmekte; hukukun bir kurumlar, kurallar ve kurumlar seti olmaktan ziyade toplumsal yaşam ilişkilerinde nasıl algılanıp, anlamlandırılıp, anlaşıldığı ve yorumlandığı üzerinde daha fazla durulmaktadır. Bütün bunlar, hukuk olgusuna artık yeni veya farklı bir paradigmadan da yaklaşılması gerektiğine işaret etmektedir. Bugün “hukukun üstünlüğü,” “hukuk devleti” ve “güçler ayrılığı” gibi ilkelerin toplumsal gerçeklikten bağımsız bir şekilde vurgulanması eleştirilmekte, doğal hukuk akımınca soyut birey bağlamında kavramlaştırılan bireysel nitelikteki insan hak ve özgürlükleri anlayışı aşılmakta, bireysel özgürlükler yanında kolektif haklardan, kültürel haklardan, kimlik temelli haklardan söz edilmekte, mevcut paradigma içinde ağırlıklı yere sahip “vatandaşlık” statüsü çerçevesinde inşa edilen soyut hak ve özgürlükler sorgulanmaktadır. Kuramsal veya farazi olarak dile getirilen hukuki ilkeler ve kurallardan ziyade, bunların ne kadar hayata geçirildiği, nasıl ve ne kadar yaşanabildiği üzerinde de durmak gerektiği dile getirilmektedir.

Bundan böyle, modern devletlerin, ulus-devletlerin egemen ya da belirleyici olarak görülmediği, “toplum” ve “toplumsal” kavramlarının sorgulandığı, toplum-birey ikileminin aşılaraq bireyciliğin öne çıktığı bir dönemden geçilmektedir. Özellikle iletişim ve ulaşım teknolojilerinde ortaya çıkan gelişmelerin de etkisiyle insanlar, toplumlar, kültürler ve ülkeler arasındaki ilişki ve etkileşimlerin arttığı bir süreci yaşıyoruz. Böyle bir ortamda, yerel ve küresel ölçekte insan ilişkilerine yön veren, çerçeve çizen değerler ve normların üretimi ve paylaşımı da farklı bir kapsam ve içerikte, değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır. Böylesi değişim ve dönüşümler, diğer toplumsal normlar kadar, belki de onlardan daha çok hukuku etkilemektedir. Böylece mevcut hukuki analiz, düşünüş ve uygulama tarzının da yoğun bir şekilde tartışılmakta olduğu bir ortama girmiş bulunuyoruz. Giderek çok karmaşık ve çok katmanlı hale gelen olaylar ve sorunlar karşısında mevcut hukuki yapı, teorisiyle ve pratikliğiyle yetersiz kalmaktadır. Bu durum, hukuk eğitimi ve öğretiminin de yukarıda zikredilen sorunlar ve gelişmeler bağlamında gözden geçirilmesini zorlamaktadır.

Küreselleşme ve modernleşme süreçleri ve bu süreçlerin beraberinde getirdiği sorunlar anlaşılmadan hukuk öğretimini yeni baştan tasarlamak ve hayata geçirmek mümkün gözükmemektedir. Küreselleşme süreciyle birlikte ulus-devlet temelli bilimsel çözümlemeler eski anlamını ve önemini yitirmeye başlamıştır. Gelişen süreci, tüm boyutlarıyla ve faktörleriyle analiz etmeye çalışmak neredeyse bir zorunluluk haline gelmiştir. Klasik sosyolojinin analiz birimleri olan toplumsal sınıfların ve hareketlerin yanında giderek kültürel hareketler, eskiden sesi duyulmayan kesimlerin kimlik, kültür ve dil talepleri öne çıkmaya başlamıştır. İletişim alanındaki gelişmeler, ekonomik ve siyasal iktidar kavramı yanında “sembolik iktidar” kavramını da temel analiz öğelerinden biri olarak sosyal bilim literatürüne yerleştirmiştir. Küreselleşme, salt

ekonomik odaklı bir süreç olmaktan ziyade siyasal, sosyal, kültürel, hukuksal ve ideolojik boyutları da öne çıkan bir oluşum niteliğini kazanmıştır. Benzer şekilde devletler arası ilişkiler ve etkileşimler ile ekonomik alış-verişler temelinde kavramlaştırılan küreselleşme analizlerine çokuluslu şirketler yanında sivil toplum örgütleri ve kültürel hareketler de dahil edilmeye başlanmıştır.

Bugün, toplumbiliminin de temel inceleme birimlerini oluşturan kurumların ve normların parçalanmasından söz edilmektedir. Bu ise halen hukuk düzeninin içindeki, normlar, kurumlar, prosedürler, mekanizmalar ve örgütler üzerinde odaklanan pozitif hukuk biliminin de bundan böyle mevcut yaklaşımını gözden geçirmesini zorlamaktadır.

Aydınlanma Felsefesi, Modern Bilim ve Pozitivist Yaklaşım

Modern bilim anlayışının temelinde yer alan “Aydınlanma” düşüncesine göre, akıl ve bilim yoluyla doğanın ve toplumun yasaları keşfedilebilecektir. Aydınlanma düşünürleri; felsefi yaklaşımları, toplumsal ve siyasal olaylara bakış açıları bakımından farklı duruşlar sergilemekle birlikte, akla, bilime ve ilerleme düşüncesine verdikleri önem bakımından birleşirler. Bu temeller üzerinde yükselen modern bilim anlayışında; bilim, doğal ve toplumsal hayatta düzenlilikleri bulmaya çalışan, büyük ölçüde kesin ve nesnel karakter taşıyan bir etkinlik alanı olarak kavramlaştırılır. Buna göre, bilim sayesinde doğal ve sosyal olaylar açıklanabilir ve geleceğe dönük öngörülerde bulunulabilir.

Aydınlanma düşünürleri için akıl ve bilim yoluyla kavranabilecek tek gerçeklik vardır. Bu, bütün insanlar ve toplumlar için geçerli olan evrensel bir gerçekliktir. Akıl ve bilim ise, bu gerçekliğin evrenselliğini ortaya koyacak araçlardır. Böylece zamandan ve mekandan bağımsız, neredeyse özerk bir gerçeklik kavramı yaratılmıştır. Doğal ve sosyal bilimlerin nesnel olarak kurulabileceğine dayanan bu kabulün temelinde ise, dış gerçekliğin tek bir doğru temsil biçimi olduğu inancı vardır. Böyle bir anlayışta, belirsizliğe, muğlaklığa, göreceliğe ve kuşkuyla yer yoktur.

Modernleşme sürecinde “Aydınlanma projesi”, esas olarak insani gerilemenin kaynağı olan cehaletin ortadan kaldırılıp yerine bilimsel bilginin ikame edilmesinin, sınırsız bir şekilde insani ilerlemenin yolunu açacağı kabulüne dayanır. Buna göre; insanlığın epistemolojik birliği, evrensel geçerliliğe sahip bir metodolojik kabuller çerçevesinde sağlanabilecek; insanlığın moral birliği, benzer şekilde, evrensel akli moral ilkelerin her yerde bağlayıcı hale gelip insan davranışlarına rehberler ve standartlar getirmesiyle başarılabilecek; sadece bilim ve evrensel değerlere dayanan bir toplum, gerçekten özgür ve rasyonel olabilecek; insan hayatı da bir o kadar iyi olacak ve bundan böyle bir toplumun tüm üyeleri mutlu olacaktır (Hollinger, 2005: 17-18).

Hiç kuşkusuz böyle bir toplumun bilim ve akıl sayesinde şekillendirilme-

sinde ise, hiç kuşkusuz en önemli araçlardan birisi planlı ve bilinçli bir tasarımın sonucu olarak ihdas edilen hukuk olacaktır. Aydınlanma düşüncesinde; ahlak ve hukuk alanlarının da evrensel geçerliliği olacak biçimde kurulabileceği kabulü vardır. Bu kabulün temelinde; insanların evrensel, değişmez ve ebedi özellikleri olduğu ve bunların akıl ve bilim sayesinde ortaya çıkabileceği inancı vardır (Tekeli, 1999: 26). Böyle bir inanç çerçevesinde değişken olana, göreli olana, müphemliğe, belirsizliğe yer yoktur. Bu anlayış çerçevesinde hukuk, kendi içine kapalı, sistemli bir normlar bütünü olarak kavramlaştırılır. Bu nitelikteki bir bütünün ise, ayrıca dışsal unsurlar veya değişkenlerle açıklanmaya ihtiyacı yoktur.

Sosyal bilimler -ekonomik, psikoloji, kültürel antropoloji, tarih, siyaset bilimi, sosyoloji- modernleşme sürecini anlama ihtiyacından doğmuştur. Sosyal bilimler tarafından geliştirilen kavramlar, yöntem ve yaklaşımlar, hem bu bağlam tarafından şekillendirildi hem de toplumu bu bağlamda anlamak için inşa edildi. Modern toplumu anlamaya, açıklamaya ve bu sayede onu kontrol etmeye çalışmanın, sosyal bilimlerin varlık sebebi olduğu söylenebilir (Hollinger 2005: 12-13). Aydınlanma düşüncesi bağlamında ilkin doğal bilimler alanında şekillenen modern bilim anlayışı, 19. yüzyılda sosyal bilimlere de damgasını vurdu. Sosyal bilimlere de damgasını vuran bu bilim anlayışına göre toplumlar, işleyiş biçimleri ve yapıları rahatlıkla kavranabilecek ve açıklanabilecek bütünlere. İnsanlar rasyonel bir şekilde kendi kapasitelerini kullanarak bilim yoluyla daha iyi bir toplum tarzını gerçekleştirebilirlerdi (Walderstein, 2000: 136).

Sosyal bilimler, Yeniçağın “Bilmek, yapabilmektir” sloganı altında pozitivist ve evrenselci bir epistemoloji içinde ve belli politik-ideolojik istek ve amaçlar doğrultusunda yönlendirilmiş bilgi faaliyetleri olarak kurumlaşmıştır. On dokuzuncu yüzyılda “sosyal bilim” olarak kurumlaşan beş temel bilim var; sosyoloji, tarih, iktisat, siyaset bilimi ve antropoloji. Bunların hepsi, aydınlanmacı etkilerle, toplumun rasyonel yönden düzenlenmesi, ilerleme, “akılcı ve bilimsel bir toplum” yaratma amaçlarıyla hareket etmiştir. Evrensel insan doğası tasarımı evrensel insan haklarına kadar, bu bilimlerin hepsine, çağa damgasını vuran politik-ideolojik motifler yön vermiştir. Doğa yasaları gibi “toplum yasaları”ndan ve “tarih yasaları”ndan söz edilmiştir. Bilimsel bilginin kesinliğinden, zorunluluğundan, nesnelliğinden ve tabii ki evrenselliğinden dem vurulmuştur (Özlem, 1998: 58).

On dokuzuncu yüzyılda sosyal bilimlerdeki gelişmeler hukuk alanına da yansımış ve bunların etkisiyle hukuku da pozitif bir bilim haline getirme eğilimi güçlenmiştir. Hukuku, metafizik nitelikteki düşüncelerden arındırılarak bir pozitif bilim konusu haline getirme çalışmaları yoğunlaşmıştır. Böylece, 19. yüzyılın sonuna doğru bağımsız bir bilim dalı olarak “hukukun genel teorisi” ortaya çıkmıştır. Hukuku genel olarak ele alan bu bilim dalı, tüm hukuk dalları

için geçerli olan kavram, kurum, yapı ve ilkeleri inceler. Temel odak noktası “hukuk”tur. Bir anlamda hukukun bilimsel (formel) teorisidir (Gözler, 1998: 98). Hukukun içeriğini ve değerleri inceleme alanı dışında bırakan hukukun genel teorisi, formel veya empirik olarak doğrulanamayan önermeleri bilim alanına yabancı kabul eder ve bunları reddeder. Viyana çevresinin “mantıkçı pozitivistizmin”den de etkilenen hukukun pozitivist genel teorisine göre, sadece algısal yargılar empirik olarak doğrulanabilirler, bilimin çalışma konusunu oluşturabilirler (Gözler, 1998: 15- 17).

Sosyal bilimlerin doğuş yüzyılı olan 19. yüzyıl, aynı zamanda halen etkinliğini bugün de sürdürmekte olan pozitivist hukuk anlayışının da gelişip sergilendiği bir yüzyıl olmuştur. Aydınlanma felsefesi temelinde şekillenen bu düşünme ve davranış biçimleri, insanların hukuka ilişkin bakış açılarını, tutum ve davranışlarını da etkilemiştir. İnsan aklına ve bilgi sahibi insanlara atfedilen büyük önem, hukukun bilgili insanlar eliyle mükemmel bir şekilde yaratılabileceği düşüncesine yol açmıştır. Buna göre; akıl ve bilim yoluyla doğanın ve toplumun yasaları keşfedilerek, bu çerçevede yapılacak hukuki düzenlemelerle toplumsal istikrar, güven ve barış ortamının sağlanabilecek ve mükemmel bir toplum düzeni kurulabilecektir. Başka bir deyişle, akıl ve bilim sayesinde oluşturulacak kurallar ve kurumlar yoluyla insanlar, daha müreffeh, daha mutlu ve huzurlu bir yaşam sürdürebileceklerdir. Böyle bir toplumsal hayatın kurulmasında ve buna göre bir sosyal düzenin gerçekleştirilmesinde ise, akıl ve bilim sayesinde ortaya konulacak mevzuat derlemeleri, içtihat kitapları, kodifikasyonlar ve kanunlaştırmalar en önemli araçlar haline gelirken hukukçular da vazgeçilmez aktörler olacaktır.

Modern bilim anlayışını, doğal ve toplumsal olaylara bir yaklaşım biçimi ve bir yöntem olarak pozitivism temsil eder. Pozitivist akımların ortak özelliği, bilimsel çalışmaları, üzerinde çalıştıkları toplumların sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel şartlarından bağımsız olarak ele alıp bir anlamda mutlaklaştırma yönündeki eğilimleri olmuştur. Pozitivistler, insanlığın kurtuluşunun, bilimsel düşünce kurallarına ve yöntemlerine sadık kalmakla ve insanların bilimsel ilkelere ve yöntemlere göre davranmalarını sağlamakla gerçekleşeceğine inanırlar (Horkheimer, 1994: 94-95). Bu yaklaşımın temelinde yer alan; doğruların bulunacağına, bilinmeyen keşfedilebileceğine ve insanın kendi kaderine hakim olacağına ilişkin inanç, hukuki düşünce ve uygulamayla birlikte hukuka bakış açısını da etkilemiştir. Pozitif bilim gibi, pozitif hukuk biliminin de hukuki kavramlar, kurallar ve kurumlar üzerinde odaklaşarak onları, bünyesinde yer aldıkları toplumsal şartlardan soyutlayarak, inceleyip sistemleştirmeye çalıştığı görülür. Yine pozitivist yaklaşımın bilim yoluyla insanlığı kurtarma düşüncesi ile, akılcı insan müdahalesiyle yaratılan hukuk yoluyla toplumsal yaşamın belirli bir hedef doğrultusunda düzenlenebileceğine inanan pozitivist hukuk yaklaşımı arasında da yakın bir bağ vardır (Yüksel, 2002: 126).

On dokuzuncu yüzyıldaki endüstriyel ve ticari gelişmeler ile bu gelişmelerden kaynaklanan sözleşme ilişkileri, hukukun uygulama alanını genişleterek ortaya çıkan sorunları ve uyuşmazlıkları hukuk eliyle çözüme kavuşturma ihtiyacını yoğunlaştırmıştır. Bütün bunlar, hukukun mantıksal ve bilimsel açıklanmasını, yasama tekniklerinin geliştirilmesini, temel hukuki kavramların ve normların anlamlarının belirlenmesini gerektirmiştir (Keyman, 1981: 25). Bu ise pozitif hukuk biliminin söz konusu temeller üstünde yükselmesine yol açmış, belirlilik, kesinlik, açıklık ve istikrar gibi öğeleri vurgulayan hukuki pozitivizm akımına vücut vermiştir. Metafiziğin tamamen dışlandığı, ahlak, adalet, doğruluk ve erdem gibi soyut kavramların göz ardı edildiği modern pozitivist yaklaşımla bağlantılı olarak gelişen hukuki pozitivizm akımı, toplumsal sistem içinde mevcut bulunan hukuki kavramları, kuralları ve kurumları ele alıp inceleyerek bir pozitif hukuk bilimi kurulabileceği inancını güçlendirmiştir (Yüksel, 2002: 144-145). Hukuku, ahlak, erdem, adalet gibi soyut kavram veya değerlerden arındırarak, yani toplumsal değerlerden ve kişisel tercihlerden soyutlayarak, ona bilimsel bir kimlik kazandırmaya çalışan hukuki pozitivizm; tutarsızlıklardan, belirsizliklerden, çelişkilerden uzak sistematik, açık, tutarlı bir sistem yaratmaya çalışmıştır. Böylece hukuk biliminin, kendi içinde sistemli, tutarlı bir bütünlük oluşturan hukuk sistemini incelemekle görevli sayılması, onu diğer disiplinlerden giderek bağımsız ve özerk bir konuma yerleştirmiştir. Anleu'ya göre, pozitivist akım eliyle hukuk, bağlayıcılığını ve devamlılığını kendi içsel yapısında barındıran; ahlak, örf ve adet, gelenek gibi öğelerin dışında ve üstünde yer alan bağımsız bir varlığa sahip ilkeler, kurallar ve kurumlar bütünü olarak kavramlaştırılır (2000: 6).

Fransa'da 19. yüzyılın neredeyse sonlarına kadar etkinliğini sürdürmüş, hukuki pozitivizmin de habercisi olan anlayışa göre hukuk, kanun koyucunun çıkardığı hükümlerden ibaretti. Başka bir deyişle hukuk kanun anlamına gelirken kanun da devlet idaresi demek oluyordu. Buna göre; gerek hakimlerin gerekse hukuk bilimi ile uğraşanların görevi de, yalnızca kanunu uygulamaktan ve açıklamaktan ibaret kalıyordu. Bunların asıl fonksiyonu, hukuku yaratmak değil, sadece yapılmış olan hukuku açıklamak ve uygulamaktı. Fransız İhtilali'nin önde gelen figürlerinden birisi olan Robespierre, 1790 yılında bu yaklaşımı şöyle örneklendirmişti: "İçtihat kelimesi dilimizden silinmelidir, yeni rejimde bunun hiçbir anlamı yoktur. Anayasası ve kanunları olan devletlerde, mahkemelerin içtihadı kanundan başka bir şey değildir (Güriz, 2012: 249-50)." Böylesi hukuk anlayışının baskın olduğu bir dönemde ve ortamda, hukukun çok boyutlu, çok yönlü bir toplumsal olgu olduğu gerçeğinden hareketle disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması beklenemezdi. Modern hukuk kültüründe, başta egemen güç olmak üzere bilinçli insan faaliyetiyle, akıl yoluyla ihdas edilen kurallar büyük bir öneme haizdir. Bir anlamda hukuk, egemen gücün iradesinin ürünü olarak yürürlüğe konulan kurallar bütünü olup iki temel unsuru emir ve cebirdir.

İradeci ve pozitivist hukuk akımının en ünlü temsilcisi Austin'e göre pozitif hukuk, siyasal bakımdan üstün durumda olanın, kendisine tabi olanların davranışlarını düzenlemek için ihdas ettiği kurallar toplamı anlamına gelir. Normcu hukuki pozitivizm ise, hem yönetileni hem de yöneteni bağlayan "norm" kavramına dayanır ve hukuki pozitivizm tarihinde yeni bir aşamayı temsil eder. Hukuk teorisini sosyolojik, politik ve ideolojik unsurlardan soyutlayarak bir "Saf Hukuk Teorisi" geliştirmeye çalışan Kelsen de hukuk teorisinin yalnızca pozitif hukukla ilgilenmesi gerektiğini belirterek, adil hukuku veya adalete uygun hukuku araştırmanın hukuk teorisinin görevi olmadığını ifade eder (Güriz, 2012: 257-58).

Yeni bir iktisadi çıkarlar anlayışıyla, özel girişim, ücretli emek ve serbest ticaret ilkeleriyle bütünleşen kapitalizmle ve burjuva sınıfıyla birlikte yeni bir akılcılık, evrenselcilik ve sekülerlik veya dünyevilik eğilimi de giderek gelişmiştir. Bu gelişmelerle birlikte insan, kendi kişiliğini arayan, keşfetmeye, geliştirmeye, gerçekleştirmeye çalışan "birey"e evrilmiştir (Güriz, 1997: 81). Bu dönemde insan aklına ve bilgi sahibi insanlara atfedilen büyük önem, hukukun bilgili insanlar eliyle mükemmel bir şekilde yaratılabileceği düşüncesine yol açmıştır. Başka bir deyişle, toplumsal kurumlar gelenekler tarafından değil de, akıl ve bilim sayesinde oluşturulduğu taktirde insanlar daha mutlu ve daha onurlu bir hayat yaşayabilirdi. Aydınlanma felsefesi, insanları baskı altında tutan önyargılara ve unsurlara karşı çıkarak, insanların doğuştan özgür ve eşit haklara sahip olduklarını ileri sürüyordu (Öktem, 1985: 124).

Modern Bilim Anlayışına ve Pozitivist Paradigmaya Eleştiriler

Modern bilimin amacı, yasalara veya yasalı bilgiye ulaşmaktır. Modern bilim, teorik içeriğine rağmen, esas olarak empirik temelli bir etkinliktir. Bu bilim anlayışına göre, bir önermenin bilimsel olması, deney ve gözleme konu olabilmesi demektir. Genel geçer, evrensel, zorunlu ve objektif olmak, bilimsel bilginin temel amacıdır. Bilim, gücünü olguların empirik incelenmesinden ve elde ettiği sonuçlardan hareketle geleceğe ilişkin öngörülerde bulunabilme özelliğinden alır (Şimşek, 2011: 24). Modern bilim, esas olarak pozitivist bilim paradigması çerçevesinde kavramlaştırılan bir etkinlik alanı olmuştur. Modern bilim anlayışına göre bilim, doğal ve toplumsal hayatta gözlenen düzenlilikleri bulmaya çalışan, büyük ölçüde kesin ve nesnel karakter taşıyan bir etkinliktir. Bilim sayesinde doğal ve sosyal olaylar açıklanabilir ve geleceğe dönük tahminlerde bulunabilir. Bu nitelikteki bir bilim modelinde aklın dışında duygulara, hayallere, sezgilere, değerlere ve anlam sistemlerine yer yoktur. Günümüzde bu bilim anlayışına ciddi eleştiriler yöneltilmekte; doğal ve toplumsal dünyanın, modern bilim anlayışının öngördüğünden çok daha çeşitlilik arz eden, farklılık ve değişiklik gösteren bir gerçeklik olduğu ileri sürülmekte, böylesine karmaşık, çeşitli, farklı öge, ilişki ve süreci barındıran doğal ve toplumsal gerçekliği tek bir modelle

açıklamanın mümkün olmadığı belirtilmektedir (Bulutay, 1986: 1-5).

Toplumsal olgular, modernleşme sürecinin başlarında, daha çok düzen-düzensizlik, egemenlik, otorite, ulus ve devrim gibi siyasal kategoriler çerçevesinde ele alınırken, 19. yüzyılda yaşanan sosyo-ekonomik temel dönüşümlere bağlı olarak sınıf, kazanç, rekabet, yatırım, toplu sözleşme görüşmeleri gibi ekonomik ve toplumsal kategoriler bağlamında düşünülmüştür. Bugün ise, her şeyin toplumsal bakımdan ifade edildiği ve açıklandığı bir dönemden çıkıyoruz. Artık ortak ve kişisel yaşamın bütün alanlarında, varlığını hissettiren yeni bir paradigmanın neresinde olduğumuzu ve bu alanları bizim için anlaşılır kılan dünya ve kendimiz hakkındaki söylemin ne olduğunu bilmemizin zamanı gelmiştir. Bu yeni paradigma, birey ve aktör temelli bir paradigmadır. Bu paradigmanın temelinde yer alan bireycilik, yalnızca üretim tekniklerine değil, aynı zamanda tüketim ve iletişim tekniklerine bağlı bir toplumdaki bireyciliktir (Touraine, 2007: 287-288). Benzer bir gelişme hukuk alanında da yaşanmaktadır. Modern hukukun temelinde bulunan soyut birey hakları ve özgürlükleri anlayışı üzerine inşa edilen “yurttaşlık” statüsü değişmekte; bundan böyle bireysel farklılıkları, kültürel çoğulluğu ve kimlik taleplerini dikkate almayan bir yurttaşlık statüsü sorgulanmaktadır.

Günümüzde, insan-doğa karşıtlığı yerine, doğal ve toplumsal gerçekliğin tüm karmaşıklığı ve etkileşimleri bağlamında ele alınarak analiz edilmesi, doğal bilimler, sosyal bilimler ve insan bilimleri şeklinde yapılan üçlü bilim sınıflandırmasının açılması yönünde bir eğilimin belirginleştiğine işaret eden Gülbenkian Komisyonunun “Sosyal Bilimleri Açın” başlığı ile yayımlanan raporunda; bundan böyle sosyal bilimlerin, yaptıkları araştırmalarda analiz birimi olarak ulus-devlet çerçevesinde düşünülen toplumsal bütünlüğü incelemekle yetinemeyeceğine; devlet altı ve devlet üstü ölçekte çalışmalar yapılması zorunluluğuna; mutlak bir nesnellik anlayışının imkansızlığına; sosyal bilimler alanında gözlenen aşırı uzmanlaşmanın aşılarda disiplinler arası işbirliği yapmanın gerekliliğine işaret edilmektedir (1996: 61-65). Söz konusu rapor; sosyal bilimlerin her zaman fazlasıyla devlet-merkezci olduğunu belirterek, sosyal bilimlerin çözümlediği süreçlerin ve olguların çerçevesini devletlerin oluşturduğunu ifade eder. Gülbenkian Komisyonu’na göre, kuşkusuz devleti, analitik önceliği tartışılmadan kabul edilecek denli doğal bir birim olarak görmeyen sosyal bilimciler her zaman var olmuştur. Ancak bunların sayıları, hem az olmuş hem de 1850-1950 döneminde sesleri de pek duyulmamıştır. Devletin sosyal hayatın doğal sınırlarını oluşturduğu kabulü, özellikle 1970’lerden itibaren çok daha ciddi bir şekilde sorgulanmaya başlandı. Bu ise, iki temel dönüşümün bir araya gelmesiyle mümkün oldu: Birincisi, devletlerin, modernleşme ve ekonomik refahın başlıca faili olacakları savının ve taahhüdünün karşılıksız kaldığı görüldü. İkincisi, sosyal bilimlerin ve bu alandaki bilim insanlarının hiç sorgulamadan kabul ettikleri, bilimin kesin

bilgiyi sağlayacağı, bunun ilerlemeye katkıda bulunacağı, uzmanlar eliyle bilimsel bilginin kullanılarak sürekli bir iyileşme sağlanabileceği, sosyal refahın ve toplumsal reformların gerçekleşmesinde devletin kilit rol oynayabileceği inancı çöktü. Sosyal bilimlerin akılcı bir tarzda kullanılmasıyla sağlanabilecek ilerlemeler sayesinde toplumsal gelişme sürecine katkıda bulunacağı bekleniyordu. Devlet sınırları ise, söz konusu gelişmenin gerçekleşeceği doğal çerçeveyi oluşturacaktı. Ancak bu beklentilerin karşılanmadığının anlaşılmasıyla devlete yönelik inanç sarsıldı. Söz konusu raporda; geleneksel sosyal bilimlerin devlet-merkezciliğinin, aslında teorik bir basitleştirme olduğu, her devletin, homojen ve eşdeğer bir mekan içinde genellikle birbirine paralel süreçlerle işleyen özerk bir sistem oluşturduğu varsayımına dayandığı, artık bu kabulün ciddi şekilde sorgulandığı da vurgulanmıştır (1996: 77-80).

Bugün, sosyolojide çokça kullandığımız “toplum” kavramının “ulus-devlet” ile eş anlama geldiğini ve toplumun ulus-devlet sınırlarıyla tanımlanmış olduğunu biliyoruz. Sosyolojinin toplum kurgusu, aslında ulus-devletin kurgusudur. Sosyoloji dilinde bu kurgu halen doğa metaforlarıyla anlatılıyor. Buna göre; insanlar toplumun doğal üyesidirler, toplum organik bir bütünlük olup birbirleriyle ilişkili ve birbirini tamamlayan öğelerden oluşur, tüm yaşayan varlıklar gibi farklı aşamalardan geçer ve benzeri genellemeler, yakın zamana kadar sorgulanmasına gerek olmayan evrensel doğrular olarak kabul ediliyordu (Öncü, 1998: 49-50). Bugün ise, yaşanan dönemi ve mekanı dikkate almayan evrensel ve nesnel bilim anlayışından kültür ve toplumsal bağlamı dikkate alan bir bilim anlayışına geçilmektedir. Başka bir deyişle, modernizmden kültüralizme, evrenselden tikele, nesnelden öznele doğru yol alınmaktadır. Bütün bunlar, sosyal bilimleri farklı kültürlerle ve toplumlara açılmaya, kenarda kalmışları ele almaya, disiplinler arası arayışlara, hermenötik felsefeye ve postmodern söylemlere doğru itmektedir (Göle, 1999: 310).

“Batı Düşüncesinde Devrim” başlıklı eseri 1961’de yayımlanan Huston Smith’e göre yirminci yüzyıl, Batı düşüncesinde “post-modern zihin”i başlatan bir dönüşüme yol açmış; gerçekliğin insan aklı tarafından kavranabilecek yasalarca düzenlendiğini varsayan modern dünya görüşünden, gerçekliğin düzenlenmemiş ve nihai olarak bilinemez olduğunu kabul eden postmodern dünya görüşüne geçilmiştir. Postmodernistler, bilginin dayandırılabilmesi sarsılmaz bir temel arayışından yola çıkan, evrenselleştirici ve totalleştirici iddialar ileri süren, mutlak hakikate ulaşabileceğini varsayan ve rasyonalizme büyük önem atfeden modern bilim anlayışını eleştirerek, gerçekliğin çok katlılığını, çoğulluğunu, bölük pörçüklüğünü ve belirlenmemiş olduğunu ileri sürerler. (Best ve Kellner, 1998: 18-23). Böylece postmodernistler, bu yaklaşımlarıyla; modern sosyal teori karşısında bir postmodern sosyal teori otaya koyarlar. Yazardan ziyade okuyucu üzerinde odaklaşırlar, özne ve öznellik, özne ve nesne, öznellik ve nesnellik gibi konularla ilgilenirler. Toplumsal gerçekliğin farklılı-

ğının ve karmaşıklığının tek bir perspektifle yakalanamayacağını ileri sürerek; modern sosyal teorinin yazara tanıdığı üstünlükten, büyük anlatılara dönük eğilimden, totalleştirmeden ve bilimci anlayıştan uzaklaşılması gerektiğini savunurlar (Ritzer, 1997: 20). Böylece kendilerini perspektifçi ve görecelikçi bir konuma yerleştirmiş olurlar.

Sosyal bilimlerdeki temel yaklaşımlar arasında yer alan, günümüzde felsefi ve akademik tartışmaların ana konulardan biri haline gelen “perspektifçilik”, “pozitivizm” ile “görecelik” arasında yer alır. Bilimi, gerçekliği doğrudan görmenin ve temsil etmenin emsalsiz bir yolu sayan pozitivizmin aksine; perspektifçilik, her epistemik girişimin, bilim de dahil olmak üzere, kendi entelektüel, siyasal bağlılık ve çıkarları tarafından belirlenen bir bakış açısından doğacağını ileri sürer. Buna göre, biz, bırakın bütün “gerçekliği”, hiçbir şeyi doğrudan göremeyiz. Bütün görülen, belli bir perspektiften görülendir. Bunun, doğa bilimlerinde bile böyle olduğu artık sorgulanmamaktadır. Her bilish edimi, her halükarda belli bir perspektif içinde gerçekleştiği için, görecelik, bir perspektifi ötekinden daha iyi saymanın hiçbir rasyonel temelini olmadığını iddia eder. Görecelik için bilim, öteki muhtemel perspektiflerden ne daha iyi ne daha kötü olan herhangi bir perspektiften başka bir şey değildir. Görecelik, bilimin özerklik iddialarını yıkarak, onun geleneksel öncelikli statüsünü sarsar (Fay, 2001: 12-15). Farklılığa, çoğulluğa, değişkenliğe vurgu yapan görecelik, farklı kültürler arasında karşılaştırmalı bir değerlendirmeye imkan tanımaz. Aksine, sadece farklılıkları doğal karşılamamızı bize öğretirler. Ancak böyle bir duruş ya da tutumun, Almanya’daki Nasyonel Sosyalist kültürü veya kadınlara sünnet uygulayan kültürleri de içerip içermeyeceğini bir başka mesele olarak yana koyar. O zamanda sormak gerekir ki, öne sürülebilecek hiçbir mevcudiyet, hiçbir hakikat, hiçbir ahlakilik yoksa, soykırımı, kadınlara veya azınlıklara uygulanan baskıları nasıl niteleyip suçlayacağımızı bilmek de zordur (Benton-Craib, 2008: 215).

Yorumsamacı ya da Hermenötik yaklaşım ise, toplumun, kendi iradeleri doğrultusunda etkinlikte bulunan insanların bilinçli veya amaçlı eylemlerinden meydana geldiğini, bu nedenle de doğal bilimlerdeki nedenselliğin yerini sosyal bilimlerde amaçlı insan eyleminin aldığı ileri sürer. Bu yaklaşım, sosyal araştırmanın amacının insan eyleminin arkasındaki motifi, kültürel bağlam içinde anlatmak olduğu kabulüne dayanır. Bu yaklaşıma göre sosyal bilimler, toplumsal olguların oluşturucusu olan insanı ve onun güdülerini anlamaya yönelmeli, nedensel bakış açısıyla yasalar aramak yerine, insanın bakış açısını ve kaygılarını yorumlamaya çalışmalıdır (Şimşek, 2011: 28). Toplumsal gerçekliğin tamamen kendine özgü yorumlama yöntemiyle ele alınması gerektiğini savunan Hermenötik yaklaşımda, açıklama yerini anlamaya bırakır. Hermenötik gelenek, bir anlam dünyası olarak toplumsal gerçekliğin kuruluşunda dilin kurucu önemini vurgulayarak toplumsal gerçekliğin öznelere arasılığına

dikkat çeker. Bu gelenekte toplumsal gerçeklik, insanın yarattığı kültürel bir dünya olarak kavramlaştırılır ve anlam üzerine kurulu bu dünyanın sadece gözlem yoluyla anlaşılamayacağı düşünülür. Böyle bir nitelikteki gerçekliğin bilgisine ulaşabilmek için; insanın amaç-eylem bağlantısını göz önüne alan yorumlayıcı bir bilime ihtiyaç bulunduğu ileri sürülür (Şimşek, 2011: 183).

Günümüzde, mevcut hukuk öğretiminin temelinde önemli bir yer işgal eden pozitivist anlayışa karşı da bilim felsefesi ve sosyal teori alanında ciddi eleştiriler yöneltilmektedir. Başka bir deyişle, büyük ölçüde modernite koşullarında oluşan pozitivist nitelikli hukuki kavrayışlar ve düzenlemeler, modern sonrası veya postmodern olarak adlandırılan, günümüzü de içeren dönemde cereyan eden postmodernleşme ve küreselleşme tartışmaları bağlamında sorgulanmakta ve eleştirilmektedir. Söz konusu eleştiriler, modern bilim anlayışı ve bu anlayışın temelinde yer alan pozitivist epistemoloji üzerinde yoğunlaşmaktadır. Modern bilim anlayışına göre bilim, doğal ve toplumsal hayatta gözlenen düzenlilikleri akıl ve bilimsel metot yoluyla bulmaya çalışan, büyük ölçüde kesin ve nesnel karakter taşıyan bir etkinliktir. Bu bilim kavrayışında; duygulara, hayallere, sezgilere, değer ve anlam sistemlerine yer yoktur. Oysa günümüzde, içinde yaşanan toplumsal gerçekliği ve zaman dilimini dikkate almadan evrensellik ve nesnellik peşinde koşan bilim anlayışından kültürü ve toplumsal bağlamı dikkate alan bir bilim anlayışına geçilmektedir. Aynı şekilde, mutlak nesnellik peşinde koşan, kendisini tek tek özerk ve bağımsız uzmanlık alanları olarak konumlandıran sosyal bilimler anlayışına karşı disiplinler arası işbirliği yapmanın önemi ve gereği vurgulanmaktadır. Sosyal teoride giderek öne çıkan yeni yaklaşımlar; yapılar, normlar ve kurumlardan ziyade ilişkiler, iletişimler ve süreçler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Toplumsal gerçekliğin karmaşıklığı, değişkenliği, çoğulluğu ve çok katlılığı vurgulanarak bilimsel bilginin mutlak hakikati, kesin ve evrensel bilgiyi ortaya koyamayacağı savunulmaktadır.

Bilim felsefesinde ve sosyal teoride ortaya çıkan yeni yaklaşımlar, hukuka ilişkin çalışmalarda da yansımaları bulmuştur. Hukuku; kavramları, kuralları ve kurumlarıyla sosyo-kültürel gerçeklikten ve değerler dünyasından dışsallaştırarak şeyleştiren eğilimlere ve görüşlere karşı çıkanlar, hukuku, insanı ve kültürel bağlamına yerleştirerek, hukuk ile sosyo-kültürel oluşumlar arasındaki etkileşimi vurgulayarak, hukuk hakkındaki analizlerine değerler ve anlam dünyasını da katarak farklı bir anlayış ortaya koyarlar.

Birçok yönden çok farklı eğilimlere sahip olan modernist ve postmodernist yaklaşımların hukuka bakış açıları da buna bağlı olarak farklılık gösterir. Modern bilim anlayışının temelinde bulunan pozitivist bilgi teorisine göre, toplumun yasaları keşfedip geleceğe ilişkin öngörülerde bulunulabilir. Toplum, bu bilgi ve bir araç olara kullanılacak hukuk sayesinde planlanarak veya tasarlanarak daha ileri veya daha uygar bir aşamaya çıkarılabilir. Görüleceği

üzere bu yaklaşım, hukuku, kavramları, kuralları ve kurumlarıyla, sosyo-kültürel gerçeklikten ve değerler dünyasından dışsallaştıracak şeyleştirir. Buna karşılık postmodernistler, hukuku, kültürel ve insani bağlamına yerleştirerek, hukuk ile sosyo-kültürel süreçler arasındaki etkileşimi vurgulayarak, analizlerine değerler ve zihniyet dünyasını katarak farklı bir hukuk anlayışı sergilerler (Yüksel, 2002: 191).

Postmodernizm, modern hukuk sistemine bir karşı çıkış, bütüleştirici düşüncenin ve homojenliğin reddedilişidir. Marjinal olana, farklı olana, kenarda bulunana yolu açmak gerektiği anlayışına bağlıdır. Başka bir deyişle, değişmeye, pluralizme ve yerelliğe yönelim söz konusudur. Temel ilgi özne-ye yöneliktir. Hukuka değil, hak kavramına önem verilir (Gürüz, 1997, 150). Modern hukuk anlayışında başat yeri alan düzen, istikrar, belirlilik ve kesinlik gibi değerlere yapılan vurgunun yerine; mikro olana, somuta, yorum faaliyetine odaklanma geçer, yargıcın hukuk yaratma sürecindeki rolüne ve bu çerçevede etkili olan tercihlerine ve değerlerine yönelik ilgi öne çıkar.

Modernleşme; geleneksel toplum yapısında cemaat mensuplarının paylaştıkları değerlerin ve onların davranışlarına yön veren normların giderek ortadan kalkarak; bunların yerine bilgiye ve rasyonel gerçeğe hükmeden modern devletin ve onun hukukunun geçmesi anlamına gelir. Böylece, özerk, kendi içinde tutarlı bir normlar sistemi olarak kavramlaştırılan modern hukuk, belli grup ve toplulukların değer ve inançlarından soyutlanarak, neredeyse kendi kendine yeterli, bağımsız, tarafsız ve özerk bir mekanizma olarak sunulur. Kısacası modernleşme sürecinde, yasaların yapılması, yorumlanması, kanıtların yargılama sırasında değerlendirilmesi, karşı iddiaların dengelenmesi yoluyla hukuki sonuçlara varılması süreci, adalet, hakikat ve değer alanından uzaklaşır (Yüksel, 2002: 193-194). Söz konusu modern hukuk anlayışı, temsil edici ifadesini; Hans Kelsen'in "The Pure Theory of Law (1934)" ve H.L.A. Hart'ın "The Concept of Law (1961)" adı eserinde cisimleşen "hukuksal biçimcilik" yaklaşımında bulmuştur. Buna göre hukuk, bir ahlaki hakikatler deposu veya bir ahlaki düşünceler makinesi değildir; birbirine bağlı, mantıksal tutarlılığa sahip bir normlar sistemidir. Başka bir deyişle, hukukun hedefi iyiliği teşvik etmek değil, kendi tutarlılığını artırarak bütünlüğünü sağlamaktır. Böylesi bir kavrayış, kuralların, bunların formülasyonunun, yorumlanmasının ve uygulanmasının şeffaf ve tamamen düzenli olduğu, bütünüyle yasaların egemenliğindeki bir dünya hayal eder (Connor, 2002: 89-92).

Pozitif hukuk biliminin, sadece kavramlar, kurallar ve kurumlar üzerinde yoğunlaştığını belirten Katsh, bunun yalnızca bir kimsenin ağzından çıkan sözcüklere bakmaya benzediğini söyler. Katsh'a göre böyle bir yaklaşım, dış dünyaya yansıyan sözleri mümkün kılan insan zihninde neyin vuku bulduğunu anlamaya yetmez. Bir kimsenin davranışlarını anlamak için sadece onun ne yaptığına değil; aynı zamanda bu davranışlara yön veren hedefleri, algıla-

maları, değerleri ve tercihleri de kavramak için çaba harcamak gerekir. Benzer şekilde, pozitivist hukuk bilimi, bir hukuk sisteminin hukuk kitaplarında dile getirilen kurallardan, mahkeme binalarından, yargı örgütünden, avukat, yargıç ve savcı gibi meslek sahiplerinden oluştuğunu düşünür. Aslında bunlar, bir hukuk sisteminin yalnızca görünen parçaları olup, kamunun göremediği ve bundan dolayı da ihmal etme eğiliminde olduğu karmaşık bir sürecin nihai ürünleridir (1989: 7-8).

Aydınlanma düşüncesinin sosyal bilimler üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğunu ve epistemolojinin de tamamıyla yeni bir formda yeniden yaratıldığı ileri süren Douzinas ve arkadaşlarına göre, modern sosyal düşünce; olgu-değer (fact-value), gerçek beğeni (truth taste), techne-praxis, akıl-ön-yargı (reason-prejudice) gibi kavramlara ve ayrımlara dayanır. Bu ikilemeler hukuk alanını da etkiledi; subjektif-objektif, olgu-değer gibi ayrımlar pozitif hukuka transfer edildi. Böyle bir temel üzerinde inşa edilen pozitivist hukuk yaklaşımı, esas olarak, kanun hükümlerini ve ifade biçimlerini kendisine inceleme konusu yaparak hukuki beyanların veya sözlerin anlamlarına nüfuz etme yönünde herhangi bir çabada bulunmadı. Buna tepki olarak post-empirik veya anti-pozitivist felsefe, kültürel antropoloji ve görelilikçi epistemoloji bağlamında süregelen tartışmalar çerçevesinde, sosyal olgulara bir anlam demeti olarak yaklaşma yönünde eğilimler ortaya çıktı. Böylece metinlerin anlamını yorumlamak ve anlamak anlamına gelen, bir açıklama ve yorumlama teorisini ve pratiğini ifade eden “hermenötik” giderek bir kült statüsü kazandı. Hermenötik yaklaşımı benimseyenler, pozitivist rasyonalist sosyal bilimin dayandığı objektivite ve gerçeklik gibi kavramları, bu bilim anlayışının otaya attığı düzenlilikleri ve kesinlikleri sorgularlar (1991: 29-32).

Hermenötik veya yorumsamacı teorisinin gelişmesiyle birlikte toplumları her zaman ve her yerde kural yönetimli bir karaktere sahip olduğunu ileri süren standart sosyolojik aksiyom da sorgulanmaya başlamıştır. Bu aksiyoma göre, toplumun kural yönetimli özelliği kaybolduğu veya olmadığı taktirde; bireysel ve sosyal davranışlar, rastlantılara ve radikal kopmalara bağlı hale gelir. Kural yönetimi varsayımının sorunlu olduğuna dikkati çeken Dallmayr, kural yönetimini kuşatan problemlerin doğrudan ve dolaylı olarak Batı kültüründen kaynaklandığına dikkati çekerek, bunun en temsil edici örneklerinden birisinin Batı kültüründe saygın bir yeri olan “hukukun üstünlüğü” doktrini olduğunu ifade eder. Oysa ahlak, evrensellik, keyfiliğe karşı kural hakimiyeti temelinde kavramlaştırılan “hukukun üstünlüğü” veya “hukuk devleti” gibi ilkeler, derin etnik, ekonomik ve politik sorunlarla iç içe yaşayan, adaletsizlik ve eşitsizlikleri bünyesinde barındıran bir toplumda varlıklarını idealize edildiği şekilde sürdüremez (1992: 3-10).

Postmodernistlere göre, modern hukuk sistemi, kanunların asıl maksadını araştıran hukukçularıyla, uzmanlarıyla ve bunları rasyonelleştirme çabalarıyla-

la giderek kapalı bir sisteme dönüşmüştür. Bu kapalı sistem içinde hukuk, esneklikten ve insani deneyimlerden uzaklaşarak bürokratikleşmiştir. Hukuk pratiği de aşırı derecede biçimselleşerek, temel ilgisini yasanın özünden ziyade sözüne kaydırmıştır. Yurttaşların hukuka ilişkin düşünce ve kanaatleri sistemden dışlanmıştır. Bu ise, hukukun toplumsal hayat alanından büyük ölçüde kopmuş olması anlamına gelir. Oysa hukuk, toplumsal koşullardan, değerlerden, duygulardan ve tasavvurlardan bağımsız bir olgu değildir. İnsanlar da, bir rasyonel hukuk kuralları setinden çok, komşularıyla, yakınlarıyla, dostlarıyla, kısacası diğerleriyle birlikte yaşarlar. Bundan dolayıdır ki hukuk, insanları soyut kurallara itaate zorlamaktan ziyade hak taleplerini uzlaştırmalı, insanların birbirleriyle ilişki ve etkileşimde bulunmalarını mümkün kılacak ortamı sağlamalıdır (Murphy, 2000: 124-128).

Yirminci yüzyılda doğup gelişen hukuka ilişkin teorilerden “hukuki realizm akımı”, pozitivistlerin hukuk kurallarının kesinliğini vurgulayan, yargısal karar mekanizmasını siyasal hayattan ve değerler dünyasından soyutlayan yaklaşımlarına ciddi eleştiriler getirirler. Pozitivist anlayışa göre, belirli ve kesin nitelikteki hukuk kurallarının somut olaylara uygulanmasında mahkemeler, rasyonel ve mekanik bir görevi yerine getirirler. Başka bir deyişle, yargılama sürecinde yargıcın yaptığı iş, soyut hukuk kurallarını somut olaylara uygulamaktan öteye geçemez. Hukuki realizmi savunanlara göre ise, yargı sürecinde ortaya çıkan karar; yargıcın kişiliği, kararın verildiği zaman ve yargıcı etkileyen diğer sosyal, kültürel ve psikolojik birçok değişken arasında önceden öngörülemeyen bir etkileşim sürecinin sonucudur. Çünkü hukuk, her zaman insani boyutlu bir etkinlik olup, mutlak ve kesin bir nitelik taşımadığı gibi, her yerde ve zamanda hazır ve nazır da değildir.

Tarihsel süreçte, 19. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkıp 20. Yüzyılda da varlığını sürdürmüş olan sosyolojik hukuk anlayışının, diğer sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler yanında pozitivist hukuk yaklaşımına bir tepki olarak da geliştiği söylenebilir. Bu akım, hukuka biçimci bir yaklaşım sergileyerek, onu egemen bir otoritenin emirleri bütünü olarak gören; hukuku bir kavramlar, kurallar, kurumlar ve yaptırımlar seti olarak kavramlaştıran yaklaşıma ciddi eleştiriler yöneltmiş olmakla birlikte, gerek hukuk öğretisinde gerekse hukuk uygulamasında başat bir yere sahip olamamıştır. Sosyolojik hukuk anlayışına göre, bütün hukukun devlet hukukundan ve devlet eliyle ihdas edilmiş hukuk kodlarından ibaret olduğu görüşü, bilimsel olarak savunulamayacak bir görüştür. Bir toplumun hukuk hayatı, sadece mevcut hukuk kodlarından oluşmadığı gibi, yalnızca onlardan çıkarılamaz da. Hukuki kodların da içinde yer aldığı toplumsal gerçeklik alanı ve hukuki ilişkiler dünyası; oldukça zengin, karmaşık ve değişken bir alandır. Pozitivistler, devletten bağımsız bir şekilde var olan ve yürürlükte bulunan asıl büyük hukuk gerçekliğini görmezden gelmektedirler. Böylesine tek boyutlu bir hukuk anlayışının varlık kazanması, hem

hukuk öğretisi, hem uygulamalı hukuk bilimi hem de hukuk öğretimi üzerinde ciddi sonuçlara yol açmaktadır. Kısacası, söz konusu anlayış, hukukçuların ve hukuk akademisyenlerin dikkatini devlete, yasalara ve yargılama sürecine yoğunlaştırarak hukuk öğretimini de yoksullaştırıp zayıflatmaktadır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan “eleştirel hukuk çalışmaları” hareketi içinde yer alan teorisyenler, hukuki kuralları ve işlemleri inceleme konusu yaparak hukukun tutarsızlığını, gizlediği çıkarları ve bazı hususlardaki körlüğünü sergilemeye çalışırlar. Marxist bir gelenekten gelmekle beraber, eleştirel hukuk teorisyenleri, sadece hukuk ile ekonomik sınıfsal yapı arasındaki ilişkiler üzerinde değil; aynı zamanda sosyal değişimin önemli bir kaynağı olarak hukuk eğitimi ve bilimi üzerinde de odaklaşırlar. Genel olarak disiplinler arası bir yaklaşımı benimserler ve çözümleme modeli olarak yapı sökülümünü tercih ederler. Dil, anlam, iktidar ve bilgi gibi konulara yoğunlaşırlar. Hukuk söyleminde gömülü iktidar ilişkilerini incelemek için antropoloji, toplumsal tarih ve edebi eleştiri gibi yorumlayıcı disiplinlerin geliştirdiği analiz araçlarını kullanırlar. Böylece, pozitivist temeller üzerine inşa edilmiş bulunan modern hukukun tarihdışsallaştırıcı, idealleştirici, şeyleştirici ve soyutlaştırıcı eğilimine karşı bir duruş sergilemiş olurlar.

Modern hukuk, cinsiyet, ırk, sosyo-ekonomik statü ve din gibi faktörleri dikkate almaksızın, hukukun öznesi olarak “soyut birey” kavramına dayanır. Kısacası “soyut birey” ve “soyutlama” modern hukukun iki temel karakteristiğidir (Yüksel, 2002: 76). Modern hukuk, aynı zamanda “normatif” bir karaktere sahiptir. Modern hukuk kültürü, normatifliğin bizzat kendisini, insan ilişkilerini ve davranışlarını yöneten güç olarak kabul eder (Kulcsar, 1992: 112). Böylece hukuk, adeta soyut, formel kurallar bütünü olarak görülür ve bunlardan mantıksal çıkarımlar yoluyla varılan sonuçlara aykırı düşen veya uygun düşmeyen her şey, hukuk dışına atılarak görmezlikten gelinir (Gresner, 1996: 90-91). Bu anlayışa göre hukuk, giderek bütünleşen ve gelişen, aynı zamanda hukukçular eliyle de işlenen bir prensipler ve prosedürler sistemidir. Böyle bir sistem, aynı zamanda kendi değişme faktörlerini organik olarak kendi bünyesinde taşıyan, kendi içsel mantığı çerçevesinde işleyen bir sistemdir (Kulcsar, 1992: 109-110).

Modern kültürde hukuk, önceden belirlenmiş amaçlara ulaşabilme veya toplumsal yaşamda ve ilişkilerde değişime yol açmak için rasyonel bir araç olarak görülür. Oysa hukuk, her şeyden önce sosyal bir olgudur ve toplumsal sistemin alt sistemlerinden birisidir. Bu niteliği ile de toplumun ekonomik, siyasal, kültürel, düşünsel yapılarından ve tarihsel mirasından bağımsız değildir. Modern toplumda hukuk, mantıksal bütünlüğü olan, tutarlı, sistematik, boşluklara yer bırakmayan, geçerliliğini hükümdarın irade beyanından alan bir olgu olarak görülüyordu (Yüksel, 2002: 80-98). Hukuk, neredeyse toplumsal sistemin ve yapının diğer tüm öğelerinden bağımsız ve özerk bir alan

olarak kavramlaştırılıyordu. Böyle bir anlayışa dayanan hukuk eğitimi de modern toplumdaki egemen pozitivist paradigma çerçevesinde nispeten kendine yeterli, dışarıya kapalı bir süreç olarak işliyordu.

SONUÇ

Bugün, mevcut hukuk öğretiminin temelinde önemli bir yer işgal eden pozitivist anlayışa karşı, bilim felsefesi ve sosyal teori alanında ciddi eleştiriler yöneltilmektedir. Başka bir deyişle, büyük ölçüde modernite koşullarında oluşan pozitivist nitelikli hukuki kavrayışlar ve düzenlemeler, modern sonrası veya postmodern olarak adlandırılan günümüzü de içeren dönemde cereyan eden postmodernleşme ve küreselleşme tartışmaları bağlamında sorgulanmakta ve eleştirilmektedir. Söz konusu eleştiriler, modern bilim anlayışı ve bu anlayışın temelinde yer alan pozitivist epistemoloji üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Modernlik fikrinin toplumsal yaşamın diğer alanlarında olduğu gibi hukuk hayatında da hesaplanabilirlik, belirlilik, kesinlik, genellik gibi değerleri vurguladığı yakından bilinen bir husustur. Bireysel ve evrensel insan haklarının, somut gerçeklikten uzak soyut anlamda vurgulanması, modern hukuk anlayışına has bir özelliktir. Modern toplumun soyut haklardan ziyade somut gerçeklikte ödevleri öne çıkardığı da bilinmektedir. İşte bu yüzden ki, kişisel haklar, toplumsal haklar ve kültürel haklar konusundaki talepler giderek yüksek sesle dile getirilmekte; bundan böyle insanlar, temel hak ve özgürlüklerin kendilerine soyut bir şekilde hukuki olarak tanınmış olmasını yeterli görmemekte, hak ve özgürlükleri somut olarak bizzat yaşamak istemektedirler.

Bugün kişiler, bir yandan iletişim araçlarının büyük katkıda bulunduğu kitle kültürünün imgelerine giderek bağımlı hale gelirken diğer yandan makro ölçekteki güçlerden, kurallardan ve iktidarlardan kaçma eğilimi göstermektedirler. Geline bu aşamada büyük ölçekli hukuksal kodlar ve etik kodlar, bireyselleşen toplum yaşamında insan ilişkilerine ve davranışlarına yön verme ve çerçeveleme işlevini büyük ölçüde yitirmekte; bireyler aile, toplum, devlet gibi bugüne kadar temel kurumlar olarak adlandırılan toplumsal bütünlerden uzaklaşarak mevcut sosyo-kültürel aidiyetlerinden sıyrılmaktadır. Bu oluşumu ifade etmek üzere, dikey hiyerarşilere dayalı bürokratikleşmiş toplumsal yaşamdan uzaklaşılarak “yatay toplum” aşamasına geçildiği, böyle bir ortamda eski aidiyetlerinden ve toplumsal bağlarından kopan veya bu bağları zayıflayan kimselerin tek tek bireyler olarak iç ve dış kültürel etkilere, siyasi ve ekonomik etkilere daha açık hale geldikleri vurgulanmaktadır.

Bütün bunlar, bir yandan sosyoloji alanında ciddi tartışmalara ve yeni bilimsel bakış açılarına yol açarken; diğer yandan modernlik fikri üzerinde yükselen pozitif hukuk bilimini de ciddi şekilde sarsar hale gelmiş bulun-

maktadır. Sosyoloji alanında makro toplumsal sistemler ve kurumlar üzerinde odaklanan bir yaklaşımdan aktörler ve özneler gibi hususlara da yoğunlaşan bir toplumbilim anlayışına geçilmektedir. Bu tartışmalar ve gelişmeler bağlamında pozitif hukuk biliminin temel kavramlar, kurallar, organlar ve yapılar üzerinde yoğunlaşması giderek yüksek sesle eleştirilmekte; hukuk biliminin ve eğitiminin hukuku algılama, anlamlandırma, yorumlama ve hukuku yaşama gibi hususları da dikkate alan bir paradigma değişikliğine gitmesi gerektiği dile getirilmektedir.

Sonuç olarak denebilir ki, toplumsal yaşamın hemen her alanında giderek yoğunlaşan sosyal sorunlar, haksızlıklar ve adaletsizlikler karşısında hukuk, hiçbir şey yokmuş gibi, sadece kesinlik, istikrar, belirlilik ve yasa önünde eşitlik gibi değerleri vurgulayarak yoluna devam edemez. Hukuk bilimi de aynı şekilde yalnızca kavramlara, kurallara, kurumlara, prosedürlere ve mekanizmalara yoğunlaşarak yoluna devam edemez. Hukuk bilimi, bütün hukukun devlet hukukundan ibaret olmadığını, kitaplardaki hukuk yanında bir de yaşayan hukuk bulunduğunu, yani devlet hukuku yanında toplumsal hayat alanında işleyen bir hukukun mevcut olduğu gerçeğini görmezlikten gelemeyiz.

KAYNAKÇA

Anleu, Sharyn, L. Roach, **Law and Social Change**, London: Sage Publication, 2000.

Best, Steven ve Douglas Kellner, **Postmodern Teori**, Çev. Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.

Bulutay, Tuncer, **Bilimin Niteliği Üzerine Denemeler**, Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1986.

Benton, Ted-Ian Craib, **Sosyal Bilim Felsefesi**, Çev. Ümit Tatlıcan – Berivan Binay, Bursa: Sentez Yayınları, 2008.

Connor, Steven, **Postmodern Kültür**, Çev. Doğan Şahiner, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Douzinan, Costas vd. **Postmodern Jurisprudence**, London: Routledge, 1991.

Fay Brian, **Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi**, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001.

Göle, Nilüfer, “Batı-dışı Modernliğin Kavramlaştırılması Mümkün mü?”, **Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek** (Sempozyum Bildirileri), Defter ve Toplum ve Bilim Dergileri Ortak Çalışma Grubu (der.) içinde. İstanbul: Metis Yayınları, 1998: 310-320.

Gözler, Kemal, **Hukukun Genel Teorisine Giriş**, Ankara: US-A Yayıncılık, 1988.

Gressner, Valkmer, vd. “Introduction: The Basic Setting of Modern Formal Law”, **European Legal Cultures**, Valkmer Gressner, vd. (der.) içinde, Aldershot: Dartmouth Publishing, 1996: 89-103.

Gülbenkian Komisyonu, **Sosyal Bilimleri Açın: Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine**, Çev. Şirin Tekeli, İstanbul: Metis Yayınları, 1996.

Güriz, Adnan, **Feminizm Postmodernizm ve Hukuk**, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1997.

Güriz, Adnan, **Hukuk Başlangıcı**, Ankara: Siyasal Kitapevi Yayını, 2012.

Hollinger, Robert, **Postmodernizm ve Sosyal Bilimler**, Çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2005.

Horkheimer, Max, **Akıl Tutulması**, Çev. Orhan Koçak, İstanbul: Metis Yayınları, 1994.

Katsh, M. Ethan, **The Electronic Media and the Transformation of Law**, Oxford: Oxford University Press, 1989.

Keyman, Selahattin, **Hukuka Giriş ve Metodoloji**, Ankara: Doruk Yayınları, 1981.

Kulcsar, Kalman, **Modernization of Law**, Budapest: Akademiai Kiado, 1992.

Murphy, John W., **Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri**, Çev. Hüsamettin Arslan, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000.

Öktem, Niyazi, **Hukuk Felsefesi ve Hukuk Sosyolojisi**, İstanbul: Der Yayınları, 1985.

Öncü, Ayşe, “Sosyal Bilimlerde Yeni Meşruiyet Zeminini Arayışları”, **Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek** (Sempozyum Bildirileri), Defter ve Toplum ve Bilim Dergileri Ortak Çalışma Grubu (der.) içinde. İstanbul: Metis Yayınları, 1998: 48-53.

Özlem, Doğan, “Evrensellik Mitosu ve Sosyal Bilimler”, **Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek** (Sempozyum Bildirileri), Defter ve Toplum ve Bilim Dergileri Ortak Çalışma Grubu (der.) içinde. İstanbul: Metis Yayınları, 1998: 53-69.

Ritzer, George, **Postmodern Social Theory**, New York: The McGraw – Hill Comp, 1997.

Şimşek, Lütfü, **Sosyal Bilimler ve Felsefe**, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011.

Tekeli İlhan, **Modernite Aşılırken Siyaset**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1999.

Touraine, Alain, **Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma**, Çev. Okay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Wallerstein, Immanuel, **Bildiğimiz Dünyanın Sonu: Yirmi Birinci Yüzyılın Sosyal Bilimi**, Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları, 2000.

Yüksel, Mehmet, **Modernite, Postmodernlik ve Hukuk**, Ankara: Siyasal Kitabevi Yayını, 2002.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Evet, Mehmet Yüksel Hocamıza teşekkür ediyoruz son derece dakik bitirdi ve çok coşkulu bir konuşma yaptı, felsefeciler genelde böyle konuşur, tabii haykırıyor biraz, hukuki pozitivistimin eleştirisini yaptı. Hukuk yaratırken, hukuk eğitiminde pozitivist anlayışın egemen olduğunu, bunun ayakları yere değen bir anlayış olmadığını söylemeye çalıştı benim anlayabildiğim kadarıyla.

Şimdi bizim zamanımızda hocam hiç yoktu, yine şimdi hukuk felsefesi diye bütün fakültelerde var olması gerekir, o konuda hemfikirim sizinle. Bizim zamanımızda 2 fakülte vardı İstanbul Hukuk, Ankara Hukuk. İstanbul Hukuk'ta biz hukuk felsefesi diye ders görmedik. Öğrenciliğimizde görmedik. Seçimlik dersti, görmedik. Seçimlik dersti, 80'e kadar da yoktu. İstanbul'da olmadığına göre her halde Ankara'da var mıydı bilmiyorum, iddia etmeyeyim, evveliyatı yokmuş gördüğünüz gibi. Şimdi ben hukuk felsefesini doktora yaparken, doktora dersi olarak aldığımda gördüm Niyazi Öktem'den, her zaman şükranlarımı sunarım. Kafamdaki hukuk ayakları yere değmiştir hukuk felsefesi gördükten sonra, bunu çok açık söylüyorum. İşte bu 1+4 3 falan derken bizim asıl derdimiz işte bu birinci sınıfta hocanın söylediği o temel hatta hukuk felsefesi dersinden önce bir genel felsefe onun üzerine hukuk felsefesi geçiyor idi. Yani eleştirilerine, temennilerine katılıyorum. Yeni dekan arkadaşımız Muharrem Kılıç şimdi yeni bir perspektifle bize hitap edecek buyurun Hocam.

TÜRK YÜKSEKÖĞRETİMİNİN MEVCUT DİNAMİKLERİ VE GELECEK PROJEKSİYONU AÇISINDAN HUKUK ÖĞRETİMİ

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Üniversite Kavramı: Tarihi Kuramsal Saptama

Batı merkezci bir okuma ile modern üniversite düşüncesinin tarihsel arkaplanı on birinci yüzyıl sonlarına uzanmaktadır. Bu yüzyılda İtalya'da Bologna kentinde kurulmuş olan Bologna Üniversitesi (1088) bir milat olarak kabul edilir. Daha sonra on ikinci yüzyılda Batı üniversite modeli olarak Oxford (1167) ve Paris (1170) üniversiteleri klasik dönem üniversite prototipi olarak varlık bulmuştur. Bu üniversite modelinin temellenmiş olduğu düşünsel zemin, Skolastik felsefe olmuştur. Bu üniversitelerin temel misyonu, egemen olan Hristiyan doktrininin sistematize edilmesi ve diğer kuramsal saiklerin yanı sıra, toplumsal ihtiyaçların karşılanabileceği mesleki öğretimi gerçekleştirmek olmuştur. Bu yönüyle söz konusu yükseköğretim kurumlarının temel kuruluş amaçlarından birisini, 'Hukuk ve Tıp' alanında öğretimin gerçekleştirilmesi oluşturmıştır. Hukuk bilimi, 'Tıp, Teoloji ve Sanat' ile birlikte dört temel akademik birimden (fakülte) birisi olarak kadim üniversiter gelenek ve örgütlenme içerisinde yerini almıştır.

Klasik üniversiter örgütlenmenin bir takım tarihsel kırılmaların eşliğinde bazı dönüşüm evrelerinden geçmiş olduğunu ifade edebiliriz. Bu dönüşümün yaşanmasına yol açan ilk tarihsel kırılma/evre, 17. yüzyıl sanayi ve bilim devrimi ile gerçeklik kazanmıştır. Söz konusu devrimin, bilimsel ilgiyi doğa bilimleri alanına doğru bir yönelişe sevk etmesi, akademide doğa bilimcilerinin sayıca artmasına yol açmıştır.

Rönesans ve Reform hareketleri sonrasında ortaya çıkan ve ilk temsilcileri olarak Rene Descartes ve G. Wilhelm Leibniz olan Aydınlanma çağı ya da filozofisi, *universitas*'ın tanımı ve misyonuna dair bir dönüşümün ikinci tarihsel evresini oluşturmuştur. Bu felsefenin temsilcilerinden büyük Alman filozofu I. Kant'ın (1724-1804) bilgi-bilim tasavvuru ile birlikte şekillenen modern üniversitenin 19. yüzyılın başında Wilhelm von Humboldt ile birlikte somut bir örneklığe kavuştuğunu görmekteyiz. Daha açık bir deyişle, Humboldt 1809 yılında Berlin Üniversitesinin kuramsal ve kurumsal mimarisini oluşturmuştur. Böylece modern üniversite örneklemini varlık bulmuştur.

Ancak modern üniversite kavramının da tarihsel bağlama koşut biçimde evrilme süreci ya da dönüşüm evreleri yaşadığını ifade edebiliriz. İlk ifade edilmelidir ki, değinildiği üzere modern üniversite kavramının dayandığı Kant'çı temel, 'akıl' merkezli bir örgütlenmeyi öngörmektedir. Alman felsefi geleneğinin bir zihinsel yansıması olarak üniversite yapılanmanın aklın yanı sıra 'kültür' kavramını da içerdiği kaydedilmelidir. Ulus devlet düşüncesi, kültür inşası, kültürel doku gibi kimi ögelerle örülü bir üniversite yapı, akli örgütlenmeye eklenmiştir. Böylelikle, modern üniversiteyi karakterize eden iki temel kavram, 'akıl ve kültür' olarak temayüz etmiştir. Bu doğrultuda Humboldt üniversite modeli, kendi öz akademik değerleri çerçevesinde araştırma odaklı, elitist bir akademik yapılanmayı var etmiştir.

İnsanlığın yüzleştiği tarihi kırılmalar (iki dünya savaşı) sonrasında ortaya çıkan tabloda modern-klasik üniversite algısının ve yapılanmasının da dönüşüme uğradığı görülmektedir. Bu noktada, Avrupa üniversite modeli ile Amerikan üniversite modeli ve uygulamaları arasındaki ayrıma dikkat çekmemiz gerekiyor. Bill Readings'in deyişi ile '*mükemmellik*' kavramı ile karakterize edilen Amerikan üniversite modeli karşısında Avrupa'daki Humboldt'çu üniversite modeli aşınmıştır. Bunun en başta gelen nedeni, özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında yaşanan uluslararası ekonomik, demografik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel gelişmelerdir. Küreselleşme olarak deyimlenen bu evrilme sürecinin, bir çok kuramsal dokuyu ve kurumsal yapıyı yapıbozumuna uğrattığı görülmektedir.

Ağır rekabet koşulları yaratan söz konusu yeni üniversite modeli, azgın bir sel (*seyl-i huruşan*) gibi Humboldt'çu üniversite modelini erozyona uğratmıştır. Öyle ki, üniversitelerin akademik örgütlenmesinden, akademik kültürene, öğretim vasatlarından eğitim-öğretim araçlarına vb. kadar bir çok alanda bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu doğrultuda artık, bilginin bizzatı değeri, piyasa ve pazar değeri ile ölçülür hale gelmiştir. Araştırma ve öğretim süreçlerini tayin eden temel saikin ekonomik kaygılar olduğu görülmüştür.

Türk Yükseköğretimi: Mevcut Dinamikler ve Gelecek Projeksiyonu

Özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında dünyada yükseköğretime yönelik yoğun bir kitlesel ilginin ortaya çıktığını ifade edebiliriz. Bu doğrultuda dünya ölçeğinde yükseköğretim alanında kitleselleşmeye tanık olunmuştur. Bu meyanda yükseköğretime yönelik talebin karşılanması ve savaş sonrası durumun ekonomik kalkınma bağlamında rehabilitasyonu adına bazı ülkelerin politika belirledikleri görülmüştür.

Türk yükseköğretiminde arzın ya da kurumsal kapasitenin artırımı yönündeki adımlar 1970’li yıllardan sonra gündeme gelmiştir. Yoğun yükseköğretim talebinin karşılanması adına arz yaratımında pasif bir tutum sergilenerek, Türk yükseköğretiminin elitist niteliği korunmuştur. Arz ile talep arasındaki uçurumun özellikle 2006-2008 yılları arasında yoğunlaşan devlet üniversiteleri ve yanı sıra vakıf üniversiteleri açılarak giderilmeye çalışılmıştır. Türk yükseköğretiminde (YÖK sonrasında) 1982 yılında 27 olan üniversite sayısı bugün itibarıyla 104’ü devlet, 66’sı vakıf olmak üzere 170’e yükselmiştir.

Böylelikle, yaklaşık son on yılda Türk yükseköğretimi kitleselleşme ölçeğinde oldukça dinamik bir gelişim seyri gerçekleştirmektedir. Baş döndürücü nitelikteki bu büyüme ivmesi, Türk yükseköğretim sisteminin eğitim-öğretim süreçlerinden araştırma-geliştirme süreçlerine kadar takibi güç bir durum yaratmaktadır. Bu olgu, üniversitelerin hem bilgi üretimi ve hem de öğretimi süreçlerinde ve hem de akademik yapılanmada akademik geleneğin öz değerlerini aşındırma riskini taşımaktadır. Bu noktada üniversitenin bilgi odaklı üç temel işlevi olan bilgi üretimi, öğretimi ve sunumunda özce bir yabancılaşma ve yozlaşma durumu kendisini göstermektedir. Hiç kuşku yok ki, bu üç temel işlevin hakkı ile icrası, niceliksel büyümeye eşlik edecek niteliksel bir yetkinliği gerekli kılmaktadır.

Dünya ölçeğinde yükseköğretim alanındaki kitleselleşme ve hatta günümüzde ‘evrenselleşme’ yönündeki eğilimin yansımaları, ne yazık ki Türk yükseköğretimi alanında yakın bir geçmişte aksi seda bulabilmiştir. Bu gecikmişlik, yükseköğretim arzı konusundaki yoğun toplumsal talepleri göz ardı etmiştir. Halbuki Güney Kore örneğinde olduğu üzere, ikinci dünya savaşının hemen akabinde, hem bu talebi karşılama ve hem de ekonomik kalkınmanın lokomotifini yapma adına çok sayıda üniversitenin kurulduğunu görmekteyiz. Ülke nüfusu yaklaşık 50 milyon olan Güney Kore’de çoğu özel olmak üzere 400’den fazla üniversite bulunmaktadır.

Türk yükseköğretimi alanında okullaşma oranı itibarıyla büyüme ivmesinin devam edeceğini, gelecek projeksiyonu adına kaydedebiliriz. Özellikle, hangi vadede gerçekleşeceği konusunda belirsizlik olmakla birlikte, beklenen yasal değişiklik ile birlikte benimsenecek olan ‘özel üniversite’ statüsünün bu gelişmeyi hızlandıracakını ifade edebiliriz.

Türk yükseköğretiminin evrenselleşme yönünde bu gelişim seyrini sürdürebilmesi, yükseköğretim alanını öncelikle uluslararasılaştırması ve çeşitlendirmesi ile mümkün olabilecektir. Uluslararasılaşma stratejisi, bu noktada kritik bir öneme sahiptir. Bu stratejinin gerçeklik kazanması, eğitim-öğretim müfredatından, öğrenci ve akademisyenlerin mobilizasyonuna, uluslararası öğrenci sayısından istihdam edilen nitelikli yabancı/uluslararası öğretim elemanı sayısına kadar bir çok parametrenin somutlaşmasını gerekli kılmaktadır.

Yükseköğretim Sisteminin Mevcut Durumu Açısından Hukuk Öğretimi: Sayısal Veriler

Türk yükseköğretiminin yukarıda sözünü etmiş olduğumuz mevcut dinamikleri, gelişim potansiyeli açısından hukuk öğretiminin problematize edilebileceği temel nokta, nitelik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda temel soru, Türk yükseköğretiminde hukuk fakültesi sayısının artması ve fakültelere merkezi biçimde tahsis edilen öğrenci kontenjanlarının artırılması ile hukuk öğretiminin niteliği arasında nasıl bir ilişki söz konusudur? Daha somut bir deyişle, fakülte ve öğrenci sayısındaki niceliksel artış ile öğretimin kalitesi arasında bir korelasyon söz konusu mu?

Nitelik sorununa değinmeden önce, niceliksel olarak hukuk fakültelerinin mevcut durumuna işaret edelim. Bu meyanda, fakülte sayısı, öğretim elemanı sayısı ve öğrenci sayısı gibi değerlendirme verilerini ortaya koyalım. Özellikle öğretim üyesi-fakülte sayısı, anabilim dalı-öğretim üyesi, fakülte-öğrenci sayılarını şematize edelim.

Öncelikle yıllara göre hukuk fakülteleri sayılarını verelim:

YILLARA GÖRE HUKUK FAKÜLTESİ SAYILARI			
	Devlet	Vakıf	Toplam
1880	1	-	1
1925	2	-	2
1981	3	-	3
1982	6	-	6
1987	7	-	7
1992	10	-	10
1993	11	-	11
1994	12	-	12
1995	14	-	14
1996	14	1	15
1997	14	6	20
1998	14	7	21
1999	14	8	22
2000	14	9	23
2001	14	11	25
2002	14	12	26
2003	15	15	30
2005	16	15	31
2006	17	15	32
2007	19	15	34
2008	21	26	47
2009	23	32	55
2010	29	35	64
2011	30	38	68
2012	31	38	69
2013	32	39	71

Hukuk fakültelerinde Öğretim elemanı profili açısından ise şöyle bir tabloya yer verebiliriz:

ANABİLİM DALLARINA GÖRE TOPLAM ÖĞRETİM ÜYESİ SAYISI

Anabilim Dalı	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.	Toplam Öğretim Üyesi Sayısı
Anayasa Hukuku	30	16	47	93
Ceza Hukuku	36	13	53	102
Genel Kamu Hukuku	15	5	27	47
Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi	18	7	20	45
Hukuk Tarihi	16	7	9	32
İdare Hukuku	27	10	44	81
Milletlerarası Hukuk	18	5	39	62
Mali Hukuk	24	8	21	53
İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku	35	14	25	74
Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku	17	15	38	70
Milletlerarası Özel Hukuk	15	7	28	50
Ticaret Hukuku	42	26	75	143
Medeni Hukuk	76	28	88	192
Deniz Hukuku	4	3	12	19
Roma Hukuku	6	5	15	26
AB Hukuku	1	2	4	7
Karşılaştırmalı Hukuk	1		2	3
Bilişim ve İnternet Hukuku	1		2	3
TOPLAM	381	172	549	1102

ÖĞRENCİ SAYILARI/KONTENJANLARI

Devlet Üniversiteleri Hukuk Fakültelerinde öğrenci kontenjanları:

2012-2013 eğitim öğretim yılında 6548

2011-2012 eğitim öğretim yılında 6572

2010-2011 eğitim öğretim yılında 6047

2009-2010 eğitim öğretim yılında 5730

2008-2009 eğitim öğretim yılında 3973

Devlet üniversitelerinde halen hukuk öğrenimi görmekte olan mevcut öğrenci sayısı toplamda: **25.403**

Bunlardan vakıf üniversitelerinde son beş yıllık eğitim-öğretim takvimi-ne göre öğrenci kontenjanlarındaki rakamsal artış da şöylece kaydedilebilir:

Vakıf Üniversiteleri Hukuk Fakültelerinde öğrenci kontenjanları:

2012-2013 eğitim öğretim yılında 4672

2011-2012 eğitim öğretim yılında 3833

2010-2011 eğitim öğretim yılında 2838

2009-2010 eğitim öğretim yılında 1995

2008-2009 eğitim öğretim yılında 1231

Vakıf üniversitelerinde halen hukuk öğrenimi görmekte olan mevcut öğrenci sayısı ise, toplamda: **14.287**

Kümülatif olarak Türk Yükseköğretim kurumlarında (Devlet ve Vakıf Üniversiteleri hukuk fakülteleri) halen toplamda **39.690** öğrenci hukuk öğrenimi görmektedir.

Hukuk Fakültesi öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı/ortalaması da konuya dair anlamlı bir tablo sunabilir. Buna göre: $39.690/1102 = 35.93$ öğrenci.

Hukuk Öğretimi: Tehditler ve Fırsatlar Akademisyen Kaynağı

Akademik insan kaynağındaki sayısal yetersizlik: Doktoralı öğretim elemanı sayısının artırılması. Doktora programlarının açılabilmesi için belirli sayıda ve unvanda öğretim üyesi koşulu, öğretimin kalitesini güvence altına almak adına önem arz etmektedir. Ancak öte yandan doktora programlarının sınırlılığı öğretim elemanı ihtiyacını karşılamak adına kısıtlılık yaratmaktadır. Bunun önlenmesi adına, ortak doktora programları yurtiçi ve yurtdışı partner üniversiteler ile işbirliği içerisinde gerçekleştirilebilir.

Yurtdışı lisansüstü öğretim burslarına olan talebin cezbedici hale getirilmesi adına bursiyerlerin özlük haklarının genişletilmesi.

Akademisyenliğin maddi ve manevi cazibesini artırmaya dönük adımların atılması zorunludur. Bu meyanda öğretim elemanının öğretim yükünün hafifletilmesi ve araştırma yapma potansiyelinin gerçeklik kazanması ve ücretlerin tatmin edici düzeye çekilmesi gereklidir.

Öğretim elemanı dağılımındaki dengesizliğin giderilmesi yönünde pratik çözümler üretilmeli. Merkez-perifer ikilemi çerçevesinde kent-üniversite tercihine yol açan reel durumu izale edecek makro ve mikro ölçekte politikalar geliştirilmelidir. Bu meyanda mahrumiyet bölgesi retoriği ile özlük hakları açısından cazip imkanlar sunmak yeterli değildir. Kentin sosyo-ekonomik ve

kültürel dokusunu ile üniversite kenti olabilme kıvamına taşıyabilecek makro politikalar geliştirilmelidir. Bu noktada öneri olarak, kentin dokusu gözetilerek üniversitelerin özgül karakteristikler ya da tematik alanlarda temayüz etmesi sağlanabilir.

Konvansiyonel Öğretim Araçlarının Kullanımı:

Uzaktan öğretim ve internet üzerinden öğretim gibi teknoloji temelli öğretim vasatlarının yarattığı riskin, hukuk öğretimi alanına sirayet etmesi büyük risk taşımaktadır. Evans Gillan bu riski, akademisyenin ifade özgürlüğünün sınırlandırılması ve öğretim pedagojisi bağlamında şöyle değerlendirmektedir:

“Akademisyenin ifade özgürlüğünü sınırlama potansiyeline sahip bir başka eğilim ise, internet üzerinden öğretimdir. Çünkü bu tarz bir öğretim, içeriğin sistematik düzenlenmesinden çok, bir tarz ve kişilik meselesi olan öğretme hünerine sahip bireylerin ‘keşifçi’ pedagojilerinin zarar görmesi pahasına belli bir ‘dersler’ seti koyar ve öğretim ekipleri halinde çalışmayı içerir. Hatırlamaya değer olanın ve ilhamın bu biçimde uyandırılmasıyla bir şeyler kaybolup gidebilir.”

Hukukun Öğretiminin Meslek Öğretimine İndirgenmesi

Hukuk öğretimi, dogmatik hukuk alanlarını mevzuat belletimi usulünü benimseyen öğretim yöntemlerince yürütülmesi, hukukun bir bilim olma niteliğini esastan buharlaştırmaktadır. Lisans düzeyinde bir öğretim süreci olarak hukuk biliminin öğreniminin temel amacı hukukçu yetiştirmektir. Ancak hakim, savcı ve avukat yetiştirme saikini temel varlık sebebi olarak kabul eden müfredat ve öğretim yöntemleri alanın tümünden meslekileşmesine yol açmaktadır. Bir hukukçu figürünü var edecek temel donanımların varlığı, hukukun sosyolojik, tarihsel, kuramsal ve metodolojik boyutları ile içeriklendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu noktada yalnızca hukuk sosyolojisi, hukuk felsefesi, hukuk tarihi, karşılaştırmalı hukuk gibi ‘hukuk kültürü’ alanlarının müfredata dahil edilmesi yeterli değildir. Bunun yanısıra daha esaslı biçimde, dogmatik hukukçularımızın/öğretim elemanlarının kendi spesifik alanına sözünü etmiş olduğumuz kuramsal alanlar ile boyutlandırmalı gerekmektedir. Bu çerçevede deyim yerinde ise, çift anabilim dalında uzmanlık, multi-disipliner öğrenme, öğretim ve akademik kariyer yapma şeklinde imkanların yaratılması zorunludur.

Bu noktada şu anekdot calibi dikkattir: “A.W. B. Simpson, H. A. L. Hart’ın 1950’lerde Oxford’da yönetime atanması hakkında şöyle düşünür: “bu, o dönemde hukuki çalışmaları felsefi bir yaklaşımla ele almaya atfedilen saygınlığı yansıtan bir atamadır. Oxford, sonraları hatırı sayılır bir müddet, başka hukuk fakülteleri gibi, güncelliğine dair kaygıların etkisi altında kaldı; bunlar temelde Amerika’daki hukuk fakülteleri ile, onların mesleki yatırımları

ile yapılan zorlama bazı kıyaslamalardan kaynaklanıyordu. Böylece hukuk tarihi zayıf düştü.”

Batıda, çift yönlü bir eğitim var. Hem pozitif hukukçu hem de hukuk tarihçisi, hukuk felsefecisi. Biz de sadece en iyiler hukuk doktrini biliyorlar.

Hukukçu profilinin yeterli entelektüel donanımına sahip olması adına, hukukun bir kültür bilimi olduğunu ihsas edecek/ortaya koyacak bir öğretim süreci ve müfredatı kurgulanmalıdır.

Teori-Pratik İlişkisi ve Bilimsel Yetkinlik

Hukukun bilimsellik karakterinin, pratiğin teori aleyhine mevzi kazanması sonucu zaafa uğradığı bir gerçektir. Bu gerçeklik yukarda deyimlendiği üzere, hukukun mesleki bir teknik alan olarak algılanması biçiminde tezahür etmektedir. Bu teknokrasi, bırakın hukuk kuramına yaşam hakkı tanımayı, hukuk doktrinlerini de gereksiz bir bilgi materyali olarak algılanmasına yol açmaktadır.

Pratik merkezli bu tutum/durum, hukuk akademiasında özellikle belirli alanlarda pratiğin katma değerinin cazibesi ile akademik yayın ve bilimsel alanın cılızlığına neden olmaktadır.

Nitekim bu bağlamda İlhan Tekeli hocanın hukuk fakültelerindeki duruma dair şu değerlendirmesi dikkat çekicidir.

“Bir üniversite hocasının pratikle ilişkisini kurmakta uygulanan ikinci model hukuk fakültelerinde görülmektedir. Her hoca kendi yazıhanesini açar, pratikte avukatlık yapar, pek de üniversiteye uğramaz. Kanımca üniversitenin pratikle ilişkisini kurmasında olabilecek en kötü modeldir. Hukuk Türkiye’de en düşük yayın yapan alandır.”

Uluslararasılaşma

Ondokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyıl başlarındaki resepsiyon hareketleri ile birlikte ulus devletlerin hukuk sistemleri birbirine benzeşmiştir. Dayanmış olduğu hukuk sistemi (Roma-Cermen Hukuku ya da Anglo-Sakson Hukuku) açısından ortak hukuk ailesine mensubiyet ulusal hukukları birbirine yaklaştırmıştır. Daha sonra Küreselleşmenin yarattığı uluslarüstü bağlam ile birlikte Birlik hukuklarının varlığı, hukukun ulusal karakterini esnetmiştir. Bu durum, uluslararası ölçekte mobilizasyona imkan sağlayabilecek bir donanımı (dil vs.) gerekli kılmaktadır. Ayrıca İnsan Hakları hukuku, Avrupa Birliği Hukuku, Devletler genel hukuku, Uluslararası Ticaret hukuku, Deniz Ticareti hukuku gibi alanlar ortak öğrenim müfredatı ile uluslararası standartlarla öğretilerilebilir.

SONUÇ

Son dönemde Türk yükseköğretimi, oldukça yoğun bir kitleselleşme ve hatta evrenselleşme sürecini yaşamaktadır. Bu çerçevedeki gelişmeler şunlardır: Yükseköğretim kurumlarının sayıca artışı, yeni akademik alanların/bölmelerin ihdası, talep yoğunlaşmasına bağlı biçimde öğrenci kontenjanlarının artırılması vd.

Son yıllarda tanık olduğumuz durum, ekonomik, sosyolojik ve dış politik dinamiklerin yön tayini ile birlikte yeni bir duruma işaret etmektedir. Yükseköğretime yönelik bu denli yoğun toplumsal talebin yarattığı bu yeni durumun bir geçiş sürecine ya da geçiciliğine de işaret etmek durumundayız.

Daha özelde hukuk öğretimi açısından değerlendirildiğinde, hukuk fakültesi kontenjanlarının tespitinde baz alınması icap eden temel kritik konu, hukuk öğretimidir. Hukuk öğretimine ilişkin algı, beklenti ile kontenjan stratejisi arasında bir ilişki söz konusudur. Örneğin, hukuk öğretimini pratik mesleki bir öğrenim süreci olarak tanımlamak, kontenjan tartışmalarında farklı bir düşünsel pozisyon yaratabilir. Nitekim Anglo-Amerikan hukuk geleneğinin dayandığı meseleci hukuk karakteristiği, Amerika ve İngiltere’de örnekleri görüldüğü üzere, sınırlı sayıda öğrenci ile ‘*case method*’ yöntemi ile öğretim yapılmaktadır.

Ancak Ülkemiz hukukunun ait olduğu Kara Avrupası hukuk geleneğinde, hukukun teorik aklı öğretime esas teşkil ettiği ve pratiklerin daha sonra sınırlandırılmış bir zaman dilimi içerisinde verildiği ifade edilebilir. Böylece bizim hukuk geleneğimizde hukukun teorik/sistemik bütünlüğü öğretimde odak boyutu oluşturur.

Eğitim-öğretim süreçlerinde öğrenci sayısının/kontenjanın görece azlığı, hem akademisyen ve hem de öğrenci açısından doğallıkla daha konforlu bir öğretim vasatı yaratabilir. Ancak kontenjanın minimum düzeyde tutulması ile hukuk öğretiminin niteliğinin yükseleceğine ilişkin beklentinin çok isabetli olmadığı söylenebilir.

Ülkemiz yükseköğretim sisteminde girdi kontrolü, ÖSYM tarafından merkezi yerleştirme sınavı ile yapılmaktadır. Ancak yükseköğretim sonrasında hukuk öğretimi alanında, çıktı kontrolünün yapıldığı söylenemez. Hukuk lisans formasyonunu elde eden her mezun, mezuniyet sonrasında bir yıllık Avukatlık stajı ile serbest avukatlık mesleğini icra edebilmektedir. Yalnızca, hakimlik ve cumhuriyet savcılığı ile kamu avukatlığında bir çıktı kontrolü yapılmaktadır.

Bu yüzden, hukuk öğretimine ilişkin zafiyet tartışmalarında konunun kontenjan meselesine hasredilmesi yerine, hukuk formasyonunun/diplomasının sağladığı iş garantisi meselesi ve bizatihi öğretimin pedagojisi vd. göz-

den geçirilmelidir. Hiçbir Avrupa ülkesinde hukuk öğrenimi sonrasında, çıktı kontrolü ve uzun bir uygulama pratiği olmaksızın, hukukçunun meslek yaşamına adım atması mümkün değildir.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Evet, teşekkür ediyoruz. Sayın dekanımız süresini aştı biraz ama ev sahibi olarak onu artık olağan karşılıyoruz. Şimdi benim de söylediği hususlarda söyleyeceklerim var ama hepsini topluca söyleyeceğimi en başta belirtmiştim, buna uyacağım. Şimdi deruni bir konu, etik; her mesleğin her işin etiği var. Hukuk eğitiminin etiğini sunacak Ahmet Ulvi Türkbağ Profesör Doktor Hocamız. Buyurun Hocam.

HUKUK EĞİTİMİNİN (!) ETİK BOYUTU

Prof. Dr. Ahmet Ulvi TÜRKBAĞ

Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Merhabalar efendim benim sunumumun tek bir temel argümanı var: **Hukukta etik eğitim, teknik eğitimden daha önemlidir.**

Bu argümanı temellendirmeden önce ‘nasıl bir hukukçu’ istediğimiz üzerine düşünelim. Hukuk fakültesi mezunundan, mesleğin temel alanlarından hangisinde çalışırsa çalışsın (avukat, hakim ya da savcı), nasıl bir mesleki vizyona sahip olmasını beklemekteyiz?

Bu vizyonun, niteliklerin asgari muhtevasını tartışmadan önce, konuyu dikkati çeker bir tarzda ortaya koymak için, küçük bir Amerikan fıkrası anlatacağım. Belki bilimsel bir sunumda böyle bir yaklaşım eleştirilebilir ama bu eleştiriye verebileceğim cevap konunun anlaşılabilirliğini arttırmanın benim için asıl olduğudur:

“Denizde, oldukça iskeleye yakın bir yerde delinmiş ve su almaya başlamış bir botta dört kişi var. Birinin mühendis olmasını uygun buldum, bir tanesi maliyeci, bir tanesi doktor ve biri de hukukçu. İskele yakın olduğu için kurtulmak çok kolay görünüyor, önce iskeleye ulaşmak için kürek çekmeyi deniyorlar ama olmuyor. Aynı zamanda fark ediyorlar ki etrafta köpekbalıkları dolaşıyor hem de son derece tehditkâr. İlk olarak maliyeci: ‘ben atlayıp botu iskeleye kadar çekeyim, onlar da herkes gibi benden çekineceklerdir diyor. Atlıyor, onu daha suya düşmeden yiyorlar! Bu sefer doktor ne de olsa Hipokrat yemini etmiş, diyor ki ‘ben insan hayatını korumak için yemin ettim botu yüzerek çekmek de bunun bir yolu’. O da atlıyor fakat bütün iyi niyetine rağ-

men onun da sonu benzer oluyor. Hukukçuyla mühendis kaldı. Mühendis diyor ki ‘ben hesap adamıyım, hesapladım benim yüzme hızımla başarabilirim’. Buna karşılık hukukçu ‘aman’ diyor ‘lütfen bırakın ben deneyeyim, hesaplamadım ama belki başarabilirim’ ve cevabı beklemeden atlıyor. Herkes onun da aynı akıbete uğramasını beklerken çok ilginç şekilde köpekbalıkları ikili sıra halinde bota eşlik ediyorlar ve hukukçu iskeleye kadar yüzüyor! Sudan çıkıyor, herkes şaşırıyor neden böyle bir şey oldu diye. Kendisine soruyorlar diyorlar ki ‘bu inanılmaz olay nasıl gerçekleşti, size saldırmadıkları gibi bir de eşlik ettiler(!)’. Hukukçu diyor ki ‘mesleki nezaket ya da dayanışma olabilir’.

Bunun İngilizcesi “professional courtesy”. Şimdi sorulacak temel soru: Size zara verecek varlıklarla birlikte olmak istiyor musunuz? Ben istemem. Bunu istemiyorsak, hukukçuyu etik ağırlıklı yetiştirmek zorundayız, aksi hem hukukun varlık nedenine aykırı hem de tehlikeli olur. Sadece etraf için değil, hepimiz için tehlikeli olur.

Temel konuya geri dönelim, başlığın nedeni de bu: Hukuk eğitiminin etik boyutu, öğretiminin değil! Öğretim kabaca, teknik bir konunun aktarılması ve o konuda kişiye beceri kazandırılması olarak tarif edilebilir. Burada herhangi bir örnek olmaya da ihtiyaç yok. Hukuk böyle bir şey değil, hukuk eğitim. Eleştiri seslerini duyar gibi oluyorum: Şöyle bir tehlike var, koskoca insanlara nasıl bir etik anlayış vereceksiniz? Yani herhangi bir ideolojiyi mi empoze edeceksiniz? Tabii ki bu çok yanlış olur, hukukta asla kabul edilemez ve amaca da aykırı olur. Diğer bir nokta da, meslek etiği konusu: Hâkim, savcı, avukat meslek etiği. Bunların öğretilmesi ile genel olarak hukukçunun etik eğitimi aynı şey midir?

Yukarıda belirttiğim gibi temel argümanım, iddiam: Hukukta teknik eğitimden etik eğitim daha önem olduğudur. Çünkü hukukun işlevlerini düşündüğümüzde, toplumda birçok işlevi var ama hukuk başlangıcı derslerinde öğretilen temel işlev, düzen sağlamak için toplumdaki uyuşmazlıkları çözmek değil midir? Bir diğer işlevi insan hak ve özgürlüklerini güvenceye almak değil midir? Nasıl tanımlarsak tanımlayalım amacı da adaleti bir ölçüde gerçekleştirmek değil midir? Bunları yapabilmesi için hukukun neye ihtiyacı olduğunu düşünelim. Ben diyorum ki, **bütün bunları gerçekleştirmesini istiyorsanız hukukun ve hukukçunun etiğe ihtiyacı vardır**. Başka yolu var mı? Üzerine, izin verirseniz birlikte düşünelim. Hukukun temel mantığı şöyle özetlenebilir: Bir kurallar ve prosedürler öbeği var, bu yığının sizi şuraya yani adil sonuca, tarafların menfaatlerinin doğru paylaşım ve dengelenmesine, hakların tespit ve himayesine götüreceğini kabul ediyorsunuz. Bundan asla emin olamıyorsunuz ama varsayım olarak böyle kabul etmek zorunda olduğunuzu düşünüyorsunuz.

Ne yapmak lazım? Bana göre bu düşünce zincirini, mantıksal çıkarım dizisini tam tersine çevirmek lazım. ‘Biz belirli bir sonuca adaleti gerçekleşt-

tirmeye gitmek istediğimiz için bunları (kurallar ve prosedürleri) izliyoruz’ demek lazım yani amaçtan geriye doğru gelmemiz lazım. Bir örnek olarak söylüyorum, hakim karar verdiğinde şöyle bir şey düşünebilir, ben, mevzuatın dediğini yaptım, ama acaba gerçekten doğru olanı mı yaptım? İşte bunun için hakim, şunu söylemeli ya da sormalı: Bütün bu mevzuat, bu ilişkide, bu sorunda beni doğru olana götürüyor mu? Hukuki uyumsuzluğun taraflarını tatmin edecek, onları hukuka düşman etmeyecek bir sonuca götürüyor mu? Ben size teknik hukuktan bir örnek vermek istiyorum: Eğer salonda yargılama hukukçusu arkadaşlarımız varsa, bilmiyorum onlar ne düşünür, ben bu sorunu avukatlardan ve yargılama hukukçularından duydum. Çok açık bir örnek boşanma davası sırasında bağlanan, tedbir nafakası diye bir hukuki kurum var: Eğer taraflardan birisinin maddi durumu iyi değilse dava süresince geçenebilmesi için boşanma davası süresince bir nafaka bağlanıyor, hatta Medeni Kanuna göre hakimin bu kararları resen yani tarafların talebine ihtiyaç olmaksızın alması gerekiyor, (MK 169). Eğer borçlu taraf bu nafakayı ödemezse alacaklı icraya gidecek, icraya gittiğinde ise bu ilamlı icraya girmiyor, çünkü İİK 38’de ilam niteliğinde sayılan belgelerden kabul edilmiyor. Bununla ilgili hem 1990 tarihli bir Yargıtay kararı var hem de genel olarak ihtiyati tedbirlerle ilgili oldukça yeni bir İçtihadı Birleştirme Kararı var. Bilmeyen olur diye söylüyorum ilamlı icrada alacağınızı daha çabuk ve kolay alma imkânına sahipsiniz. Tedbir nafakası için ilamsız icraya gittiğinizde ise elinizdeki ara karar İİK 68 normlarını haiz belge kabul ediliyor (yine Yargıtay kararı var), borçlu itiraz ederse, itirazı buna dayanarak kaldırabiliyorsunuz ama bunu alınması altı ayla bir sene arası sürüyor. Boşanma davası da zaten bir sene sürüyor!

İlginç olan nokta şu: Dava süresince kişinin dara düşmesini önlemek için düşünülmüş bir kurum olan **tedbir nafakası ancak davanın sonunda alınabiliyor!** Yani **işlevini tamamen kaybediyor**. Teknik açıdan bakıldığında yargılama hukukçuları tezlerinde haklı görünüyor çünkü ara kararlar İİK 38’de yok ve o nitelikte de değiller. Ne yapılabilir dediğimde ‘kanun koyucu yeni düzenleme yapmalı’ cevabını alıyorum. Medeni Kanun bu konuyu önemli gördüğü için hakime resen karar alma olanağı tanımış olmasına rağmen İcra İflas Kanunu farklı bir düzenleme içinde görünüyor. MK 169, 2001 tarihli İİK 38 ise 1965’te değişik biçimiyle var. Bu örneği genel olarak tedbir kararları ile ilgili tartışma için vermedim. Özelde boşanma davasındaki tedbir nafakasının özgün durumunu ve niteliğini ortaya koymak için verdim.

Şimdi böyle bir durumla karşılaşan hukukçu ne yapmalıdır? ‘Kanunların ve buna dayalı Yargıtay kararlarının açık’ olduğunu söyleyip tedbir nafakası kurumunu fiilen işlemez hale mi getirmelidir? Yoksa İİK 38’e açık aykırılık oluşturmaya rağmen ‘ilamlı icra yolu açıktır’ biçiminde görüş mü bildirmelidir? **Muhtemel taraf yönünden bakarsak** küçük bir kasabada ev kadını olan ve boşanmak zorunda kişi boşanma süresince dara düşüp mahkemeden

çıkan nafaka kararına rağmen parayı bir türlü alamadığında acaba hukuk hakkında nasıl düşünecektir? O kadına MK 169 ile İİK 38 arasındaki konuyu ele alış farklılığı ya da Yargıtay'ın genel olarak tedbir kararlarına ilişkin yaklaşımının teknik hukuk açısından doğruluğu açıklanabilir mi?

Amaçlar dikkate alındığında, teknik olarak düşünmek biraz olsun aşıldığında, tekniğin, lafzın her aşılmasının keyfilik demek olmadığı bir kez kabul edildiğinde durum daha farklı görünmektedir. Dolayısıyla etik açıdan bakıldığında soruna şöyle bir çözüm bulmak mümkün olabilir: MK 169 bu konuyu hassas bularak özel ilgi göstermiş ve aile kurumunun bir parçası olan çocukları da düşünerek hakime bu travmatik süreci olabildiğince hafifletme görevi vermiştir. İİK 38 ise çok farklı bir dünya düşünülerek hazırlanmış görünmektedir. O zaman en azından hukuk sisteminin tutarlılığının esas olduğu düşünülerek, bir kanunla verilmiş bir haktan diğer bir kanun ile mahrum bırakılmanın hem hukuk hem de etik açıdan kabul edilemez olduğu ifade edilerek, ve 38'in özel bir ara karar türü olan tedbir nafakasının niteliğini gözden kaçırdığının kabulü ile bu iki madde arasında açık bir çelişki bulunduğu saptaması yapılabilir. Bunun ardından iki yasa maddesinin böyle çelişmesinin bir tür giderim yoluna gidilebilir. **Teknik hukuku korumak uğruna insanı feda edelim mi yoksa hukuku koruyarak insanı da koruyabileceğimizi unutmadan hukuk içinde insanı korumanın amaç olduğunu daima akılda mı tutalım.**

Konunun bir de geniş anlamda ideolojik tartışma yanı var. Bütün hukukta temel bir tartışma olan hukuki pozitivism mi, doğal hukuk mu tartışması vardır. Şimdi bu tartışma çok uzun zamandır devam ediyor hatta bizim alanımızda da, hukuk felsefesinde de insanlar bir nevi bu şekilde bölünmüşlerdir. Yani hangi hocanın daha ziyade tartışmanın hangi yönünde olduğu bilinir. O pozitivisttir öbürü doğal hukukçudur gibi. Bu tartışma etik üzerinde yapılan bir tartışmadır, merkezi etikdir. Ne demek istiyorum? Mesele şu, acaba hukuk uygulanırken herhangi bir etik referans içermeden yani ahlaka gönderme yapılmadan ki etik ahlak aynı şey değil, uygulanabilir mi, uygulanamaz mı? Uygulanamaz derseniz siz doğal hukukçu oluyorsunuz, uygulanabilir ve uygulanmalıdır da derseniz hukuki pozitivist oluyorsunuz. Pozitivistlerin amacı, mahkeme kararlarının etiğe dayanması durumunda ortaya çıkacağını düşündükleri bir sakıncayı önlemektir: Bu sakınca etik anlayışlar değişken olduğundan mahkeme kararlarının yeknesak olmaktan çıkıp hukuk güvenliğinin sarsılması, mahkeme kararlarının tahmin edilemez olmasıdır. Pozitivistlere bu konuda hak vermemek mümkün değil, tabii ki mahkeme kararları tahmin edilebilir ve benzer konularda benzer biçimde çıkmalıdır. Buna karşılık, doğal hukukçular diyorlar ki, etiğe dayanmazsanız çok değişik hukuki kararlarla karşılaşmak zorunda kalırsınız. Öyle ki sizin onca kural ve prosedür ile korumaya çalıştığınız değerleri yitirebilirsiniz.

Bu sunumda yapılan etik vurgusunun ise doğrudan bu tartışma ile ilgili

yok. Burada etiğe yapılan vurgu pratik bir kaygıdan kaynaklanıyor: **Bir hukukçunun hakim, savcının, ya da avukatın hukuku uygularken hukuka sadık kalacağını nasıl garanti edeceksiniz?** Hukuk kuralları çerçevesinde hareket edeceğini, eğer hukuka sözüne sadık kalmayacaksa bunu örnekte anlatılmaya çalışıldığı gibi daha üst bir iyi için özüne sadık kalarak yapacağını nasıl garanti edeceksiniz? Bunun için hukuk öğretiminin, tekniğin yanında belirli değerleri içeren eğitim olduğunu düşünüyorum. Yukarıdaki soruya kendimce cevap veriyorum ve diyorum ki hukukçu eğer üç dört noktayı bilmezse iyi bir hukukçu olamaz, tabii ki hukuk mantığını ve tekniğini bilmesi gerekiyor ama yeterli değil. Teknik bilgiyi aşan gereklilikler şöyle sıralanabilir:

Birincisi şu hukukçu çok iyi bir sosyolog olacak; kendi toplumunu, toplumun gruplarını, farklılıklarını bilecek. Toplum içindeki dengeleri bilecek. Bu etik için şart. Kendi toplumunu ayrıntılı bilecek. Buradaki bütün farklılıkları bilecek; etnik, felsefi, dini ya da mezhepsel hepsini bilmelidir. Tabii ki bu kolay değil ama hukukçunun bilmesi gerekiyor.

İkicisi, psikoloji bilecek, insan davranışının çok azı bilinçlidir, hepimiz için geçerli bir durum bu. Bilinçaltı ya da bilinç dışı bizim temel hareket noktamız. Eğer hukukçu bunların farkında olmazsa yani hem kendisini hem de diğer insanları etkileyen ve yönlendiren motifler hakkında bilinçli olmazsa taraflara hitap eden bir karar yazmasına ya da doğru bir çözüm bulmasına imkân yok gibi görünüyor.

Üç, bunlarla da bitmiyor, hukukçu etik problemleri düşünmeye alışkın olmalıdır. Şimdi ne demek bu? Eğer siz bir kişinin değerli maden anlamında altından anlamasını istiyorsanız, ona senede iki kez herhangi bir altın takı verip, ‘bak bu nasıl dersiniz’ uygun bir strateji olur mu? Yani senede iki kez altın ile temas edip değeri üzerine düşünmek altından anlamak için yeterli bir alıştırma olarak kabul edilebilir mi? Tabii ki yeterli değil. Ne olması lazım? O kişinin her gün test etmesi, altınla temas edip üzerine düşünmesi lazım.

Bunun için hukukçunun her gün etik problemleri düşünmesi lazım. Kanunun ötesine, kanunun veya hukuki prosedürlerin ulaştığı noktanın kendisini nereye götürdüğüne bakması lazım. Bu asla yazılı hukuku ikinci plana atmak anlamına gelmiyor. Yazılı hukuku tabii ki dikkate alacağız, öbürü keyfilik olur, çok tehlikelidir. Ama hâkim, savcı, avukatın her hukukçunun etik sorunları tartışmayı bilmeleri, bu konuda ciddi bir farkındalık geliştirmeleri gerekir.

Eğer etik bilincin hukuk için gerekli olduğunu düşünmüyorsanız, bir tehlikeyi de fark etmiyorsanız demektir: Nedir o tehlike? Hukukçuya gayet iyi biçimde bir hukuk dalını öğrettiğinizde bu bilgisini, ne için kullanacağını nasıl garanti edeceksiniz? İşte tüm bu nedenlerle hukuk eğitiminin temeli etikdir. Tüm rölativizm itirazlarını tartışmayı kabul ederek ifade ediyorum ki hukuk eğitiminde etik, hukukçunun hukuka sadık kalacağını ve hukuku doğ-

ru amaçlara ulaşmak için kullanacağını teminatı olarak temeldir bir öğedir.

Peki, etik öğretilir mi? (Bu soru konusunda şu kaynaktaki yuvarlak masa toplantısından yaralandım: Kim Economides ve Christine Parker “Roundtable on Legal Ethics in Legal Education: should it be a required course? ” Legal Ethics Vol. 14 Part I’ pp. 109-124.) Dört tane itiraz var. Birinci itiraz diyor ki üniversite bağımsızdır, etik öğretilmemelidir, üniversite öğretiminin içinde böyle bir şey olmaz. İkincisi diyor ki, üniversiteler, hukuk fakülteleri etik öğretmek için kurulmamıştır, yeterli elemanları ve bilgileri yoktur dolayısıyla onlar hukuku öğretip, etiği de uzmanına bırakmalıdırlar. Üç, diyorlar ki, etik öğretimi nesnel olarak yapılmaz çünkü etiğin içinde ne olursa olsun bir değerlendirme vardır, dolayısıyla etik değerlendirme siyasete kaçacaktır, sonuçta etik adı altında öğrencilere kendi isteklerini empoze edecekler. Sonuncu itiraz, ‘bir kişiye ahlaklı olmak öğretilir mi yoksa karakter özelliği midir’ ifadesiyle karşı çıkışını temellendirir ve etiğin öğretilemez olduğunu savunur.

Şimdi bu dört itirazı çok kısa gözden geçirelim. Bakınız üniversiteler bağımsızdır ve üniversiteler bağımsız olmalıdır. Peki, etik öğretimi üniversitenin bağımsızlığına etki eder mi. Edeceğini düşünmüyorum. Herhangi bir dalı öğrettiğiniz gibi, etiği de öğreteceksiniz. Bana göre hiç önemli değil. İki, fakültelerin imkânları yetersizdir. İmkân bulunur, bizim çok özlü bir sözümüz var: ‘kervan yolda düzülür’. Bir kez etik vurgusu yapıldığında her şey buna göre düzenlenmeye başlar. Üçüncüsü, acaba ideolojik olur mu? Her şey ideolojik olabilir. İnsan siyasi bir varlık, insana ait hiçbir şey nesnel olamaz. Zorunlu bir şekilde geniş anlamda ideolojik olacaktır! Dolayısıyla başka bir eğitimden daha ideolojik olmaz. Sonuncusu, öğretilir bir şey mi? Şimdi bakın etik öğretilir bir şey, belki yüzde yüz değil ama öğretilir. İnsanlarla iletişim kurduğunuzda iyi kötü, az ya da çok etkileniyorlar, sizden sonra farklı düşünüyorlar. Etik uzun süreli olmayı, karakterin tutarlılığını vurguluyorsunuz bu hâkim etiğinde temel ilkedir, bunun İngilizcesi “integrity” bütünlük bir Bangelore ilkesidir, Türkçeye ‘doğruluk ve tutarlılık’ diye çeviriyorlar. Hareketleriniz hayat boyu bir düzlemde olmak zorunda, bir öyle bir böyle yaparsanız doğru olmuyor. Etik bu anlamda öğretilbiliyor meslek hayatımda bu olguyu gözleme olanağına sahip oldum, insanların hem hayat boyu değişmeyen, hem de zamanla değişen yönleri vardır. Etik farkındalığa sahip bir hukukçuyu, tekniği iyi ama etikle ilgisiz bir hukukçuya daima tercih ederim. İlkinin hukuki çözümün benim hayatıma olan etkisini dikkate alma ihtimali varken ikincisi bu noktanın hukukla ilgili olmadığını baştan kabul edecektir. Sabır ve ilginize çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Evet, felsefecilerin konuşmasına doyum olmuyor. Hele böyle deruni konular olduğu zaman daha da keyifli oluyor. Felsefe ile başladık, iki felsefeci arasında kaldık. Sayın dekan arkadaşımızda daha böyle ayakları yere değen diyeyim güncel sorunlardan, fiziki sorunlardan, projeksiyonlardan bahsetti. Bende felsefeci olmadığım için sayın dekanın eğildiği konular üzerinde fikirlerimi, bir de yılların bu çalışma içinde çok bulundum yıllardır, görüşlerimi aktarmak istiyorum. Ayrıca peşin peşin söyleyeyim her iki arkadaşımın felsefenin hukuktaki önemi, etiğin hukuktaki önemiyle ilgili düşüncelerine aynen katılıyorum. Ama bunun hayata geçebilmesi için bizim şu hukuk fakültelerinin nasıl bir program içerisinde olmalı, nasıl bir süreç izlemelidir, somut olarak fiziki koşullar öğrencisiyle, hocasıyla, mekânlarıyla, yayınlarıyla ayakları yere değen ihtiyaçlar nelerdir bunları söylemek istiyorum.

Bir kere iyi hukukçu istiyoruz değil mi? Yani hepimiz iyi bir hekime tedavi olmak, iyi bir hekimden ameliyat olmak isteriz. Bence aynı şey hukuk için de geçerlidir, herkesin iyi bir hukukçunun adaletinin önünde yargılanma hakkı vardır, adil yargılanma hakkı dediğimiz budur, onun içerisinde sadece iddia savunma değil, o hekimin gerçekten bilgili hekim olması da vardır o hakkın içinde. Savunma da aynı şekilde adil yargılanma hakkının bir parçasıdır, herkesin iyi bir avukatla haklarını ileri sürme, yine bir iyi avukatla kendini savunma hakkı vardır. Bu nedenle iyi bir hukukçu yetiştirmek zorundayız; bu hepimize lazım hepimiz bir gün sanık olabiliriz, hâkimin karşısına çıkabiliriz. Onun için de önceden buna hazırlıklı olmak lazım. Şimdi hukuk eğitiminde birinci faktör, iyi hukukçu yetiştirmede diyelim, girdi bütün eğitimlerde olduğu gibi. İyi öğrenci alırsanız bir kere baştan önde başlarsınız, onu eğitme şansınız fazla olur. Girdi, kimi alıyoruz öğrenci olarak, burada liseden kaynaklanan bir program sıkıntımızın olduğunu söyledim çünkü lisede hakikaten hukuk eğitimin altyapısıyla ilgili bir öğrenim yok. Birinci sınıf hocaları yıllardır sıkıntı çekeriz, çocuklar yepyeni terminoloji ile karşı karşıya kalıyorlar, ilk yarı bunalım geçiriyorlar biz bunu hissediyoruz, yani ikinci yarı ikinci dönem öğrencinin şeyi daha başkalaşmıştır çünkü terminoloji sorununu büyük ölçüde aşmışsınızdır ve öğrenci biraz öğrenmeye, anlamaya başlar. Şimdi bunu aşmak için 1+4 derken ya da Amerikan sisteminde hukuk eğitimi öncesi 3 yıllık bir sosyal, sadece hukuk eğitimi değil bütün sosyal bilimlerin temel eğitiminin olması bu nedenle. Bence hukuk eğitiminden önce, buna başka bilim dalları da katılabilir, bir genel felsefenin, mantığın, psikolojisinin ana hatlarıyla halledildiği bir sosyal bilimler eğitimi verilirse bunlarla donanımlı çocuk 20 yaşında 21 yaşında hukuk fakültesine gelirse, bu öğrenciyle nitelikli hukuk eğitimi ilişkisi kurulabilir, bir. İkincisi, sınavla öğrenci alıyoruz, talep fazla olunca mecburen sınav yapıyorsunuz yani bir sınav yapacağız. Bu kaçınılmaz bir şey. Bütün öğrencilerimizi yerleştiresek bile kimi nereye yerleştireceğiz, bu bakımdan da bir sınava ihtiyaç var. Şimdi bununla ilgili puan türü önemli bence... Yıllardır şu söylenmiştir, hukuk öğrencisi 3 puan türü var biliyorsunuz

nuz sayısal, eşit ağırlık, sosyal puan türü ne deniyor ona Türkçe mi deniyor? Şimdi bakın bunun mücadelesinde ilk başta ben müthiş mücadele verdim, onu anlatmak isterim. Öteden beri hukukta işte hukuk edebiyat işidir, sosyal puan türüyle alınsın eğilimi vardı. Ben 1980'li yıllarda asistan olarak girdiğim de işte YÖK de daha o zaman daha güçlü kuvvetli daha kendini duyuruyor, üniversitelerde bu puan, o zaman daha şeydi zamanla biraz daha toplumun gelişmesine paralel olarak daha insafılı hale geldi onu söylemek istiyorum. Şimdi İlhan Akın, o zaman yine iki hukuk fakültesi var, dekan, dedim hocam bakın YÖK üniversiteye girişte şeyler belirliyor kimi alacağız, aman uğraşalım hukukçu matematik bilsin. Yani sayısal değilse bile Türkçe-matematik eşit ağırlık puan türüyle öğrenci alalım. Çünkü hukuk ezber işi değildir. Hukuk muhakeme işidir, hukuk mantık işidir. Aksiyon-hipotez-hüküm işidir. Yani matematik bence bütün mantık bütün bilimlerin temelidir dolayısıyla biz eşit ağırlık puan türüyle öğrenci alalım, girdimiz bu olsun ve öyle girmiştir eşit ağırlık puan türüne hukuk öyle geçmiştir. Zaman zaman YÖK, ÖSYM bunları değiştiriyor biliyorsunuz. Değiştirebilir tabii ki ihtiyaçlara göre, 2006' da, bunlar her zaman tartışılıyor, o zamanın ÖSYM Başkanı Ünal Yarımağan yine işte sayısal, eşit ağırlık, sosyal şimdi biliyorsunuz sayısal 5 grup, eşit ağırlık 3 grup yeni şeyler oluşturuldu bana göre de doğrudur, baktım bizim hukuk gidiyor sosyalin arasına. Ya etmeyin eylemeyin sayın başkan Ünal Yarımağan, geldi bana hukuk diyor şey işidir, yani edebiyat bilmek lazım, Türkçe bilmek lazım yani göbeğimiz çatladı hukuku doğru yaptığımı düşünüyorum eşit ağırlık 2 puan TM 2 puan türünde öğrenci alıyoruz. Bu çok önemlidir. Yani ne zaman böyle puan türleriyle ilgili bir yeniden değerlendirme ortaya çıksa hemen bizim hukuk gidiyor şeye doğru, bunun ben mücadelesini verdim açık söylüyorum ve doğru bir iş yaptığımı düşünüyorum. Kesinlikle hukukçu matematik bilmelidir. Türkçe-matematik puan türünden öğrenci almalıyız bir girdi olarak. İkincisi bu kitle eğitimi meseleleri hepimizin ne kadar az öğrenciyle eğitim yaparsanız o kadar iyi eğitim olur, bu bir vakadır, daha aktif eğitim ama dünyada da böyledir, hukuk fakülteleri biraz kitle eğitimi yapar, sadece bizde değil. Bence kitle eğitimi yapan hukuk fakülteleri de olmalıdır daha küçük sınıflarda. Bütün hukukçular eşit olmak zorunda değil bir kere. Yani bir ülkede tabii asgari bir hukuk bilgisi olmalı kuşkusuz ama artık çeşitlendirmek de gerekir. Yani bazı üniversiteler kitle eğitimi yaparken bazı üniversiteler de daha nitelikli, uluslararası düzeyde de koşacak insanlarımıza ihtiyaç var. Hepsine gönül ister ki o düzeyde eğitim vermek ama en azından bir kısmı bu düzeyde eğitim vermek için daha küçük sınıflarla eğitim veren farklı, bu şekilde yapılan hukuk fakülteleri olmalıdır. Öğrenim süresiyle ilgili de söyledim bunu tekrarlıyorum ben 3+2' nin hukuk fakülteleri için doğru bir yapılanma olacağını düşünüyorum. Hem meslek yüksek okullarını da entegre eder. 3 yıllık bir temel hukuk eğitimi 1 sınav, şu sınavları koyalım artık, hukuk fakülteleri sayısı çok arttı. Bence hukuk fakülteleri iyi eğitim vermiyor yani ceza

hukuku hocası görmeden mezun veren hukuk fakülteleri var bu ülkede ve çok eski hukuk fakülteleri, yeni de değil. Devşirme hocalarla, şimdi sayın hocam hocaların yetersiz olduğunu söyledi ama biraz da kurtarır gibiydi. Bence öyle branş hocası olarak her ders her hoca kendi şeyini yapıyor mu, böyle bir değerlendirme yapılırsa e yani o kadar da kurtarır durumda olmadığını düşünüyorum. Bir de işte emekli hocalar falan kâğıt üstünde gösterilen, kuşkusuz onlar da çok değerli, tecrübelerinden yararlanıyoruz ama yayın mayın meselelerine baktığımız zaman onların o kadar düşük olmasında bunların da büyük payının olduğunu düşünüyorum. Yani sonuç olarak Adalet Yüksek Okuluna ayrıca kaynak, mekân, hoca yaratmak yerine 3+2 formülüyle yardımcı hizmet sınıfında yine üretmek mümkündür. Üçüncü yılın sonunda bir sınav yaparsınız. O sınavı başaranlar devam eder, 2 yıl daha okur. Onu başaranlar hukuk mezunu olur ve yine bir sınav yapılmalıdır dünyanın her yerinde sınav var. Türkiye dışında böyle fakülteyi bitirir bitirmez baroya kayıt olup her davaya bakan bir avukat yok. Okulunu bitirecek bizde hiçbir sınır yok. Uyuşturucu ile ilgili bir davaya da bakıyor, kaçakçılığa da bakıyor, en büyük milyarlarca dolar değeri olan ticari davaya da bakıyor yepyeni bir mezun. İşte bunun olmaması lazım burada da bir aşama aşama kademelenmeli, bir avukatlıkta da istihdam politikası uygulanmalıdır. Ama onlar tabii meslek içindeki şeyler, hukuk fakültesi olarak biz 3 1 sınav yaparız onu geçenler 2 sene daha okur. Ondan mezun olanlar işte avukat, baro kendi sınavını yapsın, hâkim-savcı olacaklara ya da diğer devlet memuriyetine girecekler de kendi şeyini seçer. Biz ürünü bu şekilde koymalıyız ortaya diye düşünüyorum.

Şimdi öğrenim programı olarak da bir kere bence tek bir program da olmamalıdır. Bütün hukuk fakülteleri motomot aynı programı uygulamamalıdır. Dünyada da öyle değil benim bildiğim kadarıyla. Yani 7-8 temel ders var. Medeni hukuktur, anayasadır, cezadır, idaredir ve üçüncü sınıfta okutulması gereken ders olarak bunlar baz alınmalıdır. Onun dışında biraz serbest bırakalım, seçimlik derslerin sayısını arttıralım. Hukuk fakülteleri de kendileri belli alanlarda iddialı olsun, demin başta da söyledim bir kısmı uluslararası düzeyde, o alanda koşturan hukukçular yetiştirsinsin yani artık her alanda uzmanlık aranıyor arkadaşlar. Her alanda uzman olabilmemiz de mümkün değil. Yani bir koltuğa iki karpuz sığmıyor denir diyoruz. Burada da belli alanlarda uzmanlaştıran uzmanlaşmış hukukçu yetiştirmenin yolu hukuk fakültelerinde farklı programların uygulanabilmesidir. Temel şeyler okunur tamam ama onun dışında uzmanlığa yönlendirici programlar olmalıdır. Öğrenci de bilir hangi okulda, belki şey olarak da olabilir ceza hukuku, özel hukuk, kamu hukuku alanında uzmanlaşma biçiminde de olabilir yani her hâkim her davaya bakar şeyi bitmiştir artık. Yok böyle bir şey! Yani gözcü bile bugün iki bakar göz şaşılıkçı var, katarakçı var var da var. Niye hukukçu her şeyi bilen adam olsun, böyle biri yok. Böyle biri olmadığına göre, olamayacağına göre bugün artık her konuda en uzman kişiyi aradığımıza göre bunun yolu da farklılaşmaktır ve

uzman kişileri yetiştirmektir. Bu doğrultuda seçimlik derslerin sayısı artmalıdır buna paralel olarak. Öğrenci istediği dersleri okusun niye dayatıyoruz ki? Kendisini istediği alanda uzmanlaştırsın diye düşünüyorum. Yarıyıl-yıl meselesinde hukukçular çok direnmiştir, hukukçular her yerde muhalefet olur. Bu direnç sadece bizde değil, Avrupa'daki diğer hukuk fakültelerinde de var ama genelde kabul gören artık yarıyıl sisteminin yerleşmiş olmasıdır. Yani Bolonya süreci, ERASMUS programlarının uygulanmasında da bu son derece önemli. Bunların içinde olduğumuz sürece yarıyıl sisteminden vazgeçemeyiz diye düşünüyorum. Onunla entegre olacağız, arkadaşımızın da ifade ettiği gibi dünyada ne olup bitiyor onun dışında elbette olamayız her şey ekonomik globalleştiği gibi hukuk da giderek globalleşiyor ortak ilkeler, yani milli deriz hukuka ama aslında birçok konuda baktığımız zaman o millinin özünde global evrensel ilkeler vardır.

Evet, yapılanmayla ilgili bölüm biçiminde yapılanmanın yapay olduğunu yine söylemiştim, burada tekrar ediyorum. Hukuk fakülteleri ana bilim dalları merkezli yapılanmalıdır. Anabilim dalları altında alt bilim dalları olmalıdır, tıpkı tıp fakültelerinde olduğu gibi. Bu noktada da yine hukuk fakültelerini serbest bırakmak gerekir. Yani özel hukuk alanına ağırlık veren, ileriye dönük söylüyoruz hep bunları, bunları tartışıyoruz. Kamu hukuku alanlarına ağırlık veren hukuk fakülteleri olabilmelidir, yani öğrenci de bunu bilerek tercih etmelidir. Bu çeşitlilik, bu farklılaşma bir zenginlik katacaktır diye düşünüyorum.

Ölçme-değerlendirme meselesine gelince 3-2 onu da söyledim tekrar üzerinde durmuyorum. Tabii biz ürünü nitelikli ürettiğimizde, ortaya koyduğumuzda artık meslek içi eğitim ilgili kurumların işidir. Yani hâkimin meslek içi eğitimini Adalet Bakanlığı ya da Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu organize edilsin o da olmalıdır tabii ki. Avukatlarındaki baroların işidir, bizim işimiz değildir.

Lisansüstü eğitime gelince, şimdi yüksek lisans, doktora onun üstüne bir de bütünleştirilmiş program dediğimiz doktora var. Şimdi hukuk fakültesinde bütünleştirilmiş program, doktora pek tutmadı. Benim bildiğim çok az uygulayan var. Yaygın olan uygulama lisansüstü tezli tabii, bir de onun üstüne doktora programı biçiminde. Bunun sürdürülmesi gerekir, yalnız bu özellikle lisansüstü programların açılmasında daha esnek davranılabilir ama kesinlikle doktora programının açılmasında bu programı yürütebilecek kapasitede üniversitede bunlar verilmelidir. Buradan yetiştirdiğiniz insan, o iyi hukukçu yetiştiresin dediğimiz hocalar, öğretim üyeleri buradan çıkacak. Şimdi burada tabii keşke hukuk fakülteleri, bunu YÖK'te de çok tartışmışızdır, hukuk fakülteleri değil de üniversite, her ilde bir üniversite yerine daha bölgesel ağırlıklı üniversiteler kurulabilseydi. Biz bunları orada tartıştık ama kararlar o şekilde çıktı, hepimiz buna saygılıyız, daha az tasarruf olurdu. Her ilde üniversitenin

tuttuğunu düşünmüyorum. Yani hem öğretim üyesi kadrosu olarak, hem de fiziki kapasite olarak her ilde bir üniversite ile o evrensel düzeyde dünya ile yarışır, sadece hukuk fakülteleri bakımından değil, insanlar yetiştirmemiz zordur. Onun yerine arttıralım evet, öğrenciler daha fazla üniversiteye girebilsin yani talebe cevap verelim. Onun yerine bölgesel üniversite sayısı arttırılabilirdi, daha güçlü fiziki koşulları daha bir merkezde toplanırdı. Öğretim üyesi daha tasarruflu kullanmış olurdu ve bugünkü noktaya göre eğitim kalitesi daha yüksek olurdu diye düşünüyorum. Tabii bunlar oldu bitti artık bunları biz YÖK’te de tartıştık Durmuş hocam bilir. Kuruldu artık bundan sonra yapılması gerek şey bu yapıya nitelik vermektir, kalite vermektir yapmamız gereken şey. Burada da ben yine aynı noktadayım. Şimdi şöyle bir taraf var üniversitelerde yüksek lisans doktora imkânı verilsin ki ben şeyimi yetiştireyim. Bu bir kısır döngü yani yumurta mı tavuktan çıkar tavuk mu yumurtadan çıkar tekerlemesinde olduğu gibi. İlk bakışta makul gibi geliyor yetişirsin ama nasıl yetiştirsin? Yani biliyoruz ki bir YÖK de bununla uğraşılıyor. Keşke dediğim gibi önce öğretim üyesi yetiştirip kervan yolda düzülür demeseydik, etap etap aşabilseydik bunları da çok tartıştık, bir grup 10 üniversite mesela 90’lı yıllarda açılmıştır bir 10 sene geçsin bunu hazmedelim. Bir 10 sene sonra etap etap gitmek benim görüşüm de böyleydi yani bunu da söyledik. Bu sorunları biraz daha azaltabilirdi. Burada da doktora eğitimi noktasında yurtdışı doktoralarda, bundan vazgeçmeyelim asla bunun söylemek istemiyorum ama çok kaybımız oluyor, ne kadarı geri dönüş oluyor, sıkıntı. Artı ÖYP’den de umduğumuz şeyi alamıyoruz gördüğüm kadarıyla, öğretim üyesi yetiştirme programı çerçevesinde. Çünkü bu arkadaşlar da bizim Galatasaray Üniversitesi de bu programdan öğrenci yetiştirmeye çalışıyor. Ne o kuruma tam adapte olabiliyorlar ne kendi kurumlarından uzaklaşıyorlar. İşin kötüsü yurtdışına gidenler orada kalmayı düşündükleri gibi, buradakiler de doktora yaptığı büyükşehirde kalma eğilimindedir. Ya insan beşeri bir varlık evleniyor, çevre ilişkileri kuruyor. Onun da korkarım ki o beklenen buradan yetiştirilen öğretim üyelerinin yeni kurulan üniversitelere güç vermesi yönündeki yükün çözüm arayışları umduğumuz sonucu vermeyecek gibi geliyor. Ve o tabii kervan yolda düzülür şeyi tutmazsa, projesi o zaman hukuk eğitimi biraz Allah’ a emanet gibi görünüyor. En temel sorun budur, hoca sıkıntısıdır bence. Benim gönlüm ister ki herkes buna karşı şu söyleniyor genelde hukukçular işte köpekbalıkların benzetti arkadaşım çok dayanışmacı; her meslek grubu dayanışmacı, doktor az mı dayanışmacı yani. Her meslek grubunun böyle dayanışma anlayışı vardır, o manada muhafazakârlığı vardır. Her meslek grubunda olduğu kadar bizim meslek grubunda da bu yaklaşım söz konusudur. Bizim hukuk fakülteleri açılmasına ya da buradaki öğrenci kontenjanlarının bu kadar arttırılmamasına karşı duruşumuz kıskançlıktan falan değil, benim gönlüm ister ki herkes hukuk eğitimi görsün. Çok samimi söylüyorum gayet güzel olur, hukuk herkese lazım. Herkes hukuku bilerek hareket ederse ne güzel toplum oluruz. Herkes

görsün ama gerçekten hukuk eğitimi görsün. Gördüğünü zannetmesin. Türkiye’de birçok hukuk fakültesinde insanlar hukuk eğitimi aldığını zannediyor. Ve zannederek meslek hayatına girecek, zannederek yarın beni yargılayacak, savunmamı yapacak, zannederek doktor olanlar gibi. Yani böyle bir süreç var. Demin söylediğim gibi çok köklü üniversiteler arasında bile ceza hukuku hocası görmeden mezun olanlar var, ceza hukuku çok temel bir ders. E o zaman bu hoca yetersiz daha neyi tartışıyoruz ki artık, ne kadar öğrenci var ne kadar hoca var bir takım şeyler yapmanın bana göre gereği yoktur ya bunun içinde yaşıyoruz. Ya bunu rasyonel dağıtamıyoruz yani o kısmının da payı olabilir ama bunu içinde yaşıyoruz. Şimdi bu noktada yani hukuk eğitimindeki temel sorun bence yeterli öğretim üyesinin olmaması sorunudur. Kısa vadede karşılanması kolay görünmüyor.

Burada bir diğer faktör de bu öğretim elemanlarının özlük sorunu meselesidir temel şey. Şimdi YÖK’ün yıllardır YÖK’ünde mi, Türk yükseköğretiminin üniversitelere bütüncül bir bakışı var. Her fakültenin öğretim üyesine aynı şeyde bakıyor, şimdi artık öyle bakamayız. Artık öyle bakamayız. Dünya değişti, artık 60’lı 70’li yılların o sosyal devlet anlayışının egemen olduğu yerler küresel ekonomi diye bir dünyaya geçtik; sporcunun transfer ücretinden tutun her şey çok farklılaştı. İyi bir şey ya da kötü bir şey ben iktisatçı değilim, bu nereye gider ayrı bir konu ama siz bütün yükseköğretim elemanlarını aynı ücret politikasıyla yürütürseniz İlhan Tekeli’nin dediği olur. Çünkü hukukçu hoca dışarıda para kazanma imkânı olduğunda büro açar, yasaklamaya çalışırsan gizli kapaklı yapar. Şimdi bir makale para etmezken bir mütalaa bilmem kaç dolarlar ederse, realitede, gerçek hayatta siz bu sorunu çözemezsiniz bu ücret politikalarıyla hocam. Şimdi diyor arkadaşlarımız genç arkadaşlar akademisyen olmuyor, evet olmuyor, hakikaten olmuyor. Çünkü hukuk mezunları içinde en az para alan üniversite öğretim elemanlarıdır, asistanlardır, hocalardır. Şimdi her meslek grubunu kendi içinde değerlendirmek gerekir. Hukukçuyu, hukuk mesleğiyle uğraşanları, hukuk fakültesi mezunları hangi alanda çalışıyor, ne ücret alıyor? Var bunun örnekleri, savcı var, avukat var. Avukat parası alsın demiyorum yani ücretli çalışan avukatlar da var. Sadece kendi bürosunda çalışan hadi dersiniz ki bu risk alıyor falan ama ücretli, devlet dairelerinde, kamu kurumlarında hâkim savcı var. Bugün hukuk profesörü ben, meslektaşım hâkimden neredeyse yarısı kadar, yarısı demeyeyim ama 3’te 2 si kadar para alıyorum, niye? Benim Yargıtay’daki arkadaşım 8 bin lira alıyor, ben 5 bin lira alıyorum. Onu kıskanıyor değilim bakın, buradan yanlış çıkmasın. Şimdi gidin yeni giren asistan, yani yeni mesleğe başlayan hâkim kaç para alıyor, hukuk fakültesinde asistan kaç para alıyor? Her şey parayla mı ölçülür? Parayla ölçülüyor bu devirde. İnsan önce yaşamaya çalışıyor. Bunu görmezsek eğer bulamayız nitelikli öğretim üyesi. Siz asistana 2 dil 3 dil bilsin diyeceksiniz, ondan sonra kendi meslek grubu içerisinde en az paraya mahkum edeceksiniz. Yani bunu çözemeyiz sayın hocam. Doktor, tıp fakül-

tesi hocalarını da kendi meslek grubu içerisinde değerlendirmek gerekir. Yani bugün tam gün tartışmasının özünde de o var. Doktorlarla Sağlık Bakanlığı mücadelesinin özünde de bu para sorunu var. Mühendisler için de aynı şey, onlara da kendi meslek grubu içerisinde çözüm aramak lazım. Yani artık yükseköğretimde bütüncül bir bakış çökmüştür. Hiçbir şeyini sorun bakımından çözücü olamamaktadır. Farklılıkları meslek gruplarını ve o gruplar içerisindeki konumunu dikkate alarak yeni bir ücret politikası geliştirmek zorundayız. Bu sadece bizim için değil, doktor içinde, mühendis içinde, fizikçi içinde.

Son olarak kütüphane, araştırma, yayın, şimdi bir endeksli yayın şeyimiz var bizim, hukukçuların çok uğraştığı. Ben bununla üniversitelerarası kurulda da anlatamadık bir türlü, epey anlattık ama endeksli yayın meselesi bu atama yükseltmelerde hep sorun oluyor, sadece bizde değil bütün Avrupa'daki hukuk fakültelerinde endeksli yayın baktığımız zaman ne kadar yayın yaptığına, herkes endeksli yayına bakıyor dünyadaki ölçü bu, gerekçe bu. Bakarsanız hukuk fakülteleri hep en altta yer alır endeksli yayında. Bu bize özgü bir şey değildir. Bunda hukukun milli olmasının payı da var tabii ki her ülkenin kendi hukuk sisteminin özellikleri var ve sizin hukuk sisteminizle ilgili yazdıklarınız başkalarını o kadar ilgilendirmiyor onun içinde endeksli yayına konu olmuyor. Ne zaman Türkiye'nin aleyhine falan bir yazı yazarsanız onlar daha çok yayınlanıyor bakın onu da söyleyeyim, onlara daha çok ilgi duyulur. Burada da hukuk fakültesinin hatta hukuk fakültesi içerisindeki branşların endeksli yayın kapasitesi dikkate alınarak burada çeşitlilik esas olmalıdır. Bizde geçerli olan yükselmelerde doktora, doçentlik, profesörlük takdim tezidir bizde. Bizim dışımızda bunu uygulayan da yok benim bildiğim. Hep makaleler oluyor endeksli yayın tamam onlar o kulvarda yarışıyor o kulvarın ölçüleri oysa o olsun ama niye bütün bilim alanları aynı kulvara sokulsun? Burada aynı sıkıntıyı yaşıyoruz. Bence bizim gayet güzel sistemimiz vardı. Yüksek lisans haydi yeni yapmıştır, çok iddialı bir yayın olamaz, yaratıcı olamaz gayet doğaldır. Doktorada bir tez yazıyorsa doçentlikte bir tez yazıyorsa, yazıyoruz, profesörlükte bir tez yazmak hukuk bilimine çok önemli katkıdır bence. Ve neresinden bakarsanız bakın herhangi bir tez 5-6 makaleye bedeldir ve önemli bir katkıdır hukuk dünyasında, hukuk kütüphanelerine, hukuk yayın hayatlarına. Ve hep dikkat ederseniz davalara hazırlanırken ya da bir konuyu araştırırken en çok bu monografilerden yararlanırsınız. Derinliği buralarda buluruz. Ve hukuk fakültelerinin önemli bir kütüphane kaynağı olduğunu düşünüyorum, tezlerin. Şimdi burada bize de sizde endeksli yayın yapın makale yapın, buna zorlanmamalıyız. Onu ölçü alan, onun doğru olduğu alanlar vardır. Bizim bakımımızdan biz makale yazmayalım demiyorum biz de yazalım. Hakemli dergi mesela, herhangi bir dergi değil hakemli dergi bir ölçü. Yalnız bunu da çok iyi yürütemiyoruz yani kimin hakemli dergi olduğu belli değil. Yani hakemden geçip geçmediği belli değil orada bir keşmekeş var. Bunun takibi de yok hakemli dergi diye konuyor ortaya ama bunu da bir düzene sokmamız

lazım. Öyle yayın dünyası da başıboş olmamalı. Evet, benim söyleyeceklerim özetle bunlar. Yani girdiden çıktıya kadar farklılıkları esas alan her alanın kendi özelliklerini, bunlar sadece bize özgü özellikler değil bu dünyada da böyle. Endeksli yayınlarda Almanya'daki İsviçre'deki Fransa'daki hukuk fakülteleri de aynı direnç içinde, ERASMUS programına direndikleri gibi, bize özgü değil. Buradan ne çıkarıyorsunuz, o zaman bu bilim alanlarını kendi özelliklerine göre yapılandırmanız, yayın dünyasını da ona göre kurmanız gerekir diye düşünüyorum, teşekkür ederim. Evet, şimdi değerli katılımcıların katkılarını sorularını bekleyelim bir yarım saatimiz var değil mi? Program 16.30 değil mi sayın dekan yarım saatimiz var, güzel yürüyor. Evet, bir mikrofon var mı? Buyurun.

TARTIŞMALAR

KATILIMCI

Hocam bugün burada hukuk felsefecileri ağırlıklı bu oturum o yüzden de her birinden özellikle ilk iki hocamızdan çok fazla malzeme çıkabilecek görüşler var. O yüzden de toparlayabilecek miyim bilmiyorum ama onların üzerinde biraz durmak istedim. Ama onun hemen öncesinde Necmi Hocama bir noktada çok katılıyorum ve desteğinin sürmesini devam ediyorum eşit ağırlık meselesi. Çünkü biz asistanlığımızda da, asistanlık dönemime denk geliyor, ampirik olarak çok basit gözlemlerle sosyalle gelen öğrenciyle, eşit ağırlıkla gelen öğrenci arasındaki farkı yaşadık, biliyoruz o yüzden de, lütfen hocam bu mesele önemli, eşit ağırlık ondan dönülmemesi lazım hukuk fakültesi öğrencileri için. Onun dışında tabii bir de etiketlenme korkum var açıkçası çünkü tam da bir Marksist düşüncede olduğumu sanmıyorum ama burada özellikle gene Necmi Hocam da dâhil, Ahmet hocamı bir tarafa koyuyorum çünkü o etiklerle ilgili ve ekol olarak daha yakınız onun söyledikleriyle çok kritik etmeyeceğim ama üç hocamla Necmi hocamda dahil, geline bir nokta anladığım kadarıyla hep dünya değişti ve hukuk da değişmeli. Biraz sonra gireceğim modern hukuk, modern bilim felsefesi, post modern hukuk, post modern hukuk felsefesi. O yüzden tam da bu söylemlerden diyorum ki hakikaten hukuk felsefesi ve kamu hukuku öğretilmeli çünkü üç konuşmadan da benim edindiğim sonuç daha doğrusu bana çağrışım yapan Marks oldu. Demek ki gerçekten hukuk bir üst yapı kurumu ve altında tamamıyla ekonomik ilişkiler var, global ekonomi böyle yani küreselleşmeden de anladığımız işte Necmi Hocamda dedi ekonomi dünya değişti, dünyanın ekonomik gidişatı bu ve biz hep bugün üniversitelerinde işte Bolonya kriterleriyle küresel dünyaya adapte olması gerektiği dünyanın değiştiği söylemi ile aslında bir anlamda neo-liberal politikaları globalizmi onaylamış oluyoruz ve hukukun bir üst yapı kurumu olduğunu da.

Doğrusu benim içine sinenlerden değilim ne neo- liberal politikalarla aram iyi ne de globalleşen bu anlamda dünyaya, o itirazımı ya da eleştirimi bu anlamda da ideolojilerinde yani farklı bakış açılarının da gösterilmesi anlamında felsefenin ve kamu hukukunun önemli olduğu bu da gösteriyor bence. İkincisi Mehmet hocamla ilgili, gene bilim felsefesinden hareket etti çok güzel ve modern bilim algısına Viyana ekolünün, Viyana okulunun klasik bilim anlayışına yönelik post modern epistemolojilerden bahsetti. Buradan da anladığım kadarıyla modern hukuk - post modern hukuk karşılaştırmasına geçtik doğal hukuk, hukuksal pozitivizm karşılaştırması gibi oldu ama ondan öte modern hukuk, post modern hukuk. Yalnız tabii post modern bilim felsefesine gelecek olursak, moderniteye yönettiği eleştirilerin büyük bir kısmına katılabiliriz, eleştiri anlamında. Ama geldiği noktada gene post modernizmin neo-liberal politikalara bir uygulaması, daha doğrusu bunu kolaylaştırması misyonu yüklendiğini düşünüyorum ben post modernizmin bu anlamda. Aynı şekilde de hukukunda, hukuk da bu anlamda dekonstrüksiyon yaptığını düşünüyorum çünkü bilim felsefesinde son nokta Feyereband' ır. Feyereband' ın bazı söylemleri, eleştirileri güzel ve bunların bir kısmı biz akademisyenlere de yönelik üniversiteye yönelik. Diyor ki, "bilim özgürleştirilmeli" kimden, devletten. O yüzdende özellikle demokratikleştirilmeli, devletten özgürleştirilmeli ve eğer bir bilimsel çalışma halkın menfaatlerini doğrudan etkiliyorsa, bilim adamlarının yapacağı bilimsel çalışmalara halk da onayını vermek ya da onaylamak sureti ile doğrudan katılabilmesi. İkincisi yine diyor ki gene Feyereband bir post modern bilim felsefecisi olarak, üniversiteler diyor, biliyorsunuz sizde eminim Mehmet hocam, buralara yöntemin bilim yapma standartlarının öğretildiği yerlerdir ve bu standartlardan eğer bir sapacak olan olursa bir başıbozuk sürüden ayrılan ya yaftalanır ya aforoz edilir diyor. Dolayısı ile üniversite dünyası, bilim insanlarının dünyası durağan, kendi içine kapalı, standartlarını kendi içinde öğretmek değiştirmek istemeyen, yeniliğe açık olmayan bir sistem. Dolayısıyla da bilimin öğretilmesinde de Feyereband' a ve post modern bilime göre yöntem yoktur. O yüzden de bilimin bir üstünlüğü de yoktur. Dediğiniz gibi post modern epistemoloji dışımızda bir dünya, gerçeklik sağlam gerçeklik olmadığını söylüyor. Bilimin inanç söyleminin bir metin ya da bir sihrin bilimsel söylemden farkı yok. Hocam son olarak...

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Yeni bir tebliğ gibi olmasın yalnız, diğer arkadaşlarımıza bir konuşma imkanı kalmayacak güzel dinliyoruz sizi ama...

KATILIMCI

O zaman şöyle bağlayayım eğer Feyereband gibi yönetime de karşıysak

hukuk metodolojisini, hukuk felsefesini dediğiniz gibi çünkü bir yandan hukuk felsefesi önemli, ders sayısı arttırılmalı diyoruz. Bence Bolonya kriterleri ile bunun mümkünatı yok, ders sayısını arttıramazsınız kredi sınırları var. İkincisi post modern epistemolojiyle de bunun temsilcisi Feyereband'dır, ne olsa gidiyorsa yöntem yoksa hukuk felsefesi de hukuk metodolojisi de hukuk da bundan zarar görür arttıramazsınız. O yüzden bir çelişme görüyorum açıkçası onu söylemek istedim.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Evet, siz soru sormadınız katkı sağladınız. Evet başka? Buyurun, buyurun.

KATILIMCI

Hem Muharrem Hocam, hem Necmi Hocam globalleşme ve küreselleşmeden bahsettiler; hukukunda bu süreçte evrenselleştiğini, yargının da evrenselleştiğini; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Uluslararası Suçlar Mahkemesi, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Tahkim, Ticaret Hukuku, insan kaçakçılığı, siber suçlar vesaire. Şimdi bu bağlamda hukuk fakülteleri, hukukçu yetiştirirken evrenselleşmiş yargı ve hukuka uygun olarak neler yapması gerekiyor özellikle dil konusunda bunu Muharrem Bey'e soruyorum.

İkinci bir soru Sayın Ahmet Hocama, anayasada, hâkimlerin anayasaya, kanuna ve vicdanına göre karar vereceğiz diyor. Vicdanla, etik konusunda bir ilişki var mıdır, teşekkür ederim.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

İsterseniz soruları tamamlayalım belki değil mi öyle yapalım. Çünkü arkadaşların soruları hocam Durmuş hocam siz istiyor musunuz? Efendim? Peki, o zaman buyurun.

Doç. Dr. Şebnem GÖKÇEOĞLU

Öncelikle tüm hocalarıma çok teşekkür ederim çok faydalandım. Belki ortaya bir soru olacak ama katkıda olabilir diye düşünüyorum aynı zamanda, özellikle bu özel hukuk kamu hukuk ayrımı konusundaki sıkıntının çok somut bir örneğinin benim alanım olduğunu düşünüyorum; iş ve sosyal güvenlik hukuku. Hepinizin bildiği gibi tüm hukuk kitaplarında daha hukuk başlangıcı derslerinden başlayarak, tasnif yapılırken iş ve sosyal güvenlik hukuku kendine özgü karma nitelikli hukuk dalı olarak nitelenir. Nitekim daha önceleri hu-

kuk fakültelerinde bu hukuk dalı özel hukuk bölümü altında yer alırken, pardon kamu hukuku bölümü altında yer alırken bugün özel hukuka bağlı. Şimdi niye geçmişte böyleydi bugün niye böyle diye sorduğumuzda kendi kendime aklıma gelen soru acaba buralarda biraz sözü edilen süreçle mi ilgili, yani bu küreselleşme ve neo-liberalleşmenin iş hukuku üzerinde yarattığı dönüşüm mü acaba kamu hukukundan özel hukuka geçişi sağladı diye kendi kendime sormaktayım. Pratikteki bazı sıkıntıları oluyor, örneğin bu konuda akademisyen olmak isteyenler, ben bire bir 20 senelik meslek hayatımda tanışım, sosyal bir hukuk dalı olduğu için buraya gelen asistan akademisyen talepleri yüzde yüz kamu hukuku eğilimlidir. Ama onlar özel hukukta mastır ve doktora yapmak zorunda bırakılıyorlar. Kendim bu konuda bu istisnayı, ben hem yüksek lisansımı hem doktoramı kamuda yapmış atipik bir iş hukukçusuyum.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Hocam siz her konuda istisnasınız.

Doç. Dr. Şebnem GÖKÇEOĞLU

Olumlu anlamdaysa teşekkür ederek devam edeyim. Bütün bunlar sıkıntı yaratıyor, öğretim üyelerine de sıkıntı yaratıyor. Ben kamu hukuku formasyonu olan bir iş hukukçusu olarak yüksek lisans ve doktora programlarına bu nitelikte ders açamıyorum ki uzmanlık alanım olan çok verimli dersleri yapamıyorum. Daha fazla uzatmadan bu konuda belki bu özel hukuk kamu hukuku ayrımının ileride kalkması gündeme gelirse sorun kendiliğinden çözülmüş olur, sorun kendiliğinden çözülmezse bu gelişim olmazsa da iş hukuku özelinin hukuk fakültelerinde tekrar değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Sosyal güvenlik hukuku yüzde yüz kamu hukukudur. Toplu iş hukuku büyük ölçüde kamu hukukudur. Bireysel iş hukuku özel hukuktur, o da kamu hukuku yer yer taşıyan yani ağırlığı olarak alana baktığımızda bu kadar baskın kamu hukuku karakteri olan bir dal niye özel hukuktur, yapılan bütün tezler bu yüzden bireysel iş hukuku ve iş sözleşmesi üzerine şu an. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Evet, buyurun.

Yrd. Doç. Dr. Banu BOZKURT BOZABALI

Yardımcı Doç. Dr. Banu Bozkurt Bozabalı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi. Mehmet Hocamın anayasa hukuku, Anayasa Mahke-

mesinin oluşumu ile ilgili multi disiplinler olması olumludur dedi, bu yönde bir soru soracağım ben. Şimdi Amerika Birleşik Devletlerinde gerçi yarın ki sunumlardan çalmayım ama Amerika Birleşik Devletlerinde özellikle yüksek lisans ve doktora programlarında, hukuk yüksek lisansı ve doktora yapmak istiyorsanız hukuk fakültesi mezunu olmanıza gerek yok yanılmıyorsam. Sadece belirli bir takım krediler, aslında Necmi Hocamın dediği gibi o üç yıl, hani o temel hukuk derslerini almanız, hukuki muhakemenizi sağlamanız ve üzerine yüksek lisans, doktora yapmanız gibi uygulamalar var. Bu doğrultuda acaba bizde de hukuk fakültesinde yüksek lisans ve doktora hukuk fakültesi mezunu olmak yani hukuk alanında yüksek lisans ve doktora yapmak için hukuk fakültesi mezunu olma şartını aramamız doğrumu, ne derece doğru, bu konuda ne düşünüyorsunuz teşekkür ederim.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Evet, başka? Evet buyurun.

KATILIMCI

Teşekkürler, hocam bu biraz önce matematik testi ile alakalı veya işte hukuk fakültesi öğrencilerinin profili ile alakalı, iyi matematik sorusu çözen öğrenciler mi daha doğrusu iyi hukukçu oluyor mu, yani Hocalarımızın gözlemi nedir? Yani 1999 öncesi ve sonrası biliyorsunuz sistem değişti. Bu konuda hocaların gözlemi nedir? Çünkü bu konuda çok aykırı görüşlerde var. Ondan sonra öğrenci kalitesinin düştüğü yönünde de yayınlar da var, makalelerde var. Bu konuda görüşleriniz nedir hocalarımız kısa kısa cevaplırsa. Bir de Mehmet Yüksel Hocama sormak istiyorum, idari yargı hâkimliğinde iktisadi idari bilimler mezunlarının giriş durumu vardı, anayasa mahkemesi örneğinden gidersek, burada ki kısıtlama %20ye düşürüldü bu doğrumu? Bu da pozitivist hukuk anlayışının bir sonucu mu? Ne düşünüyorsunuz bu konuda? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Buyurun.

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Teşekkür ederim, Profesör Şahin Akıncı. Ben aslında yarınki tebliğimde sizin bahsettiğiniz konulara ve bu arada Türkçe-matematik konusuna da temas etmek istiyordum. Fakat konu oraya geldiği için müsaade ederseniz, bir iki şey söyleyebilir miyim? Soru sormayacağım.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU*Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı*

Tabii, tabii.

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Ben biraz matematik puanının abartıldığı kanaatindeyim, gereğinden fazla önem verildiği kanaatindeyim. Yanlış anlaşılmasın, matematik olmasının anlamında söylemiyorum. Birincisi Türkçe-matematiğe geçildikten sonra kalitenin arttığı yönünde bir gözlemim olmadı benim. Çünkü aşağı yukarı 25 yıldır ders veren bir hocayım, onu bir kere paylaşayım. İkincisi Konya Ticaret Üniversitesi, Ticaret Odası Karatay Üniversitesi Hukuk Fakültesinin kurucu dekanlığını yaptım. Üç yıl boyunca oradaki gelişmeleri izledim. Biz ilk 1000'den öğrenci aldık. Yani matematiği çok iyi öğrenciler demektir bunlar. Çok düşük puanlı öğrencilerde aldık. Birinci yılın sonunda ve ikinci yılın sonunda bir takım istatistikler tuttum ve şunu gördüm: O çok yüksek puanlarla gelen öğrencilerimizin bir kısmının 100 kişinin arasında 50. olduğunu falan gördüm. Onun ötesinde puanı çok düşük olan öğrencilerinde derece yaptıklarını gördüm. Bu da gösteriyor ki iyi matematik bilmekle iyi hukukçu olmak arasında bire bir doğrudan bir ilişki yok. Matematikçilerle konuştum bu konuyu özel ilgimden dolayı, matematikçiliğine güvendiğim bir kısım hocalar aynen şunu söylediler: Biz Türkiye'de matematik öğretmiyoruz bulmaca çözmeyi öğretiyoruz. Gerçekten de şöyle bir baktığım zaman şunu bende gözlemleyebiliyorum, ezber hukuk ezber değildir sayın hocam katılıyorum, ezber olmaması lazım. Matematiğe verilen önemin bu kadar çok artmasının sebebi gerekçe şu, matematik işte muhakeme demektir, matematik mantık demektir, hukuk da böyledir. Evet, ama acaba Türkiye'de matematikten daha fazla ezbere dayanan bir bilim dalı var mıdır? Her şeyi ezberletiyoruz formülleri de ezberletiyoruz. Üniversiteye girmeden önce çocuklar oturuyorlar dershanelerde neyi görürlerse neyi işaretleyecekler bunu ezberliyorlar ve ona göre yüksek puanlar alarak üniversiteye giriyorlar. Onun için bu itirazımı iletmek istedim, paylaşmak istedim. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU*Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı*

Hocam, zaman daralıyor cevap da verecekler arkadaşlar. Buyurun Durmuş Hocam.

KATILIMCI

Hocam teşekkür ederim. Hocam bütün konuşmacıları gerçekten ben zevkle dinledim hepsine teşekkür ediyorum; Mehmet Bey'e, Muharrem

Bey'e, Necmi Hocaya, Ahmet Bey'e. Ben, Ahmet Hocam bu etik ve ahlak farklı dedi ama orayı söylemedi, ben orada bir iki şey söyleyeceğim, etik ahlakın teorisi, felsefesi ahlak sorunun uygulaması öğrenci arkadaşlarımızda var diye. Etik öğretilir ama ahlakın öğretilmesi biraz daha zor. Biraz örnek bir şey olabilir. İşte "komşusu aç iken tok yatan bizden değildir" i biliyorsa etik var. Komşusu öldüğünde haberi olmuyorsa ahlak yok. Yani birisi uygulaması, öbürü hani felsefede dilde var olan, düşüncede var olan, dış dünyada var olan, dolayısıyla hukukun etiği var hukukçunun ahlakı var. Tıbbın etiği var, doktorun ahlakı var, bilimin etiği var, bilim adamının ahlakı var gibi. Birde bu öğrenci sayısı hoca başına düşük olursa eğitim kaliteli olur filan diye böyle bir ön yargı var. Bunun çok doğru olmadığını düşünüyorum. Bolonya süreci filan diye böyle hiç eleştirisiz kabul ettiğimiz bir şey var. Ama onun ne anlama geldiği üzerine çok fazla yorum, düşünsel bir çaba olmuyor. Orada biliyorsunuz kredi hesabı "workload" çalışma yükü diye bir şeye dayandırılıyor. 25-30 saat çalışarak bir öğrenci bir dersi başarıyorsa 1 AKTS-ECTS diye tanımlanıyor. Şimdi yani sınıftaki eski kredi biliyorsunuz haftada 2 saat diyelim bir ders anlatıyorsa hoca, 14 ya da 16 haftalık bir sömestrde 2 kredi oluyor. Yani hocanın çalışmasına dayalı olarak kredi tanımlandığı takdirde "student center ededucation" derler. O zaman hoca sayısı değil de öğrencinin çalışması, çalışmaya getirilmesi, motive edilmesi yani o yöne paralel bir ifadede söylüyor, daha önemli oluyor hoca sayısından daha ziyade. Hoca sayısından çok belki hoca niteliği ile ilgili. Bu pozitivizmin bize en çok zarar verdiği noktalardan birisi bu örtük bilgi gibi bir sözcük bile dilimizden kalktı. Örtük bilginin üzeri örtüldü. Bizde marifet denilen işte hatta şimdi "competence" filan diyoruz aslında örtük bilgisi, "skill", beceri, örtük bilgi. Reel literatürde bilginin kimi literatürde %95 kimisinde %70'in örtük bilgi olduğu. Dolayısıyla buralarda bu bilgi tarzını yaparak bilenle hemhal olarak bilende taşınan, sözle nakledilemeyen işte bir beceri gibi bir saz sanatçısının saz çalması, bir futbolcunun top oynaması, bir cerrahın ameliyat yapması, bir matematikçinin bir problemi analiz etmesindeki zihinsel beceri gibi buraların üstleri örtülüyor. Eğitim sistemimiz bu objektif bilgiye fazla takıldığı için bu pozitivizmin arka planda bulunduğu bir anlayış yüzünden biraz zaaf taşıdığını düşünüyorum. Necmi Hocam 3+2 ben YÖK'de bunu şiddetle karşı çıkıyorum lisansın 3 olması, bütün dünyada eğitim süresi artıyor. Ödüm kopuyor 3 yıla inecek diye ve Bolonya sürecinde Avrupa'nın bir hatasıdır bu. Ben İsveç'e gittim birkaç Finlandiya, Danimarka'ya oralarda da sordum bu 3+2'den mutlu musunuz? İsveçli bir profesör dedi ki, aslında 3 yıla falan inmedi lisans 5 yıla çıktı dedi. 3 yıllık lisans olmaz, bunu gücümün yettiği kadar püskürtmek için uğraşıyorum ve uğraşacağım. Yani 4+2 olursa tamam ama 3+2 bütün lisansların 3 yıla indirilmesini çok tehlikeli zararlı buluyorum.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU*Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı*

Hocam sözünüzü kestim ben 3'ü lisans demiyorum zaten 3+2, toplam 5 yıl lisans.

KATILIMCI

Lisansı 5 ha o zaman tamam. 3+2 demeyin, 5 deyin hocam.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU*Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı*

Hayır, hayır hayır yanlış ifade ettiysem, benim kast ettiğim 3 yıl ön lisans Adalet Yüksekokulları gibi, bunu 2 den 3 e çıkarıyorlar, lisans 5 yıl.

KATILIMCI

Evet, Hocam, Ahmet Hocamın bütün söylediklerine gerçekten yürekten katılıyorum. Ben de şöyle bir şey söylüyorum. Ahlak problemini çözmeden hiçbir sorunu çözemeyiz. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU*Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı*

Evet, şimdi biraz da sorulara cevap versin arkadaşlarımız. Buyurun.

Sinem YAVUZ

Öncelikle hepinize hoş geldiniz demek istiyorum, ben Sinem Yavuz üçüncü sınıf öğrencisiyim. Etik de evrensel bir kavram ve en nihayetinde ve ahlakla yadsınamaz bir bağ var arasında. Ahlak da sosyolojik olarak düşündüğümüzde yetiştirilme tarzımız ailevi yapımız hatta ülkemizdeki bölgesel ayrımı düşündüğümüzde bunlar bile etkilidir. Bir etik eğitiminden bahsettik biz, bu nasıl değerlendirilecek? Mesela bir ders olarak verildiği takdirde 200 kişilik bir sınıfta 200 farklı etik anlayışı ile karşılaşabiliriz. Nasıl bir çerçevede olacak? Bir şey daha, ulusalcı hukuktan bahsettik, bunun gittikçe evrenselleşmesinden bahsettik. Şimdi ulusalcı hukukla evrensel hukuk arasında hala bir ayırım söz konusuysen etik neye göre olacak? Etik çok evrensel bir kavram, yine ahlak etkili olacak bunun üzerinde ve ahlakımız yine ulusal yapımızla çok yakından bağlantılı olmuş olacak. Bu hangi çerçevede değerlendirilecek ve hangi çerçevede eğitim olarak verilecek bunu sormak istiyorum. Birde ufak bir şey, bende sayısal çıkışlı bir öğrenciyim, hukuk fakültesindeyim, şöyle bir durum var matematik üzerinde durduk. Matematikten çok ben geometri

üzerinde bile mantık olarak yani görebilme açısından ezberdir ama görmeniz gerekir. Bir süre sonra soruları artık görerek çözersiniz ama bu mantığı bilmenizden kaynaklanır. Bu bir süre sonra davacı karşınıza geldiğinde uygulama prosedürünü bilerek nasıl çözeceğinizi gösterir, ezber değil mantığı kavramadır en başında o tekrardan. Bu yüzden ben eşit ağırlıktan olması gerektiğini de düşünüyorum size de çok katılıyorum hocam, tekrar teşekkür ederim okuluza geldiğiniz için.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Evet, tamam herhalde var mı başka? Buyurun.

KATILIMCI

Hocam öncelikle hoş geldiniz. Ben Süleyman Demirel Üniversitesinde okuyorum 4.sınıf Hukuk Fakültesi. Metodoloji ve sosyoloji derslerimizi Muharrem hocamızdan aldık, felsefe derslerimizi de Haluk hocamızdan aldık. Hocam ben şeyi merak ediyorum. Şimdi kesinlikle yanlış anlaşılmasın ben hukukçunun bilimsel davranması gerektiğine inanıyorum. Şimdi etik daha böyle şemsiye bir kavram, onun altında ahlaki bir kavram var, ahlak daha özeldir. Şimdi biz daha çok etik veya en azından ahlaki düşünmek yerine toplum olarak daha siyasi düşünüyoruz ve biz felsefe derslerinde gördük doğal hukukta modern doğal hukukun temsilcilerinden John Finnis diyor ki, doğması muhtemel bir çocuğun yani kürtaj anlamında doğması muhtemel bir çocuğun sen yaşam hakkına kendi tercih hakkın olduğuna inanarak son veriyorsun diyor. Yani buradaki temel haklara bir hiyerarşi atfediyorsun diyor. Eğer etmememiz gerektiğine inanıyor yani, o çocuğun yaşam hakkına karışamayız biz diyor. Şimdi biz daha çok etik değil, ahlaki de değil siyasi düşündüğümüz için, siyasi bir karşı çıkma olarak benim bedenim benim hayatım diyerek o çocuğun yani biz hayatına son verebilecek hakkımız yok buna inanıyoruz tabii etik olarak. Şimdi biz insanlara siyasi düşünce dışında, siyasi düşünüyoruz toplum olarak. Biz etiği siyasetin önüne nasıl geçireceğiz ahlaki da geçtik etiği yani daha ikinci çerçevede? Bu kadar.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Her halde tamam evet zannediyorum not aldı arkadaşlarımız. Görmedim, Ayşe Hanım kusura bakmayın.

Prof. Dr. Ayşe BOZTOSUN

Estağfurullah, Ayşe Boztosun, Akdeniz Üniversitesi. Yarın ikiye ayrılıyor-
ruz, iki farklı salonda devam edecek, o yüzden burada tüm hazırunu bulmuş-
ken yarın konuşacak olmama rağmen konu hâlihazırda gündeme geldiğinden
çok kısaca görüşlerimi ifade etmek istedim. Sanırım burada köpekbalığı ol-
makla insan olmak arasındaki ayırım üzerinde duruyoruz. Bu kadar güçlü bir
biçimde bu mesajın bu salondan çıkıyor olmasını ben son derece önemsiyo-
rum demek ki bu bir ihtiyacın göstergesi, toplumsal bir ihtiyacın göstergesi.
Herhalde bu konu üzerinde daha duracağız. Ben sadece kendi görev alanımla
sınırlayarak, etiğin uygulamasını düşündüğümde şu örnekleri hatırlıyorum,
yani 17 yıllık akademik kariyerimde gördüğüm bazen örnek aldığım, bazen
ibret aldığım çeşitli davranışlarla karşılaştım, şahit oldum veya bende bir
takım davranışlar içinde bulundum. Sanırım hoca boşuna dememiş hocanın
dediğini yap yaptığını yapma diye. Bizimde öncelikle hocalık işlerimiz gö-
revimiz kapsamında neleri yapıp yapmadığımızı sorgulamamız lazım. Çünkü
biz çok kutsal bir görevi yerine getiriyoruz. Her dersimiz büyük bir fırsat.
Çok önemli bir noktadayız, o yüzden oraya büyük bir sorumlulukla çıkmak
gerekliyor. Ama bugün 71'e ulaşmış olan hukuk fakültesinde derslerin nasıl
yapıldığı konusunda hepimizin bir takım fikirleri var. Ben Anadolu'da, Mu-
harrem hocamızın taşra diye ifade edildiğini belirttiği üniversitelerde görev
yaptım ve ilginç bir yerden gelerek İstanbul Üniversitesi mezuniyet, Oxford
Üniversitesi,tekrar İstanbul'da asistanlık derken Erciyes, Antalya –Robert
Kolej- ciddi sorunlar var. Bir kere dersler bu kadar kıymetli ve önemli bütün
öğrenciler hocalar bir araya gelmişken o derslere gereken kıymet verilmiyor.
Hocanın kendisi derse gelmiyor, asistanı gönderiyor, geldiği zaman hazırlıklı
gelmiyor. Kendi alanını takip etmiyor. Kendi asistanı üzerinde hegemonya
kuruyor; onu yetiştirmesi gerektiği, el vermesi gerektiği meslektaşları olarak
görmüyor. Fakültenin kapısından içeri girmiyor. Dediğiniz gibi asli işini bir
kenara bırakıp davalar peşinde koşturuyor, mütalaa kapmaya çalışıyor. Yani
panorama bu olduğu zaman öğrencinin de bunu görmediğini ve fark etmediği-
ni düşünmek mümkün değil. Böyle bir profildeki hocanın da zaten etik açıdan
bir şeyler verebileceğini düşünmek hayal olur. Dolayısıyla önce bir standardı
belirlememiz ondan sonra yarın imkânım el verdiği ölçüde yanıtını vermeye
çalışacağım, en azından arayacağım. Vicdan eğitimi gereklimi, mümkün mü
sorusunun yanıtını düşünmeye başlamamız gerekiyor. Teşekkürler.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Evet, son demiştik ama buyurun sizle son olsun o zaman, madem vakti-
miz var.

KATILIMCI

Efendim birkaç konuya değinmek istiyorum. Birincisi çok karıştı etik ve ahlak kavramları. Benim bildiğim kadarıyla ahlak toplumsal bir olgu; insanın yapıp etmeleri ve insan bunu değerlendiriyor, bir değer veriyor. Yine ahlak çağlara göre, toplumlara göre, yörelere göre de değişiyor. Etik ise ahlak olgusunun felsefe bakımından değerlendirilmesi, bunu net olarak ortaya koymak lazım... Yalnız felsefe bunu yaparken bilimin ürettiği bilgi üzerinde çalışıyor. Şimdi ahlak bir olgu, insanın yapıp etmeleri yani ortada bir ahlak yok insan var; insan bir şeyler yapıyor, bu hareketleri biz değerlendiriyoruz. Yine bunu ya psikoloji ya sosyoloji ya antropoloji açısından değerlendiriyoruz, bir de bu deneysel oluyor. Bunun sonucunda elde ettiğimiz bilgiye de bilimsel bilgi adını veriyoruz. Aynı şekilde hukuk da bir toplumsal olgu; hukuku sosyoloji inceler, felsefe inceler, psikoloji inceler, antropoloji inceler. Diğer hukuk dalları bir anlamda tekniktir yani hukukta efendim bilim ve tekniği de birbirinde ayırmak gerekiyor, yine bilim keşfeder, teknik icat eder daha doğrusu şöyle de söyleyebiliriz, yüksek lisans tezlerinde doktora tezlerinde ya bir keşif olacak ya bir icat olacak. Doğa bilimlerinde de böyle dikkat ederseniz fakat doğa bilimlerini biz oluşturmuyoruz. Toplum bilimleri de, toplumsal olaylar da objektiflik kazanmış bizim dışımızda oluşuyor biz onları tespit ediyoruz. Yine bir şeyin bilimsel olabilmesi için gözlem olması gerekiyor, ölçü olması gerekiyor, hesap olması gerekiyor. Ben şimdiye kadar hukuk tezleri içinde buna rastlamadım yani hesap edilen bir şey yok, o bakımdan matematik çok önemli. Eğer bir kişi hukuk sosyolojisi yapıyorsa matematiği kullanacak, hukuk psikolojisi yapıyorsa matematiği kullanacak yorum ayrı. Bunun sonucunda elde edilen bilgi ancak bilimsel bilgi olur. Söyleyeceklerim bu kadar, bir de şey var tabii ahlak öğrenilir ve öğretilir ve incelenir, felsefesi de yapılır. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Zannediyorum tamamlandı artık. Şimdi konuşma sırasına göre cevaplandırılım arkadaşlar zannediyorum kendilerine yönelik soruları aldılar ya da kendi cevap verme gereği duydukları şeyleri tespit ettiler, buyurun Hocam.

Prof. Dr. Mehmet YÜKSEL

Teşekkür ederim Sayın Hocam, ben önce Sevtap Hocamın katkısı ama o katkının içinde bana eleştiri de vardı, ben oradan başlamak durumundayım o katkıyı bir ölçüde de ben soru olarak alıyorum. Benim pozitivist paradigmaya yönelttiğim eleştirilerin tamamı post modern paradigma içerisinde yapılan eleştiriler olmadığının altını çizmek isterim birinci olarak. İkincisi post modernlerin, pozitivist paradigmaya yaptıkları eleştirilerin büyük bir kısmına katıldığımı

belirtirim. Çünkü hukuku toplumsal sistemin bir alt sistemi bir sosyal olgu aynı zamanda bir değerler bütünü olduğunu dikkate almayan sadece onu bir kavramlar, kurallar ve kurumlar seti olarak alan bir yaklaşıma ve yargıcı ve hukukçuyu da sadece o soyut kuralları somut doğaya rasyonel ve mekanik şekilde uygulayan o yaklaşıma benim katılmam mümkün değil. Bir şeyi daha vurgulamak isterim Feyereband'cı bir yaklaşıma da sahip değilim ama Feyereband'ın yaptığı birçok eleştirilerin de haklı ve yerinde olduğunu ve bu anlamda bilim felsefesi-ni ve sosyal teoriyi zenginleştirdiğini düşünüyorum. Buradan hareketle şunu söylemek istiyorum aslında her akımın bize getirdikleri var, aslında pozitivist hukuk teorisinin de bazı katkılarından vazgeçemeyiz. Mesela pozitivist hukuk teorisinin bir yandan değerlere karşı çıkarken işte ahlak, erdem, adalet bunlar metafizik değerler, peki kendisi de aslında bir değer üretiyor güvenlik, kesinlik, belirlilik, hesap edilebilirlik ve öngörülebilirlik diyor. Bu hesap edilebilirlik, güvenlik, öngörülebilirlik ve kesinliğinde iktidarların keyfi yönetimlerine karşı bizi koruyan ve kollayan bir yanı yok mudur? Evet, pozitivist hukuk teorisinden bu anlamda yararlanabiliriz ama Kelsen'in vereceğim bu örnek sözünden hareketle de doğal hukuk teorisine de o kadar ihtiyacımız olduğunu ben vurgulamak isterim. Kelsen ne diyor? Diyor ki Nazi Almanya'sında yapılanları esef edebiliriz, teessüf edebiliriz yani üzülebiliriz kırılabiliriz ama Hitler'in yaptığı-nın da hukuk olduğunu inkâr edemeyiz. Ahlak, erdem, adalet gibi değerleri hukukun altından aldığımız zaman, arkasından aldığımız zaman geriye ne kalır? Onun için doğal hukuk akımının da önemli olduğunu ve halen ondan da çok yararlanmamız gerektiğini söyleyebilirim ama bunun yanında hukuki realist akımın sadece kitaptaki hukuka bakmayalım, oturup bir de yargıç hukuku uygularken döneminin konjonktüründen etkileniyor mu etkilenmiyor mu, içinde bulunduğu sosyokültürel bağlam hukuk uygulamasını etkiliyor mu etkilemiyor mu, o hukukun yetişme tarzı bir içsel çerçevesi ve psikolojik durumu hukuk uygulamasında etkilimidir değil midir? Bunu da belirtmek isterim yani çok entelektüel bakımdan derinleşmiş bir hukukçuyla olmayan bir hukukçunun uygulaması aynı olmaz onu belirtmek istiyorum. Yıllar önce galiba Manisa ya da Kütahya'daydı, bir boşanma davasında bir yargıcımız şöyle bir söz söylemişti, ben affınıza sığınarak burada tekrar etmek durumundayım, "karnından sıpayı sırtından da sıpayı eksik etmeyeceksiniz" demişti. Şimdi bu yargıcın uygulayacağı medeni hukukun aile hukukuna ilişkin hükümler ile İsviçre' deki uygulama aynı olabilir mi? Yani o bakımdan pozitivist paradigmayı eleştirmekle beraber biz mevcut hukuk olgusunu kültürden, ideolojiden, söylem dünyasından, algı ve anlam dünyasından soyutlamayız ben buna dikkat çekmek istiyorum ve radikal post modernistlerin her şey gelip geçicidir, her şey süreksizdir, her şey bölük pörçüktür gibi ortak bir zemin üzerinde anlaşmamızı yok eden yaklaşımı benimseyen birisi değilim, onu özellikle belirtmek isterim. Çünkü ben halen gerek hukuk alanında gerek ahlak alanında üzerinde uzlaşabileceğimiz, üzerinde özneler arası olarak anlaştığımız bir takım değer ve normlar bütünü ve ilkelerin

olması gerektiğini düşünüyorum, yoksa bu olmadığı takdirde neyin haklı neyin haksız, neyin iyi neyin kötü olduğunu neye göre değerlendireceğiz? Yani onun için ben post modern teorinin pozitivist teoriye yönelik eleştirileriyle sosyal teoriyi zenginleştirdiğini ama yüzde yüz de ona katılmadığımı belirtmek isterim. Hocama da ben katkısı ve sorusu için ayrıca benim düşüncelerimi biraz daha açmama imkân verdiği için de ayrıca teşekkür ediyorum. Buradan ben kendime ilişkin hocam izin verirsiniz devam etmek istiyorum özel hukuk kamu hukuku ayrımının ben bugün artık eski anlamını büyük ölçüde yitirdiğini çünkü bu ayrımın temeli nereye dayanıyor Roma'ya, niçin Roma'ya dayanıyor çünkü Roma Osmanlı İmparatorluğunun yaklaşık sınırlarını iki misli aşan bir imparatorluğu yönetiyor, büyük bir devlet teşkilatı söz konusu ve kamu hukuku orada doğuyor. Bizde de 1400'den sonra Osmanlı' da iyice Osmanlı Devletinin bir imparatorluk haline gelip giderek kurumsallaşmış hiyerarşik ve bürokratik yapısının güçlenmesiyle örfi hukuk dediğimiz bir hukuk alanının Osmanlı kamu hukuku olarak geliştiğini biliyoruz ve ulus devletlerle yeniçağda modern çağda oluşan bir hukuktur ve bu kadar öne çıkmıştır maalesef kamu hukuku ama asıl hukuk hangisidir dersiniz bana yüzyılların birikimi içinde süzülüp gelen özel hukuktur. O bakımdan günümüzde bu özel hukuk - kamu hukuku ayrımının artık aşılması gerektiğini, 19.yüzyılda da iş hukuku bireysel iş hukuku içerisindedeydi hiç kuşkusuz çünkü işverenle işçi karşı karşıyaydı ama sonra devreye sendikalar girdi mi, girdi, toplu sözleşme kabul edildi mi, edildi, grev hakkı tanındı mı, tanındı, asgari ücrete bireysel iş sözleşmesi yapsanız bile sınır getirildi mi getirildi. Bu bakımdan ben artık iş hukukunun bir özel hukukun bir alt alanı olmaktan büyük ölçüde çıktığını ama Necmi Hocamın da konuşmasında belirttiği gibi artık bu ayrımın aşılarak ana bilim ve bilim dalı çapında çerçevesinde bir örgütlenmenin daha doğru olduğunu düşünüyorum. Şimdi Anayasa Mahkemesinin karma yapılı evet o karma yapılı olması gerektiğini savunuyorum ve idari hukuk alanında da hukukçuların bu kadar ağırlıklı bir yere sahip olmasını ben doğru bulmuyorum. Ancak burada da Adalet Bakanlığımızın yaptığı sınavlar ve o sınavların niteliği büyük önem taşıyor çünkü bizim iktisadi ve idari bilimler fakültesinin hepsinin yeterli bu konuda gelişkin bir müfredata sahip olduğunu söyleyemeyiz. Ankara'da yakından bildiğim örnek olarak Mülkiye'nin burada ciddi bir örnek oluşturduğunu düşünüyorum ama ODTÜ'nün işletme ya da iktisat bölümünden gelenlerle Mülkiye'nin iktisat ve işletme bölümünden gelenlerin hukukçu olma vasfı bakımından ben aynı özelliklere sahip olmadığını düşünüyorum. Yani burada yine idare hukuku devletle vatandaş arasındaki itilaflar burada söz konusudur, onun için her şeye hukuki bir bakış açısıyla ve hukuki bir paradigmadan bakılmasının doğru olmadığını ve bu konuda kendi meslektaşlarıma ters düşmek bakımından böyle olduğunu düşünüyorum, onu belirtmek isterim. Şimdi son bir soru yüksek lisans ve doktora mutlaka hukuk fakültesi mezunu olmalı mı? Bence kişiler tezli ya da tezsiz yüksek lisans programı yapmak istiyorlarsa burada mutlaka hukukçu olma şartını bence

aramamak gerekiyor. Ancak Türkiye’deki mevcut yükseköğretimdeki hukukun durumunu dikkate alırsak ve hukuk fakülteleriyle diğer fakülteler arasında hukuk eğitimi bakımındaki büyük uçurumu da dikkate aldığımız takdirde ben doktora hukukçu olmayanların hukuk fakültesi mezunu olmayanların hukuk doktorası yapmasının doğru olduğunu düşünmüyorum. Bunu Türkiye şartlarında da asla doğru bulmuyorum onu belirtmek isterim. Bana bir başka soru var mı, yok. Sadece hocamın affına sığınarak bu etik ahlak meselesinin ben de biraz karıştırıldığını ama şimdi ben etiği kullandığım zaman şahsen onu da ahlak anlamında kullanacağım. Yani insan ilişkilerine ve davranışlarına yön veren değerler ve kurallar bütünü ben ahlak ve etik, tabii etik aynı zamanda felsefenin ahlakı kendisine konu alan bir dalı. Ancak son yıllarda şöyle bir eğilim var, efendim her konuda etik kodlar işte yargı etiği, medya etiği, tıp etiği gibi ve ben açık söylüyorum etiği ahlak anlamında kullanıyorum; ben ahlakın fakültelerde bu tür kodlar çünkü bakın etik kodlar. Etik kodlar ile hukuk kodlar arasında çok yakın bir benzerlik vardır ikisi de modern çağın özelliğidir, bir takım kodlar oluşturuyoruz ve o kodları da birebir aktarmakla sonuç. Mesela en bunun tipik örneği de gazetecilik konusundaki kodlardır. İşte gazeteci bağımsız olmalı, özerk olmalı, tarafsız olmalı ama bugün izin verdiğimiz medya ticaret kanuna göre kuruluyor, rekabet düzeni üzerinde çalışıyor, özel mülkiyet ve kar güdüsüyle çalışıyor, gazeteci de eve ekmek götürme derdinde. Buyurun sizin o fakültede öğrettiğiniz etik kodları uygulayabilir mi uygulayamaz mı? Ahlak bana göre nedir? Bana göre değil, benim çok katıldığım bir tanım; ahlak herhangi bir karşılık beklemeksizin ötekine karşı duyarlılıktır, ötekine karşı sorumluluktur ve bunun vicdanla çok yakın bir bağı olduğunu düşünüyorum. Bu anlamda çocuğun doğumundan itibaren geçen süre içerisindeki vicdan gelişiminin ahlakın ben temeli oluşturduğunu ama ahlakın böyle kodlarla öğretilmeyeceğini ama üniversitelerde, barolarda, meslek kuruluşlarında, ailede, sivil toplum kuruluşlarında ve medyada yapılacak tartışmalarla ahlaki değerlerin üretimine bir katkıda bulunabileceğini düşünüyorum. Teşekkür ediyorum saygılar sunuyorum.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Buyurun Ahmet Bey...

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Ben sadece sayın başkanı bir soru yöneltmişti ona cevap vereceğim diğer tartışma konularına ilişkin görüş serdetme ile vakit almak istemiyorum. Bu evrenselleşme konusu üzerinde durduk kaçınılmazlığı üzerinde durduk, küreselleşmeden bahsettik, hukukçu figürü açısından işte zaten son da bahsetmiştim. Bu dil yeterliliği noktasında gerçekten bu noktada fakültenin örneklemeye

bizim fakültemiz açısından baktığımızda en azından isteğe bağlı bir biçimde öğrencileri birazda ikna etme yoluna gidiyoruz yani işte bir yıl hazırlık alırsanız isteğe bağlı bir biçimde bu sizin geleceğiniz için iyi olur şeklinde hani amatörce de olsa çok profesyonel belki değil ama böyle ikna yöntemi ya da en azından bildiriyoruz öğrencilere. Fakat gördüğüm kadarıyla bu yıl bilmiyorum kaç öğrencimiz iltifat etti 3 mü 4 mü öğrencimiz iltifat etti. Maalesef sayı çok çok sınırlı, burada da yani az önce konuşmamda da ifade ettiğim üzere piyasa baskısı, istihdam noktasındaki beklentiler, bir an önce yaşama atılma gibi iktisadi ekonomik kaygılar, bireysel bir takım kaygılar bu noktada belirleyici olabiliyor. Fakat tabii mezuniyet sonrasında bunun ihtiyacı hukukçularımız tarafından, mezunlarımız tarafından çok ciddi bir biçimde hissediliyor ve şöyle bir durum yaratıyor. Mesela dil bizde baraj, lisansüstü eğitim öğretim açısından Akdeniz Üniversitesi ilgili yönetmelik mevzuat hükümleri çerçevesinde dil barajını aşamayan kişi lisansüstü eğitim öğretime başlayamıyor. Onun için biz nitelikli öğrencilerin icabında yani hukuk formasyonu nosyonu anlamında nitelikli öğrencileri cezp edemiyoruz, çekemiyoruz. Niye, dil handikabı var, dil engeli var. Dili aşmış değil ama gerçekten çok donanımlı hukuk nosyonu, hukuk kafası iyi yüksek vasfı dil noktasındaki yetersizlik başkaca yerlere yani bu noktada dili zorunlu kılmayan üniversitelerimize tabii ki onlarda bizim üniversitelerimiz kaymasına yol açıyor. Ben bunu kişisel değil, bir idareci olarak bunu söylüyorum. O açıdan burada belki külli anlamda, bütünsel anlamda bir politika belirlenmeli yani bunun bir şekilde çözümlemeli ve çoğunluğu yani büyük bir kısmı ne yazık ki ortaöğretim kısmında çözümlemiyor bu dil sorunu. Dil öğretemiyoruz bir türlü ne lisansta, ne ortaöğretimde, ne ön lisansta hiçbir biçimde dil öğretebildiğimizi düşünemiyorum, böylesi bir sıkıntımız var. Bunun bütünlüklü olarak ele alınıp bu dil meselesinin mutlak surette halledilmesi gerekiyor, bu kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımızda duruyor. Teşekkür ediyorum, sağ olun.

Prof. Dr. Necmi YÜZBAŞIOĞLU

Oturum Başkanı, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Şimdi ben de cevap verme ihtiyacı duyduğum şeyleri sıralayayım. Şimdi global küresel ekonominin gereklerinden söz ettik. Ben bu ekonominin iyi olup olmadığını söylemedim, bu benim işim değil, ben iktisatçı değilim bilmediğim alanda da bir şey söylemek istemem. Bunların iyi olup olmadığını yaşayarak öğreneceğiz yani aradan 20-30 sene geçtikten sonra eğer dünya daha mutlu bir yere doğru gidiyorsa demek ki küresel ekonomi iyi bir şeymiş diyeceğiz. Yok, şu kriz yaşadığımız kriz gibi tepe taklak giderse kötü bir şeymiş diyeceğiz, bu böyle maalesef yani ben bunu söylerken bir gerçeği vurgulamak istedim kötü ya da değil. Bunu iktisatçıların da şu aşamada söyleyebileceğini düşünmüyorum, geriye dönük olarak bunlar ancak ileride değerlendirilecek. Umarım iyidir,

insanlık bundan yarar sağlar ama biz hukukçu olarak bu ekonomik ilişkilerden bağımsız olamayız söylemeye çalıştığım o.İyi ya da kötü, hukuk toplumsal ilişkileri düzenlediğine göre bunun içinde ekonomi var, kişisel ilişkiler var, psikolojisi var, sosyolojisi var hepsine katılıyorum, ayakları yere değen hukuk bunları göz ardı edemez. Söylemeye çalıştığım, global ekonomiden gerekliliklerinden kaçınamayız, dediğim bu. Şimdi bu doğrultuda kamu hukuku özel hukuk ayrımı da arkadaşlarım söyledi bir kere çok eski ve çok yapay yani bugün hukuk disiplinleri ne kamuda biter ne özelde başlar bunları belirlemek mümkün değil, bir. İkincisi zaten lisans programı da zaten ölçü değil, yüksek lisans doktora programında da sıkıntı yaratıyor arkadaşımızın söylediği gibi yani multi disiplinler alanlar var. Yani bir boyutuyla kamu hukukuna giriyor, bir boyutuyla özel hukuka giriyor bunu hukukçular biliyor bu programı uygulayan bizler olarak. Biz anabilim dalı bazında yeniden yapılanma derken bütün bu sorunları çözmek için yola çıktık o bir projedir 3+2, Durmuş Hocama tekrar şey yapayım 5 yıl lisans, yok öyle şey. Yani eğer yanlış anlaşılmışsam bu şekilde ifade edeyim hatta mümkünse 6 yıl da konuştuk da yani kısmak niyetinde değiliz hocam, hiç merak etmeyin. Daha nitelikli hukukçu istiyorsak daha nitelikli eğitim vermemiz gerekir. Öyle bir yapılanmada buna gerek kalmayacak bakın, biz çok şey kaldık hukukçular olarak, 50-60 yıl önceki programlarla bugünkü hemen hemen aynı. Herhangi bir dersi çıkarmaya kalkıyorsun Roma Hukukundan kıyamet koptu, önemsizdir demiyorum, okutalım ama niye her üniversite okutsun yoksa hocası? Sadece Roma Hukuku için söylemiyorum, hukuk tarihi hocası olmayan ya başka şey okutsun. Ana bilim dallarını şapkası altında yapılandırırsak eğer farklılaşmadan da kastettiğim bu, böyle devşirme hocalarla yarım yamalak, hocaları da zor duruma düşürüyoruz, kendi asıl iştiğal alanından uzaklaştırıyoruz, yükünü arttırıyoruz bunun kimseye faydası yok bunun. Yapabileceğimizi yapalım, verebileceğimizi verelim diyorum dolayısıyla bana göre hukuk fakültelerinin ana bilim dalı ekseninde bugünkü anabilim dallarının bir kısmı da birleşecek orada belki anayasa ve idari hukuku olacak, anayasa ve kamu hukuku olacak devletler özel genel bir olacak, medeni hukuk bir olabilir, ceza. Tıp gibi arkadaşlar, tıp gibi ve doktora yüksek lisansını doktorasını da aynı kulvarda devam edecek. Bakın bu sizin hukuk fakültesi mezunu olmayanlar yüksek lisans doktora yapabilir mi sorusunu da kendiliğinden çözecek. Şeye katılıyorum öğretim üyesi çok önemli, ondan daha donanımlı olmasını bekliyoruz. Örnek vereyim, anayasa ve idare ya da anayasa ve kamu diye bir anabilim dalı varsa, Siyasal Bilgilerden mezun olan biri de orada bir yüksek lisans doktora yapabilir. Ama Siyasal Bilgilerden mezun birinin medeni hukukta ne işi olur? O çok apayrı bir şey yani vergi hukuku, maliye iktisat diye bir anabilim dalı kurduğunuz zaman iktisat fakültesinden mezun biri belki o alanda yüksek lisans doktora düşünülebilir bakın, düşünülebilir ama ceza hukukundan olmaz. Yani şimdi tıpta olduğu gibi tıp fakültesine başka bir yerden uzmanlık yapıyor mu? Dahiliyeci olunuyor mu? Mühendis gidip dahiliyeci olayım diyebiliyor

mu? Yani hukukta da uyuyorsa eğer, dediğim gibi anayasa ve idare öyle bir yapılanma kurarsanız o zaman iktisadi idari bilimlerden, siyaset bilimden gelir o anlamda bir backgroundu varsa. Anabilim dalı biçimindeki yapılanmaların bu sorunları çözeceğini düşünüyorum. Şimdi hukukçu hukuk fakültesinde okumayanlar hukuku öğrenmesin mi, öğrensin. Ben herkesin hukuk öğrenmesinden yanayım, asla o konuda şeyim yoktur. Onun yolları da sertifika programları var, tezsiz yüksek lisans programları var, burada hukukçu olma şartı aranmasın, onunla bir mühendis bir işletmeci merak ediyorsa hukuk bilgisini arttırsın, yaşam boyu eğitim diye bir şey var artık bir de, sürekli eğitim. Bunları güçlendirmemiz lazım; sertifika programlarıyla hukukçu olmayan, hukuku merak eden insanlarımıza bu yolla hukuk eğitimi ya da hukuk öğrenme fırsatları verilmelidir ama bu mesleğin özelliklerini bozmayalım, iyi hukukçu yetiştirmek istiyorsak o iyi hukukçuyu yetiştirecek iyi hoca bazından vazgeçmeyelim derim. Yabancı dil buna bağlı olarak, yabancı dil İngilizce şart arkadaşlar kusura bakmayın ama yani bu İngilizce beğenin beğenmeyin dünya dili. Bunu bileceğiz, liseyi bitirdiğimizde bileceğiz, üniversite çok geçtir. Benim bildiğim ilkokuldan başlıyor bu iş zaten anaokullarından başlıyor ve Türkiye önümüzdeki yıllarda bunu çözecek zaten. Bugünkü imkânlarla bugün eskisi gibi değil ki, her türlü öğrenme imkânları var; internetten, bilgisayardan elinizi attığınız her şey İngilizce sokakta dolaşsanız bütün mağazaların adı İngilizce. Yani bugün bence dil üniversitede çözülecek bir şey değildir; lisansta bile, yüksek lisans doktora da hiç kabul edilemez. O yapmasın, kusura bakmasın başka iş yapsın herkesin de onu yapması gerekmez yani belki acımasız gibi gelebilir ama bunu çözmeliyiz lisede. Lisede herkes İngilizce bilecek kardeşim, ne yapalım nasıl adamın cep telefonunu kullanıyorsa, internetini kullanıyorsa, oradaki İngilizcesini kullanıyorsa bunu öğreneceksin. Bilim dili de bu dil, keşke Türkçe bilim dili olabilseydi, ileride olabilirse, buna milliyetçi şeylerle de bakmamak lazım. Tamam, kendi dilimize tabii ki sahip çıkacağız ama bu bilim dili buysa, biz de evrensel bilime ulaşacaksa bunu öğreneceğiz. Eşit ağırlık puan türünde ısrar ediyorum, bununla 20 senedir uğraşıyorum, bir 20 sene daha uğraşırım. Bakın bir örnek vereyim ben size, bir sürü örnek, benim kardeşim İstanbul Hukukta 1 sene okudu aile baskısıyla gitti tıbbı, tıbbı okudu ondan sonra doçent şu anda gözde. Sonra af çıktı geçtiğimiz yıllarda hukuku yeniden okudu, bana dediği şey tek şudur, ben tıp da okudum, tıp ezber işi ama hukuk matematik işidir. Yani matematik hem istatistiki bilgi bakımından gereklidir, hem de muhakemeden bahsediyoruz; aksiyom, hipotez, hüküm, mantık. O bütünlük içerisinde matematikten bahsediyorum sadece sayısal 2 kere 2, 4 değil. Asıl tıptır ezber, durmadan ezberliyorsun bir sürü hastalıkları şey isimlerini. Sosyal bilimlerde sadece hukuka hasretmemde ben hukukçu olduğum için hukuk açısından söylüyorum sadece hukuk matematik ve muhakeme işidir, diğerleri hiç yapamaz demiyorum, herkes yapabilir tabii ama iyi hukukçu muhakeme kabiliyeti yüksek hukukçudur, bu da bana göre mantık matematik gerektirir, kişisel görüşümdür,

bunu hep savundum, savunmaya da devam edeceğim.Şimdi şeyle ilgilide öğretim üyelerinin yine global ekonomi, belki yanlış anlaşıldı, şimdi bu meslek öğretim üyeliği mesleği bir heves işidir, bir tutkudur, bir coşkudur bu parayla ölçülmez yani bu tutkusu olmayan iğneyle kuyu kazmaktır, bu mesleği yapamaz. İçinde para kazanma hırısı öncelikli olan insan öğretim üyesi olamaz, olmamalıdır gitsin avukatlık yapsın, gitsin büro açsın, ne yaparsa yapsın, burada hemfikirim, burada kesinlikle hemfikirim. O bir yerden çıkar zaten, yani kalkacak makale yazacak beş para etmez,mütalaa yazacak bilmem ne dolar edecek, kafası öyle çalışıyorsa ben bu adamı tutamam, benim kastettiğim bu değil.Şimdi hakikaten aşağılanan bir ücret alıyoruz yani benim söylediğim bu. Kendi mesleğimiz için hukukçular içersinde hangi sebeple öğretim elemanları en düşük parayı alır, ben bunu anlamış değilim.Bu adaletsizliğe karşı çıkıyorum, bize bilmem ne kadar para verilsin demiyorum ama bir makul denge sağlansın. Burada hâkimin parasında da asla gözümüz yok yani onlarınki çok bize insin de demiyoruz asla onlarda adaletli şey yapıyorlar, cüzdan vicdan meselesine düşmemelidir kesinlikle. Ama bizim yetiştirdiğimiz insanların veya benim meslektaşlarımla benim aramdaki ücret farkının bu kadar açılması kabul edilemez, söylemek istediğim sadece bu. Yoksa para için yapmıyoruz bu işi bu bir tutkudur hakikaten kafasında o olanı ne verseniz tutamazsınız, cumhurbaşkanı maaşı verseniz de tutamazsınız o daha fazlasını alacaktır ama biz bu mesleğin asgari şeyini vermemiz lazım. Onun ölçüsü de bu meslekle iştigal eden kamu görevlisini diyorum, bilmem ne avukatının kaç para kazandığından bahsetmiyorum ama onun altında olmamalıdır. Bu hukukçular için, doktoru kendi kulvarında, mühendisi kendi kulvarında değerlendirmek lazım diye düşünüyorum teşekkür ediyorum. Evet, zannediyorum oturumu kapatıyoruz.

Prof. Dr. Ahmet Ulvi TÜRKBAĞ

Öncelikle hakikaten salon olarak her burada kalan kişiye hassaten teşekkür etmek istiyorum çünkü çok uzun bir oturum oldu ve siz en sona kadar direnip dayandınız. Belki Akdeniz Üniversitesinin programında yok ama şöyle bir şey düşünüyorum, acaba çıkışta size bir kokteyl mi defakto versek çünkü tekkeyi bekleyenin çorbayı içme bizim kültürümüzde temel noktası var.Şimdi bana gelen soruları hepsini cevaplamaya kalkarsam daha uzun burada kalacağız kaçmıyorum buradayım şöyle ikiye ayırayım bir resmen kısa cevaplar vereyim oturumun arkasından arzu eden olursa gelip şahsen istediğini sorup karşılıklı tartışabiliriz.Şimdi ahlakla etik aynı şey değil, ben size resmi tanımları vereyim bunlar kısa kısa resmi tanımdan kastım şu herhangi bir Türkçe veya yabancı dilde etikle ilgili bir kitabı açtığınızda ne tanımla karşılaşacaksınız, ahlakın ne olduğunu nasıl öğreneceksiniz? Bu kadar basit sorular genelde o bir de sizin vicdan sorunuz var doğrudur, tam olarak onu bir daha alabilir miyim çok soru geldi.

KATILIMCI

Anayasada hâkimlerin anayasa kanuna ve vicdanlarına göre karar verecekleri yazıyor. Buradaki vicdan ve etik arasındaki ilişki...

Prof. Dr. Ahmet Ulvi TÜRKBAG

Güzel, şimdi bir, etik dediğimiz şeyin felsefi anlamda net bir tanımı var, felsefenin üçüncü ayağıdır etik. Aksiyoloji ayağı, aksiyoloji batı dillerinde “act” davranışın, hareketin bilimi ya da teorisi demek, tamam? Nasıl davranırız bunu araştırıyor, peki nasıl davranırız diye soralım, cevabı değerdir yani insan değerli gördüğüne göre davranır. Ben size orta tanımları söylüyorum. Peki, değer nedir? Şimdi değer ne olduğuna ilişkin 3 tane teori var, ben kendi kattığımı söylüyorum, değer her zaman her yerde nesnel bir şey değil ama bu bizim anladığımız anlamda öznel olduğunu göstermiyor. Sadece şunu gösteriyor yere, zamana, kişiye göre şöyle değişiyor nesne ile obje arasındaki ilişkide çok karmaşık bir şey değil bu. Çok sıcak bir yaz günü bütün gün yürüdüyseniz, su gördüyseniz karşıda o suyun değeri sizin o an için en önemli davranışınızı belirler. Dolayısıyla bundan çıkan sonuç, bu tip yerlerde turistik bölgelerde bu tip su çok pahalıya satılır, bundan çıkan sonuç bu. Değer karşınızdakiyle belirlenen bir şey o anlık bir şey, dolayısıyla biz değere göre davranırız. Değerin nasıl olduğu nesne obje ilişkisinden belirleniyor. Bugün için hepimizin belki ekonomik değerlere önem vermesi bütün her şeyin genel olarak ekonomik değerler üzerinde tutulmasından kaynaklanıyor olabilir, bu bir ihtimal. Peki, etik nedir, yeniden soralım. Etik, felsefenin “nasıl davranmalıyım” ı araştıran alanıdır; bu tek bir dal mıdır, hayır etğin birçok alt dalı var. Ahlakla aynı şey midir? “Moral” dan söz ediyorsak değildir. Ahlak nedir? Ahlak toplumsal ve bireysel olarak ikiye ayrılır; toplumsal ahlak belli bir zamanda, belli bir yerde, belli bir kültür içinde kabul edilmiş doğru davranış kalıplarıdır. Resmi tanım bu, beğenirsiniz beğenmezsiniz çok açık söylüyorum bunun adı toplumsal ahlak, “moral.” İki, bireysel ahlak nedir? Bireysel ahlak sizin toplumda yetişirken daha doğmadan o toplumun toplumsal ahlakından etkilenecek kendi şahsiyetinizi de bu işe katarak oluşturduğunuz bir karakterdir, bunun adı bireysel ahlak. Bunu sonuna kadar savunurum ikisi de resmi tanım, başka bir şey yok. Nesnel olabilir mi? Şimdi bakın ne kadar göreliliğini savunursak savunalım felsefi olarak tartışmaya açıktır, hiç itirazım yok ama benim inancım etik kavramların birçoğunun ahlaki demiyorum evrensel olabileceği konusundadır, ben buna inanıyorum kendi açımdan. Bana göre evrensel değerler vardır, hiç tereddüt yok, benim yok. Vicdan bu işin neresindedir şimdi demin konuşmamda örnek verdim insanlar eğer bu konuya eğilirlerse, doğal imkanların olanakların yeteneklerini geliştirebilirler dolayısıyla vicdan insanın sürekli etik konular üzerinde karar vermek suretiyle geliştirebileceği doğal bir iç psikolojik kabiliyettir. Bunun devamında eğer bu kendisinin karakterini oluşturan hakim etğinde de “integrity”, tutarlılık, doğruluk denilen şey bu oluşturduğu kişiliğe aykırı bir

şey yapmışsa tek bir olaydaki ki hepimiz yaparız bunu bunun aksi mümkün değil insanın hayatı boyu tek çizgide gitmesine imkan yok, yaptığımız zaman bu geneldeki tutumumuzla uyuşmadığı için içeriden uyarılırız. Bu uyarılar belli bir şiddete ulaştığı zaman kendi kendimizle mücadeleye başlarız; alayım mı almayayım mı, yapayım mı yapmayayım mı? Vicdan normalde böyle bir şey, psikolojik bir yeti... Benim görüşüm bundan ibaret son bir şey hâkim nasıl karar verecek vicdanına göre, anayasaya göre? Şimdi bakın çok çok zor bir şey değil bana göre hakim olmak çok zor bir şey, sadece bu zor bir şey değil. Metni alacaksınız beyefendi çok güzel söyledi François Genie vardır serbest hukuk okulundan Fransız, bir bakıma saydığı şey bilim ve teknik arasından tam anlamıyla François Genie' nin teorisine karşılık geliyor, şimdi metni alacaksınız metni almazsanız keyfilik olur. Metnin üzerine gerekli bütün olayla ilgili ayrıntıları koyacaksınız o sosyoloji, mecbursunuz, o da olgu, ondan sonra bu metnin verdiği sonucu bulacaksınız yani metin altı olguyu test ederek sonuca varacaksınız. Bir tek şeye yapacaksınız sonra, bu vardığınız sonuç sizi tatmin ediyor mu ve hukukun amacına gidiyor mu ben onun için o örneği verdim tedbir nafakası. Siz eğer fakir birisini bütün boşanma davası süresince yoksul bırakıyorsanız o zaman hukukun verdiği medeni kanunun verdiği tedbir nafakası hakkını fiilen ortadan kaldırıyorsunuz demektir, doğru mu, başka bir anlamı yok alamıyor 1 sene çünkü. O zaman ne yapacaksınız? Hukukun istediği sonuçlara, hukukun yoluyla gitmediğinizi anlayacaksınız. Benim teklifim gerçek bir yargı istiyorsak yargının yasamaya bu ölçüde bağlılığını kaldıralım, ne demek bu? Hâkimlerin bir bakıma kamunun norm sistemi gibi, emsal karar sistemi gibi içtihat edebilmesi lazım korkmadan, gerekirse Yargıtay'ın İçtihadı Birleştirme Kurulu'na kadar gitsin. Yasa koyucuya topu atıp ben karışmıyorum onlar yapsın diyen bir yargı onun üzerine dayalı olduğu hukuk sistemini hukuk güvenliği açısından kötü bir hale getiriyor, ya aciz görünüyor ya da başarısız görünüyor. İkisi de kötü yani halkın hukuka saygı duymasını istiyorsanız hâkim iktidar sahibi olmak zorunda bu anlamda. İfade edebildim mi, benim söylediğim budur ama yasa koyucu yapacak ben karışmıyorum derse o zaman kimse bizdeki gibi hukuka güvenmez, farklı yollara gider; çek senet mafyası gibi, arkadaş aramak gibi başka gibi. Tamam? Çok teşekkür ediyorum benim söyleyeceklerim bu kadar.

SUNUCU

Değerli konuşmalarından dolayı sayın hocalarımıza teşekkür ederiz. Kendilerini yerlerine almadan önce plaketteğini vermek üzere sayın hocalarımızı davet etmek istiyorum. Prof. Dr. Sayın Necmi Yüzbaşıoğlu'nun plaketteğini vermek üzere Yüksek Öğretim Kurulu Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Sayın Durmuş Kınay' ı davet ediyorum.

İKİNCİ GÜN

8 Kasım 2013

BİRİNCİ OTURUM

Eham Toplantı Salonu

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Tebliğ Sunanlar

Hukuk Öğretimindeki Kamu Yönetimi/
Siyaset Bilimi Donanımı Eksikliğinin
Giderilmesinde Genel Kamu Hukuku Dersinin İşlevi

Yrd. Doç. Dr. Uğur ESGÜN

*Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Anayasa Hukuku A.B.D Öğretim Üyesi*

Türk Hukuk Öğretiminde Avukatlık Stajı

Rıdvan DEĞİRMENCİ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi

Hukuk Öğretiminde Öğretici Eğitimi

Kahan Onur ARSLAN

*Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Genel Kamu Hukuku A.B.D. Araştırma Görevlisii*

SUNUCU

Saygıdeğer konuklar, I. Hukuk Öğretim Kongresinin ikinci gününe hoş geldiniz. İlk oturumu başlatmak üzere oturum başkanı ve konuşmacıları yerlerine davet ediyorum. Oturum Başkanı Profesör Doktor Sayın Tuğrul Ansay, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Yardımcı Doçent Doktor Sayın Uğur Esgün, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi araştırma görevlisi Rıdvan Değirmenci, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Sayın Kahan Onur Aslan.

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Bu programda değişiklik yok değil mi? Buradan gidiyoruz,

KATILIMCI

Kasım Hoca gelecek konuşmacı...

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Biraz evvel birim başkanı olarak önerdiler, hatırlarını kırmadık. İnşallah sorunsuz bir şekilde toplantıyı yürütürüm. Belli süreler içinde her şeyi halletmemiz lazım. Evvela sözü o zaman Kasım Karagöz Bey'e bırakıyoruz. Pardon o yok, Uğur Esgün'e bırakıyoruz. "Hukuk Öğretimindeki Kamu Yönetimi/ Siyaset Bilimi Donanımı Eksikliğinin Giderilmesinde Genel Kamu Hukuku Dersinin İşlevi" Çok önemli bir konu, biraz ihmal edildi kamu son zamanlarda. Bakalım neler söyleyecek? Sayın Uğur kaç dakika veriyoruz? 15 dakika.

HUKUK ÖĞRETİMİNDEKİ KAMU YÖNETİMİ/ SİYASET BİLİMİ DONANIMI EKSİKLİĞİNİN GİDERİLMESİNDE GENEL KAMU HUKUKU DERSİNİN İŞLEVİ

Yrd. Doç. Dr. Uğur ESGÜN

*Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Anayasa Hukuku A.B.D Öğretim Üyesi*

Tuğrul Hocama tekrar teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum. Sizlere de değerli konuklar hoş geldiniz, dinlemeye geldiğiniz için katıldığınız için... Ses nasıl geliyor bilmiyorum, mikrofon yok ama! Kürsüye de çıkabilirim müsaadenizle...

Evet, burada iyi! En azından daha iyi olur. En zor konuşmalar büyük ihtimal kısa süreli konuşmalar olacak. Derslerde tabii rahat rahat konuşup taşırabiliyoruz süreyi ama... Tekrar hoş geldiniz diyorum değerli konuklar.

Hukuk Öğretimi Kongresi Türkiye çok önemli bir alana hizmet ediyor. Daha önce de buna benzer kongreler, hukuk eğitimi öğretimi üzerine kongreler de oldu fakat üniversitemiz adına bu tarz bir çalışma her şeyin başında da daha işin içinde de olduğumuz için bizleri heyecanlandırdı, buradaki öğretim üyelerini heyecanlandırdı. Ve aklımda olan bir konuydu, bu genel kamu hukuku üzerine bir çalışmam vardı, onu Hukuk Öğretimi Kongresiyle nasıl birleştirebilirim şeklinde bir düşünce ile buraya hazırlanıp geldim, sizlere bu bildiriyi sunma isteği doğru bende. Bunun bir nedeni de şu, Anayasa Hukuku benim asıl uzmanlık alanım, Anayasa Hukuku Anabilim Dalındayız. Anayasa hukuku ile genel kamu hukuku dersi çok bağlantılı dersler aslında hatta bazen ne olabiliyor? Bir fakültede genel kamu hukuku hocası olmadığı zaman anayasa hukuku hocası genel kamu hukuku dersi verir ya da tam tersi de olabiliyor

ama pek tam tersi olmuyor. Çünkü genel kamu hukuku öğretim üyesi kadrosu daha zayıf bir kadro anayasa hukuku açısından. O yüzden de biz anayasa hukukçuları tabii seve seve bu tarz dersleri de üstlenebiliyoruz. Geçen yıl öyle bir şansım oldu, fakültenin ilk yıllarında da zaten genel kamu hukuku üzerine dersleri ben üstlenmiştim. Bu dersler boyunca hep aklımda olan problemleri sunma fırsatım da burada oldu.

Şimdi başlığımızı tekrarlırsak yani hukuk öğretiminde, daha doğrusu hukuk formasyonu kazanmada acaba kamu yönetimi siyaset bilimi donanımı ne kadar var? Asıl problem oradan kaynaklanıyor. Bir hukuk fakültesi mezunu olarak kamu yönetimi siyaset bilimi üzerine ne kadar donanım kazanarak çıkıyoruz? Çünkü bu çerçevede formasyonla donanım kavramları arasındaki farka da dikkat çekmek gerekiyor. üniversiteler, bilimsel kurumlar, bilimsel eğitim veren kurumlar olarak aslında kuruluş misyonları, varoluş nedenleri aslında donanım kazandırmak ama hayatın gerekleri çerçevesinde ön plana geçen işlev onlara bir formasyon kazandırmak oluyor. Ne demek formasyonla donanım arasındaki fark ne olsa gerek? Formasyondan kastım, en azından benim bu kavramlardan anladığım şekli ile formasyon aslında bir mesleki yeterlilik sağlıyor bilimsel olduklarına dair bir kesinlik, bir karine oluşturan üniversitelerimiz verdikleri diplomalarla, ürettikleri mezunlarla aslında belli bir formasyon sağlamış oluyor mezun olan kişiye. Hukuk fakültesi mezunu bir kişi hukuk formasyonunu edinmiş oluyor, hukuk formasyonunun da elverişli olduğu mesleki alanlarda istihdam edilme olanakları elde ediyor keza diğer fakültelerle de aynı şekilde. Dolayısıyla ön plana geçen bir formasyon yani mesleki potansiyel hangi alanlarda istihdam edileceğine dair tescillenmiş bir diplomasıyla var oluyor. Ama donanım da iyice geriye çekilmiş oluyor. Böyle bir noktası var. Problem de bence o noktada kendini göstermeye başlıyor. Burada doğal olarak bu kısa sürede ben bir hukuk formasyonu olan bir kişinin hukuk donanımı üzerine çok fazla söz etmek istemiyorum sadece bazı şeylere değinmek istiyorum ama tabii ki temelde de asıl problemimiz o olması gerekiyor. Eğer hukuk öğretimi kongresiyse burada hukuk formasyonu olan kişinin yani hukuk fakültesi mezunu olan kişinin, avukatlık yapan bir kişinin, hakimlik yapan bir kişinin, kaymakamlık yapabilen bir kişinin, üst düzey bürokratik yapabilen, büyükelçilik yapabilen bir kişinin donanımının da sorgulanmasında yarar olduğu kanısındayım, o yüzden bu probleme dikkat çekmek için buradayım. Şimdi şunu görüyoruz, formasyonun en şanslı olduğu alan hukuk formasyonu. Hukuk formasyonu olan, hukuk fakültesi mezunu olan bir kişi iktisadi idari bilimler fakültesi formasyonu olan, mezunu olan bir kişiye göre çok daha geniş mesleki olanaklara sahip. Ya da şöyle diyebiliriz; hukuk mezununun kısaca iktisat diyeyim vakitten kazanmak açısından, iktisat mezununa göre daha artışı oluyor, sosyal bilimler anlamında iki formasyon çok yakın aslında, lisans eğitimi anlamında çok yakın. Ama şöyle bir noktası var, örneğin iktisadi idari bilimler fakültesi mezunu bir kişi kaymakamlık yapabi-

lır, değişik bürokratik alanlarda istihdam edilebilir hukuk fakóltesi mezunu da aynı olanaklara sahip. Peki, iktisat mezununun sahip olamadığı olanak ne? Hukuk fakóltesi mezunu bunlara ek olarak kaymakamlık, büyükelçilik, üst düzey bürokratik alanlarda istihdam edilmeye ek olarak avukatlık yapabilir artı adli yargı hakimi veya savcısı olabilir. Böyle bir artısı var.

Peki, bu artı yani mesleki alandaki artı acaba eğitim alanında aynı tutarlılığı gösteriyor mu? Yani şöyle demek istiyorum; iktisadi idari bilimler fakóltesi mezunu olan bir kişinin istihdam olanaklarına göre çok daha geniş olanaklara sahip olan bir hukuk fakóltesi mezunu acaba onlar kadar donanım yaşayabiliyor mu? Bu çerçevede de araştırmam tabii kısa özet olduğu için burada o araştırmalarla sizi yormak istemiyorum ama bunlar yayına da dökülecek sonuçta, istatistiksel olarak da gösterme şansına sahibim. Ama şunu görüyoruz ki, kamu yönetimi siyaset bilimi, iktisat fakólterinin alt birimleri, bölümleri olarak okutulan özellikle kamu yönetimi siyaset bilimi mezunu bir kişi mezun olduğu zaman, o formasyonu aldığı zaman donanım olarak da ciddi anlamda bir hukuk donanımı, hukuk disiplini üzerine bir donanım elde etmiş oluyor. Çünkü bakıyoruz ki iktisat fakólterinde okutulan hukuk dersleri çok ağırlıklı, çok güzel. Belki hâlâ yeterli olmayabilir ayrı mesele ama hukuk fakólterinde peki kamu yönetimi siyaset bilimi disiplini üzerine olan dersler ne kadar acaba? Katalogları incelediğimiz zaman görüyoruz ki çok korkunç bir dengesizlik var. Mesleki alanda çok şanslı olan bir hukuk mezunu donanım alanında tam tersi şanssız hale dönüşüyor. Özellikle de kamu yönetimi siyaset bilimi disiplininin bir öğrenciye veya bir mezuna kazandırdığı donanımların neredeyse hiç biri bir hukuk fakóltesi mezununda olmuyor. Özetlersem iktisat mezunu belli bir hukuksal temelle geliyor, hukuksal donanım ile geliyor ama hukuk fakóltesi mezunu o kamu yönetimi siyaset bilimi formasyonu edinen kişi kadar donanım ile gelmiyor ve problem de burada kendini gösteriyor. En küçük örnek olarak bizim fakóltemizde siyaset bilimi ve kamu yönetimi zaten mümkün değil yani bizim fakóltemizde kamu yönetimi disipliniyle ilgili temel şeyler yok. Siyaset bilimi açısından neler var? Siyaset bilimi diye ders veriliyor seçimlik ders, çok fazla ciddiye alınmıyor. Siyasi düşünceler tarihi dersi veriliyor seçimlik ders, çok fazla ciddiye alınmıyor. Siyasi tarih dersi veriliyor bu kadar! Peki, siyaset bilimi kamu yönetimi disiplininin acaba içerdıği o konular o kadar es geçilmeyi gerektiriyor mu? Yine ben sadece pragmatik bir sonuç söylemek istiyorum. Ben hukuk fakóltesi mezunu olduğum zaman kaymakam olma şansını elde ediyorum çok güzel! Kamu yönetimi mezunu bir insan gibi kaymakam olma şansını elde ediyorum ama öyle ki kaymakamlığı gerektiren, kaymakam olmayı gerektiren hukuksal bağlamlar dışında hiç tek tek kamu yönetimi siyaset biliminin kazandırdığı hiçbir donanım, mesela ideoloji üzerine hiçbir fikrim olmuyor. Ondan sonra devlet üzerine hiçbir fikrim olmuyor. Yani oluyor ama tamamıyla böyle köşeli fikirler şeklinde, dış bakışı edinemediğim bir şekilde. şimdi şunu düşünüyorsunuz; ya kardeşim,

böyle donanım eksikliği olan bir hukuk fakültesi mezunu kaymakamlık stajını bitirdiğinde rahat rahat kaymakam oluyor da o zaman neden kamu yönetimi formasyonu alan birisi de avukatlık stajı yapıp avukatlık yapsın! Demek ki bu üniversite lisans eğitimi bir önemi olması gerekir, bir problem var burada. Yani hukuk fakültesi mezunu kaymakam olamaması gerekirken olabiliyor, olmaması gerekiyor o zaman! Çünkü orada şeyi fark ediyoruz, yani kaymakam olacaksan kaymakamlık stajı ile seni kaymakam yaparım şeyin fark etmez, bu tarz disiplinleri bilmen fark etmez şeklinde. Böyle bir handikap içerisinde olduğunu düşünüyorum ve benim bu kısa sürede en fazla dikkat çekmek istiyorum. Tabii ki tartışılması gereken çok alanlar var ama dikkat çekmek istediğim en önemli nokta mademki kamu yönetimi siyaset bilimi donanımı edinen bir iktisat fakültesi mezunu kaymakam olabiliyorsa çünkü hukuksal anlamda da çok ciddi dersler aldığı için; idare hukuku dersi, anayasa hukuku dersi, ticaret hukuku dersi, medeni hukuk, borçlar hukuku dersleri alabildiğine göre o zaman hukuk fakültesi öğrencisinin de buna dengeli bir şekilde o disiplinlerden dersler alması gerekiyor.

Peki, bu nasıl olabilir, niye olmuyor bu noktada? Asıl iki temel problem var, onlara dikkat çekmek istiyorum. Birisi teknik problemler yani uzmanlaşma, branşlaşma çağındayız. Branşlaştıkça da yabancılaşıyoruz. Yani inter disiplinler çalışmalardan, multi disiplinler çalışmalardan iyice uzaklaşıyoruz. Kendi alanlarımızda bir hukuk fakültesi öğretim üyesi bile kendi alanlarında kamu hukukçusuyla kamu hukuku konusunda tamam, güzel belli şeyler konuşabiliriz vesaire ama özel hukuk konusunda o kadar da en azından ben kendi adıma söyleyeyim çok kendime güvenmediğimi söyleyebilirim yani o konuda. Böyle bir şey yani! Hukukta bile o branşlaşma bizi yabancılaştırırken doğal olarak hukuk dışı formasyonlarda çok daha yabancı hale geliyoruz. Bu teknik anlamda, teknik bir problem...

Peki, teknik problemlerin temelinde ne yatabilir? Politik problemler ya da politik bakış açısı! Bu politika eğitim politikasına dayanan bir politika. Politikanın ta kendisi, siyasetin ta kendisi! Siyaset her zaman için hukuku siyasetten izole etmeye çalışır bir görüntü vermek istiyor. Bu da doğal olarak uygulamalara yansıyor; eğitim politikamıza, eğitim siyasetimize yansıyor. Hukuk dışı formasyonu olan kişi hukuku bilmek zorunda, hukuktan kaçamazsın çok güzel! Peki, hukukçu siyaseti ne kadar biliyor? Biz birinci sınıf öğrencilerine bir şeyler söylediğimizde, anayasa hukuku dersi anlatıyoruz, bir şeyler söylediğimizde; “hocam, ben aslında siyaseti sevmiyorum, o yüzden de anayasa hukuku pek bana cazip gelmiyor” diyebiliyor. O kadar uzak ki kafamızda siyasetle hukuk! Ben de öğrenci arkadaşlarıma sadece şunu söylüyorum; hukuk, siyasi bir olay değilse o zaman siyasi partiler ne için var? Meclise gelip ne yapıyorlar? Hukuku düzenlemeye çalışıyorlar. Adı siyasi parti! Hepsini de hukuk-siyaset ayırıyor çılgınlığı atıyor. Peki, siyasi partinin işlevi

ne? İktidara gelmek, Mecliste belli bir çoğunluğu ele geçirmek, kanun yapma gücünü ele geçirmek. Haa güzel, kanun yapıyoruz, hukuku belirliyoruz! Gör-müyor muyuz siyasetçiler bir siyasi söylem çıkartıyor ortaya ondan sonra da diyor, hemen çalışmalarımızı yapacağız. Önce siyaset başlıyor sonra hukuka dönüşüyor, kanunlara dönüşmeye başlıyor. Önce bir tartışma başlıyor, tek tek somut örnekler vermeye gerek yok.

Toplamam gerektiğinin farkındayım yine uzattım ama şunu anlatmak istiyorum; bu siyasetin problemi olmasına bağlı olarak yapacağımız bir şey yok. O zaman elimizdeki olanaklar ne? Elimizdeki olanaklar ise genel kamu hukuku dersinin bir olanağı var. Çünkü bu tarz bir eğitim politikası içerisinde mümkün değil, yani işte kamu yönetiminin önemli derslerinin hukuka aktarılması vesaire o müfredat değişiklikleri... Tabii ki bu tarz kongreler biraz da ona yönelik oluyor ama bu konuda fazla umudum olmadığı için kendi elimizdeki olanaklarla ne yapabiliriz diye düşündüğüm zaman aklıma gelen ilk ders, ilk disiplin genel kamu hukuku oldu doğal olarak. Hukuk felsefesi, hukuk sosyolojisi çok önemli ama şunu da üzülererek söylemek istiyorum, geçen yıl ben kamu hukuku dersi vermeseydim, geçen yıl benden kamu hukuku dersi alan öğrenciler dışında ideoloji, modernizim, post modernizim, manipülasyon, siyasi manipülasyon, topluluklar, bunlar hakkında sadece geçen yıl ders alan öğrencilerin bu konuda bilgileri oldu. Ve daha önceden genel kamu hukuku dersi alan kişiler, öğrenci arkadaşlar filan siz ne gördünüz! Çünkü klasik genel kamu hukuku derslerinde okutulmayan ama okutulması o kadar gerekli olan hiçbir şeyi göremiyoruz. Bir tür klasik genel kamu hukuku ders kitaplarına baktığımız zaman gördüğümüz şey şu; anayasa hukukunun biraz tekrarı, anayasa hukukunda anlatılanların biraz tekrarı! Hâlbuki genel kamu hukuku dediğimiz zaman Türkiye açısından da düşündüğümüz zaman aslında iki temel bölümü var: Devlet teorisi ve insan hakları bunların temelleri, teorik temelleri açısından. Peki, devlet teorisi olarak ne okutulabiliyor? İdeolojiden kopuk bir devlet teorisinden bahsediyoruz. Ünlü Georg Jellinek'in o ünlü üç unsurlu devletini anlatıyoruz, devlet tanımını anlatıyoruz, işte sınırlı belirli bir toprak parçası üzerinde egemenliğe sahip olan insan topluluğu! Bu tanımdaki ideolojinin bile farkına varmıyoruz. Ondan sonra da öğrencilere halk ve millet kavramları arasındaki şeyi anlatmak için çırpınıyoruz. Yani o tanımdaki ideolojiyi anlamak açısından bir ideoloji üstüne bir fikrimiz olması gerekiyor, siyaset üstüne bir fikrimiz olması gerekiyor. Hukuk siyasetini doğurmadı, siyaset hukuku doğurdu, hâlâ da siyaset hukuku belirliyor, tırnak içinde hukuk!

Dolayısıyla da bu perspektif olmadan hukuk öğretimi alan bir kişi, hukuk fakültesi mezunu olan bir kişi sadece ve sadece teknisyen oluyor. Hukukla ilgili gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım şeklinde sorgulayıcı bir mantığı olmuyor. Sorgulayıcı mantığı olmadığı zaman da teknisyen olarak ortaya çıkabiliyor. Hâkimse verdiği kararda problemler oluyor, avukatsa avukatlığını

yaparken problemler yaşıyoruz, üniversite öğretim üyesiye aynı şekilde bu problemleri tamamıyla ideolojik aktarımların bir şeyine dönüşüyor. Bu nedenle de genel kamu hukuku dersinin o devlet teorisi bölümü, özellikle devlet teorisi bölümünde o klasik genel kamu hukuku anayasa hukukunun biraz daha genişletilmiş tekrarı, işte yasama, yürütme, yargı organlarının anlatımı vesaire değil çok daha fazla şekilde siyaset biliminin disiplininin, kamu yönetimi disiplininin konularının aşılanaabileceğini düşünüyorum.

Burada konuşmamı kesmek zorundayım, büyük ihtimalle aştım. Sayın Başkan sağ olsun hiç müdahale etmedi ama kibarca onun elektriğini hissettiğim için yeterli olmadığını biliyorum ama belki soru-cevaplar şeklinde yine tekrar konuşabiliriz. Sadece buna dikkat çekmek istedim. Teşekkürler dinlediğiniz için. Saygılar...

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Hocam teşekkür ediyoruz, zamanında konuşmasını bitirdi ve çok önemli bir konuya değindi. Herhalde sorular kısmında daha fazla aydınlanmamız mümkün olacaktır.

Şimdi dünden beri uygulanan usule uygun olarak ikinci konuşmaya yer vereceğim. Ondan sonra sorulara geçeceğiz. Bilmiyorum doğru mu yapıyorum, herhalde zamanı daha tasarruflu kullanmış oluruz.

İkinci konuşmacı olarak Rıdvan Değirmenci, “Türk Hukuk Öğretiminde Avukatlık Stajı” konusunda konuşacak. Doğru mu? Evet, sizin unvanınız nedir?

Rıdvan DEĞİRMENCİ

Araştırma görevlisi.

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Nerede?

Rıdvan DEĞİRMENCİ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde,

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Buyurun...

TÜRK HUKUK ÖĞRETİMİNDE AVUKATLIK STAJI

Rıdvan DEĞİRMENCİ

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi

Değerli katılımcılar, öncelikle hepinize katılımlarınızdan dolayı teşekkür ederek sözlerime başlamak istiyorum.

Dünden beri hukuk öğretiminde teorinin yerinden bahsedildi, tabii çok önemli ve fakat şöyle bir durum var; öğrencilerin genel anlamda teknik hukukla çok haşır neşir olduğundan yakınıldı yani hukuk felsefesi, genel kamu hukuku gibi derslerin ihmal edildiğinden söz edildi. Benim burada bahsetmeye çalışacağım konu şu, teknik hukuku alan hukukçular mezun olduklarında bu teknik hukuka ne kadar hâkimler? Hâkim değiller ki bu staj neden bu kadar önemli? Ben öncelikle bu pratik eğitimin mezun olduktan sonra ne kadar gerekli olduğuna ve bu pratik eğitimin bir boyutu olarak avukatlık stajının hukuk eğitiminde ne kadar ehemmiyetli bir noktada durduğuna değineceğim. Ardından günümüz avukatlık stajında hukuk mezunlarının karşılaştığı sorunlara değindikten sonra bu sorunların giderilebilmesi için ne gibi çalışmalar yapılabilir bunlar hakkında birkaç öneri sunacağım.

Öncelikle konuşmama şöyle başlamak istiyorum; şimdi hukuk fakülteleri mezunları dört yıla sığdırılmış bir teori müfredatından çıktıktan sonra bu derslerde almış oldukları bilgilerin reel hayattaki izdüşümlerini mesleğe atıldıktan sonra öğrenebilmektedirler. Bundan ötürü mesleğe başladıklarında bir sıkıntı ile karşılaşmaktalar. Şöyle ki, kendilerine vaaz edilen derslerde vaaz edilen şeylerle beraber adaleti bulabilecekleri mevcut hukuk uyumsuzlukları çözebilecekleri anlatılmaktadır ve fakat bu anlatılanların reel hayatta nasıl işsellik kazanabileceğine dair bir fikirleri olmamaktadır. Yani bir icra hukuku dersi

alan arkadaşımız dördüncü sınıftan mezun olduğunda icra dairesine nasıl gidilir, dilekçe nasıl verilir, icra takibi nasıl yapılır yahut da haciz tutanağına nasıl tutulur bundan bihaber şekilde mezun olmakta yahut da ceza usul hukuku alan bir arkadaşımız bir infaz kurumu görmeden işte kişilerin sekiz yıl, on yıl yattığından vesairenden bahisle dersleri geçebilmektedir. İşte bundan ötürü stajlar hâkimlik-savcılık mesleğinde olsun, avukatlık mesleğinde olsun yahut da diğer hukuk mesleklerinde mesela bakanlıklarda uzmanlıklarda vesairede kurum içi eğitimle bu sorun aşılıp mayaya çalışılmaktadır.

Şimdi efendim şöyle bir durum var genel olarak; şimdi hukuk moderniteyle beraber devletin ilerde olduğu ve toplumun bir yerden bir yere taşınması amacına matuf olarak düzenlediği kurallar bütünü şeklinde ortaya çıktı. Bundan ötürü fakültelerde gerekli donanım verilemedi, teknik hukuk anlatıldı ve fakat işte öğrencilerin genel olarak bir hukuk felsefesiyle vesaire ile bağdaştırılma sorunu ortaya çıktı. Bunlardan ziyadesiyle bahsedildi iki gündür.

Pratik hukuk eğitimi dediğimizde ise avukat stajının burada nerede durduğundan bahsetmek istiyorum. Şimdi avukatlık stajı her adliyede hukuk fakültesi mezunu olmak şartıyla yapılabilen bir staj; altı aylık mahkeme stajı ve altı aylık avukat yanında stajla bu devam etmektedir. Lakin şimdi ben biraz burada sorunlardan bahsetmek istiyorum mevcut durumla alakalı. Şimdi ilk altı aylık stajda mahkemelere gidilerek mahkemelerde işte belli periyotlarda staj yapılmakta her mahkemede. Şimdi burada en büyük problem şu; her il ve ilçe adliyelerinde bu staj başladığı için kimi illerimizde ihtisas mahkemeleri kurulmamakta yani avukatlık stajını bitiren bir kişi çoğu ilimizde bir sigorta mahkemesinden, bir tüketici mahkemesinden, bir iş mahkemesinden dava görmeden stajını tamamlayabilmekte.

İkinci olarak, adliyelerde yapılan stajda büyük problem şu, şimdi hâkimlerin yanında staj yapıyor avukat stajyerleri, hâkimlerin bilgilerinden, tecrübelerinden faydalanmak amacıyla ve fakat hâkimlerin iş yoğunluğu sebebiyle stajyer avukatlara gerekli ilgiyi göstermiyor genel olarak, hakimlerin bilgilerinden, tecrübelerinden çok fazla istifade edemiyorlar. Zamanlarını ya adliyelerde dosya kontrol ederek incelenen kararları yahut da yanında çalıştıkları bir avukatın işlerini görerek geçirmektedirler.

Üçüncü olarak ikinci altı aylık dönemdeki en büyük problem ne diye baktığımızda; mobbing problemi ve ücret problemi burada karşımıza çıkıyor. Çünkü avukatın ikinci altı aylık döneminde bir avukatın yanında çalışması, avukat stajyerinin bir avukat yanında çalışması zorunlu. Bunu bilen avukat kimi zaman çok düşük ücretlerle bir emek sömürüsü olarak belki nitelendirilebilir avukat stajyerine mesleği çok da bağdaşmayan işleri yaptırabilmekte yani bu uygulamada birçok probleme yol açabilmekte. En yaptığı yetkili iş ne diye baktığımızda icra dairelerinde takip kovalamak olarak nitelendirilebilir. Kimi zaman daha küçük düşürücü olarak ne bileyim çay&kahve ikramına da

bu iş dönüşebiliyor. Bunun mahkemelerdeki boyutuna baktığımızda ise şimdi stajyer avukatın bir kimliği olmadığı için genel olarak, tabii büyük barolarda bu kimi zaman sağlanabiliyor baro temsilcilerine Ankara Barosu, İstanbul Barosu vesaire... Ama küçük illerde avukat stajyerinin bir kimliği olmadığı için kimi zaman adliyedeki memurlar tarafından bile mobbinge uğrayabilmekte yani stajyer avukat olması hasebiyle işte kimi zaman işleri sürüncemede bırakılabilmekte yahut küçük düşürücü hareketlere maruz kalabilmektedir.

Şimdi bu sorunların akabinde şunu soralım, peki, stajyer avukatlar bütün bu süreçler içerisinde denetlenebiliyor mu? Yani stajını bitirdiğinde avukat olabilecek kapasiteye geldiği gözlemlenebiliyor mu diye baktığımızda burada da denetimin son derece eksik kaldığını görüyoruz, şöyle şimdi altı aylık mahkeme döneminde zaten hâkimler iş yoğunluğu sebebiyle vakit ayıramamakta sadece adliyeye takip anlamında işte bir imza cetveli konulmakta, işte adliyeye gidilip gelindiğinde oraya imza atılmakta devam hususunda ama o ilk altı aylık dönemin yeterli bir biçimde geçirildiğine dair hiçbir sonuç yok yani hiçbir denetim yok. Altı aylık dönem bittiği zaman direk avukat yanında staja başlayabiliyor. Halbuki bu geçiş aşamasında mahkemelerde edinilen bilginin bir şekilde kazanılıp kazanılmadığına dair bir yeterlilik sınavı belki adliye nezdinde kurulan, hâkimlerce kurulan bir komisyon tarafından yahut da baro ile adliyenin irtibatlı olduğu bir komisyon tarafından düzenlenmesi gerekir diye düşünüyorum.

Peki, denetim bu şekilde sağlanıyor peki yeterlilik noktasına geldiğimiz zaman ikinci altı aylık dönemini bitiren bir stajyer avukatın avukat ruhsat belgesini nasıl almalı diye sorduğumuzda burada Ankara Barosunda yapılan uygulamadan söz edelim. İşte karar tahlil edilmekte ince ayrıntılarıyla ondan sonra avukatlardan oluşan bir komisyona bu karar sunulmakta, yarım saatlik bir sunum çerçevesinde ve bu şekilde avukata ruhsatı verilmektedir. Şimdi Türkiye Barolar Birliğinin yaptığı yeni çalışmayla hem girişte hem staja başlarken hem de staj bitiminde sınav öngörülmektedir. Tabii bu staja başlamak için belli bir seviyenin yakalanması ve bitiminde yine aynı seviyenin asgari seviyenin sağlanması için çok önemli aşama olduğunu düşünüyorum. Lakin şöyle bir problem var, yeterlilik sadece bilgi anlamında bir yeterlilik değildir çünkü avukatlık sadece bilgiyle yapılan bir meslek değil aynı zamanda kişisel ilişkilerin çok önemli olduğu, sosyal ilişkilerin çok önemli olduğu bir meslek. Bundan ötürü sadece yazılı sınavla, çoktan seçmeli sorularla yapılan sınavın avukatlık yeterlilikte çok da seçkin bir sınav olacağını düşünmüyorum. Bunun yanı sıra barolar nezdinde kurulacak komisyonlarca sözlü sınava tabi tutulmalarının da bu yeterlilik ölçütünde çok önemli bir husus olduğunu düşünüyorum.

Şimdi burada sorunların çözümüne değinirsek eğer ben burada iki önemli sorunun özellikle altını çizmek istiyorum. Öncelikle savunma makamının ül-

kemizdeki konumu; şimdi stajyer avukat staja başladığında hukuk eğitiminden geçmekte, hukuk eğitimi de zaten hâkim odaklı bir eğitim anlayışıyla dersler genellikle anlatılmakta lisans döneminde. Yani avukat merkezli, avukat ek-senli yetiştirmeye matuf dersler çok az. Genel olarak işte yargılama, yargıla-ma prosedürü üzerinden dersler anlatılmaktadır, uygulamaya baktığımızda da hâkimin yahut da işte devlet otoritesini gösteren savcının, savcılık mesleğinin merkezde olduğu, avukatların serbest ekonomide çalışan bir konumda ve dev-let otoritesinde bir şekilde kişilerin haklarını savunma pozisyonunda görülme-si savunma makamını yeterince güçlü bir pozisyonda telakki edilememesine sebebiyet veriyor. Hâlbuki şöyle bir durum var, hukuk modern toplumla bera-ber devletin bireylerin önüne koyduğu kurallar bütünü olduğu için halktan bir kişi bir uyuşmazlığını adliyeye götürdüğünde burada profesyonel bir yardım almak durumunda kalıyor. Çünkü kendi uyuşmazlığını çözecek kurallarda hiçbir dahli yok, hiçbir bilgisi yok. Bundan ötürü bir hukuk uzmanından yar-dım almak durumunda. Burada da avukat, kişiye birebir yardımcı olacak kişi olarak toplumda vazifesini almakta. İşte burada savunma makamının esasında insanların hak arama özgürlüğünde ne kadar güçlü olduğunun hem bu mesleği icra edenler hem de toplumumuzca çok dikkatli bir şekilde irdelenmesi gere-kir diye düşünüyorum.

İkinci husus da, avukatlığın serbest meslek olarak telakki edilip avukat stajyerinin mesleği bitirdikten sonra meslek içinde pişerek orada işte piyasa şartlarında kendisini olgunlaştırarak bir şekilde tutunmaya çalışmasının ardın-da yatan temel saik olduğunu düşünüyorum avukatlık mesleğinin gelişiminde. Lakin şöyle bir durum var, piyasa koşullarının içerisine bıraktığımız avukatlar işte dün Ahmet Hocamızın da dediği gibi bazen işte köpekbalıklarına dönüşüp insanların hak arama özgürlüklerinde ona yardımcı olacak yerde kendilerinin bu piyasa koşullarında sömürülmelerinden ötürü insanların bu hak arayışlarını kendileri için bir çıkar olarak görebileceklerdir. Bundan ötürü bu serbest mes-lek anlayışında bir amme hizmetine, bir amme hizmeti vazifesi gördüklerine dair görüşün ağırlık kazanması gerektiğini düşünüyorum.

Şimdi burada tabii avukatlık stajına bütün bu pratik eğitimin yüklenme-sinde ben buradaki temel sıkıntılardan biri olduğunu düşünüyorum. Lisans öğrencilerinin pratik hukuk eğitimini lisansta öğretim görürken de edinmele-rini gerektiğini düşünüyorum. İşte Amerika'daki hukuk klinikleri modelinin Türkiye'ye bir şekilde uyarlanarak lisans eğitiminde öğrenim görmekte olan öğrencilerimizin bir şekilde adliye mekanizmasıyla tanışıp işte kolluk meka-nizmasıyla, infaz kurumlarıyla bir şekilde ilişki kurarak oradaki düzenin de daha lisans dönemindeyken öğrenilmesi gerektiği konusundayım. Yine tabii burada baro-stajyer ilişkisinin de tekrar gözden geçirilerek baroların stajyer avukatların haklarını korumak için daha da çaba sarf etmeleri, özellikle ikin-ci altı aylık dönemde bir avukat yanında çalışan avukat stajyerinin mesleki

donanımının kazanılmasında yanında çalıştığı avukatın da azami gayret göstermesinde baronun da baskı kurması gerektiğini düşünmekteyim. Burada stajyer avukatın altı aylık bir süre zarfında bir işte kıdemli avukatın yanına bırakılarak altı ayın sonunda kendisine ruhsat verilmesinin doğru olmadığı kanaatindeyim. Barolar nezdinde kurulacak komisyonlarca bu ikinci altı aylık dönemde değişik avukatların yanında belki değişik davalarda bu stajyer avukatların stajları süresince daha yetkin bir kimliğe bürünmesi için bir komisyon kurulması ve bu komisyon nezdinde ikinci altı aylık stajın devam ettirilmesi kanaatindeyim. Yine baroların adliyelerde stajyer avukatların uğramış oldukları mobbinge bir çare arayarak hâkimler ile stajyer avukatların ilişkileri veyahut da adliyede çalışan diğer memurlarla stajyer avukatların arasındaki ilişkilerde de eğer avukatlık mesleğinin rencide edecek davranışlarda bulunulduğu saptanırsa onları bir şekilde uyararak yahut da stajyer avukata bir destek merkezi kurularak stajyer avukatın hem psikolojik hem de mesleki donanımına sahip olmasını sağlamaları gerektiğini düşünüyorum.

Yine son olarak şuna değinmek istiyorum; stajyer avukatların stajda gördükleri eğitimin staj süresince karşılaştıkları olanakların ülkenin tümünde aynı olmadığı aşikar. Mesela bir Ankara Barosunda staj yapan bir arkadaşımız her hafta bir sempozyumda, Baro nezdinde düzenlenen bir sempozyumda, bir kongreyle karşılaşabilmekte; işte Medeni Kanun, Borçlar Kanunu yahut da diğer mesleki edinimler mesela bir adabı muaşeret dersi Ankara Barosunda var. Her hafta bunların dersini alıyor stajyer arkadaşlarımız. Ama aynı imkanı bir Amasya Barosunda, bir Çankırı Barosunda yahut da bir Kastamonu Barosunda olmadığını görüyoruz. İşte burada Barolar Birliğinin gerekli vazifeyi üstlenmesi gerektiğini ve bu anlamda hukuk bilgisinin yanında diğer mesleki bilgilerin edinilmesi noktasında Barolar Birliğinin merkezden bir takım personel istihdam ederek yahut akademisyenlerden yardım alarak ülkenin taşra diye tabir ettiğimiz bölgelerinde bu hukuk bilgisi dışındaki mesleki yeterlilik için gereken işte adabı muaşeret kuralları olsun, halkla ilişkiler dersi olsun, psikoloji dersi olsun belki bunların da stajyer avukatlara bir şekilde verilmesi gerektiğini düşünmekteyim. Dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Biz de Sayın Değirmenci'ye çok teşekkür ederiz. Konuya genel olarak bir girişle başladı, ondan sonra da staj konusunu mümkün olduğu kadar kısa bir sürede anlatmaya çalıştı. Yani dertleri ortaya koydu, inşallah bunlar yankısını bulur da çözümler de getirilir.

Şimdi üçüncü konuşmacı olarak Kahan Onur Aslan, kendisi "Hukuk Öğretiminde Öğretici Eğitimi" konusunda konuşacak. Süreyi biliyorsunuz.

HUKUK ÖĞRETİMİNDE ÖĞRETİCİ EĞİTİMİ*

Kahan Onur ARSLAN

*Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Genel Kamu Hukuku A.B.D. Araştırma Görevlisi*

Özet

Hukuk fakültelerindeki kürsülerde diğer fakültelerde olduğu gibi akademisyenlerin derslere girebilmeleri için, “öğretim görevlisi, doktor, doçent ve profesör” unvanlarını almaları gerekmektedir. Bu unvanlar kişilerin bilimsel yeterliliklerinin göstergesi olarak kendilerine verilir. Fakat bu unvanlar kişinin alanında yetkin olduğunun bir göstergesi olmakla beraber kişinin öğretici olarak yetkinliği konusunda bir değer ifade etmemektedir.

Kişinin hukuku çok iyi biliyor olması, alanında yetkin olması; gerek lisans gerekse lisansüstü programlarında birikimini öğrencilere aynı yetkinlikte aktarabileceği ve ölçme değerlendirme teknikleri bakımından başarılı olabileceği yönünde bir karine teşkil edemez.

Bu bildiride hukuk öğretiminde akademisyenlerin bilimsel yeterliliklerinin yanı sıra öğretici olarak da asgari bir yetkinliğe sahip olmalarının gerektiği savunulmaktadır. Bildiriye göre, bu yetkinlik bir formasyon programı şeklinde düzenlenerek hizmet içi eğitim kapsamında akademisyenlere, öğreticilik bakımından asgari yeterlilikler kazandırabilecektir.

* Katılımcının isteği üzerine, kongrede sunulmuş olan bildirinin katılımcı tarafından metin haline getirilmiş şekli yayımlanmaktadır.

EDUCATION FOR LECTURERS IN LEGAL EDUCATION

Abstract

As the many of other lecturers, the lecturers in law faculty must have some academic titles that prelector, doctor, associate professor or professor for attending lessons in faculty. These titles shows that they are sufficient about their area of expertise. But these titles does not means that these lecturers are sufficient for teaching about their are of expertise.

In law faculties of Turkey, lecturers are not subjected to an education about pedagogy. So in this announcement, it argued that a pedagogy formation for law lecturers in Turkey.

I. GİRİŞ

Üniversiteler, mali ya da siyasi değerlendirmelerden bağımsız ve ortak insani deneyimler olarak görülen yüksek entelektüel etkinliklerin “saikleri”ni kavramaya başlamak için uygun koşulların oluşturulduğu yerlerdir. Bu yönüyle üniversitelerde sadece sormak ve yanıtlamaktan ibaret olmayan çok yönlü bir bilimsel faaliyet yürütülür. Bu bilimsel faaliyet gerek yayınlar yoluyla gerekse akademisyenler ile öğrencilerin karşılıklı etkileşimleri ile dar sınırlara hapsolmaktan kurtulur. Böylece bilginin gerek bölgesel gerekse evrensel paylaşımı sağlanmış olur.

Akademisyenlerin ulaştıkları bilgileri yayın yoluyla paylaşmaları sırasında yayınların bilimsel yeterlilikleri ve etkinlikleri hakem heyetleri veya bilimsel kurullar aracılığıyla değerlendirilmektedir. Ancak akademisyenler ile öğrenciler arasındaki karşılıklı etkileşim (özellikle de bu etkileşimin en önemli metodu olan ders işlenişi) herhangi bir bilimsel yeterlilik değerlendirmesine tabi tutulamamaktadır.

Hukuk fakültelerindeki kürsülerde de diğer fakültelerde olduğu gibi akademisyenlerin derslere girebilmeleri için, “öğretim görevlisi, doktor, doçent ve profesör” unvanlarını almaları gerekmektedir. Bu unvanlar kişilerin bilimsel yeterliliklerinin göstergesi olarak kendilerine verilir. Fakat bu unvanlar kişinin alanında yetkin olduğunun bir göstergesi olmakla beraber kişinin öğretici olarak yetkinliği konusunda bir değer ifade etmemektedir.

Kişinin hukuku çok iyi biliyor olması, alanında yetkin olması; gerek lisans gerekse lisansüstü programlarında birikimini öğrencilere aynı yetkinlikte aktarabileceği ve ölçme değerlendirme teknikleri bakımından başarılı olabileceği yönünde bir karine teşkil edemez.

Bu sebeple, bildirimizde hukuk öğretiminde öğreticilerin bilimsel yeterliliklerinin yanı sıra öğretici olarak asgari bir yetkinliğe sahip olmalarının gerektiğini savunuyoruz. Bu yetkinliğin bir formasyon programı şeklinde dü-

zenlenerek hizmet içi eğitim kapsamında akademisyenlere, öğreticilik bakımından asgari yeterlilikleri kazandırabileceğini düşünüyoruz.

II. BİR ÖĞRETİCİ OLARAK HUKUKÇU

Üzerinde uzlaşmış genel geçer bir tanımı olmamakla birlikte hukuk, amacı toplumu oluşturan bireylerin özgürlüklerini ve menfaatlerini karşılıklı olarak dengede tutmak olan, yetkili ve resmi bir otorite tarafından kuralları belirlenmiş, bu nedenle de sürekliliğinin sağlanması ve bağlayıcı olması amacıyla kamu gücü ayrıcalığı kullanılmasının meşru görüldüğü bir sistemdir. Hukukçu ise, en basit tanımıyla hukukla uğraşan kişidir.

Öyleyse hukukçunun işi, bireylerin hak ve menfaatlerini karşılıklı olarak dengede tutacak kuralları keşfetmek ve kuralların meşruluğu ile sürekliliğinin sağlanması için gerekli olan unsurları belirlemektir.

Görüldüğü ve bilindiği üzere, hukuk ve hukukçuyla ilgili her iki tanıda da öğreticilik ya da eğiticilik kavramları yer bulmaz.

Öğretme, bir kişiye bilinmeyen bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak faaliyetidir. Öğretici ya da öğretmen ise öğretme, yetiştirme ve açıklama özelliği bulunan ve bunu meslek haline getirmiş olan kişidir.

Öyleyse “hukuk öğreticisi” bir kişiye hukuk alanında bilmediği konularda bilgi ve beceri kazandırmayı ve o kişiyi hukuk alanında yetiştirmeyi meslek haline getirmiş kişidir. Daha kısa bir ifadeyle bu kişi tek işi bu olmamakla birlikte aslında bir “hukuk öğretmenidir”.

Bu nedenle hukuk öğretmeni her ideal öğretmende olması gerektiği gibi,

- öğrencilerine değer vermeli, saygı göstermeli ve onları anlamalı,
- öğrencilerin öğrenebileceğine ve başaracağına inanmalı,
- ulusal ve evrensel değerlere önem vermeli,
- öz değerlendirme yapmalı,
- kişisel gelişimini sürekli kılmalıdır.

Öğretmenlik mesleğinin geleneksel olarak üç boyuta sahip olduğu bilinir: Alan Bilgisi, Öğretmenlik Meslek Bilgisi ve Genel Kültür. Öyleyse ideal “hukuk öğretmenleri” de öğretmenlik mesleğinin bu üç boyutu ile donanmış olmalıdırlar.

A. Alan Bilgisi

Öğretmenlik mesleğini icra etmek isteyen her birey, belirli bir alanda uzmanlık bilgisine sahip olmalıdır. Nasıl fen bilgisi öğretmeni fen konusunda, tarih öğretmeni tarih konusunda, felsefe öğretmeni felsefe konusunda gerekli

olan alan bilgisine sahip olmalı ise “hukuk öğretmeni” de öğreteceği hukuk alanıyla ilgili gerekli alan bilgisine sahip olmalıdır. Kişinin bilmediği bir bilgiyi başkasına öğretebilmesi düşünülemez.

Bu noktada hukuk fakültesi kürsülerinde hukuk öğretecek akademisyenlerin isimlerinin başında bulunan “öğretim görevlisi, doktor, doçent ve profesör” unvanları bu kişilerin alan bilgisi boyutundaki yeterliliklerine karine teşkil etmektedir. Dolayısıyla hukuk öğretiminde teorik olarak öğrencilerin alan bilgisi konusunda yetkinlikleri hususunda bir şüphe bulunmamaktadır ya da en azından bulunmamalıdır.

B. Öğretmenlik Meslek Bilgisi

Öğretmenlik mesleğinde alan bilgisi ne kadar önemli ise meslek bilgisi de en az onun kadar önemlidir. Bir konu, bir kural, bir uygulama, bir bilgi veya beceri ne kadar iyi bilinirse bilinsin, bu bilgi onun öğrenene aktarılmasının etkili ve başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için yeterli değildir. Eğer öğretilmesi için gerekli olan bilgi, beceri ve tutumlar öğretilirken mevcut değilse konunun bilinmesi hiçbir anlam ifade etmez. Öğretmenin başarılı bir öğretme işini gerçekleştirmesi alan bilgisinin yanında o bilginin nasıl verimli bir şekilde öğretilebileceğinin bilinmesini ve uygulanabilmesini gerektirmektedir. Öğretmen, konu alanını ne kadar iyi bilirse bilsin, sahip olduğu bilgileri öğrencilerine aktaramazsa mesleğinde başarılı olamaz. Öyleyse alan bilgisi, öğrenciler için öğretmenlik meslek bilgisi ile birlikte bir anlam kazanmaktadır.

Öğretmenlik meslek bilgisi beş başlık altında toplanmaktadır. Bunlar:

- Öğretim Sürecini Planlama
- Çeşitlilik Sunabilme
- Öğretim Süresini ve Sürecini Etkili Kullanma
- Katılımcı Öğretim Ortamı Düzenleme
- Öğrencilerdeki Değişimi/Gelişimi İzleme başlıklarıdır.

“*Öğretim sürecini planlama*”, iyi hazırlanmış bir öğretim planı ile öğrenciyi derse katarak derse hazırlanma ve gerektiğinde öğrenci beklentilerine cevap verebilecek şekilde planı değiştirerek alternatif etkinlikler sunabilmek ile gerçekleşebilir. Bunun için öğretmenin deneyimli, esnek ve uyarlayıcı olması gerekir.

“*Çeşitlilik sunabilme*” ise öğretmenin ders esnasında konunun ana temasından fazla uzaklaşmadan çeşitli yol ve etkinliklere yer verebilmesidir. Bunu yapabilmek için özellikle teknolojiye yararlanmak hatta imkân dâhilinde ise konunun uzmanlarını sınıfa getirmek gerekebilir. Böylece öğrencilerin hem bakış açıları gelişmiş olur hem de farklı kaynaklardan bilgi edinmiş olurlar.

“*Öğrenim süresini ve sürecini etkili kullanabilme*” her şeyden önce öğretmenin derse hazırlıklı ve zamanında girmesi ile ilgilidir. Ayrıca, öğretmen ders süresinin nasıl değerlendirileceğini iyi bilmelidir. Dersin uzatıldığını hissedenden öğrenci dersten kopacaktır. Bunun için, öğrencilerin soracağı sorular akıllıca cevaplanmalı ve dersin süresi etkili şekilde tamamlanmalıdır.

“*Katılımcı öğretim ortamı düzenleme*”, öğrencileri düşünmeye, öğrenmeye teşvik edici sorular sorarak, katılımcı öğretim yöntem ve tekniklerini iyi bilerek ve uygulayarak mümkün olabilir.

“*Öğrencilerdeki değişim ve gelişimi izleme*” de başarılı bir öğretmen olabilmek için gerekli koşullardandır. Bu sebeple eğer mümkünse öğretmen sınıftaki alana ilgili ve başarılı öğrencileri tespit ve teşvik etmeli; başarısız öğrencileri ise başarıya yönlendirmek için gerekli tedbirleri almalıdır. Ancak kabul edilmelidir ki günümüzde hukuk fakültelerinin sınıf mevcutlarının 200’lerin hatta bazı fakültelerde 800’lerin 1000’lerin üzerinde olması öğrencilerdeki değişim ve gelişimi etkili olarak izlemeyi neredeyse imkânsız hale getirmektedir.

C. Genel Kültür

Öğretmenlik mesleğinin üçüncü ve son boyutu olan genel kültür, her şeyden önce öğrencinin kürsüdeki öğretmene saygı göstermesi ve derse daha iyi odaklanmasını sağlayacak olan boyuttur. Öğretmen, öğrencilere saf akademik bilginin yanı sıra bu bilgileri güncel hayatta nerelerde ve nasıl kullanmaları gerektiğini de öğretmelidir.

Öğrencilerin soracakları güncel sorulara düzeyli ve yeterli cevaplar verebilen öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki otoriteleri saygınlık temelinde sağlamlaşacaktır.

Bilindiği üzere bu beceriler öğretmen olmak isteyenlere eğitim fakültelerinde kapsamlı bir eğitim programı çerçevesinde kazandırılmaktadır. Ancak hukuk fakültesi, hukuk alanında yüksek lisans ve yine hukuk alanında bir doktora programının ardından; eğitim bilimleri konusunda herhangi bir altyapısal donanım kazanmadan hukuk fakültelerinde öğretim elemanı ya da öğretim üyesi olarak göreve başlamış bir kişi olan hukuk öğretmenlerine bu niteliklerin nasıl kazandırılabileceği sorusunu sormak gerekmektedir.

Bu sorunun cevabını aşağıda hukuk fakülteleri için önerdiğimiz pedagojik formasyon çerçevesinde cevaplamaya çalışacağız.

III. HUKUK FAKÜLTELERİ İÇİN PEDAGOJİK FORMASYON

A. Neden Formasyon?

Pedagoji, İngilizce “Pedagogy” kelimesinden gelen “eğitim bilim ve teorisi” anlamını taşıyan bir kelimedir.

Formasyon ise İngilizce “Formation” kelimesinin Türkçesi olan “biçimlenme” olarak çevirebileceğimiz bir kelimedir.

Kelime anlamlarıyla bakıldığında “**Pedagojik Formasyon**” eğitim, öğretim verebilmek için sahip olunması gereken biçimlenme, oluşum olarak düşünülebilir. Diğer bir deyişle “Pedagojik Formasyon” eğitimi, öğretmen olabilmek için sahip olunması gereken bir eğitimidir.

Öyleyse yukarıda da izaha çalıştığımız üzere, hukuk fakültelerinde görev yapacak olan akademisyenlerin, eğitim bilimi ve teorisi hakkında asgari birikime sahip olabilmeleri ve öğretmenlik mesleğine en azından temel teşkil edecek asgari becerileri kazanmalarına olanak sağlamak amacıyla, ülkemizde eğitim fakültesi mezunu dışındaki lisans mezunlarından öğretmenlik yapmak isteyenlere de verilebilen pedagojik formasyonu almaları gerekmektedir.

B. Nasıl Bir Formasyon (İçerik) ?

Hukukçu akademisyenlere, öğretmenlik mesleğine temel teşkil edebilecek asgari becerileri kazandırabilmek amacıyla verilecek Pedagojik Formasyon programının iki eğitim öğretim dönemi yani 14 haftalık bir süreçte tamamlanması uygun olacaktır. Programda genel olarak 8 çeşit eğitim bulunmalıdır:

- Eğitim Bilimine Giriş
- Eğitim Psikolojisi
- Öğrenme, Öğretme Kuram ve Yaklaşımları
- Ölçme ve Değerlendirme
- Sınıf Yönetimi
- Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı
- Program Geliştirme ve Öğretim
- Hukuk Öğretim Yöntemleri

Bu eğitimlerin içeriğine baktığımızda;

1) Eğitim Bilimine Giriş eğitimi esas olarak, bir öğretmenin sahip olması gereken temel öğretmenlik mesleği kültürünü kazandırmayı amaçlamaktadır. Eğitim Bilimine Giriş eğitimi ile hukukçu akademisyen, pedagoji ile ilgili temel kavramlar ile eğitimin; bilim, toplum, psikoloji, felsefe ve ekonomi gibi alanlarla olan ilişkisi ve genel olarak eğitim sistemi hakkında gerekli birikimleri kazanacaktır. Pedagojik Formasyon programı içerisinde haftada 2 saatlik bir süreçte tamamlanabilir.

2) Eğitim Psikolojisi eğitimi, öğrencilerin zihinsel olarak bilgiyi nasıl kazandıklarını, nasıl işlediklerini ve nasıl süreçlendirdiklerini anlamaya katkı sağ-

lar. Bunun yanında öğrencilerin hangi bilgileri en verimli şekilde hangi şartlar altında öğrenebileceklerinin bilgisini sunar. Eğitim psikolojisi kapsamında ele alınan davranışçı, bilişsel ve sosyal öğrenme yaklaşımları, akademik ve sosyal becerilerin gelişimiyle öğrenme süreçleri hakkında kapsamlı ipuçları verir.

Eğitim psikolojisi, ayrıca öğrencilerin öğrenme öncesi ve sonrası neler bildiklerini ölçebilecek teknikleri öğretir. Ölçme değerlendirmenin ötesinde elde edilen sonuçların nasıl kullanılabileceğinin bilgisini sunar.

Önerdiğimiz Pedagojik Formasyon programı içerisinde Eğitim Psikolojisi eğitimi haftada 2 saatlik bir süreçte tamamlanabilir.

3) Öğrenme Öğretme Kuram ve Yaklaşımları eğitimi ile hukukçu akademisyenlere öğretimle ilgili temel kavramlar, öğretimde planlama, eğitim öğretim ilkeleri ve öğretim stratejileri, öğretim yöntem ve teknikleri ile öğretim hizmetinin niteliğini artırmada başvurulacak yöntemler konularında gerekli birikimin sağlanması amaçlanmaktadır. Eğitimin Formasyon içerisindeki yerini haftada 3 saat olarak önermekteyiz.

4) Ölçme ve Değerlendirme eğitimi hukukçu akademisyenler için önerdiğimiz Pedagojik Formasyonun belki de en çok üzerinde durulması gereken kısmıdır. Çünkü bir eğitim sisteminin işleyişinin izlenmesi, kontrol edilmesi ve gelişimin sağlanması bakımından ölçme ve değerlendirme oldukça önemli işlevlere sahiptir. Etkili biçimde uygulanan ölçme ve değerlendirme etkinlikleri sayesinde öğretim sürecinin etkinliği ve güvenilirliği artar.

Değerlendirmenin belki de en açık nedenlerinden biri eğitimle ilgili herkeşe, öğrencinin öğretmeninin hedeflediği noktalara ne kadar ulaştığının açık, anlamlı ve kullanışlı bir özeti verilmesidir. Bundan başka değerlendirme, verilen eğitimin yeterliliği ya da yetersizliğine ilişkin veriler ortaya koyarak sürecin başarı düzeyi hakkında bilgi verir ve bir sonraki eğitim dönemi için bir referans teşkil eder.

Bir bilim adamı olan hukukçu akademisyen, bir öğretmen olarak yürüttüğü eğitim sürecinde öğrencilerinin ve dahi kendisinin performansını bilimsel olarak kabul edilebilir, yani nesnel ve ampirik verilere dayalı bir ölçme faaliyeti sonunda belirlemeli ve elde ettiği verileri yine bilimsel olarak kabul edilebilir bir değerlendirmeye tabi tutmalıdır.

Değerlendirme, bir karar verme işidir. Karar da, bilgi toplama ve toplanan bilginin bazı standartlarla karşılaştırılması sonucu elde edilir. Bir başka deyişle, değerlendirme, ölçme sonucu elde edilen verilerin bir ölçütle karşılaştırılmak suretiyle anlamlandırılması ve işe yarar hale getirilmesidir. Bu sebeple sağlıklı bir değerlendirme ancak, ampirik verilere dayalı olarak gerçekleştirilen sistematik bir ölçme faaliyeti ile mümkün olabilir.

Bu sebeplerle hukukçu akademisyenler için önerdiğimiz formasyon içeri-

sindeki ölçme ve değerlendirme eğitimi ile akademisyenlere, güncel ölçme ve değerlendirme teknikleri hakkında gerekli donanımın kazandırılması amaçlanmaktadır. Ölçme ve değerlendirme eğitiminin Formasyon içindeki yerini haftada 3 saat olarak önermekteyiz.

5) Etkili bir eğitim için bir başka koşul da, etkili bir sınıf yönetiminin sağlanmasıdır. Etkili bir sınıf yönetimin sağlanması için öğretmenin analitik ve çoklu bir yaklaşım sürecini yürütmesi gereklidir. Bu süreç, istenilen sınıf koşullarının tanımlanması; var olan sınıf koşullarının analiz edilmesi, yönetsel yaklaşımlardan yararlanmak ve uygulayacaklarını seçmek ve sınıf yönetiminin etkililiğini değerlendirmek başlıklarıyla tanımlanabilir.

Özellikle hukuk fakültelerinin kalabalık amfileri göz önünde bulundurulduğunda, sınıf yönetimi bir hukukçu akademisyen için başarıyla yerine getirilmesi gereken belki de en temel ve en zor görev olarak karşımıza çıkmaktadır. Önerdiğimiz formasyon içerisindeki sınıf yönetimi eğitimi ile hukukçu akademisyenlere, bu temel ve zor görevin üstesinden hakkıyla gelebilmek için gerekli becerileri kazandırmak amaçlanmaktadır. Sınıf yönetimi eğitimini formasyon sürecinde haftada 2 saat olarak önermekteyiz.

6) Malum olduğu üzere ders işlenişinde anlatımın görsel materyallerle zenginleştirilmesi, eğitim sürecini daha etkili ve verimli hale getirmektedir. Araştırmalara göre öğrenmelerin çoğu görsel betimlemeler yoluyla gerçekleşmektedir. Çünkü, görsel öğeler:

- * Dikkat çekici oluşları dolayısıyla güdüleyicidir.
- * Dikkati canlı tutmada etkilidir.
- * Öğrencilerin duygusal tepkiler vermelerini sağlar.
- * Kavramları somutlaştırır.
- * Anlatılması ve anlaşılması zor kavramları basitleştirir.
- * Şekiller yoluyla bilginin düzenlenmesi sayesinde bilginin kolay algılanmasını sağlar.
- * Kavramlarla ilgili öğeler arasındaki ilişkiler örgüt şemaları ve akım şemaları ile kolayca verilebilir.
- * Bazı öğrencilerin kaçırmaları olası noktaları anlama fırsatı verebilirler.

Elbette anlatımı destekleyici bu görsel materyali hazırlamanın bir takım teknikleri vardır. İşte formasyon içerisinde bir saati uygulama olmak üzere haftada 2 saat olarak önerdiğimiz Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı eğitimi ile hukukçu akademisyenlere etkili bir eğitim materyali hazırlayabilmek için gerekli becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır.

7) Program Geliştirme ve Öğretim eğitimi, şimdiye kadar önerdiğimiz

eğitimlerden daha kapsayıcı, hem makro hem de mikro düzeyde eğitime katkı sağlayacak olan eğitimidir.

Eğitim, formal ve informal olmak üzere iki bölüme ayrılır. Formal eğitim, bireyin örgün veya yaygın olarak sınıflandırdığımız sistematik bir yapı içerisinde okul öncesinden başlayıp lisansüstü eğitimini de kapsayacak şekilde alabileceği eğitimidir. Daha kısa ifade etmek gerekirse formal eğitim okullarda verilen eğitimidir.

Öğretim programı ise, bir formal eğitim kurumunda uygulanacak olan sistemin belirlenmesi ve hayata geçirilmesi; yani öğretimin planlı şeklinin oluşturulmasıdır. Bu bakımdan program geliştirme, eğitim kurumlarının bir nevi anayasalarının hazırlanması işlevine hizmet eder.

Bu bakımdan hukuk fakültelerinde ideal eğitim programlamasının yapılabilmesi için, hukukçu akademisyenlerin program geliştirme ve öğretim eğitimi ile gerekli becerileri kazanmaları gerekmektedir. Bu sebeple haftada 2 saatlik program geliştirme ve öğretim eğitimi formasyon programı içerisinde önerilmektedir.

8) Son olarak her disiplinin kendine özgü bir öğretim metodu olduğundan söz edilebilir. Öyle ki resim, müzik, heykel ve benzeri sanat alanlarının öğretim tekniği ile sporla ilgili bir alanda uygulanacak olan öğretim tekniği birbirinden farklıdır. Ya da fen bilimleri alanında uygulanacak öğretim tekniği ile sosyal bilimler alanında uygulanacak öğretim tekniği... İşte bu sebeple hukukçu akademisyenlerin yukarıda saydığımız eğitimlerin yanı sıra hukuka özgü, özel öğretim tekniklerini de bilmeleri gerekmektedir.

Bu sekiz temel eğitim için şu şekilde bir program önerilebilir:

1. DÖNEM (ilk 7 hafta)		
	1. GÜN	2. GÜN
1. Saat	Eğt. Bil. Giriş	Öğrt. Kuram ve Yaklaşımları
2. Saat	Eğt. Bil. Giriş	Öğrt. Kuram ve Yaklaşımları
3. Saat	Eğitim Psikolojisi	Öğrt. Kuram ve Yaklaşımları
4. Saat	Eğitim Psikolojisi	Sınıf Yönetimi
5. Saat		Sınıf Yönetimi

2. DÖNEM (ikinci 7 hafta)		
	1. GÜN	2. GÜN
1. Saat	Ölçme ve Değerlendirme	Program Geliştirme ve Öğrt.
2. Saat	Ölçme ve Değerlendirme	Program Geliştirme ve Öğrt.
3. Saat	Ölçme ve Değerlendirme	Hukuk Öğretim Yöntemleri
4. Saat	Öğrt. Teknolojileri ve Mat.	Hukuk Öğretim Yöntemleri
5. Saat	Öğrt. Teknolojileri ve Mat.	

IV. SONUÇ

Bu bildiri ile Amerika yeniden keşfedilmemiş, sadece üzerinde yıllardır tartışılan ve zaman zaman gündeme gelen pedagojik formasyon meselesine içeriğine de ışık tutacak şekilde somut bir öneri getirilmek istenmiştir.

Elbette, ülkemizde özellikle hukuk alanında çalışan akademisyenlerin iş yükleri ve yoğun çalışma tempoları göz önünde tutulduğunda bu bildiride gündeme getirilen pedagojik formasyonun, akademisyenler üzerinde yaratacağı ekstra iş yükü göz önünde bulundurulmaktadır.

Ancak ülkemizde hukuk eğitiminin daha güncel ve daha bilimsel eğitim metotları ile daha kaliteli bir düzeye, yani muasır medeniyetler seviyesine çıkarılabilmesi için türlü bahaneler üreterek bilimselliği ötelemek yerine, ilgili herkesin taşın altına elini koyduğu özverili çalışmalar ışığında hazırlanacak bir reformun gerçekleşmesi gerektiği ortadadır. Bu bildiride önerilen pedagojik formasyon, başarılması gereken hukuk eğitimi reformunun sadece küçük bir parçasını teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

BAŞOL, Gülşah (Edt.), Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2008.

ÖZBAY, Yaşar / ERKAN, Serdar (Edt.), Eğitim Psikolojisi, Pegem Akademi, Ankara, 2008.

SARACALOĞLU, Asuman Seda / BAHAR, Hüseyin Hüsnü (Edt.), Öğretim İlke ve Yöntemleri, Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2010.

SARPKAYA, Ruhi (Edt.), Sınıf Yönetimi, İhtiyaç Yayıncılık, Ankara, 2011.

TAŞPINAR, Mehmet (Edt.), Eğitim Bilimine Giriş, Elhan Kitap, Ankara, 2012.

TURGUT, M. Fuat / BAYKUL, Yaşar, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, Pegem Akademi, Ankara, 2012.

<http://www.yukseklisans.com.tr/pedagojikformasyon.php>,
26.09.2013.

E.T.

[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts)HYPERLINK “http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts”, E.T. 26.09.2013.

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Tamam, doldu saat.

Kahan ONUR ARSLAN

Hocam 1 dakika müsaadenizle... Son olarak, her disiplinin kendine özgün öğretim metodu olduğundan söz edilebilir. Nasıl resim, müzik, heykel ve benzeri sanatlar alanlarında öğretim tekniği ile spor ve ilgili alanlarda uygulanacak öğretim tekniği birbirinden farklıysa gen bilimleri veya sosyal bilimlerinde ele alınan öğretim teknikleri de birbirlerinden farklıdır. Hukuk için bulunacak bir öğretim tekniğine de hukuk öğretimi tekniği diyoruz.

Bu temel sekiz alan sunumda gördüğünüz gibi bir ders programı ile önerilmektedir. Sonuç olarak şunu söylemek istiyorum, bu bildiri ile Amerika yeniden keşfedilmemiş sadece üzerinde yıllardır tartışılan ve zaman zaman gündeme gelen pedagojik formasyon meselesinin içeriğine de ışık tutacak şekilde somut bir öneri getirilmek istenmiştir. Elbette ülkemizde özellikle hukuk alanında çalışan akademisyenlerin güçlükleri ve yoğun çalışma tempoları göz önünde tutulduğunda bu bildiride gündeme getirilen pedagojik formasyonun akademisyenler üzerinde yaratacağı ekstra işgücü göz önünde bulundurulmaktadır. Ancak ülkemizde hukuk eğitiminin daha güncel ve daha bilimsel eğitim metotlarıyla daha nitelikli bir düzeye yani muasır medeniyetler seviyesine çıkarılabilmesi için türlü bahaneler üreterek bilimselliği ötelemek yerine ilgili herkesin taşın altına elini koyduğu, özverili çalışmalar ışığında hazırlanacak bir reformun gerçekleşmesi gerektiği ortadadır. Bu bildiride önerilen pedagojik formasyonun başarılmaması gereken hukuk eğitimi reformunun sadece küçük bir parçasını teşkil etmektedir.

Süremi aştığım için Sayın Başkandan ve hepinizden özür diliyorum. Herkese saygı ve selamlarımı sunuyorum.

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Konular çok önemli saatlerce konuşulabilir. Özellikle Onur Bey'e teşekkür ederiz; hem konuyu, sorunu ortaya koydu hem somut bir takım çözüm yolları önerdi. Tabii bu kadar kısa süre içinde daha fazlasını yapması mümkün değildi ama beyninde çok büyük bilgiler var herhalde, günün birinde onlardan da yararlanırsınız.

Şimdi efendim, sorular için 2 dakikamız var. Bana verilen süreye göre öyle! Ne yapalım bilmiyorum. Evvela bir usul konusunu halledelim de, nasıl yapacağız?

TARTIŞMALAR

KATILIMCI

Öbür salonda da daha devam ediyor olabilir.

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Ama geç başladık galiba, nasıl oldu ben de anlamadım saat 11.00 oldu. 11.00'de de ikinci toplantının başlaması lazım, kahve arasını dahi veremiyoruz. Ama ben isterseniz bir 15 dakika ayıralım şimdi.

KATILIMCI

Öbür salonla ilgili bir bilgi geldi, orada da soru-cevap kısmına geçilmiş.

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Tamam, onlarla bir denkleştiririz ve oradan siz bakarsınız onlar bitirdiyse biz de bitiririz. Efendim 15 dakikalık bir soru-cevap kısmına geçiyoruz. Sizin bir sorunuz var galiba, soru olarak yapılmasını rica edeceğim yani tebliğ olarak değil de soru...

KATILIMCI

Şimdi konuşmacı önemli bir konuya değindi. Fakat Türkiye'de öğretmen yetiştirme sorunu çözülememiş. Ben uzun süre eğitim fakültelerinde görev yaptım, oradaki öğretmenler bilmiyor bu işi değil hukuk fakültesi bilsin. Ni-yazi Berkes'in Türkiye İktisat Tarihi diye bir kitabı var, o kitabın bir yerinde

diyor ki, Türkiye'nin iktisat tarihi yazıldı mı? Yahu genel tarihi yazılmadı ki diyor iktisat tarihi yazılsın! Bunun gibi Türkiye'de öğretmen yetiştirme sorunu çözülmemiş, arkadaşımızın söylediklerinin hepsi doğru. Bunu ancak hizmet içi veya hizmet sonrası bir eğitimle YÖK'te çözmek mümkün çünkü bu bir uzman işi ve bir de bu iş için kişinin yetişmesi gerekiyor. Örneğin eğitimde üç tür davranış kazandırıyoruz; bilişsel davranışlar, duyuşsal davranışlar bir de psiko-motor davranışlar. Bunlara göre öğretim yöntemleri birbirinden farklı oluyor. Yine öğretmen ille ders anlatan kişi değil öğrenmeyi kılavuzlayan kişidir. Bizim kafamızdaki imaj devamlı olarak öğretmen anlatır, bu da değil. Ölçme-değerlendirme ayrı bir iş, eğitim programlarının hazırlanması ayrı bir iş, genel resmi görmek, özel resmi görmek ayrı bir iş. Bugünkü durumda hukuk fakültelerinin değil de YÖK'ün yapacağı hizmet sonrası bir eğitimle mümkün. Bir de bu alanda bir anabilim dalı veyahut da bilim dalı açılabilir, uzman yetiştirmek gerekiyor. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Efendim, katınızdan dolayı teşekkür ederiz. Zannediyorum arkadaşımız da not almıştır, zaten biliyordur da herhalde bunları ama bir problem,

KATILIMCI

Ben bir şeye daha değineyim, diğer dallarda da bu konu üzerinde duran yok. Benim gördüğüm kadarıyla tıp bilimlerinde Nusret Fişek bunun üzerinde durmuş bir, askerler arasında da efendim İzmir'de Gaziemir'de görev yapan Hacettepe'de doktora yapan Osman Yaralıoğlu pilot eğitimi konusunda bir doktora yapmış. Demek ki hukuk kökenli olacak, eğitim bilimlerinde doktora yapacak. Eğitim bilimlerinde de üç dört alan var; araç-gereç kullanımı ayrı bir iş, program ayrı bir iş, rehberlik ayrı bir iş. Ona göre yani yapılır. Dediği doğru arkadaşımızın, önemli bir konu geliştirmek lazım...

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Hizmet gördüğüm Koç Üniversitesinde bu problem fark edilmiş, onun için öğretim üyeleri için ayrı bir kurs hazırlıyorlar ve bir pedagogu görevlendiriyorlar. O, onlara söylüyor nasıl ders anlatılması gerektiğini ama çok güç bir şey. Çünkü düşük sınıflar var, daha yetenekli yüksek puanlarla girenler var, hepsine uygulanacak bir şey,

KATILIMCI

Aynı durum iktisat için, tıp için hepsi için var.

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY*Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi*

Evet. Efendim, bir başka soru sormak isteyen. Buyurun...

Prof. Dr. Ayşe BOZTOSUN

Ben tüm konuşmacılarımıza çok teşekkür ediyorum. Burada öğrencilerimizi görüyorum, çok mutlu oldum onların katılımından dolayı da. Çünkü henüz öğrencilik hayatlarının başındalar ve bu tartışmalara tanık olmalarının son derece yararlı olduğunu düşünüyorum. Ben özellikle Kahan Bey'in sunumundan son derece etkilendim çünkü bir de özel olarak çaba sarf etmiş bu sunumu gerçekleştirmek için. İki aylık bir hazırlık sürecinden sonra bu sunumu bizimle paylaştı. Ben bu emeği, bu çabası için de ayrıca teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY*Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi*

Bilgisayarı vermişsiniz fena mı?

Prof. Dr. Ayşe BOZTOSUN

Bu konu asli konu, aslında sizin burada koyduğunuz başlıkların hepsinin oturum konusu edilip ondan sonra tartışılmaya başlanması gerekiyor. İyi uygulamalarımızı paylaşmamız gerekiyor. Yani hasbelkader belki de kendi yeteneği sayesinde biraz daha öğreticiliği olan hocalar çok iyi hoca diye adlandırılıyor, onlar istisna oluyor. Halbuki böyle bir önce ortak standartta buluşmamız gerekiyor, o da ancak sistematik bir eğitim sürecinden sonra olabilir. Zaten önermiş olayım, siz bu işi başlattınız dolayısıyla tohumu attınız. Erzincan'da bu işi biraz daha kurumsallaştırıp ikinci kongreyi üzerinize alsanız biz oraya gelsek ve biz o başlıkları tartışmaya başlasak.

Kahan Onur ARSLAN

Hocam çok güzel onurla... Benim maddi ve fiili imkansızlıklarımız var Erzincan'da. Çok büyük katılım olmaz belki ama daha küçük bir kongre olmasa da bir panel gibi bir şey belki düzenlenebilir devamı niteliğinde.

Prof. Dr. Ayşe BOZTOSUN

Olsun! Ben size şunu söyleyeyim yani hocalarımın hiçbirinden Kayseri'ye gelmek gelmiyordu bundan 11 yıl önce ama yapınca geliyorlar ve sonra çok şaşıyorlar ne karda güzlemiş diye. Dolayısıyla bunu bir fırsat olarak görebilirsiniz.

Kahan Onur ARSLAN

Dekan Bey'e iletirim Hocam.

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Yeni bir otel açarlar orada!

Kahan Onur ARSLAN

Hocam otelden bol bir şey yok da tamamen duygusal!

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Efendim başka soru?

KATILIMCI

Ben Kahan Bey üzerindeki baskıyı sürdürmeye devam etmek istiyorum. Acaba bahsettiğiniz sunum konunuzla ilgili öğretim üyelerinin pedagojik eğitimiyle ilgili öğretim üyeleri arasında bir araştırma yapma şansına sahip oldunuz mu ya da böyle bir çalışmadan haberdar mısınız? Gerekli görülüyor mu? Bu konuda bir anket çalışması örneği yaptınız mı?

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Başka? Tamam, o zaman 15 dakikaya sığdıracağız galiba. Şimdi soruların cevaplarına geçelim. Asıl sorulara size mi geldi? Daha doğrusu görüşler size geldi.

Kahan Onur ARSLAN

Aslında birinci görüş bildiren arkadaşımızdan başlayayım. Evet, eğitim bilimciler de bu işi bilmiyor mu, biliyor mu açıkçası ben onu tespit edebilecek bir çalışma yapmadım, onu değerlendirecek bir yetkinlikte de zaten değilim. Nitekim eğitim bilimleri alanında da bu dersi veren kişiler bu işin uzmanlığını yapmış, işte doktoralarını tamamlamış doçent ya da profesör olmuş olan insanlar. Dolayısıyla bir bilimsel yetkinlikleri olduğunu kabul ediyoruz yani olduğunu varsaymak durumundayız.

KATILIMCI

Bir şey söyleyeyim, sadece eğitim fakültelerinde eğitim bilimciler çalışmıyor başka alanlardan gelenler de var.

Kahan Onur ARSLAN

Muhakkak. Benim bu öğretimdeki pedagojik formasyon için önerdiğim şey aslında her üniversitenin kendi bünyesinde bu işi yapması değil. Sizin de bahsettiğiniz gibi YÖK'ün bünyesinde, bizim YÖK diye bir kurumumuz var kusura bakmayın gerekli gereksiz birçok şeye karışır ama aslında belki bunlarla uğraşması gerekiyor YÖK dediğimiz kurumun. Orada bir birim oluşturulması ve hukuk öğrencilerinin bir buçuk iki aylık bir süreçte orada dönüşümlü olarak misafir edilip gerekli imkanlar sağlanıp araştırma görevlisi olarak atanmış her akademisyenin bu süreç içerisinde doktorasını tamamlayana kadar iki aylık bir süreçle burada geçici bir eğitim dönemine tabi tutulması gibi bir proje. Ve bu eğitimi o yüzden sadece uzman kişilerin vermesi gerekiyor. Dediğiniz gibi hem hukuk altyapısına hem de eğitim bilimleri altyapısına ya da üst yapısına sahip olan insanların ortak tecrübelerine ve birikimlerini orada yansıtmaları gerekiyor. Sadece hukukçular iki saatlik pedagojik formasyon alıp biz eğitim bilimci olduk deyip bu işi yaparlarsa yine çok büyük sıkıntılar ortaya çıkar. Dediğiniz gibi belki hukuk lisans ve üstüne eğitim bilimlerinde bir yüksek lisans veya doktora programı ya da tam tersi eğitim bilimleri lisanslı ama hukukun da belli ölçüde işte yüksek lisans programını kazandırabilecek bazı becerilerine temel altyapılarını kazanmış birileri olabilir.

Ayşe Hocamın sorusuna ya da katkısına şöyle bir şey söyleyeyim. Çok doğru söylediniz Hocam, hani bunu tecrübesiyle sağlamlaştıran hocalarımız iyi hoca olarak biliniyorlar veya kendi kişisel yetenekleri de olabilir yani hocam “karizmatik lider” dediğimiz karizmatik hoca yani Allah vergisidir kişinin kendisinden gelir, zaten böyle bir yeteneği vardır kişinin. Şimdi bizde şöyle bir algı var, ben üç yıllık bir araştırma görevlisiyim çok eski de değilim aslında çok yeniyim sizlerin yanında ama usta-çırak ilişkisi deniyor ama unuttuğumuz bir şey var; üniversiteler lonca değil biz de ahi değiliz! Yani usta-çırak ilişkisiyle ustası iyi olan çırak amenna! Ustası kötüyse ne yapacak? Ne öğrenecek? Ne kadar öğretebilir? Dolayısıyla dediğiniz bir program yani bu usta-çırak ilişkisiyle götürülebilecek bir şey değil. Kaç tane usta vardır acaba o alanda? Bir genel kamu hukuku dersinde usta dediğiniz zaman hani beş isim, on isim falan sayılır. 71 tane fakülteden bahsediyoruz, buralarda bu derse giren hocalar var. Bunların içerisinde on tanesi usta ise geri kalan 60 tanesinin çırakları ne olacak? Ben herhangi bir hocamın burada asla yanlış anlaşılmasın, eleştirebilecek bir pozisyonda değilim ama eğer usta kötüyse ne olacak? Sadece bunu sormak istiyorum çırak eğitiminde.

Öğretim üyeleri içerisinde bir araştırma yapıldı mı denildi. Şimdi aslında üniversitelerde Hocam da bahsetti Sayın Oturum Başkanımız, bazı fakülteler bunu yerel anlamda yapıyorlar. Kendi öğretim üyelerine bu şekilde eğitim veriyorlar hatta bizim Erzincan Üniversitemizde de formasyon almış hocalarımız var, formasyon almamış hocalarımız var ve görüştüğüm zaman on-

ların birçoğu ile görüşme fırsatı buldum, görüştüğüm zaman gerçekten ciddi bir fark olduğunu bu kişiler de söylüyor. Genel olarak bir tepki var aslında pedagojik formasyon önerildiği zaman. Aslında Hocam siz tam olarak onu söylemek istediğiniz yani tepkilenmesi geldi mi? Onu söylemek istiyorsunuz. İşte ben onun için sunuş bildirimde şunu söylemiştim, üniversite bir bilim kurumuysa yaptığımız her işin bizim asgari bilim standartlarında yapılması gerekiyor. Dolayısıyla eğitim faaliyeti gerçekleştiriyorsak eğitimin biliminin ismi de pedagoji. Bu bilimden de az çok yararlanmak zorundayız, yararlanmak durumundayız. Biz hukukçuyuz, bu bize artı iş yükü getirir. O yüzden söyledim türlü bahaneler bulmaktansa iyi kötü herkesin elin, taşın altına bir şekilde koyması lazım. Belki tecrübeleriyle ileri düzeyde olan hocalarımız bunları kazanabilmişler, en azından benim için zorunlu hale getirin. Ben istesem de istemesem de alayım bu formasyonu! Yani bizden önceki nesil almamış olabilir ama sonraki nesle bunu zorunlu hale getirebilmek yine bizden önceki neslin elinde olan bir şey. Bugün benim dekanım bizim üniversitemizdeki herkes pedagojik formasyon alacak dediği zaman veya Rektör Bey böyle bir talimat verdiği zaman ben seve seve alacağım zaten illaki formasyonu. Ve bir neslin ve sonraki nesillerin belki kurtarabileceğimiz dediğim zaman da ciddi tepkiler de geldi yani bununla mı uğraşacağız diyenler oldu ama benim görüşüm bu, yani güzellekle olmuyorsa zorunlu olarak bunu yaptırmak lazım.

KATILIMCI

Bir şey paylaşabilir miyim? Ben doktoramı Kemal Alemdaroğlu döneminde İstanbul Üniversitesinde tamamladım ve bizim için zorunluydu. Biz böyle bir formasyondan ayrıca geçtik o dönem asistan olanlar. Üç aylık bir süreç içerisinde İstanbul Üniversitesinin hocaları ağırlıklı olmak üzere Haluk Yavuzer'ler vardı vesaire ve bu bahsettiğiniz formasyonu biz aldık.

Kahan Onur ARSLAN

Yerel bazda yapan üniversiteler var. Benim şanssızlığım ne? Ben niye alamıyorum mesela? Ben de almak isterim.

Prof. Dr. Tuğrul ANSAY

Oturum Başkanı, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Bu güne karda el yordamıyla yapıldı yani öğretim üyesi eğer ilgisi varsa alıyordu, bunu bilimsel bir şekle dönüştürmek lazım. Bir de şöyle bir uygulama var bazı üniversitelerde, sömestri sonunda anket veriyorlar. Hocalar öğrencilere veriyorlar, onlar dolduruyorlar iyi hoca-kötü hoca, işte iyi anlatıyor mu, anlatmıyor mu diye. Bunun da bir takım mahsurları olduğunu duyuyoruz. Yani kolay bir iş değil ama sorunu ortaya koyduk, masaya koyduk. Bir şey daha arz ettik, bundan sonraki toplantı Erzincan'da!

Efendim, çok teşekkür ediyoruz katıldığınız için, sorularınız için sizlere de çok teşekkürler konuşmalarınız için. Şimdi kaç dakika ara veriyoruz?

SUNUCU

Hocam biz de size çok teşekkür ediyoruz bu değerli sunuma oturum başkanlığı yaptığınız için. Sizden son bir ricamız olacak, değerli konuşmacılarımıza bir plaket takdimimiz olacak. Bu konuda yine sizden desteğinizi bekliyoruz. Sizi yoruyoruz Hocam ama affınıza sığınarak...

İKİNCİ GÜN

8 Kasım 2013

İKİNCİ OTURUM

Eham Toplantı Salonu

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Tebliğ Sunanlar

Darülfünun'dan Cumhuriyet'e Hukuk Eğitimi Müfredatı

Doç. Dr. Haluk SONGUR

Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

“Hukukun Feneri”

ve Günümüzde Hukukun Bir Sanat Olarak Öğretimi

Yrd. Doç. Dr. Gökçe ÇATALOLUK

İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Ahmet Halûk ATALAY

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Hukuk Öğretimindeki Eksikliklerin Uygulamaya Yansıması

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nihat KANBUR

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Ceza Hukuku A.B.D. Öğretim Üyesi

Fransa – Türkiye'deki Hukuk Eğitimindeki Farklılıklar
ve Gelecek Seçimine Etkisi

Esmâ TOK

Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

3. Sınıf Lisans Öğrencisi

Yakında Sinemalarda: “Hukuk ve Film” Yaklaşımı ve Hukuk Öğrenimi

Harun BODUR

Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve

Sosyolojisi A.B.D Araştırma Görevlisi

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, değerli katılımcılar, sevgili öğrenciler Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesinin düzenlemiş olduğu bu Hukuk Eğitimi Kongresinin ikinci gününün ikinci oturumuna hoş geldiniz. Program öyle dar bir alana konmuş ki burada katılımcı konuşmacı arkadaşlarımızla konuştuk ne yapabiliriz diye, şöyle bir sonuç ortaya çıkıyor; bir taraftan Cuma vakti diğer taraftan öğle yemeği var ki bizim bu sunumların hepsini tamamlamamız mümkün değil. Öğleden sonraya sarkacak. Onun için çok böyle aceleye getirmeden önce buradaki sunum sırasına göre başlayacağız, öğleden sonra kaldığı yerden devam edelim diyoruz. Ancak öğleden sonraki sunumları erken başlatalım, biz çok fazla sarkıtmayalım. 13.30 gibi yemekte ona göre ayarlasınlar, 13.30 gibi ya da 13.40 gibi tekrar burada kaldığı yerden devam edelim. Başka türlü şey yapmamız mümkün değil, sabah da geç başladı. Ondan sonraki oturum da ona göre başlasın diyoruz.

Evet, hepinize hoş geldiniz diyorum. Hukuk eğitimiyle ilgili bir kongrede, panelde öğrencilerin ilgisinin olması elbette gayet normal bir durum ama ben öbür oturumda öğrencilerin varlığını çok fazla göremedim. Vardı öğrenci arkadaşlarım ama Süleyman Demirel Hukuk Fakültesi öğrencileriydi çoğunlukla, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri herhalde Nihat Hoca'nın dersindeydi! Değil mi Hocam?

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nihat KANBUR

Yan tarafta, diğer paralel oturumda ağırlıklı olarak bulundular.

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

O arkadaşlar oradaydı.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nihat KANBUR

Benim 7 tane öğrencim vardı sınıfta kriminoloji dersinde, diğerleri kaçmış demek ki.

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Neyse, arkadaşlar bu hukuk eğitimi aslında sizler için yani sizlerin geleceğini burada tartışıyoruz. Hocaları da ilgilendiriyor ama hocalar zaten kamu görevlisi oldukları için, onlar bu eğitimi iyi de yapsalar kötü de yapsalar onlara bir hesap soran yok. Sadece gayret edersek belki olabilir ama hukuk eğitimi-

nin geleceği siz öğrenci arkadaşlarımız için, sizler için bunun için bu alandaki tartışmaya katılımı devam ettirin. Tartışma var, demek ki bizim zamanımızda olmayan bir tartışma. Türkiye’de hukuk fakültelerinin sayısı arttı, öğrenci sayısı arttı, yeni sınav sistemi tartışılıyor burada, işte öbür panelde gördünüz Almanya’da devlet sınavı var, benzer bir sınavın burada da Türkiye’ye de getirilmesi tartışmasına bu artık kanun taslağında yer alıyor. Avukatlık sınavı var. Bütün bunlar hukuk eğitiminin tümüne ilişkin hususlar. Bu nedenle öğrenci arkadaşlarımın, özellikle öğrenci arkadaşların hukuk eğitimi geleceği konusunda kafa yormalarını, fikir üretmelerini düşünüyorum, bekliyorum.

Evet, fazla konuşmadan hemen Haluk Songur Hocamıza söz veriyorum. Tanımayan arkadaşlarımız açısından Doçent Doktor Haluk Songur, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı Başkanı ve öğretim üyesi. Buyurun Sayın Hocam.

DARÜLFÜNUN'DAN CUMHURİYET'E HUKUK EĞİTİMİ MÜFREDATI

Doç. Dr. Haluk SONGUR

Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Efendim hepinize merhaba. Kıymetli hocalarım, kıymetli öğrenciler, hanımefendiler, beyefendiler, öncelikle Akdeniz Üniversitesi ve onun sevgili dekanını, öğretim üyelerini tebrik ediyorum. Her alanın bilim dalı olabilmesinin öncelikli gereklilikleri alanın konularının, sorunlarının belirlenmesidir. Eğer bir alanın konusu belirlenememişse yani tarifi ve tasnifi yapılamamışsa buna zaten bilim dalı dememiz mümkün olmuyor. Bu açıdan belki çok gecikmiş teşebbüs ama bu bir başlangıç olsun. Daha önce 1993 yılında yapılmış Barolar Birliğinin önderliğinde Adnan Gürüz Hocamızın editörlüğünde basılmış olan Hukuk Öğretimi Sempozyumu var fakat bunların ardı gelmemiş. Muharrem Hoca'nın da, Sevgili Dekanımızın temennisi önümüzdeki yıl bunu bir hukuk fakültesi üstlenirse tematik olarak müfredat üzerine, efendim öğretim üzerine, derslerin içerikleri üzerine ayrı ayrı bölümler oluşturulabilir, çalıştaylar oluşturulabilir.

Benim konum, ben biraz daha tarihsel bağlam içerisinde ele almaya çalışacağım. Fıkıh usulü dersi bağlamında hukuk bilimini konu edilen fıkıh usulleri dersi bağlamında Darülfünun'dan Cumhuriyet'e Hukuk Eğitimi ya da Hukuk Öğretimi tırnak içinde bu tartışmaları farkında olarak. Elimizdeki çalışma öncelikle genelde Darülfünun özellikle hukuk mekteplerinin kuruluşundan cumhuriyete kadar hukuk öğretiminin ders müfredatı üzerinden fıkıh usulü dersinin kaldırılması ve sonuçları üzerinde durmaktadır. Tabii ki her ders değişimi getirdikleriyle, götördükleriyle, müfredatıyla üzerinde durulmaya değer. Ben tarihsel olarak fıkıh usulü ele almaya çalışacağım.

Bu meyanda kısaca Darülfünun teşebbüslerinden bahsederek üç dört tane Osmanlı modernleşmesinin, kültürel modernleşmesinin odağı olan Darülfünun'dan, teşebbüslerden bahsedilerek hukuk mekteplerinin müfredatlarını izlemeye çalışacağım. Nihayet fıkıh usulünün dünya literatürüne İslam dünyası Müslümanlar tarafından kazandırılan bir hukuk bilimi alanı olduğuna da değineceğiz. Aslında Cumhuriyet dönemi ile başlayan bir dönüşüm değildi bizimkisi. II. Selim'den 1800'lerden hatta Mühendishane-i Bahri Hümayun'dan çok öncesinden başlayan bir dönüşümdü. Dolayısıyla bu dönüşümün sancılarını sadece hukuk sahasında hissetmedik, felsefe alanında da eğitime başladığımızda Cumhuriyetin akabinde terimlerle, kavramlarla, alanla hangi terimleri kullanacağız? Geçmişteki büyük felsefi birikimimiz, hikmet bilimi birikimimiz söz konusu, hukuk alanında da benzer bir şey. Bu çatışmaları, bu karşılaşmaları pek çok alanda yaşadık. Burada bir giriş olması hasebinden Ahmet Naim Bey'in Cumhuriyet dönemi önemli hocalarından. Bey dediğimiz zaman medrese eğitimi almamış modern eğitim almış, efendi dediğimiz zaman buna çok dikkat edilmiyor bugün aslında bu efendi ise klasik medrese eğitimi almış hocalara, dönemin hocalarına işaret ediyor. Şöyle diyor felsefe bağlamında bu yeni karşılaştırmada ne yapmamız gerektiğine; "Felsefe bizde nevezhur bir ilim olsaydı ıstılahlarını vaz etmek o kadar müşkil bir iş olmazdı. Birkaç muallimin her kelimeye mukabil vaazında ittifak ederek talebe arasında neşr u nema tamim etmeleri kafi gelirdi. Fakat işin nazik ciheti, felsefenin garbı bilenlerimizce meçhul olduğu halde 'ulum-ı arabiye' denilen ilimlerle iştilal edenlerimizce bu asra kadar intikal etmiş epey parlak mazisi olması ve her iki tarafın bir diğerinden habersiz çalışmasından dolayı ileride içinden çıkılmaz kargaşalıklara yol açılmak korkusudur. Hâlâ dipdiri olan ve ıstılahat ve ilmi kelimeler gereği gibi karışmış olan felsefe-i kadimimizin şekli diğere ifra olunuşundan ibaret olan felsefeyi cedide, ıslahatımızı alelusul vaz etmek etmek ansızın mazi ile hatta katı alaka kesmek emniyetimizi ikiye bölmek, kişiliğimizi ikiye bölmek gibi haleti maraziye maruz olmak demektir, sebep olmak demektir. Mesela, mesele ilim meselesini şark meselesi ile ilmi kelimeler öteden beri yaşayıp bize kadar intikal etmiş ıstılahatlar ile mevzuu bahsedip dururken bugünkü filozofların yine bu meseledeki muhtelif görüşlerini beyan için başka bir ıstılahat alet etmek anlaşmazlığa sebep olacağı gibi ilim tarihini de altüst eder. O halde bugün bizim yeni felsefe için yapacağımız şey - bittabi müstağni olamayacağımız- kendisinden ayrı kalamayacağımız ıstılahatlar vaz'ından ziyade kadimlerini keşfetmektedir. Kadimi keşfetmeden, anlamadan yeni durumu bina etmemiz, en azından sağlıklı bina etmemiz imkan dahilinde olmadığını ifade ediyor Ahmet Naim Bey kendi dönemi için. Osmanlı'nın üniversite teşebbüsüne baktığımız zaman genelde ve özelde son dönem Tanzimat sonrası Darülfünun teşebbüsleri ve özelde hukuk mektebi teşebbüslerine baktığımız zaman ilk tohumları Meclis-i Muvakkat yani bu eğitim-öğretim işlerini düzenlemek üzere kurulmuş, Meclis'te atılıp Meclis-i Maarif Umumi-

yede bu planları hayata geçirip bağlayan Mecliste görüşülüp karara bağlanmış ve Meclis-i Vala'da son şekli verilmiştir. Meclis-i Muvakkat üçüncü derece olarak nitelenen bu eğitim kurumunda okutulacak ders kitaplarının hazırlanması için Encüman-i Daniş Danışma Meclisi adında bir encümen kurulmuştur. İlginçtir Encümen-i Danişi biz buradan bilmiyoruz muhtemelen son dönem davalardan, hukuk davalarından duyduğumuz bir heyet olarak duyduk muhtemelen. Osmanlıda henüz üniversite kavramı oluşmadan, ona uygun tedrisat programı hazırlanmadan, üniversite kavramı hazırlanmadan, Avrupa örneği inşa edilen bir binada yapılan ilk eğitim faaliyetinin 18 Ekim 1846 tarihli Meclis- Vala mazbatasında geçen münevver bendegân yani Tanzimat dönemi ihtiyaç duyulan yeni bürokrat tipi insan gücü yetiştirmeye yönelik olarak tasarlandığını görüyoruz. Avrupa dillerinde üniversite karşılığında türetilen yeni bir kelime olan Darülfünun yani 'fen bilimlerinin evleri' fennin, bilimin evi anlamında Avrupa, daha doğrusu Fransız akademisinin Osmanlı mukabilini kurmak isterken ona da yeni bir isim olan Encümen-i Danişi uygun görmüşlerdir. Aslında Darülfünun teşebbüsü özellikle 1933 üniversite reformuyla birlikte bizim algımızda yerini alan şey geçmişteki üniversite kavramını yok edip daha modern bir üniversite kurduğumuza dairdir. Fakat bizatihi Darülfünunun kendisi Fransız akamedyasının birebir kopyası, birebir muadilini oluşturmaktan hareket etmiştir. Nitekim dönemin Fransız Maarif Nazırı yani Milli Eğitim Bakanı Victor Duruy'nun hazırladığı rapor giden gelen heyetler doğrultusunda bu Darülfünun kurulmuştur.

İlk hukuk mektebi ya da nüvesi olarak kabul edebileceğimiz Muallimhane-i Nüvvab diye bir mektep diyelim artık bir okul kuruluyor. Tanzimat döneminde batılı tip eğitim kurumları yeni reformları özellikle çıkartılan kanunları uygulayacak devlet memurları yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu amaçla ilk Mektebi Maarif Adliye ve Mektebi Umumi Edebi adlı okullar kurulmuş hemen ardından bu okullara kaymakamlık, müdürlük gibi idari görevleri yapacak yeni kişiler yetiştirmek üzere Mektebi Mülkiye eklenmiştir. Bu bir anlamda ilerideki hukuk fakültelerinin zeminini oluşturmuştur. Muallimhane-i Nüvvab ilk 1854'te kuruluyor, daha sonra bunun ismi Muallimhane-i Mektebi Nüvvab olarak değiştiriliyor ve nihayet 1909'da Mekteb-Ül Kuzat yani Hakimler Okulu şeklinde değiştiriliyor. Bugün bizim Mekteb-Ül Kudat ya da Kuzat diye duyduğumuz okulun ilk nüvesini 1850'lerin öncesinde başlatıyoruz.

Hukuk mekteplerine baktığımız zaman Darülfünun Osmaniye'nin kapatılmasından ardından yeni bir Darülfünun'un açılması teşebbüsleri devam ediyordu. Mektebi Sultani Galatasaray'dan Gülhane'ye taşındığı sırada Maarif Nazırı Ahmet Cevdet Paşa bu okulda mecelli ahkemi adliye, hukuku minel ve Roma hukuku gibi ileri düzeyde hukuk derslerinin okutulmasını mektebe ders programına koydurmuştu. Bakın 1870'ler, 1880'ler çok erken bir dönem ve o

dönemde de aynı zamanda Osmanlı hukukunun yanı sıra diğer hukuk dersleri de devreye giriyor.

Mektebi Hukuki Sultani'nin müdürlüğünü Sava Paşa, kendisi de ciddi anlamda daha sonra fıkıh usulü üzerine hukuk bilimi üzerine kitapları yazmıştır, Sava Paşa getiriliyor. Saffet Paşa Maarif Nazırı Milli Eğitim Bakanı olunca 1874 yazında Mektebi Sultani Müdürlüğüne gönderdiği yazı ile daha önce programa konulmuş olan Cevdet Paşa marifetiyle bu derslerin o mektep için ağır olduğunu, o mektebin içerisinde yeni bir hukuk mektebi oluşturarak bu ve diğer derslerle bir Mektebi Hukuki Sultani oluşturuluyor 1874. Bugün Cemil Birsell tarafından ve diğerleri tarafından İstanbul Üniversitesinin tarihsel kökeni araştırıldığında 1880 tarihini işaret ediyorlar Mektebi Hukuki Şahane'nin ardından kurulan fakat en son yapılan çalışmada Fethi Gedikli Hoca'nın isabetle belirttiği gibi 1874'te Mektebi Hukuki Sultani ile başlıyor bu süreç. Aslında kapanmıyor bu mektep, iki yıl ara veriyor kapandı denildiği için, kapanmıyor ara veriyor ve tekrar başlıyor, 1880'de, 1881'de Mektebi Hukuki Şahane ile birleştiriliyor. Dolayısıyla İstanbul Üniversitesinin başlangıcı 1874 müydü 1880 miydi bunun üzerine uzun uzun yazılar ve makaleler yazılmış ilgililer görebilir.

Daha sonra 1880'de Darülfünun-u Şahane kuruluyor. Hakikaten Osmanlı bu tecrübeye giriyor Tanzimat döneminde ama ne hocalar bakımından ne binalar bakımından özellikle İtalyan mimar Fossati getiriliyor uzun süre onun bir bina yapması bekleniyor, bu bina yapılıyor. Daha sonra öğrenci bulunamıyor, bir iki yıl genel konferanslar serisi halinde sürüyor ve nihayet 1874 yılında sağlıklı bir hukuk mektebi eğitimi bir nebze başlayabiliyor. 1878 Adliye Nezaretine bağlı bir hukuk mektebi kurulması ve buna ekli 35 maddelik bir Nizamname çıkartılıyor. Bakın o nizamnamede kavanini adliye ve siyaseti devleti aliyenin hukuka mütalik usul ve fününun talim ve terbiyesi üzerine bu hukuk fakültesinin görevi adeta tamamlanıyor. İlk açılan hukuk mektebinin eğitim öğretim süresi üç yıl sevgili arkadaşlar. Bugün Amerika'da, İngiltere'de hukuk eğitimi, Amerika'da bir lisanstan sonra, İngiltere'de doğrudan liseden sonra ya da kolejden sonra üç yıl eğitim verilmektedir.

Hukuk mekteplerinin, süremiz kısıtlı olduğu için onları çok hızlı atlıyorum; birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü teşebbüsler... Bir takım değişiklikler yapılıyor ders müfredatlarında, bunu izlemeye çalışalım. Darülfünun kurulması yolunda geline ilk teşebbüslerinden sonra 1869, bu önemli bir tarih, Maarifi Umumiye Nizamnamesi yani bir anlamda genel milli eğitim, genel üniversite eğitimi kanunnamesi, nizamnamesi oluşturuluyor. Kurulacak Darülfünunun nasıl teşkilatlanacağını belirliyor. Bunun üç şubeden; tıbbiyesi olacağı, fen-edebiyatı olacağı ve hukuk şubesinin olacağını belirtiyor. Ve bu Nizamnamenin 82.maddesinde dersleri sayıyor, ilmi hukuk şubesinde fıkıh, usul fikhî, Roma hukuku, Fransız Medeni Kanunu, usulü muhakeme, kara ve

deniz ticaret hukuku, tabii o zaman ismi hukuku bahriye ve beriye şeklinde, ceza kanunnameleri, usulü muhakeme, cinayet yine ceza hukuku, idare hukuku, milletler hukuku derslerinin okutulacağı kanunla, nizamname ile belirtilmiş oluyor. Öğrenim süresi mezunlar için üç yıl, müderris olacaklar için dört yıl. Bir anlamda doktora veren de bir mektep olarak tasarlanıyor bir öğretim üyeliği tezi alınarak. Derslerin Türkçe yapılması konusunda ciddi teşebbüsler, çabalar devreye giriyor. İşte Türkçenin bilim dili olması noktasında fakat kaynak olmayan ve Türkçe verilemeyecek derslerin Fransızca, birkaç yıl içerisinde de bunların Türkçe olarak ders kitaplarının oluşturulması ve Türkçe olarak verilmesi hedefleniyor.

Bunlar kurulduktan sonra 1925 yılında malum bildiğiniz üzere Ankara'da bir hukuk fakültesi kuruluyor, 1943 yılında hukuk fakültesi ismini alıyor ama 1923 yılında üç yıllık olarak kuruluyor ilk etapta. Aynı şekilde kuruluş nizamnamesinde İstanbul Darülfünunun hukuk fakültesi mezuniyet rüusunun yani unvanının temin ettiği bir cümle hukuku bahşeder diyerek aynı şekilde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunlarının unvanlarını yani hukuk mezunu unvanının buraya da verildiği ifade ediliyor. Buradaki ders programı ilk yine kanunla, nizamnameyle sayılıyor. Bakacak olursak; hukuk medeniye, mukayese-i hukuku medeniye, Roma hukuku, hukuk ve ticaret, beri ve bahri, deniz ve ticaret hukuku, usulü muhakemeyi hukukiye, HUMK dediğimiz Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, hukuki hususi düvel, devletler arası özel hukuk, hukuki esasiye ya da teşkilat dediğimiz anayasa hukuku, hukuku idare, hukuki düvel, devletler genel, hukuki ceza, hukuki amme, usulü muhakeme cezaiye, hukuk tarihi; bunu hem bu fakültede hem de İstanbul Üniversitesinin mekteplerinde, hukuk fakültelerinde 1925-1926 tarihlerinden sonra hukuk tarihi diye bir ders konulduğunu görüyoruz. Türk hukuk tarihi iktisat, maliye, tıbbi adli yani adli tıp, ihtilallar tarihi ve tarihi siyasi yani siyasi tarih ya da siyasi düşünceler tarihi gibi dersleri görüyoruz. Ders programı bakımından aslında bugünkü bizim elimizde, bugün tabii herhangi bir kanunname ile bir kanunla düzenlenmiyor, bu daha çok fakülteler ve onların senatoları tarafından onaylanmasına bırakılmış durumda. İşin açıkçası çok büyük farklar olduğunu göremiyoruz bu dersler incelendiğinde.

Fıkıh usulü bilimi bağlamında bu hukuk biliminin yokluğu ve uygulamadaki normlar üzerindeki tesirini ele alacak olursak toplumsal bir varlık olarak insanın davranışlarının tek güdüsünün ve düzenleyicisinin hukuk normları olmadığı aşikardır. Bu normların yanı sıra din, ahlak, örf ve adet gibi diğer toplumsal normların varlığı da inkar edilemez bir gerçektir. Öyle olmakla birlikte etnikliğini pek çok farklı unsurları birlikte nispeten özgürce yaşamının teminine dönük olarak devletin cebren yaptırımını hepimizin bildiği gibi sadece hukuk normlarına özgüdür. Kanunun bilinmemesinin mazeret olmayacağı kuralı bir anlamda hukuk normlarının ayan beyan ortada ulaşılabilir

ve belirli olmasının zorunlu bir sonucudur adeta. Fakat belirliliği sağlayan husus sadece normların Kıta Avrupa'sı hukuk familyası bakımından yazılı olması, Anglo Sakson hukuk familyası bakımından da geçmiş mahkeme kararlarının ve örf-adetlerin biliniyor olması değildir. Belki de bu yazılılık ve ulaşılabilirlikten daha önemlisi bu normların ve kararların somut olaylara uygulanmasının yöntem ve usullerinin belirliliği ve açıklığıdır. Yazılı olması ya da Anglo Sakson hukuku bakımından biliniyor olması hakim in onu hangi yöntemlerle uygulayacağını belirli olması anlamında gelmiyor. Bir başka ifade ile bu normların uygulayıcısı somut bir nizamın değerlendirilmesinde kanun metinleri arasında bir uyumsuzluk veya taarruz olduğu kanaatinde veya hukuk normuna uygulandığında bir adaletsizlik oluşacağı düşüncesinde ise bu ve benzeri hususlarda bir anlamda normların çatışması halinde neye göre nasıl hareket edilecektir. Bu durumda yorum yöntemlerini mi kullanacak, kullanması halinde hangisini kullanacak ya da salt normun norm olması yeterli olduğu düşüncesinden bir pozitivist hukuk düşüncesinden hareketle sonuçları ve amaçları dikkate almadan doğrudan normun uygulanmasına mı gidecek? Bu ve benzeri pek çok soru aslında bugün hukuk eğitimimizin içinde olduğu en önemli sorunsallardan, sorunlardan birisidir.

Mevcut hukuk öğrenimimizin programı içerisinde bu yöntem ve uygulama ile ilgili neler var, hangi dersler bu ihtiyaca dönük olarak müfredata dahil edilmiştir? Buna baktığımızda ülkemizde hukuk fakültesi müfredatları maalesef maddi hukuk ağırlıklı, maddelerin tamamının neredeyse bir dönem içerisinde, bir eğitim-öğretim yılı içerisinde bitirilmeye, tek tek gösterilmeye çalışılmaktadır. Bir anlamda en çok madde içeren kanunlar ve dersleri doğal olarak en fazla krediyi hak eden derslerdir. Bu bağlamda hukuk fakültelerinin eğitim yılının arttırılmasına kesinlikle karşıyım çünkü artırımda yapacağımız ders kredileri zaten yüksek olan derslerin biraz daha ders kredilerinin arttırılması olacak ve yine maddi hukuk merkezli yine madde işleme merkezli olacak. Tüm dönem boyunca mümkün olduğunca tek tek maddelerin izahı ve açıklaması yapılmaya çalışılıyor. Fakat bu şekilde tüm kanunları tamamlamak mümkün olmayabilir veya öğrenci mezun olup uygulayıcı olarak görev aldıktan sonra kanun değişikliği olabilir hatta fiilen öğrenciyken, bununla hepimiz karşılaştık ve hocalarımızın en sevdiği durumlardır yeni kanun-eski kanun mukayese sorusu otomatik olarak gelir, böyle bir şey gerçekleşebilir. Bu durumda yeni soyut normları somut vakalara uygulama mümkün olabilir mi? Çünkü biz onlara uygulama yöntemlerine dair bilgileri verdik mi? Hukuk bilimi, hukuk usulü, kaynakları biliminin olduğuna dair bir bilgi verdik mi? Çünkü bu yeni yasa onun madde madde işlemediği, görmediği bir normlar bütünüdür artık. İlk hukuk mekteplerinde önemli roller üstlenmiş ve Mektebi Hukuki Sultani müdürlüğü yapmış olan Sava Paşa aynı zamanda bir Hristiyan kendisi, fıkıh usulü üzerine yazmış olduğu eserinde nazariyattan uzak bir eğitim nasıl kifayetsiz ve zararlı olacağını şöyle ifade ediyor: Bundan başka bir gayemiz de

Türkiye’de yüksek tahsil işini idare edenlere münhasıran kanun maddelerine inhisar eden İslam hukuk tedrisatının yalnız kifayetsiz bulunduğunu, yetersiz bulunduğunu değil, aynı zamanda zararlı olduğunu da ihsas etmektir. İslam hukuku mabedinin kapısını açacak anahtar hukuk nazariyatıdır yani fıkıh usulüdür. İlk önce öğrenilmesi lazım gelen hukuk nazariyatı bilinmeden kanun metinleri öğretilmesi talebeyi memba ve esvabı yani kaynakları ve gerekçeleri öğretilmeden uzun uzun kanun maddelerini ezberlemeye mahkum etmiştir. Kanun tatbikatı hukuk nazariyatını bilmeyen ellere tevdi etmek adalet kuvvetini makineleştirmek ve işgal ettiği mevkiden indirerek alelade bir kişinin eline tevdi etmek suretiyle bu asil hüküm ve hakim mesleğinin cehlin kucağına atmak demektir. Bu aynı zamanda Mektebi Hukuki, 1874’te kurulan Mektebi Hukuku’dan daha sonra Mektebi Şahaneye geçiliyor 1880’de, oraya da bir eleştiri çünkü yeni programda bu usul konularında biraz daha az yer veriliyor. Mamafih kanun metinlerinin tek tek gözden geçirilip öğretilmesi öğrenciyi adeta balık vermek gibidir, hâlbuki balık tutulmasının öğretilmesi gerekmektedir. Hukuk uygulayıcıları bakımından çok büyük ehemmiyet arz eden hukuk kurallarını yer ve zaman bakımından uygulanması yorum konusu ve yorum esasları kıyas, aksiyle kanıt gibi ve benzeri pek çok konu acaba hukuk başlangıcı dersinde mi, acaba hukuk metodolojisi dersinde mi, acaba bir başka derste mi ne kadar verilebiliyor, ne kadar verilemiyor, bu derslerin hocaları var mı, ne kadar kredi tutuyor? Bunlar gerçekten çok önemli hususlardır.

Bir başka açında bunun bir yapısal sorun, sistemsal bir sorun olarak da tanımlamamız mümkün olabilir. Çünkü Kıta Avrupa’sı hukuk geleneğinde dolaşısıyla Türk hukuk sisteminde kodifikasyon, kanunlaştırma merkezdedir. Yani hukukumuz genellikle sürekliliğin yanında yazılılık esasına dayanır. Örneğin İngiliz kodifikasyonu hakkında tartışmalar hakkındaki başlık yazısından şöyle diyor, İngiltere bağlamında diyor ki, mantıki olarak kodifiye edilmiş kanunu, kodifiye edilmiş ceza kanunu hukuken mükemmelliğine bir kapı olarak görür. Yani biz madde madde yazalım, mükemmel bir hukuk yapalım! Ancak gerçekte göstergeler düzeminde yazı bir göstergedir, her zaman eksik olduğu kabul edilir. Gösterge yani düşünce, kavram, zihinden dile indiği zaman illa ki eksik olacaktır, kaybolacaktır bir şeyler. Eksik olduğu kabul edilir. Hem dilin sınırlılıkları, hem de sosyal olanın sürekli değişmesi çünkü sosyal bir davranışa göre biz hüküm veriyoruz. Değişimden dolayı pozitif hukuk hiçbir zaman tamamlanmış ve evrensel olarak geçerli değerler üretmeyecektir. Böylece reform ihtiyacı hukukun asli bir unsur olarak takdim edilir ve hukukun mükemmel olmayışı temel kabulü üzerine reform ihtiyacı rasyonelliği inşa edilir. Bir anlamda her yeni kanun yaptığımız anda biz bunu tekrar yapacağımızın vaadini vermiş oluyoruz. Çünkü bir, bunu dile indiriyoruz, dilin kısıtları var. İki, sosyal olanı evrensel ve sabit bir şekilde sabitlememiz mümkün değil çünkü sosyal olan her zaman değişmek durumundadır. Her yapılan kanun otomatik olarak eksiklik doğurur ve kendi reformunu yeni kanun acaba ne zaman

yapacağımızı bekleriz.

Bu bağlamda Osmanlı kültürel modernleşmesinin odağı olarak görülebilecek Darülfünun bünyesinde kurulan hukuk mekteplerinin ders müfredatında yer alan usulü fıkıh hukuk ilminin kaynakları ve kökleri dersi diğer derslerin yanı sıra uzun yıllar müfredatta kalmış fakat sonradan her ne hikmetse bu ders müfredattan kaldırılmıştır. Bu dersi uzun süre veren Cumhuriyet döneminde de hocalık yapan Ali Himmet Berki usulü fıkıhı hukuk fakültelerinde okutulmaktayken hukuk inkılâbından sonra bu ders programdan çıkartılmış fakat onun yerini doldurabilecek bir kürsü ihdas edilmemiştir diyerek acı gerçeği işaret ediyor. Modern hukukçularımızdan Kemal Gözler'in de buna dair bir tespiti var. "Türkiye'de hukuk devriminden önceki dönemde hukuk fakültelerinde Mekteb-ül Kuzat ve diğer mekteplerde hukukun genel teorisi içine giren konular ve çalışmalar fıkıh usulü dersinde okutulmaktaydı. Ceza hukukunun genel teorisinin en önemli konularından biri olan yorumsa yine bu ders içerisine alınmaktaydı. Kendisi de Mekteb-ül Kuzat mektebi mezunu olan Ali Himmet Berki haklı olarak bu dersin hukuk inkılabından sonra kaldırıldığı ve yerinin doldurulmadığından yakınmaktadır.

Hukuk devriminden sonraki dönemlerde hukuk fakültelerinde hukuka giriş derslerinde hukukun genel teorisine giren bazı konular, örneğin yorumdan bahsedilirse de konuya şöyle bir yaklaşımdan, temastan ibarettir. Kaldı ki hukukun başlangıcı konusunu felsefe ağırlıklı, hukukun genel teorisi ağırlıklı hangi açıdan ele aldığınız hangi kitabı okuttuğunuz daha büyük önem kazanmaktadır. Bu bağlamda fıkıh usulünün dersinin 1925-1926 öğretim yılında kaldırıldığını görüyoruz ve daha sonra da hukuk tarihi, tekrar hukuk başlangıcı, hukukun temel kavramları gibi Türk hukuk tarihi gibi bir takım derslerle telafi edilmeye çalışıldığını görüyoruz.

Neticede sonuç olarak bir cümle ile söyleyeyim; Osmanlı Tanzimat sonrası hukuk mektepleri bir anlamda Darülfünun eğitim kurumlarının yerini alıyor. Aslında Darülfünun projesi kültürel ve akademik Batılılaşmanın odak noktasını teşkil etmektedir. Öyle ki Darülfünun bir Fransız akademisinin kopyası olduğunu söyledik. Bir açıdan baktığımızda Cumhuriyet dönemi hukuk reformu yaklaşık, hukuk reformu Cumhuriyetten yaklaşık 150 yıl önce yani mecellenin ihdası ile mecelle bir kanunlaştırma, İslam hukuku bakımından ilk kanunlaştırma hareketidir. Avrupalı muadilleriyle de erken sayılabilir Almanya ile aldığımızda 1900'lara uzanan, Fransa'dan biraz daha sonradır. Mecellenin yapılmasıyla fiilen kamu geleneğinden Kıta Avrupa'sı hukuk geleneğine geçilmiştir. Aslında bunun başlangıcı Cumhuriyet dönemi, evet hukuk reformları muhakkak önemli bir katkı fakat bu çok önceden başlamış bir iştir. Görüldüğü üzere 1925 yılına kadar hukuk mekteplerinde ders müfredatında yer almış olması usulü fıkıh bu okulla birlikte 1925'ten sonra hem İstanbul Üniversitesi mektebinde, okulunda okutulmamış hem de Ankara

Hukuk Fakültesinde. Şayet bu çalışma fıkıh usulü dersinin yokluğunun doğurduğu boşluk ve eksikliğini farkına varılarak bugün için bir hukuk bilimi ağının doldurulması zaruretine bir nebze gündeme getirebildiyse kendimi bahtiyar hissedeceğim. Ümit ederim ki hukuk fakültelerimiz ders müfredatlarının hukuku bir bütün olarak kavramayı sağlayan hukukun genel teorisi yani hukuk biliminin ve metodolojisinin önceleyen en azından bunları ihmal etmeyen bir ders müfredatına yol açar ve katkı olur diyorum.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Sayın Hocamıza da teşekkür ediyoruz. Türk hukuk eğitim tarihine bir kuşbakışı olarak kısa zamanda anlatmaya çalıştı. Söylenecek herhalde daha çok şeyler vardı. Konuşmacı arkadaşlarımız açısından bir sıkıntı yoksa biz öğleden sonra devam edelim programımıza. Ne kadar şey yapsak da bitiremeyeceğiz. 13.30'da devam edeceğiz. Programımıza göre saat 14.00 görünüyor ama biz, devam edecek program öğleden sonra. Bütün konuşmalar tamamlandıktan sonra soruları alacağız.

“HUKUKUN FENERİ” VE GÜNÜMÜZDE HUKUKUN BİR SANAT OLARAK ÖĞRETİMİ

Ahmet Halûk ATALAY

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Gökçe ÇATALOLUK

İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

ÖZET

XII. yüzyılda Iustinianus’un *Digesta*’sının Kuzey İtalya kütüphanelerinden birinde ortaya çıkması ile Roma Hukuku’nun “yeniden doğduğu” söylenir. Hukuk tarihinin dönüm noktalarından biri sayılan bu olay, hukuk öğretimini açısından da önemli bir gelişmeye yol açmıştır. *Digesta*’nın kopyalarının çıkarılmasıyla hukuk, evrenselleştirilebilir ve böylelikle öğretilabilir bir hal almıştır. Bu gelişmenin ateşleyicisi ise 1088 yılında kurulan Bologna Üniversitesi Hocalarından Irneriustur. Irnerius, yeniden dirilen bu temel eseri anlatmakla kalmamış; öğretisini dil, mantıksal analiz ve retorik gibi sanatlar üzerinde temellendirmiştir. Bugün Irnerius’un mirasının Kıta Avrupası ve özellikle ülkemiz hukuk fakültelerinin müfredatından neredeyse tümüyle silindiğini gözlemlemek mümkündür. Hukuk öğretimi, kuramsal bazı derslerle desteklenmiş teknik bir bilgiler bütünüyle sınırlanırken (harmonizasyona yönelik olarak atılan adımlar yoluyla) evrenselleştirilebilen de ancak bu bütünün müşterek noktaları olarak kalmıştır. Oysa söz konusu noktalar, üzerinde kuramsal araştırmalar yapmaya müsait bir yekûn oluşturmaz. Söze ilişkin,

* Katılımcının isteği üzerine, kongrede sunulmuş olan bildirinin katılımcı tarafından metin haline getirilmiş şekli yayımlanmaktadır.

deyim yerindeyse “edebi” bir alan olarak hukukun doğru öğretimi, dilsel ve mantıksal analiz yetisini geliştirmeli ve Aristotelesteeki anlamıyla retorik ilmini içine almalıdır. Hukuk Fakültelerini hukuk bilgisiyle donatık bireyler yetiştiren okullardan hukukçu yetiştiren kurumlara dönüştürmek için “Fener”in aydınlatıldığı yolu hatırlamak yerinde olacaktır.

ABSTRACT

It is said that Roman Law went through a Renaissance after the lost book of Justinianian Digesta had been found in a church in North Italy in XII. Century. This fact, being a cornerstone of legal history, led to an important progress in teaching of law. With the copies of Digesta, law became universalized and therefore “teachable”. It was Irnerius of Bologna school who started this first fire. Irnerius not only thought this grand work, but also grounded his teaching on verbal arts, logical analysis and rhetoric. Today we can observe that the heritage of Irnerius has vanished from the textbooks of Continental Europe. Legal education is limited to technical data supported by theoretical lectures and therefore what can be universalized is (through harmonization attempts) merely the common points of this corpus. But this corpus does not suffice to make theoretical research on. Education of law, as a liberal art should develop lingual and logical abilities and include rhetorics in an Aristotelian sense. To turn faculties of law from foundations that equip individuals with legal data into foundations that bring up lawyers, it is important to see in the light of *Lucerna Iuris*.

Anahtar Kelimeler: Irnerius, hukuk öğretimi, söz sanatları.

Keywords: Irnerius, legal education, verbal arts.

GİRİŞ

Hukukun bir sanat olarak öğretimi düşüncesini bir Ortaçağ hukukçusuna bağlamak, hukuku öncesiz sonrasız bir yapı değil tarihselliği içinde bir sistem olarak kavramanın gereği sayılabilir. Muradımız, disiplinin bilimselliği konusunda bitmek tükenmez tartışmalara bir de sanatsallık bahsi eklemek pa-hasına; hukuk öğretimi geleneğinin hukukun neliğine ilişkin sanıldandan daha fazla şey söylediğine dikkat çekmektir. Bunu sağlamak için ise öncelikle söz konusu geleneği değerlendirip daha sonra hukukun bir söz sanatı oluşunu tartışmak gerekecektir.

GELENEĞİN YENİDEN DOĞUŞU: XI. YÜZYILDA ÜNİVERSİTELER

Roma hukukunun geç ortaçağda İtalya’nın kuzeyinde, Digesta’nın kayıp parçalarının birleştirilmesiyle yüzyıllar süren uykusundan uyandırılması, fantastik bir kitabın kehanet sahnesini andırır: Artık hiçbir şey eskisi gibi olma-

yacaktır. Zira Ortaçağ boyunca Roma hukukuna ilişkin bilgi, özet metinler ve okuma parçalarından ibarettir ve külliyyatın bütün olarak ortaya çıkışıyla hukukçular (yargıçlar, noterler...) neredeyse bütün pratiklerini bu metinler üzerine kurmaya başlarlar. Roma Hukuku, deyim yerindeyse, yeniden doğmuştur. Aynı tarihsel sürecin, hukuk öğretimi, daha doğru bir ifadeyle hukukçunun yetiştirilmesi açısından ise anlamı daha büyüktür. Bugün Avrupa'nın ilk üniversitesi olduğunu kabul ettiğimiz Bologna okulu (*studium*), öğretime XI. Yüzyılın başlarında öğretime başlamıştır. Tahmin edilebileceği üzere, okulun XI. yüzyılın sonundan XII. yüzyılın sonuna kadarki temel öğretim etkinliği ise, yeni ortaya çıkan Iustinianus metinleri üzerinde çalışmaktır. Öyleyse, Avrupa üniversiter hayatının hukuk öğretimiyle başladığını saptamak yanlış olmaz.

IRNERIUS'UN DIGESTA ÖĞRETİM METODU

Bu büyük tarihsel adımın ardında, Digesta'nın kayıp bir bölümünü bir kilise kütüphanesinde bulduğu savlanan Irnerius'un olduğu söylenir. Irnerius, diğer bir adıyla Guarneirus, Roma hukukuna hâkim bir hukuk bilginidir fakat günümüze kadar ulaşmış derli toplu bir eseri bulunmamaktadır. Onun yazdığı söylenen *gloss*ların derlemesi, *Summa Codicis*, Kantorowitz'in ifadesiyle, sönük ve bu büyük isme yakışmaz basmakalıplıktadır. Ona atfedilen fakat sahih bir rabıta bulunamayan bir başka eser, *Quaestiones de juris subtilitatibus* 'tır. Bu metinlerin bilimsel parlaklıkları olmaması, derslerde kullanılmak üzere hazırlanmış olmalarına bağlanabilir. Öte yandan, tam da bu nokta, Irnerius'un bugüne kadar gelen ününün kaynağıdır. Toskana Kontesi'nin teşvikiyle tahminen 1087 civarında hukuk öğretmeye başlayan Irnerius, Bologna Okulunun ilk hocası değildir. Ancak, o güne değin uygulanan eğitim şeklinin ansiklopedik niteliği, bu ilk hukuk hocasının yeni bilgiler eşliğinde geliştirdiği öğretim metotlarıyla kökten değişmiş, uzun süre aşılamayacak bir biçim almıştır.

Irnerius sadece yeniden bir araya getirilen hukuk metinlerini öğretmiyordu. Onun öğrettiği; bu metinlerin nasıl okunacağı, bu genel ve soyut ifadelerin nasıl değerlendirileceği, somut ve tekil uyuşmazlıklara nasıl uygulanacağı gibi çok daha önemli hususlardı. Ancak bu hususları öğrenmek için, öğrencinin ortaçağ eğitiminin *triviumuna*; yani gramer, retorik ve mantık üçlüsüne hâlihazırda hâkim olması bekleniyordu. Daha önce kendine özgü bir yeri olmayan hukuk eğitimi, Irnerius'un elinde *Corpus Iuris Civilis*'in *artes sermonicales* ile bulunduğu yeni ve özerk bir sözsel öğretim alanı olarak yeniden doğmuş ve kendisine bugüne kadar gelecek olan "*Lucerna iuris*"(hukukun feneri) lakabının takılmasına neden olmuştur. Onun sanatı, benzetme yerinde olacaksa, *Corpus Iuris Civilis* vasıtasıyla bir hukukçu *corpusu* yaratma sanatıydı. Bu ise hukuk ilminin, hocaların ellerinde hukuk uygulamasından ayrılması ve görece özerkleşmesi anlamına gelir (Digesta'da *ius*'un kullanımı hem hukukçuluk mesleğini hem de hukuk sanatını karşılar.). *Lucerna Iuris*, iş ilişkileri için gittikçe daha büyük önem taşıyan bu yeni bilgi türünü ve icra sanatını Alplerin

kuzeyinden gelen ve sayıları gittikçe artan öğrencilere öğreterek sadece üniversitenin ve hukuk okulunun kurumsal olarak ortaya çıkışına vesile olmamış, kendisinden sonra gelen, ünlü dört hukuk doktorunun yetişmesine de katkıda bulunmuştur. Öyle ki Imerius'un öğretim sanatı konusunda bildiklerimiz ve aşağıda değineceğimiz hususlar, bu dört doktorun pratiklerinden çıkarsama yapılarak aktarılmıştır.

Hocanın sınıfta yaptığı çalışmalara ilişkin elimizdeki sınırlı bilgi, onun şu değerlendirmesiyle başlar:

“İlkin size her bölümün özetlerini vereceğim; ikinci olarak bölümde kapsanan her bir yasanın anlamının açık bir bildirimini sunacağım; üçüncü olarak metni onu düzeltme amacıyla okuyacağım; dördüncü olarak kısaca her bir yasanın içeriğini yineleyeceğim; beşinci olarak kimi genel tüze ilkeleri ekleyerek görünürdeki çelişkileri çözeceğim. “

Görüldüğü üzere yöntem, yasaların teker teker ele alınarak yorumlanmasıyla başlıyor, yani bir anlama faaliyetiyle. Metnin kopukluklar ve muhtemel tahrifatları tamir eden hoca, içeriği bu haliyle yineliyor. Son olarak ise karşı karşıya bulunan anlamı, sistemin bütünüyle harmonize ederek öğrencileri ayırtıda bilgilendiriyor ve onlara ince ayrımları görmeyi öğretiyor. Dersin diğer bir kısmında öğrencileri iki gruba ayıran öğretmen, taraflardan iddia, diğerine savunma görevi verir, kendisi de yargıç makamına geçerek argümanları değerlendirirdi. Bu, bugünün *moot court*larına çok benzeyen bir uygulamadır. Örnek bir olay alıntılayalım:

Titius Seiusa bir at satmıştır. Seius atı alır fakat parasını vermez, bunun yerine kendisi ödeme yapmazsa onun yerine ödeme yapacak bir kefil gösterir. Seius'un gerçekten de temerrüde düşmesi neticesinde Titius kefile başvurur. Ancak onu bir sürpriz beklemektedir, Seius'un kefilı erkek değil, erkek giysileriyle dolaşan bir kadındır. Buradaki soru elbette Titius'un bu durumda parasını alıp alamayacağıdır. Metnin bundan sonrası mahkeme tutanaklarını andırır, taraflar kendi argümanlarını ileri sürer ve karşı tarafinkileri çürütmeye çalışırlar. Kadın, kadın olduğu için *Senatusconsultum Vellenianum* uyarınca Titius'a karşı sorumlu olmadığını ileri sürer. Titius iki argüman kullanır. İlki kadınlar kadar ehliyetsiz olan evlatlıkların kendisi *paterfamilias* olduğu zaman, birini dolandırdığında sorumlu tutulacağına ilişkin hükümdür. İkincisi ise *Digesta*'da yeralan, kadınların ihanet içinde olmadıkları sürece korunacaklarına ilişkin düzenlemedir. Ona göre bu kadın ihanet içindedir. Ancak yargıç konumundaki öğretmen bu argümanların hiçbirini kabul etmez ve kadını haklı bulur, sorumluluktan kurtarır. Sınıfta bu türden canlandırmaların dışında soru cevap formları da kullanılır. Bu yolla hukuk metinleri analiz edilir.

Görüldüğü üzere, hukuk eğitimi, başlangıcında da bugünkü yöntemleri kullanmıştır. Ancak orada bu kullanımın bütünselliğine dikkat etmek gerekir.

Mesele hiçbir zaman sadece Digesta'nın öğretilmesi değildir, iyi argümanın kazandığı bir yetenek geliştirme programı da en az bunun kadar önemlidir.

Irnerius'un yaşamı hakkında aslında çok az bilgiye sahibiz. Hatta kimi zaman gerçekten yaşayıp yaşamadığı da sorgulanmıştır. Ancak bizim için önemli olan Irnerius'un tarihte gerçek bir kişi olarak varolup olmaması yahut adının gerçekten Irnerius mu olduğu değil, kişiliğinde temsil ettiği ve yukarıdaki örnekte gözlemlenebilen öğretmen "ışığı"dır. Öyleyse, bundan sonra değinilecek konulara bu ışığın değmesi için kaynağının bir metafor olduğunu kabul etmek mümkündür.

EDEBİ BİR TÜR OLARAK HUKUK

Hukuk ve edebiyat adını taşıyan disiplin, ülkemizde oldukça geç de olsa kendine bir yol bulmayı başardı. 'Edebiyatta hukuk' (*law in literature*) çalışmaları olsun, 'edebiyat olarak hukuk' (*law as literature*) çalışmaları olsun; bahis konusu iki disiplini birbirini anlamlandırmak için araç olarak görerek söze alan açmaya çalışıyorlar. İki disiplinin de birbirini araçsallaştırmasının doğru bir tutum olup olmadığı bir yana, bu çalışmalar bağlamında ortaya atılan belki de en kışkırtıcı önerme, hukukun da bir edebiyat türü olduğu... Gerçek hayat-taki hukuk deneyimiyle örtüştürmeye çalışınca rahatsız edici gelebilecek bu iddia (kim bir "kurgu" gereği olarak "gerçek" bir hüküm giymeyi kabullenebilir ki?) hukukun, yukarıda değinilen sözsel sanatlara dayalı kökenleri irdelendiğinde, üstelik hukukun da kendince bir kurgusu olan bir büyük anlatı olduğu düşünüldüğünde anlam kazanabilir. Ancak bu iddiayı tümüyle sahiplenmeden evvel birkaç özel konuya değinmekte fayda vardır.

SÖZ VE HUKUK

Sözün hukukla ilişkisinin ne kadar hayati olduğunu anlamak için öncelikle hukukun hakikatle olan ilişkisine değinmek gerekir.

Hukuk sisteminin, yargılamanın teşkil ettiği çekirdeğinin dışında kalan alanlarına bir göz atıldığında, ilk ele alınması gereken, yasama faaliyetinin alanıdır. Sistem kuramsal yöntemle düşünüldüğünde yasama, salt hukuksal değil aynı zamanda siyasi bir faaliyettir, bu nedenle hukukun sadece hukuk dinamikleriyle işleyen çekirdek alanının dışında kalır. Yasama faaliyetinin çıktıları olarak hukuki düzenlemeler, kendini dilsel olarak iyi ifade etmelidir. Bu konuda bir zaaf olsun olmasın, yazılı genel ve soyut düzenlemelerin tekil ve somut durumlara uygulanması için anlamaya yönelik sözsel bir faaliyet olarak yoruma gereksinim duyulur.

Hukukta dilden bahsedildiğinde akla gelen ikinci mesele, hukukun temel edimi olan uyuşmazlıkların çözümüdür. Ortaya çıkan uyuşmazlığın çözümünün yargı evreninde sağlanması için uyuşmazlığın iki tarafının savlarının

‘dile’ getirilmesi gerekir. Bildik yargılama şemasında tarafların yargı makamına sağladığı veri ve kanıtlar, yargı makamının olayın esasına ilişkin olarak taraf olmayan makamlardan talep ettiği belge ve raporlar, sona erdirilecek uyuşmazlığın hikâyesini yeniden kurgulamak içindir. Bu kurgunun ortaya çıkarılması sırasında ise iki tarafın da kurgularının değerlendirilmesi gerekir. Böyle bakıldığında, kurgulardan oluşturulmuş yepyeni bir kurgu, bir anlatı, karara esas alınacaktır. Öyleyse hukukun hakikatle olan ilişkisi, aslında bir ikna ilişkisidir demek yanlış olmaz, zira Amerikan Realistlerinin ileri sürdüğü üzere, hiçbir zaman uyuşmazlık konusu olayın bulunduğu yer ve zamanda fiilen bulunması mümkün olmayan Yargıç, aslında önüne gelen “hikâyeleri” değerlendirerek bir sonuca varmak zorundadır. Ancak hukukun hakikatle olan ilişkisinin gevşekliğine işaret eden bu saptama, beraberinde yöntemsel bir keyfilik iddiası taşımaz. Tam tersine, yargılamadaki ikna etme/olma süreçleri, mantıksal bir bütünlük içerir.

Öte yandan çözümü var eden de yine sözdür: yargıcın anlatısı yani karar. Anayasanın 141. Maddesi uyarınca bütün mahkemelerin bütün kararlarının gerekçeli yazılması zorunluluğu, yargının işlevsel açıdan görece özerkleşmesini sağlar. Karar verme zorunluluğunu dengeleyerek yargıca niçin verdiği şekilde bir karar verdiğini anlatma ve bu kararı akla uygun hale getirme serbestisi sağlayan gerekçe, sözün ikna ediciliğinin sınanacağı en önemli mecedir. Öyle ki fiziken var olsa da bir gerekçe niteliğini taşımayan gerekçelerle yazılan kararları karar olarak tanımak için bir “gerekçe”miz yoktur.

HUKUK MANTIĞI VE ARGÜMANTASYON

Yargılama sürecinin taraflarının ikna çabalarının ve kararın argümantasyon kuralları uyarınca kurgulandığı söylenir. Burada argümantasyon, düzenli bir iddiayı kanıtlama, delillendirme, yahut gerekçelendirme anlamındadır, mantıksal yaklaşım ise bu tür bir gerekçelendirmeyi mantığın şekli kuralları uyarınca yapmaktır. Hukuk argümantasyonu hukuk anlatısının önemli bir parçasıdır. Zira yargı, sadece kararları vasıtasıyla konuşmaz, aynı zamanda argümantatif metinlerden beslenir (retorik bahsinde değinilen savunma, iddianame ve benzeri metinler). Bu metinlerde savunulan hususların doğruluğunu oluşturan, gerekçelendirmenin kendisidir. Öyleyse, hukukun aktörlerinin temel işlevlerini yerine getirebilmeleri için argümantasyon yetisine sahip olmaları gerekir ve bu yeti, hukuk öğretiminin hayati bir parçası olmalıdır.

HUKUKTA RETORİK

Hukuku edebi bir tür olarak ele almaya ilk gerekçe yaptığımız retorik temel, aslında hukuksal argümantasyonu salt mantıksal değerlendirme anlayışına tepki olarak doğmuştur. Oysa aynı sebeple retorik kullanıldığında daha önceki açıklamalardan anlaşılabilceği üzere, ister yargıç olsun ister jüri, bir

dinleyici kitlesini ikna edebilecek “argümanların içerik ve kabul edilebilirliğin kontekste dayanan yönlerine vurgu” yapılır.

Ortaçağda *trivium*un bir ögesi olarak sözünü ettiğimiz retorik sanatının kökeni, çok daha gerilerde, Antik Yunan’da aranmalıdır. M. Ö.’den önce 450 civarında Sirkakusa ve Leontini’deki dalgalı politik iklimden kaçarak Atina’ya gelen Gorgias ve tilmizleri, zengin ailelerin çocuklarına (özellikle mahkemelerde başkaları adına savunu yapmaları ve *agorada* kendilerini göstermeleri için) sanatlarını öğretmeye başladıklarında bu en çok Sokrates’in öfkesini üzerine çekmişti. Aslında dinleyici ya da okuyucuyu bilgilendirme, harekete geçirme gibi amaçlar da taşıyan retorik, Platon’un diyaloglarında güzel sözlerle göz boyama, kandırma sanatı olarak anılır. Oysa eğitim için, bu sanatın adını taşıyan bir kitap yazan Aristoteles’ten itibaren, Roma tarihinden ilk üniversitelere ve oradan da günümüze kadar, retorik temel bilgi/yetenek alanlarından biri olarak karşımıza çıkacaktır. Bu alanla en sıkı ilişkinin yargılama faaliyeti nedeniyle hukuk tarafından kurulması da doğaldır. Zira savunmadan iddiaya ve gerekçelendirme bağlamında hüküm makamına kadar her yargının her parçasında, ikna gereklidir. Bu nedenle, retorik, özellikle yargılamada sözlü ifadenin büyük önem taşıdığı (avukatların açılış ve kapanış konuşmalarına şöyle bir göz gezdirmek yeterlidir) ABD’de bugün de hukuk fakültesi eğitim programının bir parçasıdır.

HUKUK SANATININ ÖĞRETİMİ

İrnerius’un *Digesta* öğretmeye başlamasının ardından geçen 900 yıllık sürede hukuk elbette değişti, sistemik olarak farklılaştı ve bir toplum sistemi olarak özerkleşti. 18. Yüzyıl dolaylarında yasama ve yürütmenin etkilerinde görece soyutlanan yargı örgütüyle beraber kendi sınırlarını kendi tayin edebilen sistem, merkezinde yer alan mahkemelere kıyasında yeralan hukuk eğitimi vasıtasıyla aktör yetiştirmeye de devam etti. Üstelik sistemik bütünleşme ve farklılaşma, içerik olarak bazı değişiklikler getirir ve üniversite yapılanması pek çok yapısal dönüşümden geçse de hukuk eğitiminin temelinde yer alan pratik bugüne taşındı. Bu pratik, sistemin karakterini oluşturan, tekil ve somut sorunları genel ve soyut kurallarla çözümleme edimidir.

Hukuk eğitiminin temel meselesi, sistemin bu karakteristiğini pozitif hukuk birikimi ile beraber kullanılabilir hale getirmektir. Bunu sağlamak için iki ana hat takip edilir:

Evrenselleştirilebilir rasyonel hukuk içeriğinin öğretimi:

Evrenselleştirilebilir hukuk bilgisi konusunda Roma hukuku geleneği, hem Kıta Avrupası hem de *common law* sistemleri açısından ortak bir kaynak sunar. Bu anlamda, *Digesta*’nın birleştirilmesi, hukukun öğretilbilir olmasının ilk adımıdır. İdeal olarak ortalama bir Latince bilgisini de gereksinen te-

mel Roma hukuku dersi, bu ortak kaynağı tarihselliği içerisinde öğrenebilmek için zorunludur. Zira hukuk sistemi toplumsal bir boşluk içerisinde ve diğer sistemlerden tam bağımsız bir şekilde gelişmez. “Hukukun genel ilkeleri” ancak tarihsel bir perspektif içerisinde tam anlamıyla anlaşılabilir ve karşılaştırmalı hukuk çalışmalarına zemin oluşturabilir. Bir örnek vermek gerekirse *ratio decidendi* ve karar gerekçesi yahut karşı oy yazısı ile *obiter dictumun* karşılıklı konumu irdelenmek istendiğinde yargıcın karar verme zorunluluğunu bir genel ilke olarak tanıyor ve değerlendirebiliyor olmak gerekir.

Hukuk uygulaması:

Hukuk fakültelerinde pozitif hukuku kural ve ilkeleriyle beraber öğreten dersler olduğu kadar bu normatif birikimi olgusal problematik halinde öğrenci karşısına getiren dersler de bulunur. Hemen her pozitif hukuk dersi için öngörülen bu pratik dersler, muhakemeyi olduğu kadar, uygulama yetilerini de yerleştirmeyi amaçlar. Tam da bu nokta, hukukun sadece bir “bilim” öğretim süreci olmadığını vurgular. Zira pratik, aynı araçlarla, uygulamayı tekrar ederek öğrenmeyi de gerektirir ve bu edimler tüm sanat ve zanaatlerin öğretiminin bir parçasıdır.

Öyleyse hukuk öğretebilme çabası, hem rasyonel, evrensel hukuk birikimini (ki bu konuda “çıktıları birleştirmek” isteyen Bologna sürecinin de temelidir) hem de bu içeriğin tekil olaylara uygulanması için temel dilbilim, mantık ve söz sanatlarını gereksinir. Söze ilişkin bu pratikler ise, yukarıda değinildiği anlamıyla “edebi”dir ve hukukun edebi bir tür (de) olduğu iddiası anlam kazanır.

SONUÇ

Avrupa yükseköğretimini yeknesaklaştıran Bologna düzenlemelerine en çok itirazın hukuk fakültelerinden gelmiş olması (söz gelimi Almanlar *staats-examen* kaldırmak istemediklerinden ve 3 + 2yi hukuk için yeterli eğitim süresi görmediklerinden oldukça uzun tartışılar.) sadece hukukçuların mesleki deformasyondan kaynaklanan statükoculuklarıyla açıklanamaz. Disiplinin yukarıda tasvir edilmeye çalışılan sanatsal özellikleri, hukuk eğitiminin de ustadan çırağa aktarılan, üzerinde çalışılarak geliştirilen mesleki yetilere dayandığını/dayanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Öyleyse hukuk fakültelerinde verilen eğitiminde problem çözme ve bunu mantıksal çerçevede gerekçelendirme, gerekçelendirmeyi de mümkün olan en ikna edici şekilde kurgulamayı mümkün kılacak sanatları müfredata dahil etmek gerekir. Oysa ülkemizde zorunlu ders statüsünde retorik ya da hukuk mantığı gibi dersler bulunmaması bir yana, Avrupa’nın yeni 3+ 2 düzenlemelerinde “*soft skills*” türünden bu dersler müfredattan kaldırılmıştır.

Bu görünüm içerisinde muradımızı anlatabilmek için Irnerius’un fene-

rine ihtiyaç duymamız da anlam kazanır. Digesta'nın kayıp kitabının bulunmasıyla işlevsel ağırlık noktası olan uyuşmazlık çözmeyi ve buna dayanak sağlayabilmesi için yorum etkinliğini odağına alan hukuk eğitimi; bugün, standart bir müfredatın mümkün olan en kısa sürede öğretilmesini amaçlar bir hal almıştır. Oysa hukukun bir edebi tür olarak öğretilmesi, bilim olarak öğretimini içermekle beraber bundan çok daha fazlasını gereksinir. Bologna sürecine girilmesinden yüzyıllarca öncesinin İtalyasında, Imerius'un fenerinin aydınlatığı Bologna Okulu'ndan öğrenecek çok şeyimiz olduğu aşikardır.

BİBLİYOGRAFYA

Arat, Tuğrul, Amerika'da Hukuk Öğretiminde "Case Method", Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, No: 239, 1968

Aristoteles, Retorik, İstanbul, Yapı Kredi, 2012.

Arslan, Hüsamettin (der.), Retorik, Hermeneutik ve Sosyal Bilimler İnsan Bilimlerinde Retoriğe Dönüş, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002.

Artz, Frederick, Ortaçağların Tini, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul İdea, 2007, s. 242

Asal, Barkın, "Yasalaştırma: Kodifikasyon Teori ve Politikası" Fransız Medeni Kanunu'na Giden Yol, 2013, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Berman, Harold J. , Law and Revolution: The Formation of the Western Legal Tradition, London, Cambridge University Press, 1983.

Brooks, Peter, Paul Gewirtz, Law's stories: Narrative and Rhetoric in the Law, New Haven: Yale University Press, 1996

Diakov, V.; Kovalev, S: İlkçağ Tarihi, Cilt:1, Ortadoğu-Uzakdoğu- Eski Yunan,

Çev. Özdemir Gnce, İstanbul, Yordam Yayınları, 2008.

Dürüşken, Çiğdem, Roma'da Rhetorica Eğitimi, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2001.

Errera, Andrea, The Role of Logic in the Legal Science of the Glossators and Commentors, in: A History of Philosophy of Law from the Ancient Greeks to the Scholastics, Ed. Fred. D. Miller, Jr; Carrie-Ann Biondi, A Treatise of Legal Philosophy, Volume 6, Ed.in Chief: Enrico Pattaro, The Netherlands: Springer, 2007.

Feteris, Eveline T. Hukukî Argümantasyonun Temelleri – Yargı Kararlarını Gerekçelendirme Teorileri Üzerine Bir Araştırma (Çev. Ertuğrul Uzun, İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2010.

Fish, Stanley Eugene, Doing What Comes Naturally: Change, Rhetoric, and

the Practice of Theory in Literary and Legal Studies Oxford: Clarendon Press, 1989

Kantorowicz, Hermann, Buckland, W.W., Studies in the Glossators of the Roman Law. Newly Discovered Writings of the Twelfth Century, Cambridge: Cambridge University Press, 1938.

Luhmann, Niklas, Das Recht der Gesellschaft, Frankfurt: Suhrkamp, 1995

Maine, Henry Sumner Sir, Ancient Law: It's Connection With The Early History of Society, and Its Relation to Modern Ideas, New York, Dorset Press, 1986

Mayer, P. & Ziegele, F.(2009). Competition, Autonomy and New Thinking. Transformation of Higher Education in Federal Germany. *Higher Education Management and Policy*. Vo.21/2 <http://dx.doxi.org/10.1787/hemp-21-5ksj0tzz-lhr2>

Platon, Gorgias, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2006.

Sarat, Austin, Thomas R. Kearns, The Rhetoric of law, Ann Arbor: University of Michigan Press, 1994.

Sennett, Richard; Zanaatkar, 2. Basım, İstanbul: Ayrıntı, 2013.

Uzun, Ertuğrul, "Amerikan Hukukî Realizmi", Çağdaş Hukuk Felsefesine Giriş, Ed.: A. Halûk Atalay, İstanbul: Teknik Yayıncılık, 2004,

Uzun, Ertuğrul, Hukuk Metodolojisi, Adalet Akademisi Yayınları, Ocak 2014.

Vinogradoff, Paul, Roman Law In Mediaeval Europe, Lawbook Exchange, 2001.

Ward, Ian, Law and Literature- Possibilities and Perspectives, Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

Winroth, Andreas, The Teaching of Law in the Twelfth Century, in: Law and Learning in the Middle Ages, Ed. Helle Vogt, Mia Münster-Swendsen, 2006, p. 41-42. Vol. 53, No. 1 (Jan., 1967), pp. 89-121

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Çok teşekkür ederiz. Zaman kaybetmeden hemen sözü burada Nihat Kanbur Hocamıza veriyorum. Mehmet Nihat Kanbur, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesinin öğretim üyesi. Bu anlamda ev sahibi... Sevgili Nihat 15 dakikayı geçirmemeye çalışırsak, hocamız söyledi, dedi hukukçular konuşmayı sever dedi. Bunu biliyoruz ama kısa konuşmak da ayrıca hukukçuların bir sanatı, yeteneği olması lazım.

HUKUK ÖĞRETİMİNDEKİ EKSİKLİKLERİN UYGULAMAYA YANSIMASI

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nihat KANBUR

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Ceza Hukuku A.B.D. Öğretim Üyesi

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Ben de saatimi bu anlamda orta tutmaya çalışayım. Değerli katılımcılar, kıymetli öğrencilerim sözüme başlamadan önce bir teşekkürle ancak başlamam gerektiğini düşünüyorum açıkçası. Normalde bir slayt hazırlamıştım fakat şu an teknik imkânlarımız nasıl onu bilemiyorum, o yüzden şöyle en azından şunu alabilirsem... İlk teşekkürüm Profesör Doktor Meral Hocamıza, Hocam hoş geldiniz. Belki şimdiki öğrenci arkadaşlarımız sizi görme fırsatı bulamadılar ama kendisi bizim iki önceki dekanımız, çok uzun süre Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesine Meral Hocam hizmet etti, burayı gerçekten modern, çağdaş bir fakülte haline getirmek için çok çaba sarf etti. Ben kendisinin döneminde öğretim üyesi olarak bu kadroya katıldım, hassaten teşekkürlerimi kendisine sunuyorum. Hocam hoş geldiniz. Diğer teşekkürüm de benim yetişmem sırasında, doktora eğitimim sırasında gerek İzmir’de, gerek yurtdışında buraya destek veren tüm ana bilim dalı hocalarım adına Profesör Doktor Faruk Turhan Hocama teşekkürlerimi sunuyorum. Tabii diğer her alanda bize destek veren hocalarımıza da gıyaplarında teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu hukuk öğrenimi kongresinde biraz daha somut şeyler paylaşmak arzu ediyorum. Öncelikle sunumcu hocalarımızdan çok yararlandım. Benim âci-zane gördüğüm bir eksiklik, hukuk öğretiminin uygulamada bazı sorunları bizzat doğurduğunu düşünüyorum. Çünkü bizim öğretim eksikliklerimiz, özleştirir yapmamak lazım, kanaatimce öğrenci arkadaşlarımıza da uygulama

sırasında maalesef yansıyor. Uygulamadaki kısır döngü, fasit daireyi bir türlü kıramıyoruz. Küçük 6 sorun tespit ettim; müfredat sorunu, pedagojik formasyon sorunu, ölçme değerlendirme, meslek giriş sınavları, adaylık süreci ve meslek içi hususlar. Bunları kısaca sunacağım. Birincisi müfredat sorununuz var bizim ciddi anlamda, şu an Türkiye’de 70’in üzerinde hukuk fakültesinde fiilen hizmet verildiği şeklinde bir bilgi sağlamış durumdayız. Tam 70 mi? Pekâlâ tam 70. Burada yine dün hocalarımızın bahsettiği bazı ana bilim dallarında hiç hoca zaten yok. Türkiye’deki hukuki uyumsuzlukların % 40’ının ceza hukuku alanında olduğunu düşünürsek, ben de ceza hukuku alanında çalışan birisi olarak bu üniversitelerimizin yarısına yakınında bir ceza hukuku kadrolu öğretim üyesinin bulunmadığını da net bir şekilde görebiliriz. Şimdi bu bağlamda yola çıkarsak acaba biz arz ettiğimiz, piyasa lafını kullanmak istemiyorum ama maalesef öyle, piyasaya arz ettiğimiz mezun bakımından onları nasıl bir müfredatla yetiştirdik ki rahatlıkla piyasaya sunabiliyoruz, adalet hizmeti piyasasına sunabiliyoruz. Burada merkezi müfredat oluşturulup oluşturulmayacağı konusunda özellikle kendi alanım bakımından ciddi bir tartışma var. Akademianın özerkliği, bilimsel özgürlük, her ne kadar bunlar hep lafta kalsa da merkezi müfredatın bu anlamda olumsuzluğu üzerinde durulmaktadır. Ancak kanaatimce özellikle bu öğretim üyesi eksikliği ve kalite sorununuz bakımından en azından temel ve önemli alanların neler olduğunun merkezi bir müfredatla ne anlatılacağından ziyade hangi alanlar bu anlamda önemlidir, bunu bir değerlendirmek lazım. Çoğu yerde derslerin nasıl yürüdüğünü gayet iyi biliyoruz. Yine nitelikli eğitim materyalleri de bu anlamda sorun. Genelde ders kitapları bizim takip ettiğimiz materyaller ama ciddi şekilde pratik çalışma kitabı ihtiyacı ya da materyal ihtiyacımız, probleme dayalı eğitim metodunun, aktif eğitim metodunun kullanılabileceği materyaller eksiklerimiz var. Maalesef bu hususta özellikle hukuk sistemin örnek aldığımız Almanya’nın çok çok gerisindeyiz.

İkinci önemli sorununuz formasyon sorununuz, pedagojik formasyon. Şu anki öğretim üyesi kadromuzun, Türkiye olarak bahsediyorum, %90’ının üzerindkiler herhangi bir pedagojik formasyon eğitimi almaksızın öğretim üyesi oluyor ve tamamen işçi-çırac, usta-çırac, kalfalık vs. gibi düşünülerek oluyor. Tabii ki insanların kiminin yapısı itibariyle yeteneği olabilir, güzel hitap ediyor olabilir ama mesele bu değil, öğretim tekniği bakımından bir şeyin nasıl öğretileceğinin tekniğinin öğretilmesi lazım. Bu hususta 9 Eylül Üniversitesi özellikle teşekkür ediyorum çünkü yetişmem sürecinde 2 dönem ve 4 ayrı pedagojik formasyon dersi programlama, ölçme, değerlendirme, öğretim teknikleri gibi. Bu eğitimi bana sunduğu için, o dönem çok kızarak aldık biz, angarya gibi geldi ama ben kendi adıma çok mutlu olduğumu belirtiyorum. Özellikle klasik doktora eğitiminde böyle bir usul olmadığı için mutlaka eğitim fakültelerinden profesyonel destek alınması gerekiyor.

Ölçme-değerlendirme bakımından ciddi sorunlarımız var. Ben neyi öğrettim ki neyi ölçüp değerlendireceğim, bu hususta pek tartışmıyoruz. Özellikle öğretimde ne tür bir programlama yapılmalı; haftalık bazda, ders saati bazında, konu bazında nasıl bir plan yapılmalı bu hususta herkes kendi bildiği usulde el yordamıyla bir şeye ulaşmaya çalışıyor. Bu hususta da gerçekten materyal eksikliğimizin olduğunu düşünüyorum. Öğrenim metotları bakımından tabii ki her tekniğin mutlaka ulaştığı bir şey vardır ama bizim genelde yaptığımız maalesef anlatım tekniğidir ve öğrenci arkadaşlar pasif bir şekilde dinler, arada hoca soru sorarsa o da zaten cevaplamak istemiyordur, böylece bir zaman dilimi geçer, ders süresi dolmuştur çıkarız. Ben bu zinciri kırmaya çalışıyorum ama maalesef çok da başarılı olduğumu burada söyleyemeyeceğim.

Üçüncü sorumuz ölçme-değerlendirmenin bizzat kendisi. Neyin öğretildiğini, nasıl ölçülüp değerlendirildiğini hiçbir şekilde tartışmıyoruz kendi bölümlerimizde. Hemen 3 tane basit usulde bu ölçme-değerlendirmeyi anlatacağım. Ceza hukuku alanım olduğu için biraz hocam müsaade ederseniz o alandan örnek vereyim, en iyi bildiğim hatta tek bildiğim alan o diyebilirim. Birinci usul şu an herkesin sayı çokluğundan yapmaya çalıştığı usul. Aşağıdakilerden hangisi taksirin unsurlarından birisi değildir? Çok üzülerek söylüyorum bu şekilde 100 tane soru bırakılıyor fotokopicilere ceza hukuku dersinde, bunun 20'sinden sorumlusunuz deniliyor ve vize final sınavları bu şekilde geçiyor. Bu benim adıma, kendi adıma, meslektaşlarım adına ben utanç duyuyorum, mahcup olurum, ben bunu kabul edemem yani mümkün değil. Ben bunu öğretim metodu olarak, ölçme-değerlendirme metodu olarak kabul etmiyorum, affınıza sığınırım. İkincisi klasik kavram sorusu, aynı örnek, taksirin unsurlarını sayınız. Bunun gibi öğrenci arkadaşlara 5 ya da 10 soru sorulur, zaten okuması da kolaydır bunu, kitapta da sırayla verilmiştir, kanun metninden çıkarılır, bu şekilde bir özellik. Üçüncüsü olaya ve kurguya dayalı uygulama soruları. Bizim klasik hayatta karşılaştığımız usul budur. Yani bir trafik kazasında, bir fabrika iş kazasında, bir havuzda boğularak ölümden karşımıza çıkacak husus budur. Burada Yargıtay kararlarından, kendi üretmiş olduğumuz kurgulardan yararlanabiliriz, kanaatimce yararlanmamız lazım. Bu zor bir ölçme-değerlendirme metodu ama kanaatimce neyi öğrettiyseniz tam olarak karşılığını alabileceğiniz bir metot. Şimdi bunun benim konu başlığımı ne ilgisi var yani mesleğe bu anlamdaki etkisi ne? Siz iddianameleri, karar gerekçelerini, Yargıtay kararlarını tam özünü anlatır şekilde görebiliyor musunuz? İşte sorun bu. Yani biz bunları öğrenciden ölçüp değerlendirirken alamadığımız zaman, çoktan seçmeliye kaçtığımız zaman öğrenci de bunu meslek hayatında, olaya uygulamasında, dosyaya uygulamasında eksiklikler yaşıyor, ayrıntısına gireceğim. Öğretim elemanı ve öğrenci beklentilerinin çelişmesi de bu anlamda ciddi bir sorun. Şu an burada bulunan heyetin %85'i benim öğrencim. Katılımcılarımıza teşekkür ediyorum ama onlar belki de nezaketen hocalarını dinlemek için geldiler, bana biraz efendim hocamızı yalnız bırakmaya-

lım düşüncesiyle geldiler ama normalde paylaştığımız şeyler. Öğrenci beklentisi şudur, ben 15. yılım, asistanlığım itibarıyla söylüyorum, tecrübeli hocalarım başlasınlar, ben daha bir gün bir öğrencinin “hocam benim geçmekle sorunum yok, ben tamamen öğrenmeye kendimi adanmışım” dediğini görmedim. Hepsi her sene sınıfı geçmek, 4 sene sonra okuldan mezun olmak, diplomasını almak, bir an evvel bürosunu kurmak istiyor. Hoca ne bekliyor? Hoca öğretmek istiyor, bir şey anlatmak istiyor. Hele bu bir şey öğretmek isteği yoğun olan hocalar bakımından çok daha acı çünkü karşında seninle gü-lüşen, seninle zaman paylaşan ama seninle aynı düşünmeyen bir grupla muha-tap oluyorsunuz ve 4 sene bununla muhatap oluyorsunuz. Kalitesiz olsa da ben mezun olmak istiyorum beklentisi, peki sebebi ne? Türkiye’nin her tara-fında öyle çünkü, her tarafta aynı beklenti var. O yüzden de çok not veren hoca iyi hocadır, az not veren hoca, geçirmeyen hoca kötü hocadır, öğrenci düşma-nıdır algısı. Bizim beklentimiz ortak hukuk bilgisi öğrenimi beklentisidir çün-kü siz adalet hizmeti sunacaksınız. Ben hep empati yaptırmaya çalışıyorum hocam, diyorum ki, siz şu an gönül rahatlığıyla eğitim fakültesi mezunu öğ-rencilerimize çocuklarınızı emanet edebilir misiniz? Aman diyor yani yurttta beraber kalmış çünkü tanıyor nasıl olduğunu. Aynı şekilde adalet mekanizma-sına güvenimiz, uygulayıcılara güvenimiz bu notada aynı mı? Mümkün değil. Ama 5 sene önce onlar da bizim öğrencimizdi. Demek ki burada ciddi bir so-run var. Ben bunu gidermek adına üniversitedeki dersler bakımından merkezi ölçme-değerlendirme öneriyorum. Yani ben öğrencime öğreteyim ama Türki-ye’nin her tarafındaki öğrenci merkezi olarak değerlendirilsin ve klasik usulde yapılsın bu, yani yazılı usulde, çoktan seçmeli usulde değil. İşte o zaman öğ-renci hocasının kendisine ne kattığını rahatlıkla görebilecektir. Merkezi usul-de ceza muhakemesi hukuku dersi Türkiye çapında yapılsın, 10 bin öğrenci girsin bu sınava. 10 kişilik bir hoca komisyonu da bunu değerlendirsın, gere-kerse o yıl ders anlatmasınlar, yüklü miktarda tazminat ödensin kendilerine hakları karşılığı ve o öğrencileri tek tek değerlendirsın. O yüzden bu öğren-ci-öğretmen-öğretim üyesi çelişkisini gidermenin yolu budur, aksi durumda lokal bazda hayranlıklar ve düşmanlıklar oluşur, kimse de kalite algısını bu anlamda değiştirmez. Mesleki sınavlar 98 yılına kadar klasik usulde yapı-lıyordu, nispeten iyiydi, orada da yine şunun unsurlarını sayınız tarzında soru, kurgular az. 98 yılından bu yana ise tam bir fecaat, çoktan seçmeli usul, aynen demin söylediğim usulde ceza kanunundan 22. maddeden taksirle ilgili fıkralardan kesme yaparak şıklara yerleştiriyorlar. Bu şekilde ölçülüp değerlendirilen birisinin kesinlikle mesleğe girmemesi lazım ama maalesef uygulama o. O zaman dikkat ediyor musunuz öğrenci neden benden kaliteli öğretim beklesin ki? Öğrenci beni hâkimlik sınavına hazırlayan bir kurs hocası olarak istese daha faydalı olurum ona. Çünkü ona meslek kazandırıyorum, nosyon kazan-dırmıyorum, ömür boyu bana minnettar olabilir belki. Ama bu kesinlikle doğ-ru bir yöntem değildir. Yeni bir sistem önerisi olarak bunu HSYK’nın hukuk

eğitimiyle bağlantılı 3 aşamalı şeyinde de önerdim, kabul edileceğini de düşünmüyorum çünkü hiçbir siyasi örgüt kendi hegemonyasını hâkimler savcılar üzerinden bırakmak istemez, kendi adamını alma lüksünden vazgeçmez. Birincisi mezun kaç olursa olsun 3'lü eleme sistemiyle önce çoktan seçmeli bir basit bilgi sınavı yapılabilir. Örneğin 5 bin kişinin girdiği bir sınavda 500 hâkim-savcı adayı alınacak ise bu 500'ün 2 katı, 3 katı çoktan seçmeli sınavla elimine edilebilir, içeriği değerlendirir. İkinci aşamada olaya dayalı, kurgusal ve her alana ilişkin, iç ve sosyal güvenlik alanına da ilişkin olabilir, mümkün olduğu ölçüde kesinlikle hukuk metodolojisi alanına, hukuk felsefesi, sosyolojisi alanına da ilişkin olabilir. Niye biz tek gün tek oturum yapıyoruz? Aylar sürsün sınavlar; aylar sürsün, bir oturum cezadan girsin, bir oturum özel hukuktan girsin, klasik usulde. Ve her alanın, örneğin medeni usul hukukunun, icra iflas hukukunun 5 hocası komisyonda Adalet Akademisinden, HSYK'dan gelen, barkod sistemli sınav kağıdının ismi üzeri kapanacak, barkod uygulanacak ve her biri diğerinin not değerlendirmesini görmeden o kağıdı değerlendirecek, Faruk hocanın değerlendirdiğini Adem Sözüer Hoca görmeyecek. Böylece isimle bir değerlendirme olmayacak, 98'den önce de bu sakıncalıydı işte. Akabinde 500 alınacak kişinin %10 fazlası, 550'si mülakata çağrılacak fakat mülakat da öyle 1 gün 15 dakika olmayacak, 3 ay sürsün; psiko teknik orada, incelemeler yapılsın. Adalet Bakanlığının bürokratları girip de X bakanın referansıyla Y bakanın, düşünebiliyor musunuz bu insanlar adalet hizmeti dağıtacak fakat orada bürokratik oligarşinin altında referans bulmak için uğraşıyorlar. Türkiye şark ülkesidir, aidiyet sorunumuz da var bizim. Biz bizi işe alana minnet duyarız ömür boyunca, yarın öbür gün gelir kararlarımıza karışırlar. Peki, Adalet Bakanlığı bu gücü vermek ister mi? Dün Müsteşar bey yazılı usulde sınav öneriyor da mülakat usulüyle ilgili bir öneri getirmedi dikkat ediyorsanız. Neden? Hiç kimse kendi adamını alma lüksünden vazgeçmez. Adaylık süreci boyunca Türkiye Adalet Akademisinde maalesef çok yanlış bir eğitim, biliyorsunuz dün Sayın Başkan ayrıntılı bir şekilde açıkladı, şu kadar yatağımız, bu kadar şeyimiz vs. şu kadar kitabımız var dedi, doğru. Peki, eğitimlerin nasıl olduğunu ben söyleyeyim, 300 küsur tane öğretim görevlimiz var diyor, tamamı Yargıtay, Danıştay'dan; akademisyen bazlı getirilenler de Yargıtay kararlarını eleştirdiği için bir daha çağırıyorlar. Ve çok üzülerek söylüyorum aynen şöyle söylüyor tek kurşunla biri ölür biri yaralanırsa fikri içtima, ikisi ölürse gerçek içtima uygulayacaksın, şablon bu. Böyle bir hukuk anlayışı olabilir mi? Yani hocalarım beni bağışlasınlar, anlatılan şeylere o kadar uzak ki bunlar, isteyemezler, öyle bir şeyi düşünmek bile hayal etmezler. Ve ölçme değerlendirme sorunu var. Bir sınav yapılıyor, bitirme sınavı, şu ana kadar 5,5-6 yılda kaç kişi başaramamış biliyor musunuz? 2 kişi sadece. O zaman bu ölçme değerlendirmede bir yanlışlık var. Eğer 2 hâkim adayı başarısızsa binlerce aday arasından, bu sınavda bir sorun var demektir. Ders materyali olarak ipince ceza ve ceza muhakemesi hukuku diye bir mater-

yal dağıtıyorlar, yüksek lisans öğrencimde gördüm, diyor ki hocam anlattıklarınız ders materyalimizde yok bizim diyor böyle bir şey uygulanamaz diyor. Demek ki materyal sorunu da var. Şunu tavsiye etmiyorlar, lütfen çıkan bütün eserleri takip ediniz, lütfen çıkan bütün makalelere ulaşmaya çalışınız demiyorlar. O yüzden bürokratik yapının tamamen bu eğitimden de elini çekmesi lazım.

Son olarak mesleki bakımdan, hemen bitiriyorum hocam endişe etmeyiniz, savcılık iddianamelerinin hiçbir şekilde ölçülüp değerlendirildiği yok. İşte orada kusuru ben kendime ararım. Çünkü ben öğrencime gerçekten iyi bir ceza muhakemesi hukuku eğitimi veremeyerek mezun ettiysem, sistem bir şekilde onu dışarıya çıkarabilmişse, iyi bir maddi ceza hukuku öğretememiş isem ve iddianamesi de bunu yansıtmıyor, o kadar kalitesiz bir iddianameyse, tek paragraflık, işte o zaman sorunu ben kendimde arıyorum. Bugün biz tez-antitez-sentez üçlemesini her zaman söyleriz, hiçbir şekilde uygulanmıyor. Neden? Çünkü antitez üretmek için tezin ortada düzgün olması lazım, savcı beni 7 ayrı noktadan itham etmiyor ki ben 7 ayrı savunma yapayım, ortaya karışık bir şey yapıyor. Biz öğrencilere ikinci sınıfta hareketin türü, önemi, şekline göre efendim diyoruz ki seçimlik hareketli suçlar 5 tane seçimlik hareketi var, birisi olsa bile suç oluşur, savcı iddianamesinde bırakın seçimlik hareketin hangisinden itham ettiğini, madde numarasını yazarak geçiyor. Hangi fıkradan, hangi bentten, hangi alt bentten iddia ettiğini yazmıyor ki ben kendimi savunayım, antitez üreteyim. Temyiz dilekçemde mahkeme kararı gerekçeli değil ki ben ona karşı bir temyiz başvurusunda bulunayım. En nihayetinde Yargıtay'dan aynen şu şekilde karar onanması oluşan dosyaya, içeriğe, ona şuna buna göre esas ya da usul yönünden bir aykırılık tespit edilmiştir. Hani benim 14 noktadan temyiz iddiam? Neresi çürütüldü bunun? Dolayısıyla biz uygulamadaki meslek sorunlarını hukuk öğretimindeki kalitesizlikten başlamanız lazım. Ben özeleştirim yapıyorum, herkes buyursun kendi özeleştirisini yapsın, beni sabırla dinlediğiniz için çok teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Biz de teşekkür ediyoruz sevgili Nihat. Gerçekten sorunun esasına değindin ama bunların tartışılması gerekiyor, bugünkü hukuk eğitiminin temel sorunları. Özellikle fakülte bittikten sonraki merkezi sınavlar. Bunun üzerinde çok kafa yorulması lazım, hazırlık yapılması lazım, bunun için yine ayrıca toplantılar yapılması lazım diyorum. Güzel şeyler söyledin, teşekkür ederim. Evet, hemen sıraya göre devam edeceğiz, sırada Esma Tok arkadaşımız var. Şimdi Nihat Bey dedi, burada öğrencilerin %85'i benim öğrencilerim dedi, Süleyman Demirel Hukuk Fakültesi öğrencileri de demişlerdir, bizi niye zik-

retmedi filan diye, hepsi öğrencilerimiz. Hatta şimdi sunum yapacak olan da öğrencimiz. İlk defa bir öğrencimiz böyle bir topluluk karşısında konuşuyor, Esmâ Tok Süleyman Demirel Hukuk Fakültesi 3. sınıf öğrencisi. Kendisinin birtakım şeyleri olabilir, heyecanlanabilir, hiç endişe etmesin, ondan sonra sürç-i lisan edebilir ama her şeyin bir ilki var, başlangıcı var, buyur Esmâ.

FRANSA – TÜRKİYE’DEKİ HUKUK EĞİTİMİNDEKİ FARKLILIKLAR VE GELECEK SEÇİMİNE ETKİSİ*

Esma TOK

Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

3. Sınıf Lisans Öğrencisi

ÖZET

Küreselleşmeyle birlikte ortak platformlarda buluşan dünya insanları; barış, güvenlik, özgürlük ve eşitliğin olmazsa olmazı hukukta da ortak payda aramaktadır. Hukuk alanında dünyayı etkileyen Fransa’nın, Türkiye’yi etkilemesi kaçınılmazdır. Bu çalışmada Kıta Avrupa’sının yerleşik hukuk sistemini zor ve ciddi bir hukuk eğitimiyle sunan Fransa ve bundan esinlenen Türkiye’deki hukuk eğitiminin benzer ve farklı yönlerini ele alacağız. Eğitim sistemlerindeki farklılıklar Türkiye ve Fransa’daki mezun öğrencilerin; eğitim sonrası hayatlarına yön verme aşamasında da kaçınılmaz farklara sebep olur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Fransa, Hukuk eğitimi, fark.

DIFFERENCES OF EDUCATION OF LAW BETWEEN FRANCE AND TURKIYE AND ITS EFFECT ON FUTURE CHOICE

ABSTRACT

People of World, met at shared platforms with globalization, seek for a

* Katılımcının isteği üzerine, kongrede sunulmuş olan bildirinin katılımcı tarafından metin haline getirilmiş şekli yayımlanmaktadır.

common denominator in law which is indispensable for peace, security, freedom, and equality. It is inevitable for Türkiye to be affected by France that affects the world in the field of Law. In this study the similar and different aspects of legal education between France, that built legal system of Continental Europe through a tough and serious legal education, and Türkiye who inspired by this system will be examined. The differences among the education systems cause inevitable differences in giving direction to the lives of post- graduate students in Türkiye and France.

Keywords: Türkiye, France, education of law, different

I. GİRİŞ

Küreselleşmenin bir sonucu olarak ülkeler ekonomi, siyaset ve birçok alanda karşılıklı ilişkilerde bulunmaktadır. Bu karşılıklılığın sonucunda da hukuki sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz olup bu sorunların çözümünde; farklı hukuk sistemlerini tanıyabilen geniş perspektiften bakabilen iyi hukukçular yetişmesine yardımcı olacak öğretim sistemlerinin benimsenmesi ve uygulanması esas alınmalıdır. Bunun için farklı ülkelerin öğretim teknikleri incelenmeli uygulamadaki başarılarına göre örnek alınmalıdır. Ülkeler eğitim gibi önemli bir mevzuyu deneme yanılma yöntemiyle değil karşılaştırma yöntemi ile kendi kültürüne uyarlamalıdır. Bu çalışmada Fransa'nın ve Türkiye'nin hukuk eğitiminde lisans, yüksek lisans ve mastır aşamalarındaki uygulamaları ele alınmaya çalışılıp; uygulamadaki benzer ve farklı yanları ortaya koyularak gençlerin kariyerinde bunların etkileri ele alınmaya çalışılmaktadır.

II. EĞİTİM SİSTEMLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

A. Üniversiteye Giriş Aşamasının Karşılaştırılması

Türkiye'de mevcut eğitim sistemine göre dört yıllık lise eğitimini almış öğrenci üniversiteye yerleştirme sınavından aldığı puan doğrultusunda sahip olduğu sıralamaya göre hukuk fakültelerini tercih etmektedir. Fransa'nın yükseköğrenime geçiş sisteminde ise üç yıllık lise eğitiminin ardından liseyi bitirme sınavı (olgunluk sınavı) olan bakaloyayı (baccalauréat) geçmek ya da üniversitenin ilk yılında yapılan giriş sınavını (DAEU- diplôme d' acces aux études universitaires)(yükseköğretime giriş için yeterlilik diploması) geçmeleri gerekmektedir. Bu şartları yerine getiren her öğrenci istediği herhangi bir hukuk fakültesine kayıt yaptırabilmektedir. Bakalorya bizdeki üniversiteye yerleştirme sınavından farklı olarak liseyi bitirmek amacıyla yapılıyor olmakla birlikte üniversite seçiminde eleme yöntemi olarak kullanılmamaktadır. Bunun aksine öğrenciler Fransa'da; ilk yıl ağır eleme yöntemleriyle karşı karşıya kalmakta, bu da üniversiteye devam eden öğrenci sayısını azaltmaktadır. Bu yolla Fransa'da en azından temel eğitim için bir sınırlama getirilmemiştir.

B. Lisans, Yüksek Lisans, Doktora Aşamalarının Karşılaştırılması

Ülkemizde uygulanan dört yıllık (lisans) eğitiminin ardından iki yıl süren yüksek lisansın aksine Fransa’da Avrupa’da kabul gören 3-5-8 sistemine (bakalorya (lise bitirme) sınavını takip eden üç yıl, beş yıl ve sekiz yıl) veya lisans, mastır ve doktora anlamına gelen LMD sistemi benimsenmiştir. Daha da açık bir şekilde üç yıllık lisans ve iki yıl yüksek lisans eğitimi verilmektedir. Alanında uzmanlaşmak ve akademisyenlik yolunda yürümek isteyenler için de Türkiye’de de Fransa’da da üç ya da dört yıl süren doktora eğitimi öngörülmektedir.

Fransa’da üç aşamadan oluşan hukuk eğitiminin ilk basamağında; öncelikle hukukî bilgiler verilmekte, ancak aynı zamanda politik ve ekonomik temel bilgilere de yer verilmektedir. Sonraki basamakta genel ve teknik eğitimin ileri düzeyi verilir ve en sonunda da tamamen alana yönelik eğitim verilmektedir. Altı yarıyıl (3 yıl) olarak düzenlenen lisans eğitimi 180 ECTS (European Credits Transfer System) kredisini tamamlamak suretiyle üniversiteden mezun olabilmektedirler. Eğitimine burada son veren öğrenciler hukuk mesleklerini yapmada yeterli görülmezken genellikle devlet memuru olmak üzere çeşitli sınavlara girmektedir. Fakat öğrenciler fiilen zorunlu hale gelen, asıl eğitim sürecini oluşturan yüksek lisansa başvurup eğitime devam etmektedir. Fransa’da dört yarıyıl 120 ECTS kredisi tamamlayan öğrenci eğitime burada son verebileceği gibi önüne çıkan bilim uzmanlığı ya da mesleki master yollarından birini tercih edebilmektedir. Bilim uzmanlığı master programı (eski DEA /Diplômes d’études approfondies /) ; bilimsel çalışma amacıyla yapılan eğitimin sonucunu oluşturmaktadır. Bu eğitimin sonunda diploma alabilmek için yazılı ve sözlü sınavlarda başarılı olmanın yanı sıra, bir diploma tezi ve belirli bir araştırma grubu içerisinde yapılan bilimsel konferans faaliyetlerinin olması gerekmektedir. Diğer yol ise mesleki master programı (eski DESS /Diplôme d’études supérieures specialisees/); belirli bir alanda uzmanlaşmanın yanı sıra teknik bilgiye sahip olmakta, profesyonellerle yakın temas kurmaktadır. Türkiye’de Fransa’dan farklı olarak; dört yıllık eğitim sürecinde öğrencilerden herhangi bir çıktı beklenmeksizin, eleme yoluna da gidilmemektedir. Sadece Fransa’da olduğu gibi öğrenim yılı sonunda dersi veren öğretim üyelerince sınavlar yapılmaktadır. Bu sınavları başarıyla geçmiş öğrencinin eğitimini tamamlamasına bir engel yoktur. Dört yıllık lisans eğitimi akademik hayatta daha yüksek kademelere gelmek için ve adalet alanında iş bulmak için bir ön koşuldur. Ülkemizde lisans programını tamamlamış kişi istediği takdirde yüksek lisansa başvurabilmektedir. Yüksek lisans Türkiye’de genel olarak uzman hukukçu yetiştirmek, iş bulma ve seçme imkânını tanımak için seçilmektedir.

Akademik bilgi birikimi kazanılmasını sağlamak ve öğrencilere, bağımsız araştırma yaparak, bilimsel olayları geniş bir bakış açısıyla yorumlama,

sentezlere ulaşma yeteneğini kazandırma amacı güden doktora aşaması ise son basamak teşkil etmektedir. Bu aşama artık akademik hayatta rol almak isteyenlerin yöneldiği alanı oluşturmaktadır. Doktora aşamasında öğrencilerden özelleştikleri alandaki bir konu üzerinde, akademik hayata katkı sağlayacak bir tez ortaya koymaları istenir. Bu süreçte de Türkiye ve Fransa arasında büyük farklar görülmemektedir.

Türkiye ve Fransa’da okutulan dersler arasında büyük farklar olmamakla birlikte, sınav yöntemlerinde de yazılı usul izlenmesine bakılırsa büyük farklar yoktur. Fakat; bizde ezbere dayanan ve öğretim üyelerinin temel oluşturduğu, öğrencinin pasif kaldığı klasik eğitim metoduna karşın Fransa’da pratik dersleri merkeze alan, öğrenciye sunumlar yaptırarak öğrenciyi aktif konuma getiren yöntem izlenmektedir. Türkiye’de hukuk öğrencileri ders saati içinde hocanın aktardığı teorik bilgilerle yetinirken, uygulamadan ve tartışmadan uzak yetişmektedir. Fransa’da ise; hukuk bilgisi öğrencilere iki yoldan aktarılmaktadır; öğrenciler hem konferans şeklinde düzenlenen dersleri dinlemek, hem de “çalışma grupları (travaux driges [TD])”na katılmak zorundadırlar. Profesörler, derslerini bir amfide verirler ve öğrenciler not tutar. Uygulanan bu ilk yol bizdeki sistemle aynıdır ancak; Fransa’da derslere ek olarak öğrenciler haftada üç saat, küçük gruplar halinde, öğretim yardımcıları tarafından yönetilen seminerlere katılmak zorundadırlar. Öğrenciler, oluşturulan 20 ilâ 40 kişilik gruplar halinde, önemli ders konularında derinlemesine araştırmalar yapmakta, tipik hukuk mesleklerine ilişkin uygulama yapmakta, kompozisyon yazmakta, olay çözüp, karar analiz etmekte ve tartışmaktadırlar. Bu çalışmalarla öğrenciler, hukukî düşünce ve çalışma yöntemini öğrenmektedir. Bu amaçla öğrencilerin her hafta, yazılı “ev ödevleri” hazırlamaları gerekmektedir. Bu çalışma grupları içinde öğrenciler sözlü ve yazılı sınavlara tâbi tutulmakta, bu sınavlar sonucunda elde ettikleri notlar, aynı dersten yılsonu sınavında aldıkları not kadar önem arz etmektedir. Öğrenciler kural olarak haftada üç ya da dört çalışma grubuna katılmaktadır. Türkiye’de de, küçük guruplara verilen araştırma ve sunuma dayalı ödevlendirme sistemi olduğu söylenebilir fakat; Fransa’da olduğu gibi eğitim sistemine dâhil edilmiş ve sistemleşmiş değildir.

C. Eğitim Sonrası Öğrencilerin Gelecek Seçimi

Türkiye ve Fransa’daki eğitim sistemleri ve alınan eğitimle izlenilebilecek yollara değindikten sonra eğitim sonrası olası meslek seçimlerinde izlenen yollar ve bu konudaki farklılıklara bakmakta yarar olduğu görüşündeyim. Fransa’da Avukatlık okulları (Ecole de formation du Barreau, EFB), noter okulları ve hâkim ya da savcı okulu (Ecole nationale de la Magistrature, ENM) gibi birçok meslekî eğitim sağlayan kurum vardır. Geniş kapsamlı olan giriş sınavından geçmeyi başaran öğrenciler bu kurumlara alınmaktadır. Fransa’da savcı ya da yargıç olabilmek için üç ya da dört yıllık hukuk eğitimi yeterli

değildir. Yargıç ve savcı kadrosunun seçkin olmasını sağlamak için uzmanlık çalışmaları yapmış olmaları beklenmektedir. Hâkim okulunda ise; üç yıl süren teorik ve uygulamaya yönelik dersler verilir. Avukatlık okuluna alınmak için yapılan sınav daha basittir ve öğrenim süresi daha kısadır. Bu eğitimde bir yılın sonunda bir belge elde edilebilir. (ÇAPA - certificat d'aptitude a la profession d'avokat). Bu belge ile baroda kayıt olma ve Avocat-stagiaire (Stajyer Avukat) olarak çalışma konusunda bir talep hakkına sahip olmaktadır. Söz konusu belgeye sahip olan kişi iki yıllık stajın ardından serbest avukat olarak çalışabilir. Diğer ikinci derecedeki adli memurlar için; bizde Adalet Yüksek Okullarından mezun olmak gerekirken Fransa'da lisans mezunlarına bu hak tanınır. Ayrıca Fransa'da ikinci derecedeki adli memurlara bizde olduğundan daha geniş yetkiler tanınmaktadır. Ülkemizde hâkim savcılık için üniversite sonrasında yazılı ve sözlü sınav şartı olmasına karşın; bir yıllık stajın dışında ekstra eğitim öngörülmemiştir. Avukatlık içinse; şu an uygulamada bir sınav olmamakla birlikte, bir yıllık avukatlık stajını tamamlamak ve avukatlık ruhsatnamesine sahip olmak yeterli görülmektedir.

II. EĞİTİM SİSTEMLERİNİN BEKLENTİLERİ

Esasen, küreselleşmeyle birlikte hukuk öğretim programlarında yer alan ders konularıyla ilgili bilgilerin sadece pasif alıcısı durumunda kalan klâsik hukuk öğrencisi tipi yerine genel kültürü kuvvetli, kaynaklara inerek araştıran, problemlerin derinine inen ve bu problemleri çözmeye çalışan, geniş perspektiften bakabilen hukukçu tipinin yetiştirilmesi amaçlanmalıdır. Bunun yanında yabancı dil bilen ve farklı hukuk sistemlerini kavrayabilen hukukçuların yetiştirilmesi farklı platformlardaki insanları aynı adalet duygusuyla kuşatıp onlarda ortak hukuk algısı oluşturulabilmelidir.

Bugün okullarımızda öğrenme, araştırma ve okuma alışkanlıklarının geliştirilemediği; düşünme, akıl yürütme, sorgulama, neden-sonuç ilişkisi kurma, analiz ve sentez yapma, sözlü ve yazılı anlatım yeteneklerinin kazandırılmadığı ve geliştirilmediği bilinen gerçektir. Fransa'da bunu eğitim sisteminin içine dahil ederek okulda vermek amaçlanmaktadır. Fakültelerde öğrencinin bir bilgi ummanında boğulmasının önüne geçilmelidir. Önemli olan öğrencinin her şeyi öğrenmesi değil, öğrenmeyi öğrenmesidir. Hukukçunun hazır ve kompakt bilgilerle yetiştirilebilmesi olanaksızdır. O halde öğrenci, ezberden uzak bir eğitim mantığı ile metodoloji öğrenerek, hukukî uyumsuzlukları görebilecek, çözüm üretebilecek, ilkesel ve kavramsal bilgilere sahip bir formasyona kavuşturulmalıdır. Günümüz modern hukukçu örneği budur ve eğitim sistemlerinin arzuladığı hukukçu da budur.

III. SONUÇ

Ülkemizde daha nitelikli hukukçu yetiştirebilmek için değişiklikler yapılmalı bu yolda Fransa'daki hukuk öğretimi örnek alınabilir. Öğrenim yön-

temlerinde teoriden çok pratiğe yer verilerek, iyi donanımlı hukukçular yetiştirilebilir. Bunların yanı sıra sınav hedefli çalışan öğrencide yeni bir algı oluşturulmalı; öğrenme hedefli çalışan nesiller yetiştirilmelidir. Öğrenmek için çalışan öğrenci soru sormaktan, araştırma yapmaktan çekinmez mesleğe atıldığında görevini yapmaya odaklanır. Eğitim – öğretim döneminin uzatılması ya da kısaltılması ne gibi çözüm olup olamayacağı tartışmalıdır fakat asıl çözümün içerikte aranması gerektiği, verilen bilginin pratiğe dönüşümünün izlenmesi gerektiği, yazılı eleme yönteminin yanında sözlü ifadelerin de önem taşıdığı anlaşılmalıdır. Ayrıca lisans eğitiminin ardından kişilerin meslek seçiminin belirginleştirilmesi o meslek olmazsa bunu olurumdan ziyade şu görevi yerine getirmek istiyorum diyen ne istediğini bilen hukukçular yetiştirilmelidir. Hâkim, savcı olabilmek için lisans eğitimi ile yetinilmeyerek, en azından yüksek lisans yapma şartı aranabileceği gibi akademide verilen eğitim süresi ve içeriği genişletilebilir. Bu ve benzeri yöntemler geliştirilerek avukat, hâkim, savcı olabilmek için ayrıştırıcı şartlar aranabilir. Bu ve benzeri değişikliklerle daha aydın hukukçular yetiştirilebilir. Ayrıca aynı dili konuşan hukukçular yetiştirilebilmesi için, benzer eğitimi almak ortak noktalarda buluşabilmek önemlidir. Ülkemizde bu yolda yeni bir hukuk eğitim ve öğretimi düşünmek diğer ülkelerin eğitim ve öğretimiyle karşılaştırılarak benzer ve farklı yönler ortaya konulup en iyi model oluşturularak mümkündür. Bunun yolda çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. AKARSU, Füsun, Ülkeler ve Eğitim Sistemleri Karşılaştırmalı Yazıları, Nobel Yay.2005. 41-53.
2. ARIBAŞ, Sebahattin, TOK Hidayet, AB Ülkelerinde Yükseköğretime Geçiş Sürecinde Uygulanan Kriterler, Milli Eğitim, 179, 310-320.
3. Aslan, Ramazan ve Sema Taşpınar, Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de ve Avrupa’da Hukuk Öğretimi ve Hukukçu Yetiştirilmesi ve Türkiye’nin Bu Gelişmelerden Etkilenmesi, AÜHFD, 53(1), 1-25.
4. Daver, Bülent, Fransa’da Hukuk Eğitimi-Öğretimi ve Türkiye’ye Etkisi, Hukuk Öğretimi Sempozyumu, AÜHF Yayınları, 497, 7-14.
5. Dreifuss, Frederique, Fransız Hukuk Öğretimi, Hukuk Öğretimi ve Hukukçunun Eğitimi, TBB Yay. , 142-146.
6. Erdoğan, İrfan, Karşılaştırmalı Eğitim: Çağdaş Eğitim Sistemleri, Sistem Yayıncılık, 31-51.
7. Güriz, Adnan, Hukukçu Öğretimi ve Hukukçunun Eğitimi Konulu Sempozyumda Sunulan Tebliğ, TBB yayını, 21-26.
8. Oğuz, Arzu, Hukuk Eğitiminde Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun

Hukuk Eğitimindeki Rolü, AÜHFD, 4, 1-40.

9. Öztürk, Hakan, Hukukçuların Eğitimi, TAAD, 1, 167-194.

10. Eurydice, Avrupa Eğitim Bilgi Ağı (<http://eurydice.org>).

11. http://fr.wikipedia.org/wiki/Unit%C3%A9s_de_formation_et_de_recherche_de_droit_en_Franceter_net

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Esma arkadaşımız gerçekten alkışı hak etti, güzel bir sunum yaptı. Esma şuraya alalım. Evet, öğrenci gözüyle de mevcut hukuk eğitime eleştiriler yöneltti. Ben hemen zaman kaybetmeden Harun Bodur arkadaşımız bize ilginç bir sunum yapacak, hukuk ve film yaklaşımı. Ben de merak ediyorum bu başlık altında neler olacak? Bir önce kendinizi tanıtırsanız...

YAKINDA SİNEMALARDA: “HUKUK VE FİLM” YAKLAŞIMI VE HUKUK ÖĞRENİMİ*

Harun BODUR

*Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve
Sosyolojisi A.B.D Araştırma Görevlisi*

ÖZET

Bu çalışma; hukuk-ve-film yaklaşımı, filmsel dünyanın özellikleri ve “hukuk ve film yaklaşımı” ile “hukuk öğrenimi” arasındaki ilişki ile ilgilenmektedir. Bu çerçevede çalışmanın mütevazı hedefi; gelişmekte olan interdisipliner “hukuk ve film” alanını tanıtmak, “hukuk ve film” perspektifinin sınırlarını belirlemeye çalışmak ve hukuk öğrenimi kapsamında bu alanın kullanışlılığını ele almaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk-ve-Film, Hukuk Öğrenimi Ve Hukuk-ve-Film

ABSTRACT

This study is concerned with the law-and-film approach, the characteristics of filmic world and the relationship between “law and film approach” and “legal education”. In this context, essay’s modest goal is to introduce emerging interdisciplinary field of “law and film”, to endeavour to determine the boundaries of “law and film” perspective and to discuss usefulness of this field within the scope of legal education.

* Katılımcının isteği üzerine, kongrede sunulmuş olan bildirinin katılımcı tarafından metin haline getirilmiş şekli yayımlanmaktadır.

Keywords: Law-and-Film, Legal Education and Law-and-Film

GİRİŞ

Bu çalışmanın temel ereği, son yıllarda artan bir ilgiyle karşılanan “hukuk-ve-film” ya da “hukuk-ve-sinema” gibi isimler alan interdisipliner yaklaşımı tanıtmak ve bu yaklaşımın hukuk öğrenimi açısından bize neler sunduğunu ele almaktır. Bunu yapabilmek için önce hukuk ve film yaklaşımının ne olduğu ve nasıl konumlandığını açıklığa kavuşturup bazı sisler aralanacak; sonrasındaysa bu yaklaşımın teorik çerçevesi ve bakış açıları üzerinde durulacaktır. Diğer adım olarak, ikinci bölümde ise hukuk ve film yaklaşımının adlandırmasında yer alan “ve” bağlacını ete kemiğe büründürmek için film evreninde çeşitli duraklarda gezintiye çıkılacaktır. Nihayet üçüncü ve son bölümde, hukuk öğrenimi çerçevesinde hukuk ve film yaklaşımının nasıl bir görünüm, potansiyel ve alan yarattığı keşfedilmeye ve gösterilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın sonunda ayrıca bir ‘film listesi-filmografi’ yer almaktadır.

1. Hukuk ve Film Yaklaşımının Niteliği ve Konumlanışı

1. 1. Hukuk ve Film Yaklaşımı: Genel Görünüm ve Belirlemeler

Hukuk ve film (ya da film ve hukuk) yaklaşımı, iki sosyo-kültürel oluşumun bütünleştirilmiş biçimde araştırılmasını ifade eden ve oluşma ve gelişme aşamasında bulunan disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Bu alan, özellikle “hukuk-ve-toplum” ile “hukuk-ve-edebiyat” gibi daha çok bilinen ve yerleşmiş interdisipliner türlerin yeni/yakın zamanda filizlenmiş bir uzantısı olarak görülebilir. 1980’lerin sonlarından 1990’lara değin, hukuksal temaların film-sinema-sinema filmi, sinematik öyküleme ve popüler görsel imgelem ile kaynaştırılarak incelenmesine girişen ve hukuk ve sinema yaklaşımına öncülük eden birtakım akademik yayınlar karşımıza çıkar. Bu araştırma sahası; hukuk ile film arasındaki karşılıklı ilişkiye odaklanarak geniş kapsamlı bir görünüm arz eder ve şaşılabilecek sayıda fazla konuya ve filmsel temsile değinme fırsatını da yaratacak potansiyele sahiptir. Yeni yüzyılın başlangıcından bu yana, hukuk incelemelerinin sinema ile birleştirilmesi nosyonu gerek Anglo-Amerikan gerekse Avrupalı bazı akademik çevrelerde geniş biçimde yayılma olanağı bulmuştur. Böylece “hukuk ve film”in kaynaştırılması, birleştirilmesi, hukuk fakültelerindeki derslerin/kursların isimlerinde ve pop kültürü internet sitelerinde artan biçimde görünür olmaya başlamıştır. Hukuk ve edebiyat ile hukuk ve toplum yaklaşımları kadar yerleşik olmasa da, hukuk-ve-film gitgide bazı akademik konferanslar eliyle kabul görmeye ve irdelenmeye başlamış ve monografilerde, kitaplarda, edite edilmiş derlemelerde, profesyonel dergilerde yayımlanmış makalelerde araştırılıp açıklanmıştır.

Hukukun film ile bağlantılı olarak tasarlanabileceği ve ele alınacağı konusunda artan bir aşinalık/bilinirlik bulunmasına karşın, böylesine bir çabanın

özü, hedefi, doğası ve değeri büyük ölçüde muğlâk olmaya devam eder. Böyle olunca yeni gelişen bu alanı –hukuk ve film alanını- belirtmek için kullanılan bulanık ifadelerin belirli açılardan aydınlatılmasına ihtiyaç vardır. Pek çok kimse bu yeni gelişen alan karşısında şaşırılmış olabilir ve/veya şüphe içinde bulunabilir. Bunun sonucunda hukukçular, akademisyenler ve öğrenciler için temel pek çok sorunun zihinlerde belirmesi kaçınılmazdır. Sözelimi, “hukuk ve film” nedir? Hukuk ve film yaklaşımının ulaşmaya çalıştığı hedefler nelerdir ve bu hedeflere nasıl ulaşılır? Hukuk ve film arasında her iki disipline bütünleşmiş bir disiplinler arası bakış sergilemenin gerekçesini ne türden bağlantılar ya da benzerlikler oluşturabilir? Filmler ve sinema hukukla ilgili önem arz eden anlayışları, meseleleri bize sunabilecek midir, sunabilecekse bunu nasıl başaracaktır? Filmleri hukukla ilgili metinler olarak okuma zahmetine neden girmeliyiz? Bu yeni ve bilinmeyen perspektif aracılığıyla hangi türden kavrayış biçimleri potansiyel olarak kullanışlı olabilir? Bu alanın özgünlüğü nereden gelir ve bu perspektifi takip etmeyi değerli kılan nelerdir? İşte bu çalışma kurucu nitelikteki bu ve benzeri soruları da ele alma çabası içerisinde.

Genel bir bakışla, yedinci sanat sinemanın doğuşundan bu yana, sinemanın hukukla olan ilişkisi karşılıklı olmuştur. Hukuk her zaman sinema alanıyla ilişki halinde olmuştur. Özellikle de sinema alanının, kitlelere ulaşma ve onları yönlendirme hususunda belirli bir güce sahip olarak devasa bir endüstri olmaya başlamasıyla birlikte bu ilişki düzeyi artmıştır. Kaçınılmaz surette, her zaman ve her yerde hazır bir şekilde doğan hukuksal bakış açıları olmadan sinemada bir insan hikâyesini anlatmak neredeyse imkânsızdır. Bu kaçınılmaz bağlantı bakımından ilişki düzeyi elbette filmlere göre farklılık arz eder. Bu anlamda dikkatimizi çeken, öncelikle hukukun ve hukuksal kavramların ön planda bulunduğu filmlerdir.

Diğer taraftan ise ilk bakışta, hukuk ile film arasındaki farklar da bir hayli çarpıcı görünebilir. Farklılık bakımından belirtilebilir ki; hukuk, örgütlü bir iktidar sistemini oluştururken, ticari filmler bir haz ekonomisi tarafından meydana getirilmişlerdir. Hukuk; otoriter, normatif, merkeziyetçi, cebri bir sistemi vücuda getirirken, sinema; eğlenceli, sürükleyici/hayalperest, popüler-kültürel eserler dünyasına kapı aralar.

Bununla birlikte, daha incelikli bir sosyo-kültürel perspektifle, hukuk ile film çağcıl toplumun baskın kültürel oluşumlarından ikisini temsil eder. Bu iki oluşum, toplumun kendisini anlattığı/öykülediği ve yarattığı araçlardan önde gelenleri arasındadır. Bu durum, iki müstakil çerçevenin birleştirilerek incelenmesinin temelinde yatan ortak paydayı oluşturabilir. İki alanın farklılıklarına rağmen hukuk ve film araştırma alanı, hukuk ile filmin her ikisinin de toplumda merkezi bir konumda bulunmasına ilişkin müşterek temel varsayımlara yansımaktır.

Sosyo-kültürel oluşumlar olarak, hem hukuk hem de sinema, öykücülük,

performans ve ritualistik örüntüleme vasıtasıyla anlam yaratır ve insan öz-nelerini ve sosyal grupları, bireyleri ve dünyaları tahayyül ve inşa etmemizi sağlar. Hukuk ile filmin her ikisinin de, Benedict Anderson'un terimini ödünç alarak, "hayali cemaatler" meydana getirdiğini söyleyebiliriz.

Hukuk ve film arasındaki diyalog, müşterek açıklama biçimi ve karşılıklı etkiler farklı düzeyler üzerinden açılabilir. Bu iki alanın birbiriyle ilgili tanımlamaları ve analizleri ile beraber, hukuki ve sinematik yapılar, teknikler, imajlar/görüntüler, semboller, ideolojiler, toplumsal işlevler ve etkiler yeni bir ışıqla görülebilir. Böyle bir çoklu-bakış açısıyla yapılan analizler yeni bir teorik çerçeveyi davet eder ve böylelikle çok yönlü disiplinler-arası analizlerin daha derin bir kavrayışı yarattığını söylemek mümkündür.

İşte, yeni gelişen hukuk-ve-film disiplini, bu iki kültürel oluşum arasındaki karmaşık ilişkilerin açılabilirliği ve kavramsallaştırılabileceği yeni bir alanı ifade eder. Gelişme aşaması bakımından halen oluş halinde bulunması nedeniyle hukuk-ve-film yaklaşımı kesin bir "bilimsel" tanımlamadan kaçınmakta ve henüz net/müstakil bir metodoloji veya dünya görüşü ile karakterize edilememektedir. Ancak yine de hukuk ve film yaklaşımının metodolojik duruşu, diğer "hukuk ve..." şeklinde adlandırılan disiplinler ve perspektifler gibi, hukuksal söylemin "içerisinden" bir bakış ile temin edilemeyecek şekilde hukuk üzerine eleştirel bir perspektif sunmayı başarır. Sonuç olarak ise bu yeni alanda araştırmada bulunan yazarlar, tanımlanmış ortak zemin açısından farklı bakış açılarına ve yorumlara vurgu yaparlar.

Sözgelimi, erken dönemde yayımlanmış ve hukuk-ve-film yaklaşımına ilişkin bazı makalelerin derlemesinden oluşan kitabının girişinde John Denvir, "filmleri izleyerek hukuk hakkında çok fazla şeyi öğrenebileceğimizi" bildirir ve bazı filmlerin hukukla ilgili metinler olarak görülebileceği ve okunabileceğine işaret eder. Denvir' in filmin hukukla ilgisi konusundaki bakışı çok sayıda yazarca da paylaşılmıştır. Bu paralelde bazı çalışmalar da yargılama-dava-mahkeme filmlerinin tasnifini yapar ve tarihi ve sosyal gelişmelerle koşut olarak bu tür filmlerin nasıl bir görünüm taşıdığını irdeler.

Örnek olması açısından, hukuk ve film yaklaşımı ile ilgili bir derlemede beliren birtakım araştırma kanalları karşımıza çıkmaktadır. Bunlar içerisinde ise üç ana/temel alan tespit edebiliriz. İlk olarak filmlerin doğasına, hukuk ve hukukçuları resmetmesi üzere üretilmiş olup olması ekseninde bakabiliriz. İkinci olarak; yapılacak bir çalışma, hukukun kamusal algılanışı ve hukuki süreçler ve hukuk uygulamasının kendisine yarattığı etkiler üzerine bu filmlerin yarattığı etkinlik ve anlama bakabilir. Son olarak ise neden ve nasıl muhtelif temaların hukuk ve film konuları dâhilinde daha fazla ön plana çıktığına dair bir değerlendirmede bulunulabilir.

Diğer bir çalışmada ise Johnson&Buchanan'a göre birçok film gibi hukuk

da sosyal anlam oluşturulmasına/inşasına katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede yazarlar filme; anlam oluşturma ile ilgili üç anlayışın saptanmasına ve keşfedilmesine olanak tanınması açısından bakarlar: *anlatının rolü*, *“kaba algı”nın rolü* ve *izleyicinin alımlamasının ve çok yönlü okumasının sonuçları*... Onlara göre ayrıca geliştirilecek hukuk ve film yaklaşımı ile hukuk filmlerinin hukuksal metodun kirli sırları/çamaşırları hakkında bize neler anlatabileceğine eğilmek mümkündür.

Hukuk-ve-film yaklaşımına ilişkin diğer bir çalışmada Lenz şunları belirtmektedir: *“Holywood filmleri ve televizyon programlarındaki hukukun imajlarına/görüntülerine bakmak, yirminci yüzyılın son yarısındaki en önemli hukuksal gelişmelerden bir tanesini daha iyi anlamak için devreye sokulabilir: liberal düşünceler tarafından şekillen en ceza adaleti politikalarından esasen muhafazakâr düşünceler tarafından biçimlenen ceza adaleti politikalarına yaşanan değişimler. (...) Hukuki kurmaca içerisinde anlatılan suç hikâyeleri, hukukun (bir ölçüde de hukukçuların), adaletin, bireysel hakların ve adalet yönetiminin (özellikle polislerin, savcılarının, yargııların, infaz koruma memurlarının tasvirleri) değişen popüler imajlarını anlamak için harika bir kaynak temin eder.”*

Tüm örneklerde gösterildiği üzere, hukuk-ve-film çalışmaları çok çeşitli bakış açılarını ve odak noktalarını bağrında taşıyan geniş bir alanı temsil ediyor. Bu geniş ereve içerisinde hukuk-ve-film çalışmalarını genel olarak üç türe ayırabiliriz:

1. Hukukçuların kendilerinin, etik rollerinin ve ödevlerinin ve hukuk-ü-müvekkil (diğer kimselerle) ilişkisinin filmsel temsilleri.

2. Hukuki doktrinlerin, kavramların filmsel tasvir içerisinde nasıl geliştiği ve yansıdığı ya da bu tasvir biçimi tarafından nasıl etkilendiği.

3. Hukuk öğrencilerine hukuk doktrinini öğretilirken filmlerin pedagojik rolleri ve konumu.

Tüm bu çalışmalar gösteriyor ki; anlatısallık ve metinsellik, edebiyat ile “film ve hukuk”u da içeren muhtelif araştırmalarda ve disiplinlerde ortak bir nitelik arz ediyor. Ancak sinema kendine özgü bazı niteliklere sahip olarak (sinematik kurgu/montaj, oyuncu seçimi/rol dağıtımı/oyuncu kadrosu, kamera teknikleri, ses ve müzik vb. gibi) bizlere daha fazlasını da sunmaktadır. Keza bu noktada hukuk-ve-film çalışmalarındaki bir eksiklik de kendini göstermektedir. Filmin özgöl bileşen ve niteliklerini kucaklayacak bir derinlikten yoksun olarak diğer bir deyişle film kuramı, film tekniği, film çalışmaları konusunda yeterince donanımlı olmadan filmi sadece bir metin, olay örgüsü, karakterler olarak analiz edersek, film dünyasının/düşüncesinin potansiyelini yeterince değerlendirememiş oluruz.

Hukuk ve film çalışmaları; bir çehresi olan anlatı/öyküleme yönüyle, hukuk ve edebiyat akımının doğal bir uzantısı olarak görülebilen, diğer çehresi olan filmin özgül nitelikleri devreye sokulduğunda ise film kuramına ve film çalışmalarına göz kırpar şekilde görülebilir. Nasıl ki edebi eserleri edebiyat kuramlarını kucaklayacak biçimde incelemek gereklilik arz ediyorsa, filmleri de hukuk ve film yaklaşımının bu iki çehresini hesaba katarak irdelemeliyiz.

1. 2. Hukuk ve Film: Teorik Çerçeve ve Kategoriler

Hukuk ve film yaklaşımının teorik çerçevesini çizme girişimine başlarken hatırlanması gereken ilk ayırım; hukukun bilgisi ile hukuka ilişkin/hakkında bilgi arasında yapılabilir. Bu ayırım mucibince, diğer “hukuk ve...” başlıklı disiplinler arası yaklaşım biçimleri gibi hukuk ve film yaklaşımı da büyük oranda hukukun kendi bilgisini değil de, hukuk “hakkında” bilgi üretme adayı olarak hukuka dışarıdan da bir bakış sunar.

Yukarıda da işaret edildiği üzere; hukuk-ve-film yaklaşımı “hukuk ve edebiyat” akımının uzantısı olarak da görülmektedir. Ancak hukuk ve film yaklaşımı, hukuk ve edebiyat akımıyla bazı paralel yönler barındırsa da, bu yaklaşımın müstakil olarak kendini vücuda getiren özgül niteliklere sahip olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Diğer taraftan ise hukuk ve film çalışmaları, üst başlık olarak “hukuk ve popüler kültür” alanı çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, “hukuk ve popüler kültür” alanı geniş olması itibarıyla “hukuk ve film” çalışmaları için bir üst başlık olarak değerlendirilebilir. Kültür endüstrisi ile bağlantılı bir kavram olan popüler kültür; sinemanın yanında televizyon ve televizyon ürünlerini (dizi, reality showlar, programlar), internet dünyasını, medya dünyasını ve popüler kültüre ait diğer ürünleri bünyesinde barındıran geniş kapsamlı bir kavramdır.

Hukuk ve film yaklaşımının teorik çerçevesini çizmek için bu ön belirlemelerin ardından Kamir’ in eşliğinde bir adım daha atabiliriz. Makalesini tam da böyle bir teorik çerçeve sunmaya hasreden yazar; hukuk-ve-film girişimlerinin çoğuna vücut verdiğine ve her ikisinin de çalışma biçimlerini ve sosyal önemini sergileyip bağrında taşıdığına inandığı üç ayrı perspektifi belirlemektedir. Kamir’e göre bu çerçeve/çatı hâlihazırdaki hukuk-ve-film çalışmalarının çoğunu açıklayıp yerlerini belirleyebilir ve bu çalışmaları birbiriyle bağdaştırabilir. Böylece söz konusu teorik çerçevenin beraberinde getirdiği bu bakış açısı, birçok farklı yazarın hukuk ve film projelerinin kayda değer bir kısmı ile örtüşmektedir.

Hukuk-ve-film yaklaşımına ilişkin bu formülasyon üç temel öncülden oluşmaktadır: 1- Bazı filmler-in/deki toplumsal işleyiş biçimleri hukuk ve hukuk sistemine koşuttur diğer bir deyişle aynı doğrultuda bulunup benzerlik taşır; 2- Bazı filmler ise izleyici-devreye girdiği yargıları çıkartır/canlandırır;

3- Nihayet bazı filmler popüler hukuk bilimini-hukuk felsefesini (jurisprudence'ı) ortaya çıkarır. İşte, filmlerin bu üç fonksiyonu yerine getirmesi/ya da getirmemesi hukuk-ve-film çalışmalarının zeminini oluşturur. Bu öncüllere göre, hukuk-ve-film çalışmaları birincil nitelikteki odak noktalarına ve perspektiflere göre ayırt edilebilir ve bu doğrultuda “filmin hukuka paralel olması/koşut olması ya da hukuka koşut biçimde film”, “yargı olarak film” ve/veya “hukuk bilimi/hukuk felsefesi olarak film” şeklindeki inceleme konuları kategorize edilebilir.

Filmlerin bu teorik çerçeve içerisinde nasıl yer aldığının da açıklığa kavuşturulması da gerekir. Bazı filmlerin hukukla ve hukuk sistemiyle olan etkileşimi/etkileşim düzeyi diğerlerine nazaran daha belirgindir. Mahkeme dramaları, dava filmleri, bir hukukçu figürün veya hukuk firmasının ön plana çıktığı filmler ve genellikle hukuki saha ile ilişkili olan (ırksal eşitlik, kürtaj, pozitif ayrımcılık, yozlaşma ve suç gibi) sosyal, etik ve ahlâki sorunlara odaklanan filmler açık bir biçimde bu kategoriyi oluşturmaktadır. Bundan başka, “legalistik” sosyal ve ahlâki sorunların yalnızca ikincil bir konu teşkil ettiği filmler de hukuk ve hukuk sistemiyle karşılıklı ilişkileri bağlamında diğer filmler kadar anlamlı olabilir.

Hukuk-ve-film yaklaşımının müstakil bir disiplin olarak gelişimi açısından başlangıç niteliğindeki bu aşamada, ‘hukuk filmi’ biçiminde geniş kategori ile ilgilenmek daha yerinde görünüyor: konu olarak hukuki açıdan sosyal ya da ahlaki sorunlara yönelen herhangi bir türü ön plana çıkaran filmler... Çoğu hukuk-filminin hukuk dünyası ile olan etkileşimi ise çok cephelidir. Bu filmler çoğu kez bahsi edilen öncüllerden (hukukla koşut olma, yargı iletmek/yöneltmek ve popüler jurisprudence'ı üretme) herhangi birine, ikisine veya hepsine yani üçüne birden dayanır ve bu sayede bu sinematik-hukuksal işlevlerin karmaşık ve güçlü bir birleşimini sunmaktadır. Bu filmlerin çalışılması, filmlerdeki farklı sinematik-hukuksal işlevlerin bütünleşik bir incelenmesini gerekli kılar.

Hukuk ve film perspektifleri üzerine önerilen üçayaklı/üçlü kategorizasyon ne tematiktir, ne de metodolojiktir. Bu sınıflama modeli, hukuk-ve-film alanında didaktik bir eşleştirmedir ve hukuk ve film arasında üç tip ilişkiyi teşhis etmek ve tanımlamak amacına hizmet eder. Burada, bu iki kültürel oluşum arasında interdisipliner bir karşılaşma üzerinden üç bilgisel perspektif meydana gelmektedir. Örneğin hukukçuların tasviri/resmedilişi veya cinsiyet rollerinin toplumsal inşası üzerine hukukun etkisi gibi tematik sorunlar, bahsi geçen üç perspektiften biriyle veya birkaçıyla ele alınabilir. Aynı zamanda, ilgili/uygun farklı metodolojiler de bu perspektiflerden birinde veya hepsinde hukuk-ve-film araştırması bağlamında işlev görebilir. Bu durumu detaylandırıp ve örneklerle açıklamak aydınlatıcı olabilir.

Sözgelimi “hukukçuların temsili” bağlamındaki filmlere şu üç cepheden

yaklaşabiliriz. İlkın, bir hukuk-filmi, bir film türü, ya da genel olarak filmler, hukukun mesleki imajı/resmedilişı yaratılırken hukuk sistemi ile paralellik taşıyabilir. İkinci olarak, film incelemeleri izleyicileri belirli türdeki hukukçular, hukuk firmaları veya hukuk mesleğinin etik ilkeleri gibi konularla meşgul eden bir biçim üzerine odaklanabilir. Üçüncü olarak ise, bazı filmler örneğın hukukçuların, yargıcın veya jürinin adaletle erişimde/adalet yönetiminde rolü gibi hukukla ilgili anlayışların nasıl sergilendiğini görmek amacıyla irdelenebilir. İşte burada “hukukçuların sinematik tasviri” teması altına yerleştirilebilecek bu farklı örnekler bahsedilen üç perspektife de işaret eder.

Aynı şekilde diğeri bir örnek olarak, hukuk-ve-film çalışmaları, hukuk-filmlerindeki cinsiyet rollerinin inşasını inceleyip böyle bir inşa ediş biçiminin hukuk sistemindekiyle karşılaştırarak ortaya paralellik mi, yoksa çatışma mı çıktığı irdelenebilir (Hukuka Koşut Olarak Film). Hukuk-ve-film, bir film tarafından gerçekleştirilen izleyiciyi devreye sokan ve izleyicinin alımladığı yargıları açığa çıkarabilir. Bu tür yargılar sözgelimi kadınların evde ve işyerindeki uygun rollerine ilişkin önemli içerimler taşıyabilir (Yargı Olarak Film). Hukuk ve film ayrıca anne olarak ve kariyer arayan kimseler olarak kadınların rolleri gibi sorunlar bir filmdeki feminist popüler hukuki anlayışlar ekseninde tartışılabilir (Hukuk Felsefesi/Kuramı/Bilimi Olarak Film). Burada bir kez daha “hukuk ve hukuk sistemi aracılığıyla cinsiyet rollerinin inşası” kavramını ele alırken, bu farklı tipteki hukuk-ve-film çalışmaları hukuk-ve-film projesindeki farklı perspektiflerin altını çizmiş olur.

Metodolojik bir bakış açısıyla, bu çalışma sahalarının her biri metinsel analizi (örneğin, filmde imlenen okuma modelinin ve okuyucu tepkilerinin tartışılması) kullanabilir; konunun/olay örgüsünün ya da karakterlerin filmdeki kompozisyonuna odaklanabilir; sinema, toplum veya hukuk içerisindeki gelişmeler tarihsel bir incelemeye tabi tutarak film okunabilir; sinematik teknikler (çekim ve kamera teknikleri) irdelenebilir ve aydınlatılabilir; ya da sinematik tercihlerin (kasting/oyuncu seçimi, müzik gibi) üzerinde durulabilir. Herhangi bir hukuk-ve-film çalışması bundan dolayı, bir veya birkaç konuya odaklanması bakımından (hukukçukların tasviri veya hukuken olanak tanıyan cinsiyet rolleri gibi); bir veya birkaç metodolojiyi kullanması bakımından (sözgelimi filmin sinematik teknikleri veya filmin tarihsel olarak bağlamına oturtulması); ve hukuk ve film arasındaki bir veya daha fazla etkileşim noktasını beraberce incelemesi bakımından değerlendirilebilir. Bunun sonucunda yeniden üç perspektif karşımıza çıkar: hukuka paralel olarak film, izleyicilerde yargılar yaratan biçimiyle film ve popüler hukuki kavrayışları/anlayışları içerir şekilde film.

Bu üçlü kategorizasyon çizgisini; benzer ve daha belirgin bir teorik çerçeve açısından film örneğiyle birlikte şu şekilde de ifade edebiliriz: “Sinemada Hukuk” (Judgement at Nuremberg-1961), “Hukuk Olarak Sinema” (Ras-

hamon-1950), “Hukuk Felsefesi/Kuramı Olarak Sinema” (Tacones Lejanos [Yüksek Topuklar]-1991).

Sonuç olarak vurgulanmalıdır ki; yeni gelişen bir disiplinin ilk aşamalarında, belirginleşen bu alanı teşhis etmek, biçimlendirmek, tanımlamak, profesyonel-akademik bir irdeleme zemini oluşturmak ve ortak bir terminoloji yaratmak için bu gibi kategoriler pedagojik olarak kullanışlı ve verimlidir.

2. Filmleri Ciddiye Almak: Film, Nedir ki?

2.1. Filmsel Yapı ve Bileşenler

Bu bölümde hukuka ‘ve’ bağlacıyla bağladığımız “hukuk ve film” yaklaşımının hukukla beraber asli ögesi olan, film-sinema kavramına eğilerek, yarattığı dünyaya genel bir bakış ortaya konulacaktır. Sinemayı bir anlatım aracı olarak tam anlamıyla kavramak için sinema bilgisini edinmek gerekir, bu anlamda gerçeğin ve imgelemin birlikteliği ile birlikte tüm sanatların mirasçısı olarak onlarla iç içe bir saha niteliği taşıyan sinema sanatı, diğer sanatları da bağrında taşıyan bir niteliğe sahiptir. Tanımlamaya gidersek sinema, en basit söyleyişle: “anlatımı, hareket halindeki görüntüler aracılığıyla sağlama sanatıdır.”. Genel tanımın ardından, filmi vücuda getiren bileşenlere kuşbakışı göz atabiliriz:

Filmin Dramatik Yapısı

- 1- Senaryo safhası
- 2- Çekim Safhası
- 3- Montaj-kurgu safhası

Filmsel Evren

- Film Biçimi: filmde öğeler arasında algıladığımız bütün ilişkiler sistemi
- Film Biçiminin İlkeleri:
- İşlev
- Benzerlik ve Yineleme- motifler
- Farklılık ve Çeşitleme
- Gelişme
- Uyum ve Uyumsuzluk
- Filmsel Mekân
- Sinemada Perspektif
- Filmsel Zaman

- Filmsel Devinim
- Filmsel Görüntü- Filmin Temel Öğeleri
 - Çekim- sinematografi, çerçeveleme, fotoğrafik imge, çekim teknikleri
 - Çekim Ölçeği ve Mizansen
 - Derinlemesine Görüntü
 - Alıcı Açısı, Görüş Noktası
 - Dekor
 - Işık
 - Renk
 - Kostüm ve Makyaj
 - Ses-Müzik
 - Oyun
- Filmsel Bünye-Yapı- Bağlamlar
 - Filmin Anlatısal Bünyesi (olay örgüsü ve öykü- neden ve sonuç-anlatım ve anlatıcı)
 - Kurgu/Montaj: Çekimi Çekime Bağlamak
- Sanat olarak Film: Yaratıcılık, Teknoloji ve Ticaret Sarmalı
- Film İzleyiciye Ulaştırmak: Dağıtım ve Gösterim
- Film Eleştirisi, Okuması
- Film-Seyirci Etkileşimi
- Sinemanın ideolojik, politik ve popüler içerimleri; ideolojik aygıt olarak Hollywood sineması, Amerikan hegemonyası ve sinema

2.2. Film Evreni

Tüm temel bileşenleriyle beraber bakıldığında sinemayı özel bir ilgi konusu yapan şey, onun modern dünyanın düşüncesini ortaya koymada, özgül ve belirleyici bir rol üstlenmesi ve kavram yaratma etkinliğine yepyeni boyutlar kazandırmasıdır. Ayrıca sinemanın asla gerçekliğin basit ve dolaysız bir yenden üretimi olmadığı ve onun gerçekliğin yakın akrabası kendine has bir dünyaya yarattığı söylenebilir. Karşımızda yeni bir dünyanın kapıları açılmaktadır. Örneğin Maksim Gorki, 1896 yazında Rusya'nın Nijniy Novgaard Şehrinde, Lumiere Sinematografi'nin bir gösterimine gider ve birkaç gün sonra yerel bir gazetede bu siyah-beyaz filme dair meşhur ilk izlenimlerini aktarır: *"Geçen gece Gölgele Krallığı'ndaydım. Ah bir bilseniz orada bulunmak ne garipti.*

Sessiz ve renksiz bir dünya! Oradaki her şey –yeryüzü, ağaçlar, insanlar, su, hava- iç sıkıcı bir griye boyanmış. Güneşin gri ışıkları gri bir gökyüzünde parlıyor, insanların gri yüzlerindeki gözleri gri, ağaçların yaprakları kül rengi. Hayat değil bu, onun gölgesi ancak; devinim değil, sessiz hayaleti.”. Lev Tolstoy da 1908 yılında bu yeni oluşan sinema evreni hakkında şöyle yazacaktır: “Göreceksiniz, bu çalışırken tıkırdayan, döner kollu küçük mekanizma hayatımızda –yazarların hayatında- bir devrim yaratacak. Edebiyat sanatının eski yöntemlerine doğrudan bir meydan okuma bu. Kendimizi loş perdeye ve soğuk makineye adapte etmeliyiz. Yeni bir yazma biçimi sorunlu olacak.”.

Sinema evreninin kapısının ardında neler bulunabileceğine göz atabiliriz. Emile Vuillermoz, bu evreni “*Hareket eden bir film şeridindeki binlerce küçük film karesi, insan beyninin hücreleri gibi davranır: Aynı muazzam algılama sürati; en uzak ufukları kolayca bitştirebilen, mesafeleri alt edebilen, zamana ve mekâna mahkûmiyete son verebilen, tüm ana yönleri aynı anda barındırabilen ve bizi saniyenin binde biri kadar bir sürede evrenin bir ucundan öbürüne götürebilen aynı çok-yüzlü aynalar!*” olarak betimlemiştir. İşte film, benzersiz bir dünya, neredeyse geleceğin dünyasını (evet, “geleceğin dünyasını”, çünkü filmin insanlarına ve nesnelere ilişkin “deneyimi” izleyenlere “yeni” gelir.) sunar. O halde kör ve karşı konulamaz bir temel gücün merhametine kalır gibi, çağımızın belki de en muazzam entelektüel ve manevi etkisinin merhametine kalmak istemiyorsak, filmleri daha iyi anlamamız gerekir.

Ayrıca Cavell’in belirttiği gibi filmleri hayatımıza katarız: “*Yaşadıklarıma eklenen fragmanlara, belleğimin destesine eklenen ve geleceğe dair bir şey söylemeyen iskambil kâğıtlarına dönüşürler. Tıpkı değerini ancak benim bileceğim, içerikleri benim için taşıdıkları tarif edilemez önemle karşılaştırmayacak çocukluk anıları gibi.*” Böylece sinema, insanın kendisinden ayrılıp bir başkası olmasını mümkün kılar; olduğu yerde göçebeye dönüşmesine olanak sağlar. Bu paralelde Goudol film ile izleyen arasındaki etkileşime dikkat çeker: “*Delikli selüloidin karanlıkta pır pır ettiği bir sinemaya gidelim haydi. Salona adım atar atmaz, parlak bir ışın bakışımızı yakalayıp iki saat boyunca bir perdeye kilitleyecektir. Dışarıda sokakta akan hayat artık son bulmuştur. Bedenimiz bir süreliğine uykuya dalar, varlığından sıyrılır. Artık on metrekairelik bir perdeye sabitlenmiş iki gözden başka bir şey değildir.*” Sinema salonuna girip koltuğumuza kurulduğumuzda beklentiler belirir: zevk alma, bilgilenme, estetik yenilenme, seyretme, unutma... Üstelik sinemanın karanlığı film ile seyircinin bütünleşmesi bakımından elzem: Bedenlerimiz adeta uçup gidiyor, sadece zihinlerimiz kalıyor ışın başında ve film-dünyaya kilitleniyor. İlginçtir ki sinemadan çıktığımızda çok kısa süre de olsa, tükenmiş, kafası karışmış, dünyadan kopmuş hissediriz: gerçekliğe dönüşün şoku... Eisenstein’a göre de “*yeni bir dünya düzenlemesine katılması için, izleyicinin şoke edilmesi ve dürtülmesi gerekir. İzleyici, filmi anlamak için ken-*

dini zorlamalıdır. İzleyici görünüşlerin içinde olan ama onları aşan ezoterik (içrek) anlamı kavramalıdır.”

Diğer bir taraftan ise sinemaya çok boyutlu bir şekilde yaklaşmak gerekir. Sinemanın ilk olarak altyapısına, ekonomik ve teknolojik temellerine bakmak, daha sonra sinema yapısının başlıca tarihsel, düşünsel, politik, toplumsal ve psikolojik yönlerini tartışmak ve nihayet sinema estetiğinin (sinema üstyapısının) gelişimini incelemek sinemaya ait üç boyutun ele alınmasını ifade eder. Bu çerçevede yaşadığımız toplum göstergeler, imgeler ve gösterge sistemleriyle daha da ilgilenir hale gelen, gitgide “sinemasallaştırılan” bir toplum. Dolayısıyla gerçeklik gitgide daha çok sahneleniyor, toplumsal üretim ve gündelik deneyimler de sahnelenen sinemasal emsallerine göre değerlendiriliyor. Böyle olunca insan bir “homo sinematografikus” haline geliyor. Walter Benjamin ise, “Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilbildiği Çağda Sanat Yapıtı” eserinde filmin (ya da mekanik olarak yeniden üretilen sanatların) toplumdaki işlevini anlamaya temel bazı görüşler sunuyor. Sinema ile daha eski sanatlar arasındaki en önemli fark, diyor Benjamin, yeni sanatın kitlesel üretilebilirliği, çok daha fazla insana ulaşabilmesidir. (sosyopolitik yan). Bunun devrimci bir etkisi vardır: Yalnızca geniş insan yığınları için düzenli bir temel üzerinde var olan bir sanat olması nedeniyle değil ama aynı zamanda izleyicilere kendi ülkelerinde hitap etmesi, bu nedenle sanat yapıtı ile sanatsever arasındaki geleneksel ilişkiyi tersine çevirmesi nedeniyle de. Sinema üzerine bu iki olgu - (1) tekilden çok çoğul olması; (2) sonsuz sayıda üretilebilirliği- doğrudan romantik sanat geleneğine ve dolayısıyla arındırılmasına ve dinçleşmesine karşıtlık oluşturur. (psikopolitik etki)

Gilles Deleuze’un sinema hakkındaki felsefi değerlendirmeleri ise film kavramını derinlikli anlamamız için kulak vermemiz gereken bazı tespitler barındırıyor. Bunlara kısaca göz atarsak, Delueze’nün, teknoloji ve iletişimin belirleyiciliği altındaki bir dünyada, bireyin kendine ilişkin bilincinin dönüşümünü ve algı tarzının farklılaşmasını, çağın temel ifade biçimi olan sinemada yakalama girişimine tanık olmaktadır. Delueze’e göre hareket eden imge sinemayı ortaya koyan bir ögedir ve sinematografik imgenin kendisi hareketi yaptığı için, diğer sanatların talep etmekte (ya da söylemekte) sınırlandığı şeyi yaptığı için, sinematografik imge, diğer sanatlarda özsel olan şeyi bir araya getirir; onu miras olarak alır, o sanki çeşitli imgelerin kullanımı için yollar sağlar, yalnızca imkân olan şeyi potansiyel hale dönüştürür. Dolayısıyla kendine özgü kavram yaratıcı bir düşünme etkinliği olarak “yeni sanat” sinemanın temelini, sinema tarihinde yaratılmış olan kavramlar, özel adıyla, sinematografik imgeler oluşturur. Sinematografik imge, bir kartograf (zihinsel harita) ortaya koyar ve bu düşüncenin bilinen biçimlerinden (örneğin, tümevarım ya da tümdengelim) ziyade, düşüncenin bilinmeyen ve ele geçirilemeyen yönünden çıkarsar. Sinematografik imge, iki temel imge tipiyle karakterize olur:

hareket imgesi ve zaman imgesi.

Tüm bu değerlendirmelerden sonra işaret etmek gerekir ki; hukuk ve film yaklaşımı gibi sinema ve felsefe yaklaşımı da yeni doğmuş bir disiplinler arası alanı temsil eder. Bu anlamda aralarında paralellikler kurmak mümkündür. O halde ilkin, yeni doğmuş, disiplinler-arası bir konunun hayatta kalma mücadelesinin, esasen *yeni* bir inceleme tipini (çıkacağı yolculuklarda devrimi ancak göçebeliği sayesinde sürdürebilecek bir inceleme tipini) yaratma konusunda ne denli başarılı olacağımıza bağlı olduğunu vurgulayabiliriz. Bu eksen de film ve felsefe çalışmaları için üzerinde durulan bazı hususlara uzun alıntılar yapmak pahasına yer vererek, hukuk ve film çalışmaları için de geçerli olacak ve dikkate şayan noktalara vurgu yapmış oluruz. Bu konuda Frampton'un "filmozofi" yaklaşımı bize rehberlik edecektir.

Belki de film incelemesinin ve felsefenin yeniden doğmak için önce ölmesi gerekiyor. İki disiplini birbirinden ayıran ve aralarındaki dengeyi bozan da, bir "ve" bağlacı sadece... Filozoflar, 1970'lerdeki edebiyat kuramcıları gibi, Sokrates'i bırakıp bu sefer de bir video oyuncuyu kurcalıyorlar (muhtemelen de bir görüntü elde edemiyorlar). Üstelik çoğunun aslında yapmak istediği şey, birkaç klasik sinema filminden sahneler göstererek bir derse renk katmaktan ibaret. Bu felsefecileri ilgilendiren sadece bazı filmlerin nasıl bir öykü ve karakterizasyon içerdiği... - o kadar. Bunların bildik felsefi fikirlerin aydınlatılmasına yardımcı olacağına inanıyorlar. Ne var ki, sinema kullanışlı bir felsefi problemler katalogundan çok daha fazlasıdır ve filmin sadece öykü ve diyalog kapsamında fikirler sunabileceğini söylemek ise filmin muhtemel gücüne ve etkisine dair dar bir edebi görüştür. Şayet bu felsefecilerin çıkış noktası "Film felsefe için ne yapabilir?" sorusu ise, filmin felsefeye ne sağladığını fark etmeleri acaba ne kadar zaman alacak.

"Film ve felsefe" alanındaki pek çok çalışma sinemayı göz ardı edip, öykülere ve karakter motivasyonlarına odaklanıyor. Birisinin çıkıp diyelim ki bir filmin felsefi olduğunu ilan etmesi için karakterlerden birinin "İnsan bir ada değildir," demesi yeterli. (Peki birisi dans edip zıplarken bir yandan da fabl anlatıyor olsaydı, o zaman bunun da "dans kılığında felsefe" olduğu mu iddia edecektik?!) Bunlar, iki disiplini yağ ve su misali –"felsefe 'artı' film" diye- birbirlerine ekleyerek, akademik felsefenin hazır konularına gereğinden fazla bel bağlayan çalışmalardır. Bu çalışmaların çoğu, hizmetlerini filmin emrine amade eden, yani vesayetçi, himayeci, tepeden bakan bir duruş benimseyen bir felsefe biçimine bürünür: Film kendi içerisinde gizli değerini (yine felsefeye yardımcı olmak için) gösterecektir. Film çalışmalarının bıraktığı pisliği temizlemek için sanki akademik SAS komandolarıymışçasına gelir, işlerini yaparlar. Bu felsefenin filme hastalık bulaştırmasından başka bir şey değildir. Söz konusu yazarlar, felsefe dersi vermek için filmi çok basit ama çarpıcı bir şekilde kullanırlar – felsefenin klasik problemlerini ve sorularını aydınlatmak

amacıyla film den faydalanırlar. Öncelikli ilgileri filmin öyküsüdür (diyalog, olay örgüsü ve karakterlerin motivasyonları); dolayısıyla “asıl” meseleyi ele alırken filmi bir kenara bırakırlar. Böylece içi geçmiş felsefe bölümlerinin klasik problemleri film öykülerine sıkıştırılır – bazı okurlar gerçekten de filme dair bir şey söylediklerine inandırmaya çalışmaktansa, uzaktan tanıdıkları birine dair bir öykü uydursalardı keşke. Neticede bu yaptıkları, bir grup yeni film incelemesini hareketli ses-imajı göz ardı edip karakterlere ve öyküye yoğunlaşmaya cesaretlendirir.

İşte, filmler sadece “öykü”den, “eklenti”den, “araç”tan, tek boyuttan ibaret değildir ve filmi ciddiye almak gerekir. *Felsefeyi filme uygulamaktansa filmi büsbütün felsefi bir şekilde ele almak, filmin çok daha “felsefi” olduğunu gösterecektir. Deleuze’ün yazdığı gibi, “Sinema hakkında yazabildim, ama üzerinde uzun uzadıya düşündüm diye değil, felsefi problemler beni yanıtları sinemada aramaya yönelttiği için bunu yapabildim ve daha sonra sinemanın kendisi de başka problemler ortaya koydu.”*

2.3. Sinemada Türler, Akımlar ve Film Kuramları

Sinema alanındaki başat konulardan biri olan ve filmlerin anlamlandırılmasında önemli bir yer edinen ve bir anlamda kendi ikonografisini yaratan “sinemada türler” ile “sinemada akımlar ve ekoller” üzerine yine genel bir bakış atalım:

Sinemada Türler:

- Sanat Sineması
- Sessiz Sinema
- Komedi
- Tarihsel Film
- Savaş Filmleri
- Western Filmleri
- Gangster Filmleri
- Korku Filmleri
- Bilim-Kurgu Filmleri
- Trajedi, Dram, Melodram
- Müzikaller
- Belgesel Filmler
- Animasyon filmler

-Ülkelere göre Ayrımlar

-Hukuk ve filme yakın film türleri: mahkeme dramı, suç filmleri, gangster filmleri, film noir, politik filmler...

Sinemada Akımlar, Ekoller:

- Dışavurumculuk
- Biçimcilik
- Gerçekçilik
- Yeni Gerçekçilik
- İzlenimcilik
- Gerçeküstücülük
- Yeni Dalga
- Özgür Sinema
- Yeni Sinema
- Underground (Deneyisel) Filmler
- Ülke Sinemaları

Bu bölümde son olarak hukuk ve film çalışmalarına derinlik kazandırması bakımından film evreninin geniş zeminli düşünsel görünümünü bir şema olarak ortaya koyabiliriz:

Film Kuramı-Felsefesi- Düşünsel Altyapı

- Henri Bergson
- Hugo Münsterberg
- Formalist Yaklaşımlar:
 - Rus Formalist Gelenek:
 - Sergei Eisenstein, Vsevolod Pudovkin, Lev Kuleshov, Yuri Lotman
 - Béla Balász: Dil Olarak Film
 - Mikhail Bakhtin: diyalogluluk ve alımlama
 - Rasyonalizm: Galvano Della Volpe
 - Semotik/Semioloji:
 - Gilbert Cohen-Séat, Roland Barthes, Christian Metz, Pier Paolo Pasolini
- Sinematografik Ontoloji ve Fenomonoloji

- Fenomonoloji:
 - Maurice Merleau-Ponty, Amédée Ayfre
- Realizm:
 - Andre Bazin, Siegfried Kracauer, Dziga Vertov
- Varoluşçuluk: Alexandre Astruc'un "Camera-Stylo"sü
- Düşünce (veya Felsefe) olarak Film:
 - Jean Epstein (Yapay Zeka olarak Film), Jean Mitry, Gilles Deleuze (imge hareketi-hareket imgesi-zaman imgesi), Filmozofi (Daniel Frampton)
 - Poetik Sanat olarak Film: Susanne Langer
- Psikoloji/Psikoanaliz
 - Rudolf Arnheim
 - Psikoanaliz vs. Bilişsel Bilimler
 - Zihin-Ekran Kuramı
 - Slavoj Žižek
- Walter Benjamin ve Frankfurt Okulu
- Hermeneutik Film Analizleri

3. Hukuk Öğreniminde "Hukuk-ve-Film" Yaklaşımı

3. 1. Öğretim Kaynağı olarak Sinema

İlk ve genel olarak, filmin öğretimsel işlevlerine bakabiliriz. Bunu yaparken yine bir şematik açıklama modelini film örnekleriyle beraber kullanabiliriz. Filmi bir öğretim kaynağı olarak değerlendirirken, çeşitli öğretim metodolojileri ve stratejileri kullanmak elzemdir.

- Durum olarak Film: *Coca Cola Kid*
- Deneyisel Uygulama olarak Film: *Apollo 13*
- Metafor olarak Film: *Scent of a Woman*
- Taşlama olarak Film: *Modern Times*
- Sembolizm olarak Film: *Ikuri(to Live)*
- Anlam olarak Film: *12 Kızgın Adam*
- Deneyim olarak Film: *Ciao, Professore!*
- Zaman olarak Film: *Tucker: The Man and His Dream*

- Felsefe/Tarih/Toplum/Kültür/Hukuk/Psikoloji vb. olarak Film

3.2. Hukuk Öğreniminde Hukuk ve Film Yaklaşımının Görünüm Biçimleri

Bu genel çerçevenin ardından, hukuk ve film yaklaşımının hukuk öğreniminde nasıl bir görünüm arz ettiğini ele alabiliriz. Türkiye’de hukuk ve sinema başlığında çalışmaların ve derslerin yavaş yavaş da olsa kendine yer bulmaya başladığını gözlemlemekle beraber, bunların yetersizliği aşîkârdır. Daha geniş bir gözle, uluslararası literatürde ve ders müfredatlarında ise son derece zengin bir tablo karşımıza çıkıyor. Bu çeşitliliği sergilemek için hukuk ve film yaklaşımının yansıması olan örnek derslerden birkaçına göz atabiliriz: *Film, Mit ve Hukuk*- 2012- Austin Sarat; *Hukuk ve Popüler Kültür*- Peter H. Huang- Penn Law School; *Hukuk, Politika ve Film*-2010- Artemus Ward- Northern Illinois University; *Film ve Adli Süreç, Yargılama*- 2012; *Belgeseller ve Hukuk*- 2007; *Hukuk Edebiyat ve Film*- Robert Aronson-2009; *Hukuk ve Toplum: Hukuk, Hukuki Kurumlar ve Hukukun Popüler Kültürleri* -2003; *Hukuk ve Popüler Kültür Seminerleri* (aynı isimle pek çok); *Film ve Hukuk Mesleği*- Mary Kilpatrick- 2013- Massachusetts School of Law... Sözgelimi son zikredilen dersin içeriğindeki tema başlıkları şu şekildedir:

Film ve Hukuk Bilimi ve Felsefesi: Adalet ve Hukuk

- Hukuk ve Popüler Kültür
- Filmleri Metinler olarak Okumak
- Hukuk Devleti
- Popüler Adalet
- Muhalif Sistem ve Mahkeme (Draması) Türü
- Kavga Teorisi vs Hakikat Teorisi
- Hukuk ve Ahlakilik
- Yargıçların Rolü

Amerikan Toplumunda Hukukçular:

- Kahraman Hukukçu
- Genç İdealist
- Şüpheli
- Azınlık Avukatı
- Kadın Hukukçu
- Hukuk Eğitimi

- Haklara ilişkin Filmler

Ceza Adaleti Sistemi ve Filmler:

- Müdafanın etik boyutu
- Jüri
- Ölüm Cezası
- Cezai Davalarda Anayasal Haklar
- Geleceğin Davaları
- Terörizm ve Hukuk

Bu ders kapsamında ele alınan filmler ise konulara göre şöyle belirlenmiştir.

- Hukuk ve Popüler Kültüre Giriş; Filmleri Metinler Olarak Okumak; Hukuk Devleti:

Konuyla ilgili birincil nitelikteki film: Unforgiven (1992); diğer filmler: The Ox-Bow Incident, Shane, Dirty Harry, Django Unchained.

- Delillerin Taraflarca Getirilmesi ve Mahkeme Türü; Çarpışma/Çatışma Teorisi'ne karşı Hakikat Teorisi:

Konuyla ilgili birincil nitelikteki film: Anatomy of a Murder (1959); diğer filmler: Breaker Morant, Witness for the Prosecution, My Cousin Vinny, And Justice for All.

- Hukuk ve Ahlak; Filmde Yargıçların Rolü:

İlgili birincil nitelikteki film: Judgement at Nuremberg (1961); diğer filmler: The Star Chamber; The Pelican Brief.

- Kahraman Hukukçu/Avukat:

İlgili birincil nitelikteki film: To Kill a Mockingbird (1962); diğer filmler: A Man for All Seasons, A Time to Kill.

- Lekelenmiş Hukukçu/Avukat:

Birincil: The Verdict (1982); diğerleri: Devil's Advocate, Liar Liar.

-Genç İdealist Hukukçu ve Mahkeme:

Birincil: The Rainmaker; diğerleri: A Civil Action, Young Mr. Lincoln, Legally Blonde 2.

- Azınlık(taki) Hukukçular(ı), Temel haklara ilişkin sinema:

Birincil: Philadelphia; diğerleri: North Country

- *Kadın Hukukçu/Avukat:*

Birincil: Adam's Rib (1949); diğerleri: Class Action, The Accused.

- *Parayı Bulan Yeni Hukukçular- Hukuk Eğitimi:*

Birincil: The Paper Chase (1973); diğerleri: Legally Blonde, Legally Blonde 2.

- *Müdafiliğin/Savunmanın Etik Boyutu:*

Birincil: Indictment (1995); diğerleri: Capturing the Friedmans, The Thin Blue Line

- *Filmde Jüri:*

Birincil: 12 Angry Men (1957); diğer: Runaway Jury

- *Ölüm Cezası:*

Birincil: Dead Man Walking (1996); diğerleri: Last Dance, The Green Mile, Monster's Ball, The Life of David Gale.

- *Ceza Davalarında Anayasal Haklar; Geleceğin Yargılaması:*

Birincil: Minority Report (2002); diğer: Gattaca

- *Terörizm ve Hukuk:*

Birincil: The Siege (1998); diğerleri: The Battle of Algiers, Three Kings, Zero Dark Thirty

3.3. Hukuk Filmlerini Çözümlemek için Bir Şema/Taslak

Ders içeriği örneğinin ardından ise hukuk ve film çalışmalarının birincil edimi olan çözümleme faaliyeti için kavramsal bir çerçeve oluşturabilecek bir taslak çizmek son derece ufuk açııcıdır. Machura'nın eşliğinde "hukuk filmleri" olarak isimlendirilebilecek filmleri analiz etmemiz için kavramsal bir şema/taslak şöyle çizilebilir:

Kısım I: Genel Özellikler

1- Filmografi: filmin ismi, yapımcı/film distribütörü, yönetmen, ülke ve yıl, film süresi, Tv filmi/sinema filmi (ya da her ikisi), yazar tarafından kullanılan (sınıflandırıcı) film materyalleri

2- Film kategorisi

- kurmaca diziler (TV)
- hukuka ilişkin filmler
- mahkeme filmleri
- mahkeme serileri (sözelimi, Judge Judy) (TV)

- hukuki danışmanlık programları (TV)

- belgeseller

3- Auteur film: evet/hayır

4- Filmin Ticari veya Politik veya Sanatsal Yönelimi (esasen, ya da kaynaştırma olarak)

5- Hikâyenin/olay örgüsünün zaman(lar)ı ve mekan(lar)ı

6- Cezai, kamu, özel dava (ya da diğerleri, iş hukuku, idare hukuku gibi)

7- Hukuk ihtilafın, suçun (ana) kümesi

8- Gösterilen muhakeme usulleri (uzlaştırma, tahkim/hakem, hukuksal dava, cezada pazarlık...)

9- Ana hasımlar/çatışmalar (örneğin, avukat-avukat, müdafî-savcı, yargıç-avukat...)

10- Mahkemenin Türü

- saha uzmanlığı: yok/cezai/medeni/...

- mahkemenin düzeyi: ilk derece/temyiz/en üst

- yargıç-yargıç kurulu/juri üyesi-jüri kurulu- sayılar, yargıç ve jüri

- mahkemenin mimarisi (modern, klasik, dekoratif, sembolizm...)

- mahkemenin görünümü ve atmosferi: düzenli, pislik içinde, gürültülü, kalabalık, dingin, karanlık...

Kısım II: Karakterler

11- Avukatların görünümü

- sınıfı ve hayat biçimi

- cinsiyet

- yaş

- gösterilen sahne arkası ve/veya sahne önü çekimler

- kariyer evresi (“çaylak”, “kurt”, “deneyimli”)

- eğitim geçmişi (“üst düzey”, “ünlü”, “küçük” vs. üniversite)

- profesyoneli tutum sergileyip sergilemediği (sözgelimi iyi sağduyu)

- hukukçu olarak ekonomik bakımdan başarılı/başarısız

- tek hukukçu, meslektaşlarıyla işbirliği, hukuk firmasının bir parçası

- karizma (hukuk, politika, vb. bakımından)

- cömertlik/yardımseverlik
- çarpışma/keskinlik
- statü
- davaya, kişilere ilgisi
- suistimal, rüşvet, yozlaşma (para, seks ve güç ile ilgili müvekkiller, diğer kişiler)
- hukuka bağlılık ya da boyun eğme
- dedektif/polis gibi davayı tetkik etmesi, özel dedektiflerle işbirliği
- politik yönelimi (sosyalist, liberal, muhafazakar, Nazi...)
- adil ya da adaletsiz olarak tasvir edilme

12. Savcı

- sınıfı ve hayat biçimi
- cinsiyet
- yaş
- gösterilen sahne arkası ve/veya sahne önü çekimler
- kariyer evresi (“çaylak”, “kurt”, deneyimli)
- eğitim geçmişi (üst düzey, ünlü, küçük üniversite)
- profesyoneli tutum sergileyip sergilemediği (sözgelimi iyi sağduyu)
- mesleğinde başarılı/başarısız
- yalnız kurt, seçilmiş meslektaşlarla işbirliği, devlet aygıtının dahili parçası
- karizma (hukuk, politika, vb. bakımından)
- cömertlik/yardımseverlik
- çarpışma/keskinlik
- davaya, kişilere ilgisi
- statü
- tarafsızlık (mevcut ise, örneğin Alman savcısı tarafsız olmalıdır, ABD’de olmamalı)
- suistimal, rüşvet, yozlaşma (para, seks ve güç ile ilgili müvekkiller, diğer kişiler)
- hukuka bağlılık ya da boyun eğme

- ofis çalışması ya da dedektifi oynamak
- politik yönelimi (sosyalist, liberal, muhafazakar, Nazi...)
- adil ya da adaletsiz olarak tasvir edilme

13- Yargıç

- sınıfı ve hayat biçimi
- cinsiyet
- yaş
- gösterilen sahne arkası ve/veya sahne önü çekimler
- kariyer evresi (“çaylak”, “kurt”, “deneyimli”)
- eğitim geçmişi (üst düzey, ünlü, küçük üniversite)
- profesyoneli tutum sergileyip sergilemediği (sözgelimi iyi sağduyu)
- mesleğinde başarılı/başarısız
- diğer mahkeme personeli ile işbirlik derecesi
- karizma (hukuk, politika, vb. bakımından)
- cömertlik/yardımseverlik
- çarpışma, keskinlik çarpışma
- davaya, kişilere ilgisi
- statü
- tarafsızlık
- suiistimal, rüşvet, yozlaşma (para, seks ve güç ile ilgili müvekkiller, diğer kişiler)
- hukuka bağlılık ya da boyun eğme
- düzenli çalışma veya dedektifi oynamak
- politik yönelimi (sosyalist, liberal, muhafazakâr, Nazi...)
- Adil ya da adaletsiz olarak tasvir edilme

14- Jüri

- tarafsızlık
- demografi
- sınıf ve eğitim
- cömertlik/yardımseverlik

- çarpışma, keskinlik
- davaya, kişilere ilgisi
- hukuka bağlılık ya da boyun eğme
- politik yönelimi (sosyalist, liberal, muhafazakar, Nazi...)
- faaliyet seviyesi (pasif, müdahaleci, sorular sorma ve tartışmalar...)
- adil ya da adaletsiz olarak tasvir edilme

15- Stajyerler (yardımcılar, sekreterler...)

16- Polis

- adil veya adaletsiz
- önyargı, yozlaşma
- profesyonellik
- “başı belada olmak?”
- “halk” için çalışmak vs. güçlünün aracı

17- Tanıklar (ayrıca uzman tanıklar, psikologlar, bilim insanları vb.)

18- Davalı/Sanık, Taraflar

- çaresiz vs. eylemde bulunabilme
- aktif vs. pasif
- sempatik vs. sempatik olmayan
- hukuk ve mahkeme ile karşı duruşu veya işbirliği
- taraflar: davalı ve davacı karşı duruş veya işbirliği
- sosyal nitelikler: sınıf, ırk, cinsiyet

Kısım III: Anlatı

19- Hikâyenin kısa özeti

20- Genel yaklaşımı (filmin muradı): taşlamalı, otantiklik, komedi, politik partizanlık, ana figür(ler) ile özdeşleşme, sosyal problem filmi, gerilim, dram...

21- Amerikanlaş(tır)ma derecesi (betimleme/tanımlama, bakış açıları)

- hukuk sistemi ve kültürü, “Amerikan tarzı”
- ulusal hukuk sistemi ve kültürü (seyircinin ülkesi içinde olarak)
- hikâyenin mekânı için otantik/asıl ulusal hukuk sistemi ve kültürü

22- Hikâyede Medyanın Rolü

- tarafsızlık
- sansasyonalizm
- filmdeki iyi figürlerin avantajı veya “ başı belada olmak”

23- Sıradan Ahali/ “Halk”/Komşular/kamu

- tarafsızlık
- sansasyonalizm
- filmdeki iyi figürlerin avantajı veya “ başı belada olmak”
- hukukun kurallarını, hâkimiyetini desteklemek? Yasa dışı eylemler?

24- Hukukun Tasviri

- Mevzu/konu: kitaplardaki/filiyattaki hukuk/doğal hukuk/kutsal hukuk
- Bir baskı aracı olarak veya “doğruluk-iyi” için bir araç olarak hukuk
- İyi ortak akıla uygun olarak hukuk veya yapay hukukçuların hukuku
- hikâyedeki “iyi” figürler neyin doğru/haklı olduğuna düşünmelerine yaklaşmak

- nihayetinde karşılaşan durumlar, hukukçuların, mahkemelerin, yargıçların, politikacıların, zengin ve güçlü olanların veya halkın, jürinin ne kadar kudretinde?

-mesaj: bir ihtilafta hukuku kullanmak iyi bir fikir mi/ne kadar iyi fikir?

25- Hikâyenin/öykünün sonu: “iyi son”, “bir adalet anlayışı/duygusunu destek olmak?”, hayal kırıklığı, çaresizlik, ümitsizlik

3.4. Bir Ders Örneği: “Hukukçular ve Film”

Hukuk öğretimi çerçevesinde film konusunda bize yardımcı olacak diğer bir kaynağa da başvurabiliriz: “hukukçular ve film” dersi... Hukukçu filmlerini “hukukçular ve film” başlığı altındaki dersinde ve yaptığı çalışmalarda çok yönlü ve doyurucu biçimde çözümleyen Elkins’in dillendirdiği bazı hususlar dikkate değer niteliktedir. Bu konuda yola koyulurken Elkins, hukukçu filmlerini çalışmak/araştırmak/öğretmek için sekiz neden/gerekçe ortaya koyar. Buna göre:

8- *Bir öğrencinin düz ve dar yoldan arada sırada sapmaya ve güzergâh değiştirmeye ihtiyacı vardır.*

7- *Hukuk fakülteleri müfredatı “en önemli ve biricik etken”, “bulunmaz hint kumaşı” değildir ama öyle olduğu iddiasındadır.*

6- İnsanlar değişik şekillerde öğrenirler ve bilmenin farklı yöntemleri vardır. Belki de işin ilginç yanı, genel olarak filmlerden özelde ise hukukçu filmlerinden öğrenilecek bir şeyler vardır.

5- Hukuk ve popüler kültür alanına ve hukuk mesleği ve hukukçuların davaya nasıl baktıkları üzerine popüler kültürel temsillerin etkisi konusuna giderek artan bir ilgi vardır.

4- Hukukçular öykücülerdir/hikâye anlatıcısıdır. Şimdiye kadar, bu öncülük hukuk öğretiminin asli bir parçası haline getirmedi. Eğer ki hukukçular hikâye anlatıcısı ve hukukçu filmleri bize güçlü hikâyeler sunarsa, bir film hikâyesinin –bir öykü olarak- hukukçu öykücüyü öğretecek bir şeylere sahip olması olanaklıdır.

3- Hukuk(sal) filmlerde hukuk ve düzen, hukuk ve adalet ikililerinin de dâhil olduğu bir dizi ikili karşıtlık zemini bulabiliriz ve çatışmaları ifşa edebiliriz.

2- Filmler, hukukçular olarak “biz kimiz?” sorusunu yanıtlamamıza yardımcı eder.

1- Hukukçu filmleri bir hukukçu olmanın anlamının ne olduğu üzerine eşsiz/özgün bir odak ve perspektif öngörür.

Elkins’e göre hukukçu filmlerini çözümlemek için alet çantamıza altı adet stratejiyi koyabiliriz: 1- öncelikle filmin kendisine bakmak; 2- filmin kendinin eğitim/öğretim (amaçlı) olduğunu hatırdan çıkarmamak gerekir; 3- öyküye odaklanmak; 4- çatışmaları kavramak; 5- karakterleri tespit etmek ve çözümlemek 6- kahraman/anti kahraman üzerine düşünmek. Ayrıca filmin hukuku ve hukukçuları ne kadar gerçekçi temsil ettiği ele alınıp; gerçeklikteki/filiyata-ki/pozitif/ideal hukuktaki durum ile filmsel temsil karşılaştırılabilir.

3.5. Hukuk Öğreniminde Hukuk ve Film: Tespitler

Son olarak, tüm anlatılanların ışığında hukuk ve film yaklaşımının hukuk öğrenimi açısından görünüm biçimleri üzerine öne çıkan hususları maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

- İlk olarak, hukuk öğrenimi bakımından filmsel evrenin zenginliğini ortaya koyabilmek için -bu konuda pek çok örnek film barındıran- Hollywood sineması (ve ideolojisi) ile yetinmemek ve kollarımızı dünyadaki sinema örneklerine, akımlarına ve ülkelerine de açmak gerekiyor.

- Yukarıda vurgulandığı gibi öğrenim aşamasında film sadece “popüler” bir ürün değil “sanat” ve “filmozofi” ve derinlikli, çok katmanlı bir materyaldir. Bu bağlamda hukuk ve film yaklaşımı sadece bir “araç”, “renk katma”, “haz aracı” veya “eklenti” değil; hukuk öğrenimine zenginlik katan bir yaklaşımdır. Böylece bu dersler hukuk müfredatının “UFO”ları, “sıra dışı alanı”

değil “keşfedilecek toprakları”dır.

- Hukuk ve film akımı, hukuk öğreniminin gerçekten “öğrenim” olmasına olanak sağlayan bir yaklaşımdır ve öğrencinin aktif olarak dâhil olduğu bir süreci, ifade eder. Keza hukuk öğreniminde hukuk-ve-film, ders ve öğrenci deneyiminde son derece olumlu geri bildirimler almış ve verimli olmuştur.

- Hukuk öğreniminde “Hukuka İlişkin Filmler” genel kategoriye oluşturur. Ancak film yelpazesi işlenen kapsama göre çeşitlenir. Ayrıca filmleri, hukuk dalları ve sorunlarına göre ele alıp incelemek mümkündür. Bu çerçevede “belgesel filmler”in de ihmal edilmemesi gerekir, çünkü o da çok zengin bir kaynak teşkil eder.

- Kitaplardaki hukuk-filiyattaki hukuk (law in books-law in action) biçimindeki kuramsal ayrımının en iyi şekilde görülebileceği kaynak, filmler olabilir.

- Hukuk ve film çalışmaları; hukuk felsefesi ile kavramsal zeminde, hukuk sosyolojisiyle de kültürel ve toplumsal bağlamlarda son derece yakın ilişki içerisinde.

- Filmler, hukuk ve kavramlarını, yaşamın içerisinde ete kemiğe bürünmüş, hissedilen, sızlatan, kalbi atan, duyumsanan bir hale sokuyor.

- Hukuk öğretimi konusunda 1971 yılında ortaya konulan **Omrod Raporu**’nun önerilerine göre; *hukuk pratiği için öğretim planı çerçevesinde, akademik aşamanın hedeflerinde öğrencilerin şu hususlarda donatılması gerekir: a) belirli “ana-çekirdek” konuları kapsamına alan bir içerikte temel bir hukuk bilgisi. b) hukukun, işlev gördüğü ve etkinlik yarattığı sosyal ve ekonomik çevre ile ilişkisi üzerine bir kavrayış. c) Öğrencinin olguları ele alma ve soyut kavramlara uygulama olanağı sağlaması için gerekli olan entelektüel öğretim...* Bu hususları gerçekleştirmek için hukuk ve film yaklaşımı, geleneksel öğretim metodlarının zenginleşmesi ve çok boyutluluk kazanması yolunda hukuk öğrenimi için verimli bir materyal oluşturacak potansiyeli bağrında taşıyor.

- Filmle ilgili yukarıdaki değerlendirmelerin de rehberliğinde; öğretim açısından filme, bütünsel tüm (sanatsal, yapısal ve düşünsel) bileşenleriyle birlikte bakmak gerekir.

- Gördüğümüz gibi filmler öykü anlatırlar ve bu bağlamda öyküde hukuk ve kavramların nasıl anlamlar kazandığı ve biçimlendiği ele alınır. Bu çerçevede, filmin işleniş-draması çatışmalardan meydana gelir: iyi-kötü, düzen-düzensizlik-gelişim-statüko, aşk-nefret, modern-ilkel, eril-dişil vb...

- Yukarıda ayrıca filmdeki karakterlerin temsiliyetlerinin çok boyutlu analizinin önemini görmüş olduk. Filmdeki hukukçu karakterler, bazen “kah-

raman” bazense “anti-kahraman, şeytan” ve hepsinden önemlisi “insan” olarak karşımızdadır.

- Aşılması gereken bazı engeller ise şu biçimde ortaya çıkabilir: film sadece haz aracı mı?, filmlerin hukuku asla temsil edemeyeceği fikri sonucu yaşanan “direnç”, “gerçekliği” yansıtmama iddiası, hukukçu ve hukuk filmlerinin çoğunun “Hollywood” ürünü olması ve hukuk uygulamasının hakikatini yansıtmaktan uzak olması, legalistik bakış açısından sıyrılabilmesi vd... Bu ve benzeri zorluk ve engelleri yukarıdaki gibi bir kavramsal şema ve doğru bir perspektif ile aşmak mümkündür. Ayrıca derslerde ders öncesi okumalar, ders ve film gösterimi sırasında çalışmalar ve sonrasında yapılacaklar ile öğrenim aşamaları oluşturmak ve tüm bu aşamalarda öğrencilerin (sözelimi tartışma yapmaları, film hakkında kendi eleştiri ve değerlendirme yazılarını kaleme almaları gibi) aktif olarak yer almasını sağlamak gerekiyor.

- Hukuk ve film çalışmalarında dikkat çeken bir sorunsal olarak hukuk(-çu) film türünü teşhis etme meselesi karşımıza çıkar. Bu konuda ihtimaller dâhilinde şöyle bir tablo görülebilir: ana karakter veya anlatıcının bir hukukçu olması; filmde hukukçuların profesyonel iştigalleri içinde sunulmuş olması; filmde hukukçunun işi, davaları, yaşamı, dünyası odakta konumlanması; hukukçunun rutin dünyası sıra dışı bir durum veya tehdit ile yüz yüzedir; dramın kaynağı hukukçu karakterin alışılmış dünyasının altüst olmasıdır ve dramatik mahkeme sahneleri öykünün doruğa çıktığı sahneler arasındadır; hukukçunun hukukla ve kavramları ile ilgili yaşadığı kafa karışıklıkları, çözüm arayışları, kayıplar, önlenemez ihlaller, sistem dayatmaları ve benzerleri; mahkeme- öncesi, yargılama süreci, sonuç, geri bildirimler ve etkiler; hukukçu profiller: yenik bir savaşçı, dünyası altüst olmuş, tutunamayan hukukçu, yükselen-zengin-çekici bir yıldız; baştan sona toplumda yerleşik bir figür olan hukukçu vs...

- Filmler Aracılığıyla Hukuk, hukukta yorum sorunlarına ilişkin perspektifler temin edebilir. Ayrıca filmler insanların kalplerine dokunmak için eşsiz bir yoldur ve görme, işitme, anlama, tartışma ve çözümleme süreçlerinde insanların duygularını kullanması için harika bir olanak sağlar. Filmlerle, adalet ve ilgili tüm kavramların tartışılması için de verimli bir zemin yaratılmış olur.

- Türk Filmleri: Türk filmleri bağlamında hukuk ve film yaklaşımının ele aldığımız tüm bakış açılarını değerlendirmek, çok önemli sonuçlar doğuracaktır. Türk filmlerinde genelde bazı sorunların bizatihi ele alındığı, ifşa edildiği bir platform gibidir mahkemeler. Türk filmlerindeki hukukçu profilleri de çok farklılıklar arz eder: babacan hâkim, sert hakim (mahkeme duvarı gibi surat!), acımasız savcı, üçkağıtçı avukat, duyarsız mahkeme, hepsinden öte hep “değer yargıları”yla yüklü yargılama, değerlendirme ve hükümler... Buna karşı tabiri caizse “peki bu da mı gol değil hâkim bey?” diye sormak ve Türk filmlerini konusu açısından hukuk öğreniminde kullanmak çok önemlidir. Bu

yolda da ülkemizde hukuk-ve-film alanındaki çalışmaların, derslerin, analizlerin artması gereklilik arz ediyor. Böylece ülkemize özgü hukuksal, etik, politik konuların, kavramların, sorunsalların çeşitli sosyolojik, hukuk bilimsel, tarihsel, kültürel, sanatsal, felsefi, politik bağlamlarla beraber filmler eliyle analiz yolu da açılmış olur.

- İşte, yeni/özgün bir perspektiften filmin çözümlemesi (özellikle filmin bileşenlerinin, niteliklerinin ve düşünsel altyapısının yaratacağı alet edevat ile birlikte) öğrenciler için de heyecan verici, merak uyandırıcı ve gayret gerektirici bir deneyimin kapılarını açar; ayrıca öğrenciler filmleri eve götürüp izleyebilir ve çalışmasına devam ederek filmleri ailesiyle ve arkadaşlarıyla paylaşabilir. Bu dersleri vermiş Kamir' in tespitlerine göre hukuk ve filmin etkileşimi, kaynaştırılması, profesyonel hukuk eğitimine kişisel bir görüş açısı ekler, bu eğitimi daha “insani”, “özerk-özgün” ve “anlamlı” kılar. Dahası, hukukla ilintili sorunların film aracılığıyla araştırılması, bu sorunları daha az soyut hale getirir ve daha samimi ve somut ve sezgisel bir biçime büründürür.

- Böylelikle filmler, öğrencilerin hukuki imgelem seviyesini artmasına, eleştirel ve yaratıcı bakış açılarının gelişmesine yardımcı olur. Ayrıca filmler, hukuku felsefi, sosyolojik, kültürel, sanatsal, psikolojik, politik vb. bağlamlarıyla ele almak için verimli zeminlerden birini oluşturabilir. Sözelimi kadın ve hukuk konusunda filmde-kadın hukukçular, kadının temsili, sorunları, diğer zeminlerle beraber olarak feminist okumalar eşliğinde irdelenebilir.

- Artık hukukun dikkatlice korunan “kapıları”ndan girmek olanaklı olabilir: Kafka'nın öyküsünden yola çıktığımızda kapının bekçileri güçlü bir metodolojik düzen tarafından teçhizatlanan hukukçulardır. Bu noktada kapının ardındaki “hukuk mabedi”nin odaları arasında gezinmek için biletlerden birini de filmler sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Abisel, Nilgün, **Popüler Sinema ve Türler**, 2. b., Alan Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Almog, Shulamit- Aharonson, Ely, “Law as Film: Representing Justice in the Age of Moving Images”, **Canadian Journal of Law and Technology**, Vol. 3, No. 1, March 2004, pp. 1-18.

Andrew, J. Dudley, **Sinema Kuramları**, Çev.: İbrahim Şener, İzdüşüm Yayınları, İstanbul, 2007.

Bazin, André, **Sinema Nedir?**, Çev.: İbrahim Şener, İzdüşüm Yayınları, İstanbul, 2007.

Benjamin, Walter, **Pasajlar**, Çev.: Ahmet Cemal, 10. b, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013.

Bergman, P. & Asimow, M., **Reel Justice: The Courtroom Goes to the Movies**, Kansas: Andrews&McMeel, 1996.

Black, David A., **Law in Film: Resonance and Representation**, University of Illinois Pres, Urbana and Chicago, 1999.

Bordwell, David & Thompson, Kristin, **Film Sanatı**, Çev.: Ertan Yılmaz&Emrah Suat Onat, De Ki Basım Yayım, Ankara, 2009.

Botz-Bornstein Thorsten, "Philosophy of Film: Continental Perspectives", **Internet Encyclopedia of Philosophy**, (<http://www.iep.utm.edu/filmcont/>).

Brown, Blain, **Sinematografi: Kuram ve Uygulama**, Çev.: Selçuk Taylaner, Hil Yayınları, İstanbul, 2006.

Buchanan, Ruth- Johnson Rebecca, "Strange Encounters: Exploring Law and Film in The Affective Register", **Studies in Law, Politics, and Society**, Vol. 46, 2009, pp. 33-60.

Champoux, Joseph E., "Film as A Teaching Resource", **Journal of Management Inquiry**, Vol. 8, No. 2 June 1999, pp. 206-217.

Chase, Anthony, "Civil Action Cinema", **Law Review of Michigan State University-Detroit College of Law**, Winter 1999, pp. 945-957.

Clover, Carol J., "God Bless Juries", in: **Refiguring American Film Genres: History and Theory**, N. Browne (Ed.), University of California Pres, 1998, pp. 255-277.

Corcos, C. A., " "Who ya Gonna c(si)ite?" Ghostbusters and the environmental regulation debate" **Florida State University Journal of Land Use & Environmental Law**, Vol. 13, 1997, <http://www.law.fsu.edu/journals/landuse/vol131/corc.html> (Erişim Tarihi: 13 Ekim 2013).

Denvir, John (Edited by), **Legal Reelism: Movies as Legal Texts**, University of Illinois Press, 1996.

Diken, Bülent-Laustsen, Carsten B., **Filmlerle Sosyoloji**, Çev.: Sona Ertekin, 2. b., Metis Yayınları, İstanbul, 2011.

Elkins, James R., "Reading/Teaching Lawyer Films", **Vermont Law Review**, 28, Summer 2004, pp. 813-879.

Flores, Imer B., "(Hukuk Eğitiminde) Hukuk Felsefesi İçin Savaşım- Yöntem ve Sorunlar", **Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi-18**, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 28-48.

Frampton, Daniel, **Filmozofi- Sinemayı Yepyeni Bir Tarzda Anlamak İçin Manifesto**, Çev.: Cem Soydemir, Metis Yayınları, İstanbul, 2013.

Friedman, Lawrence M., "Law, Lawyers and Popular Culture", **Yale Law**

Journal, Vol. 98, No. 8, 1989, p. 1579-1606.

Greenfield, Steve, "Hero or Villain? Cinematic Lawyers and the Delivery of Justice", **Journal of Law and Society**, Vol. 28, No. 1, March 2001, pp. 25-39.

Greenfield, Steve- Osborn, Guy (Ed. by), **Readings in Law and Popular Culture**, Routledge, 2007.

Greenfield, Steve- Osborn, Guy- Robson Peter, **Film and the Law**, Cavendish Publishing, London, 2001.

Hakan, Fikret, **Türk Sinema Tarihi**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2010.

Hall, Timothy S., "Using Film as a Teaching Tool in a Mental Health Law Seminar", **Houston Journal of Health Law & Policy**, Vol. 5, Issue 2, pp. 287-300.

Johnson, R., "Leaving Normal: Constructing the Family at the Movies and in Law", in: **New Perspectives on Deviance: the Construction of Deviance in Everyday Life**, L. Beaman (Ed.), Prentice Hall, Eaglewood Cliffs, NJ, 2000, pp. 163-179.

Johnson, Rebecca- Buchanan, Ruth, "Getting the Insider's Story Out: What Popular Film can Tell Us about Legal Method's Dirty Secrets" (Kısaltması: "Getting..."), **Windsor Yearbook of Access to Justice**, Vol. 20, 2001, pp. 87-110.

Kamir, Orit, "Anatomy of Hollywood's Honorable Hero-Lawyer: A Law-and-Film Study of the Western Motifs, Honor-Based Values and Gender Politics Underlying Anatomy of a Murder's Construction of the Lawyer Image", **Studies in Law, Politics & Society**, Vol. 35, 2005, pp. 35-67.

Kamir, Orit, "Why 'Law-and-Film' and What Does it Actually Mean? A Perspective" (Kısaltması: Why...), **Continuum: Journal of Media & Cultural Studies**, Vol. 19, No. 2, pp. 255-278.

Kamir, Orit, **Framed: Women in Law and Film**, Duke University Press, 2006.

Lenz, T. O., **Changing Images of Law in Film&Television Crime Stories**, Peter Lang, New York, 2003.

Living, Ben, "Film as a Legal Pedagogical Tool", **Web Journal of Current Legal Issues**, 3, 2010, <http://webjcli.ncl.ac.uk/2010/issue3/pdf/livings3.pdf> (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2013).

Lucia, Cynthia, **Framing Female Lawyers: Women on Trial in Film**, University of Texas Press, 2005.

Macbean, James Roy, **Sinema ve Devrim**, Çev.: Ertan Yılmaz, Kabalcı Ya-

yınları, İstanbul, 2006.

Mahcura, Stefan, “An Analysis Scheme For Law Films”, **The University of Baltimore Law Review**, 36, Spring 2007, pp.329 vd.

Mahcura, Stefan-Robson, Peter, “Law and Film: Introduction” (Kısaltması: “Law and Film...”, **Journal of Law and Society**, Vol. 28, No. 1, March 2001, pp. 1-8.

Mahcura, Stefan-Robson, Peter (Edited by), **Law and Film**, Wiley-Blackwell, 2001.

Mahcura, Stefan- Ulbrich, Stefan, “Law in Film: Globalizing the Hollywood Courtroom Drama”, **Journal of Law and Society**, Vol. 28, No. 1, March 2001, pp. 117-132.

Meyer, Philip N., “Law Students Go to the Movies”, **Conn. L. Rev.**, Vol. 24, 1992, pp. 893 vd.

Meyer, Philip N., “Visual Literacy and the Legal Culture: Reading Film As Text in the Law School Setting”, **Legal Studies Forum**, Vol. XVII, No. 1, 1993, pp. 73-93.

Miller, W. I., “Clint Eastwood and Equity: Popular Culture’s Theory of Revenge”, in **Law in the Domains of Culture**, A. Sarat&T.R. Kearns (Eds.), University of Michigan Pres, Ann Arbor, 2000, pp. 161-202.

Minda, Gary, **Mostmodern Legal Movements: Law and Jurisprudence at Century’s End**, New York University Press, New York, 1995.

Monaco, James, **Bir Film Nasıl Okunur? Sinema Dili Tarihi ve Kuramı-Sinema, Medya ve Mülmedya Dünyası**, Çev.: Ertan Yılmaz, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Nowel-Smith, Geoffrey, **Dünya Sinema Tarihi**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003.

Omrod, J., **Report of the Committee on Legal Education**, Cmnd 4595, 1971, HMSO.

Onaran, Alim Şerif, **Sinemaya Giriş**, 2. b., Maltepe Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1999.

Osborn, Guy, “Borders and Boundaries: Locating the Law in Film”, **Journal of Law and Society**, Vol. 28, No. 1, March 2001, pp. 164-175.

Özön, Nijat, **Sinema Sanatına Giriş**, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008.

Papke, David Ray, “Law, Cinema, and Ideology: Hollywood Legal Films of the 1950s”, **UCLA L. Rev.**, 48, 1473-1490.

Rafter, Nicole, "American Criminal Trial Films: An Overview of Their Development, 1930-2000", **Journal of Law and Society**, Vol. 28, No. 1, March 2001, pp. 9-24.

Reichman, Amnon, "The Production of Law (and Cinema): Preliminary Comments on An Emerging Discourse", **Southern California Interdisciplinary Law Journal**, Vol. 17, No. 3, Spring 2008, pp. 457-507.

Rivaya, Benjamin, "Law and Cinema", **Rechtstheorie**, Duncker&Humblot, Vol. 40, No. 1, pp. 125-147.

Rotha, Paul, **Sinemanın Öyküsü**, Çev.: İbrahim Şener, İzdüşüm Yayınları, İstanbul, 2000.

Ryan, Michael & Kellner, Douglas, **Politik Kamera- Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası**, 2. b., Çev.: Elif Özsayar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010.

Sarat, Austin- Douglas, Lawrence- Umphrey, Martha Merrill (Editors), **Law on the Screen**, Stanford University Press, Stanford, California, 2005.

Scognamillo, Giovanni, **Türk Sinema Tarihi**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003.

Stone, Alan A., "Teaching Film At Harvard Law School", **Legal Studies Forum**, Vol. 24, 2000, pp. 573-597.

Strickland, Rennard, "Bringing Bogie Out of the Courtroom Closet: Law and Lawyers in Film", in: **The Screening Justice- The Cinema of Law**, Strickland, Rennard- Foster, Teree E.- Banks, Taunya Lovell (Eds.), William S. Hein & Company, Buffalo, New York, 2006, pp. xxi-xxxiii.

Strickland, Rennard- Foster, Teree E.- Banks, Taunya Lovell (Eds.), **The Screening Justice- The Cinema of Law**, William S. Hein & Company, Buffalo, New York, 2006.

Sütçü, Özcan Yılmaz, **Gilles Deleuze'de İmge Hareketi Olarak Sinemanın Felsefesi**, Es Yayınları, İstanbul, 2005.

Symposium Issue on Law as Source of Popular Culture and Popular Culture as Source of Law, Canadian Journal of Law and Society, Vol. 10, 1995.

Symposium on Race, Law and Film, M. Chon&M. Russell (Eds.) Asian Law Journal, Vol. 5, No. 1, 1998.

Symposium: Film and the Law, 1997, Oklahoma City University Law Review, Vol. 22, pp. 1-256.

Symposium: Law and Popular Culture, 1998, The Legal Studies Forum, Vol. 22, pp. 3-176.

Symposium: Law and Popular Culture, 2001, UCLA Law Review, Vol. 48, pp.1293-1591.

Symposium: Picturing Justice: Law and Lawyers in the Visual Media, 1996, University of San Francisco Law Review, Vol. 30, pp. 891-1247.

Symposium: Popular Legal Culture, Yale Law Journal, Vol. 98, No. 8, 1989, p. 1545 vd.

Wendel, W. Bradley, “Our Love-Hate Relationship with Heroic Lawyers”, **Widener Law Journal**, Vol. 13, No. 1, 2003, pp. 1-9.

Yakar, Halide Gamze İnce, “Sinema Filmlerinin Eğitim Amaçlı Kullanımı: Tarihsel Bir Değerlendirme”, **Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 19, 2013-1, ss. 21-36.

Yuvayapan, Emel, “Sinemada Suç ve Ceza-Modern Toplumlarda Adalet Arayışının Sinemada Temsili”, (Dokuz Eylül Üniversitesi / Güzel Sanatlar Enstitüsü / Sinema Televizyon Anabilim Dalı, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İzmir, 2006).

FİLMOGRAFİ (Hukuk ve Film Yaklaşımı Çerçevesinde):

10e chambre - Instants d'audience (2004-belgesel)

12 (2007)

1984 (1956)

56 Up (2012-belgesel)

8MM (1999)

9 (2002-Ümit Ünal)

A

A Bridge Too Far (1977)

A Civil Action (1999)

A Clockwork Orange (1971)

A Constant Husband (1955)

A Cry in the Dark (1988)

A Dry White Season (1989)

A Few Good Men (1992)

A Fish Called Wanda (1988)

A Free Soul (1931)

A Guy Named Joe (1944)

A History of Violence (2005)

A Lawyer Walks Into a Bar...
(2007-belgesel)

A Low Down Dirty Shame (1994)

A Man for All Seasons (1966)

A Matter of Life and Death (1946)

A Murder of Crows (1998)

A Pair of Briefs (1962)

A Perfect Murder (1998)

A Soldier's Story (1984)

A Time to Kill (1996)

A Woman's Face (1941)

Ab Dilli Dur Nahin (1957)

Abe Lincoln in Illinois (1940)

Abraham Lincoln (1930)

Absence of Malice (1981)

Ace Ventura, Pet Detective (1994)

Ace Ventura: When Nature Calls
(1995)

Adam's Rib (1949)

Adela (2000)

Aileen: Life and Death of a Serial
Killer (2003-belgesel)

Albert Fish: In Sin He Found Salva-
tion (2007-belgesel)

Aleksandr Nevskiy (1938)

Alibi (1955)

Alice in Wonderland (1933)

All About Eve (1945)

All of Me (1984)

All that Money Can Buy (1941) [aka
The Devil and Daniel Webster]

All The President's Men (1976)

Alphaville (1965)

Always (1989)

Amen (2002)

American History X (1998)

American Pimp (1999-belgesel)

Amistad (1997)

An American Crime (2007)
 An Unreal Dream: The Michael Morton Story (2013-belgesel)
 Anatomy of a Murder (1959)
 And Justice For All (1979)
 And Then There Were None (1945)
 And Then There Were None (1974)
 Angel Heart (1987)
 Apocalypse Now (1979)
 Area K: A Political Fishing (2002-belgesel)
 At Night I Fly (2011-belgesel)
 Auf Teufel komm raus (2010-belgesel)
 Autopsy 2: Voices from the Dead (1995-belgesel)
 Autopsy: Confessions of a Medical Examiner (1994-belgesel)

B

Baat Ek Raat Ki (1962)
 Back to Bosnia (2005-belgesel)
 Backstreet Justice (1993)
 Banaz: A Love Story (2012-belgesel)
 Baraka (1992)
 Battle for Planet of the Apes (1973)
 Before the Rain (1994)
 Beneath the Planet of the Apes (1969)
 Between Two Worlds (1944)
 Beynelmilel (2006)
 Beyond a Reasonable Doubt (2009)

Big Boys Gone Bananas! (2011-belgesel)
 Big Easy (1986)
 Billy Budd (1962)
 Bir Ceza Avukatının Anıları (1979-Tv Dizisi- Ö. Lütfi Akad)
 Birdman of Alcatraz (1962)
 Blade Runner (1982)
 Blood Oath (1990)
 Bloodsport (1988)
 Bloody Sunday (2002)
 Bodrum Hâkimi (1976)
 Body Heat (1981)
 Body of Evidence (1992)
 Bonfire of the Vanities (1990)
 Born on the Fourth of July (1989)
 Bowling for Columbine (2002)
 Boyz N the Hood (1991)
 Brazil (1985)
 Breaker Morant (1980)
 Brief Encounter (1945)
 Broken Trust (1995)
 Bronenosets Potyomkin (1925)
 Brothers in Law (1957)
 Brother's Keeper (1992-belgesel)
 Brubaker (1980)
 Buda as sharm foru rikht (2007)
 Bu-reo-jin hwa-sal (2011)
 Bushwick Homecomings (2006-belgesel)
 Butch Cassidy and the Sundance Kid

- (1968)
- C**
- Calling Paul Temple (1948)
- Cape Fear (1961)
- Cape Fear (1991)
- Capturing the Friedmans (2003-belgesel)
- Carandiru (2003)
- Carlito's Way (1993)
- Carrington VC (1954)
- Celda 211 (2009)
- Changing Lanes (2002)
- Che: Part One (2008)
- Che: Part Two (2008)
- Chicago (2002)
- Chinatown (1974)
- Cidade de Deus (2002)
- Class Action (1990)
- Cleopatra Jones (1973)
- Cocaine Cowboys (2006-belgesel)
- Cocaine Cowboys 2 (2008-belgesel)
- Compulsion (1959)
- Conduct Unbecoming (1975)
- Conquest of the Planet of the Apes (1972)
- Conviction (2010)
- Cool Hand Luke (1967)
- Counsellor at Law (1933)
- Country of My Skull (2004)
- Crack in the Mirror (1960)
- Crazy Love (2007-belgesel)
- Crime and Punishment (2002)
- Crimes and Misdemeanours (1989)
- Cruel and Unusual (2006-belgesel)
- Cry Freedom (1987)
- D**
- Damini - Lightning (1993)
- Dancer in the Dark (2000)
- Dancing with Danger (1993)
- Daniel (1983)
- Danton (1983)
- Darker than Amber (1970)
- Das Experiment (2001)
- Das Leben der Anderen (2006)
- Davacı (1986)
- De stilte rond Christine M. (1982)
- Dead Man Walking (1995)
- Dead Men Don't Wear Plaid (1982)
- Deadly Identity (1990)
- Dear Zachary: A Letter to a Son About His Father (2008-belgesel)
- Death and the Maiden (1994)
- Death of a Salesman (1950)
- Death Wish (1974)
- Death Wish 2 (1982)
- Death Wish 3 (1985)
- Death Wish 4: The Crackdown (1987)
- Death Wish 5: The Face of Death (1993)
- Defending Your Life (1991)

- Defenseless (1990)
- Deliver Us from Evil (2006-belgesel)
- Demolition Man (1993)
- Det sjunde inseglet (1957)
- Devil in a Blue Dress (1995)
- Devil's Advocate (1997)
- Die Hard (1988)
- Die Welle (2008)
- Different from the Others (1919)
- Dirty Harry (1971)
- Disclosure (1994)
- Divorce Iranian Style (1998-belgesel)
- Dog Day Afternoon (1975)
- Do-ga-ni (2011)
- Dogville (2003)
- Double Indemnity (1943)
- Duvar (1983-Yılmaz Güney)
- E**
- Eight Men Out (1988)
- Ek Ruka Hua Faisla (1986)
- El Cuerpo (2012)
- El secreto de sus ojos (2009)
- Erin Brockovich (2000)
- Escape from the Planet of the Apes (1971)
- Eui-roi-in (2011)
- Europa (1991)
- Europa Europa (1990)
- Evelyn (2002)
- Everybody Wins (1990)
- Expendable (2012-belgesel)
- F**
- Fa nei qing (1988)
- Fahrenheit 9/11 (2004)
- Fair Game (1995)
- Farewell My Lovely (1944) [aka Murder My Sweet]
- Farewell, My Lovely (1975)
- Fatal Attraction (1987)
- Femme (2013-belgesel)
- Fight Club (1999)
- Fighting Justice (1989)
- Find Me Guilty (2006)
- First Monday in October (1981)
- Flash of Genius (2008)
- Fracture (2007)
- Free Pussy Riot: The Movie (2013-belgesel)
- Freeing Bernie Baran (2010-belgesel)
- From Hollywood to Dead wood (1988)
- Full Metal Jacket (1987)
- Funny Games (1997)
- G**
- Gandhi (1982)
- Garage Olimpo (1999)
- Geronimo: An American Legend (1993)
- Ghostbusters (1982)

Ghosts of Mississippi (1996)	Crime (1987-belgesel)
Gideon's Trumpet (1980)	Hud (1963)
Girlhood (2003-belgesel)	I
Girls on the Wall (2009-belgesel)	I am Fugitive from a Chain Gang (1932)
Goodbye Bafana (2007)	I am Sam (2001)
Grbavica (2006)	I am the Law (1938)
Guess Who's Coming to Dinner (1967)	I The Jury (1953)
Guilty as Sin (1993)	I Want to Live (1958)
Guilty by Suspicion (1990)	I, The Jury (1982)
Gumshoe (1971)	In and Out (1997)
H	In Cold Blood (1967)
Hable con ella (2002)	In Like Flint (1967)
Hacking Democracy (2006-belgesel)	In the Bedroom (2001)
Hævnen (2010)	In the Heat of the Night (1967)
Haiku Tunnel (2001)	In the Name of the Father (1993)
Hammett (1982)	Incident at Oglala (1992-belgesel)
Hannibal (2001)	Indictment (1995)
Harper (1966)	Inherit the Wind (1960)
Hart's War (2002)	InJustice (2011-belgesel)
Heaven Can Wait (1943)	Inside the Jury Room (1986)
Heaven Can Wait (1978)	Into the Abyss (2011-belgesel)
Here Comes Mr Jordan (1941)	Intolerable Cruelty (2003)
Hero (2007-Masayuki Suzuki)	Itaewon Salinsageon (2009)
High Heels (1991)	It's a Mad, Mad World (1963)
High Noon (1952)	It's a Wonderful Life (1946)
Hot Coffee (2011-belgesel)	Ivan Groznyy (1944)
Hotel Rwanda (2004)	Ivan Groznyy: Skaz vtoroy - Boyarskiy zagovor (1958)
How Green Was My Valley (1941)	
Hoxsey: How Healing Becomes a	

J

Jagged Edge (1985)
 Jagten (2012)
 Jeffrey (1995)
 JFK (1991)
 Judge Dredd (1995)
 Judge Priest (1934)
 Judgment at Nuremberg (1961)
 Judgment in Berlin (1988)
 Jury Duty (1995)
 Just Cause (1995)
 Justice for Sale (2011-belgesel)
 Justice Is Mind (2013)
 Justifiable Homicide (1994)
 Justiz (1993)

K

Kanal (1957-A. Wajda)
 Kanoon (1960)
 Karakter (1997- Mike van Diem)
 Karartma Geceleri (1990)
 Karılar Koğuşu (1989)
 Kickboxer (1989)
 Kill Me Again (1989)
 King and Country (1964)
 Kiss Me Deadly (1955)
 Kramer versus Kramer (1979)
 Krótki film o zabijaniu (1988)

L

La battaglia di Algeri (1966)
 La passion de Jeanne d'Arc (1928)

La scorta (1993)
 La vita è bela (1997)
 Lady in Cement (1968)
 Lakposhtha parvaz mikonand (2004)
 Last Dance (1996)
 Law Abiding Citizen (2009)
 Le temps du loup (2003)
 Legal Eagles (1985)
 Legally Blonde (2001)
 Legally Blonde 2 (2003)
 Lenny (1974)
 Let Him Have It (1991)
 Lethal Weapon (1987)
 Lethal Weapon 2 (1989)
 Lethal Weapon 3 (1992)
 Liar, Liar (1997)

Life Goes On (1938)
 Lock-Up: The Prisoners of Rikers Island (1994-belgesel)
 Logorama (2009)
 Lord of Flies (1963)
 Lord of the Rings (2001)
 Losing Isaiah (1995)
 Love Crimes of Kabul (2011-belgesel)

M

M (1931)
 Mad Max (1979)
 Mad Max 2 (1981)
 Mad Max beyond Thunderdome (1985)

- Madame X (1929)
 Madde 438 (1990)
 Madeleine (1950)
 Magnum Force (1973)
 Malcolm X (1992)
 Manson (1973-belgesel)
 Mar adentro (2004)
 Marlowe (1969)
 Matewan (1987)
 McVicar (1980)
 Meri Jung (1985)
 Metropolis (1927)
 Michael Clayton (2007)
 Michael Kohlhaas (2013)
 Midnight Express (1978)
 Midnight in the Garden of Good and Evil (1997)
 Mildred Pierce (1945)
 Minority Report (2002)
 Miracle on 34th Street (1947)
 Mississippi Burning (1988)
 Modern Times (1936)
 Mogambo (1954)
 Moksha (2001)
 Monster's Ball (2001)
 Morgan (1966)
 Murder in Harlem (1935)
 Murder in the First (1995)
 Murder my Sweet (1944) [aka Farewell My Lovely]
 Murder on a Sunday Morning (2001-belgesel)
 Murderers' Row (1966)
 Music Box (1989)
 My Cousin Vinny (1992)
 My Gun is Quick (1957)
 My Left Foot (1989)
N
 Natural Born Killers (1994)
 Nema-ye Nazdik (1990)
 Night Moves (1975)
 Nineteen Eighty-Four (1984)
 No Retreat, No Surrender (1986)
 None Shall Escape (1944)
 Norma Rae (1979)
 North by Northwest (1959)
 North Country (2005)
O
 October (1927)
 On the Beach (1959)
 One Minute to Nine (2007-belgesel)
 One Way Pendulum (1964)
 Ônibus 174 (2002-belgesel)
 Osama (2003)
 Oscar Wilde (1959)
 Other People's Money (1991)
 Our Man Flint (1965)
 Out of the Past (1947)
 Outward Bound (1930)

P

Palabras encadenadas (2003)
 Pale Rider (1985)
 Papillon (1973)
 Paradise Lost: The Child Murders at Robin Hood Hills (1996-belgesel)
 Paradise Lost 2: Revelations (2000-belgesel)
 Paradise Lost 3: Purgatory (2011-belgesel)
 Pardon (2005-Mert Baykal)
 Pat and Mike (1952)
 Paths of Glory (1957)
 People Against O'Hara (1951)
 Philadelphia (1993)
 Physical Evidence (1988)
 Planet of the Apes (1968)
 Poetic Justice Project (2011-belgesel)
 Poodle Springs (1998)
 Porte aperte (1990)
 Portrait of Wally (2012-belgesel)
 Predator (1987)
 Presumed Innocent (1990)
 Price of Life (2009-belgesel)
 Primal Fear (1996)
 Private Detective 62 (1933)
 Processo e morte di Socrate (1939)
 Profundo Carmesi (1996)
 Puncture (2011)

Q

Que Viva Mexico! (1932)

R

Rabbit-Proof Fence (2002)
 Raid of the Rainbow Lounge (2012-belgesel)
 Rambo (1985)
 Rashomon (1950)
 Reckless Indifference (2000-belgesel)
 Red Corner (1997)
 Regarding Henry (1991)
 Reis Bey (1990)
 Revenge (1971)
 Reversal of Fortune (1990)
 Ring of Fear (1954)
 Rio Grande (1950)
 Robocop (1987)
 Robocop 2 (1990)
 Robocop 3 (1993)
 Rogue Cop (1954)
 Roma, città aperta (1945)
 Rope (1948)
 Rosen für den Staatsanwalt (1959)
 Rules of Engagement (2000)
 Runaway Jury (2003)
S
Sacco e Vanzetti (1971)
 Satan Met a Lady (1936)
 Scared Straight! (1978-belgesel)

Schindler's List (1993)	hof-Gruppe vor Gericht (1986)
Scottsboro: An American Tragedy (2000-belgesel)	State of Play (2009)
Secretary (2002)	State of the Union (1948)
Sequestro (2009-belgesel)	Stolen Seas (2012-belgesel)
Sergeant Rutledge (1960)	Sudden Impact (1983)
Serial Killers (1994-belgesel)	Survivor (2012-belgesel)
Serial Killers: The Real Life Hannibal Lecters (2001-belgesel)	Suspect (1987)
Serial Mom (1994)	T
Serpico (1973)	Tales from the Organ Trade (2013-belgesel)
Shaft (1971)	Taxi Driver (1976)
Shaft in Africa (1973)	Tea and Sympathy (1956)
Shaft's Big Score (1972)	Ten Little Indians (1966)
Shamus (1973)	Terminator (1984)
She Wore a Yellow Ribbon (1949)	Terms and Conditions May Apply (2013-belgesel)
Shilton Ha Chok (2011-belgesel)	Thank You for Smoking (2005)
Ship of Fools (1965)	The Accused (1988)
Shout Youngstown (1984)	The Act of Killing (2012-belgesel)
Sicko (2007)	The Ambushers (1967)
Silkwood (1983)	The Assassin (1952) [aka Venetian Bird]
Sisters in Law (2005-belgesel)	The Balcony (1963)
Skokie (1981)	The Big Easy (1986)
Sleepers (1996)	The Big Sleep (1946)
Socrate (1971)	The Big Sleep (1978)
Sommersby (1993)	The Blue Lamp (1949)
Sophie Scholl - Die letzten Tage (2005)	The Bone Collector (1999)
Soredemo Boku Wa Yattenai (2006)	The Boys (1962)
Stagecoach (1939)	The Boys from Brazil (1978)
Stammheim - Die Baader-Mein-	The Brasher Doubloon (1946)

The Caine Mutiny (1954)	The Elephant Man (1980)
The Caine Mutiny Court-Martial (1988)	The Enforcer (1976)
The Castle (1997)	The Exhibition (2013-belgesel)
The Central Park Five (2012-belgesel)	The Exonerated (2005)
The Chamber (1996)	The Exorcism of Emily Rose (2005)
The Cheap Detective (1978)	The Exorcist (1973)
The Children Next Door (2013-belgesel)	The Falcon Takes Over (1942)
The China Syndrome (1979)	The Firm (1993)
The Citizen (2012)	The Flight that Disappeared (1961)
The Client (1994)	The French Connection (1971)
The Collaborator and His Family (2011-belgesel)	The Gingerbread Man (1998)
The Color Purple (1985)	The Girl Hunters (1963)
The Coloured American Winning His Suit (1919)	The Godfather (1972)
The Confession (1999)	The Grapes of Wrath (1940)
The Conspirator (2010)	The Great Defender (1934)
The Court Martial of Billy Mitchell (1955)	The Great Dictator (1940)
The Court Martial of Jackie Robinson (1990)	The Green Berets (1968)
The Crucible (1996)	The Green Mile (1999)
The Crying Game (1992)	The Gumshoe Kid (1990)
The Dark Corner (1946)	The Gun in Betty Lou's Handbag (1992)
The Dark Knight (2008)	The Hill (1965)
The Dead Pool (1988)	The Hour of the Pig (1993)
The Dirty Dozen (1967)	The House of Rothschild (1934)
The Divided Heart (1954)	The Hurricane (1999)
The Drowning Pool (1975)	The Hustler (1961)
	The Iceman Tapes: Conversations with a Killer (1992-belgesel)
	The Insider (1999)
	The Interrupters (2011-belgesel)

The Invisible War (2012-belgesel)	The Pelican Brief (1993)
The Judge and the General (2008-belgesel)	The People vs. Larry Flynt (1996)
The Juror (1996)	The Price of Sex (2011-belgesel)
The Killing of America (1982-belgesel)	The Prisoner of Shark Island (1936)
The Lady in the Lake (1946)	The Prowler (1951)
The Last Boy Scout (1991)	The Quiet Man (1952)
The Law in These Parts (2011-belgesel)	The Rainmaker (1997)
The Life and Times of Judge Roy Bean (1972)	The Reckoning: The Battle for the International Criminal Court (2009-belgesel)
The Life of David Gale (2003)	The Remarkable Andrew (1942)
The Life of Emile Zola (1937)	The Revengers (1972)
The Limey (1999)	The Saint (1997)
The Lincoln Lawyer (2011)	The Saint in London (1939)
The Long Goodbye (1973)	The Saint in New York (1938)
The Long Kiss Goodnight (1996)	The Secret of Santa Vittoria (1969)
The Magnificent Seven (1960)	The Seven Samurai (1954)
The Maltese Falcon (1931)	The Shawshank Redemption (1994)
The Maltese Falcon (1941)	The Siege (1998)
The Man Who Shot Liberty Valance (1962)	The Silence of the Lambs (1990)
The Merchant of Venice (2004)	The Silencers (1966)
The Moving Target (1966)	The Social Network (2010)
The Name of the Rose (1986)	The Staircase (2004-belgesel)
The Nuisance (1933)	The Star Chamber (1983)
The Outrage (1964)	The Story on Page One (1960)
The Ox-Bow Incident (1943)	The Sun Shines Bright (1953)
The Paper Chase (1973)	The Sweet Hereafter (1997)
The Paradine Case (1947)	The Thin Blue Line (1988-belgesel)
	The Thin Red Line (1998)
	The Trial (1962)

- The Trial (1993)
 The Trial (2010)
 The Trial of Adolf Eichman (1997)
 The Trial of the Incredible Hulk (1989)
 The Trials of Darryl Hunt (2006-belgesel)
 The Trials of Oscar Wilde (1960)
 The True Story of Killing Pablo (2002-belgesel)
 The Unwritten Law (1985:Ng See-Yuen)
 The Usual Suspects (1995)
 The Verdict (1982)
 The War of the Roses (1989)
 The Winslow Boy (1958)
 The Winslow Boy (1948)
 The Winslow Boy (1999)
 The Wonderful World of the Brothers Grimm (1962)
 The Wrecking Crew (1968)
 The Young Philadelphians (1959)
 Thelma and Louise (1991)
 They Won't Forget (1937)
 Three Colours Red (1999)
 Through the Wire (1990)
 To Have and Have Not (1945)
 To Kill a Mockingbird (1962)
 Tony Rome (1967)
 Town Without Pity (1961)
 Trial and Error (1962) [aka The Dock Brief]
 Trial and Error (1997)
 Trial by Jury (1994)
 Trois couleurs: Blanc (1994)
 Trois couleurs: Bleu (1993)
 Trois couleurs: Rouge (1994)
 True Believer (1989)
 True Grit (2010)
 Twelve Angry Men (1957)
 Twelve Monkeys (1995)
 Two Weeks' Notice (2002)
U
 Uçurtmayı Vurmasınlar (1989)
 Un Chien Andalou (1929)
 Una pura formalità (1995)
 Unchained (1955)
 Under Siege (1992)
 Under Suspicion (1991)
 Unforgiven (1992)
 Unsuitable Job for a Woman (1982)
 Until the Light Takes Us (2008-Belgesel)
V
 V for Vendetta (2005)
 Very Bad Things (1998)
 VI Warshawski (1991)
 Victim (1961)
 Vile Pervert: The Musical (2008)
 Viva Zapata! (1952)
W

Wall Street: Money Never Sleeps
(2010)

Waterworld (1995)

We Need to Talk About Kevin (2011)

We the Jury (1996)

Welcome to Warren (2004-belgesel)

West Beyrouth (1998)

West of Memphis (2012-belgesel)

What Price Glory (1952)

White Mischief (1987)

Whose Life Is It Anyway? (1981)

Wilde (1997)

Win Win (2011)

Witch Hunt (2008-belgesel)

Witness for the Prosecution (1957)

Y

You Don't Know Jack (2010)

You Don't Like the Truth: 4 Days In-
side Guantanamo (2010-belgesel)

Young Mr Lincoln (1939)

Z

Z (1968)

Zero Effect (1997)

Ziemia obiecana (1975)

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, teşekkür ediyoruz Sayın Bodur'a ama bize bugün akşam seyredeceğimiz filmi söylemedin. Ceza hukukunu iyi öğreten bak Nihat Hocamız da burada, mesela bir derste şey yapsak, bu filmlerden birisini göstersek sizle birlikte şey yapsak.

Harun BODUR

Birçok liste verilebilir bu alanda.

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Çokmuş o zaman, liste istiyoruz o zaman senden.

Harun BODUR

Bir de şey var, karşılaştırmalar açısından incelemek için de çok iyi. Jüri sistemiyle ya da Amerikan ceza yargılamasıyla Türkiye'deki ceza yargılaması arasındaki farklar gibi birçok konu.

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Bir liste istiyoruz o zaman sizden. Teşekkür ederiz. Hemen zaman kaybetmeden sorulara geçiyoruz, sorular fazla olmasın çünkü bir sonraki oturuma bayağı geciktik ama sorusuz da şey yapmayalım. Evet, soru var mı? Soracağımız sorular zaten cevaplandırıldı diyorsunuz herhalde. Evet, biraz daha sesimizi yükseltelim, buyurun.

TARTIŞMALAR

KATILIMCI

Öncelikle sunumlarınızdan, ayrı ayrı bütün konuşmacılardan ayrı ayrı zevk aldım, gerçekten keyifle dinledim. İsmim İbrahim Süleyman Demirel Hukuk Fakültesi son sınıf öğrencisiyim. Burada yaklaşık 45 arkadaşımız gerçekten fedakârlık gösterdik, gerçekten ben bunun burada değdiğini gördüm, arkadaşlarım için de öyle. Çünkü hukuk eğitiminin sorunlarını yeni başlayan özellikle 1. sınıflardan arkadaşlar, hukukun sorunlarını burada farklı farklı platformlarda görmeleri, bence 4 senelik hukuk eğitimi hayatlarına olumlu katkıda bulunacaktır. Sorularına geçince, genel olarak hep geçmişse dönük hataları, hukuk eğitimindeki eksiklikleri gördük. Biraz da ben geleceğe dönük ne yapabiliriz, özellikle Haluk hocamdan almak istiyorum cevabını. Bu noktada geçmişimizdeki hatalarımızı görüp onlara gelecekte pozitif noktalara çevirmemiz gerektiğinden bunda son yargı değişiklikleri, mesela avukatlık sınavı ve hâkimlik. Bunlar kesin çözüm olur mu? Eğitim aşamasında bir değişiklik yapılmadan eğitim sonrasındaki yapılan değişiklikler mutlak çözüm getirir mi? Ben bunu öğrenmek istiyorum. Bir de çok kısa soru, genelde Nihat hocam da bahsetti, ceza hukukundan bahsettik, Esmâ arkadaşım da bahsetti, bize yararlı olan dersleri görüyoruz. Mesela meslek harici sınavlarda hep ceza hukuku gibi temel derslerden geliyor. Bir hukuk sosyolojisi, hukuk felsefesi hakeza Roma hukuku gibi derslerden hiçbir soru sorulmuyor. Bu tarz sorular sorulmadığı için de öğrencilik yıllarında çok fazla bu derslere değer verilmiyor. Bunlar mesleğe geçiş aşamasında sorulabilir mi, Nihat Hocama da bu soruyu sormak istiyorum.

Doç. Dr. Haluk SONGUR

Ben çok kısa cevap vereyim, tabii bu devasa bir problem, mutlak bir sis-

teme ulaşmak mümkün değil. 1700’lü yılların sonunda tüm dünyada Osmanlı ideal devlet idi; batıda, doğuda her yerde... 30 yıl 20 yıl öncesinde kadar da Amerika bizim için ideal devlet olarak tanımlanıyor idi. Nihayetinde Almanya’daki hukuk sistemi, Amerika’daki hukuk sistemi hiçbirisi mükemmel değil işin açıkçası, sadece bunu hataları gördüğümüzde anlıyoruz. Bunun bir süreç olduğunu fark etmemiz gerekiyor. Bunları sorunları ayrıştırıp analitik bir biçimde müfredatı değiştirmemiz yeterli değil, benzer şeyleri lise müfredatında yaşıyoruz. Üniversite hocalarının da buna hazırlıklı olması gerekiyor. Mesela ortaokullara felsefe dersi konulması planlandı fakat şöyle bir görüşle bu ortadan kalktı yani oraya felsefe koymakla felsefe üretemiyoruz, tam tersine Aristo’yu, Eflatun’u ve Kant’a kadar gelen yeniden bir felsefe tarihini, ek bir yük, ezbere ek bir yük getiriyoruz. Dolayısıyla buralarda çok ciddi tartışıp konuşup, öğrencilerin de paydaşların da dikkatini alıp ayrı ayrı çalıştaylar halinde müfredatla ilgili, diğerleriyle ilgili çalışmalar yaparak öğrencilerimizin de bilinçlenmesine dönük çalışmalar yaparak bunlar ilerletilebilir.

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Teşekkür ederim ama Nihat Hocam mevcut sınav sistemini zaten eleştirdi, bunun düzeltileceğini de herhalde pek ümit etmiyor.

Yrd. Doç. Dr. Nihat KANBUR

Evet, teşekkür ederim. Bu yaş sınırlamasına ilişkin de hakikaten dediği doğru. Şu an HSYK’ın da yürütmüş olduğu 2 tane proje var bununla bağlantılı olarak. Şimdi işin esası şu, hakikaten olgunlaşma lazım ki, birikim lazım ki siz adalet hizmeti dağıtabilesiniz. Çok doğal bir şey fakat bu olgunlaşma da sadece yaşla değil yani biz meyve sebze değiliz ki zaman geçmesiyle olgunlaşalım. Bilgi, donanım, birikim artırımıyla insanlar ve tecrübeyle, bu mesleki tecrübe de olabilir, hayat tecrübesi de olabilir, entelektüel birikim de olabilir. Biz bu birikimleri gerçekten sağlayabildik mi? Kendi iç ya da dış aydınlanmamızı sağlayabildik mi? O yüzden klasik olarak 30 yaşından önce kimse hâkim olmasın veya işte sırf avukatlık sınavı gelsin, bunların hepsi geçici çözümler, hatta kanaatimce çözüm değil, şu an sorunların üzerini örtme. Benim bu hususta çok ölçücü, değerlendirci önerilerim var, sunumum içerisinde söyledim. Ben marangozhaneden geçirir tarzda çok ağır ölçme değerlendirmelerle adli hizmet verecek insanların temin edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yani ben hâkim gördüğüm o mecelledeki sayılan bütün hâkimlik özelliklerini o insanlarda görebilmeliyim, bana her tavrıyla onu anlatabilmeli, güven duyabilmeliyim. Adaletin timsali olmalı, gözümde canlanmalı. Ama böyle değil, adliye kimse gitmek istemiyor, ben de gitmek istemiyorum. Sınav meselesi bakımından da aynen katılıyorum, kanaatimce olay ve kurguya dayalı pozisi-

tif normatif yapıya bürünmüş olan alanlar bakımından olay ve kurgu diğer alanlar bakımından da kendi hocalarımız daha iyi bilir, hukuk felsefesi ve sosyologları, metodologlar daha iyi bilirler nasıl soru sorulabileceğini. Belki siyaset tarihi sorulabilir bu anlamda ama şuna kaniyim, örneğin işe ve sosyal güvenlik hukuku ciddi bir alandır fakat hiç sınavlarda çıkmaz, kimse de onunla uğraşmaz. Hâlbuki bir sürü uyuşmazlık var bu alanda. Kanunlar ihtilafı hiç sorulmaz, devletler özel hukuku ne kadar önemli olmasına rağmen. Fakat şöyle bir durum düşünebiliyor musunuz, hâkim diyor ki daha doğrusu Adalet Akademisine gelen Yargıtay üyesi hakimlere diyor ki ihtilafın taraflarından birisi Türk'se Türk hukukunu uygulayın diyor. Düşünebiliyor musunuz? İşte sorunlar bunlar, o yüzden ben sorun için tekrar teşekkür ediyorum, umudum yok, ben açık söyleyeyim karamsarım, teşekkür ederim.

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, teşekkür ederiz. Bir soru derken sorular çoğaldı. Evet, buyurun Banu Hocam.

Doç. Dr. Banu BOZKURT BOZABALI

Ben Doç. Dr. Banu Bozkurt Bozabalı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi. Nihat Hocamın sunumundaki sonuç paralelinde Osman İsfen Hocamın sabah anlattığı konuyla ilgili de olarak aslında Haluk hocama bir sorum olacak. Şimdi Osman İsfen Hocam sabahki sunumunu sonuçlandırırken şöyle bir şey söyledi, dedi ki biz dedi benim eşim de 9 Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu ve biz eşimle arada hafif böyle hukuki mülahazalarda bulunuruz ve çelişiriz. Çünkü dedi benim eşim şöyle bir durumla başlar, hayır o madde uygulanmaz. Bizim Almanya'daki sınavlarda evet uygulanır, hayır uygulanmaz denmez, önce dedi hususu ortaya koyarsınız yani hukuki sorunu koyarsınız, işte Nihat hocamın da söylediği gerekçesiz kararlar çıkıyor, gerekçelendirilemiyor. Nedir çünkü mahkemeye gittiğinizde hâkim kararı verir, maalesef uygulamamız böyle, gerekçeli kararı 15 gün sonra yazacağım der yani kararı vermiştir o, karar uygulanır ya da uygulanmaz. Bizim hukuk eğitiminde özellikle felsefede sorgulamayı daha fazla yapmaya yani çocukları analitik sorgulamaya hukuki sorunu ortaya koyup cevaplarını vererek neden uygulanıp uygulanmayacağını itmeye biraz da çocukları, itmenizi sağlayacak bir yöntem düşünebiliyor musunuz? Ne yapabiliriz?

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, Hocam çok kısa.

Doç. Dr. Haluk SONGUR

Çok kısa söyleyeyim. Benim şahsi kanaatim bunun Kıta Avrupa'sı hukukundan kaynaklandığını temelde, hatta hatta hocalarım bağışlasın Roma hukukuna uzandığını, Roma hukukundaki "formulaactio" sistemi, orada biliyorsunuz "magistira" lar davayı, "formula" yı verir, hâkimi tayin eder borca karar ver, alacağa karar ver gibi. Orada hâkimin rolü önüne sunulmuş soyut metnin sadece somut olaya uyumlaştırılma halidir adeta. Fakat bununla kalınmaz tabii ki, yargı kararları ve diğerleri hâkimlerin Kıta Avrupa'sı hukuk sistemine de katkıları kaçınılmazdır hukukun kaynakları bakımından. Dolayısıyla kanunlaştırmanın yürürlük kaynağı olarak yasanın birinci ve zorunlu kaynak kabul edildiği hukuk sisteminde yargıcın rolü doğal olarak az olacaktır, hatta hiç olmayacaktır. Yargıç kendini yetiştirmeye ihtiyaç hissetmeyecektir çünkü böyle bir şey talep edilmiyor ondan, dolayısıyla cevaplarımız da böyle olacak. Fakat bunu mesela ben Avusturya'da zaman zaman jüri sistemini kullandıklarını biliyorum büyük davalarda, bir avukat arkadaşım bahsetti. Normalde Anglosakson hukuk sisteminin bir bütününün parçasıdır. Bizim de kendimize has birtakım oynamalar yaparak hani o ilk iktibasta zamanın adalet bakanının söylediği gibi birtakım değişiklikler öneriliyor medeni kanunda. Bu bir bütün, medeniyet bir bütün, parçalanırsa daha doğrusu bir değişiklik yapılırsa olmaz iddiası yerine ona biz de kendi bütünümüzden bakıp kendi bütünüme bir uyumlaştırma süreci yapmalıyız diyorum. Somut bir cevabım yok hocam.

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, teşekkür ederim. Oğuzhan, senin sorun?

Oğuzhan ACAR

Öncelikle sorum da cevabım da kısa, sizi sevindirerek başlamak istiyorum. Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Oğuzhan Acar. Benim sorum Harun Hocama olacak. Hocam sizin konunuzun başlığını görür görmez aklıma bizim öğrenci arkadaşlarla hazırladığımız hukuki filmler etkinliğimiz geldi. Afişler gözümüzde canlandı hepimizin arkadaşlarla. Biz hocalarımızdan aldığımız ışıkla ve öğrenciler arasında konuşmalarımızda sadece törende kalmasın bir şeyler yapalım uğraşındayız ve bu anlamda biz hukuki filmler izliyoruz ve arkadaşlarımıza da izlettiriyoruz. Hem size bu filmlerin bize katkısını sormak istiyorum, hem de sizin tavsiyelerinizi liste halinde bekliyorum, teşekkür ederim.

Harun BODUR

Tek tek saymaya çok uzun sürer. Film bir şeyler katar, evet doğru yani bu yaptığımız da zaten hukuk etkinliği çalışmalarının bir adımı sayılabilir. Benim

burada yapmaya çalıştığım teorik şeylere girmemin nedeni de bu tarz çalışmaların daha bir teorik temeli olsun, daha oturmuş bir biçimde olsun. Bunun için de işte literatürdeki bazı örneklerin ortaya konması ki zaten artık internet var, öğrenci arkadaşlar da ararlarsa Google’da bile bulabilirler. Tabii bu genel olarak yani hukuka ilişkin filmler olarak ama önemli nokta bunları bulmak değil, bunların çözümlenme, okunma biçimi ya da işte metodolojik olarak ortaya konulması. Ama elbette yararlıdır, yararlı olması açısından sinemanın, sinemasal imgelemin bize sunduğu yeni şeyler. Bu 7. Sanat olarak bize, ortaya koyduğu yeni bir imgelem modeli var. Bu aslında günümüzde artık her şey popülerleşirken hukuk da bu popüler imgeler içinde bir yer ediniyor. Bunu biz ıskalamayız, hukuk sadece bu anlamda bu popüler dünyada, küresel dünyada, teknolojinin enformasyonun inanılmaz büyüdüğü dünyada hukukun da bu anlamdaki sinemasal tekniklerin ya da temsillerinin incelenmesi zaten temel şey. Söylediğim gibi film konusu zaten inanılmaz, bende inanılmaz listeler var. Ve şöyle yapılabilir ama bu noktada pratik olarak yapılacak şey filmlerin kategorize edilmesi; mesela alanlara göre kategorize edilmesi, konulara göre kategorize edilmesi, bu anlamda filmin sadece gösterilmesi değil ön okumalar, film öncesi çalışmalar, film sırasında, film sonrası çalışmalar. Zaten yapılan çalışma örneklerini anlatabilirdim. Burada öğrenciler artık yaratıcı yani doğrudan o şeyi yorumlayıcı hale geliyor. Mesela pratik çalışmalarda Bay A Arthur oluyor, Ahmet bey oluyor şu oluyor bu oluyor, farklı kültürlerdeki insanlar oluyor. Yani onun artık bu teorik şeylerin artık insansal bir şey, öyküsel bir şey hukukta, onun artık ete kemiğe bürünmüş hali de filmidir zaten bu anlamda.

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Şöyle bir öneri yapayım ben, siz Hukuk ve Adalet Kulübü olarak hocamızı çağırın, orada da detaylı şey yaparsınız. Evet, bir soru daha alalım, burada vardı herhalde el kaldırmıştı, evet buyurun.

KATILIMCI

Tek sorum var, öncelikle hocam bu ortak müfredat nasıl oluşturulabilir? Bir de zaten sizin umudunuz yok ama bizim de yok da en nihayetinde bu bürokratik engellerin aşılmasını öncelikle halka nasıl bildirebilirsiniz?

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Nihat KANBUR

Teşekkür ederim. Şimdi şöyle ben 2 kurumun bürokrasiye çok yakın durmasını tehlikeli görüyorum çünkü zamanla biz de o kalıba giriyoruz. “Akademia”nın ve adalet hizmeti sunan insanların bürokrasiye çok yakın durmasını doğru bulmuyorum ben. Şahsım adına da bunu söyleyeyim, özeleştiriy yaparak başlayayım. Bu bürokratik kısır döngünün kırılması için bu iki kesimin

daha prestijli hale gelmesi lazım. Prestij de insanlara dağıtılmaz; makamla, mevkiyle, unvanla da olmaz aslında. Prestij sizin karşıda uyandırdığınız izlenimlerden, o algı bütünlerinden oluşur. İtibarınız, saygınlığınız bununla bağlantılıdır. Dolayısıyla adalet hizmeti veren kesimler kendi kalitesini ortaya koyduktan sonra bürokrasi artık şunun farkına varacak, evet, ben hâkim-savcılık sınavlarından elimi çekmeliyim, çünkü kaliteli bir ölçme değerlendirme yapamıyorum. Bunu söyleme usulleri vardır, bazen çok ağır söylediğiniz zaman da alınıyorlar. Ortak müfredat artık kaçınılmaz. Çünkü o kadar bir şeye döndü ki yani bugün kimin ne öğrettiğini bilmiyoruz açık söyleyeyim. Kimin ne kafadan ne öğrettiğini; kitap satır satır takip etmek usulü oluyor, bu konular önemsiz ben bunları geçiyorum demek usulü oluyor. O bakımdan ortak müfredatı büyük hocalar bir araya gelecekler, çok net söylüyorum, gerekirse biz çırak gibi çalışırız emirlerinin altında hiç sorun yok, ne ise onu dökeriz yani. Banu hocama da, hocam sabah sunum yaparken açıkçası ben biraz da üzül-düm, üzerime de alındım, pozitif yapıya göre ders anlatan hocalarımız en çok sevdikleri şey kanunları kıyaslarlar, eski kanun böyleydi yeni kanun. Ben çok fazla yapıyorum bunu ama sevdiğimden değil. Çünkü Türkiye’de bilgi biriki-mi kolay olmuyor. Bakın tutuklama gibi çok büyük bir sorunumuz var fakat ben önceki CMUK’ daki durumu belirtmezsem öğrencilerime bunu algılatamam. Hâlbuki tutuklamanın evrensel boyutlarda bir sürü özelliği var, bunları da benim anlatmam lazım. Fakat bir bürokrat çıkıp diyor ki toplumda infial uyandıran bir şey var, nasıl hâkim tutuklamaz? Hâlbuki CMUK’ da böyle bir ibare vardı, bu bile tutuklamayı zorunlu hale getirmez. Dolayısıyla ben atipik konuları derslerimde öğretim, zorlarım öğrenciyi. Tutuklama gibi. Savcının tarafsızlığı yoktur mesela kanunlarda, normatif bir yapısı yoktur. Öğretim, zorlarım kıyas meselesini, genişletici yorumla kıyasın sınırlarını. Ben kendi dersimde de mutlaka sizin argümanlarınızdan yararlanmak durumundayım. O yüzden endişelerinize katılıyorum ama bunu biraz da sahada görmek lazım diyorum. Teşekkür ederim hocam.

Prof. Dr. Faruk TURHAN

Oturum Başkanı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, teşekkür ediyorum. Burada oturumu kapatıyoruz. Oturum başkanı olarak da ben birkaç cümle söyleyip bitireceğim. Evet, tebliğ sunmadık ama...

Biz hukuk eğitimi sorunlarını gerçekten biliyoruz, birçok açıdan şu anda şanslıyız, yurtdışına gidip yurtdışındaki hukuk eğitimini yakından görme im-kânımız oldu, Banu Hocamız olsun, Nihat Hocamız, Haluk Hocamız, diğer hocalarımız. Ama burada Türkiye’de ayı şeyi uygulayamıyoruz, demek ki bir sorun var. Uygulayamıyoruz çünkü bizim bu uygulama pratikleri yapma, uygulama açısından yeterli öğretim üyemiz yok, yeterli araştırma görevlimiz yok, yok yok, birçok şeyler yok. Ve Türkiye’deki halen hocalarımızın da ta-

kip ettiği eğitim öğretim sistemi Türkiye’de birkaç hukuk fakültesi varken o zamana göre şey olmuş ama Nihat Bey’in dediği gibi şimdi bu kadar hukuk fakültesi var. 70 tane şu an Türkiye’de eğitim öğretim veren hukuk fakültesi, bunun 5’i Kıbrıs’ta çünkü onlar da Türk hukukuna tabi, 70 tane hukuk fakültesinde bir ceza hukuku dersinin nasıl öğretildiğini bilmiyoruz. Öğretilip öğretilmediğini de bilmiyoruz, belki de hiç öğretilmeden de mezun olabiliyor. Bunun hiçbir deneyimi, bunun hiçbir testi yok, hiçbir sınavı da yok. Bu kişi hiç ceza hukuku öğrenmeden de duruma göre avukat olabilir, bu kabul edilebilecek bir şey değil. Bu sorunlar çığ gibi büyümekte, buna çözüm işte bugünkü toplantılar da çözüm üretmek için yapılmış durumda. Böyle bir toplantıyı organize ettiği için, bu soruna parmak bastığı için, bir başlangıç yaptığı için Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı meslektaşımız Muharrem Kılıç Hocaya da buradan teşekkür ederek bu toplantıların devam etmesini diliyorum. Burada bizim oturumumuzu da kapatıyorum. Uzattığımız için de bir sonraki toplantı başkanımızdan Meral Hocamızdan özür diliyoruz, elimizde olmayan nedenlerle biraz uzadı.

İKİNCİ GÜN

8 Kasım 2013

ÜÇÜNCÜ OTURUM
Eham Toplantı Salonu

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Meral S. ÖZTOPRAK

Yeditepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi

Tebliğ Sunanlar

Hayat ve Meslek Gerçekliğinde
Üniversitelerde Temel Hukuk Eğitimi

Cengiz AŞKAN (LL.M)

Müşavir Hazine Avukatı

*Maliye Bakanlığı Başhukuk Müşavirliği ve
Muhakemat Genel Müdürlüğü Antalya Muhakemat Müdürlüğü*

Avusturya Hukuk Öğrenimi Sisteminin, Hukuk Eğitimi İle İlgili
Türkiye’de Var Olan Sorunlar Açısından Değerlendirilmesi

Yrd. Doç. Dr. Cafer EMİNOĞLU

*Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi*

Türkiye’de Önlisans Düzeyinde Hukuk Öğretiminin Sorunları

Ali BALKAN

Bozok Üniversitesi Adalet Meslek Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi

Prof. Dr. Meral ÖZTOPRAK

Oturum Başkanı, Yeditepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi

Ben iki şapkayla konuşacağım, ufak ufak da başlayabilirim, en azından böyle keyfe keder olan kısımlarını sizinle paylaşayım, az kişi var ama. Bir eski dekanı olarak burada bulunmaktan gerçekten çok mutluyum. Kendisi burada olduğunda belki biterken tekrar dekan beyle görüşürsek hepinizin huzurunda da tekrar teşekkür etmek isterim. Yani lafın gelişi söylemiyorum gerçekten son derece nazik bir davetti beni buraya davet etmiş olması. Bunun için çok teşekkür ediyorum, ben de çok mutlu oldum. Bunun bir sorumluluk olduğunu da düşünüyorum, kurumlarda süreklilik bakımından bu aidiyet duygularının iyi bir potansiyel olduğunu açıkçası düşünüyorum. Ben de burada bize de bir sorumluluk düştüğünü düşündüğüm için seve seve kabul ettim, çok sıkışık bir takvimim olmasına rağmen ve çok da böyle ciddiye aldım, biraz giriş olsun diye anlatayım. Yani çok iyi bir bildiriyle katılmak istedim çünkü yürüttüğümüz, fakülte olarak hepimizin emeğinin geçtiği bir çalışma vardı biraz önce konuştuğumuz gibi. 2 yıl kadar bir süre devam etmişti Barolar Birliği desteklemişti. Allah rahmet eylesin Özdemir Özok Barolar Birliği Başkanıydı ve onun desteğiyle biz onu yapmıştık ve planlanan şeydu, Barolar Birliği yeniden büyük bir toplantıyla bütün dekanları davet edecekti. Burada ya da Ankara'da raporun sonuçlarını tartışmaya açacaktık, yayınlanması ondan sonra olacaktı. Benim de o sırada İstanbul'a geçişim oldu, bir türlü bağlantı kuramadım Özdemir beyle, dediler ki Amerika'da, niye gittiğini de açıklamıyorlar. Ben de Allah biliyor ya dedim herhalde bu Ergenekon meseleleri falan var ya, ay acaba dedim tedbiren mi? Çünkü Türkiye'de işler tuhaflaştı, acaba böyle bir sebeple mi diye ben de kimseye bir şey söylemiyorum ama aklımdan da böyle geçiriyorum. Sonradan çok acı bir şekilde öğrendim, çok müteessir oldum. Şundan dolayı da, bilseydik yani o kadar zamanlama ters oldu ki onun anısına

yapılmış bir çalışma olarak basılmasını isterdim açıkçası, o desteği veren kişi olarak. Böyle de bir üzüntüm oldu, ifade edemedim, sonuçlarını da göremedi. Çok çaba harcadık yani bütün hukuk fakültesi dekanlarının emeği, desteği geçti. Yani orada bir sinerji yaratmaktı amaç, bunu oturduğunuz yerde de yapabilirsiniz ama mesele bütün hukuk camiasının görüşlerini yansıdığı ampirik bir çalışma olsun istemiştik. Öyle bir çalışma oldu. Ben bu teşekkürlerimle başlayayım sayın dekana ve Barolar Birliği Başkanını rahmetle anarak başlayayım. Bir iki şey söyleyeceğim, bitirirken de hoşgörünüze sığınarak tekrar etmek isterim. Bina sorunlarıyla, kadro sorunlarıyla çok uğraştığımız. Benim 4. dekanım ve biraz önce de bahsettiğim gibi kuruluş süreci uzun sürdü Akdeniz Üniversitesinin ve tahmin ediyorum en uzun dekanlık yapan benim. İkinci dönemi tamamlamadan ayrıldım ama buna rağmen hala rekor bende, inşallah Muharrem Bey rekorumu kırar, çok başarılı, heyecanlı, genç, başarılı bir insan. O zaman da ELSA için gruplar kuruyorduk, biliyorsunuz ELSA diye bir öğrenci yarışması var. O kadar bunu hani Türkiye'nin Eurovision'a girmesi gibi bunu bir onur meselesi yapmıştık, çok hazırlanıyorduk, işte böyle direkt dönüyorduk, ikinci üçüncü falan olduk. O kadar iftihar ettim ki bu birincilik konusunu duyduğumda, bunu başarmışız, bina muhteşem olmuş, inşallah geleceği de açık olur. Alanya'da kurulmuş olması biraz geciktirmişti süreci biliyorsunuz, buraya alındıktan sonra yolu açık olacaktır. Ben binadan dolayı da mutlu oldum, arkadaşlarımızın burada bulunmasından da mutlu oldum. Bunlar şapkanın bir tanesiyle söylediklerimdi. Şimdi yavaş yavaş diğerine de, başka gelenler olmayacak gibi hissediyorum. Konuşmamı sona saklayacağım uygun görürseniz, yani çok sistematik ve akademik bir konuşma olmayacak benimki. Şundan dolayı, biraz önce onu söylemeye başlamıştım, çok önemsedim ve hakikaten büyük bir sorumluluk duygusuyla, özellikle Türkiye'de hukuk herkesin derdi şu sıralar. Bu bakımdan ben de bir kurumlar sosyologu olarak bu konuda benim bakışımla bir şeyler katmak ve bakış açımı yansıtmayı çok istedim. Fakat neresinden başlayacağımı, konuya biraz uzaklaşmışım, yani çok çalıştığım bir alan değil. Bu proje de beni çok yormuştu Viyana'dayken, sonra yalnız kaldım, İstanbul'da tek başına tamamlamak durumunda kaldım ve bir daha böyle büyük çaplı bir çalışmaya asla başlamam dedim ama şu anda yine öyle büyük bir çalışma maalesef yürütüyoruz, büyük söylemişim. Ondan dolayı iyi bir konuşma olsun dedim fakat çok etraflı bir konu yani meslek olarak hukuk, dünyadaki değişimler. Soyut bir başlık koymuştum ben sıkıştırıp da benden başlık istediklerinde. Şöyle bir baktım işte küreselleşmeye değineceksiniz, ona buna değineceksiniz, çok uzun ve buna hiç imkanımın olduğu bir zaman değildi. Bir üç dört sayfa yazdıktan sonra vazgeçtim ve başlıklar belirledim. İki gündür gerçekten, dün değil de bugün özellikle dinlediğim toplantılarda da çok bilgilendim, çok önemli notlar aldım. Yani yapacak olduğum oturumun sonunda hem de böyle 2 günlük kongrenin belki yakalayabildiğim kadar benim gözümde bir sonuç değerlendirmesi olabilecek. Bu

konuyla ilgili dekan bey de katılsaydı bir önerim de olacak yani genelde kongrelerin sonunda bir ekip bunu yapıyorlar, bir tartışma değerlendirme sonuç bildirgesi yayınlanıyor. Bunu da belki hatırlatmak benim işlevim olacak burada. Öyle bir şey de yapılırsa bundan sonra, bu birincisi, bundan sonrakilerde. Bu da güzeldi eminim bundan sonrakiler daha da iyi olacaklar. Nasıl bir sırayla konuşmak istediğinizi demokratik olarak belirleyebiliriz. Sizden başlayalım uygun görürseniz. 15 dakika mı diyelim?

HAYAT VE MESLEK GERÇEKLİĞİNDE ÜNİVERSİTELERDE TEMEL HUKUK EĞİTİMİ*

Cengiz AŞKAN

(LL.M)

*Müşavir Hazine Avukatı Maliye Bakanlığı Başhukuk Müşavirliği ve
Muhakemat Genel Müdürlüğü Antalya Muhakemat Müdürlüğü*

ÖZET

Hukuk, her geçen gün yeni düzenlemelerle hayatımızda etkin rol almaktadır. Hukuk olmadan yaşamak veya belli bir mesleki faaliyeti sürdürmek artık imkânsızdır. Kapsamı ve etkinliği artarak devam etmektedir. Çağdaş insanın yeni ilgi, işlem ve düşünce alanıdır. Asgari bir hukuk bilgisi olmayan birey eksik, sorunlu, zarar ve tehlike altındadır.

Üniversitelerde bütün öğrenciler için hukuk müfredatlarının belirlenmesinde, temel hukuk bilgisi eğitimi ihtiyacı gerçeği göz önüne alınmalıdır. Üniversiteye gelen her öğrencinin bu eğitime ihtiyacı ve hakkı vardır.

Temel hukuk eğitimi bilgisi, hangi yöntemi kullanır veya test ederseniz ediniz nihayetinde yeni öğretim, hukuk, üniversite, bilim gerçeği, ihtiyacı, olgusu ve fenomenidir. Bilim ve hukuk temel hukuk bilgisi eğitimi yönünden yeniden yapılanmalı, tasarlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: 1-Üniversitelerde Hukuk Müfredatı 2- Temel Hukuk Bilgisi Eğitimi 3- Gerçek, İhtiyaç ve Hak 4- Eksik ve Sorun 5- Zarar ve Tehlike

* Katılımcının isteği üzerine, kongrede sunulmuş olan bildirinin katılımcı tarafından metin haline getirilmiş şekli yayımlanmaktadır.

BASIC LAW EDUCATION AT UNIVERSITIES IN THE REALITY OF LIFE AND PROFESSION

ABSTRACT

Law has taken an active part in our lives with new regulations day by day. It is no longer possible to lead a life or to perform a certain professional activity without law. Its content and efficiency increasingly continue. It is the new field of interest, activity and thought of modern human beings. An individual who does not have a minimum level of knowledge of law is lacking, and troubled and in loss and danger.

The reality of need for basic law knowledge education should be considered in determining law curricula for all students at universities. Each student studying at a university is in need of and entitled to this education.

Whichever method you use or test, the basic law knowledge education is after all the reality, need, fact and phenomenon of new teaching, law, universities, and science. Science and law should be restructured and redesigned in terms of basic law knowledge education.

Keywords: 1-Law Curricula at Universities 2- Basic Law Knowledge Education 3- Reality, Needs and Rights 4- Lacking and Troubles 5- Loss and Danger

I. GİRİŞ

Toplamlar, bilgi ve hukuk gelişmeye devam ediyor. Bilginin çoğalması, özellikle internetin yapısal olanaklarının da eklenmesi ile hukuk; olgu, bilim ve uygulama olarak büyümekte, gelişmekte, yükselmektedir. Hukuk; herkesle, her şeyle ilgili ve her yerdedir. Kapsamı ve etkinliği artarak devam etmektedir. Hukuk olmadan yaşamak veya belli bir mesleki faaliyeti sürdürmek artık imkânsızdır. Çağdaş insanın yeni ilgi, işlem ve düşünce alanıdır. Asgari bir hukuk bilgisi olmayan birey eksik, sorunlu, zarar ve tehlike altındadır.

Hukuk öğretimi; hukuk devleti olmanın da bir gereği olarak, hukukun bu olağanüstü gelişim ve değişimine ayak uydurmak zorunluluğu altındadır. Değişim, gelişim doğru yönetilerek gecikmeksizin çözüm aranmalı, üretilmelidir.

Hukuk öğretimi denildiğinde sadece hukukçuların eğitimi akla gelmemelidir. Hukuk öğretimi toplumda yaşayan bütün bireyler için gerekli bulunmaktadır. Kişiler, hayat ve mesleklerini sürdürürken, her iş, işlem ve davranışında hukukla karşılaşır. Toplumun her üyesi, konumu ve şartları itibarı ile asgari bir hukuk bilgisine ihtiyaç duymaktadır. Hukuk, yüksek ve stratejik bilgiyi ifade ettiğinden etkisi önemli, bireyin ihtiyacı ise açık ve tartışmasızdır. Ayrıca, toplumda-ülkede sadece hukukçuların yetiştirilmesi doğru hukukun uy-

gulanması açısından yeterlilik taşımamaktadır. Hukukun ahlakı ile doğrunun ahlakının (vicdanın) oluşması, kültürleşmesi için de mutlak gereklilik oluşturmaktadır.

Üniversiteler; uzmanlık ve donanım yönünden hukuk öğretimi için en uygun kurumlardır. Yine üniversite öğrencileri de hukuk öğretimi için, hukuk ve öğretiminin; bilimsel, normatif yapısı nedeni ile sistem içindeki en doğru kitle ve nitelikli kimliklerdir.

Hukuk devletinin gerçek olarak hayat bulması, hukukun ve uygulama kalitesinin yükseltilebilmesi için mutlaka bilgi, içerik ve fonksiyon olarak iyi tanımlanmış, tasarlanmış bir hukuki alt yapı tesis edilmelidir. Bu alt yapı, temel hukuk eğitim eğitimi ile başlamalı, aktifleştirilmelidir.

II. TEMEL SORUN

Hukuk bilimi; geleceğe bakar, yeni ile ilgilenir ve aynı zamanda geleceği kurar. Geleceğin kurulması ise sistem tasarımı ve eğitim-öğretimle başlar. Hukuk öğretimi konusunun tartışılma amacı, yeni-güncel ihtiyaçtır. Mevcut hal sürdürülebilir olmaktan çıkmıştır. Yeniden bilimsel, hukuki ve idari yönden tasarlanmalıdır.

Öncelikle, hukukun hayatımızdaki ve mesleğimizdeki yeri konusunda etraflı şekilde düşünmemiz gerekmektedir. Hukuk, kişinin doğumundan ölümüne hatta ölümünden sonrasına yansır. Bu bağlamda hangi mesleği yapar iseniz yapınız yine hukuk etkin şekilde karşınıza çıkar. Genel olarak bakıldığında, bütün hukuki düzenlemelerin kişiye, mesleğe yönelik olduğu görülür. Bu saptama aynı zamanda hukuk öğretimi ihtiyacının büyüklüğünü, gerçekliğini de ispat eder, gösterir.

Geçmişte yürürlükteki mevzuatın değişim hızının düşüklüğü ve eklenen mevzuatın belli boyutlarda olması nedeniyle eksiklikler kısmen de olsa tamamlanabilirken, bugün güncel mevzuatı takipte hukukçuların dahi büyük çoğunluğu zorlanmaktadır. Eksik hukuk bilgisi; hayatı, mesleği sürdürülebilir olmaktan çıkarmakta, soruna, tehlikeye, zarara, sorumluluğa açık hale getirmektedir. İnsanlar güvensiz ve mutsuz olmaktadır. Bu da başkaca sorunlara yol açmaktadır. İnsanlar bilmedikleri hukuku uygulayamayacakları gibi erişemedikleri kaynakları da kullanamazlar. O halde devletin, üniversitelerin bu gerçeği görerek yeniden yapılanması gerekmektedir.

Hukukun temel yöneliminin değişimiyle diğer bir deyişle şahsı temel almasıyla ve şahıs yönelimli değerleri teknik olarak kullanmasıyla hukuk gelişmiştir. Bu gelişmeye paralel olarak, hukuk öğretimi de bireyi muhatap (ilgi/hedef özne) olarak belirlemelidir. Dikkat yanılması meydan vermeksizin, kişi kendi hukukunu yönetecek bilgiye sahip olma olanak ve hakkına kavuşturulmalıdır.

Hukuk eğitimi, bir ülkede hukuk devletinin yaşama geçirilebilmesi için en önemli ve etkili araç olarak karşımıza çıkar. Bir ülkede hukuk eğitimi ihtiyacının, sadece hukuk fakültelerinde verilen eğitimle karşılanması mümkün değildir . Hukuki güvenlik ile belirlilik ilkeleri, hukuk devletinin önkoşullarındandır . Demokratik hukuk devleti, gerçekten hukukun üstünlüğünü, hukuk devletini istemekte ise ‘hakları ciddiye almalıdır’ . Kişinin kendine ilişkin hukuku yönetmesi, “kişisel hukuk yönetim” olarak adlandırıldığında, kişisel hukuk yönetiminin gerçekleşebilmesi için üniversiteler de temel hukuk öğretimi mutlak ihtiyaç ve gerçekliktir.

Hukuk, kişilerin haklarının teslim edilmesinin aracıdır .İnsan hakları hukukunun temel amacı ve işlevi, kişinin, farklı ilişkiler ortamındaki konumunun güçlendirilmesidir. Asgari bir hukuk bilgisi olmayan kimsenin, hukuki açıdan güçlü bir konumda olduğundan söz etmek mümkün değildir. Anayasa’nın 42. maddesinin amir hükmü gereğince eğitim ve öğretim, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre yapılması gerektiğinden temel hukuk eğitimi aynı zamanda haktır. İzah bağlamında temel hukuk öğretimi; insan hakları (özellikle eğitim öğretim hakkı) bağlamında da değerlendirilmelidir.

Hukuk öğretiminin geleceği ve yapılandırılması konusunda son yıllarda etkin katılımlı konferans, seminerler yapılmakta araştırma ve makaleler yayınlanmaktadır .Bu çalışmalar hukukumuzu, hukuk fakültelerimizi ve üniversitelerimizi geliştirecek ve yeniden yapılanmanın kaynaklarını oluşturacaktır.

Üniversitelerde bütün öğrenciler için hukuk müfredatlarının belirlenmesinde, temel hukuk bilgisi eğitimi ihtiyacı gerçeği göz önüne alınmalıdır. Üniversiteye gelen her öğrencinin bu eğitime ihtiyacı ve hakkı vardır. Temel hukuk eğitimi içeriği, hukuk fakültesi yönetimleri/kurulları tarafından oluşturulmalı ve yine hukuk fakültesi öğretim üyeleri tarafından verilmelidir.

Mevcut sitemimiz içinde temel hukuk bilgisinin anlatıldığı kitaplar genel olarak; temel hukuk, temel hukuk bilgisi, hukuka giriş, hukukun temel kavramları, hukuka giriş ve hukukun temel kavramları, genel hukuk bilgisi temel hukuk dersleri hukuk başlangıcı hukukun temel ilkeleri gibi adlar taşımaktadır. Kitap içerikleri birbirine yakındır. Daha çok kavramlar üzerinden yapılan bir içerik tasarımı vardır. Ancak ihtiyaçlar üzerinden de yeni bir içerik tasarımı gerekmektedir. Zira bu eğitimin/öğretimin amacı ihtiyaçla, güncelle, hayat ve meslekle bağ kurmak, bilmemekle ilgili sorunları ortadan kaldırmak, bilecek doğru hukuku uygulama davranış, alışkanlık ve kültürünü kazandırmak olmalıdır. Hukukun toplumsal fonksiyonları gözetilerek, yeni yapılacak çalışmalarda, hukukun güncel gücü, anlamı ve uygulamasından yararlanılmalıdır

Hukukçunun görevi, hukukun fiilen ne yaptığını, hukukun toplumsal yaşam üzerindeki etkisini ve sonuç olarak da bunların bir sentezini oluşturan toplumsal amacını göstermektir. Dolayısıyla, burada temel hukuk bilgisi;

olgu, işlev, öğreti olarak bilime, hayata yansıtılmıştır.

III. SONUÇ

Hukuk olmadan yaşamak veya belli bir mesleki faaliyeti sürdürmek artık imkânsızdır. Kapsamı ve etkinliği artarak devam etmektedir. Çağdaş insanın yeni ilgi, işlem ve düşünce alanıdır. Asgari bir hukuk bilgisi olmayan birey eksik, sorunlu, zarar ve tehlike altındadır.

Üniversitelerde bütün öğrenciler için hukuk müfredatlarının belirlenmesinde, temel hukuk bilgisi eğitimi ihtiyacı gerçeği göz önüne alınmalıdır. Üniversiteye gelen her öğrencinin bu eğitime ihtiyacı ve hakkı vardır.

Temel hukuk eğitimi bilgisi, hangi yöntemi kullanır veya test ederseniz ediniz nihayetinde yeni öğretim, hukuk, üniversite, bilim gerçeği, ihtiyacı, olgusu ve fenomenidir. Bilim ve hukuk temel hukuk bilgisi eğitimi yönünden yeniden yapılanmalı, tasarlanmalıdır.

İnsan hakları, hukuk devleti ve doğru hukuk uygulaması açısından temel hukuk hayatımızın, mesleğimizin önemli ve güçlü bir gerçeği; bilgi, bilişim, internet çağının koruyucu ve rehber normatif, düşünsel donanımdır.

Hukuk bilimi ve öğretisi, temel hukuk bilgi, kavram ve kurumlarını hayat ve meslek gerçekliğinde üniversite müfredatlarına taşınmalı, güçlü bir içerik, yöntem ve yaygınlıkla gerçekleştirmeli, hayatı hukukla aydınlatmalıdır.

KAYNAKÇA

Adal, Erhan, Hukukun Temel İlkeleri, İstanbul, 2012.

Anayasa Mahkemesi Kararı, 2012/116 E., 2013/32 K., 28.02.2013 G. (<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130813.htm>HYPERLINK “[http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130813.htm](http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130813.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130813.htm)”&HYPERLINK “[http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130813.htm](http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130813.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130813.htm)”main=<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130813.htm>”main=<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/08/20130813.htm> 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Arsalan/ Taşpınar, (2004), Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye’de ve Avrupa’da Hukuk Öğretimi ve Hukukçu Yetiştirilmesi ve Türkiye’nin Bu Gelişmelerden Etkilenmesi, AÜHFD, Y.2004, C.53, S. 1, s.1-25 (<http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2004-53-01/AUHF-2004-53-01-Arsalan-Taspınar.pdf> 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Aydın, Ufuk, Temel Hukuk Dersleri, Eskişehir, 2013.

Bingöl, Bilge, (2012), Türkiye için Bir Eğitim Hukuku Teorisinin Gerekliliği, HÜHFD, 2/2, (2012) , s.25-38 (<http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/C2S2makale3.pdf> 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Cansel/Özel/Yüksel, Hukuka Giriş, Ankara, 2013.

Chabris/Simons, Görünmez Goril. İstanbul, 2012.

Çolak, İlker (2009), Türkiye’de Hukuk Eğitiminin Sorunları ve Yeniden Düzenlenmesi. İKÜHFD, Y.8, C.8, S.1 (<http://www.ilkercolak.com.tr/turkiye%E2%80%99de-hukuk-egitiminin-sorunlari-ve-yeniden-duzenlenmesi/> 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Demirağ/Çiftçi, (2010), Türkiye’de Hukuk Fakülteleri ve Hukuk Eğitimi, TBBD, Y.2010, S.91, s.257-290 (http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2010-91-660.pdf 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Ercan/Arıkan/Gümüş, Genel Hukuk Bilgisi, Ankara, 2013.

Gözübüyük, Şeref, Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, Ankara, 2013.

Güriz, Adnan, Hukuk Başlangıcı, Ankara, 2013.

Işıktaç, Yasemin, Bir Hukuk Tanımı Vermenin Zorlunluluğu, **Prof.Dr.Vecdi ARAL’a Armağan**, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını, Kocaeli, 2001, s.127-132 (http://www.isiktac.av.tr/files/005_bir_hukuk_tanimi.pdf 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Karakoç, Yusuf, Hukukun Anlamı. DEÜHFD, C.10, S.2, Y.2008, s.1-12 (<http://web.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/dergimiz10-2/karakoc.pdf> 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Kayar/Üzülmez, Hukukun Temel Kavramları, Ankara, 2013.

Kılıç, Muharrem, (2013) Sayısal Veriler Işığında Hukuk Öğretiminde Nitelik Sorununa Dair Bağlamsal Analiz. LHD, C.11, S.126, Y.2013 (http://hukuk.akdeniz.edu.tr/_dinamik/4/1437.pdf 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Oğuz, Arzu, (2003), Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü, AÜHFD, Y.2003, C.52, S.4, s.1-40 (<http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2003-52-04/AUHF-2003-52-04-Oguz.pdf> 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Öktem, Niyazi (2011), Ronald Dworkin ve Hukuk Felsefesi. Anayasa Yargısı Dergisi, C.28, Y.2011, s.89-102.(http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/niyazi_oktem_1.pdf 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Öztoprak Sağır, Meral, (Araştırma Raporu), Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hukuk Eğitimi, Ankara, 2010 (<http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBB->

Books/turkiyede-hukuk-egitimi.pdf 06.11. 2013 tarihinde erişildi.)

Pulaşlı/Korkut, Temel Hukuk. Adana, 2013.

Rehbinder, Manfred, (Çev. Ülker Gürkan), (1971) Hukukun Toplumsal Fonksiyonları, AÜHFD, Y.1971, C.28, S.1-4, s.455-475 (<http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1971-28-01-04/AUHF-1971-28-01-04-Rehbinder.pdf> 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Sümer/Atar/Ayan, Temel Hukuk Bilgisi, Konya, 2013.

Tarhanlı, Turgut, (Der.Işık Tüzün) Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar. İstanbul, 2009 (<http://erg.sabanciuniv.edu/sites/erg.sabanciuniv.edu/files/HaklarRaporlarDerleme.pdf> 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

TBB (Uluslararası Toplantı), Hukuk Öğretimi ve Hukukçunun Eğitimi, Ankara, 2004 (http://tbbyayinlari.barobirlik.org.tr/TBBBooks/hukuk_ogretimi.pdf 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Yüksel, Murat, Hukukun Yönelimindeki Değişim. MÜHFD, HAD, C.13, S.1-2, s.18-36.(<http://dosya.marmara.edu.tr/huk/fak%C3%BCltedergisi/2007C.13S.1-2/17-36.pdf> 06.11.2013 tarihinde erişildi.)

Prof. Dr. Meral ÖZTOPRAK

Oturum Başkanı, Yeditepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi

Sayın Cengiz Aşkan'a çok teşekkür ediyorum. Dedim ya çok samimi bir toplantı olacak. Ben de şimdi biraz önce konuştuk üzerinde bu tamamladığınız Akdeniz Üniversitesinin öncülüğünde gerçekleşen projenin, tam da bu konuya değinmişim, toparladıktan sonra belki bu kadar dinleyici de kalmaz diye ben hemen anında düşüncelerimi söyleyeceğim. Bakın burada söylediğim şu, tamamen sizi teyiden söylüyorum, bu bahsettiğimiz çalışmada, girişinde yazmışım bunu, kanımca hukuk eğitimi ve mesleğinin ideal düzeyde işleyebilmesi hedefine ancak hukuk bilincine sahip vatandaşların olduğu toplumlarda ulaşılır diye uzun uzun hukukçunun nasıl olması gerektiği üzerine yapılan ampirik veriler değerlendirildikten sonra sonunda böyle bağlamışız. Ben sizi teyit etmek amacıyla buna değindim, tekrar çok teşekkür ediyorum. Evet, biz şimdi aynı derecede kestirme olması gerekmiyor, biraz daha vakit var, bilgisi sayarı size aktaralım.

AVUSTURYA HUKUK ÖĞRENİMİ SİSTEMİNİN, HUKUK EĞİTİMİ İLE İLGİLİ TÜRKİYE’DE VAR OLAN SORUNLAR AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ*

Yrd. Doç. Dr. Cafer EMİNOĞLU

*Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi*

ÖZET

Türkiye’de hukuk öğretimi uzun bir süredir tartışılmakta ve çeşitli eleştirilere konu olmaktadır. Son dönemlerde ülkedeki hukuk fakültesi ve öğrenci sayısının artması, buna bağlı olarak öğretim üyesi ihtiyacının birçok hukuk fakültesinde karşılanamaması hukuk öğretimi, kalitesi ve niteliği ile ilgili eleştirileri arttırmıştır. Dile getirilen sorunların önemli bir kısmı hukuk öğretiminin yöntemine, eğitim süresine ve müfredata ilişkindir. Türkiye’de konu edilen bu sorunların bir kısmı 2000’li yılların başına kadar Avusturya’da da bu ülkenin hukuk öğrenim sistemi ile ilgili dile getirilmiştir. Avusturya, 2002 Üniversite Kanunu ve sonrasında gerek bu kanununda gerekse de hukuk fakültelerinin müfredatlarında yapılan değişikliklerle ilgili sorunları çözmeye çalışmıştır. Bu çalışmada öncelikle Avusturya hukuk öğretim sistemi içerisinde bir dönem var olan ve günümüz itibari ile Türkiye’de tartışılan paralel sorunlara çözüm olarak sunulan yöntemler, Viyana Üniversitesinde sunulan hukuk öğrenim programı örneği bağlamında, ele alınacaktır. Sonrasında, bu çözümlerden Türkiye’nin kendine has özellikleri de göz önünde bulundurularak var olan ihtiyaçlar çerçevesinde çıkarımlar yapılmaya çalışılacaktır. Bu

* Katılımcının isteği üzerine, kongrede sunulmuş olan bildirinin katılımcı tarafından metin haline getirilmiş şekli yayımlanmaktadır.

yolla Türkiye'nin hukuk öğretimi ile ilgili temel problemlerinin çözümüne katkı sunulması arzu edilmektedir.

ABSTRACT

The law education in Turkey has been long discussed and subject to the critics. Nowadays, the increasing number of the law faculties and students; and the fact that the need of academics could not be met in many law faculties resulting from these increases, have caused more critics about the law education, and its quality. The considerable part of the problems expressed relates to the method, duration and syllabus of law education. Some of the problems expressed in Turkey were also articulated in Austria regarding that country's law education system in the early 2000s. Austria attempted to solve the related problems through the 2002 University Code and the amendments made later on in this Code besides the modification made in the syllabus of law faculties. This study aims first at addressing the methods presented as solutions for the problems in the Austria law education system, which are similar to those of Turkey's in the context of the example of law education program provided by Vienna University. Then, it is planned to draw some deduction from these solutions in accordance with the needs considering the characteristics of Turkey and in this way, it is desired to contribute to the solutions for the main problems regarding the law education in Turkey.

Anahtar Kelimeler: Hukuk Öğretimi; Türkiye'de Hukuk Öğretiminin sorunları; Avusturya'da Hukuk öğrenimi

Key Words: Law education; the problems of law education in Turkey; Law education in Austria

GİRİŞ

Türkiye'de Hukuk Öğretimi çeşitli açılardan farklı eleştirilere konu olmaktadır. Dile getirilen sorunlar genel olarak müfredat, öğretim yöntemine ve öğretim sürecine ilişkindir. Müfredat ile ilgili temel problemlerin başında ders içeriklerinin ülke ihtiyaçlarıyla uyumlu olmaması, sosyal problemlerle hukuk öğretimi arasındaki bağların zayıf olması ve “uluslararasılaşmanın” ihmal edilmiş olması, buna bağlı olarak küreselleşme eğilimlerine yeterince cevap verilememiş olması sayılmaktadır. Yönteme ilişkin en önemli eleştirin başında ise hukuk öğretiminin uygulamadan uzak olması ve soyut kalması sayılmaktadır. Temel hukuk öğretimi ve devamında hukuk fakültesi mezunlarının staj olanaklarının doğru planlanmadığı ve sürelerinin diğer ülkelerle karşılaştırıldığında yetersiz kaldığı eleştirileri ise öğretim sürecine ilişkin tespitlerdir.

Ülkemizde Hukuk öğretimi ile ilgili ifade edilen bu sorunların önemli bir

kısmı Avusturya’da da tartışmalara konu olmuştur. Bu ülkede hukuk öğretimi, müfredatı ve yöntemi ile ilgili 2000’li yılların başından itibaren başlayan reform süreçleri, ilgili sorunları çözmeyi amaçlamıştır. Hukuk müfredat programlarında bu kapsamlı reformun temel hedefi olarak, modern bilgilendirme ve öğretim tekniklerinin uygulanması yoluyla hukuk öğrencilerinin hukuk öğretimini “çok yönlülük”, “uluslararasılaşma”, “esneklik” ve “hareketlilik” ilkeleri çerçevesinde almalarının öngörüldüğü ifade edilmektedir. Bununla birlikte uygulama ve etkileşim ağırlıklı hukuk öğretimi yöntemi, öğretimin sonlarında çeşitli alanlarda uzmanlaşma imkânının sunulması ve diğer disiplinlerle ilişkinin sağlanması, ilgili reform ile şekillenen günümüz Avusturya hukuk öğretiminin öne çıkan diğer özellikleri olduğu ifade edilmektedir. Bu metot ve prensipler çerçevesinde hukuk öğrencilerine “eleştirel bakış açısı” ve “sorumluluk duygusu” kazandırılması temel hedefler arasında gösterilmektedir.

Bu çalışma ile Avusturya hukuk öğretim sistemi içerisinde Türkiye’de var olanlara benzer sorunlara çözüm olarak sunulan yöntemlerin Viyana Üniversitesinde sunulan hukuk öğrenim programı örneği bağlamında ele alınması ve bu çözümlerden Türkiye’nin kendine has özellikleri de göz önünde bulundurularak ülkemizdeki ihtiyaçlar çerçevesinde çıkarımlar yapılması planlanmakta, bu yolla ülkemizdeki hukuk öğretimi ile ilgili temel problemlerin çözümüne katkı sunulması arzu edilmektedir.

Avusturya’da Üniversite Öğretiminin Temel İlkeleri

Anayasasında Demokratik federal bir devlet olduğu ifade edilen Avusturya’da Üniversite Öğreniminin düzenlenme yetkisi eyaletlere değil federal devlete bırakılmıştır. Dolayısıyla genelde üniversite eğitimi özelde ise hukuk eğitimi ülke çapında aynı mevzuat altyapısına dayanmaktadır. Avusturya’da Üniversite Öğrenimi 2002 Üniversite Yasası (Universitätsgesetz 2002) ile düzenlenmiştir. Bu yasada Üniversitelerin görevlerinin bilimsel araştırma ve öğretilmeye hizmet etmek, beşeri sorunlara çözüm bulmak, ayrıca toplumun ve doğal çevrenin olumlu gelişimine katkı sunmak olduğu belirtilmiştir. Yine aynı kanunda üniversitelerin kamu hukukunun eğitim kurumları olduğu belirtilmiş ve öğrenciler ile öğrencilerin ortak katkısı sonucunda aydınlanmış bir bilgi toplumunda öğrenime ve bireysel otonomiye ulaşma hedefinin gerçekleşeceği vurgulanmıştır. Bu ve kanunda belirtilen diğer hedeflere ulaşabilmek ve sürekli bir değişim içerisinde bulunan şartlara uyum sağlamak amacıyla Üniversitelerin mümkün olduğunca özerklik ve kendi kendini yönetme ilkeleri çerçevesinde örgütlenme gerekliliği hükme bağlanmıştır.

2002 Üniversite Kanunu, üniversite eğitiminin yol gösterici ilkelerinin başında bilimin ve bilim öğretisinin özgürlüğü prensibini vurgulamıştır. Birçok gelişmiş ülke anayasalarında da sanat ve bilim, araştırma ve öğretimin

özgür olduğunun vurgulandığını görmekteyiz. Aynı şekilde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası da 27. maddesinde herkesin, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahip olduğunu hüküm altına almaktadır. Böylelikle esasında diğer bilim dalları gibi hukuk biliminin ve öğretisinin mümkün olduğunca devlet müdahalesinden arınmış, bilim adamının bilimsel otoritesi çerçevesinde özgürce gelişen bir araştırma alanı olduğu vurgulanmıştır.

Öne çıkan diğer ilkelerin araştırma ve öğretim arasında bağ kurulması, bilimsel ve sanatsal kuram, yöntem ve doktrin çeşitliliği, öğrenme özgürlüğü, öğretim sırasında mesleki gerekliliklerin göz önünde bulundurulması, özellikle öğrenim konularında öğrencilerin ilgili süreçlere katılımının sağlanması, öğrenci ve mezunların ulusal ve uluslar arası hareketliliklerinin sağlanması, öğrenime katılmada fırsat eşitliğinin sağlanması olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Avusturya’da kanun koyucunun diğer alanlarla birlikte bilimsel bir disiplin olarak hukuk için de, bilimsel özgürlük çerçevesinde, gerçek hayatın ihtiyaçları göz önünde bulundurularak disiplinler arası bir bağ kurulması yoluyla, öğreticilerle birlikte öğrencilerin de aktif bir rol üstleneceği, küreselleşmenin gerekli kıldığı “uluslararasılaşma” ilkesine uygun bir öğrenim modeli oluşturmak istediğini belirtmek yanlış olmayacaktır.

Belirlenen hedef ve ilkeler çerçevesinde üniversiteler bilim ve sanatın geliştirilmesi ve bu anlamda araştırma ve öğrenim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi, bilimsel, sanatsal ve pedagojik meslek eğitiminin yapılması, genç bilim insanlarının eğitilmesi ve teşvik edilmesi faaliyetleri ile yükümlü kılınmışlardır. Bununla birlikte üniversitelere sadece öğrencilerinin eğitimi ile ilgili değil mezun ettikleri kişilere yönelik de bazı görevler verilmiştir. Bu çerçevede üniversite eğitimi sonrası ileri eğitim, mezunlar ile irtibatın devam ettirilmesi ve kamuoyunun üniversite faaliyetleri hakkında devamlı bilgilendirilmesi de üniversitelerin görevleri arasında yer almaktadır.

Avusturya Kanun Koyucusu üniversitelerde müfredat, diğer bir deyişle öğretim programını oluşturma yetkisini üniversitelerin senatolarına vermiştir. Bu görevi yerine getirirken senatonun, öğretim programı oluşturmak gibi öğrenim ile ilgili faaliyet konularında karar verme yetkisine sahip komisyonları oluşturmaları hükme bağlanmıştır.

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde Öğretim

Genel Olarak

Türkiye ve Avrupa Ülkelerinin çoğu gibi “kara”, diğer bir ifade ile “kıta” avrupalı hukuk sistemine sahip olan Avusturya’da hukuk öğrenimi de hukukçuluk mesleği de köklü bir geçmişe sahiptir. Hukuk tarihine önemli etkilerde bulunan ve dünyaca ünlü hukukçu Kelsen tarafından geliştirilen “saf hukuk

öğretisi” Viyana’da ortaya çıkmıştır. Yine Kelsen’in öncülük ettiği Viyana Hukuk Teorisi okulu” Avusturya’dan dünyaya yayılmıştır. Avusturya’da ilk hukuk fakültesi 1365 yılında hizmete giren Viyana Üniversitesi bünyesinde 1402 yılında açılmıştır. Kuruluş amacı kilise hukukunun yanı sıra roma hukukunu da öğretmek olmasına rağmen açıldıktan sonraki neredeyse bir asır boyunca sadece kilise hukukunun öğretildiği Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Avrupa’nın en eski hukuk fakülteleri arasında yer alır.

Öğrenim dilinin Almanca olduğu ve hukuk öğrencisi sayısının 10.000’i aştığı Viyana Üniversitesi’nde hukuk öğrenimi 2006 yılında geniş çaplı bir reforma konu olmuştur. Öncesinde Avusturya’daki hukuk öğrenimi çeşitli eleştirilere konu olmuştur. En önemli eleştiri noktalarını, hukuk öğreniminin realiteden uzak olması, çok uzun sürmesi, biktırcı olması ve mezunların ekonomi, yabancı dil ve elektronik veri kullanımı bilgisinden mahrum olması oluştuyordu.

Yukarıda açıklanan usul ile hazırlanan 2006 Öğrenim Programında hukuk öğreniminin temel hedefinin “didaktik ve bilimsel açıdan yüksek seviyeli bir bilimsel mesleki eğitim” sunmak olduğu ifade edilmiştir. Daha baştan koyulan bu hedef çerçevesinde “evrensel bir hukuk eğitiminin” verilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Öğrenim programında bütün bilim dallarındaki temel bilgiler ile belirli konu alanlarına yönelik metotları ve bilim ile yöntemleri usulüne uygun olarak uygulama yeteneğini harmanlayan bir hukuk öğreniminin sunulması öngörülmektedir. Bu metodun bir taraftan avukatlık, yargıçlık ve savcılık gibi klasik hukuki meslekler için mesleki eğitim ihtiyaçlarına cevap verme, öte taraftan da mezunların diğer hukuk ağırlıklı mesleklerde ihtiyaç duyacakları disiplinler arası metot ve bilgileri kullanma yeteneğine kavuşturma amacıyla olduğu vurgulanmıştır.

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi müfredatı incelendiğinde öngörülmüş olan öğrenim modelinin, hukuk bilgisinin verilmesi ve hukukçuluk yeteneğinin kazandırılmasının yanında öğrencilere düşünme, muhakeme ve ifade etme becerilerinin de kazandırılmasını sağlamayı amaçlayan bir sistem de öngördüğü anlaşılabacaktır. Bununla birlikte öğrenim süreci boyunca eleştirel hukuk bilinci ve sosyal becerilerin de öğretilmesi kapsama dahil edilmiştir. Burada, bu özelliklere sahip evrensel bir hukuk eğitiminin ve ifade edilen temel becerilerin hangi metotla verileceği konusu temel bir sorunsal olarak ortaya çıkmaktadır. Öğrenim programı bu duruma çözüm olarak özellikle iki hususu vurgulamaktadır: detaycılıktan vazgeçilmesi ve “çok disiplinli” bir eğitim anlayışının benimsenmesi.

2002 Üniversite Kanunu’nun üniversite öğrenimi için öngörülen ilkeleri arasında öne çıkan “uluslararasılaşmanın” gerçekleştirilmesi için ise Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrenim planında çeşitli yol ve yöntemler öngörülmekte ve hüküm altına alınmaktadır. Buna göre öğrencilerin ülke dışında

ve uluslararası konularda da yetkinlik, bilgi ve becerilerinin artırılması için uluslararası hukuk ve Avrupa Birliği Hukuku ders seçeneklerinin artırılması ve özellikle öğrenim programında bu iki alan arasındaki bağın güçlendirilmesi öngörülmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde müfredat programının “uluslararasılaşmayı” Avrupa Birliği çerçevesinde değerlendirdiği ve ilgili ilkeye bu birliğin sınırlarını aşacak derecede bir anlam yüklemekte yeterli olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte öğrenim programı öğrencilere ekonomiye yönelik bilgi ve dil becerilerinin aktarılmasını uluslararasılaşma ilkesinin bir gereği olarak görmektedir.

Öğretim programında vurgulanan diğer hususlardan biri öğrencilere çok çeşitli ve çok sayıda ders ve seçmeli alan imkânının sunulmasının sağlanmasının gerekliliği olmuştur. Bu gereklilik Türkiye’deki hukuk öğreniminin ihtiyaçları belirlenirken kanaatimce özellikle dikkatle incelenmesi gereken bir husustur. Böylelikle öğrenci ders seçerken ya da uzmanlaşma konusunda tercih imkânına sahip olacak ve böylelikle yetenek ve yönelimlerine göre bilgisini arttırabilecektir. Bu çerçevede Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrenim Programında sunulan ders programlarının yeni gelişmelere hızlı bir şekilde cevap vermeye uygun olması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun bir gereği olarak uzaktan ve elektronik öğrenim metotlarının yaygın bir şekilde kullanılma imkânlarının sunulması ve teşvik edilmesinin öngörülmüştür. Bu anlamda daha hukuk öğrenimine giriş safhasında öğrencilere dijital medya okur-yazarlığı yeteneği kazandırma ve bu yolla aktif bir şekilde dijital – elektronik hukuki çalışma metotlarını öğrenmelerini sağlama gerekliliği vurgulanmıştır.

Ders Türleri

Giriş

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrenim Programında açılacak ders türleri ile ilgili tahdidi bir sayım yapılmamıştır. Dolayısıyla ders programında ihtiyaca göre farklı içerik ve işleme metoduna sahip ders türleri yer almaktadır. Öğrenim programında tanımlanan ders türü adedi ise altıdır. İşleniş metoduna göre belirlenen bu ders türlerine katılım için çeşitli şart ve sınırlamalar söz konusu olabilmektedir.

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde sunulan hukuk öğreniminin en önemli özelliklerinden biri öğrencilere sunulan derslerin çeşitliliği ve sayısının çokluğudur. Bu çalışmanın hazırlandığı 2013/2014 kış döneminde sadece hukuk öğrenimi kapsamında Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde 66 konferans ders (Vorlesung), 58 uygulama (Übung), 119 zorunlu uygulama (Pflichtübung), 161 kurs, 5 “Moot Court” hazırlığı, 70 seminer (Seminar), 11 tekrar (Repetitorium), 3 “Konversatorium”, 2 hususi ders (Privatissima), 1 adet konferans ders – uygulama (Vorlesung – Übung) kombinasyonu, 4 Pra-

tik (Praktikum) ve son olarak 1 adet de Seminer – gezi (Seminar-Exkursion) kombinasyonu olmak üzere toplam 501 adet ders açılmıştır. Aşağıda bu ders türlerine yönelik daha ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

Konferans – Ders (Vorlesung)

“Vorlesung” kavramı, ortaçağda, kitapların henüz basılmadığı dönemlerde üniversitelerde ders hocasının öğrencilere kendi ya da başkasının eserlerini okuduğu ve bu eserleri yorumladığı konferans şeklinde işlenen dersleri ifade edilmek için kullanılırdı. Genelde büyük amfilerde çok sayıda öğrenciye sunulan bu derslere katılım için kural olarak önceden kayıt şartı aranmaz. Öğretici ilgili dersin konularını bir konferans tebliği gibi sunar, öğrenciler de dinler ve not alırlar. Diğer bir ifade ile bir uygulama dersinin aksine öğrenciler pasif katılımcı konumundadırlar. Konferans-derslerde öğrencilere ders ile ilgili öğretici taleplerinin, ders yapısının ve temel içeriğinin sunulması ve aktarılması beklenir. Bu ders türü, bir bilim dalının tamamıyla ilgili genel bilgiler vermesine ya da ilgili bilim dalının bir alt dalına yönelik olmasına göre “genel” ya da “özel” konferans-dersler olarak adlandırılır. Uygulamada bu dersin farklı türleri de sunulmaktadır. Örneğin mevcut ders programında “Ringvorlesung” olarak ifade edilen konferans ders türünde aynı konu ile ilgili farklı öğreticiler ders vermekte ve fikirlerini açıklamaktadırlar.

Kurs (Kurs)

Vienna Üniversitesi Hukuk Öğrenimi Müfredatında öngörülen diğer bir ders türü de kurslardır. Öğrenim programına göre bu ders türünün temel karakteristiği öğrencilerin kendilerine önceden bildirilen ve derste işlenecek olan konulara yine bildirilen kaynaklardan hazırlanarak gelmeleridir. Böylece katılımcıların hazırlıklı gelmesiyle ders bünyesinde soru ve derinlemesine tartışmalarla konunun ayrıntılı bir şekilde işlenmesi ve kavranması amaçlanır.

Seminer (Seminar)

Daha çok hukuk öğreniminin son aşamasında tercih edilen seminerler öğrencilerin en aktif şekilde katılım sağladıkları ders türüdür. Bu ders türünden başarılı olmak için bütün katılımcılar akademik yazım kurallarına uygun birer seminer çalışması yapmak ve sınıfta diğer katılımcıların önünde sunmak durumundadır. Ders hocası burada ders anlatmaktan çok koordinasyon ve sorularla yönlendirme rolünü yerine getirir. Ayrıca ihtiyaç duyulan yerlerde ek bilgiler verir ve öğrencilerin sunumlarının eksiklerine dikkat çeker. Diğer katılımcılar da sunumu yapan kişiye soru sormak ve konu ile ilgili fikirlerini ifade etmek suretiyle katkı sağlar ve işlenen konuların farklı bakış açılarıyla işlenmesini sağlarlar. Katılımcıların ortalama 25-30 sayfalık tezler hazırlamak durumunda olduğu bu ders türü, katılım için öngörülen kitleye göre farklılık

arz edebilir. Lisans-yüksek lisans birleşik öğrenim programı öğrencileri için açılan seminerlere “Diplomanden-Seminare”, doktora öğrencileri için sunulan seminerlere ise “Dissertanten-Seminare” ismi verilmektedir.

Hususi Ders (Privatissima / Privatissimum)

2006 sonrası dönemde çok sık olmasa da Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi ders programında yerini almaya başlayan bu ders türüne katılım sınırlıdır. Dersin amacı, herhangi bir anabilim dalı ile ilgili özel bir ya da birkaç problemi derinlemesine tartışmalarla ele almak olarak ifade edilebilir. Burada ders hocası konuyu işlemek istediği, dolayısıyla derse katılım sağlayabilecek olan öğrencileri kendisi seçebilir.

Uygulama / Zorunlu Uygulama (Übung / Pflichtübung)

Viyana Üniversitesi’nde en çok önem verilen ve en sık rastlanan ders türlerinden biri olan uygulama dersleri zorunlu olabileceği gibi seçmeli olarak da öğrencilere sunulabilmektedir. Modül sınavlarına girebilmek ve öğrenimi tamamlayabilmek için çok sayıda “Pflichtübung” olarak adlandırılan zorunlu uygulama derslerinden başarı şartı aranmaktadır. Bu, 2006 öncesi öğrenim programına göre yeni müfredatın getirdiği en önemli yeniliklerin başında gelir. Böylelikle öğrencilerin derslere daha sık katılım sağlamaları ve uygulamaya daha fazla ağırlık vermeleri arzu edilmiştir.

Uygulamaların temelini olay çözümleri teşkil eder. Başta konferans-dersler olmak üzere diğer ders türlerinde işlenen konular uygulamalarda olaylar ve yargı kararları üzerinden tekrar edilir ve derinlemesine irdelenir. Diğer ders türlerinde de araştırma görevlileri ders hocası olarak görev yapabiliyorken uygulama derslerinde bu oran çok daha fazladır. Öğrenim programında, öğrencilerin hukuk uygulamasını daha iyi anlayabilmeleri için usul hukukuna ilişkin uygulama derslerinde dersin “kurgusal duruşma” şeklinde de işlenebileceği ifade edilmiş ve bu anlamda eğiticilere yol gösterilmiştir.

Diğer Ders Türleri

Yukarıda ifade edildiği gibi, öğrenim programı ders türlerini örnekleme şeklinde ele almış sınırlayıcı bir yol izlememiştir. Bu da ders programında yeni türlerin sunulmasına imkân tanımaktadır. Yukarıda açıklanan genel ders tiplerinin yanında Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde sunulan diğer ders türlerinden bazıları şunlardır: “Moot Court” hazırlık dersi, tekrar dersi (Repetitorium), “Konversatorium”, konferans ders – uygulama (Vorlesung – Übung) kombinasyonu, Pratik (Praktikum) ve Seminer – gezi (Seminar-Exkursion) kombinasyonu.

Sınav Sistemi

Türkiye’den farklı olarak Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde her ana sınav (modül sınavlar) final şeklinde dönem sonunda değil yıl içinde, Ekim, Kasım, Ocak, Mart, Nisan ve Haziran olmak üzere toplam altı kez yapılır. Öğrenci sınava giriş için zorunlu uygulama dersinin verilmiş olması gibi şartları yerine getirdikten sonra kendini ne zaman hazır hissederse, ilgili sınav tarihinden yaklaşık bir ay öncesinde kaydını yaptırmak koşuluyla modül sınavlarına girebilir. Uygulama, seminer ve diğer derslerde yapılan sınavlarda ise başarı şartı olarak genel de dönem sonunda yapılan sınavlardan, sunumlardan ve bilimsel çalışmalardan başarılı olunması beklenir.

Öğrenim programı, sınavın, öğrencinin sınav konularını, ilgili ana bilim dalına ilişkin bilimsel talepleri, yapıyı, temel kavram, kurum ve kuralları, düzenleyici sorunsalları kendi içinde karşılaştırmalı bir bakış açısıyla öğrendiğini, kavradığını ve ilgili sınavın niteliğine uygun olması kaydıyla, hukuk metodolojisi bilimine uygun bir şekilde bilgilerini olay incelemesi yoluyla uygulayabildiğini kanıtlamaya yönelik bir içeriğe ve özelliğe sahip olmasını öngörmüştür. Sınavda sorumlu olunacak konuların da önceden öğrencilere bildirilmesi öngörülmüştür.

Modül sınavlarının bir kısmı yazılı olarak yapılırken bir kısmı da sözlü sınavlardır. Sınav Hocasının en az üç soru sormak zorunda olduğu sözlü sınav herkese açık olarak yapılmaktadır. Bu tür sınavlarda öğrencinin teorik ve uygulama bilgilerinin ölçülmesinin yanında ifade ve iletişim yetenekleri de ön plana çıkmaktadır.

Öğrenim Programı

Genel Olarak

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin öğrenim planının 1. maddesinde hukuk öğreniminin merkezinde tarihi temelleri ve uluslararası – Avrupa bağlantılarıyla Avusturya hukukunun bulunduğu ifade edilmektedir. 1995 yılında Avrupa Birliğine katılan Avusturya’da mevzuat ve hukuk eğitimi üzerindeki Avrupa Birliği etkisinin kendisini günden güne daha belirgin bir şekilde hissettirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. AB Hukukuna yönelik sunulan dersler her öğrenim döneminde artış göstermekte, AB Hukuk dersleri dışındaki program, ders ve sınavlarda da AB Hukukunun etkisi sürekli bir artış göstermektedir. Bu durum uluslararasılaşma ya da belki buradaki durumu daha iyi ifade edebilecek olan “Avrupalılaşıma” ilkesinin hayata geçmesi olarak görülebilir.

Ülke çapında uygulanan lisans –yüksek lisans birleşik hukuk öğrenimine başlamak için “matura” olarak adlandırılan ve Almanya’daki “abitur” uygulaması ile benzerlik teşkil eden bir “lise bitirme sınavını” başarıyla geçmek gereklidir. Bu şartın dışında Türkiye’de uygulanan üniversiteye giriş sistemi-

nin aksine herhangi bir bölgesel ya da merkezi giriş sınavı uygulaması bulunmamaktadır. Diğer öğrenim dallarında olduğu gibi hukuk öğrencileri de öğrenimleri sırasında bir katkı payı ödemekle yükümlüdürler.

Hukuk öğrenimi Türkiye'nin aksine lisans ve yüksek lisans programlarını kapsayacak şekilde birleşik olarak verilmektedir. Bu kuralın istisnasını Viyana Ekonomi ve Donau (Krems) Üniversitelerinde sunulan Hukuk eğitim programları oluşturur. Viyana Ekonomi Üniversitesinde hukuk öğrenimi lisans (Baccalaureat) ve yüksek lisans (Master) programları şeklinde dereceli olarak tamamlama imkanı vardır. Donau Üniversitesi ise sadece hukuk lisansı eğitimi vermektedir. Ancak sadece hukuk lisansını tamamlayanlar her hukuki mesleği icra edememektedirler. Viyana Ekonomi Üniversitesinde verilen hukuk eğitiminin oluşturduğu bu istisna dışında Avusturya'daki hukuk fakültelerinden sadece lisans derecesiyle mezun olma imkânı bulunmamaktadır. Hukuk Fakültesi mezunları Lisans ile birlikte Yüksek Lisans programını da bitirmiş olurlar ve "Magister (Bayanlar için: Magistra) der Rechtswissenschaften" (Magister iuris – mag. iur.) ünvanını alırlar "Diplomstudium" olarak ifade edilen bu birleşim eğitim sisteminin süresi Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde sekiz dönem olarak belirlenmesine rağmen öğrencilerin ilgili programı tamamlama süresi gerçekte bu süreden çok daha uzundur. Müfredatta öngörülen ders-sınav yükü 240 Avrupa Kredi Transfer Sistemi Puanına eşdeğerdir.

Viyana Üniversite Hukuk Fakültesi'nde 2006 Yılı öncesinde birbirinden bağımsız yapılan anabilim dalları sınavları yerine yeni programla birlikte benzer alanların ilişkilendirildiği Modül sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Bu anlamda Hukuk öğrenimi toplamda 16 modülden oluşan 3 bölüme (Abschnitt) ayrılmıştır. İlk üç modülü içeren birinci aşama giriş bölümünü ("Einführung"), Sonraki altı modül yargı bölümünü, geriye kalan modüller ise devlet bilimleri bölümünü ("Staatswissenschaften") teşkil etmektedir.

Birinci Bölüm (Erster Abschnitt): Hukukun Temelleri

Dönemlik ders sisteminin uygulandığı Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde, lisans - yüksek lisans birleşik eğitim programının ilk safhasını oluşturan giriş bölümü "Hukukun Temelleri" olarak adlandırılır. Burada temel amaç öğrencilerin hukuk dünyasına adım atmalarını sağlamaktır. Bu başlangıç aşamasında öğrenciden, hukuki kavramları, kurumları, hukukun diğer norm sistemlerinden farkını, toplum için hukuk sisteminin önemini, özel hukuk – kamu hukuku ayırımını, hukukun tarihi temellerini ve bu çerçevede roma hukukunu genel bir bakış açısıyla öğrenmesi beklenir. Bu ilk aşamada öğrencinin medeni hukuk, idare hukuku ve ceza hukuku ile de ilk karşılaşması gerçekleşecek ve sonraki dönemlere hazırlık yapmış olacaktır.

Giriş bölümünün ilk aşamasını STEOP oluşturur. "Öğrenime giriş ve or-

yantasyon” olarak nitelendirilen bu aşamanın başarılı bir şekilde tamamlanması bir anlamda sonraki hukuk öğrenimine devam etmek için bir ön şart olarak ortaya çıkmıştır. 2002 Üniversite Yasası’nda 2009 yılında yapılan değişiklikle 2011 yılından itibaren uygulanmaya başlanan bu ön aşama Avusturya’da bütün öğrenim programları için öngörülmüştür. STEOP’un iki amacı olduğu söylenebilir. İlki öğrenciye henüz başlangıç aşamasında, öğrenim göreceği alanla ilgili temel bilgiler vermek ve ilgili programı tanıtmak olarak ifade edilebilir. Böylelikle öğrenci ortalama bir dönem süren bu aşamada bölüm seçme konusunda kararını gözden geçirme, bir anlamda kişisel eğilimlerine uygun bir yerde olup olmadığını tespit etme şansına sahip olacaktır. Diğer amaç da genel olarak orta öğretim sonrasında yapılan lise bitirme sınavını (Matura) başarıyla geçen herkesin başlayabildiği ve bölüm seçme şansına sahip olduğu eğitim programlarında bir ön eleme noktası oluşturmaktır. Hukuk fakültesinde STEOP’u tamamlamak için “Hukuka Bilimine ve metodlarına giriş” dersi için yapılan yazılı modül sınavı başarıyla geçmek ve bir zorunlu uygulama (Pflichtübung) dersinden başarılı olmak gerekir. Bu zorunlu uygulama dersi öğrencinin tercihine bağlı olarak ya hukuk tarihi ya da roma hukuku alanlarından alınabilir.

Hukuk öğrenimine giriş safhası yukarıda ifade edildiği şekilde tamamlandıktan sonra öğrenci ilk bölüm kapsamında iki adet modülü başarıyla tamamlamak zorundadır. Bu modüllerden ilkinin özel ve kamu hukuk alanlarının tarihsel bir incelemeye tabi tutulduğu “Yakın Dönem Hukuk ve Anayasa Tarihi” oluşturur. Bu modül sözlü olarak yapılan bir sınav ile tamamlanır. Diğer modül ise öğrenciye, farklı hukuk bilimi alanlarının temellerini birlikte ve karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirme ve öğrenme imkanı vermeye yönelik olarak hazırlanan disiplinler arası bir özellik taşır. Bu modül uluslararası hukuk, roma hukuku ve Avrupa Birliği hukukunun temellerini içerir ve “FÜM 1” olarak ifade edilir. İlgili modül yine 180 dakika süren yazılı bir sınavda başarılı olunması halinde tamamlanır.

Öğrenim hayatlarının bir sonraki aşamasında yoğun bir şekilde muhatap olacakları medeni hukuk konusunda öğrencilere genel bir bakış açısı sunmak ve onları hazırlamak amacıyla, hukukun temelleri olarak nitelendirilen ilk bölümü bitirmenin diğer şartlarından biri birçok öğrenim elemanı tarafından her dönem sunulan „medeni hukuk zorunlu uygulama derslerinden“ birini başarıyla tamamlamaktır. Diğer şart ise Latince bilgisinin kanıtlanmasına yöneliktir. Lise eğitimi sırasında yeterli miktarda Latince dersleri almamış olanlar, hukuk öğrenimi esnasında bu alanla ilgili sunulan çeşitli kursları ve sınavları başarıyla geçerek ilgili şartları yerine getirebilirler.

İkinci Bölüm (Zweiter Abschnitt): Yargı Alanları

Üç bölüme ayrılmış olan Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisans -

yüksek lisans birleşik öğrenim programının ikinci aşamasını yargı alanlarını içeren bölüm teşkil eder. Özel hukuk ağırlıklı olan bu bölüm ceza hukukunu da içerir. Bir önceki müfredat programının aksine birbiriyle ilişkilendirilmiş ders ve sınavları da yoğun olarak içeren öğrenim programının bu safhasında borçlar hukukunun da dahil olduğu medeni hukuk ve ilişkili alanlar olan ticaret ve medeni usul hukukları hem ayrı disiplinler olarak hem de disiplinler arası bir bakış açısıyla ele alınır.

Yine bu bölüm kapsamında yer alan branşlar için de çok sayıda konferans-ders, uygulama, zorunlu uygulama, tekrar ve seminer gibi farklı ders türleri sunulmaktadır. Hangi dersleri seçeceğine ve hangi sınavlara gireceğine kendisi karar veren öğrenci hazırlık için dönem başında planını yapar ve seçtiği derslere katılım sağlar. Kendisini hazır hissettiğinde her alanda yılda altı kez yapılan sınavlara kaydını yapar.

İkinci bölüm yerine üçüncü bölümde de tamamlanabilen ceza ve ceza muhakemesi hukuku için, birinci bölümde bir ön hazırlık aşaması öngörüldüğünü belirtmiştik. Öğrenci ikinci bölümde yoğun bir ceza hukuku öğrenimi ve devamında gireceği 180 dakikalık bir yazılı modül sınav ile bu alanı tamamlayabilir ya da bir sonraki bölüme erteleyebilir.

İkinci bölümün merkezinde özel hukuk, özellikle de medeni hukuk yer almaktadır. Türkiye’de uygulanan parçalı sistemin aksine Avusturya’da medeni hukuk 2006 öncesi uygulamada da olduğu gibi bir bütün olarak verilmekte ve sınavlar bu bütünlük çerçevesinde yapılmaktadır. Diğer bir deyişle öğrenciler aile hukuku, miras hukuku, kişiler hukuku, borçlar hukuku gibi alt dallara bölünmüş bir öğrenim modeli yerine, ilgili alt dallarda derslere katılarak hazırlanmak suretiyle, bütünleştirilmiş bir sözlü sınava tabi tutulmaktadırlar. Bu öğrencilerin medeni hukuku bir bütün olarak öğrenme ve değerlendirmeleri için önemli görülmektedir. Medeni hukuk sınavını başarılı bir şekilde tamamlamak ticaret ve medeni usul hukukları sınavlarına girebilmenin ön şartı niteliğindedir.

Aynı şekilde ticaret hukuku da Avusturya’da bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Yani şirketler hukuku ve ticari işletme hukuku gibi alt dallarda ders ve sınavların yapıldığı Türkiye’deki öğrenim uygulamasının aksine Avusturya’da ticaret hukuku sınavı ticaret hukukunun alt dallarına ilişkin bilgiyi bir bütün olarak ölçmektedir. Ticaret hukuku öğrenimi de yine seçmeli ve zorunlu derslerle, özellikle de olay inceleme ağırlıklı uygulama dersleriyle desteklenmektedir.

İkinci bölümdeki bir diğer adım medeni usul hukuku eğitimidir. Bu daldan başarılabacak 10 AKTS puanına denk olan sözlü sınavın ardından, medeni hukuk ve ticaret hukuk modüllerinin de başarıyla tamamlanmış olması şartıyla, disiplinler arası bilgi ve beceriyi ölçecek olan ve FÜM II olarak nitelendi-

rilen disiplinler arası modül sınavına kayıt yapılabilir. Özel hukuku disiplinler arası ve olay ağırlıklı bir metotla ölçen bu sınav medeni hukuk, ticaret hukuku ve medeni usul hukuku konularını kapsar.

İkinci bölümde yer alan diğer bilim dalı iş ve sosyal güvenlik hukukudur. Medeni hukukun temel bilgilerini gerektiren bu alan sözlü bir sınavla tamamlanmaktadır. Bununla birlikte birinci bölümü tamamlamanın diğer bir şartı medeni hukuk, ticaret hukuku, medeni usul hukuku, iş ve sosyal güvenlik hukuku ve muhakemeyi de içeren ceza hukuku ana bilim dallarından birer tane olmak üzere 5 adet zorunlu uygulama dersini başarıyla geçmek olarak belirlenmiştir.

Üçüncü Bölüm (Dritter Abschnitt): Devlet Bilimi Alanları

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde lisans-yüksek lisans birleşik öğreniminin üçüncü bölümünü kamu hukuku anabilim dalları dersleri ve sınavları oluşturur. Özel hukukun bütüncül bir anlayışla ele alındığı ikinci bölüm gibi, üçüncü bölüm de öğrencilerin kamu hukuku anabilim dallarını birbiriyle bir bütünlük ilişkisi içerisinde öğrenebileceği şekilde tasarlanmak istenmiştir. Üçüncü bölümün iki ağırlıklı ögesi vardır. Bunlardan ilki birbirine yakın bir ilişki içerisinde öğretilen ve sınava tabi tutulan anayasa ve idare hukuk dallarıdır. Bu birleşime milletlerarası hukuk da uluslararası bir bakış açısıyla katkı sunar. Üçüncü bölümün ikinci ağırlık noktasını ekonomi ve vergi hukuku ağırlıklı blok oluşturur. Bu aşamaya kadar öğrenci öğrenim sürecince ekonomi hukuku ile zaten çeşitli dersler kapsamında tanışıklık sağlamış olacaktır. Örneğin Avrupa Birliği hukuku dersinde temel serbestileri, ticaret hukuku dersinde bilanço hukukunu öğrenen öğrenci, kamu hukuku bölümünün ikinci ağırlık noktası olarak belirlenen ekonomi ve vergi hukuklarına bir ön hazırlık yapmış olacak ve yoğun bir finans ve finans hukuku eğitimi ile bu alanlardaki bilgi ve becerilerini derinleştirme imkânına sahip olacaktır.

Diğer bölümlerde olduğu gibi kamu hukuku bölümünde de gerek her alana özgü gerekse de konuların birbiriyle bilimsel bir bağlantı içerisinde işlendiği birçok konferans-ders, uygulama, seminer, zorunlu uygulama ve diğer ders seçenekleri sunulmaktadır. 11 AKTS puanına denk olan Anayasa Hukuku sınavı sözlü olarak yapılır. 2006 öncesi müfredatta ayrı bir sınav olan idare ve idari yargı hukuku sınavı yeni programla birlikte Anayasa ve Avrupa Birliği Hukukunu da kapsayacak şekilde disiplinlerarası bir modül sınavına (FÜM III) dönüştürülmüştür. 240 dakikalık bu sınav yazılı olarak yapılır ve idare hukuku, idari yargı hukuku, temel hak ve özgürlükler, kamu hukuku yargısı sistematik bir ilişki içerisinde, öğrencilerin olay çözme yeteneklerini ölçecek şekilde yapılır. Anayasa hukuku sınavından başarılı olmak bu sınava giriş için bir ön koşul olarak belirlenmiştir.

Bu bölümde başarılması gereken diğer sınavlar Vergi Hukuku ve ikti-

sadi yetkinlik, Avrupa Birliği Hukuku ve Uluslararası Hukuk sınavlarıdır. AB hukuku ve uluslar arası hukuk konularında öğrencilere daha ilk bölümde bazı temellerin verildiğini belirtmiştik. Avusturya’da Avrupa Hukuku olarak nitelendirilen Avrupa Birliği Hukuku alanı ve ilgili sınav iç pazar ve temel serbestiler, AB Mahkemeleri ve kurumlarında muhakeme ve usul ile AB rekabet hukuku konularını kapsar. AB Hukuku sınavından önce ilgili alandan bir zorunlu uygulama dersinin başarıyla verilmiş olması gerekir. AB Hukuku ve diğer alanlarda edinilmiş olan milletlerarası konulara yönelik hukuk bilgisi ise “uluslar arası hukuk” dersinde derinleştirilir ve sözlü bir sınavla ölçülür. Yine bu sınav öncesinde de öğrencinin zorunlu bir uygulama dersini başarmış olması şartı aranır.

2006 öncesi programda “finans hukuku” olarak verilen sınav alanı ve dersler yeni programla birlikte “Vergi Hukuku ve iktisadi yetkinlik” adını almıştır. Bu modülün amacı hukukun ekonomi ile olan bağlarını vergi hukuku, ticari işletme eğitimi ve bilanço hukuku üzerinden öğrencilere öğretmektir. Burada elbette ilgili dalların ticaret hukuku ve medeni hukuk ile ilişkileri ön plana çıkacaktır.

İkinci bölümde ceza hukuku sınavını vermeyenler bu bölümde ilgili sınavı girebilirler. Dolayısıyla ceza hukuku modülü öğrencinin tercihinine göre özel hukuk ağırlıklı yargı alanları bölümde ya da kamu hukuku ağırlıklı devlet bilimleri bölümünde tamamlanabilir. Üçüncü bölümü başarıyla bitirmenin diğer bir şartı beş adet zorunlu uygulama dersine, her birini ilgili modül sınavından önce olmak üzere başarıyla katılmak ve tamamlamaktır.

Mezuniyet İçin Diğer Gereklilikler

Viyana Üniversitesi Lisans - Yüksek Lisans Hukuk öğrenimi programını tamamlamak için yukarıda sayılan 13 ana modül ders ve sınavlarının yanında diğer bazı şartları da yerine getirmek gereklidir. Bunlar “seçmeli ders sepetinin” tamamlanması, yabancı dil ve medya okuryazarlığı derslerinin başarıyla geçilmesi ve bitirme tezinin yazılmasıdır. Bu modüller hukuk öğrenimini oluşturan ve yukarıda açıklanan üç bölümün herhangi birinde tamamlanabilir.

Seçmeli ders sepeti olarak nitelendirilen ders kataloglarından alacakları derslerle öğrenciler uzmanlık alanlarına ve gelecekteki meslek tercihlerine uygun olarak hukuk öğrenimlerinin alansal mesleki ağırlık noktalarını belirleyebilmektedirler. Sunulmuş olan çeşitli ders kataloglarından belirleyecekleri derslerle, almış oldukları temel hukuk öğrenimi temeli üzerinde bilgilerini derinleştirme ve kendileri için arzu ettikleri uzmanlık alanlarında yetkinliklerini arttırma şansına sahip olmaktadırlar. 13 klasik ve az değişken ana modülün yanında 18 AKTS puanı oranında alınması gereken seçmeli ders sepetinin diğer önemli amaçlarından biri de güncel hukuki içerikleri hızlı bir şekilde öğrenim programlarına dahil etmektir.

Mevcut programda üç ayrı grup altında 41 alandan onlarca farklı seçmeli ders imkânı sunulan Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrenciler bir taraftan zorunlu tutulan kredi miktarına denk gelecek ölçüde bu derslerden rastgele seçme imkânına sahip iken, diğer taraftan da derslerin önemli bir kısmını aynı alandan seçmek suretiyle, tamamladıkları alana yönelik bir öğrenim sertifikası alabilirler. Daha fazla seçmeli ders başarılmak suretiyle bu şekilde alınabilecek sertifika sayısı da artırılabilir. Öğrencilerin sertifika alabilecekleri ve dolayısıyla katalog ders seçim imkanının sunulduğu alanlardan bazıları şunlardır: Hukuk Felsefesi, Etiği ve Metodolojisi; Hukuk Sosyolojisi; Ceza Yargısı ve Kriminoloji; İkamet Hukuku; İnsan Kaynakları Yönetimi; Fikri Mülkiyet Hukuku; Arabuluculuk; Bilgisayar ve Hukuk; Sözleşme Hazırlama; Hukuk Dili Yetkinliği; Denetim ve Kontrol; Çevre Hukuku; İnsan Hakları ve Temel Haklar; Bilim ve Eğitim Hukuku; Teknoloji Hukuku; Kültür Hukuku; Din Hukuku; Uluslararası İlişkiler Hukuku; Kalkınma-İşbirliği Hukuku; Yerli Hukuk Araştırmaları. Şaşılabilecek derecede çeşitlilik arz eden seçmeli ders uzmanlık alanları ve sunulan derslerin bazıları kısmen ya da tamamen İngilizcedir.

Seçmeli derslerin ve modül sınavlarının yanı sıra öğrenciler üç farklı amaca yönelik ders türü de seçmek zorundadırlar. Bunlardan ilki yabancı dil bilgisini geliştirme ve ispat etme amacına yönelik yabancı dilde verilen derslerdir. Sadece haftalık iki saatlik bir dönem dersinin başarıyla tamamlanması sonucunda yerine getirilebilen bu koşul, kanaatimce Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrencilerin yabancı dil öğrenimine yeterince yönlendirmediğini göstermektedir. Öğrencilerin önemli bir çoğunluğunun bu eksiği gidermek için tercihen bazı zorunlu ya da seçmeli derslerini Almanca dışında sunulan dillerde işlenen derslerden seçtikleri ve fakülte dışından yabancı dil takviyesi yaptıkları gözlenmiştir. Yabancı dil dersleri dışında mezun olabilmek için öğrenciler medya okuryazarlığından iki AKTS-puanı, derinleştirilmiş hukuk tarihinden de haftalık iki saate denk gelen dersleri tamamlamakla yükümlüdürler.

Hukuk öğreniminin son aşamasını “Diploma Çalışması Modülü” oluşturur. Bu modülde temel amaç, öğrenim programında belirtildiği üzere, öğrencilerin bilimsel konular üzerine gerek metodolojik gerekse de içerik itibarıyla çalışma yeteneklerini elde etmelerine ve kanıtlamalarına imkân sağlamaktır. Bu son çalışma çerçevesinde öğrenciye iki adet, her biri ortalama 25 - 30 sayfa oluşturan kısa tezler hazırlayıp bunları sınıfta sunma şartının arandığı “mezun semineri” tamamlama ya da “moot court” çalışmalarına yönelik sekiz AKTS puanına eşdeğer derslerden başarılı olma veya bir adet seminer tamamlama ve 4 AKTS puanına eşdeğer “moot court” etkinlik dersi verme şartı aranmıştır.

Türkiye için Çıkarılabilecek sonuçlar

Genel Olarak

Yukarıda, Avusturya’da uygulanan hukuk öğretim sistemi Viyana Üniversitesi hukuk programı örneklemesi üzerinden incelenmeye tabi tutulmuştur. Şimdi ele alınan bu hukuk öğretim programından Türkiye’de hukuk öğretim sisteminde var olan ihtiyaç, sorun ve beklentiler çerçevesinde çıkarımlara yer verilecektir. Çalışmamızın bu bölümüne başlamadan önce Avusturya’da da hukuk öğreniminin çeşitli eleştirilere konu olduğunu ve elbette sorunsuz olmadığını belirtmekte fayda vardır. Ancak Avusturya’da son yıllarda yapılan reformlar öncesinde hukuk öğrenimi ile ilgili sorun ve beklentiler Türkiye’de güncel olarak mevcut hukuk öğrenim programları ile ilgili sorunlara önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla Avusturya hukuk öğretim sistemi çeşitli açılardan Türkiye’de ihtiyaç duyulan yenilikler ve değişiklikler açısından yol gösterici olabilir.

İki ülkenin hukuk öğretim sistemleri karşılaştırılırken, kanaatimce dikkate alınması gereken en önemli husus, kültürel ve sosyolojik farklılık gibi toplum ve toplum ihtiyaçlarının farklılaşmasına neden olan öğelerin göz önünde bulundurulmasıdır. Bu anlamda, ülkelerin ve toplumların demokrasi ve hukuk anlayışı ile bireylerin içerisinde yetişmiş olduğu toplumsal ve üniversite öncesi eğitim koşulları ve özellikleri önemli ihtiyaç ve farklılıklara yol açabilmektedir. Örneğin eleştiri, muhakeme, bireysel çalışma ve üretim yetenekleri ilk ve orta öğretim seviyesinde yeterince gelişen öğrencilerin Avusturya gibi serbest ve öğrencilerin tercih ve kişisel çabalarının ön plana çıktığı öğretim sistemlerinde başarı şansı daha fazla olacaktır. Yüksek öğretim öncesi süreçte bireyin değil sınıf toplumunun ön plana çıktığı, öğrencinin herkes ile birlikte sınava tabi tutulduğu ve süreçlerin sistem tarafından belirlendiği durumlarda, kişisel beceri ve iradesini yeterince geliştiremeyen öğrencilerin aynı şartlarda başarı şansı daha az olacaktır. Dolayısıyla, örneğin Avusturya’da hukuk eğitiminde uygulanan bazı tavsiye edilebilir metotların Türkiye’de de olumlu sonuçlar verebilmesinin ön şartını, kanaatimce üniversite öncesi eğitim programında da değişiklik yapma gerekliliği oluşturur. Aşağıda Türkiye’de hukuk öğrenimi için uygulanabilecek bazı öneri ve çıkarımlara yer verilecektir. İfade edilen önerilerin her biri için çok ayrıntılı açıklama ve değerlendirmelere bu çalışma kapsamında yer verilmesinin mümkün olmadığı, her bir önerinin ayrı bir çalışmaya konu olabilecek niteliğe sahip olduğunu belirtmekte fayda görmekteyim.

Reform Önerileri

Öğrenim Süresinin Uzatılması / Müfredatın Genişletilmesi

Türkiye’de hukuk öğretimine yapılan önemli eleştirilerden biri müfredat

içeriğinin ve buna bağlı olarak da öğretim süresinin yetersiz olduğudur. Örneğin Türkiye’de dört yıllık bir lisans eğitimi ve yetersiz bir staj sonrasında icra edilmeye başlanan avukatlık mesleğinin beklentilere cevap vermediği, hukuk uygulamasında sorunların artmasına yol açtığı bir gerçeklik olarak önümüzde durmaktadır. Öğretim süresinin yetersizliği ders programlarının önemli bir kısmının teorik derslerle doldurulmasına ve uygulama derslerine zaman kalmamasına yol açmaktadır.

Türkiye’de de hukuk mesleklerinin hak ettiği kalitede icra edilebilmesini sağlamak amacıyla öğretim süresinin uzatılmasının yerinde olacağı kanaatindeyim. Özellikle son yıllarda hukuk fakültelerine olan talebin artması, bu fakültelerin ve öğrencilerinin sayısındaki artış ve mezunların artık iş bulmakta sıkıntı yaşamaya başlamalarının hukuk öğretimi ve hukuk mesleklerinin icra edilebilmesi için bazı yeni standart ve şartlara dayalı reformları gerekli kıldığı ortadadır. Bu anlamda hukuk öğretimi için “3+2 sisteminin” uygulanabileceği kanaatindeyim. Üç yıllık lisans ve iki yıllık yüksek lisans eğitiminden oluşacak olan bu sistem, farklı hukuk mesleklerindeki ihtiyaca cevap olarak ortaya çıkmaktadır. Böyle bir sistem, uygulamanın ihmal edilmeyeceği ancak ağırlığın teorik derslerde olacağı üç yıllık lisans aşaması ile sonrasında uygulama ve uzmanlık alan derslerine ağırlığın verileceği iki yıllık yüksek lisans eğitiminden oluşacaktır. Hukuk fakültesi öğrencisi okul sonrası icra etmek isteyeceği mesleğe göre bir bütün olarak beş yıllık birleşik lisans- yüksek öğretim programını tamamlayabileceği gibi sadece üç yıllık ve bugünkü müfredata eşdeğer bir içeriğe sahip olacak lisans derecesiyle de eğitimini tamamlayabilecektir.

Hukuk mesleklerinde kaliteyi arttırmak ve potansiyel talebi bu anlamda öğrenim sisteminin iyileştirilmesi için bir fırsat olarak değerlendirmek bir gereklilik olarak önümüzde durmaktadır. Bu çerçevede temel hukuk meslekleri olan Yargıçlık, Savcılık, Noterlik ve Avukatlık ile Akademik Kariyer için önerilen beş yıllık birleşik öğretim programının tamamının bitirmesi şartı aranmalıdır. Bunların dışında başka meslek türleri için de birleşik eğitim programını bitirme şartı aranabilir. Ancak örneğin çeşitli kurumlarda icra edilecek olan hukukçu uzman yardımcısı pozisyonları için lisans derecesi yeterli olmalıdır.

Ders çeşitliliği ve sayısının arttırılması

Yukarıda da belirtildiği üzere Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinde ders çeşitliliği ve sayısı oldukça zengindir. Önemli bir kısmı pasif olan yaklaşık 10.000 öğrenci için dönemlik ders siteminin uygulandığı bu fakültede sadece 2013 / 2014 kış semestrinde 501 adet ders açılmıştır. Kanaatimce bu durumun Türkiye’de hukuk öğretimi açısından değerlendirilmesi ve örnek alınması gerekir.

Gerçek şu ki, en büyük hukuk fakültelerimizde dahi okutulan ders sayı

ve çeşitliliği oldukça kısıtlıdır. Seçmeli dersler dahi kısıtlı sayıda açıldığından çoğu zaman öğrenciler “seçme şansına” sahip olamamakta, önlerine konulan derslerle yetinmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durumda herkes aynı kalıptan geçmekte, aynı şekle girerek mezun olmaktadır. Oysa nitelikli bir hukuk öğretimi için kanaatimce öğrenciye gerek öğretici gerekse de ders ve uzmanlık alanı açısından tercih imkânı sunulmalıdır.

Türk hukuk öğretimi açısından böyle bir çeşitliliğin sunulmasının önündeki en büyük engelin öğretim üyesi sayısının yetersizliği olduğu açıktır. Özellikle devlet üniversitelerinin hukuk fakültelerinde lisans öğrencisi kontenjanları akademik kadro ve fiziki altyapı kapasitesinin çok üstündedir. Dolayısıyla hukuk fakültelerinde öğretim üyesi açığı ve ihtiyacı gün gibi ortadadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri şüphesiz son yıllarda öğretim elemanlarının mali ve özlük haklarında beklenen iyileştirmelerin yapılmamasıdır. Bu durum başarılı öğrencilerin akademik kariyer yapma tercihlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Bunu sorunu aşmanın birinci yolu öğretim elemanlarının özlük ve mali haklarının iyileştirilmesi ve böylelikle motivasyonlarının artırılmasıdır. Diğer önemli bir husus ise, araştırmamamıza konu olan Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde olduğu gibi, başta araştırma görevlileri olmak üzere öğretim üyeleri dışında kalan akademik personelin ders açma imkânını arttırmak olacaktır. Özellikle doktora seviyesinde bulunan araştırma görevlilerine seçmeli ders açma imkânı sağlanmalıdır.

Ders çeşitliği gerek içerik itibari ile gerekse de şekil açısından düşünülmelidir. Avusturya hukuk öğretiminde de uygulandığı üzere, öğrencilere ders konularının öğretim üyesi tarafından anlatıldığı klasik derslerin yanında, daha küçük sınıf mevcudiyetleri ile konuların tekrar edildiği, uygulamaya ağırlık verildiği, öğrencilerin görüş ve eleştirilerini paylaşabildiği, konuların karşılıklı münazara şeklinde ele alınabildiği, ülke içinden ya da dışından farklı üniversite öğretim üyeleri tarafından verilen, öğrencilerden dönem ödevi ve sınıfta sunumu talep edilen farklı ders türleri hukuk fakültelerimizde de sunulmalıdır.

Hukuk Öğretimi Sırasında Uzmanlaşma

Çok çeşitli ve zengin bir ders programı öğrenciler için hukukun herhangi bir dalında uzmanlaşma imkânını da beraberinde getirecektir. Hukuk eğitimleri sırasında öğrencilerin seçmeli derslerini belli bir alandan seçmek suretiyle elde edilecek önceden belirlenmiş kredi sayısına ulaşmaları halinde kendilerine hukuk diplomasının yanında bir de ilgili alanla ilgili uzmanlık sertifikası verilmelidir. Öğrencilere böyle bir imkân sunulabilmesinin ön şartlarının, yukarıda önerdiğimiz gibi, müfredat içeriğinin genişletilmesi, öğrenim süresinin uzatılması ve ders sayısı ile ders çeşitliliğinin artırılması olduğu izahtan varestedir.

Öğrencileri Araştırmaya ve Eleştirmeye Sevk Eden Metotların Uygulanması / Uygulama Dersleri

Türkiye’deki hukuk fakültelerinde akademik kadroların yetersiz, öğrenci kontenjanlarının ise yüksek olmasının önemli sonuçlarında biri de derslere ve derslerin işleniş tarzına olan etkileridir. Derslerin önemli bir kısmının amfi olarak nitelendirilen büyük dersliklerde yüzlerce öğrenciyle işlenmesi, ders hocası ile öğrenci arasında var olması beklenen “öğrenme bağının” oluşmasını engellemekte, öğrencilerin bireysel öğrenim ihtiyaçlarının karşılanması imkansız hale gelmekte ve kanaatimce bunlardan çok daha önemli bir gereklilik olan, öğrencilerin derse katılmak suretiyle eleştirel ve araştırmacı bir bakış açısıyla karmaşık hukuk konularını kavrama imkanından mahrum kalmalarına yol açmaktadır.

Ana derslerin “konferans-ders” metotları ile çok sayıda öğrenciye verilmesi anlaşılır bir durum olsa bile, bu derslerde işlenen karmaşık konuların uygulama ve öğrencilerin aktif katılımını gerektiren ders türleri ile tekrar edilmemesi ve derinlemesine ele alınmaması Türkiye’de hukuk öğretiminin önemli bir eksiğidir. Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde ve Türkiye’de lisansüstü hukuk programlarında sunulan “seminer-dersler” lisans ya da muhtemel bir lisans-yüksek lisans birleşik öğretim programında da sunulmalıdır. Belirli bir katılımcı sayısını geçmemesi gereken bu derslerde öğrencilere çeşitli araştırma konuları verilmeli, konu ile ilgili akademik bir metin hazırlamaları ve bunu sınıf önünde sunmaları kendilerinden beklenmelidir. Bugüne kadar bu metodun ihmal edilmiş olması, öğrencilerin meslek hayatında sıklıkla karşılaşacağı hukuki meseleleri hangi yöntemle ele alacağını, çözümü nerede araması gerektiğini ve hukuki metinler nasıl hazırlayacağını bilmeden mezun olmalarına yol açmıştır. Burada belki Alman Anayasa Mahkemesi’nin önemli bir tespiti yer vermek faydalı olabilir: “Üniversite öğrencileri lise öğrencisi olmadıkları gibi sadece bilimin aktarılmasının objeleri de değildir. Aksine onlar kendi başlarına bilimsel tartışma ve değerlendirmelere katılan üniversite üyeleri olmalıdırlar.”

Yine derslerde anlatılan konuların olaylara uygulandığı, yargı kararlarının incelendiği uygulama derslerinin arttırılması ülkemiz açısından bir ihtiyaçtır. Daha az katılımcının yer alacağı bu dersler öğretim üyeleri dışındaki diğer öğretim elemanları tarafından da verilebilmeli ve bu dersler kapsamından öğrencilerin daha aktif katılımı talep edilmelidir. Aynı şekilde öğrencilerin muhakeme ve iletişim yeteneklerini geliştirecek “çalışma grupları” oluşturmayı gerekli kılan dersler sunulmalıdır.

Disiplinler Arası Ders ve Sınavlar

Kanaatimce Türkiye’de hukuk öğretimi ile ilgili diğer önemli sorunlardan biri derslerde ve sınavlarda anabilim dallarının muhafazakârlaştırılmış ve

rimleri kavrayacağı şekilde düzenlenmelidir. Kısacası hukuk fakültelerinde sunulan yabancı dil dersleri ve yapılan yabancı dil sınavları sonuç itibarı ile hukuk öğrencilerinin ilgili dili mesleğinde aktif bir şekilde kullanmasını sağlayacak kalite ve ölçüde olmalıdır.

Uluslararasılaşma

Son olarak Türkiye’de hukuk fakültelerinin önlerine koymaları gereken bir hedef de şudur: “Uluslararasılaşmaya” daha fazla önem verme. Kanaatimce bunun iki boyutu vardır. Önem atfedilmesi gereken ilk husus sadece Avrupa Üniversiteleri ile değil dünyanın diğer bölgeleri ile de öğrenci değişim imkânlarını arttırmak ve öğrenci göndermek kadar yabancı hukuk öğrencilerini de Türkiye’ye çekmeye gayret etmektir. Diğer boyut ise yurtdışındaki hukuk fakülteleri ile işbirliklerini ve ortak bilimsel çalışmaları arttırmak ve güçlendirmektir. Böylelikle küreselleşen dünyanda ihtiyaç duyulan hukukçu özelliklerine uygun olarak hem öğrenci hem de hukuk fakülteleri ve öğretim elamanları bakış açılarını ve bilimsel çalışmalarının çerçevesini genişletmiş olacaklardır.

SONUÇ

Bu çalışma ile Avusturya’da son yıllarda yapılan reformlar neticesinde şekillenen hukuk öğretim sistemi Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi lisans-yüksek lisans öğretim müfredatı örneklemesi çerçevesinde ele alınmış ve Türkiye’deki hukuk öğretim sistemi için çeşitli çıkarımla elde edilmeye çalışılmıştır. Avusturya’da ilgili müfredatta 2006 yılından itibaren yapılan reformları gerekli kılan gerekçeler günümüz itibarı ile Türkiye’de hukuk eğitimi açısından dile getirilen sorunlarla önemli ölçüde paralellik arz etmektedir. Dolayısıyla Avusturya’da hukuk öğretimindeki uygulamaların incelemesinin ülkemizde var olan sorunların çözümü için farklı bir bakış açısı kazandırabilme potansiyeline sahip olduğu düşünülmektedir.

Karşılaştırmalı bakış açısıyla iki ülke hukuk öğretim sistemleri incelendiğinde, Türk hukuk eğitimi açısından dikkate alınması gerekli hususların başında öğrenci odaklı bir eğitim anlayışına ağırlık verme gerekliliği gelmektedir. Öğrencinin ihtiyaçlarını ve kişisel farklılıklarını göz önünde bulunduran, aktif bir şekilde öğretim sisteminde var olmasını hedefleyen, yine bireysel olarak öğrenciyi önemseyen bir sistemin inşasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ülkemiz hukuk eğitimi açısından uzmanlaşma ve derinlemesine bilgi ihtiyacının karşılanması gerekliliğinin yanı sıra hukuk metodolojisi ve olayları çözme yöntemlerinin öğretilmesine de daha fazla önem atfedilmesi, bu karşılaştırmadan elde edilebilecek diğer çıkarımlardır. Bu çerçevede çağımızın gereklerine uygun olarak daha kapasiteli, bilgili ve bilgisini somut olaylara uygulama yetisine sahip hukukçular yetiştirmek bir ihtiyaç haline

gelmiştir. Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için hukuk fakültelerinde müfredatın genişletilmesi ve öğretim süresinin arttırılması gerekli görünmektedir. Diğer bir önemli husus ise gerek içerik gerekse de şekil itibari ile ders çeşitliliğinin ve sayısının arttırılması, bununla birlikte öğrenim sırasında öğrencilere çeşitli hukuk dallarında uzmanlaşma imkânı sağlanmasının hedeflenmesidir. Öğrencilerin kişisel çabalarını, aktif katılımlarını gerekli kılan ve eleştirel-a-raştırımcı metotlarla işlenen derslerin artık ders programlarında daha fazla yer edinmesi bir gereklilik haline gelmiştir.

Hukukun bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması ve hukukun alt dallarının birbiri ile bağlantılı bir şekilde ders ve sınavlara konu olması hukuk öğretim sistemiz açısından bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu metot mezuniyeti sonrasında mesleki hayatında hukukun birçok dalını birbiri ile bağlantılı bir şekilde aynı olaya uygulamak zorunda kalacak olan öğrenci için gerekli görünmektedir. Öğrencinin ifade ve muhakeme becerilerinin sınanması ve gelişiminin teşvik edilebilmesi için Avusturya hukuk öğretim sisteminde sıklıkla uygulanan sözlü sınav yönteminin ülkemizde de uygulanması tavsiye edilmektedir. Son olarak ülkemiz hukuk fakültelerinde daha fazla önem atfedilmesi gereken diğer hususlar ise uluslararasılaşma ve yabancı dil öğretimine küreselleşmenin gerekleri göz önünde bulundurularak daha fazla önem atfedilmesidir.

KAYNAKÇA

- Akgeyik, T. (2013). *Ulusal ve Uluslararası Karşılaştırmalarla Öğretim Üyeliği Maaşı*. Ankara: SETA.
- Avustura Barolar Birliği*. (2013). www.rechtsanwaelte.at. adresinden alınmıştır
- Bozkurt, K., & Türe, M. (2011). Avusturya ve İsviçre Sistemlerinde Hukuk Eğitimi. *TBB Dergisi*, 93, 82-106.
- Demirdağ, F., & Çiftçi, H. (2010). Türkiye’de Hukuk Fakülteleri ve hukuk eğitimi. *TBB Dergisi*, 257-290.
- Flehsig, K. H. (1983). *Der Göttinger Katalog Didaktischer Modelle*. Göttingen.
- Gözler, K. (2008). Hukuk Eğitiminde Arz ve Talep. *Terazi* (24), 175-194.
- Gözler, K. (2008). Küreselleşme sürecinde Türkiye’de Hukuk Eğitimi. *Legal hukuk Dergisi*, 3021 - 3030.
- Jabloner, C. (1998). Kelsen And His Circle: The Viennese Years. *European Journal of International Law*, 368-385.
- Oğuz, A. (2003). Hukuk Eğitimindeki Son Gelişmeler ve Karşılaştırmalı Hukukun Hukuk Eğitimindeki Rolü. *AÜHFD*, 52, 1-40.

Reiter, I. (2008). *JuristInnenausbildung an der Wiener Universität. Ein historischer Überblick*. juridicum.at: <http://homepage.univie.ac.at/Ilse.Reiter-Zatloukal/00A-PV-off.pdf> adresinden alınmıştır

Röhl, K. F. (2011). Die Wissenschaftlichkeit des juristischen Studiums. J. Brockman içinde, *Exzellente Lehre im juristischen Studium: Auf dem Weg zu einer rechtswissenschaftlichen Fachdidaktik*. (s. 67-78). Baden.

Schmädel, J. V. (2009). Legal Education in Austria And Germany And The Importance Of The Study Of Legal History. *Hitotsubashi Journal of Law and Politics* (37), 49-59.

Studienplan für das Diplomstudium der Rechtswissenschaften. (2006). Viyana, Avusturya.

Viyana Ekonomi Üniversitesi. (2013). www.wu.ac.at. adresinden alınmıştır

Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi: www.juridicum.at. (2013). www.juridicum.at. adresinden alınmıştır

Wacke, A., & Baldus, C. (2002). *Juristische Vorlesungen und Prüfungen in Europa*. Stutgard-München-Hannover-Berlin-Weimar-Dresden.

Prof. Dr. Meral ÖZTOPRAK

Oturum Başkanı, Yeditepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi

Biz teşekkür ediyoruz. Birkaç konu var, hemen bitirdikten sonra not düşüp tamamlarken sonuçta söyleyeyim unutmamak bakımından bu sürelerin uzatılması konusuyla ilgili. Yani ben pek ona katılmıyorum, gerekçelerimi tamamladıktan sonra söyleyeceğim. Çok çok teşekkür ediyorum, gayet detaylıydı. Evet, son konuşmacımız, benden önceki son konuşmacımız buyurun. Pardon ismini şunun için vermedim, katılmayan bir arkadaşımız var, isimde bir karışıklık olur diye kendisini tanıtsın lütfen.

TÜRKİYE’DE ÖNLİSANS DÜZEYİNDE HUKUK ÖĞRETİMİNİN SORUNLARI

Ali BALKAN

Bozok Üniversitesi Adalet Meslek Yüksek Okulu Öğretim Görevlisi

Sayın başkan, değerli katılımcılar, Bozok Üniversitesi Adalet MYO’ da öğretim görevlisi olarak çalışıyorum, Ali Balkan ismim. Bildiri konum ön lisans düzeyinde hukuk eğitiminin sorunları... Bu kongrenin çağrı mektubunda yer alan bir cümle vardı, o cümle şöyle diyordu: Günümüz hukuk sisteminin yarattığı hukukçu profili endişe yaratmaktadır veya toplumun vicdanını kanatmaktadır diye bir ifade vardı. Gerçekten de dünden bu yana çok değerli hocalarımızın, hukukun duayen hocalarının, bu işe yıllardır emek vermiş hocalarının da tespitleri aslında bunu doğruluyor yani çok ciddi sorunlar var. Bu sorunlar fakültenin sorunları, hoca sorunu, fiziki sorunlar vs. birçok sorun var ama hukuk eğitimi, hukuk öğretimiyle ilgili sorunlar tabii sadece hukuk fakültesiyle alakalı değil, dünden beri yine aslında vurgulandı bunlar. Büyük sorunlardan biri de öğrencinin lisans düzeyinde hukukla tanışması. Bu konuyla ilgili bazı çalışmalarda da hukuk eğitiminin sadece lisans ve yüksek lisans olmak üzere iki basamağa ayrıldığı görülüyor. Oysaki hukuk öğretimi sadece lisans ve yüksek lisans aşamasıyla sınırlandırılmaz, ön lisans düzeyinde de bir hukuk eğitimi söz konusu. Eğer öyle olmasa dikey geçiş sınavıyla Adalet MYO’ larından bir geçişin olmaması gerekirdi. Dolayısıyla demek ki hukuk eğitimi aslında ön lisans düzeyinde başlıyor hatta adalet liseleri var, onlar hiç gündeme gelmiyor zaten. Dünden beri çeşitli ortamlarda bu konuşuldu, çeşitli bildirilere konu oldu. Bu aşama önemsenmediği zaman bir sorun ortaya çıkıyor. İşte bu sorunlardan biri de biraz önce Şahin hoca da diğer oturumda bildirdi, öğrenci eksikli sorunlar da var. Yani hukuku seven, ilgi duyan veya

bu alanda az çok bilgisi olan kişilerin fakülteye gelmesi elbette daha verimli olacağı sonucu çıktı. Hatta hocamız biraz önce kendi gözlemlerini de söyledi. Dikey geçişle gelen öğrencilerin daha başarılı olduğu veya hukuka daha adapte olduğu gözlemi ortaya çıktı. Dolayısıyla hukuk eğitiminde ön lisans eğitiminin de ciddiye alınması gerekir ve ön lisansla lisans arasındaki bağın güçlendirilmesi gerekir diye düşünüyorum. Adalet MYO' ları 2008 yılına kadar 4 taneydi; Ankara, İstanbul, İzmir ve Konya'da vardı, Erzincan'da vardı, sayıları sınırlıydı. 2013 itibariyle 50 küsur, tam olarak rakamı söyleyeyim 50 tane Adalet MYO veya adalet programı var, son ÖSYM verilerinden hareketle söylüyorum. Bu programlara bu yıl itibariyle 2100 öğrenci kayıt yaptırmış durumda örgün öğretime, bunun bir de açık öğretimi var Anadolu Üniversitesi ve Atatürk Üniversitesinin açmış olduğu. Buradaki kontenjanlar çok daha fazla, 25 binlik kontenjan var. Dolayısıyla 120 bin küsurluk bir adalet okuyan öğrenci profili şu anda var hâlihazırda. Dolayısıyla Adalet MYO nasıl bir MYO? 2 tip eğitim var, dersler 2 gruba ayrılıyor. Bir klasik hukuk dersleri var, kamu ve özel olmak üzere, ikinci grupta da meslek dersleri var; klavye becerisi artı mesleki yazışma, hukuki yazışma, adli yazışma teknikleri gibi 2 grup ders var. Adalet MYO' larından mezun olan öğrenciler dikey geçiş sınavına giriyorlar. Dikey geçiş sınavının içeriği dikey geçiş yönetmeliğiyle belirlenen yönetmelik şöyle; Türkçe ve matematik eksenli bir sınav. Dolayısıyla ÖSS'de, YGS, LYS her neyse bu sınavlardaki aslında soru karmasının burada tekrar sorulması gibi bir durum var. Bu da çeşitli sorunlara yol açıyor. Bu model yerine yine çeşitli tebliğlerde sunulduğu için özellikle belirterek söylemek istiyorum, hukuka yabancılığı gitmiş, az çok kamu hukuku bilen, özel hukuk bilen ve mesleki yazışmayı bilen bir öğrencinin, 2 yıl boyunca bu eğitimi almış bir öğrencinin tekrar Türkçe- matematik sınavına sokulmasını anlamsız buluyorum. Dolayısıyla bunun yerine bu öğrencilerin temel hukuk bilgisini ölçen, hukuk fakültesine adapte olup olamayacaklarını ölçen bir sınavın daha sağlıklı olduğunu düşünüyorum. Bu daha uygulanabilir, daha pratik bir çözüm. Biraz daha teorik boyutu ağır basan bir yaklaşım daha da öngörülebilir. Bu da şu şekilde olabilir, yine bazı ülkelerden de örnek verildi, hukuk fakültesi okumanın ön şartı olarak yine Adalet MYO okumak şeklinde de bir öneri sunulabilir. Buna göre Adalet MYO okuyan, hatta iktisat konusunda, muhasebe konusunda yabancılığı gitmiş, kamu ve özel hukuk konusunda temel bazı bilgileri edinmiş bir öğrencinin hukuk fakültesine adapte olma düzeyinin daha yüksek olacağı veya ileride hakim olacağı zaman önüne gelen her uyuşmazlığı belki muhasebe bilmiyorum veya iktisattan hiç anlamıyorum gerekçesiyle bilirkişiye sevk etme ihtimali belki de daha düşük olabilir. Bu anlamda bu 2 modelin tartışılması gerektiğini düşünüyorum. Yani dikey geçiş sınavının içeriğinin kesinlikle değişmesi gerekir veya hukuk fakültesindeki bu şikâyet edilen öğrenci profili ki yine biraz önce hocalarımız kendini anlatmakta zorlanan, klasik sınavlarda cümle kuramayan, olayı ifade edemeyen, yazamayan, çizemeyen bir öğrenci

profilinin tabii ki hukuk camiasına bir faydasının olmayacağını düşünüyorum. Yine mahkeme kararlarındaki yazımlar veya dil de yine önemli bir sorun olarak çoğu kez karşımıza çıkıyor. Bu haliyle bakıldığı zaman bu eğitimin tekrar gözden geçirilmesi lazım ve özellikle ön lisans hukuk eğitiminin özellikle önemsenmesi gerekiyor. Bu 2 modelin tartışılması gerektiğini düşünüyorum, özellikle bu dikey geçiş sınavının içeriğinin acilen değişmesi gerektiğini ve ÖSYM bu konularda oldukça başarılı, sınav konularında başarılıyız oldukça. Bir merkezi sınavla bunun bu şekilde yapılmasının çok da zor olmadığını düşünüyorum. Dolayısıyla çok fazla uzatmadan hukuk öğretiminin veya iyi bir hukukçu profilinin bu anlamda hukuka ilgi duyan kişilerden ve lisans öncesi aşamanın da dikkate alınarak, bunun da işin içine katılarak ve bu alanda bir yabancılaşmanın giderilerek olması gerektiğini düşünüyor çok fazla uzatmak istemiyorum, teşekkür ediyorum hepinize.

Prof. Dr. Meral ÖZTOPRAK

Oturum Başkanı, Yeditepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi

Sayın Ali Balkan'a çok teşekkür ediyoruz. Ben de ilk başta söylediğim gibi çok sistematik olmayabilir çünkü dinamik bir şekilde zihnimde çok yeni sorular uyandı, yeni bilgiler edindim ve bu izlediğim oturumlar üzerine o klasik konuşmamı bir kenara bırakarak biraz dinamik yapıda bir şey anlatacağım. Sistematik olmazsa lütfen sorularınızla tekrar üzerinde durabiliriz.

Şimdi ben tabii kendi tarafımdan yaklaşacağım ve bir iddiam var. Hukuk öğretiminin, eğitiminin, bunu tartışmayacağım şu anda eğitim mi öğretim mi diye, oralara girersem çıkamayız, nasıl gelirse öyle kullanacağım, aynı bir şeyi anlayalım, hukuk fakültelerindeki programdan bahsediyorum. Bu sorunların anlaşılabilmesinin öncelikle hukukun ne olduğu sorusuyla ilgili olduğunu düşünüyorum. Şimdi bu soru soruldu, çok umutlu olarak gördüm ki benim kafamdan geçirdiğim meselelere birebir burada konuşmacıların sunumlarında rastladım. Bir tanesi de Nihat arkadaşımızın sunumudur, o cümleleri emin olun notlarımda var, o anda kalkıp gösterebilirdim, bu kadar örtüşüyor, neler olduğuna geleceğim. Şimdi doğru soruyu sormak önemli bir kere, onun için de bu hukuk eğitimine geçmeden önce bir toplumsal kurum olarak hukuk nedir ne değildir bunu bir anlamakta fayda var, tarihsel perspektifiyle hukuk konusuna eğiliyoruz ama. Şunu da söyleyerek devam edeyim, aslında biraz karamsarlıktan bahsetti Nihat hoca. Ben açıkçası öyle değilim, dinledikçe de başlangıçta ya hay Allah acaba biraz sönük mü geçiyor falan, hayır binalar yutmuş enerjiyi, böyle görüyorum. Son derece kuvvetli akademik damarlar var burada, yani bunu bir benzetme olarak kabul edin. Nerede bu muhalefet, memlekette neler oluyor diyenler Gezi Parkı'nın sürpriziyle karşılaşmışlardı ve bir muhalefet potansiyelinin ne olduğunu bugün hala ve bambaşka bir muhalefet anlayışıyla Türkiye gördü, tecrübe etti.

Burada da ben biraz böyle bir şey görüyorum ve çok mutluyum gençlerin bu konulara el atışından. Yalnız önemli bir problemimizin eşgüdüm eksikliği olduğunu düşünüyorum. Ben basitçe söylüyorum, bunun altında kişisel çatışmalar var, kamu hukuku, özel hukuk arasındaki rekabetler var, bunların yönetimde pozisyon almalarıyla ilgili meseleler, onlar hiç derdim değil. Ama genel bir eşgüdüm eksikliğinin bütün hukuk eğitimiyle ilgili camialar arasında olduğunu düşünüyorum. Yani herkes sorunu görüyor, herkes ağzını açtığında hukuk eğitiminin sorunlarından bahsediyor ama iyi de yani tamam ne yapılacak dendiğinde hepimizin yapılması gerekenlere ilişkin de yanıtları var. Nasıl dendiğinde orada kalıyoruz. Şimdi 70'lerden bu yana hukuk eğitimi sorunları meselesi literatürde biraz yükselmeye başladı ve hukuk eğitimi sorgulanmaya başladı. Yalnızca hukuk eğitimi değil diğer tüm sosyal kurum ve yapılarda da sorun olduğunu iddia ediyorum ben yani tek başına hukukun sorunları diye yola çıktığınız zaman eksik kalıyorsunuz, bir yerde bir tıkanma var. Dünya değişiyor, bir şeyler oluyor, yani o eski alıştığımız ve yaşadığımız dünyada değiliz, hiyerarşiler yıkılıyor, otoriteler sarsılıyor, insanlar daha talepkarlar, Arap Baharı oluyor, Wall Street occupy oluyor, insanlar itiraz ediyorlar, sorguluyorlar. Şimdi tam burada doğru soruyu sormak dedim ya Eric Hobsbawm ünlü bir sosyolog The Guardian'da yakınlarda çıkmış bir makalesinde şu soruyu sordu, tam da böyle geleceğim sırada okudum ve çok hoşlandım buraya projekte edebilecek olmaktan dolayı. Siz de bulabilirsiniz, konunun başlığı şu: "Kapitalizm ve sosyalizm öldü, şimdi sırada ne var?" diyor. Şimdi çok enteresan hakikaten bir bakış açısı. Biz hâlbuki şundan yakındığımız günlerdeyiz, "kahrolsun kapitalizm", emek sömürüsü, neo-liberal politikalar, zengini daha zengin yaptı, fakiri daha fakir yaptı, küreselleşme sermayenin dolaşımına yol açtı ama emek nerede, emek dolaşamıyor, eşitsizlik üretti, gelir uçurumunu arttırdı, adaletsizlikleri çoğalttı diye tam da bunlardan yakınırken bir ses çıkıyor diyor ki kapitalizm ve sosyalizm, bunlar bir madalyonun iki yüzüdür, sanayi devrimiyle ortaya çıkmış paketlerdir, biri biraz önce biri biraz sonra. Hakikaten bunların toplumsal tabanları nedir diye geri planına baktığınızda kapitalizm sermaye sahiplerinin, kapitalistlerin ideolojisi olarak yükseldi Sanayi Devriminden sonra. Buradaki türeyen eşitsizlikten sonra da bu sefer sosyalizm bir tepki olarak doğdu. Uygulamalarını da gördük, ikisinin de vitrini var. Bir tanesi AVM'lerle vitrin yapıyor, kapitalizm gözümüzü boyuyor neo-liberal politikalarla, bize özgürmüş gibi hissettiriyor, mutluymuşuz gibi oluyoruz, ışıltılı bir hayat yaşıyoruz. Boğaz köprüleri ışıltıyor, sanki dizilerde bir bakıyorsunuz İstanbul'un fotoğraflarına herkes Boğaz'ın karşısında İstanbul'da böyle keyif yapıyor, Arap ülkelerinde prim yapıyor. Güzel bir yüzü var, yok değil var ama öbür taraftan sosyalizmin güzel yüzü neydi? Tamam, birbirinin gözünden bakmayalım çıplak bakalım, orada da başarılı sanatçılar, sporcular, muazzam bir eğitim, sağlık sorununun kökten çözülmesi gibi

böyle artık nerede yatacağım, nerede kalkacağım demeyen bir sistem temel ihtiyaçlarınızı, insani ihtiyaçlarınızı karşılayan bir sistem, e daha ne olsun? Onun kötü yönü ne, totaliter, bunun kötü yönü ne bizi kandırarak emeğimizi sömürüyor, biz aslında hiç güvende değiliz. Ben şimdi Amerika'ya ilk gittiğim yıllarda konuştuğum bütün arkadaşlarımda gördüğüm şeydi, şimdi sosyolog gözüyle, formasyonunuzla bakıyorsunuz tabii sohbetlere, şöyle bir şey tespit etmiştim, ya milletin başka işi yok, işini kaybetme korkusu demiştim. Yani hâkim duygu emin olun çok iyi profesyoneller, çok iyi akademisyenler sofralarda bir araya geliyorduk ve memleketi de uzaktan kurtarıyorduk Amerika üzerinden, dünyayı da kurtarıyorduk ideolojik yollardan ama bütün bunlar, bu kamusal toplumsal meseleler konuşulurken herkesin aslında enderinde çok temel bir korkusu vardı, işini kaybetme korkusu. Bu kadar çıplak bir gerçeklik olarak görünüyordu. Şimdi o yüzden doğru soru derken Eric Hobsbawm'ın sorusu bana anlamlı geliyor; kapitalizm ve sosyalizm başarısız oldu, şimdi sırada ne var? Şimdi cevabı beni mutlu etti bir kamu yönetimi programının başındaki kişi olarak ve kamu hukukçularıyla biraz daha iyi anlayacak olduğumu hissettirdi. Hem Nihat'ın konuşması, hem Hobsbawm'ın söylediği hem de dinleyebildiğim kadarıyla sabah Uğur konuşmuştu, Uğur Esgün arkadaşımız, hepsinin söylediğini teyit ediyor Hobsbawm ve diyor ki bir yol arayacaksak bunu özel alandan değil, kamu alanından arayacağız diyor. Bakın çok önemli bir şey söylüyor çünkü tek başınıza yaşasanız dünyada hukuka ihtiyacınız olacak mı? Bunlar toplu yaşamının getirdiği meseleler, hukuku icat ettiysek bir arada yaşayalım diye ettik. Bu bir arada yaşamamızı güven içinde, huzur içinde bir arada yaşamamızı temin etsin, hepimizin tanıdığı, hepimizin tanınmasıyla meşruluk kazanmış bir kurum üzerinden yapalım bunu dedik ve bunun için hukuk en basit tanıımıyla icat edildi. Şimdi ama Sanayi Devrimiyle de ulus-devlet, parlamentolar, vatandaşlık vs. gibi bir sürü kavramla beraber bugünkü anladığımız çerçevesiyle hukuk doğdu. Hukuk belki insanların olduğu her toplumda vardı ama bugünkü anlamı laik, demokratik cumhuriyet Fransa devrimini dikkate alırsak gibi değerlerle, vatandaşlık, ulus-devlet gibi kavramlarla bir arada 19. yüzyıldan başlayarak kuruldu. 19. yüzyılda kuruldu ve 19. yüzyılda vaat şu idi, yani bu devrimlerin itici gücü, motivasyonu şu idi, toplumsal eşitlik getiriyordu, siyasal eşitlik getiriyordu, hukuksal eşitlik getiriyordu. Bu eşitlikleri talep eden toplumsal sınıflar, kategoriler neydi? İşçilerle, emekçilerle sermaye sahipleriydi. Kime karşı bu eşitlik ya da hukuksal, siyasal, toplumsal eşitlik elde edilmiş, kime karşı mücadele edilmiş ve nasıl elde edilmişti? İmtiyazlı sınıflara, aristokrasiye, ruhban sınıfına vs. onun için en başlangıçta emekçilerle kapitalistlerin çıkarları birdi. Yani henüz tarih hükmünü sürdürmemiş ve aradaki temel çelişki Marx'ın söylediği anlamda diyorum, emek sermaye çelişkisi henüz ortaya çıkmamıştı. Bu ne zaman ortaya çıktı? 1848'den sonra burjuvalarla ya da kentsoylularla ya da sermaye sahipleriyle

emekçilerin yolları ayrıldı. Çünkü bu toplumsal, hukuksal, sosyal eşitlikler, kazanımlar ortak bir şekilde oldu ondan sonra amaç hasıl olduğunda da başka bir çelişkinin onları beklediği anlaşıldı, bu da ekonomik eşitlik meselesi idi. Ekonomik eşitlik olmadan ben hep o bayat örneği veriyorum, anayasalarda yerleşme hürriyeti, seyahat hürriyeti var, ya cebinizde 5 kuruşunuz yoksa nereye gideceksiniz? Bu, bu kadar basittir yani o yüzden ekonomik eşitliklerin olmadığı bir yerde toplumsal, siyasal, hukuksal eşitliklerin işletilebilir olmadığı yani bu neye benziyor? Ben bilgisayar programlarını çok da bilmem de, anlatıyorum, çok iyi bir bilgisayarınız var, orada birkaç şeyiniz var, oraya uymayan bir programı işletemiyorsunuz. Şimdi orada da ekonomik faktör olmadığı zaman o paket işlemiyor ve Sovyetler Birliğinde başta gördüğümüz, birçok ülkede de deneyimlendi, sosyalist devrimler bunun sonucuydu, buradan bakıyordu olaya. Biz bu çağa 20. yüzyılda bu böyle geçtik, yani ideolojik olarak iki kamp olduğu görüldü yani yolları ayrıldığı için işçilerle emekçilerin, birinde liberal düşünce yükseldi, diğerinde de sosyalist düşünce yükseldi, 20. yüzyılı böyle geçirdik. İki büyük süper güç Sovyetler Birliği ve Amerika soğuk savaş dönemi, arada taraf olanlar, olmayanlar, bağlantısızlar gibi uluslararası politikacıların daha çok ilgileneyeceği gibi bir tabloyla 20. yüzyılı geçirdik. Ve bu çelişki o kadar büyüdü ki bu emek sermaye çelişkisi, birtakım ekonomik krizler, en belli başlısı biliyorsunuz 29 dünya ekonomik krizidir, bu krizler yaşandı ve bu krizlerden sonra bu işin sürdürülebilir olmadığı görüldü. Bir yandan sermaye kesiminin talepleri yükseldi, öbür taraftan kapitalist krizler yükseldi ve ikisi denk düştüğü için orada bir sosyal devlet olgusu doğdu. Sosyal devlet aynı zamanda bir hukuk devleti olmak zorunda çünkü hukuk devletinin güvencesi olmadan sosyal devlet işletmeniz mümkün değil yine. O yüzden çağdaş kabul ettiğimiz anayasalar da en marifetli bunu söylediler, burası sosyal bir hukuk devletidir dediler. Yani neredeyse 82 Anayasası da mı öyledir hocam, hepsi sosyal devletiz diyorlar diyebiliriz. Daha sonra 20. yüzyılı böyle geçirdik, 80'ler önemlidir burada biliyorsunuz neo-liberalizm yükseldi, Thatcher ile Özal ile Reagan ile simgelenen dönemi yaşadık. 90'larda literatürü birebir biliyorum, o günkü biraz entelektüel düzeyi yüksek gazetelerde bile tek tük bu küreselleşme lafı geçmeye başlamıştı, küreselleşmeden bahsetmeye başladık. Şimdi tamam, buraya geldik, 21. yüzyıdayız ve Hobsbawm diyor ki bu iki ideoloji de çöktü, şimdi sırada ne var? Hakikaten ne olduğunu bilmiyoruz. Dediğim gibi şu dünyanın tablosuna baktığınızda bir değer yükseltilmeye çalışıldı yani ortayı bulacak insanları işin içine katacak katılımcı, çoğulcu demokrasi, "governance" bakın. Kavramlardaki değişimler zaten çağın değişim özelliğini de ortaya koyuyor. Artık "government" değil "governance" demeye başladık çünkü halkı işin içine katmadan olmayacağını gördük. Ondan sonra demokrasi dedik, liberal demokrasiyi anlamaya başladık. Baktık o yetmiyor müzakereci demokrasi demeye başladık, nedir? Mü-

zakere etmeden olmuyor gibi yani neticede eski klasik şemalar tarihe gömülüyor. Hiyerarşiler yıkılıyor, otoriteler yıkılıyor dedik ya, şimdi yöneten yönetilen arasındaki işlevsel farklılaşma değişti yani arada bir bağ gerekiyor. Eğer bir yönetim erki söz konusu olacaksa bunun tabanın desteğiyle olması gerektiği söyleniyor, hukuk da bunun meşruiyetini sağlıyor.

Şimdi en baştaki soruyu bir kere daha hatırlayalım, hukuk nedir demiştik. Buna benim büyük ölçüde katıldığım tanımı yeni bir tanım değil. Hukuk bana göre Marx'ın tanımladığı gibi bir şey, yani ne? Egemen sınıfların emekçi sınıflar ya da diğer ezilen sınıflara güçlerini garanti altına almak, mülkiyetlerini, güçlerini garanti altına almak için icat ettikleri bir kurum, bana göre. Yani güçlünün sözü geçiyor, bu tabii politikayla da karışıyor, politik araçlarla da sağlanıyor hukuk. Böylece hukukun bağımsızlığı konusunu bir sınıf olgusundan ayrı tutmakta bir sıkıntı olduğunu görmemiz lazım ama hangi dönemden bahsediyorum? 20. yüzyıldan bahsediyorum. Şimdi 20. yüzyıl başka bir şey oldu; yeniden kartlar dağıtıldı, yeniden karılıyor. Bu, aktörlerin güçlerinde de değişimler var, bir sinerjiye dönmüş değil belki ama itiraz var. Şimdi her şey itirazla başlar, o meşhur “İsyan Edin” diye bir kitap çıkardı hani Fransız düşünür şimdi ismini belki okuyan arkadaşlar, incecik bir kitap, çok ses getirdi. Evet, isyan edin yani eskisi gibi böyle otoritelere mutlak itaat, gözü kapalı bir itaat, kurallar, kurumlar bunlar yok, böyle bir sıkıntı. Şimdi ne olacak sorusuna herkes bunun yanıtını arıyor. Bunun yanıtını arayanların önemli bir kesimi de ekonomistler. Çok da denk geldi, buraya gelmeden önce Yeditepe Üniversitesinde çok değerli 3 ekonomisti panelist olarak davet etmiştik, ben de büyük bir ilgiyle izledim, Asaf Savaş Akat, Zafer Toprak ve Şevket Pamuk. Onlar da bu soruları kendi açılarından soruyorlar yani şimdi ne olacak sorusunu. Ben siyaset bilimi açısından, sosyal siyaset açısından soruyorum, hukukçular hukukun sorunları ne olacak diyorlar. Aslında hepimiz ne oluyor bu dünyaya diyoruz yani bunun cevabını arıyoruz. Ve onların yanıtları, kurumların önemine işaret ettiler. Ben Galbraith'ın, önemli bir isim olduğunu ekonomide, onlar bahsetmedi ben de sormaya cesaret edemedim öğrencilerin önünde bir gaf yaparım diye ama bu Galbraith'ın kurumlara verdiği önemi biliyordum ekonomist olarak. Şimdi biz de bu kurumların önemini tekrar ihya etmeliyiz kurumları, başka bir anlayışla ihya etmeliyiz gibi geliyor. Onun için yine en başta söylediğim eşgüdüm eksikliği, ben çok ciddi bir potansiyel görüyorum, dünya görmüş hocalarımız var, üniversitelerde bulunmuş hocalarımız var. Artık eskisi gibi bilgiye erişim bir çaba gerektirmiyor, bilgi neredeyse evimize, soframıza davetsiz giriyor. Mesele bilgiyi ayıklamak, seçmek ve kaybolmamak, arasında kaybolmamak yani sağlıklı bir bilgiyle sağlıklı bilgiyi ayırmak bir mesele haline geldi. Bizim kuşak bu bakımdan çarpıcı bir deneyim yaşıyor, gençler bunu yaşamıyor, sabahki oturumlarda yine bunun adı da konuldu, Y kuşağı bunu yaşamıyor, ben yaşıyorum. Şöyle yaşıyorum, o kadar arada kal-

mış bir kuşağım ki, yaşıma da ortaya çıkacak inşallah pek anlamazsınız, yüksek lisans tezimi daktiloyla yazdım, doktora tezimi bakın yaşıt hocalarım da aynı şeyi yapmışlar bilgisayarla yazdım, böyle. Şimdi benden daha kıdemli hocalarımız hiç bilgisayara elleşmiyorlar, biraz Anadolu’ca söyleyecek olursak, kurşun kalemiyle yazıp silgi kullananı dahi tanıyorum benden daha kıdemli hocalar arasında. Gençler de gene kelimenin ironik anlamıyla zehir gibiler, bir problemim olursa okulda ben asistanlarıma muhtacım, tam anlamıyla muhtacım, onların teknik bilgisi hemen imdada yetişiyor, kenara çekiliyorum buyurun diyorum başımın tacısınız, evde de çocuklarıma fena halde göbekten bağlıyım. Yani aman diyorum ne isterseniz ödünler hazır, evde de onlar yardım ediyor, böyle bir çağ böyle bir dönem. Demek ki kurumları başka bir anlayışla yeniden düşünmek lazım, bunun yolu da hepimize düşüyor. Bugün buradaysam en başta sayın hocamın davetine içtenlikle teşekkür ettim, bu yaşlar öyle de yaşlar ki hakikaten artık yani, şimdi ben 40’lı yaşlarda falan diyordum ki tepeden bakınca en iyi yaşlarımdayım arkayı da görüyorum önü de görüyorum diyordum. Şimdi biraz aşağı doğru gince arkayı da çok da göremiyorum, anlatabildim mi? Şöyle düşünüyorum yani toplumsal sorumluluk anlayışınız hakikaten çok artıyor. Kulakları cınlasın Yavuz Tekelioğlu Hoca benim İktisat Fakültesinden dekanımdı, bir gün bir arkadaşını kaybetmiş, çok samimi, ciddi yani güler misiniz ağlar mısınız, olayın kendisi trajik ama onun cümlesi çok trajikomik, dedi ki ya bu adam ana dili gibi 3 dil biliyordu dedi, öldü gitti dedi, bu diller de onlarla gitti, gelin size Fransızca öğreteyim dedi bilmeyenlere. Şimdi güler misiniz, ağlar mısınız, bildiğiniz sizinle gidiyor. Bu dünyadaki değişimi, ülkelerdeki değişimi, derler ya yaşlılar yapabilse gençler bilebilse, bir işbirliğine ihtiyacımız var, bir eşgüdüm ihtiyacımız var. Sorumlu pozisyonlarda olan insanların bu işlere hal çaresi araması lazım, bu mevkiler iyi işler yapılarak bırakıldığı zaman bir anlam ifade ediyor. Bu bakımdan da eşgüdüm en önemli problemimiz gibi geliyor bana ve bu bakımdan da ben gerçekten çok içtenlikle sayın dekanıma teşekkür ediyorum. Hatırlanmak şahsi olarak kimi mutlu etmez? Beni de son derece mutlu etti. Ama şunu fark ettim ki, reklamını epeyce yaptığım çalışmayı çok emekle yaptık, bir sürü arkadaşım destek verdi, bütün o dönemin hukuk fakültesi dekanları kapılarını bize açtılar, desteklediler, yaptık. Bunun duyurusu konusunda Özdemir Özok Hocayı, Başkanı kaybettiğimiz için bunun böyle anlı şanlı tartışıldığı toplantıyı yapamamıştık. Bu bir eksiklikti, bilenler biliyordu çalışmayı ama bunu tartışmak, tartıştıktan sonra yayınlamak istiyorduk biz, herkesin eleştirileriyle zenginleştikten sonra. Neticede bugün buradayız ve ben iyi şeylerden mutluyum, yine karamsar olmadığımın altını çizip taşları atıyorum nazımın geçtiği hocalara, Nihat hoca karamsarım dedi, ben değilim. Yalnız şunu bütün fakülte mensuplarından bilhassa rica ediyorum, emin olun iyi bir yöneticiniz varsa çok kıymetini bilin. O kadar ciddi, o kadar ciddi bir şey ki, dekanınızın

çok değerini bilin, bunu içtenlikle söylüyorum. Her zaman hep doğru insanla çalışmıyorsunuz. Böyle bir fırsat yakaladıysanız enerjiyi bir araya getirip çok destekleyerek çok iyi şeyler yapılabilir. Bu konuda işte o eşgüdümü sağlayacak olan da bu anlayışın gelişmesidir diyorum. Benim temel olarak söyleyeceklerim bitti, burada bu söylediklerimi teyit eden ufak bir nokta var, onları sistematik olmasa da sunumlardan aldığım notlar. Bunu yapabilmek için de interdisipliner çalışmalara çok ihtiyaç var. Sadece hukukçu perspektifiyle hukukun sorunlarının çözülemeyeceğinin altını çizmek istiyorum. Bakın demokrasi bile artık çoğulcu olmalı diyoruz, deminden beri toplumsal değişmeyi anlatırken kendi formasyonum çerçevesinden, bunun için anlattım. Artık her şey çoğulculuk üzerinden işliyor, tek başına tek bir disiplinle bunu yapmak, başarmak olanağı kalmadı, interdisipliner çalışmalara ihtiyaç var. İkincisi ampirik çalışmalara ihtiyaç var. Biz bu çalışmayı yaparken o benim dikkatimi çekmişti, herkes kendi tarafından bakıyor yani ben ampirik çalışmalarla çok haşır neşir olduğum için bu hukuk eğitiminin sorunları konusunda çok fazla kaynak var, çok insan kafa yormuş. Gerçekten hiçbir şeyi biz keşfetmedik yani orta yerde duran bir konuydu bu. Bizi bu dönemde bu çalışmalarla ilgili tetikleyen konuların başında Bolonya sürecinin başlamış olması geliyordu. Bir mecburiyet hissettirildi bize, denildi ki Bolonya süreci başlıyor, siz de buna uyacaksınız, programınızı da böyle yapacaksınız, o Avrupa bütünleşmesi içerisinde yerinizi ancak böyle alabilirsiniz. 3+2'yi de hedefleyen, siz biraz önce bahsettiniz ona da geleceğim, ampirik çalışmalar önemli. Ben buraya gelirken, sayın dekanımdan aferin almak için gene anlatayım, çok iyi bir konuşma yapmak niyetiyle geldim, başaramadım, çok zaman sıkıntım vardı, bir sürü şeyi biriktirdim, yazmaya başladım ve bu arada da bu verileri karşılaştırabileceğim acaba başka ampirik çalışmalar da var mı diye düşündüm. İngiltere'den doktora almış Zaffer Cirhinlioğlu diye avukatlık mesleği üzerine yapılmış bir çalışması var, siz de ilgilisiniz bu konularla. Onu bulabildim, bazı veriler de gerçekten karşılaştırılabilir. Tahmin ediyorum o çalışmayı yanlış kalmadıysa aklımda 92'de yapmış, biz bunu 2008'de yaptık. Bir takım verileri izleme olanağı var, bundan sonra yapılacakları da yine, yani bu ampirik çalışmaları da yapmak konuya çok büyük bir katkı sağlayacaktır çünkü fotoğrafı çekiyorsunuz, öğretim üyelerinin bütün hepsinin düşüncelerini, 320 kadar öğretim üyesiyle görüşmüşüz biz o dönem, bunların istatistiksel sonuçları var, görüşlerini tasnif etmişiz. O bakımdan önemli gördüğüm ikinci şey de bu, ampirik çalışmalar. Diğerlerini söyledim. Sosyal ve siyasal gücün adil dağılımının temel asli araçları olarak görmek gerekir demokrasiyi ve hukuku diyorum. Burada tamamen Nihat hoca'nın anlattığı şey yani saygınlık, kimse kimseye ay seni sayıyorum değil, saygınlık kazanılan "achievement" bir şeydir. Statüyü ikiye ayırırız, doğuştan gelen statü, bir de edinilmiş, kazanılmış statü. Amerikan değerleri için mesela kazanılmış statü çok değerlidir,

artık günümüzde bence de öyledir. Anneniz babanız çok parlak biri olabilir, çok soylu boylu bir aileden geliyor olabilirsiniz ama “sowhat” siz ne yaptınız derler insana. Günümüzün değerleri içinde, çağdaş değerleri içinde kazanılmış başarı önemlidir. Bu bakımdan burada da yine, bunun altını çizmek istiyorum, bir başka konu benim çok böyle ağdalı başladığım yazımda şuna değinmek istiyordum yani bu işin bir sosyal psikolojik boyutu var hukukçu eğitiminin, bir sosyolojik boyutu var, böyle sıralıyordum. Bu boyutlar içinde şunu da çok gözlemişimdir, çok fazla hukukçuyu izleme olanağım oldu, Türkiye’nin meselelerinde gene sosyolojik perspektiften okuduğum için bunun bir dikey hareketliliğe imkân veren bir yönü var hukukçu olmanın. Çok saygın bir meslek, kafadan, “achievement” değil, siz kapağı hukuka attıysanız bir kere çok saygın, uluslararası saygınlığı olan bir mesleğin etiketini cebinize koymuşsunuz demektir, bitirdiğinizde de cebinizin düğmesini iliklersiniz, artık o sizindir. Şimdi bu, bu kadar artık ucuz olmaktan çıktı yani onun için “achievement” dediğimiz iyi şey yapıyorsanız saygı görüyorsunuz, iyi şey yapmıyorsanız sizi meslektaşlarınız da sorguluyor, sizden hukuk ve adalet bekleyen insanlar da sorguluyor, herkes sorguluyor. Ve kalitenin yarıştığı bir ortamda o şekilde sürdürebilmek olanağı da kalmıyor. Bu bakımdan böyle bir yönüne de dikkat ettim. İyi bir şey bu, sınıflar arası geçişkenliğe imkân vermesi bu mesleğin, demokratik yapıların da buna açık olması, açık toplum bu bakımdan iyi bir şey. Emeğinizle, başarınızla size çok iyi bir pozisyon alma olanağı var burada, onun da altını çizmek lazım.

Bir başka nokta sınav kâğıtlarıyla ilgili, birebir aynı düşünüyoruz bu sınav kâğıtlarının okunmasında yani çok özür dileyerek söylüyorum, ben hiç kimsenin iç işine bu kadar karışmam ama ilk defa ben bunu hukukçularda gördüm araştırma görevlisine sınav kâğıdı okutmak. Böyle bir şey benim geleneğimde yok, böyle bir şey olmamalı da diye düşünüyorum. Şimdi biz öğrenciyi ne kadar iyi yetiştirdiğimizi tartışıyoruz, bu konuda sıkıntımız var ve adına sorun diyoruz ve bizden 1 sene önce mezun olmuş araştırma görevlisi, burası yapıyor anlamında demiyorum, çok yaygın, Türkiye için konuşuyorum. Bir bakıyorsunuz asistanına okutuyor, 1000-1500 öğrencinin olduğu yerde belki de böyle olabiliyor. Öğrenci sayılarının makul olmasının önemine de bu vesileyle değinmek istiyorum. Ben kendi adıma 2 deneyim yaşadım, burada 200’den az öğrencim olmuyordu, gittim orada 14-15 öğrenci, bu kadar olabilir, ne kadar şanlısınız diyordum ilk başta vakıf üniversitelerine biraz tepeden bakıyorduk biz. Annesinin babasının parası olup da buraya kapağı atmış çocuklar diye bakıyordum, sonra gördüm ki 14-15 öğrenciyle eğitim yapmak çok özel bir şey. Hakikaten başarılı oluyorsunuz, kimin neyi ne kadar yapabileceğini biliyorsunuz. Bu öğrenci sayısı ile sınav kâğıtlarının nasıl okunacağı konusuyla ilgili, ben şeyi biliyorum, LSE’yi, London School of Economics’de nasıl okunduğunu biliyorum sınav kâğıtlarının. Kapatılıyor, burada da aynı model önerildi, başka üniversitelere kapalı

isimle gidiyor, sizin yaptığınız sınavı başka üniversitedeki hocalar okuyor. Böyle yollar kalite güvencesi getirir, yani kayırmacılık, liyakatin zarar görmesinin önünü alırsınız. Böyle yöntemleri gözü kara yapmak lazım. Herkes de hizaya gelip iyi olmak durumunda kalır o zaman diye düşünüyorum.

Hukuk fakültelerinin sayısındaki artışa hakikaten hepimiz değindik, ben de bir kelime söyleyeyim. Biz bu çalışmaya başladığımızda 26 hukuk fakültesi vardı, gayet samimiydik dekanlar kendi aramızda, arada bir de bir araya geliyorduk 26 kişi, hepimiz birbirimizi neredeyse ailece tanıyor gibiydik. Bir baktık proje bittiğinde 51 olmuş sayı, 2 sene içinde. Bugün de kesin bir rakam olarak Faruk Turhan Hocanın verdiği rakam 70, yani çok korkunç bir artış. Hepimiz biliyoruz ki, hiçbir altyapı yani insan unsuru bu kadar sürede bu kadar hızlı büyüyen yapılara yetmez, bunu da bilmekte fayda var. Şimdi yüzeysel baktığımızda bu bir demokratik talep bu sayının artışı, durup dururken insanlar fakülte açmıyor ama beni asıl kaygılandıran politik popülizmin konusu olması. Benim yörem, ben bir yerin milletvekiliyim, benim memleketimde nasıl hukuk fakültesi olmaz, bir tane de buraya açalım, bir tane de oraya açalım, iyi de yani bunları nasıl dolduracaksınız konusu ciddi bir problem olarak sonradan akademisyenlerin meselesi haline geliyor politikacıların bol kepeçeden dağıttığı düşünmeden planlı plansız ölçüsüz dağıtıkları şey. Böyle bir sıkıntıyı da dikkatli karşılamak lazım...

Bir de mesleki tedbirler önemli, baroların rolünü çok önemli görüyorum. Sadece mezun etmek yetmez, onunla da ilgili çok şey söylendi, biraz önce Avusturya örneği de bu bakımdan iyiydi. Liyakate ihtiyacımız var, ben son sözü böyle bitirirsem herhalde iyi olacak, çok uzattım ama bir iki notum daha kalmış içimde kalmasın müsaade ederseniz. Mesela bu kıta Avrupa'sıyla ABD anlayışı arasında da bir fark var. Şimdi Amerikan karşıtı olmamış bizim kuşaktan az insan vardır, biz onun emperyalist durumuna büyük tepkilerle var olmuş bir kuşağız. Ondan sonra da gidip böyle yelkenlerimiz düşer, sistemlerine hayran olur, ya bu ne güzel sistem bak ne kadar iyi diye yani ikisinin de bir ortası var tabii, ikisi de aşırı bence ama bu konuda Amerikan sistemi bana önemli geliyor. Ben 1 ay kadar iki sefer galiba gittim, Georgetown Üniversitesi Street Law kliniğinin davetiyle gittim, bu projeyle ilgili olarak gittim ve emin olun tam sıkı bir öğrenci gibi de çok sıkı yapılandırılmış bir programla derslerini izledim. 3 kliniği takip ettim, bir tanesi "Street Law" du, biri "Domestic Violence" dı, bir tanesi de tam adını şu anda hatırlayamıyorum senatoya yasa taslakları hazırlayan, senatoyla işbirliği yapıp oraya yasa taslakları hazırlayan bir departmandı, böyle bir klinikti, bunları izledim. Şimdi drama, filmle ilgili o kadar zengindi ki hakikaten kongre, o filmle ilgili arkadaşımız sunarken bunu da aklımdan geçirdim yani drama haline getirmek hukuk meselelerini daha öğrenilir kılar mı? Neticede bizim derdimiz de hukuk klinikleri, probleme dayalı Hakan Pekcan tez hocamı-

zın da çok desteğini aldık, onun uyguladığı aktif eğitim yöntemleri. Bütün bunlar bir arayış, artık takdir yöntemiyle hikmeti kendinden menkul hocalar, ben o dönemi arıyorum da aslında, diyorum ne kadar da güvenliymişiz, hiç not almadan, elimde not olmadan sınıfa girip de böyle ahkâm keserek ders anlatmaktan müthiş bir haz duyuyordum, hava atıyordum resmen yani işte böyle hoca olunur. Böyle bir şey yok, şimdi slaytlarımı hazırlıyorum, kontrol ediyorum, doğru anlatayım, zamanı iyi kullanayım diyorum. Şimdi farklı bir format içinden gidiyoruz, artık öyle hikmeti kendinden menkul, sorgulanmayan öğretim üyesi modeli tarihe karıştı. Sorguluyor öğrenci, iyi de yapıyor, biz de iyisini vermeye çalışıyoruz. Bu da son bir mesleki deneyim benim açımdan. Bunun benzerini Amerikalılar yapıyor, filmle değil tamamen dramayla yapıyorlar. Gene bu mesela şehrin sosyal sorun olan işte zencilerin falan olduğu bölgeleriyle işbirliği yapıyor Georgetown Üniversitesi. Oraya sizin de bahsettiğiniz hukuk bilinci aşılacak üzere bir supervisor atıyorlar üniversiteden, o supervisor doktora öğrencilerinden biriyle gidiyor, 2-3 kişilik bir ekiple, ben de birisine katıldım, sorunlu bir bölgede temel hukuk bilgilerini veriyorlar ve bunu dramayla yapıyorlar. Ne kadar çocuksu buluyorsunuz, komik geliyor ama gene bildirilerden birinin başlığında vicdan değiştirilir mi gibi bir şey vardı, izleyenler bilir, benim izleme şansım olmadı. Mesela vicdan değiştirilir mi bilmiyorum ama bir farkındalık yaratmak yani hem kendinize saygınıza, özsaygınıza, hem insanlara yani hukukun bir vicdan meselesi olduğu orada öğretiliyor. Hakları da aynı şekilde drama edilerek öğretiliyor, ben önce çok güldüm yani bu projede adı geçen şu an New York barosunda olan bir avukat arkadaşına, o da katılmıştı, ya ne kadar çocuksu bu Amerikalılar dedim. Ciddi ciddi kalkıyorlar, orada bir tiyatro oynanıyor, orada hukuki bir mesele, nedir işte bir kızla bir oğlan çıkıyor rol üstleniyorlar, biri A oluyor, biri B oluyor, ilişkileri oluyor, hamile kalıyor, doktora gidiyor, doktor yanlış karar veriyor, sakat oluyor gibi böyle iç içe iç içe geçmiş hukuk sahası. Ondan sonra bunları oturuyorlar doktorun hatasını onu bunu tartışıyorlar, taklit mahkemeler kuruyorlar bir de bunun dışında, bunları yapıyorlar ve yarışmalar da düzenliyorlar, böyle bir şey.

Evet, benim anlatacaklarım bu kadar derken son, gerçekten bu sefer son. Şimdi kimin ne anlattığı belli değil dedi son konuşmalardan biri olduğu için hepsi, bir de benimle çok paralel olduğu için aklımda kaldı Nihat'ın, kim ne anlatıyor bu 70 üniversitede ceza hukuku, bilmiyoruz dedi. Benim yaşadığım bir olayı anlatayım, vakıf üniversitesine avdet ettiğimde hazır bir program buldum. Şimdi hiç o güne kadar oraya bir şey olmamış, yani o alanda çalışan kimse değil. Hukuk fakültesiyle uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi bölümünün hani kumaş alıp da elbise diktirirken artanlardan bir şey yapılır ya, öyle bir kamu yönetimi bölümü açılmış ve sahibi yok. O alanlarda çalışan biri zamanla gelişir demişler, bir de program yapmışlar. Programın başında da başka alanlardan birileri var, genç bir yardımcı doçent var,

yani ne yapsınlar görev vermişler, o da oturmuş mesela idare hukuku, burası kamu yönetimi bölümü ya, iki dönem olursa bu çok iyi olur diye düşünüp o kadar bol miktarda hukuk dersleri, kamu yönetimi dersleri koymuş ki... Bu böyle olmuyor tabii, ne kadar gerekiyorsa o kadar koyacaksın. Dersin hocası bana şunu sordu, bu dedi iki dönem burada, ben idare hukukçusuyum, benim anlatacaklarım ilk dönem bitti hocam dedi gayet samimiyetle. İkinci dönem dedi, bilgi edinme kanunu yeni, acaba onu anlatsam olur mu öğrencilere ne dersin, e anlat dedim bomboş gelip gitmektense iyidir. Sonradan programı yeniledik yani şu anda yeni bir programımız var.

Başka bir şey yok, soracaklarınız varsa, çok teşekkür ediyorum sabrınız için.

İKİNCİ GÜN

8 Kasım 2013

BİRİNCİ OTURUM

Konferans Salonu

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Osman İSFEN

Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Tebliğ Sunanlar

Alman Hukuk Eğitim Sistemi

Prof. Dr. Osman İSFEN

Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

**Türkiye’de Lisans Düzeyindeki Hukuk Eğitimi ve
Amerika Birleşik Devletleri İle Karşılaştırma**

Prof. Dr. Huriye KUBİLAY

*İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı
Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Başkanı*

ABD Hukuk Eğitiminden Türkiye İçin İzdüşümler

Doç. Dr. Murat YANIK

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

SUNUCU

İlk Oturumumuzu başlatmak üzere Oturum Başkanımızı ve konuşmacılarımızı yerlerine davet ediyoruz.

Oturum Başkanı; Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi Profesör Doktor Sayın Osman İsfen. İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Profesör Doktor Sayın Huriye Kubilay. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doçent Doktor Sayın Murak Yanık. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doçent Doktor Sayın Hüseyin Özcan.

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Evet, çok teşekkür ediyorum.

Öncelikle tabii ki genel anlamda Muharrem Hocamıza teşekkür ederekten başlamak hepimizin bir boyun borcu bence; Türk Hukukunda ciddi manada eksikliğini her defasında hissettiğimiz ama böyle bir Kongre çerçevesinde ele almanın ilk defa belki mümkün hale geldiği bu ortamda bizleri bir araya getirdiği için kendisine teşekkür borçluyuz. Böylesine bir borçluluğa bu meyanda, bu topluluğa, bu çerçevede dikkat çektiği için de “cesur bir adam” olduğunu düşünüyorum. Ama daha da cesur bir karar olaraktan beni bugün burada Oturum Başkanlığı için öngörmüş, bu kadar değerli hocalarımız varken bize Oturum Başkanlığı yapmak aslında tamamıyla uzak olması gereken bir durumdu ama vazife verildiği için de vazifeden kaçacağımız yoktur. Değerli hocalarım, bilhassa Huriye Hocam bizlere çok çok daha bundan layıktır, aslında buraya oturması gereken de kendisidir.

Türk hukuku ile ben Almanya’daki sistemi, Almanya ve Türkiye bağ-

lantılı araştırmalar neticesinde göze çarpan bir unsura daha vakıf olduğumu düşündüğüm için belirtmem gerekir. Türkiye'deki hukuk çalışmaları, hangi alanda olursa olsun, özel hukuk olsun, ceza hukuku olsun, diğer alanlarda da olsun Almanya'dakine nispeten çok daha fazla kıyas üzerinden devam eder yani Türkiye'deki hukuk bilimcileri, daha çok diğer alanlarda neler vardır, neler yoktur daha çok araştırırlar. Almanlar bu kadar kıyasa yatkın olan bir ekol olarak kendilerini görmezler. Dolayısıyla hukuk eğitimi alanında da bu kıyasın yapılmasında hakikaten, büyük fayda olduğunu düşünüyorum ve bu meyanda bizler de bu Oturumumuzda Almanya'da ve Amerika Birleşik Devletleri örneğinde hukuk eğitiminde kıyasen neleri kendimize, Türk Hukuk sistemine faydalanma babından örnek alabiliriz ama hangi noktalarda da Türk sistemi halihazırda iyi bir sistemdir, Almanya'dan veya Amerika'daki örneklerinden belki de uzak kalınmasında tercih edilecek unsurlar nelerdir, bunları hep birlikte ortaya koyacağız.

Tebliğlerimizin süresini 20'şer dakika olarak belirledik. Şimdi şöyle bir şey vardı, bir Alman meslektaşım anlattı. İngilizler ve İtalyanlar beraber bir konferansa katılmışlar, oturum başkanı diyor tabii ki, "20 dakikanız vardır" diyerekten, sonra İtalyan konuşmaya başlıyor, daha bir girişi 15 dakika sürüyor, ana bölümü 25-30 dakika... Oturum başkanı terliyor tabii ki ama bir şey de diyemiyor. Alman'a sıra geliyor, Alman, hakikaten, 20 dakikada bitiriyor, teslim ediyor. İspanyol'a sıra geldiğin zaman oturum başkanı şöyle diyor, "20 dakikanız var ama Alman 20 dakikası!" Alman 20 dakikasından kasıt hakikaten, 19 dakika 59 saniye sonra gelen zaman dilimi. Dolayısıyla buna da riayet etmeye çalışacağız. Öncelikle buna riayet edilip edilemediğini kendimde test edeceğim.

ALMAN HUKUK EĞİTİM SİSTEMİ

Prof. Dr. Osman İSFEN

Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Benim ilk olarak sizlerle paylaşmak istediğim tebliğimin konusu olarak Alman hukuk sistemindeki Alman hukuk eğitiminin sistemini sizlerle kısaca özet olarak paylaşmak istiyorum.

Öncelikle hukuk eğitim sistemine girmeden önce belki Almanya'nın "hukukçu piyasasına" bakmak gerekirse; Almanya'da kaç hukukçu var, Almanya'da hukuk eğitime başlayanların sayısı kaçtır isterseniz buradan birkaç bilgi size vermek istiyorum. Tam olarak güncel bilgiler olmasa bile benim ulaşabildiğim en güncel bilgiler, 2008 senesinin verileri ve 2008 senesinde Almanya'da takriben tabii ki, her zaman takribi rakamlar; 235.000 hukukçunun faal olduğu kayıtlara geçmiş. Bunlardan 35.000'i devlet bürokrasisinde, 25.000'i hâkim veya savcı olarak, 25.000'i özel şirketlerde ve 150.000'den fazlası ki, bu rakam bu senelerde 160.000, 170.000'i geçti avukat olarak çalışıyorlar. Almanya'daki hukuk sistemi, hukuk piyasası, hukukçuların dağılımı bu şekilde.

Peki, Almanya'daki hukuk eğitimi gören öğrencilerin sayısı kaçtır diye sorduğumuzda; yine, tam güncel olmasa da 2011 senesinde Almanya'da hukuk eğitimi gören öğrencilerin sayısı olarak da 99.000 rakamı belirtilmektedir. Almanya'nın nüfusu bildiğiniz üzere 82.000.000, 83.000.000 civarındadır. Yine, 2011 itibarıyla Alman üniversitelerinde okuyan tüm öğrencilerin sayısı, 2.400.000. Yani 2.400.000'dan 99.000'i, 100.000'i hukuk eğitime devam etmektedir. 2008, 2009 senesindeki eğitim dönemine hukuk eğitimi olarak başlayan öğrencilerin sayısı ise 19.000'dir yani 2008-2009'da hukuk eğitimi-

ne 1.sınıftan başlayan öğrencilerin sayısı 19.000'dir.

Almanya'daki hukuk eğitimi neye dayanıyor? Almanya'daki hukuk eğitiminin temelinde ne yatmaktadır? Öncelikle amaç nedir hukuk eğitiminde, onu sizlerle kısaca paylaştıktan sonra hukuk eğitiminin basamaklarını kısaca anlatmaya çalışacağım.

Almanya'da hukuk eğitimi, Türkiye'dekine benzer şekilde iki bölümden oluşmaktadır, birincisi üniversite bölümü, ikincisi staj bölümü. Ve hızlı bir şekilde bu eğitimi tamamlayanların yine de 8 veya 9 sene yani okula başlayıp hukukçu sıfatını kazanıp hakim, savcı, avukat olarkten çalışabilecek kıvama gelinceye kadar geçen süre, en azında bir 8 sene veya 9 senedir çok rahat olarkten. Bu 8 veya 9 sene içerisinde başarılı ile biten eğitimi neticesinde ki, 2 tane devlet eğitimi verdikten sonra o hukukçu, Almanların "folyahof" veya ... demiş oldukları hukukçu sıfatını kazanmaktadır. Hukukçu sıfatını kazandıktan sonra o kişi için tüm hukuk meslekleri kendine açıktır yani özellikle yenden bir hakimlik sınavına girmesi, şu, bu, böyle bir şey yoktur. Bu, hukukçu sıfatını kazandıktan sonra yapmış olduğu müracaatlar neticesinde hâkim de olabilir, savcı da olabilir, avukat olarak Baroya kaydını da yaptırabilir, diğer bürokrasi alanlarında da çalışabilir.

Kanunda, Almanya'da hukuk eğitim sistemi dediğim zaman şunu da dikkat etmemiz gerekir. Almanya, bildiğimiz üzere bir federal ülke olduğu için bir hukuk eğitimi sistemi diye bir şey yoktur şu bakımdan, Almanya'da 16 eyalet vardır ve eyalet eğitim noktasında, eyaletlerin özerkliği söz konusu olduğu için sadece böyle, "çerçeve kanun" mahiyetinde federal bir kanun mevcuttur, onun özelliklerini, detayları daha çok eyalet kanunlarında düzenlenmiştir.

Almanya'daki, o da enteresandır ki, biraz sonra bu sorumuzun da cevabı olacaktır, hukuk eğitiminin amacı nedir, hukuk eğitimi nerede sonuçlanır, bir hukuk fakültesinde stajını bitiren kimseye Alman kanunu, Alman mevzuatı hangi gözle bakar diye sorduğumuzda, öncelikle onun cevabını verelim. Almanya'daki hukuk eğitiminin düzenlendiği kanun, işte, hukuk eğitimi kanunu falan değildir, Almanya'da hukuk eğitiminin federal kanunda çerçevesinin çizildiği kanun, hâkimlik kanunudur. Alman Hâkimlik Kanununun ilk başlığında yer alan maddelerde hukuk eğitimi ile alakalı temel düzenlemelere yer verilmiştir ve buna tekabül eder şekilde, Kanunda da geçtiği üzere hukuk eğitimini bitiren kişiler, hâkimlik yapmaya yetkin hale gelmiştir. Kanunda bu, şu şekilde belirtilmiştir; ...yani hâkimlik yapmaya "yetkindir" sıfatı o kimseye verilmektedir. Buradan da anlaşılıyor ki, Almanya'da hukuk eğitiminin amacı, daha doğrusu eğitim neticesinde oluşturmak istediği hukukçu ideali bir hâkimdir. Bu, tabii ki tarihsel olarkten anlatılabilecek olan bir şeydir, Almanya'daki bakış açısı olaylara bir hâkimin, nötr, üçüncü bir kişi, hukuka tarafsız olarak yaklaşabilecek ve daha üst bir bakış açısına sahip olan bir tipi yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Ama tabii ki, hâkim olanların sayısı, biraz önce

gördük; 235.000 kişinin içerisinde 25.000 yani %10'dan fazla hâkim veya savcı olarak vazife yapıyorlar, görev yapıyorlar. Dolayısıyla günlük hayat-taki ihtiyaçları karşılama noktasında hâkimlik ideali oldukça uzak bir ideal olarak gözüküyor. Bundan dolayı da Almanya, bundan 10-15 sene öncesinde yapılan değişikliklerle avukatlık ile alakalı yani “hukuk danışmanlığı” yani üst kavram olarak, hukuk danışmanlığı çerçevesinde gerekli olan yetenekle-rinde kazandırılması noktasında hukuk eğitime kapsamlı bir şekilde ilaveler yapılmıştır. Örneğin bir yabancı hukuk dili öğrenilmesi, onun için bir sınava girilip, bir vize alınması şart koşulmuştur. Avukatlıkta işte, “arabuluculuk” konusunda, “konuşma sanatı” noktasında, diğer alanlarda bilhassa da avukat-ların ihtiyacı olduğu hissedilen alanlarda ilave şartlar getirilmiştir. Bu noktalar da bu imtihanlara girip bunlardan vize alma mecburiyeti öngörülmüştür.

Dediğimiz gibi Almanya’da bir federal kanun, bir çerçeve kanun olduğu için ve her eyalette birbirinden farklı düzenler olabileceği için ben temel ola-raktan kendi Üniversitemin bulunduğu Kuzey Ren Vestfalya Eyaletinden yola çıkarak oradaki tüzükler, oradaki eyalet kanunları çerçevesindeki hukuk eğitimini kısaca basamak olarak size anlatmak istiyorum. Dediğim gibi bu Bavyera’da farklı olabilir, bu Hessen’de farklı olabilir ama temel olarak hatlarını çizdiğimizde tüzüğü farklı olsa bile genel bir potadan yola çıkabiliriz.

Almanya’daki hukuk eğitiminin üniversite ayağında öncelikle 2 seneye yakın bir temel eğitim öngörülmektedir. 2 senelik temel eğitimin amacı işte, Medeni Hukuk, Özel Hukuk, Ceza Hukuku, Anayasa Hukuku gibi alanlarda gerekli, her hukukçunun ihtiyacı olduğu bilgilerin aktarılmasıdır. Bu meyanda öğrenciler her dönem sonunda imtihanlarına girip vizelerini almak üzere gayret göstermektedir ve Almanya’da son yapılan değişikliklerle, son derken bu, 10, 15 sene öncesine dayanan değişiklikler çerçevesinde “ara sınıfı” mef-humu öngörülmüştür. Bu ara sınav, temel eğitimin sonunda her öğrencinin girip başarması gereken bir sınavdır ama tabii, bu “sınav” kelimesi biraz daha dediğimiz gibi eyaletlere göre farklılıklar arz edebilmektedir. Mesela, bizim Bochum Üniversitende “sınav” denilen bir mefhum olmuyor, orada, 2 sene içerisinde alınan vizelerdeki puanlara göre, belirli bir puanı tutturduğunuz za-man o ara sınavı da geçmiş sayılıyorsunuz. Ama bazı eyaletler var ki, ciddi manada, bildiğimiz 2 saat, 3 saatlik sınavlar yapılıyor ve bu sınavlardan da geçilmesi şart koşuluyor ve tekrarlanması ilelebet mümkün değil, bir veya iki tekrar hakkınız bulunuyor. Eğer o ara sınavı geçemediğiniz zaman artık daha oradan hukuk eğitimi hayatınız sona ermiş oluyor. Bununla güdülen amaç ta-bii ki, mümkün mertebe yerine göre 8, 9, 10 sene hukuk eğitime devam eden kişilerin olduğu görüldüğü için kişilere mümkün mertebe hukuk eğitimi cid-diye alıyorsa alıyor, kabiliyeti varsa var yoksa ara sınavdan sonra hayatının çok büyük, çok verimli bir süresini boşa harcamaması bakımından da kendisi-ne bu meyanda bir kendini sınama imkanı veriliyor ve tabii ki, üniversitelerin

öğrenci yükünün de yerine göre bu şekilde azaltılması öngörülmüş. Eğer bu ara sınavı başardığınız takdirde devam ettiğiniz bölüm, ağırlıklı alan bölümleri; bu alandaki dediğimiz gibi temel eğitimdeki Özel Hukuk, Ceza Hukuku, Anayasa Hukukunun yanında ilaveten 7-8 tane özel bölümü üniversite kendisine göre belirleyebiliyor, ceza hukuku ağırlık alanı olabilir, iş hukuku, sosyal hukuku, miras hukuku, aile hukuku, idare hukuku gibi bu alanlardan seçmiş olduğunuz derslere giriyorsunuz. Onlar da mecburi dersler ve bunlar da bu ağırlıklı alanda görmüş olduğunuz derslerden de netice olarak vermiş olduğunuz bir imtihan var, o imtihan neticesi de sonunda diplomanıza yansıyan notun belirli bir kısmını oluşturuyor.

Demek ki, temel eğitimden ve ağırlıklı alandan sonra öğrenciler ki, ağırlıklı alan burada da nispeten 1 sene civarında sürüyor, Almanya'daki öğrencileri görürsünüz, 3 sene, 3,5 sene sonra ciddi manada ilerlemişse artık devlet imtihanına hazırlığa başlar ve devlet imtihanına hazırlık en azından 1 sene, 1,5 sene sürer.

Türkiye'deki ile farklı olduğu üzere Almanya'daki sistem şöyledir; Almanya'da hukuk fakültesini bitirme noktasında, üniversite ayağını başarmış olma noktasında Türkiye'deki gibi her dönem sonunda alınan vizelerin, en son vizeyi de aldıktan sonra hukuk fakültesinin bitmesi diye bir şey söz konusu olmuyor. Almanya'da tüm hukuk eğitiminin neticesinde vermiş olduğunuz bir sınav söz konusu ki, bu da devlet sınavı, %70'lik bir oranda, bir de üniversitenin ağırlıklı alanı %30, biraz sonra daha detaylı değineceğiz. Yani Almanya'daki hukuk öğrencileri, bu 3-3.5 sene sonra harıl harıl devlet imtihanlarına hazırlanırlar ve devlet imtihanların da şöyledir; aslında 2000 senesine kadar ki sistemde, bütün fakültelerin üniversiteyi bitiriş imtihanları hakikaten, 4-5 senelik eğitim neticesinde vermiş olduğunuz yazılılar, ev ödevi ve sözlüden oluşan nottan ibaretti. İşte, üniversitelerin özerkliğini, üniversitelerin imtihanlardaki daha konumunu ağırlıklı hale getirmek üzere 2000 senesinde bir değişikliğe gidildi ve şöyle dendi; %70'lik bölümü yine bu merkezi devlet sınavı olsun, %30'luk bölümü de üniversitenin kendi çerçevesinde hazırlamış olduğu, ağırlıklı alanda yapmış olduğu imtihanlardan oluşsun şeklinde. Ama uygulamada şöyle bir şey ortaya çıktı; üniversitenin yapmış olduğu imtihanlara dışarı o notu değerlendirme konumunda olanlar çok fazla rağbet etmiyorlar, mesela, işverenler önüne bir diploma geldiği zaman o notu ikiye ayırıyorlar, bakıyorlar, %70'lük devlet sınavı oranı nedir, onu esas alıyorlar, %30'luk üniversiteninkini çok fazla değere almıyorlar. Nedendir? Çünkü muhtemelen üniversitedeki ağırlıklı alan eğitiminde verilen notlar biraz daha mülayimdir, biraz daha yumuşaktır.

Not konusunu da ifade etmek gerekirse burada; Almanya'daki not sistemi çok katıdır hukuk eğitimi alanındaki not sistemi çok katı bir sistemdir. Bu, daha çok tarihe dayanan, biraz önceki tebliğde de duyduğumuz üzere,

hukukçuların kendilerinin biraz böyle elit hissedişinden yani hukuku bitiren bir kimse ciddi manada bir performans sergilemiş olması lazım artı, herkes iyi bir hukukçu olamaz, iyi bir hukukçu artık zirvede olan bir kimsedir düşüncesiyle. Şöyle bir şey söyleyebiliriz; Almanya'daki bitirme notları 0'dan 18'e kadardır, 0 puandan 18'e kadar, 18, artık mükemmel bir nottur ki, ulaşan kimse hemen hemen yoktur. Birinci devlet imtihanına giren kişilerin %80-%85'nin almış olduğu notlar 9 ve aşağısıdır, hatta 9 bile değil, 9'un aşağısıdır. Yani 9 ve daha yüksekinde not sahibi olan kişinin oranı %15 civarındadır ve bu kişiler artık takdirle, derece ile bitirmiş sayılırlar. 13 puan, 14 puanı alanlar %1-%2, o bile yani yerine göre ulaşamıyor. Çok eliter bir not anlayışı var. Şahsi olarak ben karşıyım çünkü tamam, her şeyi böyle alıp, götürüp bol keseden atmayalım ama Almanya'daki sistemde hakikaten, öğrencinin göstermiş olduğu gayret, harcamış olduğu mesai her zaman nota yansımıyor. Çocuklar geliyor, ciddi manada yüksek notları var, ilk aldığı notlar 18 üzerinden 4 oluyor, 5 oluyor, bayağı bir şoka giriyorlar. Dolayısıyla diyor "acaba yanlış mı seçtim?" ilk dönemlerde hukuk eğitimi bırakanların sayısı ciddi oranlara ulaşabiliyor. Ve aynı şekilde devlet sınavlarında başarısızlık oranı da Almanya'da gayet yüksek, yerine göre bizim üniversitede zaman zaman %30-%40'a yakın başarısızlık oranı olduğunu görmekteyiz.

Eğitim sisteminden ziyade, tabii ki buradaki sınav sistemini de göz önünde bulundurmamız gerekiyor. Almanya'daki ağırlıklı alandaki sınavlar şöyledir; bir 5 saatlik bir imtihan yazarsınız ve yerine göre de bir ev ödevi yaptığınız zaman bu iki nattan oluşan ortalama not, sizin ağırlıklı alan notunuzdur. Bu nispeten kolaydır dolayısıyla işverenler de bu nota çok rağbet etmezler ama esas Alman hukuk eğitimi veya sınav sistemindeki ciddi zorluğu oluşturan nokta, devlet sınavıdır. Devlet sınavı, eyaletlerin çerçevesinde düzenlenen sınav olarak görmek gerekir, merkezi olarak bütün fakültelere dağıtılan imtihan kağıtlarının çözülmesi yoluyla yapılır ve burada benim Eyaletim olan Bochum Üniversitesinin olduğu Eyaletinde 6 sınav yazılmaktadır, 5 saat süren 6 tane sınav yazılmaktadır, yazılı sınav söz konusudur. Burada üç tane özel hukuk alanından, iki kamu hukuku alanında ve bir tane de ceza hukuku alanında imtihan yapılmaktadır. 5 saat süren bir süreç, kendim de yaşadığım için çok ciddi öğrencileri stres altına sokan bir dönemdir. Düşünün, daha üniversiteye başladığınız ilk günde dinlemiş olduğunuz dersten bile gelebilecek olan mevzular söz konusudur yani çok, her şeyi, bütün öğrendiklerinizi o 6 gün içerisinde bulundurmanız gerekir ve dolayısıyla en zor ayaklarından birisi de bu devlet imtihanıdır.

Onun dışında eğer bu devlet imtihanı, yerine göre dediğimiz gibi değişmektedir, yerine göre 8 imtihan da olabilir, 4 imtihan da olabilir, eyaletten eyalete değişir ama 6 veya 8 imtihan buralarda yapılır. Ondan sonra bir sözlü vardır, sözlü de evvela bir tebliği söz konusudur, bir alanda bir kısa tebliğ

verirsiniz öğrenci olarak ondan sonra da sözlü imtihana girilir ve bu sözlü imtihan neticesinde ulaşmış olduğunuz nokta, sizin diploma notunuzu ve Türkiye’dekinden yine farklı olarak da Almanya’daki hukuk diplomalarında notunuz da yazar. Yani “şu not ile bitirmiştir” diyerekten ve işverenler açısından çok önemlidir. İşverenler sizin vermiş olduğunuz hâkimlik, savcılıkta o nattan yola çıkarak ya kadro bulursunuz veya bulamazsınız.

Birinci devlet imtihanını bu şekilde bitirdikten sonra ikinci devlet imtihanı ile biten “staj bölümü” başlar. Staj bölümünde de bir 3 aylık hukuk mahkemelerinde staj söz konusudur, 3 aylık savcılıkta veya ceza mahkemelerinde, 3 ay idari makamlarda veya idare mahkemesinde. 9 ay ki, bu 2000 senesinde yapılan değişikliklerle getirilen bir yenilik, 9 ay bir avukatın yanında staj yaparsınız ve 3 ay ihtiyari olarak seçebileceğiniz bir yerde staj yapmanız mümkündür.

Bundan sonra yine, birinci devlet imtihanına benzer şekilde bir devlet organizasyonu çerçevesinde ikinci devlet imtihanını yazarsınız ki, bu yerine göre birincine göre çok daha zor olduğu söyleniyor. Bu imtihanda da 8, kural olarak 8, 5’er saatlik 8 yazılı söz konusudur ki, yazan bilir, 2 hafta içerisinde artık 8. imtihanda, bende öyleydi en azından, nefret ediyorsunuz, yani artık bitsin, müthiş bir şey yani o imtihanları başaran bir kimse hakikaten, o staj seviyesini başarmış kimselerin yerine göre “ben hukuk bitirdim, ben kendimi bir şey hissediyorum” deseler bile en azından o imtihan stresinden başarı ile geçtikleri için küçük de olsa hakları, payları vardır. Tıptan sonra veya tıp ile beraber en zor alan olarak Almanya’da da hukuk eğitimi karşımıza çıkıyor.

Bundan sonra devam edilecek, stajdaki, ikinci devlet imtihanındaki başarılı yazılılardan sonra yine bir sözlü söz konusudur. Sözlüde de öncelikle size bir dosya verilir, dosyanın bir özeti olarak siz hem dosyayı özetlemek hem de dosyadaki olay nasıl çözülecektir şeklinde bir küçük tebliğiniz olur ve tebliğden sonra da aynı şekilde yine bir sözlü neticesinde ikinci devlet imtihanında almış olduğunuz not da kendisini bulmuş olur.

Dediğim gibi ondan sonra avukat olarak devam edersiniz, akademik hayatta mesela doktora birinci devlet imtihanından sonra herhangi bir yüksek lisans tezi yazmadan devam etme imkanınız vardır. “Doktora yeterlilik” diye bir şey Almanya’da mevcut değildir, Almanya’da hemen tez ile başlayabiliyorsunuz. Kendimden örnek vermem gerekirse; ben doktora tezimi 18 ayda bitirdim, böylesine yüksek derecede, hızlı bir şekilde ilerleyen bir süreç söz konusu. Akabinde işte ...dediğimiz doçentlik tezine benzer bir şekilde bir süreç, ondan profesörlüğe yükselme, diğer alanda.

Hukuk eğitimiyle alakalı çerçeve olarak anlatmak gerekirse bu şekilde düzenleyebiliriz. Ben çok kısa olarak geri kalan 1,5 dakikamda da şuna dikkat çekmek istiyorum, aslında hukuk eğitim sistemi ile belki çok alakası

yok sistem olaraktan ama olaylara bakış açısından. Biraz da Türkiye ile karşılaştırma fırsatı bulduğum için çünkü eşimde Dokuz Eylül mezunu olduğu için kendisiyle olayları değerlendirirken ciddi manada sürtüştüğümüz noktalar da oluyor. Şu şekilde; Almanya'daki hukuk eğitimi çerçevesinde olaylara bakış açısı her zaman için bir analitik bakış açısıdır. Misal vermek gerekirse; işte "A, B ile kavga etmiştir, B, A'ya küfür etmiştir, A da almıştır, tokat atmıştır, bu olayda meşru müdafaa var mıdır" şeklinde bir soru sorulduğu zaman, Türk öğrencilerimiz çoğunlukla başlangıçta olaya şu şekilde başlar "evet, vardır çünkü" şeklinde, ondan sonra da bir adım ötesi geliştirilmeye başlanır. Almanya'daki ise "evet veya hayır" kelimesini ilk başta yer alması, aslında sınavı başarısız şekilde bitirme emaresidir çünkü "evet veya hayır" diye başladığın zaman olay bitmiştir. Evet veya hayır diyerekten başlanmaz Alman ekolündeki anlayışa göre. Evet veya hayır kelimesi, araştırmanın sonunda yer alır. Şöyle denir "meşru müdafaa olabilmesi için şu, şu şartların olması lazım, saldırının olması lazım, saldırı şudur, bu olayda saldırı olmuştur, evet, saldırı vardır. Bu saldırının hukuka aykırı olması lazım, hukuka aykırılık şudur, bu olayda hukuka aykırı durum söz konusudur. Bunun halihazırda mevcut olması lazım, halihazır şudur, olay da şudur." Böyle, böyle yaparsanız, eğer meşru müdafaa'nın unsurlarının hepsi gerçeklemiş ise son olarak dersiniz ki, "evet, bu olayda meşru müdafaa vardır." Ben çok değerli hocalarımla bunları paylaştım, bunları Türk hukuk eğitimine de bence önemli olduğunu düşünüyorum. Yani bir "evet" diyorsunuz, ondan sonra gerekçelendirirken bakıyorsunuz ki aslında bu "evet" değil, düşünmediğim noktalar var, "hayır" da diyemiyorsunuz, yol arıyorsunuz, bulamıyorsunuz, zor olabiliyor. Ama hocalarımla bana cevabı şu oldu; "Hocam, çok haklısınız, doğru söylüyorsunuz ama bizde bu eğitim sistemini yerleştirebilmemiz için daha buna ilk eğitimden ve liseden başlamamız lazım. Bilhassa bu Türkiye'deki sınav sistemi, soru-cevap üstüne olan sınav sisteminden yola çıkıldığı zaman bunu bir şekilde tamamıyla analitik sisteme çevirme noktasında çok büyük zorluklar yaşarsınız, biz kendi sistemimizden devam ediyoruz" şeklinde. Verilen cevaplar oldu. Ama bence bu analitik sistemin, dediğim gibi yanlış anlaşılmasın, Almanlar her şeyi en iyisini, en güzelini yapıyorlar mahiyetinde söylemiyorum. Ama hakikaten, bir insanın evvela araştırıcı düşünce ile olaya yaklaşımı, ondan sonraki o düşünce neticesinde karar vermesi bence birçok alanda, sadece hukuk alanında değil toplumsal olaylara bakışta, bir konuşma, gerekçelendirme noktasında kendisin bir katma değer olduğunu düşünüyorum.

Beni sabırla dinlediğiniz için de teşekkür ediyorum.

Ve bundan sonra lisans düzeyindeki eğitim ile Amerika Birleşik Devletlerindeki eğitim seviyesini karşılaştırma noktasında Sayın Hocamız Huriye Kubilay'ı bize tebliğini sunması için davet ediyorum. Buyurun Hocam...

TÜRKİYE’DE LİSANS DÜZEYİNDEKİ HUKUK EĞİTİMİ VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İLE KARŞILAŞTIRMA*

Prof. Dr. Huriye KUBİLAY

*İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı
Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Başkanı*

A COMPARISON GRADUAL LEGAL EDUCATION BETWEEN TURKEY AND USA

Prof. Dr. Huriye Kubilay- John Malloy, BA

GİRİŞ

Ülkemizdeki hukuk eğitiminin iyileştirilmesi düşüncesi, günümüzde, gelişmiş ülkelerdeki güncel hukuk eğitiminin derinliğine incelenmesinin uygun olacağı görüşüne ulaşmamıza neden olmuştur. Bu nedenle, ülkemizdekine oranla oldukça farklı özellikleri bulunan Amerika Birleşik Devletleri’ndeki hukuk lisans eğitiminin karşılaştırma için ele alınması düşünülmüştür.

Bu çalışmada, esas olarak hukuk eğitiminin lisans düzeyi ele alınmakta olup, kapsamlı başka araştırmaları gerektiren ön lisans ve lisansüstü aşamalar üzerinde durulmamaktadır. Ülkemiz hukuk eğitiminde gelişme sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin 1982 Anayasası ile oluşturulan Anayasal bir kuruluş olan Yükseköğretim Kurumu (Anayasa, m.130-131), başka fakültelerden farklı olarak hukuk eğitimine özel bir önem vererek, 2010 ve 2011 yılında aldığı kararlarla bir hukuk fakültesinin ilk defa öğrenime başlayabilmesini temin amacıyla öğrenci kontenjanı verilebilmesi için ve öğrenime başlamış olan bir hukuk fakültesine her yıl

* Katılımcının isteği üzerine, kongrede sunulmuş olan bildirinin katılımcı tarafından metin haline getirilmiş şekli yayımlanmaktadır.

öğrenci kontenjanı verilebilmesi için -ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflar için ayrı ayrı olmak üzere- gerekli koşulları belirlemiş bulunmaktadır. Bologna sürecine uyum amacıyla sürdürülen çalışmalar da hukuk eğitiminin iyileştirilmesi için atılan adımlardan başlıcasını oluşturmaktadır. Eğitimin iyileştirilmesi amacıyla, “Probleme Dayalı Öğrenim” (PDÖ), bir başka deyişle “Aktif Eğitim”, Dokuz Eylül Üniversitesi’nde bir süre uygulanmış, ancak sonradan, öğretim üyesi sayısındaki yetersizlik, buna karşılık öğrenci sayısındaki artış gibi nedenlerle klâsik hukuk eğitimine dönmüştür. PDÖ sisteminin işleyişi ve sonuçları yönünden kısaca değerlendirilmesi de bu çalışma kapsamında yer almaktadır.

Hukuk lisans eğitimi almak isteyen öğrencilerin kişisel özelliklerinin, hukuk lisans eğitimine kabul koşullarının, lisans eğitim süresinin, hukuk lisans eğitimi programlarının, hukuk lisans eğitimini tamamlamanın mezunlar üzerindeki sonuçlarının Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri bakımından karşılaştırılarak değerlendirilmesi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Karşılaştırma sonunda elde edilen olumlu gelişmelerin ülkemiz gerçekleri gözönünde bulundurularak eğitim sistemimize ne şekilde yansıtılabileceğinin tartışılması, ülkemizdeki hukuk eğitiminin iyileştirilmesine önemli bir katkı sağlayabilecektir.

TÜRKİYE’DE LİSANS DÜZEYİNDEKİ HUKUK EĞİTİMİ

KARAYALÇIN’ın açıkça belirttiği üzere, Türkiye’de, lisans düzeyinde temel hukuk öğretimi yapılmakta; hukukun toplumdaki yerini, işlevlerini kavrayabilmek için temel bilgiler verilirken hukuk kurallarının olaylara uygulanması tekniği ve yöntemi de gösterilmektedir.

Türkiye’de Hukuk Lisans Eğitimi Veren Üniversiteler

Türkiye’de lisans düzeyinde hukuk eğitimi veren ilk hukuk fakültesi olan İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nin kuruluşunun Mekteb-i Hukuk-ı Sultaninin Da-rülfünûn-ı Sultani içinde eğitimine başladığı; 1874’ten başlatılmasının uygun olduğu öne sürülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk hukuk okulu, 5 Kasım 1925’de Ankara’da Mustafa Kemal Atatürk tarafından açılan “*Ankara Adliye Hukuk Mektebi*” olup, 1946 yılından itibaren Ankara Üniversitesi’ne bağlı bir hukuk fakültesi olarak hizmet vermeye başlamıştır.

Türkiye’nin üçüncü hukuk fakültesi, 1978 yılında İzmir’de kurulan Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi’dir. Üniversiteleri ve bağlı kuruluşlarını yeniden düzenleyen 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 20 Temmuz 1982 tarihinde yürürlüğe girmesi ile Ege Üniversitesi ikiye bölünmüş ve Hukuk Fakültesi yeni kurulan Dokuz Eylül Üniversitesi’ne bağlanmıştır. Böylece

Ege Üniversitesi yaklaşık yirmi yıllık bir uğraş sonunda sahip olduğu Hukuk Fakültesi'nden yoksun kalmıştır.

Türkiye'nin ilk vakıf üniversitesi 20 Ekim 1984'de kurulan Bilkent Üniversitesi, Ege Bölgesi'nde ve İzmir'de kurulan ilk vakıf üniversitesi; İzmir Ticaret Odası Eğitim ve Sağlık Vakfı tarafından kurulan ve 2001 yılında öğretime başlamış olan İzmir Ekonomi Üniversitesi'dir. Bakanlar Kurulu'nun 12.07.2010 tarihli ve 2010/723 sayılı kararı ile kurulan İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne Mayıs/2012'de öğretime başlama izni verilmiştir.

2013 yılı itibarıyla Türkiye'de, 103 devlet üniversitesinde 31 Hukuk Fakültesi, 62 vakıf üniversitesinde 44 Hukuk Fakültesi olmak üzere toplam 75 Hukuk Fakültesi Hukuk eğitimi vermektedir. Bu fakültelerde toplam 40.000 öğrencinin eğitim aldığı belirtilmektedir.

Bologna Süreci

Avrupa'da ar-ge alanını geliştirecek ve üniversiteler ile piyasa ilişkilerini güçlendirecek bir Avrupa Yüksek Öğrenim Alanı'nı gerçekleştirmek düşüncesine dayanan Bologna Süreci'nin temelleri 1998 yılında Fransa, İtalya, Almanya ve İngiltere Eğitim Bakanlarının Sorbonne'da gerçekleştirdikleri toplantı sonunda yayımlanan *Sorbonne Bildirisi* ile atılmış olup 1999'da, 29 Avrupa ülkesinin eğitim bakanlarının ortak bildirgesiyle (*Bologna Bildirisi*) resmi olarak duyurulan Bologna süreci, bilgi tabanlı, rekabetçi ve dinamik bir Avrupa ekonomisi yaratmak amacıyla 1997'de kabul edilen Lizbon Stratejisi doğrultusunda, eğitim alanında gerekli düzenlemeleri yapmak üzere hazırlanmıştır. Türkiye, 2001 yılında Bologna Süreci'ne dahil olmuştur.

Bologna Bildirisi'nde, Bologna Süreci'nin temel hedefleri ilan edilmiştir. Bunlar:

1. Kolay anlaşılır ve birbirleriyle karşılaştırılabilir yükseköğretim diploma ve/veya dereceleri oluşturmak (bu amaç doğrultusunda Diploma Eki uygulamasının geliştirilmesi),
2. Yükseköğretimde Lisans ve Yüksek Lisans olmak üzere iki aşamalı derece sistemine geçmek,
3. Avrupa Kredi Transfer Sistemini (*European Credit Transfer System, ECTS*) uygulamak,
4. Öğrencilerin ve öğretim görevlilerinin hareketliliğini sağlamak ve yaygınlaştırmak,
5. Yükseköğretimde kalite güvencesi sistemleri ağını oluşturmak ve yaygınlaştırmak,
6. Yükseköğretimde Avrupa boyutunu geliştirmektir.

19 Mayıs 2001’de Prag’da, Bologna Süreci’ne aşağıdaki üç hedef eklenmiştir:

7. Yaşam boyu öğrenimin teşvik edilmesi,

8. Öğrencilerin ve yükseköğretim kurumlarının sürece aktif katılımının sağlanması,

9. Avrupa Yükseköğretim Alanı’nın cazip hale getirilmesi.

2003’te Berlin’de toplanan 33 Avrupa ülkesinin Yükseköğretim Bakanları, Bologna Süreci’ne, “Avrupa Araştırma Alanı (*European Research Area, ERA*) ile Avrupa Yükseköğretim Alanı (*European Higher Education Area, EHEA*) arasında bir sinerji kurmak ve Doktora çalışmaları” konulu, 10’uncu hedefi eklemişler; ayrıca, üye ülkelerde sürece hız kazandırmak ve durum tespiti yapmak amacıyla, 2005 Bergen Konferansı’ndan önce gerçekleştirilmek üzere, aşağıda belirtilen üç öncelik alanını belirlemişlerdir:

- Yükseköğretimde (Lisans ve Yüksek Lisans olmak üzere) iki aşamalı derece yapısı,

- Yükseköğretim diploma ve/veya dereceleri ve öğrenim sürelerinin tanınması,

- Kalite güvencesi.

19-20 Mayıs 2005 tarihlerinde Norveç’in Bergen şehrinde dördüncüsü gerçekleşen Avrupa Eğitim Bakanları Konferansı’nda 2005-2007 yılları arasında gerçekleştirilmesi hedeflenen aşağıdaki dört öncelik alanı belirlenmiştir. Şöyle ki;

1. Avrupa Yükseköğretim Alanı ile Avrupa Araştırma Alanı arasında bir sinerji yaratmak,

2. Bologna Sürecinin Sosyal Boyutunu güçlendirmek,

3. Öğrenci ve Öğretim Görevlilerinin Hareketliliği,

4. Avrupa Yükseköğretim Alanının cazip hale getirilmesi ve Avrupa dışındaki ülkelerle işbirliğinin sağlanması ve güçlendirilmesi.

Toplantıda, ayrıca 2007 yılına kadar gerçekleştirilmesi beklenen ve aşağıda belirtilen dört ana konu hakkında üye ülkelerdeki uygulamaları ve gelişmeleri tespit etmek üzere, bir değerlendirme raporu (Stocktaking Report) hazırlanmasına karar verilmiştir:

1. Avrupa Kalite Güvencesi Birliği (*European Association of Quality Assurance, ENQA*) tarafından geliştirilen ve Avrupa Yükseköğretim Alanında yer alan yükseköğretim kurumlarına yönelik “Kalite Güvencesi Standartları ve Uygulama Prensipleri”nin üye ülkelerdeki uygulamaları,

2. Ulusal Yeterlikler Çerçevesi uygulamaları,
3. Doktora programları da dahil olmak üzere ortak yükseköğretim programları,
4. Yükseköğretimde esnek öğrenim yolları yaratmak.

Uluslararası şeffaflığı geliştirmek, elde edilmiş becerilerin ve bunları kanıtlayan belgelerin, hiçbir denklik ve tanıma niteliği taşımamakla birlikte akademik ve mesleki tanınmasını sağlamaya yönelik olarak, bir yükseköğretim diplomasına ek olarak verilmek üzere “*Diploma Eki (Diploma Supplement: DS)*” oluşturulmuştur.

“Ülkemiz tarafından 1 Aralık 2004’te imzalanan ve 1 Mart 2007 tarihinde yürürlüğe giren, 1997 tarihli ve tam adı “Avrupa Bölgesinde Yükseköğretimle İlgili Belgelerin Tanınmasına İlişkin Sözleşme” olan Lizbon Tanıma Sözleşmesi’nin IX.3 maddesi uyarınca, anlaşmaya taraf olan ülkeler, UNESCO-CEPES, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi işbirliği ile geliştirilen Diploma Eki’nin, anlaşmayı imzalayan ülkelerin yükseköğretim kurumları tarafından kullanılmasını sağlamakla yükümlüdürler.”

Probleme Dayalı Öğretim (Aktif Eğitim) Sistemi

Probleme Dayalı Öğretim (PDÖ) sistemi, Dokuz Eylül Üniversitesi’nde, eğitimde kaliteyi arttırmayı gerçekleştirmek amacıyla, ilk olarak 1997-1998 eğitim-öğretim döneminde Tıp Fakültesi’nde uygulanmaya başlamış, Hukuk Fakültesi’nde 2001-2002 eğitim-öğretim döneminde uygulanmaya başlayan sistem, 2004-2005 eğitim-öğretim döneminde dördüncü yılını tamamladıktan sonra sona erdirilmiş, klasik hukuk öğretimine dönmüştür.

Hukuk Fakültesi’nde PDÖ, somut hukuki problemleri kullanarak öğrencilerin bilgi ve beceri kazandıkları, gerek akademisyenler, öğrenciler ve gerekse akademisyenlerle öğrenciler arasında takım çalışmasını gerektiren, görev tanımları ve bir program çerçevesinde, akademisyenlerin, idari personelin ve öğrencilerin birlikte yürüttükleri, güncellenmesi ve işleyişi ve sonuçları sürekli izlenmesi zorunlu olan bir yöntemdir. Her hukuki problem doğası gereği birçok hukuk alanını ilgilendirmektedir. Problemler, problemin ne ile ilgili olduğu, bu konuda öğrencilerin neyi bilip neyi bilmedikleri hususlarında öğrencileri harekete geçirecek şekilde hazırlanmakta ve konunun küçük gruplar halinde tartışılmasından sonra problemin çözümüne rehberlik edecek öğrenme hedefleri belirlenmektedir. Öğrenme hedefleri sonucuna göre öğrenciler, problemin çözümüne yönelik olarak araştırmalar yapmakta ve onbeş kişiden oluşan küçük gruplarında problemi aktif olarak tartışabilmektedirler. Modüller halinde sürdürülen bu eğitim teorik derslerle desteklenmektedir. Okuduklarımızın %10’unu, gördüklerimizin %30’unu, hem görüp hem de duyduklarımızın %50’sini, söylediklerimizin %80’ini ve davranışlarımızla birlikte

söylediklerimizin %90'ını unutmadığımız gözönüne alındığında aktif eğitim yönteminin verimli ve etkin bir eğitim yöntemi olduğunu kabul edebiliriz.

Ortak/Eş zamanlı eğitim

Türkiye’de halen uygulanmakta olan Hukuk lisans eğitimi sürecinde, öğrencilerin yan dal programından yararlanmaları mümkün olmakla birlikte, genel olarak, öğrencilerin almak zorunda oldukları kredi ve öğrenim süresi gözönünde bulundurularak, hukuk öğrencileri çift anadal programından yararlandırılmamaktadır.

Geçmişte, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde, mezun olduktan sonra Doktora kaydolmak isteyen öğrenciler, Doktora Programı kapsamında bulunan seminer derslerini lisans eğitimleri sırasında alabilmekteydiler. *“Ankara Hukuk Fakültesi’nde 1940 yılından sonra lisans döneminde seminer çalışmaları yapılmış, ikinci sınıftan itibaren isteyen öğrencilerin katılabileceği bu çalışmalar, öğrencileri bilimsel araştırmalara ısındırma ve alıştırma bakımından yararlı olmuştur. Doktora programına kaydolabilmek için üç seminer sertifikası almak gerekmekte idi. Lisans düzeyinde seminer çalışmaları YÖK döneminde kaldırılmıştır.”*

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ’NDE LİSANS DÜZEYİNDEKİ HUKUK EĞİTİMİ

Amerika Birleşik Devletleri’nde en eski ve sürekli hukuk fakültesi 1817 yılında, Harvard üniversitesi bünyesinde kurulan Harvard Hukuk Fakültesi’dir. 1779 yılında kurulan William & Mary Hukuk Fakültesi Amerikan İç Savaşı nedeniyle kapatılmış olup 1920’de yeniden açılmıştır. Maryland Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1816 yılında kuruluş iznini almış olmakla birlikte 1824’e kadar derslere başlayamamış ve İç Savaş sırasında kapanmıştır. Yale Hukuk Fakültesi 1826 yılında kurulmuştur.

1878 yılında kurulan Amerikan Barolar Birliği (American Bar Association/ABA), hukuk eğitimi ile ilgilenen bölümü ile hukuk eğitime olan ilgisi ni kanıtlamış bir barodur. Hukuk eğitiminin gelişmesini sağlamak amacıyla, 1900 yılında Amerikan Hukuk Fakülteleri Derneği (Association of American Law Schools/AALS) kurulmuştur. 2013 yılı itibarıyla AALS’e üye 176 hukuk fakültesi bulunmaktadır, ayrıca 24 hukuk fakültesi de üye olmamakla birlikte ücret karşılığında AALS’nin hizmetlerinden yararlanmaktadır.

Amerika’da hukuk fakültelerine öğrenciler yirmibir-yirmiiki yaşından sonra ve bir lisans eğitiminden mezun olduktan (Bachelor’s degree) sonra girebilmektedirler.

Hukuk lisans eğitimine kabulde, öğrencinin lisans eğitiminde aldığı notları, ülke çapında yapılan yetkinlik test sınavı esas alınmaktadır. Hukuk fa-

kültesi öğrencileri, geçmişte geleneksel olarak beyaz erkekler iken sonradan hukuk fakültelerindeki kadın ve azınlık öğrencilerinin sayısında ciddi bir artış olmuştur. Kadınlar, tüm hukuk öğrencilerinin üçte birinden daha fazlasını, zenciler ve diğer azınlık grupları tüm hukuk öğrencilerinin yaklaşık yüzde onunu oluşturmaktadır.

Üç yıl süren hukuk eğitimi süresince sözleşmeler, haksız fiiller, ayni ve şahsi mülkiyet, krediler, delil, usul, ceza hukuku, ticaret hukuku, ortaklıklar hukuku, vergi, anayasa hukuku, yönetim hukuku, iş hukuku, aile hukuku ve kanunlar ihtilafı ile daha dar kapsamda hukuk felsefesi, karşılaştırmalı hukuk ve hukuk tarihi dersleri verilmektedir. İlk yılın ders programının içeriği tamamen belirlenmiş olmakla birlikte sonraki yılların müfredatı çoğunlukla seçimlik derslerden oluşmaktadır.

“Case method” (İçtihat Hukuku Yöntemi) olarak anılan yöntemin hukuk eğitiminde kullanılmaya başlanması, 1871 yılında Harvard Hukuk Fakültesi (HLS) profesörü Christopher Columbus Langdell tarafından öğrencilerinin yararlanması için hazırladığı sözleşmelerle ilgili karara bağlanmış mahkeme kararlarını, yüksek mahkeme kararlarındaki görüşleri içeren “casebook”un yayınlanmasıyla olmuştur. Langdell, hukukun öğretilmesinde en kısa ve en iyi yolun “case” yöntemi olduğu, hukukun temelini oluşturan az sayıda prensibin, bu prensipleri uygulayan görüşlerce öğretilebileceği sonucuna varmıştı. Aynı zamanda öğretim öyle bir karakterde olmalıydı ki öğrenciler derse girmekle, kendi başlarına çalışmaktan daha fazla yarar sağlamalıydılar. Hukuk eğitimcileri için izlenecek yol, önce öğrencilerine “case”ler vermesi, sonraki adımda klasik ders anlatımını terk edip, “Socratic yöntem” olarak anılan sorular sormak ve öğrencilerle dersten önce okumaları gereken “case”-leri tartışmak olacaktı. Bu “case”ler farklı mahkemelerden geldiğinden her zaman tutarlı değillerdi ve bu durumda Yöntem, öğrencinin, gerçek bir durum bağlamında çelişen kuralları değerlendirmek zorunda kalacağı karşılaştırmalı bir yön alıyordu. Bu yüzyılın son on yılında, bu teknikler genel olarak ülke çapındaki hukuk fakültelerinde kabul edilmişti.

Ancak, eğer Langdell bütün hukukun caselerden öğrenebileceğini düşünüyorduyse yanılıyordu. Amerikan Hukukunun çoğu “case”lerin dışındadır ve mevzuatın müfredata girişi giderek artmaktadır. Ayrıca, amaç hukukun tamamını veya önemli bir kısmını bile öğrenmek ise “case” yöntemi ciddi anlamda zaman alıcıdır. Yakın zamanlarda “case” yöntemi şu şekilde haklı kılınmaya çalışılmıştır; öğrencinin, somut gerçek olayları ifade etmesi, analiz etmesi, değerlendirmesi ve karşılaştırması, kaynakları avukatlar ve yargıçların kullandığı gibi kullanması ve temel öneriler oluşturmaları, mesleğin yetenek ve tekniklerini geliştirmesine hizmet eder ve analiz, akıl yürütme ve ifade yeteneğini güçlendirir ve bu amaçlar hukuki kuralların ansiklopedik bilgisinden daha önemli addedilir. Her ne kadar “case” yöntemi Amerika Birleşik Devletleri’ndeki hukuk eğitimi-

nin özellikle mesleki karakterine uygunsa da hukuku diğer öğrenim dallarından ayıştırmaktadır. Bu zorluğun artan farkındalığı temyiz mahkeme kararlarındaki görüşlerin sınırlı kalması ve zayıflayan öğrenci ilgisi “case”ler üzerindeki ağırlığın bir ölçüde azalmasına yol açmıştır. Bir zamanlar sadece “case”ler içeren “case” kitapları şimdi metinler, yasalar, hukuki kalıplar ve felsefe, sosyoloji, tarih gibi içtihatlardan başka konuları da içermektedir. “Case”ler, sıklıkla yardım ve taslak oluşturma gerektiren problemlerle desteklenmektedir. Pekçok ders, geleneksel avukatlık yeteneklerini kazandırmada olduğu kadar politik sorunları çözme yeteneklerini de geliştirmeyi amaçlar. Ancak vurgu hala öğrencinin eleştirel yeteneklerini, ders öncesi hazırlanmasını ve bağımsız karar verme deneyimini arayarak güçlendirme üzerindedir.

Böylece Amerika’da hukuk öğrencilerinin çoğu büyük sınıflarda “case” yöntemini temel düzen olarak bulmaktadır ki bu sınıflar 100 öğrenciden fazla olabilir ve haftada 12’den 15 saate kadar olan her ders saati için iki saat “case” kitapları okuması gerekmektedir. Ancak, bu eğitim deneyimini zenginleştirmek için bir kısım başka aktiviteler de vardır. Tartışmanın daha gayriresmi olduğu bir kurs veya seminerde, öğrenci araştırmada ve yazmada pratik kazanabilir ve savunmada, danışmanlıkta, müzakerede veya taslak hazırlamada da beceri edinebilir. Klinik bir programda katılımcılar, sıklıkla deneyim gereksinimi olanlara hukuki hizmet sunan bir organizasyonla işbirliği halinde olarak, gerçek davalar üzerinde gözlem altında çalışmak suretiyle pratik deneyim edinebilirler. “Moot court”ta öğrenciler, simule edilen davalara, öğretim üyelerinden, barodan, yargıdan ve öğrencilerden seçilen yargıçlar önünde, genellikle temyize başvuran avukatlar olarak katılırlar. Bir yarışmada başarılı olacak kadar şanslı olanlar ki genellikle kısmen ilk yıl notlarına göre belirlenenler, ikiyüzden fazla hukuk fakültesinin yayınladığı hukuk dergilerini (law review) yazmaya ve düzenlemeye yardımcı olmaya çağırılırlar. Bu periyodik yayınlar, Amerika’nın en seçkin hukuk dergilerini içerir ve geleneksel olarak öğrenciler tarafından yönetilirler. Bu kapsamda üç yıllık eğitimden sonra hukuk öğrencisine *juris doctor* derecesi verilir ve mezun baroya kabul için aday durumuna gelir.

Genel Olarak Hukuk Lisans Eğitimine Hazırlık (Pre-Law)

Hukuk Lisans eğitimine hazırlık konusunda tek yol bulunmamaktadır. Hukuk okulunda başarılı olan öğrenciler ve mesleklerinde başarılı olanlar farklı sosyal kesimlerden ve eğitimlerden gelmektedirler. Bazı hukuk öğrencileri, fakülte diploması aldıktan sonra (post-baccalaureate) iş deneyimine sahip olmadan lisans çalışmaları sonrasında doğrudan hukuk okullarına girmektedirler. Bazıları ise yaşam deneyimlerini edindikten sonra hukuk eğitimlerine başlamaktadırlar. Böylece, hukuk eğitiminde çeşitliliğin kabul gördüğü ve değerlendirildiği ve öğrencilerin, arkadaşlarının sınıfa getirdikleri farklı görüşlerden ve görüş alışverişlerinden yararlandıkları görülür.

Hukuk Lisans Eğitimi Öncesi (Pre-Law) Yerine Getirilmesi Gereken Koşullar

Amerika Birleşik Devletleri'nde Hukuk lisans eğitimine başvuruda bulunabilmek için, dört yıllık lisans eğitimi, iyi derecede İngilizce, güçlü sosyal aktivitelerde bulunmuş olma ve gönüllü çalışmalara katılmış olma ve Hukuk Fakültesine Kabul Testi (Law School Admission Test/LSAT) sınavında yüksek puan almış olma koşullarının sağlanmış olması gerekmektedir.

Amerikan Barolar Birliği, hukuk eğitimine hazırlanmak üzere belirli bir fakülte eğitimi veya kurs eğitimi önermemektedir. Hemen her akademik disiplininden öğrenciler hukuk okullarına kabul edilebilmektedir. Bununla birlikte, hukuk okuluna hazırlık için geleneksel olarak tarih, İngilizce, felsefe, siyaset bilimi, ekonomi, işletme alanları seçilmekte, sanat, müzik, fen ve matematik, bilgisayar bilimleri, mühendislik, hemşirelik veya eğitim gibi çeşitli alanlar da tercih edilebilmektedir. Hangi alan seçilirse seçilsin önemli olan öğrencinin, mevcut araştırma ve yazma becerilerini geliştirmesidir. Temel yeterliliklerden ve bilgilerden yoksun olarak hukuk okuluna gelen bir öğrencinin ciddi zorluklarla karşı karşıya kalacağı düşünülmektedir.

Hukuk Lisans Eğitimine Hazırlık Danışmanı (Pre-Law Advisor)

Fakülteler, genellikle, hukuk eğitimi ile ilgili mevcut ve önceki öğrencilerine bir danışman atamaktadırlar. Danışman, başvurulabilecek hukuk okullarının araştırılması ve belirlenmesi konularında adaylara yardımcı olmaktadır. Halen bir fakülte eğitimini sürdürmekte olan öğrencilere, hedeflerine ulaşabilmelerine katkıda bulunabilecek dersleri seçmeleri konusunda danışmanın yardımı alınabilmektedir.

- Temel beceriler ve değerler

Hukuk eğitimi için temel oluşturacak ve hukuk eğitiminden önce elde edilmesi gereken önemli beceriler ve değerler bulunmaktadır. Bunlar;

- Analitik/Problem Çözme Becerileri
- Eleştirel Okuma
- Yazma Becerileri
- Sözlü İletişim/Dinleme Yeteneği
- Genel Araştırma Becerileri
- İş organizasyonu/Yönetim Becerileri
- Kamu Hizmeti ve Adaletin Gerçekleştirilmesi başlıkları altında toplanabilir.

Bu temel becerilerin ve değerlerin yanısıra yetenekli bir hukukçunun ye-

tiştirilmesine ve hukuk eğitiminin geliştirilmesine katkı sağlayacak bazı temel bilgi alanlarına da hakimiyet önemlidir. Bu nedenle, bir hukuk eğitiminden en üst düzeyde yararlanabilmek için edinilmesi gereken genel bilgilerin aşağıdaki alanları içermesi gerektiğine değinilmektedir:

- Özellikle Birleşik Devletlerde toplumun gelişmesini etkileyen sosyal, politik, ekonomik ve kültürel çeşitli konularda olmak üzere tarih hakkında geniş bilgi sahibi olmak,

- Siyasi düşünce ve Çağdaş Amerikan Siyasi Sistemi hakkında temel bilgiye sahip olmak,

- Mali verileri analiz etme yeterliliği gibi bazı temel matematiksel ve mali becerilere sahip olmak,

- İnsan davranışı ve sosyal etkileşim hakkında bilgi sahibi olmak,

- Birleşik Devletler içindeki ve ötesindeki çeşitli kültürler, uluslararası kuruluşlar ve sorunlar, dünyadaki olaylar ve dünyamızdaki ulusların ve toplulukların gün geçtikçe artan dayanışmaları hakkında bilgi edinmiş olmak.

Söz konusu yeterlikler, ön lisans, lisans veya hatta lisede edinilebilir. Bu becerilerin, okuyarak kendi kendine öğrenme, işyerinde ya da başka çeşitli yaşam deneyimleriyle edinilmesi mümkündür. Burada belirtilen bütün becerilerin, değerlerin ve bilginin tamamen edinilmiş olması şart olmamakla ve hukuk okulunun ilk yıllarında da edinilmesi mümkün olmakla birlikte, bu beceri, değerler ve bilginin hukuk okuluna başlamadan edinilmiş olması, öğrenci için önemli bir avantaj oluşturmakta ve öğrencinin, zorlu hukuk eğitiminden tümüyle yararlanmaya hazırlanmasını sağlamaktadır.

- Hukuk lisans eğitimine başvuru

Hukuk eğitimine başlayabilmek için şahsen veya elektronik ortamda yapılacak başvuru için genel olarak aranan koşullar ve izlenmesi gereken usul şöyledir ;

- Başvuru tarihinden önce Hukuk Okuluna Giriş Sınavı'nın (LSAT/Law School Admission Test) alınmış olması,

LSAT, Amerika Birleşik Devletleri'nde, Kanada'da ve giderek artan sayıda başka ülkelerde de hukuk fakültelerine kabul usulünün gerekli bir unsurunu oluşturmaktadır. LSAT, Amerika Birleşik Devletleri'nde, Karayipler'deki ve Kanada'daki sınav merkezlerinde düzenli olarak yılda dört kez ve dünyanın birçok yerinde belirlenmiş sınav merkezlerinde belirlenen zamanlarda, yarım günlük bir test sınavı olarak yapılmaktadır. Türkiye'de; Ankara Turkish Fulbright Commission ve İstanbul Robert College, LSAT sınav merkezleridir. LSAT skoru, doğru cevaplanan soru sayısına göre belirlenen 120-180 skoru arasında olabilmektedir. Söz konusu skor, sınav tarihinden yaklaşık üç haf-

ta sonra adaya ve başvuruda bulunduğu Hukuk fakültesine gönderilmektedir. LSAT, iki yıl içinde üç defadan fazla alınamamaktadır. LSAT;

- Okuduğunu anlama (Reading comprehension questions),
- Çözümsel muhakeme (Analytical reasoning questions) ve
- Mantıksal muhakeme (Logical reasoning questions)

sorularını içeren üç bölümden oluşan bir test sınavıdır .

- Hukuk Fakültesine Kabul Komisyonu (LSAC) Yeterlilik Kurulu Birimi'ne (CAS/Credential Assembly Service) kayıt olunması,

- Bazı belgelerin sunulması,

Başvuru belgesi'nin doldurulması, Kişisel Özellikler (hukuk fakültesinde başarılı olma yeteneğine ve hem fakülteye hem de hukuk mesleğine önemli bir katkı sağlayabileceğine ilişkin hususların belirtilmesi), güncel özgeçmiş, tavsiye mektupları (LSAC Tavsiye Kararı Birimi vasıtasıyla sunulan iki tavsiye mektubu, LSAC Değerlendirme Birimi tarafından yapılan değerlendirmeler aranmamakla birlikte bir değerlendirme raporu aranabilmektedir), doğrudan LSAC'a gönderilen resmi transkript, başvuru ücreti (USD 75 olan başvuru ücretinden muafiyet sağlanabilmektedir), bazı durumlarda Dekan onayı.

Hukuk fakültelerine elektronik ortamda yapılacak başvurularda iki yoldan biri izlenebilmekte; ya hukuk fakültesinin internet sitesindeki başvuru formu doldurulmakta veya LSAC internet sitesi üzerinden Hukuk Fakültesi Veri Toplama Birimi (LSDAS/ Law School Data Assembly Service) Elektronik Başvuru Formu doldurulabilmektedir.

Hukuk Fakültesine Kabul

Hukuk fakültesine başvuruda, biri LSAT puanı ve diğeri lisans not ortalaması; GPA puanı olmak üzere iki önemli puan esas alınmaktadır.

School Name	Avg. GPA of Admitted Students	Percent of Applicants Accepted
Bucknell University	3.49	30%
Carnegie Mellon University	3.64	27%
Colgate University	3.72	33%
Johns Hopkins University	3.68	27%
New York University	3.6	38%
Reed College	3.8	41%
University of Pennsylvania	3.86	18%
University of Southern California	3.8	24%
Vanderbilt University	3.7	20%

Not ortalaması (GPA/Grade point average) hesaplamaları yönünden kolejler arasında farklılık bulunduğu için Hukuk Fakültesi Kabul Konseyi (LSAC), farklı okullardan gelen adaylarla ilgili olarak daha doğru bir karşılaştırma yapabilmek amacıyla standart bir yöntem geliştirmiş bulunmaktadır. LSAC, tavsiye mektuplarını, LSAT puanlarını ve transkriptleri de içeren Hukuk Fakültesi Veri Toplama Birimi (LSDAS) raporunun bir bölümü olarak bu yeni not ortalama yöntemini hukuk okullarına göndermektedir.

Hukuk Lisans Eğitimi

Hukuk lisans eğitimi genellikle üç yıllık bir eğitimi gerektirir. “Juris Doctor” derecesini alabilmek için öncelikle en az altı dönem tam zamanlı olarak hukuk eğitimine devam edilmesi aranmaktadır. “*Five Year Rule*” kuralına göre, bir öğrencinin Hukuk fakültesine kaydı ile mezuniyeti arasında geçebilecek maksimum süre beş yıldır. Birinci yılın sonunda kümülatif not ortalaması 2.0’ın altında olan öğrenci eğitime devam edememektedir. İki dönemin sonunda öğrenci 2.2 ortalamanın altında kalırsa şartlı geçiş hakkı kazanmakta ve şartlı geçtiği dönemde en çok üç derse kayıt olabilmektedir.

Derslere düzenli ve tam olarak devam etmek zorunda olan öğrenci, örneğin yirmi saatten fazla dışarda çalışmamaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde, hukuk lisans eğitimi, teorik dersler, araştırma ve klinik eğitimden oluşur.

Bir örnek olarak; UCLA Üniversitesinde, akademik yıl, Ağustos ayı ortasında başlayan ve Mayıs ayı ortasına kadar süren iki dönemi içerir.

Entellektüel yönden kapsamlı bir temel hukuk eğitiminin yanında, öğrencinin öğrenme kapasitesinin artmasını ve mesleki ilgi alanlarında uzmanlaşmasını sağlayacak ek birtakım olanaklar da sunulmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde Öğretim Programı, hukuk uygulamaları, uzmanlık alanı dersleri, çift anadal programları (JointDegree Programs) ve özel programlarla desteklenmektedir.

“*Uzmanlık alanları*”, öğrencilere belirli bir alanda ileri düzeyde derece (an advanced degree) elde edebilme olanağı vermektedir. Örneğin, UCLA Üniversitesi Hukuk Okulu’nun sunduğu uzmanlık alanları;

- Ticaret Hukuku
- Eleştirel İrk Çalışmaları
- Görsel Sanatlar ve Medya
- Hukuk ve Felsefe
- Kamu Yararı.

Çift anadal programları, hukuk öğretimiyle aynı zamanda başka bir alanda öğrenim görme olanağı sunmaktadır. Çift anadal programı, aşağıdaki alanlarda uygulanabilmektedir:

Hukuk ve Afro-Amerikan Çalışmaları

Hukuk ve Amerikan Yerlileri Çalışmaları

Hukuk ve Yönetim

Hukuk ve Felsefe

Hukuk ve Halk Sağlığı

Hukuk ve Kamu Politikası

Hukuk ve Sosyal Refah

Hukuk ve Şehir Planlaması

Üniversitenin diğer bölümleriyle birlikte çeşitli *özel programlar* da açılmaktadır. Bunlar;

Hukuk ve Felsefe Programı,

Hukuk ve Hukuk Uygulamaları Programı,

Çevre Hukuku Programı,

Görsel Sanatlar ve Medya Hukuku,

Uluslararası ve Karşılaştırmalı Hukuk Programı,

Yerli Uluslar Hukuku ve Politikası Programı.

Hukuk Fakültelerinin yapısı

Hukuk Fakültelerinin çoğu, bir üniversite bünyesinde yer alır. Üniversite, Columbia, Harvard ve Yale gibi eyalet bağlantısı bulunmayan “*özel*” bir üniversite olabilir veya California, Michigan ve Virginia gibi bir eyalet tarafından desteklenen bir “*kamu*” üniversitesi olabilir. Üniversitelerin, “*kamu*”-veya “*özel*” üniversite veya fakülte olarak ayrılması, mali kaynaklarının farklı olmasına dayanmaktadır. Kamu üniversiteleri, bazıları 1800’lü yıllarda eğitim vermeye başlamış olan, yerel halka kamu lisans eğitimi alma olanağı vermek üzere eyalet hükümetleri tarafından kurulan üniversitelerdir. Özel üniversiteler ise devletten mali katkı almamakta; öğrencilerden aldıkları ücretler ve özel bağışlarla faaliyetlerini sürdürebildiklerinden genellikle öğrenim ücretleri yüksek olmaktadır. Örneğin 2013-2014 eğitim-öğretim dönemi için bir öğrenci için yapılacak ödeme;

Harvard Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrenim ücreti USD 52.350, oda, kitap vd. giderlerle birlikte toplam USD 78.700,

Yale Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrenim ücreti USD 52.400, diğer giderlerle birlikte toplam USD 74.790,

Georgetown Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrenim ücreti, USD 50.890,

Stanford Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrenim ücreti, USD 49.179'dur.

Kamu üniversitelerinde, o eyalette yaşayan öğrenciler, eyalet dışından gelen öğrencilere oranla daha düşük öğrenim ücreti öderler ve kamu üniversitesindeki öğrencilerin çoğunluğunu oluştururlar. Örneğin, bir kamu üniversitesi olan North Carolina Central University, Durham, North Carolina'da öğrenim ücreti;

North Carolina'da yerleşik olanlar için USD 6,856,

North Carolina dışından gelenler için USD 18,956'dır.

Özel üniversiteler, kamu üniversitelerinden çok daha küçük olup, sadece birkaç bin öğrencileri bulunmaktadır. Büyük bir kamu üniversitesi olan Ohio State University'de 42.000 öğrenci öğrenim görmektedir. Kamu üniversitelerinde, öğrenciler, sosyal bilimlerden, geleneksel sanatlardan, çok özel teknik alanlara kadar çeşitli akademik alanlardan birini seçebilirlerken, özel üniversitelerden bazıları mühendislik ve bilgisayar bilimleri üzerinde yoğunlaşmakta diğerleri sosyal bilimler veya güzel sanatlar alanında öne çıkmaktadır. Sınıfların boyutları ve sınıflardaki öğrenci sayısı da özel ve kamu üniversitelerindeki farklılıklardan biridir. Özel üniversitelerde, eyalet yerleşimi önem taşımamakta olup, öğrenciler, farklı yerlerden gelmektedir. Hukuk lisansına aday olanlar da kamu veya özel üniversite veya fakülte seçimini yaparken öğrenim ücretlerini, sınıfların boyutlarını, üniversite kültürünü ve çevresini gözönünde bulundurmak durumundadırlar.

Hukuk Fakültesi, öğrencileri, fakültenin bulunduğu bölgeden gelen ve bu bölgede çalışmak niyetinde olan, özellikle bölgeye özgü sorunlarla ilgili olarak yerel hukukun üzerinde duran “yerel” bir hukuk fakültesi olabileceği gibi, mezunlarını Amerika Birleşik Devletleri'nin herhangi bir eyaletinde çalışabilecek düzeyde hazırlayan “ulusal” bir hukuk fakültesi kimliğini taşıyabilir.

Hukuk fakültesi, üç yıl süren tam-zamanlı (full-time) bir programa sahip olabileceği gibi, daha uzun bir eğitim süresini kapsayan kısmi zamanlı (part-time) eğitim de verebilir.

Amerikan Barolar Birliği Standartları

Amerika Birleşik Devletleri'nde hukukçular genellikle, Amerikan Barolar Birliği (ABA) tarafından tanınmış Hukuk Fakülteleri'nden mezun oldukları takdirde ABA'na kabul edilmektedirler. Amerika Birleşik Devletleri'nde hukuk eğitimi veren kuruluşların çok sayıda olması, hukuk eğitimi üzerinde federal bir kontrolün bulunmaması ve eğitim veren kuruluşlar arasındaki fark-

lılıklar, daha az sayıda hukuk fakültesi olan ve bu konularda ulusal yasaları bulunan ülkelerden farklı olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde böyle bir yolun izlenmesine neden olmuştur.

Amerikan Barolar Birliği (ABA), Hukuk eğitimi ile ilgili ilk standartları ve bu standartlara uygun bulunarak tanınan Hukuk fakültelerini 1921 yılında yayınlamıştır. Hukuk Fakültelerinin Tanınması İçin Amerikan Barolar Birliği Standartları'nın (ABA Standards for Approval of Law Schools) 308 no.lu Standardına göre, bir Hukuk fakültesi tamamen tanınmış olmadıkça, J.D. derecesi programından başka bir derece için program tesis edemez ve bir hukuk fakültesinin ek derece programları, geçerli bir J.D. derecesi programını sürdürme yeterliğini azaltamaz. Hukuk fakülteleri, ek bir programa başlamadan önce izin almak zorundadırlar. ABA, hukuk alanında ilk derece olan J.D. derecesinden başka hiçbir programı resmi olarak onaylamamaktadır.

2013 yılı itibarıyla, ABA tarafından tanınan toplam 203 kuruluşun; 202'si hukukta ilk derece (J.D. derecesi) veren hukuk fakülteleri ve biri Birleşik Devletler Askeri Başsavcı Okulu'dur (U.S. Army Judge Advocate General's School). 203 hukuk fakültesinin 4'ü şartlı olarak tanınmış bulunmaktadır. Şartlı olarak tanınan Hukuk fakülteleri;

- + Belmont University College of Law
- + University of California-Irvine School of Law
- + University of La Verne College of Law
- + University of Massachusetts School of Law-Dartmouth'dur.

Amerikan Barolar Birliği (ABA) ve onun Hukuk Eğitimi ve Baro'ya Kabul Bölümü (Section of Legal Education and Admissions to the Bar), Hukuk fakültelerini derecelendirme sistemini benimsemediklerini duyurmuşlardır. Bu durumda, aday hukuk öğrencileri, çeşitli faktörleri gözönünde bulundurarak tanınmış Hukuk fakülteleri arasından seçimlerini yapacaklardır.

Amerikan Barolar Birliği'nin 2013-2014 Hukuk Fakültelerinin Tanınması İçin Standartlar ve Usul Kuralları (2013-2014 ABA Standards and Rules of Procedure for Approval of Law Schools), Standart 101-803 arasında, tanıma için gerekli temel koşullar, şartlı tanıma, tam tanıma, program veya yapıda temel değişiklik, organizasyon ve yönetimle ilgili olarak; programın kaynakları, kendi başına çalışma, stratejik plan ve değerlendirme, bağımsız bir Hukuk fakültesinin yönetim organı, dekan, fakülte ve dekan arasında yetki paylaşımı, önceki mezunlarla, öğrencilerle ve diğer kişilerle ilişkiler, Hukuk fakültesi ve üniversite ilişkileri, ayrımcılık yapılmaması ve fırsat eşitliği, Hukuk eğitimi programı konusunda; müfredat, akademik standartlar ve başarılar, akademik takvim, sınıf dışında çalışma, uzaktan eğitim, yabancı bir ülkedeki çalışmalara ve faaliyetlere katılma, J.D.'ye ek Derece programları, fakülteler konu-

sunda; nitelikler, tam zamanlı fakülte ölçütleri, fakültenin eğitici rolü, tam zamanlı fakültenin sorumlulukları, mesleki çevre, kabul ve öğrenciye verilen hizmetlerle ilgili olarak; ABA tarafından onaylanmamış Hukuk fakültelerinden gelen adaylar, yabancı hukuk fakültelerinden gelen adaylar, Derece talep etmeyen adayların kaydı, öğrenciye ödünç verme programları ve destek hizmetleri, standartlara uyum hususunda öğrenci şikayetleri, kütüphane ve bilgi kaynakları hakkında kütüphane yönetimi, personeli, hizmetleri ve koleksiyonlar, olanaklar hususunda; hukuk kütüphanesi, araştırma ve çalışma alanları, teknolojik kapasiteler ve standartların, yorumların ve kuralların değiştirilmesi gibi pek çok konu düzenlenmektedir.

Sarmaşık Birliği (Ivy League)

Okul binalarını kaplayan sarmaşıklardan esinlenilerek adlandırıldığına inanılan “*Ivy League*”, Amerika Birleşik Devletleri’nin kuzeydoğusundaki sekiz vakıf üniversitesinin; Brown University, Columbia University, Cornell University, Dartmouth College, Harvard University, Princeton University, Pennsylvania University ve Yale University’nin oluşumudur. Aslında bir spor ligi olarak kurulmuş olan Birliğin zamanla daha geniş bir anlam kazandığı günümüzde akademik mükemmeliyeti, zor öğrenci alma ve elitizmi ifade ettiği belirtilmektedir. Birlik okulları, akademik başarı olarak en üst sıradaki Amerikan okulları arasında yer almaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri’ndeki hukuk öğrencileri

Amerikan Hukuk Okulları öğrencilerinin deneyimleri, okulların dereceleri ile büyük ölçüde ilişkilidir. Üst düzeydeki hukuk fakülteleri (en üstteki yaklaşık 25 okul), öğrenciler arasında çok yardımsever ve destekleyici bir çevre oluşturmaktadır. Öğrenciler, birlikte çalışmakta ve notlarını paylaşmaktadırlar. Daha alt düzeydeki hukuk fakültelerinde ise, bu fakültelelere devam edenlerin iş bulma olanağı fazla olmadığından daha rekabetçi bir ortam bulunmaktadır. Bu fakültelerde, öğrencilerin kitapların sayfalarını yırttıklarını, kitapları kitaplıkların en üstüne sakladıklarını duymak mümkün olabilmektedir. Yine bu fakültelerde, öğrenciler, mezun öğrenci sayısı etkileneneğinden çan eğrisinde kendi durumlarını olumsuz olarak etkileyebilecek değişikliklere karşı çıkmaktadırlar.

Hukuk öğrencilerinden derslerin her oturumu için 20-50 sayfa çalışmaları beklenmektedir. Bu çalışma, genellikle, örnek hukuki olayları, ilgili mevzuatı ve konuya ilişkin temel bilgileri içermektedir. Derse hazırlanmak, hukuki olayla ilgili mevzuat hükümlerinin sentez yoluyla biraraya getirilmesini ve bunun hukuku nasıl şekillendirdiğinin kavranmasını gerektirmektedir. Bununla birlikte, bir Profesörün Socratic metodu uygulaması olağan olmadığından (en azından, öğrenciye hangi derste bu metodun uygulanacağı önceden bildi-

rilmeden) öğrenci sınıfta bu çalışmalarından sorumlu tutulmamaktadır. Final sınavları, sınıfta yapılan 3-4 saatlik bir sınav, 8-24 saat arası soruları evde cevaplanan bir sınav (take home final) ve 20-25 sayfa evde hazırlanan yazılı ödev şeklinde olmaktadır.

Yazılı ödevden genellikle beklenen dersle ilgili bir konunun seçilmesi ve derste öğrenilen hukuk prensiplerinin özel bir alanda uygulanmasıdır. Sınıfta ve evde yapılan sınavlarda, olaylara genellikle, emsal kararlara dayanan hukukun (case law) ve daha az oranda yasaların uygulanması istenmektedir. Yasalardan çok emsal kararlara dayanan hukuk üzerinde yoğunlaşılmasının nedeni; yasaların değişebilmesi veya her zaman karşılaşılabilen olaylara yeni yorumlar getirilmesi ve hukuk fakültelerinin, hukukun herhangi bir alanıyla ilgili nasıl çözümler getirilebileceğini, güçlü temel gerekçeler olmasa bile müşterinin yararına güvenilir hukuki dayanaklar bulmayı öğretmeyi amaçlamasıdır.

Hukuk fakültelerinin final sınavlarına hazırlanmak başka fakültelerin final sınavlarına hazırlanmaktan farklıdır. Final sınavları, Aralık ayının ikinci haftası yapılır ve çoğu öğrenci Kasım ayının başında ciddi olarak çalışmaya başlar. Final günü hukuk öğrencileri aşağı yukarı hukuku eşdeğerde bilmekle beraber, notları, kendilerini ne kadar iyi ifade ettiklerine ve yazma becerilerine göre belirlenecektir. Bu nedenle, daha çok çaba harcanmış ve çalışılmış olması belirli bir düzeyin aşılmasıyla daha iyi notlar getireceği anlamını taşımaktadır.

Hukuk öğrencileri için yalnızca dersler değil, kendilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak; kurlara, seminerlere, klinik çalışmalara, “moot court”lara katılma ve hukuk dergilerinin hazırlanmasına katkıda bulunma gibi ders dışı faaliyetler de önem taşımaktadır.

TÜRKİYE’DE VE AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ’NDE LİSANS DÜZEYİNDEKİ HUKUK EĞİTİMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI VE ÖNERİLER

Amerika Birleşik Devletleri’ndeki hukuk eğitiminin, amacı, üç yıl olan eğitim süresi, özgün eğitime kabul koşulları, Amerikan Barolar Birliği’nin eğitim sürecine etkin katılımı ve gözetimi, eğitimin kalitesi ve eğitimin uzmanlaşma olanakları sunması gibi özellikleriyle Türk hukuk eğitiminden ayrıldığı görülmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde, hukuki araştırma ve kompozisyona önem veren Hukuk lisans eğitiminin amacı, öğrencilere “*bir hukukçu/avukat gibi düşünme*”yi, hukuku olduğu gibi kabul etmekle yetinmek yerine, hukuku yorumlamak olduğu için Türkiye’deki, temelinde tümdengelim yolu yatan, temel hukuk öğretimini üstün tutan hukuk lisans eğitiminden farklıdır.

Eğitim süresi Amerika Birleşik Devletleri'nde üç yıl, Türkiye'de dört yıl olarak belirlenmiştir. Eğitim süresi, kaliteyi artıran etkenlerden biri olarak düşünülebilirse de nitelikli hukukçuların yetiştirilmesinde, eğitim süresi ne olursa olsun, esasen önemli olan kaliteli bir eğitimin verilmesidir. Kaliteli bir hukuk eğitiminin, mezunların gelir düzeyini de olumlu yönde etkilediği genellikle kabul edilmektedir.

Türkiye'deki ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki lisans düzeyinde hukuk eğitimleri arasındaki en önemli farklılıklardan biri; Amerika Birleşik Devletleri'nde öğrencilerin çok daha fazla bilgi ve beceri ile donatılmış olarak hukuk fakültelerine gelmeleridir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki hukuk eğitimi, öğrencilerinin önceden edinmiş oldukları bilgi ve deneyimlerini, istedikleri takdirde uzmanlaşmayı da sağlayarak hukuk alanında artırmayı hedeflemektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde hukuk öğrencilerinin, ortak/eş zamanlı programlarla öğrencinin uzmanlaşması ve derece alması (Örneğin, Juris Doctor/PhD in Philosophy, Juris Doctor/Master of Public Policy, Juris Doctor/Master of Business Administration) mümkün iken Türkiye'deki Hukuk lisans eğitiminde yan dal programları ile başka alanlarda da derece alınabilmekte fakat çift ana dal programı genel olarak uygulanmamaktadır.

Türk Hukuk Eğitiminde, Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi uzmanlaşmaya yönelik eğitim olanaklarının sunulması yararlı olabilir. Halen lisansüstü eğitim; yüksek lisans ve doktora programlarıyla verilen uzmanlığın, hukuk lisans eğitimi sürecine de dahil edilmesi, uzman avukat ve yargıçların yetiştirilmesine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Hukuk eğitimine kabulde, Amerikan Barolar Birliği'nin standartlarının uygulanması eğitimde yeknesaklığı sağlamakta, bir lisans eğitimini yüksek not ortalamalarıyla tamamlamış olma, hukuk fakültelerine giriş sınavında başarılı olma ve bazı bilgi ve becerilerin, deneyimin önceden edinilmiş olmasının aranması kalitenin artmasına katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'deki Hukuk fakültelerinde, akademisyenlerle profesyonel hukukçuların işbirliğinin geliştirilmesi mezunların çalışma yaşamlarının daha verimli olmasına katkı sağlayabilir. Bunun için, eğitim süresi içinde staj uygulamasının yaygınlaştırılması, Hukuk Uygulamaları dersi gibi uygulamaya yönelik lisans derslerine, düzenlenecek ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılara akademisyenlerin yanısıra profesyonel hukukçuların katılımının sağlanması önerilebilir.

Öğrencilerin, Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi eğitim sürecine aktif katılımının gerçekleştirilmesi, edindikleri bilgi ve deneyimlerin kalıcı olmasını sağlayacaktır.

İçinde bulunduğumuz; teknoloji, haberleşme ve internetin büyük etkisiyle ortaya çıkan bilgi merkezli bir dönemi ifade eden bilgi çağında, öğretim üyelerinin ve öğrencilerinin kuşak özellikleri de verilecek eğitimin planlanmasında gözönünde bulundurulmalıdır.

Öğretim elemanları, “*me generation*” veya “*echo boomers*” olarak da bilinen “*baby boomers*” olarak adlandırılan kuşak (1943-1960), “*generation x*” (1961-1980) veya “*generation y*” veya “*me me me generation*” olarak da bilinen “*the millenials*” (1980-2000) kuşakları özelliğini taşıyabilir.

Halen öğrenim görmekte olan Hukuk fakültesi öğrencileri, “*the millenials*” (1980-2000) kuşağı öğrencileri olup, gelecekte “*generation z*” öğrencileri hukuk eğitimi alacaktır.

Kuşaklarla ilgili özellikler, ülkelere ve kişilere göre değişebilir. Bu durum “*y kuşağı*” için de geçerli olsa bile küreselleşme, sosyal medya, batı kültürünün ve değişimin hızla yayılması “*y kuşağı*”nın, kendilerinden önceki kuşaklara oranla dünya çapında daha çok benzer yönlerle sahip olmalarına neden olmuştur.

“*y kuşağı*”, özel, iyimser, takım çalışmasına duyarlı, gelişime çok açık, başarılı, koruma altında olma, kendine güvenen, kurallara uygun davranma, baskı altında olma gibi özelliklere sahip olduğundan onların bu özelliklerinin genç intihar oranlarının, genç hamileliğin ve çocuk aldırmanın, gençler arasındaki şiddet suçlarının ve uyuşturucu kullanımının azalmasına neden olduğu öne sürülmektedir. Bu kuşak, piyasadaki ürünlerde, medyada, çocuk dergilerinde, televizyon gösterilerinde çocuğa çok değer verilen bir ortamda büyümüştür. Bu yaklaşım, ebeveynlerini de etkileyerek, daima en üst düzeyde koruyucu, çocuklarının üzerine titreyen, evden uzaklaşmaları konusunda isteksiz ve çocuklarının gereksinimleri ve ilgi alanları konusunda (doktor, avukat, psikolog vd.) adeta bir takımla işbirliği halinde olan “*aşırı koruyucu aile*” (helicopter parents) kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu kuşağın ortak özellikleri olarak “*aktif, sadık olma ve verici bir kuşak olma*” özelliklerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Her kuşak için olduğu gibi bu kuşağın da olumlu ve olumsuz yönlerinin farkında olarak uygun bir eğitim yönteminin geliştirilmesi yerinde olacaktır.

Ayrıca, uluslararası araştırmalar yapabilen ve uluslararası bağlantılar kurabilen öğretim elemanlarının ve öğrencilerin yetiştirilmesi için öğretim elemanlarının ve öğrencilerin uluslararası hareketliliğinin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi önemlidir.

KAYNAKLAR-REFERENCES

KİTAPLAR

ARAT, Tuğrul, Amerikan Hukuk Öğretiminde “Case Method”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No:239, Öğretimde Reform “Dünyada ve Türkiye’de Hukuk Öğretimi” Serisi No:1, Ankara 1968.

FARNSWORTH, E. Allan, Introduction To The Legal System Of The United States, Second Edition, USA 1987.

KARAYALÇIN, Yaşar, Hukukda Öğretim-Kaynaklar-Metod, Genişletilmiş 3. Baskı, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın Nu. 196, Ankara 1986.

MAKALELER

GEHRINGER, Axel, ABD’de Hukuk Öğretimi, Hukukçu Eğitimi ve Sorunları, Hukuk Öğretimi ve Hukukçunun Eğitimi, Uluslar arası Toplantı, Ankara 9,10,11 Ocak 2003, Türkiye Barolar Birliği, s.156-165.

GEDİKLİ, Fethi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ne Zaman Kuruldu?, İÜHFMC. LXIX, S.1 - 2, 2011, s. 91-104.

HOWE, Neil/STRAUSS, William, Millenials Go To College, www.eubie.com/millenials.pdf (Erişim Tarihi: 28.10.2013)

KUBİLAY, Huriye/GÖKDEMİR, Nurser, Hukuk Eğitiminde Aktif Eğitim Uygulamaları ve Denizcilik Eğitimine Yansımaları, II. Aktif Eğitim Kurultay Kitabı, II. Aktif Eğitim Kurultayı 4-5 Haziran 2005, s.108-114.

STEIN, Joel, Millenials’ Moment, TIME, May,20, 2013, p.30-35.

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Biz de Sayın Hocamıza çok teşekkür ediyoruz.

Hakikaten karşılaştırdığımız zaman Alman gözüyle de bakıldığı zaman çok çok, nasıl desek, eksik kaldığımızı hissettiğimiz noktaların olduğunu da, Amerika’dan da öğrenebileceğimiz bilhassa Hocamızın bahsetmiş olduğu, önceden eğitim yani hukuk fakültesine geldiğinizde bir eğitim almış olmanız, oradaki yetkinlikler bakımından çok önem taşıyor. Almanya’da bunu şu şekilde görebiliyoruz; malumunuz, Almanya’da da artık Alman hukuk fakültelerine başlayan Türk kökenli öğrencilerin sayısı gittikçe artıyor, eskiden hocalarımız geldiği zaman bir Türk gördükleri zaman, bırakın bir Türk Hukuk fakültesi öğrencisini, bir Türk gördükleri zaman üniversitede 1990’lı senelerde çok sevinirlermiş, yalnız değiliz diyerekten. Şimdi baktığımız zaman cid-

di manada her sene hukuk öğretimine başlayan Türk kökenli öğrenciler var. Ancak onların karşılaşmış olduğu en büyük problemlerin başında, dil problemi geliyor, her ne kadar Almanya'da da büyüseler, Almanya'da okusalar bile hukuk diline hakim olabilecek derecede dile hakimiyetinde problemler yaşadığını görüyoruz ki, bir unsur. Biz her zaman öyle diyoruz; hukuk okumak istiyorsanız matematik bilmenize, şuna, buna ihtiyacınız yok ama eğer dile hakim değilseniz hiç başlamayın çünkü dil olmadan hukuk eğitimi ve öğretimi hiçbir yerde olmaz. Bu meyanda dil alanında olsun, diğer yetkinliklerde olsun Amerikan örneğinden bence hem Türk hem Almanya için öğreneceğimiz çok şeyler olduğunu gördük. Çok teşekkür ediyoruz.

Yine aynı şekilde bize aydınlatıcı sunumunu yapmak üzere Sayın Meslektaşımız Doçent Doktor Murat Yanık'ı tebliğe davet ediyorum, buyurun...

ABD HUKUK EĞİTİMİNDEN TÜRKİYE İÇİN İZDÜŞÜMLER

Doç. Dr. Murat YANIK

*İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi
(Tebliğ, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi Özgür
AYDIN tarafından sunulmuştur)*

Merhabalar.

Öncelikle şunu bir düzelteyim; ben Doçent Doktor Murat Yanık değilim; Akdeniz Üniversitesi Genel Kamu Hukuku Ana Dalında Araştırma Görevlisi Özgür Aydın. Murat Hocamız sunumunu mazereti sebebiyle yapamadığından bana okuma görevi düştü. Yani bizim Yörüklerde bir söz “kör canavara nasip veren Allah gökten verir” diye yani Amerika Birleşik Devletlerindeki eğitim sistemini anlatacaktım ama onu da Değerli Hocam Huriye Hanım, çok güzel anlattığından bana sadece “sonuç” kısmını okumak düştü. Dolayısıyla sadece sonuç kısmını okumakla, değerlendirmesini okumakla sunumu tebliğ edeceğim.

Şimdiden yaptığım veya okumalarda yapacağım hatalardan dolayı özür dilerim, Katılımcılara da teşekkür ederim.

Adaletin gerçekleştirilmesi ve hukuk devleti ilkesi gereğince bir devlette hukuk eğitimi, yaşamsal bir konudur. Bu önem, elbette, iyi bir eğitim sistemiyle anlamlı hale gelir. Bildirimizin genelinde bahsetmiş olduğumuz Amerika Birleşik Devletleri hukuk eğitim sistemindeki pek çok nokta, bizi kendi hukuk eğitim sistemimiz hakkında düşünmeye sevk etmektedir. Bunlardan en belirgin olanları; hukuk eğitimlerine başlamak için gerekli olan bir yüksek öğretim mezunu olmak şartıdır. Bu gereklilik sayesinde hukuk eğitimi aslında ikinci bir üniversite okumak gibidir ve bu durumda hukuk okuyacak öğren-

ciler gerek hayat tecrübesi gerekse eğitim alma bilinci olarak yaşı 18-19 olan lise mezunlarıyla kıyaslandığı zaman her zaman bir adım önde olacaklardır.

Eğitimin yapılacağı sınıfların mevcudiyeti de elbette, hukuk eğitiminin kalitesi için önemli bir noktadır. Günümüz hukuk fakültelerinin öğrenci sayıları maalesef, Amerika Birleşik Devletlerindeki muadilleriyle kıyaslandığı zaman kıyas kabul etmeyecek kadar fazladır. Örnek verecek olursak; Amerika Birleşik Devletlerinde ortalama bir hukuk lisans sınıfı 40 öğrenciyi geçmezken Türkiye’de pek çok üniversitede bu sayı üç haneli rakamların altına düşmez. Hatta İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesinde öğrenci kontenjanının en az birinci öğretim 800, ikinci öğretim 400 olduğunu düşünürsek meramımızı daha iyi anlatmış olacağız.

Türkiye’de hukuk fakültelerinde belirlenen derslerin büyük çoğunluğu zorunlu ders olarak okutulurken Amerika Birleşik Devletlerinde ise pek çoğu öğrencilere bırakılarak belli başlı dersler zorunlu olarak okutulmaktadır. Avukat olabilmek için öngörülen 1 yıllık staj süresi, Amerika Birleşik Devletlerinde bilginin ölçüldüğü bir alan sınavıyla yeterli görülmüştür. Şüphesiz, bu staj süresinin uygun görülmemesinde hukuk eğitimi alabilmek için önceden bir 4 yıllık eğitimin alınması şartı, sonrasında 3 yıllık hukuk eğitimi, toplamda 7 yıllık bir sürenin üzerine 1 yıl daha staj süresi eklenerek adayların daha da zaman kaybetmemesi düşünülmüş olabilir. Bu düşünceye uygun en güzel çözüm, alan bilgisinden oluşan bir sınavdır ki, her ne kadar uygulanmasa da ülkemizdeki Avukatlık Kanunu’nda bununla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri hukuk eğitim sisteminde eğitim modeli olarak pratik hukuk hayatı ile koordineli bir eğitim modeli benimsendiği için bu staj gereksiz diye düşünülebilir.

Türkiye’deki hukuk fakülteleri mezunları herhangi bir tecrübeleri olup olmadığına bakılmaksızın “hâkimlik sınavına” katılabilirler. Yazılı sınavı ve mülakatı geçtikleri takdirde fakülteyi bitirdikten 2 sene sonra hâkim olarak atanırlar. Bu durumda bir hâkim adayının eğitim hayatında sene kaybetmediğini düşünürsek 23 yaşında hâkim olarak atanması durumunu ortaya çıkarır. Bu durumun ne kadar sağlıklı olduğu tartışmaya açıktır. Hayatı tecrübe etmeden, hukuk pratik hayatını yaşamadan genç insanlara yüklenen bu büyük yük, maalesef, onları insanları ve hayatı tanımadan verecekleri çok önemli nitelikli kararlarla zaman zaman sağlıklı olmayan sonuçlara ulaşabileceklerini gösterir.

Amerika Birleşik Devletleri modelinde hâkim olabilmek için tecrübeli bir hukukçu olma şartı yahut başka bir deyişle, önceden belirli bir süre avukatlık yapmış olma durumu ziyadesiyle kişiyi hem hukuki hem de sosyolojik olarak geliştirmeye ve karar verme konumunda tecrübeli bir duruma yönelik çok önemli bir gereksinimdir. Hâkimlik için öngörülen staj süresi, zaten bu modelle avukatlık yıllarında elde edilmiş olacaktır. Zaten Amerika Birleşik

Devletleri modelinde de hâkim olarak atandıktan sonra iç işleyişi öğrenmek için bir süre staj öngörülmüştür.

Sınıf kontenjanlarının düşük tutulduğu bir ortamda öğrencilerin derse aktif katılımlarının sağlandığı, uygulama derslerinin arttırılmasıyla teoriye boğulmamış pratik hayatın tecrübeleriyle mezun olan hukukçuların olduğu, zorunlu derslerin en aza indirilerek öğrencilere özgürce düşünebilecekleri ve alanlarına göre kendilerini önceden uzmanlaştırabilecek olanaklar sağlandığı, avukatlık mesleğine başlangıçta “hukuk alan sınavıyla” nitelikli avukat adaylarının seçildiği bir sistemde hâkimlerin gerek hukuk gerekse de hayat tecrübeleri kazanmaları anlamında önceden belirli bir süre avukat olarak çalışmış olma zorunluluğu olan bir hukuk eğitim sistemi ve modeli tarafımızla kabul gören bir görüştür.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

TARTIŖMALAR

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Biz teşekkür ederiz.

Yerine göre ben diyordum yani bana her zaman denir, sen genç yaşlarda akademik kariyerde yükselmişsin ama diyordum, Murat Hocam benden genç başarmış, doçentlik aşamasına gelmiş diye ama kendisini ismen tanıyordum, sımayan tanıma fırsatı olmadığı için kusura bakmayın bir kere daha.

Bir 10 dakikalık soru-cevap bölümümüz de var, ondan sonra artık çay molasına geçebiliriz, zaten süre olarak biraz esneklik yaşadık ama bu me-yanda 10 dakika her halükarda yeterli olacaktır umarım.

Buyurun Hocam...

Doç. Dr. Gülden AYDIN

Hacettepe Üniversitesi Anayasa Hukuku Kürsüsü

(Mikrofonsuz) Teşekkürler.

Sayın Osman Hocam ile Almanya'dan karşılaşmışlığımız var doktora ... mezunuyum.

Öncelikle Osman Hocama, daha sonra bütün Hocalarıma aslında çok teşekkür ediyorum ve önce Osman Hocama olmak üzere yine bütün Hocalarıma bir soru sormak istiyorum, iki soru sormak istiyorum.

Şimdi Almanya'da Hocam ben, kardeşimin devlet sınav sürecinden de biliyorum, gerçekten, çok çaplı bir hukuk eğitimi var fakat şu beni hep dü-

şünceye sevk ediyor; birincisi, evet, doğru hukukun özel olması yani bizdeki üniversite sınavlarına özgü bir dershanecilik kültürü orada değişmiş. Bu acaba şunu gerektiriyor olabilir mi yani hukuk eğitimi bu kadar zor yaparsanız üniversiteler ...bir noktada.

İkincisi de; tabii, ...öğrencilerim var, 16-17 yaşında öğrencilerim var ve Almanya'ya oranla çok küçük yaşlardalar Türkiye'de hukuk fakültelerine geliniyor. ...zaten liselerden felsefe, genel olarak hani jimnasyumda bir uzmanlığı var, değil mi felsefe ile de ilgileniyorsunuz diye, edebiyata yöneliyorsunuz, bir şeyiniz var. Ve aşağı yukarı askerliğini yapıyor erkek öğrenciler geliyor hukuk fakültesine Almanya'da. Bazıları banka uzmanı olup geliyor yani bankacılar var yani yurtdışında 2 sene deneyim yapıp geliyor. Hani böyle bir öğrenci profiline analitik eğitim, dediğiniz gibi çok uygun düşüyor ama sanki biz böyle daha "a, b, c'yi" öğretme durumunda kalıyoruz gibi bir şeyimiz var. Nasıl değerlendirirsiniz yani iki konuyu, ...nasıl değerlendirirsiniz, bir de bu konuyu.

Ben birçok üniversitede, özellikle özel üniversitelerde Almanya'da doktora yapmış gelmişim, Alman sistemini hatta o şemaatlarıyla bütün o çözümleme şemalarıyla ben vermeye çalıştığımda büyük bir direnişle karşılaştım. Yani ayakladı öğrencilerim çünkü en temel "a, b, c" benden önce verilmemiş, ee, benimki çok hem anokrastik hem yersiz bir çaba oldu ve çocuklara hattından fazla baskı oldu. Yani Anayasa Hukukunda, Hocam ile az önce konuştum, Sayın Profesör Mehmet Yüksek Hocamızla, aynı üniversitedeyiz, aynı fakültedeyiz yani biz devlet, iktidar kavramını bilmeden kurucu iktidar, asli kurucu iktidar, tali kurucu iktidar diye başlıyoruz, ne derece öğrencilerimize hani onu verebiliriz?

Bir de tabii bütün Hocalarıma sormak istediğim; Türkiye açısından ve Almanya ve Amerika Birleşik Devletleriyle Türkiye'yi karşılaştırdınca acaba hangi topluma hukukçu yetiştiriyoruz? Almanya ve Amerika Birleşik Devletlerinde gözlemlediğim hukuk eğitiminin zorluğu süreçlerini başarı ile geçerek tamamlayanların meslekte de başarılı olduğu. Diyelim, gerçekten, üstün bilgisel donanımlı bir hukukçunun meslek hayatında da bir nevi iyi para kazandığı, tırnak içinde, eğer amacı o ise. Ama bizim toplumumuzda acaba o bilgisel donanımla toplumsal beklenti yani bizim toplumumuz hukukçularından ne bekliyor? Biz hukuk eğitimimizi yapılandırırken biraz daha kendi toplumumuzu tanıma ve bunun beklentileri, hem ister istemez bir mühendislik yapmak durumunda kalıyoruz. Yani "toplum bunu beklemeli" diyoruz ama o beklemiyor, ne demek istediğim belki oraya çıkmış olabilir. Hani sosyologlara da çok iş düşüyor belki, hukuk sosyologlarına o bakımdan. Nasıl değerlendirirsiniz Sayın Hocalarım? Çok teşekkür ederim, korsan bir bildiri oldu birazda, affınıza sığınarak.

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Tamam, evet, teşekkür ederim.

Bir soru daha vardı herhalde, o soruyu da alalım, ondan sonra soruları biriktirelim sonra cevaplarız.

KATILIMCI

Benim sorum kısa olacak, gerek yok mikrofona.

Ben Osman Hocama şunu soracaktım; Almanya’da yaklaşık olarak 3 sömestre kaç hafta sürüyor ve tatiller ne kadar, yaz tatiller, ara tatiller, uzun mudur, değil midir? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Evet.

Başka, sorusu olan, buyurun,

Av. Eralp KAYA

Devlet sınavında komisyon üyeleri kimlerden oluşuyor? O konuda bir bilgi verebilerseniz memnun olurum.

Huriye Hocama da; yan dal olarak özellikle Amerika’da özellikle bir lisans eğitiminden sonra bir hukuk fakültesi eğitimi şeklinde anladım. Bu ilk lisans eğitimi derken neyi kast ettik, 4 yıllık bizim anlamımızdaki fakülte eğitimi tarzında mı ve bu, ne tür bir fakülte, herhangi bir fakülte mi? Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Bir son soru daha alalım, buyurun,

Av. Musa MUTİ

Ben sizin bütün görüşlerinize Hocalarım, katılıyorum, çok güzel buluyorum görüşlerinizi Türkiye’deki hukuk eğitimi açısından.

Ben şunu söylemek istiyorum; bu eski hukuk metinleriyle yeni hukuk metinleri arasında uyum sağlamak açısından, tecrübe açısından Osmanlıca veya Eski Türkçe eğitiminin verilmemesi sizce bir eksikli midir? Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Osman İSFEN*Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi*

Hocam, izninizle ben Almanya ile alakalı olan kısımları cevaplayayım, ondan sonra size sözü vereyim.

Şimdi repiteuryum yani dershanecilik problemi, hakikaten, Almanya’da ciddi manada üniversitelerin de rahatsız olduğu bir unsur, en azından 1-1,5 sene ayda 100-200 Euro’ya kadar varabilen bir ücreti alan ve ciddi kalitedeki hukukçulardan oluşan dershane sistemi Almanya’da mevcut. 3-4 tane bu repiteuryum yani dershanecilik, birinci devlet eğitime hazırlığı profesyonel hale getirmiş olan kurumlar var. Üniversiteler, tabii ki, buna sıcak bakmıyorlar hatta üniversitelerde asistan olarak çalışan kimselerin de o dershanelerle çalışmaya yönünde teklifler gittiği zaman kesinlikle yasak konuyor kural olarak, deniyor ki “üniversitede çalışıyorsan olmayacaksın.” Hatta son zamanlarda üniversiteliler, özellikle birinci devlet imtihanına hazırlanma noktasında özel dersler, özel bölümler geliştiriyorlar, profesörlerin, asistanların hazırlamış olduğu ama yine de bunun önüne geçilemiyor.

Şimdi bunun sebebi nedir diye sorduğunuzda; öncelikle, çeşitli sebeplerden dolayı gidiliyor dershanelere, şu bakımdan; öğrenciler mesela, düzenli bir çalışma ortamı buluyorlar, 1-1,5 sene içerisinde, ben mesela gitmedim, ben tek başıma hazırlandım imtihan girdim ve belki söylemekte bir şey yoktur, sakınca olmasa gerek, benim girmiş olduğum devlet imtihanında benim fakültemdeki en yüksek notu yine ben aldım, dershaneye gitmeden. O meyanda şöyle bir şey var; o 1,5 sene içerisinde kendinizi organize etme noktasında zorluk yaşıyorsunuz ama dershaneye gittiğiniz zaman bir düzen söz konusu oluyor. Dershaneye gittiğiniz zaman kitaplar size veriliyor, o kitaplar üzerinden çalışabiliyorsunuz. Aynı zamanda o 3 seneyi bir özetleyecek, bir deste edebilecek, sunacak olan şeyler var. Dolayısıyla aslında her dershaneye böyle bir mecburiyetin olduğu ortamda ama sistemde bir çarpıklık vardır, bunu ben de kabul ediyorum ama yerine göre Türkiye’de de artı, eksi benzer şeyler tartışılıyor. Bu meyanda o dershaneciliği biz Almanya’da kolay kolay kaldıramayacağız diye düşünüyorum. Almanya’da yapılabilecek olan şey sadece üniversitenin de sadece temel dersleri, ağırlık alan dersini değil münhasıran üniversiteyi birinci devlet imtihanı olarak faaliyet göstermesi gerektiğini düşünüyorum. Var, güzel programlar var ama yeterli değil şu anda.

İkincisi; dediğiniz gibi 16-17 yaşında, ergen aşamada hukuk fakültesine başlayan kişilerin, daha düşünme kabiliyeti bakımından, hayat tecrübesi bakımından eksikliğinden dolayı da sizin de dediğiniz gibi. Bir de şöyle bir şey var; ben Türkiye’deki bu sınav sistemini, bunun da bir müsebbibi olarak görüyorum çünkü şöyle hatta lütfen, yanlış anlaşılmasın ama yine duyduğumuza göre hukuk fakültelerinde de bu “a, b, c” şikkına göre sistemlerin, eğitim sis-

temlerinin, imtihan sistemlerinin getirildiğini duyuyorum yer yer. Şimdi şöyle bir şey var; siz hukuk fakültesinde bir hâkim yetiştiriyorsunuz, hâkimin önüne bir olay gelecek, o olayı çözmesi için hakim evvela analitik olarak o olayda olayın özellikleri nedir ama bunu öğrenmemişse fakültede, hakim şöyle mi karar verecek? Sanık A- suçludur, B- masumdur, C- hem masum hem suçludur, D- hiçbirisi. Şimdi bu şekilde karar veremez hâkim, hâkimin öğrenmesi için olayları iyi tespit etmesi, analitiğini her olayın özelliğine göre yapması lazım. Dolayısıyla bu, daha lise, daha ilk eğitim, öğretim aşamasında başlaması gereken bir süreç. Tabii ki, ama Amerika örneğinden yola çıktığımız zaman da belirli bir hazırlığı da beraberinde getirdiğimiz zaman bence insanların öğrenmesinde, zor olsa bile yani imkansız bir şey olarak görmüyorum.

Sömestre bakımından Almanya'daki sömestirler, yaz sömestirleri biraz daha kısadır, kış sömestrisi biraz daha uzundur, ortalama 13 ile 15 hafta arasında sürer. Bizim derslerimiz Ekim ayının ortasında başlar ve Şubat ayının başına kadar kış dönemi devam eder. Yaz dönemi de Nisan ayının ya başında ya da ortasında başlar Temmuzun ortasına ve sonuna kadar devam eder. Aralarda tabii, tatil, tırnak içinde söylemek lazım, işte, orada ev ödevleri söz konusu oluyor, yerine göre stajlar yapılması gerekiyor ama dönem olarak karşılaştığımızda bu şekilde.

Komisyon üyeleri; oralarda hâkimler olabiliyor, savcılar olabiliyor, avukatlar olabiliyor, noterler olabiliyor. O meyanda devletin, her eyaletin bir sınav mercii söz konusu, bir başkanı var ve o başkan o komisyonları her defasında oluşturmak mükellef. Tabii ki, üniversite profesörleri ağırlığı oluşturuyor o meyanda ama onun dışında uygulamadan da gelen kişiler var. Benim mesela, birinci devlet imtihanında komisyonun hemen hemen hepsi yanlış hatırlamıyorsa üniversite profesörleriydi ama ikinci devlet imtihanında bir profesör yoktu, hepsi hâkimdi, savcıydı, avukattı o meyanda.

Onun dışından sanırım Yeni Hukuk, Eski Hukuk konusunda Huriye Hocam daha yetkindir o mevzuda, kendisi değinecektir. Benim söylemek istediğim tek şey; Almanya'daki gelişime baktığımız zaman tabii ki, bir metinlerle boğuşma, metinlerde zorlanma Almanya'da Türkiye'deki kadar söz konusu olmamıştır. Ama Almanya'da da tabii ki, yerine göre eski sistemi anlama noktasında, ben o bakımdan hukuk felsefesinin, hukuk tarihinin bir hukukçu için olmazsa olmaz olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir şeyi temelinden anlamak vardır ama o temelde aynı şekilde o dil de yatar, o dilden gelişmiş olan tarih de yatar. Bunu katmadığınız zaman pozitif bir anlayışla “günümüzün hukuku budur, bunu öğrenir, bunu yaparım” dediğiniz zaman bir yere varırsınız ama hukuku temelinden kavrama imkanınız olmaz. Dolayısıyla Türkiye'nin özellikle dayalı olarak bu noktada eski hukuk terimlerine de bir şekilde hakim olması gerektiğini düşünüyorum ama ders aşamasında ne olması gerektiğini, bunu Sayın Hocamıza bırakalım. Buyurun Hocam,

Prof. Dr. Huriye KUBİLAY*İzmir Ekonomi Üniversitesi*

Şimdi yurtdışında Murt-courtlara katıldığımızda biz de aynı manzara ile karşılaştık; öğrencilerimiz çok küçük yaşta, diğer, Amerika'dan ve Avrupa ülkelerinden gelen öğrenciler bizimkilerine göre çok daha yaşlıydı. O nedenle aslında her toplumun kendi yapısına göre eğitim sistemini de belki şekillendirilmesi, olumlu yönleri kendisine aktarmayı çalışması gerekir.

Son zamanlarda Türk öğrenciler Almanya'dan da olsun Amerika Birleşik Devletlerinden de olsun bizim Üniversitemize gelerek bu Amerika'dakini ben söyledim, herhalde Almanya'da aranıyor ki, geliyorlar bize, misafir öğrenci statüsünde; burada hukuk deneyimi edinmek amacıyla birkaç ay geçiriyorlar. Bunun da yararlı olduğunu düşünüyorum. Karşılıklı gidip gelmelerin hem bizim öğrencilerimizin yurtdışına çıkması, öğretim üyelerimizin yurtdışına gitmeleri hem de yurtdışından gerek yabancıların gerekse Türk öğrencilerin gelmesi son derece yararlı.

Kalite; sizin de belirttiğiniz gibi her yerde üst düzeyde bir gelir getiriyor tabii ki. Bu nedenle kaliteye önem verilmesi gerekir, bu Amerika Birleşik Devletlerinde de böyle, ülkemizde de aynı şekilde, eğer bir yerde kalite varsa üst gelir düzeyine ulaşmak da mümkün olabiliyor.

Amerika Birleşik Devletlerindeki eğitim süreciyle ilgili sorunuz vardı; evet, orada bir 4 yıllık bir lisans eğitiminden sonra hukuk fakültesine başlanıyor ve 3 yıllık bir hukuk fakültesi eğitimi var. 4 yıllık lisans eğitimi, herhangi bir fakültede olabiliyor, mühendislik fakültesi, işletme fakültesi, tıp, her neyse, herhangi bir fakülte okunduktan sonra 3 yıl üzerine hukuk fakültesi eğitimi alınmaktadır.

Yan dal ise diploma derecesi vermemektedir, sadece diplomada yan dal olarak gözükmektedir. Öğrencinin kendini geliştirmesi ve iş başvurularında ona katkı sağlayabilecek bir eğitim olmaktadır. Ülkemizde hukuk fakültesi öğrencileri, bulundukları hukuk fakültelerinde imkan varsa yan dal eğitimi, işletme fakültesinde, ekonomi fakültesinde, uluslararası ilişkilerde, siyaset bilimlerinde alabilmektedirler. Ama çift ana dal alma yani iki lisans derecesi almak, hukuk eğitimi yapan bir öğrenci için yaptığımız çalışmaların sonucunda mümkün olmadığı sonuca vardık. Yani 4 yıllık eğitim süresince sadece tek lisans derecesi elde edebilmekte, isterse yan dal alabilmekte.

Bir diğer farklılık da, hem Amerika hem de sanırım Almanya'da aynı şekilde; oralarda hukuk fakültelerinin uzmanlık eğitimi verebilmesi, belli alanlarda uzmanlık, mesela, Ticaret Hukuku alanında uzmanlık vermesi söz konusu, Türk hukuk eğitiminde bu mümkün değil, temel hukuk bilgileri 4 yılda verilmektedir, uzmanlaşma daha sonraki aşamada lisansüstü eğitim ile

sağlanmaktadır, yüksek lisans ve doktora ile.

Hukuk metinlerinin eskiliği konusunda ise; hukuk metinleri, günümüzde mevzuatın çok sık değişmesi, özellikle temel mevzuatımız, Medeni Kanunumuz, Borçlar Kanunumuz, Ticaret Kanunumuz, bunların hepsi yenilendi. Dolayısıyla elimizde bulunan kaynaklarımız bazen yeterli gelmemektedir, bunu internet aracılığı ile, bu bilgi çağında tamamlama yoluna gitmekteyiz, özellikle ben Ticaret Hukukçusuyum, Ticaret Hukuku alanında eski ve yeni metinleri karşılaştırmaktayız. Hiçbir zaman için daha önce yayınlanmış olan yayınlar, bir kenara atılmamaktadır, hepsi bir arada bulunmaktadır. Çünkü bazen gerçekten, yeni gelen bir hükmün geçmişte izlerini o kaynaklarda bulabilmek mümkün olabilmektedir.

Sanırım bütün sorulara cevap verebildim, teşekkür ederim.

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Teşekkürler.

Müfredat konusuna girmedik ama bu uzmanlaşma ve temel bilgiler konusundan bahsedildiği için ben kısaca söyleyeyim. Yani yine bilmiyorum nasıl bir algı olacak sizlerde, mesela, biz Almanya’da Sigorta Hukuku, Deniz Ticareti Hukuku, Hukuk Muhakemesi Kanunu, şunlar, bunlar çok fazla görmedik yani ben eminim ki, siz 20 daladan imtihana girmişseniz bizim imtihana girdiğimiz dal sayısı 6 veya 7’dir. Sizin hukuk anlamında geniş kapsamdaki bilginiz bizden daha geniştir, Almanya’dakilerden, bunu çok rahatlıkla söyleyebilirim. Yerine göre o kadar çok alandan imtihana girip başarmak noktasında, Eşim başta olmak üzere hepinizi taktir etmek durumundayız, o kadar kolay bir şey değil. Ama şu da var, onu ben söylüyorum, tabii ki biraz da kızdırmak bakımından, karşı nokta koymak bakımından; bana şöyle bir şey dendi, şimdi bir avukat istense, dense ki, “ben Sigortacılık alanında, İş Hukuku alanında uzman bir avukat istiyorum, ciddi manada İş Hukukunda uzmanlaşacak, dosyaları yığacak, çok müthiş şekilde yoğunlaşacak Türk avukat mı seçersiniz, Alman avukatı mı seçersiniz?” diye bana sorsalar, ben Türk avukatı tercih ederim. Çünkü o Türk avukatı o konu üzerinde müthiş bir şekilde yoğunlaşmıştır, okumuştur, tetkik etmiştir, Alman avukat biraz daha yüzeysel yaklaşır. Ama bana deseniz ki, İş Hukukunda olduğu gibi yeri geldiğini zaman Ceza Hukukunda, yeri geldiği zaman Sözleşme Hukukunda yani genel manada yaklaşımı, bilmediği alanlara bir şekilde müdahil olabilecek nitelikte bir avukat arıyorum deseniz; ben Türk avukatı tercih etmem, Alman avukatı tercih ederim. Çünkü Alman avukatın bilgisi, her alanda azdır ama Alman avukatın yetiştirilme usulü bilmediği bir şeyi, en kısa zamanda nasıl araştırırım, nasıl bulurum şeklinde analitik düşünceye dayalı olarak çalışır. Dolayısıyla ben Ceza Hukukçusu

olmama rağmen bazen cesur davranarak Almanya’da “miras davalarını” üstlendiğim de oluyor, Mirası biz hiç görmedik yani ben hiç Miras dersine girmedim, Aile Hukuku dersine girmedim Almanya’da ama bir şekilde kitaplardan, bakarak, analitik şekilde bakarak bunu halledebiliyorsunuz. İkisi arasında tabii ki, dengenin bulunması lazım ama bu meyanda da dediğiniz gibi müfredat üzerinde aslında başlı başına bir sempozyum konusu, sadece hukuk müfredatı da olabilir herhalde.

Çok çok teşekkür ederim bizleri sabırla dinlediğiniz için. Tekrar görüşmek üzere...

SUNUCU

Değerli konuşmalarından dolayı Hocalarımıza teşekkür ederiz.

Kendilerine plaketlerini takdim etmek üzere Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doçent Doktor Sayın Mehmet Altunkaya’yı davet ediyoruz.

SUNUCU

10 dakika çay-kahve molamız vardır. Teşekkür ederiz...

İKİNCİ GÜN

8 Kasım 2013

İKİNCİ OTURUM

Konferans Salonu

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Tebliğ Sunanlar

Hukuk Eğitiminde Uluslararasılaşma ve
Çift Diplomalı Programların Getirileri:“Köln-Kemerburgaz
Çift Diplomalı Hukuk Lisans Programı Örneği”

Prof. Dr. Şükran ŞIPKA

*İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı
Medeni Hukuk Öğretim Üyesi*

Hukuk Öğretimi ve Demokratik Hukuk Devleti

Doç. Dr. Ozan ERÖZDEN

*Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü*

SUNUCU

...Başkanını ve konuşmacıları yerlerine davet ediyorum. Oturum Başkanını Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Profesör Doktor Sayın Şahin Akıncı, İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyesi Profesör Doktor Sayın Şükran Şıpka, Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyesi Doçent Doktor Sayın Ozan Erözden.

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Oturum Başkanı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, değerli katılımcılar hepinizi saygıyla selamlıyorum. Bizim oturumumuz aslında dört konuşmacının tebliğ sunacağı bir oturum idi bir tanesi de bendim fakat öğle arası olması münasebetiyle biraz sarkınca Organizasyon Komitesi bizim oturumu bölmeyi uygun buldu. Şimdi iki değerli konuşmacıya söz vereceğim, ondan sonra öğleden sonraki oturumda saat 14.00'te başlayacak bunu da burada anons etmiş olalım. Öğleden sonraki oturumda da hem ben tebliğimi sunacağım hem de yine bir değerli konuşmacımız, hocamız tebliğlerini sunacaklar. Bunu belirtmiş olayım.

Oturum başkanları genellikle çok konuşur, ben de böyle bir alışkanlık vardır ama ben sözü çok uzatmadan öncelikle Şükran Hocama söz vermek istiyorum çünkü Hocamın bir ricası olmuştu özellikle Alman hukukuyla ilgili konuşmalar yapıldıktan sonra konuyla alakasından dolayı ben devam edeyim dedi. Ben sözü şimdi kendisine bırakıyorum. Hocam evet, Hocamın bir de sunumu olacak 7-8 dakikalık bir gösterisi, film gösterisi.

**HUKUK EĞİTİMİNDE ULUSLARARASILAŞMA VE
ÇİFT DİPLOMALI PROGRAMLARIN GETİRİLERİ:
“KÖLN-KEMERBURGAZ ÇİFT DİPLOMALI HUKUK LİSANS
PROGRAMI ÖRNEĞİ”**

Prof. Dr. Şükran ŞIPKA

*İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı
Medeni Hukuk Öğretim Üyesi*

Anahtar Kelimeler: Uluslararasılaşma, Çift Diploma, Lisans Programı, Almanya

GİRİŞ

“Uluslararasılaşmanın Hukuk Öğretimine Etkisi”

Hukukun “ulusal” bir bilim olarak tanımı, evrensel hukuk değerlerinin, evrensel bir insan hakları algısının, küresel ticaretin ve iletken uluslararası sermaye yapısının egemen olduğu 21. Yüzyılda geçerliliğini yitirmiştir. Artık yüzyılımızda hukuku “ulusal” ve dolayısıyla “kanun”dan ibaret sanmayan, birden çok ülkenin hukuk sistemini bilen ve uygulayan hukukçulara yönelik ihtiyaç belirgin olarak ortaya çıkmıştır.

Dünyanın çeşitli bölgelerinden hukuk fakülteleri bu ihtiyaca cevap verebilmek için başka ülkelerdeki hukuk fakülteleriyle işbirliği yaparak, öğrencilere iki ülkenin hukuk sistemini öğretmeye yönelik çift diplomalı hukuk lisans programları sunmaktadır. Mevcut örneklerde yalnız aynı hukuk ailesinden ge-

* Katılımcının isteği üzerine, kongrede sunulmuş olan bildirinin katılımcı tarafından metin haline getirilmiş şekli yayımlanmaktadır.

len hukuk sistemleri arasında değil, Kıta Avrupası ve Anglo-Amerikan veya Anglo-Sakson hukuk sistemleri gibi çok farklı hukuk sistemlerine sahip ülkelerin üniversiteleri arasında da bu tür programlar onlarca yıldır yapılmaktadır.

İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi ile Köln Üniversitesi de ülkemizin bu çok kültürlü hukukçu ihtiyacını karşılamak amacı ile, “**Çift Diplomalı Hukuk Lisans Programı**” kurmuş ve hayata geçirmiştir. Bu program, hukuk alanında YÖK tarafından onaylanmış ilk Çift Diplomalı Lisans Programı olması yönüyle ülkemizdeki hukuk eğitimi adına önemli bir yenilik ve kazanımdır.

Köln Üniversitesi bakımından ise bu program, Paris’teki Université Pantéon Sorbonne ve Londra’daki University College London ile yapılan programlardan sonra üçüncü Çift Diplomalı Hukuk Lisans Programıdır.

Bu program, temel dersler ve genel program yapısı bakımından Türkiye’deki diğer hukuk fakültesi lisans programları ile benzerdir. Programın tasarlanmasında “**Yükseköğretim Kurumlarının Yurtdışındaki Kapsama Dahil Yükseköğretim Kurumlarıyla Ortak Eğitim Ve Öğretim Programları Tesisi Hakkında Yönetmelik**” (Resmi Gazete Tarihi: 28.12.2006 Resmi Gazete Sayısı: 26390) esas alınmıştır. Bu çerçevede program, öğrencilere sağlam bir hukuk altyapısı kazandırmak üzere zorunlu olarak okutulan temel hukuk bilimleri dersleri ile öğrencilerin kendi istekleri doğrultusunda hukukun belirli alanlarında uzmanlaşmalarını sağlayacak seçimlik derslerden oluşmaktadır.

Bu tebliğ ile çift diploma programlarının hangi ihtiyaca yönelik olarak ortaya çıktıkları ve hukuk eğitiminde nasıl bir yenilik amaçladıkları sorularının cevabı, özellikle Köln – İstanbul Kemerburgaz Çift Diplomalı Hukuk Lisans Programı örneği üzerinden, karşılaştırmalı olarak ve disiplinler arası bir yaklaşımla verilecektir.

I. Çift Diplomalı Hukuk Lisans Programlarına Yönelik İhtiyaç

A. Sosyo-Ekonomik Nedenler

21. yüzyılda, hızlı küreselleşme süreci ile birlikte, teknoloji ve bilgi akışı, paralel olarak öğrenci ve öğretim üyesi değişimini de zorunlu kılmıştır. Bunların etkileşimi ile, gerek ekonomik, gerek sosyal olarak ülkeler arası ilişkilerin yoğun bir şekilde artmasının tabii bir sonucu olarak, hukuk da küreselleşmektedir.

Dünya küreselleşme neticesinde küçülmemekte; artık yatırımlar yalnızca bir ülkeyle sınırlı kalmamaktadır; uluslararası ticaret ise devasa boyutlara ulaşmıştır.

Aslında bu durumun tespiti için hiç uzağa gitmemize gerek yok, ülkemizdeki gelişmeler bizi aydınlatacaktır. Ekonomi Bakanlığı’nın yaptığı inceleme-

ye göre; Türkiye’de 2012 yıl sonu itibariyle **27 bin 110 adet** uluslararası sermayeli şirket ve şube bulunmakta, buna ek olarak **5 bin 494** adet uluslararası sermayeli şirket de yerli sermayeli şirkete iştirak etmektedir. Sonuç olarak, Türkiye’de **toplamda 32 bin 604** adet uluslararası sermayeli şirket faaliyet göstermektedir.

İşte bu uluslararasılaşma, beraberinde hukukçudan beklenenlerin de değişmesine sebep oluyor. Ülkemizde, uluslararası şirketlerin ihtiyaç duyduğu, nitelikli hukukçu açığının bulunduğu ise bir gerçektir.

B. 21. Yüzyıl Hukukçu Profilinden Beklentiler

Artık bir hukukçunun yalnızca ulusal düzeyde hukuk bilgisini haiz olması değil; **arabuluculuk**, pazarlık ve müzakere kabiliyetine sahip olması, **alternatif uyuşmazlık yollarını bilmesi** ve bu meziyetlerini de mükemmel bir yabancı hukuk dili bilgisi ile taçlandırılabilmesi gerekmektedir.

Yani, ihtilaflarla baş edebilecek düzeyde yabancı dil bilgisine, temel uluslararası hukuk bilgisine sahip, uluslararası kaynaklara erişimi ve yatkınlığı olan hukukçular yetiştirmemiz gerekiyor. Aslında bu bir ihtiyaçtan öte neredeyse küreselleşen dünyanın bir dayatması haline gelmiştir. Çünkü hukuk fakültesinden mezun bir hukukçu adayı, temel hukuk bilgisi ve etiğine sahip olmanın yanında, karşılaştırmalı hukuktan yeteri kadar nasibini almadan ve mükemmel bir yabancı dil bilgisine sahip olmadan, günümüz ihtiyaçlarına cevap veremeyecektir.

Ülkemizdeki Avrupalılaşmayı ve küreselleşmeyi göz önüne alacak olursak, yetişecek hâkimlerimizin de bu düzeyde evrilmeleri gerektiği kaçınılmazdır.

Sonuç olarak; hukukçuların dünyanın herhangi bir yerindeki, uluslararası ve yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıkları ele alabilecek düzeyde olmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Hukuk eğitimi yanı sıra, Yurtdışında lisans eğitiminin, kişinin dünya görüşünün oluşması, farklı kültürleri gözlemleyerek, tanıyarak, hoş görü sahibi olmasını da sağlaması bakımından insani boyutta da etkileri olacağı yadsınmaz.

II. Mevcut Çift Diplomalı Hukuk Lisans Programı Uygulamaları

A. Kıta Avrupası’nda Radikal Bir Örnek Olarak; Köln Üniversitesi

Bugünkü tebliğ konum olan çift diplomalı hukuk lisans programını birlikte yürüttüğümüz Köln Üniversitesi, bu programı yıllardır İngiltere ve Fransa ile de ortak olarak uygulamaktadır.

Çift diplomalı hukuk lisans eğitimi programı , Köln Üniversitesi ile Uni-

versité de Paris I Panthéon-Sorbonne ve İngiltere’de University College London (UCL) ve arasında yapılmaktadır.

Sorbonne Üniversitesi ile yapılan programda; öğrenciler ilk iki seneyi Köln’de, son iki seneyi ise Paris’te okumaktadırlar

Köln ile UCL arasındaki programa göre ise; öğrenciler ilk iki yılı Londra’da, son iki yılı da Köln’de olmak üzere toplam dört sene (olağan İngiliz Hukuk eğitimi ise üç seneden oluşmaktadır) eğitim görecektir ve bu dönem sonunda Bachelor of Law derecesine sahip olacaklardır.

Köln ile UCL arasındaki programın bir özelliği de; birbirinden çok farklı olan, Anglo-Saxon hukuk sistemi ile Kıta Avrupası hukuk sistemlerinin bile aynı program dâhilinde dört sene içerisinde öğrenciye verilebiliyor olmasıdır.

B. Türkiye’deki Çift Diplomalı Lisans Programı Uygulamaları

Türk Hukuk Fakülteleri’nde hiç örneği olmamakla beraber, ülkemizde başka alanlarda çift diplomalı lisans programları mevcuttur.

Hukuk haricinde yapılmış çift diplomalı programlara örnek olarak SUNY (State University of New York) gösterilebilir. Bu lisans programları; YÖK’e bağlı bir Türk Üniversitesi ile New York Eyalet Üniversitesi Sistemi’ne (SUNY) dâhil bir üniversite tarafından ortak olarak yürütülmektedir. Öğrenciler dönüşümlü olarak eğitimlerinin yarısını Türkiye’de, yarısını Amerika’da görmektedir. Daha çok teknik bilimlerle ilgili olan bu programda; ODTÜ, İTÜ gibi üniversitelerle New York Eyaletindeki üniversiteler arasındaki ortak program sonucunda mezun olan öğrenciler New York Eyalet Üniversitesi diplomasına da sahip olmaktadır.

III. Köln-Kemerburgaz Çift Diplomalı HUKUK Lisans Programı (UOLP)

Köln Üniversitesi ile birlikte oluşturduğumuz ve hayata geçirdiğimiz çift diplomalı hukuk lisans programı, Türk Hukuk Fakülteleri içinde bir ilktir. Bu program bir Erasmus Programı da değildir.

Program, “**Yükseköğretim Kurumlarının Yurtdışındaki Kapsama Dahil Yükseköğretim Kurumlarıyla Ortak Eğitim Ve Öğretim Programları Tesisi Hakkında Yönetmelik**” esas alınarak hazırlanmıştır. Bu yönetmeliğe uygun olarak, öğrenciler, her iki ülkenin ilgili üniversitesinde ikişer yıl *hukuk eğitimi alacaklar, başarılı olurlarsa, dört yılda her iki ülkede de geçerli ayrı ayrı iki diploma elde edecektir*.

Bu programın büyük avantajlarından biri de, çift diploma verilmesi sayesinde, Almanya’dan katılan öğrencilerin “denklik” sorunu ile karşılaşmayacak olmaları ve mesleklerini hangi ülkede isterlerse orada yahut iki ülkede bir-

likte sürdürecektir. Bu durum, oluşturduğumuz programın en önemli katkılarından bir tanesi ve ülkemizdeki hukuk fakültelerinin sunmadığı bir ayrıcalıktır.

Peki, neden bir Alman Üniversitesi'ni tercih ettik?

Türkiye Devleti, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yaptığı hukuk devrimi ile Roma-Cermen (Kara Avrupası) hukuk sistemini benimseyerek, çağdaş, modern ve laik bir hukuk sistemini tercih etmiştir. Nazi Almanyası'ndan kaçan çok saygın Alman bilim adamları da üniversite eğitimimizde, hukuk eğitimi-mizde kalıcı yer sahibi olmuşlar, başta Hirsch olmak üzere bu hocalarımız toplumumuzla da bütünleşmişlerdir. Kurulan cumhuriyetle birlikte değişen hukuk ve eğitim sistemimizde bu öğretim üyelerinin çabaları göz ardı edilemeyeceği gibi, İstanbul ve Ankara Üniversiteleri'nde yeni bir hukuk eğitim sistemi ve disiplini tesis edilmesinde büyük katkıları olmuş ve çok değerli hocalarımızı da yetiştirmişlerdir.

Günümüze gelecek olursak; 2000'li yıllardan itibaren yaptığımız büyük kanunlaştırma hareketlerinde de başta Medeni Kanun olmak üzere, Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Borçlar Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nda da yine bu Roma – Cermen Hukuk Sistemi korunmuş ve kanunların içeriğine baktığımızda iktibas sisteminin de halen büyük ölçüde devam ettirildiği görülmektedir.

Türkiye'deki Hukuk Fakülteleri müfredatı ve bizim oluşturduğumuz bu programın ders müfredatı da Roma – Cermen Hukuk Sistemini benimsemiş ve bu sistemin beşiği olan Alman hukuk eğitim sistemi ile büyük ölçüde bütünleşmiş vaziyettedir.

Bu nedenle bu çift diploma programında yer alacak öğrencilerimiz, Türkiye'deki hukuk eğitiminin odak noktası olan bir sistemde eğitime başlayacaklar, mukayeseli olarak sistemleri doğrudan inceleme fırsatı elde edeceklerdir. Bir yandan her iki ülkenin hukuk bilgisini edinecek, diğer yandan Almanca hukuk diline de sahip olarak mezun olacaklar, Almancayı mesleğe atıldıktan sonra öğrenmenin zorluğunu yaşamayacaklardır.

Nihayet Köln Üniversitesi gibi köklü bir kurumun bizleri benimsemesi de bu ortak programı yapmamızın nedenlerinin başında gelmektedir.

Protokolün Oluşması ve Onay Süreci

Haziran 2011'de Köln Üniversitesi Hukuk Fakültesinden Prof. Dr. H.P. Mansel'in üniversitemizi ziyaret ettiği gün, bu işbirliğinin ilk tohumları atılmış oldu. Köln Üniversitesi yetkilileri ile **2011 Aralık** ayından itibaren yaptığımız karşılıklı yazışmalar ve Protokol taslağı oluşturulması sonucunda, her iki Üniversite'nin karar organlarından onaylar alındı. **12 Nisan 2012** tarihinde

Köln Üniversitesi'nde yapılan bir imza töreni ile Ana Protokol imzalandı. Bu imza töreni Alman yazılı ve görsel basında büyük yankı uyandırdı.

İlgili Ana Protokolün içeriği nelerden oluşmaktadır?

- İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi ile Almanya Köln Üniversitesi arasında ortak yürütülecek olan Hukuk Çift Diploma Programı, Almanca hazırlık sınıfı hariç, **dört yıl (sekiz yarıyıl) süreli bir lisans programıdır.**

- Program uyarınca, öğrenciler hukuk fakültesinin **ilk iki yılını (ilk dört yarıyıl) Köln'de, son iki yılını (dört yarıyıl) Kemerburgaz Üniversitesi'nde** okuyacaklardır.

- Çift diploma programına her sene **Köln Üniversitesi tarafından 15; Kemerburgaz Üniversitesi'ne de ÖSYM tarafından yerleştirilen 15 öğrenci** olmak üzere **toplam 30 öğrenci** alınacaktır.

- **Programın dili Almanca ve Türkçe'dir.** Öğrenciler hukuk fakültesinin ilk iki senesini Almanya'da okuyacaklarından, Almanca dil bilgisi seviyesinin asgari **B.2.2 düzeyinde** olması gerekmektedir.

- Öğrenciler buna ilişkin DSH yahut eşdeğer sertifikalar ibraz edebilirler. Almanca dil bilgisi yetersiz olanlar ise; **Köln Üniversitesi'nde bir sene boyunca dil eğitimi** alacaklardır.

- Öğrenciler **en fazla iki sene içerisinde Almanca Dil bilgisinde B.2.2 seviyesine ulaşmak** zorundadırlar.

- Öğrenciler, dil yeterliliğini sağlayıp Köln Hukuk Fakültesi'ne yerleştiklerinde ise, **tüm derslerden geçer not aldıkları takdirde ilk iki yılı başarıyla tamamlamış** olacaklardır.

- Köln'deki notlar 1-18 aralığında verilmekte ve 4 ve üzeri notlar başarılı olarak kabul edilmektedir. Kemerburgaz Üniversitesi'nde ise; derslerden asgari olarak DD notunun alınması ve bununla birlikte not ortalamasının 4 üzerinden en az 2 olması gerekmektedir. *(İki farklı sistemde, dört sene içerisinde verilecek notlar belirlediğimiz çizelgeye göre birbirine uyumlu hale getirilmiştir.)*

- Öğrenci Köln Üniversitesi'nde ilk iki sene içerisinde aldığı dersleri **en fazla dört yıl içerisinde başarıyla tamamlamak** zorundadır; aksi halde ortak programla ilişkisi kesilecektir.

- Bu halde, YÖK ilgili Yönetmeliğinin m. 15 hükmü uyarınca, öğ-

renci yurt içinde gördüğü yüksek öğrenimdeki notu esas alınarak, yurt içi yatay geçiş mevzuatı uyarınca İstanbul Kemerburgaz Hukuk Fakültesi Lisans programına veya Türkiye'deki herhangi bir eşdeğer programa yatay geçiş yapabilecektir.

- Kemerburgaz Üniversitesinden akademik başarısızlık nedeniyle ilişiği kesilmesi halinde ise, Köln Üniversitesi ile de ilişiği kesilecektir.

- Çift diploma programının başarı ile tamamlanması halinde ise; **Köln Üniversitesi tarafından “Bachelor of Law” diploması ve Kemerburgaz Üniversitesi tarafından da “Hukuk Lisans” diploması olmak üzere iki ayrı diploma verilecektir.**

- Ayrıca İngilizce bilen öğrenciler isterlerse, Köln'de müfredat içinde yer alan ve Anglo-Amerikan Hukuku'na ilişkin (seçimlik) derslerden oluşan **Amerikan Hukuku Sertifika Programı'na da (CUSL= Certificate of United States Law)** katılıp, başarılı olduklarında sertifika da alabileceklerdir.

- Diplomalarını alan mezunlar, Almanya'da mesleki kariyerlerini sürdürmek isterlerse, alacakları LL.B. diploma notu, Almanya'daki **Birinci Hukuk Devlet Sınavı'nın (Erstes Juristisches Staatsexamen) %30'unu oluşturabilecektir.**

- Türkiye Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Onay Süreci

Ana protokolün imzalanmasından hemen sonra program onayı için YÖK dosyası hazırlandı. 2547 s. YÖK Kanunu'nun, m. 43/I-d bendine istinaden çıkartılan **“Yükseköğretim Kurumlarının Yurtdışındaki Kapsama Dâhil Yükseköğretim Kurumlarıyla Ortak Eğitim Ve Öğretim Programları Teşisi Hakkında Yönetmelik”** hükümlerini de dikkate alarak, ders müfredatı, not sistemi ve diğer asgari koşulları yerine getirerek, programı bir dosya halinde **Mayıs 2012'de** YÖK'ün onayına sunduk. Köln ve Kemerburgaz Üniversiteleri arasında 12 Nisan 2012 tarihinde imzalanan protokol, YÖK tarafından **5 Temmuz 2012** tarihinde onaylanmıştır.

- Almanya'nın Akreditasyon Süreci ve Öğrenci Kabulü

Malumunuz üzere, Almanya'da YÖK gibi bir resmi kurum bulunmamaktadır. Ancak yeni açılacak programlar için eyaletin Milli Eğitim Bakanlığı ve ayrıca özerk bir yapıya sahip olan Alman Akreditasyon Kurumu onay vermektedir. Köln Üniversitesi'nin bizimle yapacağı bu çift diploma programı da, yaklaşık bir yıllık bir denetleme-sorgulama süresi sonunda, **Nisan-Temmuz 2013** tarihlerinde her iki kurul tarafından da onaylanmıştır.

Köln Üniversitesi Hukuk Fakültesi, programa öğrenci başvurularını 2013 Temmuz sonuna kadar almış, “Abitur” notu ve Türkçe dil bilgilerine de bakarak, yapılan mülakat sonucunda Almanya’nın çeşitli şehirlerinden öğrencileri programa kabul etmiştir..

Bu öğrenciler ayrıca Kemerburgaz Üniversitesi’nde de kabul görerek, kayıtlı öğrencilerimiz olmuştur.

V. Sonuç

Tebliğimin giriş kısmında da belirttiğim gibi, İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi ile Köln Üniversitesi, ülkemizin bu çok kültürlü hukukçu ihtiyacını karşılamak amacı ile, “Çift Diplomalı Hukuk Lisans Programı” nı hayata geçirmişlerdir. Bu program, hukuk alanında YÖK tarafından onaylanmış ilk Çift Diplomalı Lisans Programı olması yönüyle ülkemizdeki hukuk eğitimi adına önemli bir yenilik ve kazanımdır.

Bu program yalnızca öğrencilerimize değil, bu sene 250. yılına giren iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerde bütünleşmeye de büyük katkı sunacaktır. Ayrıca, bu program vesilesiyle tarihten gelen Türk-Alman hukuk ilişkileri daha da güçlenecek ve lisans düzeyinde başlattığımız ortak akademik çalışmalar Türk-Alman hukuk düzenleri arasında son derece etkili bir köprü oluşturacaktır.

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Hocam, 12. dakikada hatırlatın demiştiniz.

Prof. Dr. Şükran ŞIPKA

Eyvah, geldik mi? Tamam ama filmimi seyrettireceğim lütfen! 12 dakika mı oldu? Şundan bahsedeyim.

Ve biz 12 Nisan 2012’de Köln’de yaptığımız imza töreninden sonra hemen üniversitemizde bir YÖK dosyası oluşturduk. En zoru da müfredat ve bu işte 1 ile 18 aralığındaki notların bizim not sistemi ile entegre edilmesi idi. Bunda da sağ olsun Ayşegül Hanım’ın çok büyük yardımlarını gördük çünkü kendisi de Almanya’da hukuk okumuş ve halen de Köln Üniversitesinde doktora yapıyor. Ve ilk defa YÖK nezdinde bu program 5 Temmuz 2012 tarihli Genel Kurulda kabul gördü. Hemen hızla geçiyorum, programın amacını geçeyim, her şeyi ben geçeyim. Şeyi vermem lazım, burada özellikle neler var?

Programın Türkçe ve Almanca, burada belki şu anda yok ama hızlı geçeceğim, ilk iki yıl Köln’de okunacak ama Almanca bilmeyenler için üniversitemizin Köln’de açtığı bir hazırlık okulu var. Hazırlık okulunda bir yıl, olmadığı

takdirde en fazla iki yıl Almanca okuyabiliyorsunuz ve iki yılın sonunda da B2-2 seviyesinde Almanca dil bilgisi bir sınavla teyit edilecek ve o zaman hukuka başlayacaksınız. İlk iki yıl Köln'deki dersleri okuyacaksınız ve orada başarı sağlayan öğrenciler son üç ve dördüncü yılı İstanbul'a dönüş yapacaklar, oradaki öğrencilerle hepsi beraber okuyacak ve buraya İstanbul'da da üç ve dördü okuyacaklar. Sonuç itibariyle 2+2 yıl ile eşittir iki diploma elde edecekler.

Evet, bu şeyimizin resepsiyonu olmuştu, onları da sadece işte böyle bir yerel gazetede, ulusal gazetemizde çıkmıştı. Bu da 2013-2014 öğrencilerimiz. Geçen yıl 10 öğrenciyi gönderdik, hazırlık okudular. Bu yıl da ÖSYM tarafından alınan 15 öğrenci yerleşmişti ama 5 öğrenci maddi imkansızlık nedeniyle programdan çekildiler çünkü Almanya'daki yaşam giderleri öğrenciye ait. Üniversitemiz 15 öğrencinin 5'ine tam burs sağlıyor, 10 tanesine de %25 burs sağlamakta.

Şimdi size bu programla ilgili bir tanıtım filmimiz var, hemen onu izleyelim.

Tanıtım Filmi

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Sayın Hocama çok teşekkür ediyoruz. Hemen şimdi sözü Sayın Doçent Doktor Ozan Erözden Hocama vermek istiyorum; "Hukuk Öğretimi ve Demokratik Hukuk Devleti" konulu tebliğini sunmak üzere. Hocam buyurun...

HUKUK ÖĞRETİMİ VE DEMOKRATİK HUKUK DEVLETİ*

Doç. Dr. Ozan ERÖZDEN

*Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü*

ÖZET

Hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilmesi sadece yargı bağımsızlığı, yargı denetimi ve yargı kararlarının yerine getirilmesi konularındaki teknik düzenlemelerden ibaret bir konu değildir. Hukuk devleti kavramının, genel olarak toplumda özel olarak da yönetici elit ve yargı mensupları arasında geçerli olan hukuk algısıyla da doğrudan bir ilgisi vardır. Dolayısıyla, hukuk eğitimi bağlamında örtülü ya da açık olarak işlenen ve aktarılan hukukun kaynağına ve niteliğine ilişkin algı hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilmesi açısından üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu bildiride ileri sürülecek tezin ana unsurları şunlardır: 1- Türkiye’de hukuk eğitimi aracılığıyla egemenlik kuramı temelli bir hukuk algısı yaygınlaştırılıyor. 2- Egemenlik kuramı, özünde, hukuk devleti ilkesinin tam anlamıyla hayata geçirilebilmesi açısından gerekli olan hukuk anlayışıyla çelişir. 3- Hukuk devleti ilkesinin gereği gibi uygulanabilmesi için hukuk eğitimindeki egemenlik kuramı temelli hukuk paradigması değişmelidir.

Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde “hukuk devleti” (État de droit, Rechtsstaat), Anglosakson hukuk sistemlerinde ise “hukukun üstünlüğü” (rule of law)

* Katılımcının isteği üzerine, kongrede sunulmuş olan bildirinin katılımcı tarafından metin haline getirilmiş şekli yayımlanmaktadır.

olarak adlandırılan kavram, demokratik bir rejimin üzerinde yükseldiği temel ilkelerdendir. Hukuk devleti, en bilinen tanımıyla, tüm eylem ve işlemlerinde hukuka uygun davranan devlettir. Bu en basit tanım bize şunu söyler: hukuk devletinde kamu otoritesini kullananlar keyfi davranamazlar, daha önceden belirlenmiş kurallara uygun hareket etmek zorundadırlar. Buna karşılık, bu en basit tanım bize uyulacak kuralların içeriğine, yani uygulanacak hukukun niteliğine ilişkin bir şey söylemez. Ne var ki, hukuk devleti ilkesi genellikle bu basit tanımı aşan bir içerikle, uyulması gereken hukukun niteliği ve içeriği konusunda da bir şeyler söyleyen bir şekilde anlaşılır. Daha açık bir ifadeyle, uygulamadaki hukuk temel hakları güvenceye almadığı, erkler ayrılığını ve bu bağlamda özellikle yargı bağımsızlığını sağlamadığı sürece, o devlete hukuk devleti sıfatı yakıştırılamaz. Yani, hukuk devleti belli bir içerikteki hukuku, yasa koyucuyu, hatta anayasa koyucuyu bağlayan bazı temel ilkeleri içeren hukuku üstün sayan, hayata geçiren bir devlettir.

Öte yandan, egemenlik kuramı, egemenin iradesini tek meşru hukuk kaynağı kabul eden bir siyasi öğretilerdir. Bu kuram çerçevesinde, egemen irade tarafından oluşturulmayan, dolayısıyla egemen tarafından üzerinde değiştirme ya da yürürlükten kaldırma gibi tasarruflarda bulunulamayan evrensel hukuk ilkeleri, ahlak ya da din kuralları gibi normlar ayrı bir kategori kabul edilerek hukukun dışında bırakılır. Daha doğrusu, bu tarz normlar ancak egemen irade tarafından da tanınırsa hukukun içine girebilir.

Bu bildiride, ilk bölümde, Türkiye’de bir örnek yapılandırılan hukuk eğitimi egemenlik kuramının hukuk kaynağına ilişkin tek geçerli öğreti olduğu (örtülü ya da açık) kabulüne dayalı bir perspektifin geçerli olduğu görüşünü gerekçelendireceğim. İkinci bölümde, egemenlik kuramı eksenli bir hukuk anlayışının hukuk devleti ilkesinin özünde yer alan temel kurguyla çelişki içinde olduğunu ileri süreceğim. Sonuç bölümünde ise, Türkiye’de hukuk devleti kavramının gereği gibi hayata geçirilememesi, sürekli bir siyasi-hukuki tartışma konusu olmasına yol açan etkenlerden birisinin, hukuk eğitiminin egemenlik kuramı temelli bir hukuk algısını yaygınlaştırması olduğu görüşünü savunacağım.

1. Türkiye’de Hukuk Eğitiminin Rakipsiz Paradigması: Egemenlik Kuramı

Egemenlik, siyasi düzenin ve dolayısıyla siyasi düzen içinde geçerli kuralların meşruiyetine ilişkin bir kavram olarak, siyaset bilimi ve hukukun çakışma kümesinde yer alır. Egemenlik kuramı, çok genel olarak, meşru otoritenin egemenlik yetkisini kullanan erk olduğunu söyler. Egemenlik yetkisi ise, esas olarak, kural koyma iktidarına ilişkin bir içeriğe sahiptir. Jean Bodin’in 16. yüzyılda tanımladığı ve günümüze kadar değişmeden gelen içeriğiyle egemenlik, süreklilik ve bölünmezlik unsurları taşıyan bir otoritenin,

belli bir mekanda (toprak parçası veya ülke) geçerli olacak biçimde, herhangi bir başka üstün güce bağlı olmaksızın kural koyabilme veya konulan kuralları değiştirme ya da tamamen ortadan kaldırabilme yetkisidir. Dolayısıyla, egemenlik kuramı her şeyden önce, hukukun kaynağına ilişkin bir önerme içerir. Bir sonraki bölümde daha ayrıntılı açıklanacağı üzere, egemenlik kuramı, hukukun yegane kaynağının egemen irade olduğunu söyler.

Egemenlik kavramının bu içerikle düşünülmüş, kurgulanmış olması bir tesadüf değildir. Kavramın ortaya atıldığı dönemde Batı Avrupa coğrafyasında modern devlet olma yolundaki merkezi krallıklar, papalığa ve adem-i merkeziyetçi aristokratik unsurlara karşı bir toplumsal/siyasal mücadele içindedir. Egemenlik de, bu bağlamda, merkezi krallıkların mutlakiyetçi siyasetlerinin meşruiyet temeli olarak kurgulanmaktadır. Mutlak iktidar peşindeki monark, tanrısal ve geleneksel yasalarla sınırlanmak istemediği için kendisine bunlardan bağımsız bir kural koyma yetkisi bahşeder. Egemenin tek bir sınırı vardır: komşu egemen(ler)in egemenliğinin başladığı sınır, yani devlet sınırı. O sınırlar içinde dilediği düzenlemeyi dilediği gibi yapabilmekte serbesttir. Yaklaşık iki yüzyıl sonra, Amerikan ve Fransız devrimleriyle başlayan süreçte egemenlik sahip değiştirir, monarktan alınıp halka ya da ulusa devredilir ve böylece yeni sistemin “demokratik meşruiyet”i sorunu da bir yönüyle çözülmüş olur. Şöyle ki, özgürlük (kişinin ya da toplumun) kendi (bireysel ya da kolektif) iradesine uymaktır, egemenlik de serbestçe kural koymaya yetkili iradedir; dolayısıyla, halkın ya da ulusun egemenliği kabul edildiğinde, halk ve/veya ulus kendi iradesiyle koyduğu kurallara göre yönetilmeye başlayacak ve böylelikle, bir yönüyle, özgürlük rejimi kurulmuş olacaktır.

Egemenlik ilkesi bu haliyle Türkiye Cumhuriyeti açısından kurucu bir yere sahiptir. Ulusal bağımsızlık mücadelesinin başlangıcında, TBMM’nin açılmasıyla açıkça ilan edilen ve bunu izleyen tüm anayasal belgelerde yer alan ulusal egemenlik ilkesi, Kemalist devrim açısından ikili bir anlam taşır. Bu ilkenin benimsenmesiyle, öncelikle monarşik egemenlik anlayışı reddedilerek padişahın iradesi yasa kaynağı olmaktan çıkarılır. Bunun yanında, hukukun bu şekilde temellendirilmesiyle, Tanrı’nın iradesi olan din kuralları da hukuki-siyasi alanın dışına gönderilir. Devrim koşulları içinde, Kemalist kadroların, saf egemenlik kuramını pozitivist bir yaklaşımla benimsemeleri çok normaldir. Bu kadrolar, gerçekleştirdikleri atılımları ulusun iradesi üzerinden meşrulaştırırken, bu iradeyi kısıtlayacak herhangi bir üstün kuralı da kabul etmezler.

Öte yandan, Kemalist devrimin hukuk boyutu bir diğer cephesiyle, devrim ilkelerine bağlı hukukçular yetiştirme projesine de girer. Hukuk reformunu, bir toplumsal mühendislik aracı olarak devrim projesinin merkezine yerleştiren Kemalist elit, bu reformun sonucu olarak ortaya çıkan yeni hukuksal düzeni hayata geçirecek kadroları yetiştirmek için de özel çaba sarf

eder. Bu bağlamda Ankara Hukuk Fakültesi'nin açılması ve Darülfünun'un İstanbul Üniversitesi'ne dönüştürülmesi sırasında hukuk fakültesine de el atılması önemli adımlardır. Bu kurumlar yeni hukuki düzenlemeleri öğretirken, bu hukuk yapısının üzerinde yükseldiği kuramsal temeli, yani hukukun sadece ve sadece egemenliğin biricik sahibi olan ulusun iradesinden kaynaklandığı düşüncesini de açık ya da örtülü biçimde işlerler. Bu fakültelerin ders programlarına bakıldığında, egemenlik kuramının rakipsiz konumu hemen göze çarpacaktır. Her şeyden önce, müfredat, egemenlik kuramı temeline dayandırılmaksızın anlaşılabilir bir içeriğe büründürülemeyecek bir kamu hukuku – özel hukuk ayrımına oturtulur. Bu ayrım çerçevesinde, özellikle kamu hukuku kategorisine sokulan tüm dallar açısından hukuku egemenlik kuramı temelli anlamak ve aktarmak yerindeliği hiç tartışılmayan bir açıklama şemasına dönüşür. Özel hukuk dalları açısından da, hukuk sadece teknik konulara indirgendiği ölçüde, egemenlik kuramı temelli bir hukuk anlayışı satır aralarından iletmek kaçınılmaz olacaktır. Daha sonra, 1980'lerden itibaren sayıları çoğalmaya başlayan hukuk fakültelerinin tüm kadroları esas olarak bu iki ana fakülteden neşet eder. Böylelikle, bu hukuk algısı (veya paradigması) tüm yurt sathına yayılır.

2. Egemenlik Kuramı Neden Hukuk Devleti İlkesiyle Çelişir?

Egemenlik kuramının hukuk devleti ilkesiyle çeliştiği savı, ilk bakışta sağlam dayanaktan yoksun bir iddia gibi durabilir. Egemenlik kuramının bir özel anlaşılış biçimi olan ulus ya da halk egemenliği ilkesi, bir önceki bölümde de açıklandığı üzere, günümüzde demokratik rejimlerin dayandığı temel ilkelerin başında gelir. Hukuk devleti ilkesi de demokratik rejimin ayrılmaz bir parçası olduğuna göre, bu ikisini demokrasi üst başlığı altında uyum içinde bir arada duruyor olduklarını varsaymak gerekir. Ancak, detaylı bir incelemeye girişildiğinde, demokratik rejimin bu iki unsurunun özde çelişir nitelikte oldukları görülecektir.

Tekrarlamak gerekirse, egemenlik kavramı, her şeyden önce, kuralların, dolayısıyla düzenin kaynağına ilişkin bir içeriğe sahiptir. Herhangi bir üstün otoriteye bağlı olmaksızın kural koyabilme veya konulan kuralları değiştirme ya da tamamen ortadan kaldırabilme yetkisi olarak egemenlik, radikal bir biçimde Ortaçağ Avrupa siyasi düşüncesinin dışına çıkar. Ortaçağ Avrupa siyasi düşüncesinde temel yasaları yapma, dolayısıyla düzeni tanımlama yetkisi tanrıdadır. Bu yetki, gökler imparatorluğu (İsa'nın hakkı) açısından doğrudan kutsal düzeni tanımlamak yoluyla kullanılır. Bu kutsal düzen üzerinde ölümlülerin herhangi bir tasarruf yetkisi yoktur. Yeryüzü imparatorluğuna gelince, bu da Tanrının kurduğu düzendir. Rahip, soylu ve serflerden oluşan düzen Tanrı istediği için öyle kurulmuştur. Bu düzende *auctoritas* (Yasa) kilisenin *potestas* (Kılıç) ise soyluların elindedir. Soylular tanrı tarafından "Kılıç"la donatıldıkları için, o kılıcı tanrının yolunda kullanmalıdırlar. Dolayısıyla, yeryüzündeki

yöneticiler, başka bir alanda konulmuş yasaları, kuralları uygulamaktan öteye geçmeyen basit birer görevlidirler. Egemenlik kavramı, böylesi bir düşünce dünyasını alt üst eder. Egemen, en azından dünyevi alanda, hem sınırsız bir kural koyma, dolayısıyla düzeni tanımlama yetkisiyle hem de kendi tanımladığı bu düzeni uygulama / uygulatma yetkisiyle donatılmıştır. Saf egemenlik kuramı, bu tarz bir yapılanmanın meşru olduğunu ilan eder.

Hukukun, egemenlik kuramı gereğince, pozitif yasalardan ibaret kabul edilmesi ve bu pozitif yasaların diğer bütün toplumsal kurallara üstün kılınması, hukuk devleti kavramını egemen gücü sınırlayabilecek bir içerikten yoksun bırakır. Egemen güce “pozitif yasalarla sınırlısın” demek, egemen güç pozitif yasaları dilediği gibi koyup, kaldırıp, değiştirebildiğine göre, kendi kendine sınırlısın demektir, anlamsızdır. Eğer egemen gücü onun değiştiremeyeceği, onu da bağlayan bir takım kurallarla bağlı kılarırsanız, o zaman egemen güç egemen güç olmaktan çıkacaktır. Çünkü egemen olmanın başlıca şartı üstün herhangi bir otoriteye (ve dolayısıyla üstün ilkelere de) bağlı olmamaktır. Egemenlik kuramı içinde kalındığı sürece, egemenliğin kurumsal aygıtı olan devletin kullanabileceği yetkilerin herhangi bir sınırı olup olmadığı sorunu, bir zamanlar teoloji ve felsefenin uğraştığı temel sorunlardan birisiyle tıpatıp aynı hale gelir. Nasıl Orta Çağ teologları ve filozofları yüzyıllar boyunca “eğer Tanrı her şeye kadirse, kendisinin kaldıramayacağı kadar büyük bir taş yaratabilir mi” sorusuna yanıt aradıysa, egemenlik ilkesine dayalı modern devlet kuramının oluşumu sonrasında da siyaset bilimciler “egemen dilediği her yasaı yapmaya kadirse, kendisi de her zaman ve her koşulda bağlayacak denli üstün bir yasa da yapabilir mi” sorusunun yanıtını ararlar. Ve saf egemenlik kuramına dayalı hukuki pozitivizm içinde kaldıkları sürece, kendileriyle çelişmeden yanıt bulamazlar.

Sonuç Yerine: Egemenlik Kuramının Rakipsiz Hukuk Algısı Olma Konumuna Son Verilmelidir

Modern devletin, modern devletin daha da “gelişmiş”, “mükemmelleşmiş” bir hali olarak görülen hukuk devletine dönüşebilmesi için modern devlet kuramının temel unsurlarından birisi olan saf egemenlik kuramının törpülenmesi gerekir. Modern devlet, ilk kurgulandığı biçimiyle hukuk devletine değil, olsa olsa hikmet-i hükümet öğretisine bağlanır. Hikmet-i hükümet, devlet yöneticisine devletin varlığını ve gücünü korumak için ne yapması gerektiğini söyler. Hikmet-i hükümet, hem iktidar hırsını (devlet “adamı” eninde sonunda bir insandır ve içgüdüleri arasında iktidar hırsı da vardır) hem de somut koşulların getirdiği zorunlulukların idrakini bir araya getirir. Devletin zirvesine çıkan, devletin gücünü koruma adına gerektiğinde etik ilkeleri ve hukuk kurallarını çğneyebilmelidir. Ancak, yönetilen siyasi birimin devamlılığı adalet, hakkaniyet gibi ilkelerin hayata geçirilmesini de gerektirebilir. Bu durumda hikmet-i hükümet, ilkeleri üstün tutmaktır. Daha açık bir deyişle, hikmet-i

hükümet zaman zaman adil, ilkeli olmanın, zaman zaman ise hukuku, ahlaki çığneyebilmenin ve bunları kişisel iktidar hırsından arınmış biçimde doğru zamanda doğru sırayla yapabilmenin bilgisi ve uygulamasıdır. Geniş anlamıyla hikmet-i hükümet, yönetici kendi iktidarının hizmetlisi haline geldiğinde, iktidarın gereklerini hem kişisel kaprislerinin hem de etik ilkelerin önüne geçirdiğinde ortaya çıkar.

Ancak, bu anlayış hukuk devleti ilkesinin özülüyle bağdaşmaz. Hukuk devletinde, devlet görevlileri, yani egemenlik yetkisini kullanmakla, fiilen uygulamaya geçirmekle görevlendirilmiş temsilciler ve diğer yetkililer hukuka devletin o andaki çıkarları öyle gerektirdiği için değil, asıl üstünlük ya da deyim yerindeyse “egemenlik” hukukta olduğu için uyarlar. Söz konusu olan hukuk, devletten ya da devlete bağlanarak somutlaştırılan egemenlikten değil, daha ötede bir kaynaktan doğar. Bu kaynağı derseniz doğal hukukta bulursunuz, derseniz bizzat toplumun kendisinde ya da toplu yaşayan tüm canlılarda gözlemlenen tür içi dayanışmada. Her halde, ilk hareket noktası devlet olmaz. Hukuk devletinde devlet sadece bir araçtır. Hukukun emrinde bir araç... Dolayısıyla, devlet hukukun öncesindeki bir yere yerleştirilemez. Egemenlik kuramı içinde kaldığımızda devleti hep öne yerleştirmeye mahkûmuzdur. Bu nedenle, hukuk devleti fikrini tam olarak edinebilmek için egemenlik kuramını terk etmek gerekir.

Türkiye’de hukuk eğitiminde tek geçerli paradigma olan egemenlik kuramı, hukuk devletini tam anlamıyla düşünebilmeyi, dolayısıyla da hayata geçirilmesini engelliyor, önermesinin bence en somut göstergesi Türkiye’de hukuk devleti tartışmalarının pozitif hukukla sınırlı bir içeriğe sıkışıp kalmış olmasıdır. Ülkemizde 1950’lerin ortasından itibaren hukuk devleti ilkesinin eksenindeki tartışmalar çok ağırlıklı olarak yargı denetiminin ve erkler ayrılığının, bu bağlamda da özellikle yargı bağımsızlığının kurumsal mekanizmaları ekseninde dönmüştür. Sorun HSYK’nın yapısı, idare mahkemelerinin ve Anayasa Mahkemesi’nin oluşumu ve yetkileri konularında yapılacak yasal düzenlemelerin lafzına ilişkin formüllerle çözülmeye çalışılmış, tartışma esas olarak bu başlıklara odaklanmıştır. Oysa asıl yapılması gereken, gerek yargı mensuplarının, gerek devlet görevlilerinin, gerekse kamuoyunun mümkün olduğunca geniş bir kesiminin evrensel değerleri içeren bir hukukun üstünlüğü fikrini edinmesidir. Buna giden yolun daha ilk aşamasında, egemenlik kuramını hukuk eğitiminin yegâne paradigması olmaktan çıkarmak, alternatif paradigmalara da biraz yer açmak kaçınılmazdır.

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Evet, biz de teşekkür ediyoruz Sayın Hocama hem tebliğinden dolayı hem de dakikliğinden dolayı. Şimdi soru-cevap faslına geçebiliriz. Buyurun.

TARTIŞMALAR

Doç. Dr. Öykü Didem AYDIN

Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi

(*Mikrofonsuz*) Anayasa Hukuku Anabilim Dalı öğretim üyesiyim. ...revize edilmiş pozitivist ve revize edilmiş egemenlik anlayışı bakımından size kısmen karşı, karşı çıkmak değil de belki Hocam da en azından ufak bir tartışma açmayı diliyorum. Şimdi tanrı kaldıramayacağı taşı yapabilir mi? Tanrı değişirse yapabilir yani prosedürler, örneğin anayasacılıkta millet kavramı yerine halkı getirip halk da yaşayan anayasacılık çerçevesinde 100 bin imza toplayıp anayasa değişikliği teklifi verebilme, 500 bin imza toplayıp anayasa değişikliği verebilme gibi formlarla, prosedürlerle yani içeriklerle değil de prosedürel anlamında hukuk devleti ve prosedürel anlamda egemenlik ki tanrıyı o değiştirecektir. O zaman pozitivistimi farklı bir boyuta taşımış oluyorum diye düşünüyorum. Çok uzatmayacağım, belki net olarak anlaşılmadıysa belki açabilirim Hocam. Bir noktada egemenlik yani hukuk devletiyle ben demokrasi prensibini aynı anayasa içinde çelişen pek çok pozitivistle bunu böyle düşünür, ilkeler olduğunu, hukuk devletinin zaten demokrasiyi sınırlamak üzere getirildiğini somut olaylar bazında pozitivistin işinin bu ilkeleri birbiriyle bir noktada asgari müşterekte birleştirmek. Şimdi hep tabii hukukçular şöyle sanırlar; normları çatıştırmaz pozitivistler, ilkeleri de çatıştırmaz. Pozitivistler normları çatıştırmaz ama ilkeleri çatıştırırlar. Yani bir anayasa içindeki hukuk devleti ilkesiyle pekala demokrasi birbiriyle çatışacak anayasa yargıcının işi de somut olayda hangisini özellikle temel haklar söz konusu ise şüphesiz yine pozitivist çerçevede demokrasiyi sınırlamak olacaktır o anlamda. Burada çok büyük bir problem revize edilmiş pozitivist açısından sizin teorinizde yani egemenlik anlayışında çok büyük bir problem görmüyorum. Örne-

ğin Alman Anayasa Mahkemesi şey demiştir, halkın dahi değiştiremeyeceği temel ilkeler vardır; işte demokrasi prensibi gibi! Aslında halk dahi bunları değiştirebilse de işte tanrı, halk kendi değişebilir ama bu sefer anayasacılığın ve liberal anayasacılığın diyelim paradoksu ortaya çıkacak, kendi kendini ortadan kaldıracak demiş Federal Anayasa Mahkemesi. İşte demokrasi o nedenle değişmez ilkedir yoksa tabii hukuk bunu böyle kabul ettiği için değil. Gene dikkat ederseniz Hocam,

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Hocam toparlayabilerseniz sevinirim.

Doç. Dr. Öykü Didem AYDIN

Yani böyle ufak itirazlarım ve naçiz katkılarımı daha sonra tartışmak üzere Hocam. Çok teşekkür ediyorum. Bu arada Saygıdeğer Şükran Şıpka Hocamıza da çok teşekkür ediyorum bizim için çok yararlı bir sunum oldu.

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Teşekkür ediyoruz. Başka soru, bir soru daha alalım çünkü zaman darlığı sebebiyle biz oturumu da bölmek durumunda kaldık. Buyurun...

KATILIMCI

Teşekkürler. Ben Sayın Erözden'in konuşmasının sonunda hakimlerin utanmasından bahsettiğini hatırlıyorum. Bu utanma yeteneğinin kazandırılmasında hukukun kaynağının anlatılmasının katkısının olabileceğini mi ifade etti yoksa başka bir yöntem mi gerekiyor? Teşekkürler.

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Soru size yönelik oldu. Peki, bir soru daha alabiliriz, son bir soru. Buyurun Hocam...

Şebnem Hanım

Çok teşekkür ederim. Ben de Ozan Hoca'ya bir soru sormak istiyorum. Aslında biraz alanın dışına çıkmış olabilirim, yanıtlamayabilirsiniz de sadece meraktan... Demokratik hukuk devleti tabii konu ama şimdi bu kaynak meselesi sosyal hukuk devletine bir de gelince iyice karışıyor. Benim çok kafama takılan hani dediniz ya her disiplin kendine sormalı bu kaynağı diye, iş hu-

kuku ve sosyal güvenlik hukuku açısından ben de sorup cevaplayamıyorum. Çünkü biz bu hukuk dalını ancak devletle birlikte, sosyal devletle birlikte düşünebiliyoruz yani doğuşu da tarihsel olarak da böyle. Ama bugün geldiğimiz noktada sosyal devletin bu kadar krize girdiği bu küresel neo liberal dünyada artık devletle birlikte düşünülme-yen bir iş hukuku ve sosyal güvenlik hukuku var ama o zaman da dayanışmanın kaynağı ne sorusu çıkıyor. Yani bir toplumsal dayanışma olarak biz bunu düşünürsek bu sefer toplumun üyeleri ne adına birbiriyle niye dayanışır? Şu an hali hazırda bir dayanışma varsa bunun kaynağında devlet var, devlet bütçesi var ve zorunlu olarak uyulması gereken yasalar var. Sigorta primini örneğin ödemek konusunda işçinin iradesi yok, zorunluluk ilkesi gereği sosyal sigortalar primi hepimiz ödüyörüz. Ama burada görünmeyen bir el var. Yani gençle yaşlı arasındaki dayanışma, yoksul ile zengin arasındaki dayanışma, çalışanla çalışmayan arasındaki dayanışma bu sistemle yürüyor. Ama bir an için bu sistemi kaldırırsanız ki kalkabilir bakın kriz var, bütün dünyada sosyal güvenlik sistemleri özelleştirme tehlikesiyle karşı karşıya. O zaman toplumun üyeleri dayanışacak mı birbiriyle gibi zor sorular var. Yani paylaşmak istedim, teşekkür ederim.

Doç. Dr. Ozan ERÖZDEN

Evet, sırasıyla yanıt vermeye çalışayım. Tabii öncelikle demokratik hukuk devleti dediğimiz zaman belki “hangi hukuk” yanında “hangi demokrasiyi” de bir soru olarak ortaya atmamız gerekiyor. Hukuk devletin tanınlanması gibi demokrasinin tanınması bağlamında da sadece ve sadece çoğunluğun iradesinin geçerli olduğu, çoğunluğun iradesinin hiçbir sınır tanınmaksızın geçerli olduğu rejim demokrasidir dediğimiz anda zaten biraz önce söylediğim o egemenlik kuramının ortaya çıkarttığı çelişkiyi hallediyoruz. Ama demokrasinin tanımını bu şekilde yapmadığımız zaman demokrasi, çoğunluğun sınırsızca her istediğini yapabilmesi değildir, bilakis demokrasi azınlığın, çoğunluğun her türlü, ne şekilde olursa olsun o azınlık üzerinde temel ilkelere ve haklar ve özgürlükler bağlamında kabul edilmesi mümkün olmayan bir öze müdahale edemeyeceği alanda korunmasıdır dediğimiz zaman demokrasi çoğunluk üzerinden değil de azınlık üzerinden ve azınlığın korunması ve bir bağlamda çoğunluk olabilme imkanına da sahip olması üzerinden tanımladığımız zaman hukukun kaynağını devlet dışına yerleştirmek ve bu bağlamda tanrıya, modern toplumun tanrısı olan ya da devlete bağlı olmayan bir özde bir güvence alanı sağlamış oluyoruz ya da güvence işlevi yerine getirebilecek bir şey tanımlamış oluyoruz. Çok da genişletmek ve çeşitlendirmek mümkün ama şimdi oturumun zaman sınırı çerçevesinde daha fazla ileriye gitmeyeyim.

Yargıçların utanmasına gelince, tabii ki yargıçların utanması, şimdi hukuk devleti dediğimiz zaman öncelikle devletin otoritesini kullanarak eylem işlemlerde bulunan herkesin yaptığı eylem ve işlemin hesabını vermesi kanallarının açık olması sürecinden bahsediyoruz. Bu araçlar Türkiye’de yargıçlar

açısından ve savcılar açısından adli yargının, idari yargının da aynı zamanda tabii ki, bu kadroları açısından çok fazla açık değil. Yargıçlar kararlarını gerekçelendirmeden veriyorlar. Dolayısıyla o karara neden hükmedildiğini bilemiyoruz biz faniler, o heyetin dışında kalanlar! Veyahut da yargıçlar verdikleri kararın altına imzalarını atmıyorlar, hangi kararın kimin tarafından üretildiğini bilmiyoruz. Dolayısıyla hesap verme sürecinin daha ilk aşamasında bir aşılmaz duvar ile karşı karşıya kalıyoruz. Hesap verme sürecinin ilk aşaması öncelikle tabii ki alenileşmek ve kamuoyu denetimine bu bağlamda açılmaktır ondan sonra gerekiyorsa şeyler yapılır. Ama Türkiye’de adımlar tersten gidiyor. Mesela yargıçların haksız tutuklama kararları sebebiyle bireysel en azından haksız fiil sorumluluğunu bir kararla Yargıtay kabul ettiğinin hemen arkasından Türkiye Büyük Millet Meclisi bir yasa çıkarttı ve yargıçların bu bağlamda sorumlu tutulamayacaklarını, haksız tutuklama kararlarından doğan uğranılan zararın yargıçlar tarafından, buna sebep olan yargıçlar tarafından değil devlet tarafından, genel Hazine tarafından yani sizin, benim, hepimizin cebinden çıkan vergilerle hepimiz üzerinden telafi edilmesi, tazmin edilmesi gibisinden bir kural geliştirildi. Tabii ki yargıçların verdikleri kararlardan utanabilmeleri için her şeyden önce hangi yargıcın hangi kararı verdiğini bilmemiz gerekiyor, bunun sağlanması gerekiyor. Hangi yargıcın hangi kararı ne gerekçe ile verdiğini bilmemiz gerekiyor, bunun sağlanması gerekiyor. Bütün bunlar sağlandıktan sonra ama yine de içsel tutarlılık ve bu içsel tutarlılığa yönelik bir tereddüdün veyahut da ihlâlin ortaya çıkması durumunda bir o işte insani bir duygu olarak utanma veya sıkılma gibisinden bir şey ortaya çıkacaksa eğer bunun ortaya çıkmasını sağlayacak olan da benim bildirimde çok özet olarak anlatmaya çalıştığım şeydir. O tabii ki daha sonraki bir aşamada geliyor. Her şeyden önce hukuk devleti ilkesinin o formal unsurlarının sağlanması gibisinden bir şey söz konusu.

Şebnem’in sorusuna gelince, haddim olmayarak yanıt vermeye çalışacağım. Şöyle diyelim, şimdi hukuku devletin dışında temellendirdiğimizde sosyal haklar, sosyal güvenlik hukuku bunu ne yapacağız? Ben şöyle düşünüyorum; yani yine çok özet geçeceğim. Bütün toplumsal, sosyal yani bir arada yaşayan canlıların geliştirdikleri ben bunu kendi çerçevemde evrim sürecinin bir sonucu olarak tanımlıyorum, bir alturizm olarak adlandırdığımız karşılıklı dayanışma gibisinden bir olgu var yani şimdi çok fazla burada bunun derinine girmenin bir alemin yok ama bunu yarasa sürülerinde de görüyorsunuz, başka toplu biçimde yaşayan canlılarda da görüyorsunuz vesaire. Hukuk dediğimiz şeyin temeli de bence zaten insan toplumu açısından böyle bir yere dayandırılabilir. Hukuk dediğimiz şey kaba gücün erişebileceği bir takım edimleri, kaba güçle edinebileceğiniz bir takım kazanımları üstün saydığımız bir ilke uğruna frenlemek ve bunlardan vazgeçmek diye de düşünebiliriz. Hukuk dediğimiz şey aslında bir meşruiyet düşüncesi üzerinden bazı yapılabilecek şeyleri sınırlandırmadır ve bu bir dayanışma olgusunun bir toplumsal grup

olarak var olabilmenin asgari şartlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sosyal güvenlik sistemini devleti aradan çıkartarak tanımlamak ve tanımlayabilmek bu perspektif üzerinden giderek de mümkün olabiliyor gibi geliyor bana şu beş dakika içinde düşünebildiğim kadarıyla. Onu daha detaylı bir biçimde sonra da konuşabiliriz tabii. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Osman İSFEN

Oturum Başkanı, Bochum Ruhr Üniversitesi Öğretim Üyesi

Evet, ben her iki hocama da çok teşekkür ediyorum. Toplantımızın, oturumumuzun birinci bölümünü burada kapatıyorum. İkinci bölümü tekrar hatırlatayım saat 14.00'te kaldığımız yerden devam edeceğiz. Hepinize afiyet olsun.

SUNUCU

Değerli konuşmalarından dolayı hocalarımıza teşekkür ederiz. Kendilerini yerlerine almadan önce plaketlerini takdim etmek üzere Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Profesör Doktor Sayın Muharrem Kılıç'ı davet ediyorum.

İKİNCİ GÜN

8 Kasım 2013

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Konferans Salonu

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Tebliğ Sunanlar

**Hukuk Eğitimindeki Gerilemenin Başlıca Sebepleri ve
Bazı Çözüm Önerileri**

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Hukuk Öğreniminde Vicdan Eğitimi Gerekli Mi, Mümkün Mü?

Prof. Dr. Ayşe BOZTOSUN

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku A.B.D Başkanı

SUNUCU

Saygıdeğer Konuklar, III. Oturuma hoş geldiniz.

Oturumu başlatmak üzere Oturum Başkanı ve Konuşmacılarımızı yerlerine davet ediyoruz.

Oturum Başkanımız Profesör Doktor Sayın Şahin Akıncı ve Profesör Doktor Ayşe Boztosun.

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Oturum Başkanı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, Değerli Arkadaşlar, yemek arasından sonra tekrar beraberiz. Tabii, bu yemek araları olmazsa olmaz fakat biraz rehavete de sevk ediyor, inşallah sizi uyutmayız. Toparlamakta da biraz zorluk çekiyoruz, özellikle Ayşe Hocamın tebliği, ilginç bir tebliğ, dinlemek isteyenler vardı, ben de çok merakla bekliyorum. Biraz önce kendi aramızda buraya gelmeden önce yaptığımız planlamaya göre önce Ayşe Hocam konuşacaktı, sonra ben söz alacaktım fakat Hocamı dinlemek isteyenlerden bazıları da henüz teşrif edemediği için hemen şimdi kendi aramızda olayı değiştirdik. Müsaadenizle ben önce sizlere hitap edeceğim, daha sonra Ayşe Hanım'a söz vereceğiz.

HUKUK EĞİTİMİNDEKİ GERİLEMENİN BAŞLICA SEBEPLERİ VE BAZI ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Burada 2 gündür dinlemeye çalışıyorum; tabii öbür salondakileri dinlemedik ama en azından bu salonda çok güzel tebliğler sunuldu, çok üst seviyede tebliğler sunuldu, özellikle şahsım adına çok istifade ettiğimi söylemek istiyorum. Benim tebliğimiz o kadar üst seviyede filan olmayacak, ben birtakım basit problemlerden bahsedeceğim.

Benim tebliğ konum, "Hukuk Eğitimindeki Gerilemenin Başlıca Sebepleri Ve Bazı Çözüm Önerileri" Şimdi tebliğ konusunu böyle koyduğunuz zaman bir kere peşinen hukuk eğitiminde bir gerileme olduğunu kabul ediyorum demektir. Ben söze şöyle başlayacaktım; bu zamana kadar hukuk fakültesi hocaları içerisinde hukuk eğitiminde gerileme olmadığını söyleyen hiç kimseyi görmedim diyecektim ama bugün bir değerli hocamız, "problem yok, her şey güllük gülistanlık" dedi, şimdi o sözümü geri alıyorum, düşüncemi, gördüm ama herhalde istisnadır diye düşünüyorum. Tabii, o da saygıdeğer bir düşüncedir. Büyük bir çoğunluk, öyle düzeltelim, büyük bir çoğunluk hukuk eğitiminde günden güne, yıldan yıla bir gerileme olduğu kanaatinde.

Tabii, bunun pek çok sebebi var, o sebepleri günlerce, haftalarca, aylarca tartışsak herhalde bitiremeyiz ve bu konuda çok şey söylenilebilir. İşin güzle tarafı da farklı fikirlerin ortaya çıkması durumunda daha çok güzelliklerin yalananabilmesi şeklinde kendini gösteriyor.

Ben burada kendimce tespit ettiğim bir kısım aksaklıklardan bahsedeceğim. Tabii, yine her şeyi açıklayamayacağız bu kısa zaman dilimi içerisinde

ama kendimce de birtakım çözüm önerileri gündeme getireceğim, kabul edilir, edilmez bilmiyorum ama en azından kafalarda bir soru işareti bırakabilirsek ya da bir tartışma zemini oluşturabilirsek bu bir kârdır diye düşünürüm.

Hukuk eğitimindeki gerilemenin sebepleri dediğimiz zaman, ben bunu üçe ayırıyorum, üç ayrı başlık altında incelemek lazım. Birincisi; hukuk fakültesi öncesinde, fakülteye gelmeden evvel karşılaştığımız problemler var, ikincisi; fakültelerde verilen eğitiminin yetersizliği ve üçüncü olarak mezuniyet sonrasında ortaya çıkan problemler olarak bunları üç başlık altında incelemek mümkün.

Üzülerek ifade edeyim ki, hukuk fakültesine öğrenci gelirken maalesef, bizim istediğimiz donanımda gelmiyor ki, bazı değerli konuşmacılar bu meseleye temas ettiler. Bunun en önemli sebebi; biz öğrenciyi artık ÖSSM mi, LYS mi, ismi de o kadar çok değişti ki, hatırlamakta, doğru telaffuz etmekte zorlanıyoruz, üniversite imtihanı diyelim, üniversite imtihanına hazırlarken sadece o test imtihanına hazırlayacak şekilde ortaöğretimde biz bunlara bilgiler veriyoruz. Ve bu bilgileri verirken de acaba neyi görsen neyi işaretlersin falan. Her şey teste yönelik olduğu için de çocuklar kendilerini ifade etmek de bile zorlanıyorlar.

Şimdi ciddi bir Türkçe problemimiz var; yine ben de sürekli ifade ederim hangi konuşmacıydı şu anda hatırlayamıyorum, buradaki konuşmacılardan bir tanesi de söyledi bu meseleyi dile getirdi. Hukuk fakültesine gelen öğrenci hukukla alakalı hiçbir ders almadan geldiği için bir defa abandone oluyor; karşısına çıkmış hoca bir şeyler anlatıyor “bu hangi dilden konuşuyor?” diye bakıyor, dili çözmekte bir kere zorlanıyoruz. Bu başlı başına bir problem ve ciddi bir Türkçe problemimiz var. Hani bir klasik hikaye vardır; Türkçe dersinde kompozisyon yazmasını istemiş öğretmen öğrencilerden, gramer kurallarına uygun bir kompozisyon, çocuk kompozisyonu yazıyor, altına “noktalama işaretlerini” koyuyor, nokta, virgül bilmem ne, sonra “haydi herkes yerine marş, marş” der! Böyle deseler ben razıyım. Öyle kağıtlar okuyorum ki, ben testi çok sevmem ama çaresizlikten hâkimlik, savcılığa da öğrenciyi alıştırabilmek için vizeleri test yapıyorum ama finali klasik usulde yaparım. Klasik usulde yaptığımız imtihanlarda; cümlelerin başı var sonu yok, cümle geniş zamanla başlıyor geçmiş zamanla bitiyor, ne dediği belli değil. Şimdi böyle bir durumda tabii, bu hakimlerin kararlarına da yansıyor, öğrencimize de çok haksızlık etmeyelim, yüksek lisans, doktora tezlerini okurken de görüyorum ben, fela-ket, saçımı başımı yoluyorum, hukuk fakültesinden mezun olan adam, mezun olalı 5 sene olmuş, doktora yapıyor ama hâlâ bu cümleyi nasıl böyle yanlış kurar anlamakta zorlanıyorum. Evet, böyle bir altyapının üzerine siz ciddi bir eğitimi, hukuk eğitimini vermeye kalkarsanız, affedersiniz, tabirimi mazur görün, “çuvallarsınız”. Biz de böyle çuvalıyoruz. Bu, bir idi; bunu çözecek biz değiliz, hukuk hocaları değil, hukuk fakülteleri değil, bunu, devletin Milli

Eğitim sisteminin bir şekilde hale, yola koyması lazım.

Ve fakültelerde verilen eğitiminin yetersizliğini ikinci başlıkta zikredebiliriz, üçüncü başlığa girmeyeceğim uygulamayla ilgili kısma çünkü zamanımız da dar. Burada da üzerinde sıkça durulan, belli başlı şeyler bazı şeyler var, kısa kısa bazılarını geçmek istiyorum. Birincisi; sınıfların kalabalık olması, başlıca bir şikayet konusudur. Bu derslere aktif katılımın sağlanamaması şeklinde kendisini olumsuz bir şekilde gösterir. Evet, doğru, bu bir problemdir ama aşılamayacak bir problem olduğunu da düşünmüyorum. Belki “şubeleşme”, şubelere ayırma suretiyle bir çözüm bulabiliriz buna ya da sınıf ne kadar kalabalık olursa olsun eğer hoca söz vermek isterse, konuşturmak isterse öğrencinin fikrini almak suretiyle yine de bir çıkış yolu, belli ölçüde de olsa bulabilir diye düşünüyorum. Ben kalabalık sınıflara da, küçük sınıflara da ders vermiş bir Hocayım, 300, 400, 500 kişiye de ders anlattım, 50 kişilik sınıflara da ders anlattım. Evet, bu bir problem, kabul ediyorum ama zannedildiği kadar büyük bir problem değil. Yani 50 kişilik sınıfla 500 kişilik sınıf arasında da öyle aman, aman bir farkın bu noktada olmadığını ifade etmeliyim.

Bir diğer husus, hukuk hocalarının çok tartıştığı konulardan bir tanesi; dersler yıllık mı olsun, yarı yıllık mı olsun? Ben yıllık usulde ısrarcı olan Hocalar arasındayım. Yarı yıllık ders veren, benim bulunduğum fakültede yıllık idi, biz ondan hiç taviz vermedik, yıllık eğitime Selçuk Üniversitesinde devam ettik. Karatay Üniversitesinde 3 yıllık Kurucu Dekanlık yaptım, orada da yıllık yaptık fakat yarı yıllık ders veren fakültelerin hocalarıyla, arkadaşlarımla görüştüğümde büyük bir çoğunluğunun verimde bir düşüklük olduğunu söylediklerini gördüm. Şimdi bazı dersleri bölebilirsiniz “I-II” diye, Medeni Hukuku bölebilirsiniz, Aile Hukukunu ikinci döneme koyabilirsiniz, nispeten birbirinden bağımsızdır ama Borçlar Hukuk Genel Hükümlerini nereden, nasıl böleceksiniz? Şimdi şöyle bir problemle karşılaşıyoruz; ben Borçlar Hukuku anlatıyorum, birinci dönemde bir sözleşmenin kuruluşunu, geçerliliğini, şeklini falan anlatırız, ikinci dönemde de sözleşmenin sona ermesi, hükümleri ve sonuçları, feshi vesaire gibi konular, ifa, borcun ifası. Hakimin önüne bir olay geldiği zaman o olayın içerisinde sözleşmenin kurulması vardır, geçerliliği vardır bir problem olarak, efendim, ifa edilmiş midir, edilmemiş midir, fesih edilmiş midir, edilmemiş midir, önüne böyle bir şey gelir, biz de öğrencinin önüne böyle bir olayı koyarız final imtihanlarında. Şimdi yarı yıllıkta birinci dönem nasıl soracağım ya da ikinci dönem, birinci dönem anlattığım konularla ilgili, mesela, çocuğun önüne koyduğum olayın içerisine “sözleşmenin şeklini” koyabilecek miyim koyamayacak mıyım? Bu da ciddi bir problem gibi görünüyor. Ben bunun çok verimli bir yol olduğunu düşünmüyorum. Gerekeceği kadar efendim, Bologna Süreci, Erasmus falan deniliyor, mecbur bu, biz bunlara uyum sağlamak zorundayız, ben bir çıkış yolu bulunabileceği kanaatindeyim.

Yani Bologna Süreci denilen şey aslında buraya çok girmeyi istemiyordum ama gerçekten ne kadar işliyor? Erasmus ne kadar doğru bir şekilde işletiliyor? Ne kadar iyi sonuçlar aldık? O da ayrı bir tartışma konusudur. Bologna Sürecinde kağıt üzerinde her şeyi yapıyoruz, 4 saat anlattığım dersin kredisini ben 10 saat diye yazıyorum, kafadan 6 saat de öğrenci evde çalışacak falan diye öyle midir, değil midir belli değil, orada bir kredi sınırlaması var, onu ayarlayabilmek için diyoruz ki “işte, şu dersin kredisini şöyle yapalım, bunu böyle yapalım”, kağıt üzerinde her şey güzel ama içerik itibariyle baktığımız zaman acaba arzu ettiğimiz sonuçları alabiliyor muyuz, bunu biraz da zaman gösterecek.

Uygulamalı eğitim meselesi, çok tartışılan konulardan bir tanesi. Hukuk eğitimini, özellikle uygulayıcılar eleştirirken hâkim, savcı, avukat meslektaşlarımız “fakültelerde uygulamalı eğitim verilmiyor” diye eleştirirler. Doğru, çok ciddi bir uygulamalı eğitim verilmiyor. Fakat hukuk fakültelerinin birinci vazifesi teorik eğitimi vermektir. Hukuk fakülteleri belli bir mesleğe eleman yetiştirmiyor, hukukçu yetiştiriyor, hukuk nosyonu almış insanlar yetiştirmek bizim amacımız. Fakat ben pratiği hiç vermeyelim anlamında bunu da söylemiyorum, pratik önemli, pratik niye önemli? Pratik, bizim verdiğimiz teorik bilgilerin öğrencilerin kafasında somutlaştırılabilmesi açısından önemlidir. Eğer biz bunu somutlaştıramıyorsak teorik bilgiyi de yeterince veremiyoruz. Sık sık şu örneği veririm; biz öğrenciliğimizde hocalarımızdan salt teorik bilgiler aldık, hoca çıkardı tahtaya “bakın arkadaşlar, bono şöyledir”, oraya bir şekil çizer, “şurada şu vardır, burada bu vardır” derdi, ben hiç hayatımda “bono” görmemişim, kafamda canlandıramıyorum. Bir gün öğrencilerime “hiç senet gördünüz mü?” diye soruyorum ders anlatırken, “içinizde senet gören var mı?”, cevap yok, “hiç yurda falan senet vermişliğiniz var mı, cebinizde var mı?” dediğim zaman birkaç tane öğrenci hemen bono çıkarıyor, “hocam, şu olur mu?” filan diye. Sonra alıyoruz senedi “bakın arkadaşlar, bu bir bonodur, işte, özellikleri şudur” dediğimiz zaman biraz daha hadise somutlaşmış oluyor. Ya da bugün yine sohbet esnasında mevzu da oldu; tapu sicili anlatılıyor ama ben bir tapu kütüğünü hiç görmediysem bunu kafamda canlandıramıyorum, o zaman bunları uygulamalı olarak da verebilmek lazım ki, teori bir yere otursun.

Öbür taraftan dersler de tabii, Medeni Hukuk gibi, Ceza Hukuku gibi derslerde pratik çalışmalar falan da yaptırıyoruz. Burada hayali olaylar öğrencinin önüne koymak yerine mahkemelere yansımış gerçek olayları, kastın sadece Yargıtay kararı falan değil, ilk derece mahkemesine yansımış gerçek olayları koymak lazım. Ben son yıllarda şunu yapıyorum, sağ olsunlar mahkemeler bol miktarda “bilirkişilik dosyası” falan gönderiyorlar, bunların bir faydasını gördüm, biz de uygulamayı bu sayede öğrenmiş olduk; buraya yazdığımız raporları, davacının iddiaları şunlar, davalı vekilinin iddiaları şunlar, avukatları

şunları, şunları söylemişler, karşısındaki şunu söylemiş, teknik olarak şunlar, şunlar olmuş, “hadi bakalım siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?” dediğiniz zaman daha gerçekçi olduğunu gördüm, öğrenciler daha bir heyecanla, dört el ile buna sarıldılar. Önlerine gerçekten, günlük hayatta karşılaşılabilecekleri karmaşık olaylar geldi, hayali olaylar değil. Bu anlamda da uygulamayı bizim aktarma yükümlülüğümüz vardır diye düşünüyorum. Tabii, biraz da şöyle adliyeri filan da öğrenci iken görmelerinde fayda mülahaza ediyorum.

Hukuk eğitimi, teknik bir eğitim değildir, bizim laboratuvarımız falan yok. İster istemez hoca kalitesi ve sayısı ön plana çıkıyor, yine, kanayan yaralarımızdan bir tanesi de budur. Hoca ne kadar iyiye, dersi ne kadar iyi aktarırsa eğitimi de o kadar iyi olacaktır. Şimdi biraz “iğneyi kendimize batıralım”; sadece sayısal olarak değil nitelik olarak acaba hoca kalitemiz nerelerde? Kimse üzerine alınmasın ya da kimse kusura bakmasın, iğneyi değil hatta çuvaldızı kendime batırayım. Şimdi büyük üniversitelerimizin, büyük fakülteler de dahil olmak üzere şunlar çok sıklıkla duyuyorum; hoca derse giriyor, kitaptan aynen, satır satır okuyor, hoca bilgisayara yüklediği kitabı satır satır bilgisayardan okuyor, bazıları kendisini biraz daha geliştirmiş, ezberlemiş kitabı, ezberden okuyor, öğrenci tamamen hep birlikte sayfayı çeviriyor. Kimse kusura bakmasın, bu “hocalık falan” değil ya da altını çizdiriyor, “şu cümlemin altını çizin arkadaşlar, bu cümlemin altını çizin arkadaşlar.” Daha vahim bir şey söyleyeyim; şimdi hocalarımızın tabii, görünürde falanca dersin hocası falanca profesör, filanca doçent, girmiyor derse, asistan gönderiyor. Sene başında bir, iki defa hocayı görüyor öğrenci, ondan sonra sürekli asistanı, üstelik bu asistan, yeni mezun olmuş asistan olabilir, çok örneği ile karşılaştım, 4. sınıfa ders giriyor asistan arkadaşımız, dün mezun olmuş bugün 4. sınıfta ders anlatıyor, iş hukuku anlatıyor, miras hukuku anlatıyor. Fakat daha da kötüsü, öyle olaylar biliyorum ki, asistanın geleceğine alışmışlar, salonu dolduruyorlar, bir de bakıyorlar ki, dersin hocası geliyor, arka kapıdan öğrenci çıkıp gidiyor çünkü asistan daha iyi anlatıyor biliyor musunuz? Hoca, ezberlemiş, aynen ezberden gidiyor ama asistan çok daha verimli bir biçimde ders anlatıyor, bu da çok vahim bir tablo.

O zaman falanca fakültenin şu kadar profesörü varmış, bu kadar doçenti varmış demek de problemi çözmez. O profesör, o doçent alanında ne kadar yetkin? Kendisini dersine ne kadar veriyor, ne kadar öğrenciye faydalı oluyor? Bunu da bir tartışmamız gerekiyor.

Yine ekonomik sebeplerden dolayı pek çok arkadaşımız piyasada iş yapıyor. Ben avukatlık yapmıyorum, onu da rahatlıkla söyleyeyim, piyasada çalışmıyorum, resmi ya da gayri resmi. Yapanlara da bir itirazım yok yani bugünkü ekonomik şartlarda, biraz da uygulamanın içerisine girmesine bir sakınca yok ama uygulamaya girdiyse de birinci işi, “hocalık” olmalıdır, asli iş, öbürü tali iştir. Bunu fakültede sık sık sorarlar bana; “hocam, ders programı yapıyo-

ruz, derslerinizi hangi güne koyalım?” Hep şunu söylemişimdir; kardeşim, ne güne koyduğunuzun benim için bir önemi yok, öğrenciye uygun bir program yapın lütfen. Mesela, zor dersleri sabaha koyun da kolayları, öğrencinin yorgun olduğu öğleden sonraya koyun falan gibi. Ama ısrarla sorarlar, ben bunu söylediğim zaman “ama bazı hocalarımız işte dışarıda işleri vardı, ona göre bir şey istiyorlar falan” ve hep şunu söylemişimdir; dışarıda işi olan olabilir, beni hiç ilgilendirmez, asli işi burasıdır, dolayısıyla dışarıdaki işini fakülteye göre ayarlamak mecburiyetindedir, kimse kusura bakmasın, orası tali bir yer değildir, tali bir görev değildir hukuk fakültesi hocalığı. Biz burada kutsal bir işi yerine getiriyoruz.

Bu noktada, hoca kalitesi noktasında, hocaların derse girip girmemesi noktasında, hocaların kendilerini iyi yetiştirip yetiştirmemesi noktasında ciddi anlamda problemlerimiz var. Başka somut örnekler de verebilirim hatırlarsam ilave ederim veya katkı da sağlanırsa memnun olurum.

Evet, Hocam, beklemekte haklıymışsınız, bir bildiğiniz varmış sayımız artıyor, tecrübe, evet,

Prof. Dr. Ayşe BOZTOSUN

Estağfurullah, sizin yanınızda, sizin nezaketiniz,

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Oturum Başkanı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Estağfurullah.

Şimdi ben de o zaman Oturum Başkanlığından kaynaklanan yetkilerimi kullanıp birazcık süremi aşayım diyorum izninizle.

Şimdi Değerli Hocalarım, Kıymetli Arkadaşlar, bu hakikaten, sorumluluk gerektiren veballi bir iştir.

Bir aile düşünün, ilkokul öğretmenini seçerken bile “iyi bir öğretmen seçeyim”, niye? “iyi bir Anadolu lisesine veya liseye girsin”, niye iyi bir liseye girsin? “Çünkü iyi bir fakülteye girmesi lazım”, bütün hedef budur. Bunun için dünya kadar para öder, dershanelere gönderir, özel okullara gönderir, onu yapar, bunu yapar, iyi bir fakülte diye bir yeri tercih eder, orayı kazanır. Çocuk mutludur, aile mutludur, bir de bakar ki karşısında “hoca” kılığında ama hiçbir şeyden anlamayan, hiçbir şey anlatamayan ya da demin bahsettiğim gibi kendisi gelmeyen, asistan gönderen birtakım garip arkadaşlarla karşılaşır. Yazıktır, gınahtır, kul hakkıdır!

Vallahi teşekkür ederim, ilk alkışı ben aldım herhalde. Sağ olun, teşekkür ederim.

Yani bu konularda doluyuz, bunları yani kusuruma bakmayın lütfen, ilk defa burada da söylemiyorum her yerde söylüyorum ama “doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar”, biz de zaman zaman kovuluyoruz. Teşekkür ederim, sağ olun.

Böyle bir şey yapmaya hakkımız yok. Hocanın dersini anlatıp çıkıp gitmeye de hakkı yok, öğrencinin kafasına bir şey takıldıysa odasında oturacak onu cevaplandırarak.

Bir diğer sıkıntımız da şu; kalite denetiminin yapılmaması. Şimdi ben diyorum ki, ben Borçlar Hukuku anlatıyorum, ben öyle büyük hocayım ki, Türkiye’nin en kaliteli Borçlar Hukuku hocası benim, en iyi dersi ben anlatırım falan diyorum, iyi de bunu ben söylüyorum, elimde somut bir şey var mı böyle olduğuma dair? Yok. Kalite denetiminin yapılmaması kalitesizliğin en önemli sebebidir. Bakınız, özel okullarla biz, ilköğretim ile ortaöğretimde tanıştık, özel ilköğretim okullarımız, özel ortaöğretim okullarımız oldu, baktığımız zaman bu okullar, devlet okullarının önüne geçti, pek çoğu kalite olarak devlet okullarından daha iyi durumda, neden? Çünkü orada bir somut çıktı var, onu ölçebiliyoruz, diyoruz falanca ilköğretim okulunun Anadolu Lisesine, Fen Lisesine soktuğu öğrenci sayısı şu kadar, belli, falanca lisenin üniversiteye soktuğu öğrenci şu kadar, başarı belli, o zaman herkes oraları tercih etmeye başlıyor. Ve tercih edilen okul olmak için de o okulun yöneticileri, tabii, ticari amaç güdüyorlar, para kazanacaklar; en iyi hocayı buluyorlar, büyük paralar veriyorlar, transferler yapıyorlar falan filan, programlarını iyileştiriyorlar, yurtdışından işte, örnekler getiriyorlar, yabancı dili iyi öğretmek için yurtdışında hocalar getiriyorlar, kalite denetimi, bunu beraberinde getiriyor. Üniversitelerde böyle denetimimiz var mı bizim? Yok. Biz diyoruz, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi olarak şöyle uçarız, böyle kaçarız, Akdeniz diyor ki, “hadi canım, onu nereden çıkardınız, en iyisi biziz”, Ankara diyor “ben birinciliği kimseye kaptırmam”, yok böyle bir kalite denetimi. O halde rekabetin gelebilmesi açısından bu denetimin yapılması lazım. Ve bunun için de, bir kere vakıf üniversitelerimizi de maalesef, müsaade ederseniz, bunu da anlattıktan sonra çözüm önerimi getireyim, birkaç konudan daha bahsettikten sonra.

Vakıf üniversitelerimizin de kalite noktasında ciddi anlamda denetlenmeye muhtaç olduklarını düşünüyorum. Hepsisi değil, çok iyi vakıf üniversitelerimiz var ama genel olarak ben şunu görüyorum, vakıf üniversitesinde de çalışmış bir Hoca olarak; vakıf üniversitelerinin bir kısım yöneticileri, üniversiteyi bir “fabrika” gibi görüyorlar. Rektör, o fabrikanın müdürüdür, dekanı atölye şefidir, hocaları işçidir, öğrenciler de müşteridir. Bina var mı? Var. Öğrenci, zaten hukuk fakültelerini talep ediyor, öğrenci var mı? Var. Hoca kılığında derse giren birileri de var, o zaman mesele bitti. Bu arada YÖK kaliteyi arttıralım diye “her ana bilim dalından 6 öğretim üyesi bulundurmazsanız kontenjan

vermem” dedi. Şöyle baktığımız zaman iyi bir gelişme gibi görünüyor, değil, bakın, bu beraberinde ne getirdi? Öğrenci almamız lazım, 6 hocayı bulmamız lazım, o zaman ne yapalım, hemen bir hoca arayışına giriyoruz, gelmeyen, geçmeyen insanların diplomalarını kullanıyoruz, bir, ikincisi; adam, fi tarihinde mezun olmuş, 30 sene önce mezun olmuş, hasbelkader bir yerde doktora yapmış, hukukçuluğu da bırakmış, gitmiş, “galericilik” yapıyor, başka bir iş ile uğraşıyor, “gel, seni hoca yapalım”, hoca yapıyoruz. Ee, kağıt üzerinde de olsa bir hocam vardı benim; şimdi o ders okutulacağı zaman başka bir yerden ben hoca getirebilir miyim? Getiremem, onu derse sokacağım mecburen. Adam, giriyor derse, ders anlatmakta da aciz, öğrenciye ödev veriyor, ona anlattırıyor, buna anlattırıyor, ee, böyle bir eğitim olabilir mi? Şimdi “6” şartının dezavantajı bu oldu maalesef. Pek çok vakıf üniversitesinde kağıt üzerinde hocalarımız var ama arkası gelmiyor. Tabii, bu “6” şartı olmasaydı ne olurdu? O zaman belki falanca dersi filanca fakülteadaki iyi bir hocayı ben buraya ders ücretli olarak getireyim de anlattırabileyim diyebilirdim, şimdi bu şansımızı da önemli ölçüde kaybettik.

Bu arada bir diğer problem daha, bugün yine mesela, “rotasyon meselesi” falan konuşuldu, kaynakların doğru kullanılması açısından, özellikle birtakım sayısal veriler bunu gösteriyor, bir kısım hukuk fakültelerinde hocalar yoğunlaştığı halde, sayı fazla olduğu halde bazılarında sayı daha az. Ee, tabii ki, fakülteler arasında bir yardımlaşmanın, dayanışmanın olması lazım. Pek çok hoca da yapıyor bunu, derse gidiyor ama birtakım bürokratik engellerle karşılaşılıyor. Fakülte, hocayı istiyor, hoca orayı istiyor ama yönetime takılabiliyor, görevlendirmeyebiliyor. Bakın, iki büyük fakültemizin, ismini zikretmeyeceğim, bu geçtiğimiz 1 yıl içerisinde aldığı kararları size zikredeyim yönetim kurulu kararları aldılar. Dediler ki, vakıf üniversitelerine gönderdiğimiz hocalarımızın ders ücretlerin döner sermayeye aktaracağız, orada belli bir kesinti yapılacak, sonra hocalara vereceğiz. Şimdi Allah aşkına, hocanın ders ücretine göz koyan bir üniversite yönetimi olabilir mi? Hukuk fakültesi hocaları döner sermayeden pay alsa, hadi anlaşılır, tıpçılar alıyor döner sermayeden patı. O zaman ister istemez şunu soruyorum; acaba rektörlerin tıpçı olmasının böyle kararlar alınmasında bir etkisi var mı diye. Bu, ayıptır, hukuka da uygun değildir.

Şimdi biz bunlarla uğraşıyoruz, hukukçular olarak, hukuk hocaları olarak bunlarla da uğraşıyoruz. Çok kıymetli hocalarım geliyorlar burada, çok üst seviyede tebliğler sunuyorlar, hakikaten, olması gereken, yapılması gereken, tartışılması gereken şeyler bunlar, hukuk eğitimini nereye götürürüz, ülkeyi nereye götürürüz, bunları tartışmamız lazım ama uğraştığımız şeyler de bunlar, ne yazık ki, böyle basit meselelerle uğraşmaktan kendimizi alamıyoruz.

Efendim, dün de bir nebze fikrimi beyan etmiştim; hukuk fakültesine girişte, ona da müsaadenizle birkaç cümle ile temas edeyim. Türkçe-Matematik

puanının olması gerektiği yönünde görüşler serdedildi. Şu anda kamuoyunda yaygın bir kanaat var; Türkçe-Matematik puanına karşı çıkmak, çok affedersiniz, “rüzgara karşı tükürmek gibidir” Fakat ben matematiğin Türkiye şartlarında abartıldığı kanaatindeyim, neden? Bir; Türkiye’de sağlıklı bir matematik eğitimi verilmiyor, bunu matematikçiler söylüyor. Biz, hep öğrenürüz, Hindistan’da logaritma cetvelleri anlatılmış filan, “ha, ha, ha” diye güleriz, İngilizler gitmişler de logaritma cetvellerini anlatmışlar, ben diyorum ki, keşke bize de logaritma cetvellerini öğretselerdi, çok daha fazlasını ezberlettirir bize, sadece ezberlettirir. Sorun iki dersi zayıf olan liselerdeki bir çocuğa, bir tane dersi Matematiktir, niye acaba? Bizim çocuklarımız geri zekalı mı, anlamıyorlar mı Matematik? Hayır, Matematik öğretmiyoruz, Matematik öğrencilerimizde ciddi bir problem var. Matematik ezberletiyoruz, böyle ezberci bir yaklaşımla biz bundan beklediğimiz faydaları temin edemeyiz, bu bir.

İkincisi; ee, Türkçe problemimiz var bizim; demin bahsettim yazamıyor öğrenci.

Üçüncüsü, bir gözlemimi daha aktarayım, Türkçe-Matematik puanına geçmeden önce, bu sözlerimi lütfen yanlış anlamayın yani ideolojik bir şey söylemek istemiyorum, sadece bir gözlemdir. Türkçe-Matematik puanına geçmeden önce Sosyal puandan öğrenci alınıyordu ve hukuk fakültesine çok fazla sayıda İmam Hatip mezunu öğrenci gelirdi, ben bunların çok başarılı olduklarını gördüm, niye diye soruyorum? Çünkü İslam Hukuku falan filan biraz görüyorlar ya, kavramlara vesaireye aşınalar, Türkçeye aşınalar, Sosyal bölümlere aşınalar ve ciddi anlamda başarılı olduklarını gördüm ama bunların Matematikleri zayıftır. Meslek liselerinin Matematikleri zayıftır ama bu, iyi hukukçu olmayacağı anlamına gelmiyordur, ben de meslek lisesi, teknik lise çıkışlıyım, Elektrik bölümü. Bir faydası gördüm; bize somut düşünmeyi öğretmiş, övünmek gibi olmasın kötü bir Hukukçu falan da değilim. Dolayısıyla bütün bunları araya koyduğumuz zaman şu Matematik meselesini sağlıklı bir biçimde yani rüzgara göre değil de, en azından bilimsel araştırmaları falan da önümüze koyarak bir incelemememiz lazım. Bu konuda sağlıklı bir araştırma yok, ben Karatay Üniversitesinde şöyle, küçük bir çalışma yaptım, karşıma şu çıktı; tabii, özel üniversitelerin bu noktada şöyle bir durumu var, çok yüksek puanlı öğrenci de var, üniversite imtihanından yüksek puanlarla, iyi Matematik puanıyla gelen de var çok kötü Matematik puanlarıyla gelenler de var. Şunu gördüm, bu, tesadüf de olabilir yani bu araştırmanın biraz genişletilmesinde fayda var; çok yüksek puanlarla gelen öğrencilerin bir kısmının döküldüklerini, çok düşük puanlarla gelenlerin bir kısmının da fevkalade başarılı olduklarını gördüm. Bunu, keşke genişletebilsek de sağlıklı bir sonuca ulaşabilirsek, o zaman daha net şeyler söyleriz diye düşünüyorum.

Bu noktada, bir; devlet imtihanına ben de karşı değilim, bunun yapılması lazım ve biz bu imtihanları yaptığımız zaman şöyle bir netice ortaya çıkacak,

ben diyorum ki, daha radikal şeyler söylüyorum, aslında sadece hukuk fakülteleri de değil keşke bütün üniversitelerde, fakültelerde bunu yapabilsek; biz, hukuk hocaları olarak dersimizi anlatalım, imtihanımızı yapalım, çocuk başarılı olur, mezun olma durumuna geldi, temel derslerden girsin, beceremedi bir daha girsin, bir daha girsin. En sonunda devlet imtihanından diploma alma hakkını elde etsin, Almanya'daki sisteme benzer bir sistem burada uygulanabilir diye düşünüyorum.

Bu beraberinde neyi getirecek bakınız; bir, öğrenci daha çok çalışacak, iki, bu imtihanların neticesine göre hangi fakültenin ne kadar başarılı olduğunu göreceğiz, üç, öğrencinin sadece fakülte değil de ders bazında ne kadar başarılı olduğunu göreceğiz yani Borçlar Hukukunda A fakültesi ne kadar başarılı, Ceza Hukukunda ne kadar başarılı. Dört; şubeleşme varsa A şubesinde Borçlar Hukukunda falanca hoca, B şubesinde filanca hoca giriyorsa eğer hocanın başarısını göreceğiz. İşte, o zaman ben eğer beceremiyorsam, anlatamıyorsam, benim öğrencim başarısızsa idare bana diyecek ki "hoca, kusura bakma, sen bu dersi anlatamazsın, sen git Adalet Yüksek Okulunda ders anlat". Bunu sağlayabilmemiz lazım yoksa böyle, somut bir çıktı olmadan biz bir yere varamayız. Bunu yaptığımız zaman artık vakıf üniversiteleri kalitesiz hocalarla çalışamayacak çünkü kimse tercih etmeyecek. Çünkü vakıf olsun, devlet olsun fark etmez, mezun ettiniz öğrenciyi, ee, öğrenci diploma alamıyor, yıllarca bekliyor, orada okumuş olmasının bir anlamı yok. O zaman hiç kimse o fakülteyi tercih etmez, o zaman tüm üniversiteler kendisine çekidüzen verir.

Bir diğer husus, sözlerimi tamamlamadan önce, bir hususa daha temas edeyim; evet, erken yaşta başlıyoruz hukuk eğitimine, yaşı ileri olanların biraz daha hayatı daha iyi tanıdıklarını, daha iyi algıladıklarını görüyoruz, doğrudan doğruya liseden hukuk fakültelerine öğrenci alınmasını ben de doğru bulmuyorum. Son zamanlarda savunulan "3+2" yani 3 yıl, arkasından bir imtihan yapacağız mezun olmayanlara Adalet Yüksek Okulu diploması vereceğiz, sonra 2 yıl daha, başarılı olmayanlara Adalet Yüksek Okulu diploması verip başarılı olanları hukuka devam ettireceğiz düşüncesi var. Ben bunu çok doğru bulmuyorum çünkü ben çocuğumuz hukuk fakültesine göndereceğim, 3 yıl emek çekecek ama "kusura bakma, bir imtihana girdin, sana Adalet diploması verelim, hukuka devam edemezsin" denilecek, niye göndereyim?

Benim önerim biraz daha farklı, ben diyorum ki, yine şahsi gözlemim; Adalet Meslek Yüksek Okulu mezunlarının düz liseden gelen öğrencilere göre ben çok daha başarılı olduklarını gördüm, bilmem, hocalarım katılırlar mı? Çünkü biraz Medeni Hukuk görüyor, biraz Anayasa, her birinden biraz, biraz görüyor. O halde şu 4 yılda biz lise eğitimi veriyoruz, ne öğretiyoruz lisede? Hiçbir şey, sadece üniversiteye hazırlıyoruz, bu 4 yılı, devletin 3 yıla çekmesi lazım, oradan 1 yıl tasarruf edelim. Ondan sonra lise mezununu önce

Adalet Yüksek Okuluna alalım, her hukuk fakültesi öğrenci kontenjanının iki katı kadar Adalet Meslek Yüksek Okulu kontenjanı ilan etsin. Oraya öğrenciyi alalım, oradan mezun edelim, oradan mezun olan öğrenci girsin imtihana, hukuk fakültesi imtihanına, başarılı oluyorsa başlasın, başarılı olamıyor mu? Seneye bir daha girsin, seneye bir daha girsin, 10 sene sonra istiyorsa buyursun bir daha girsin. Ama en azından elinde Adalet Yüksek Okulu diploması olur, birtakım yerlerde de çalışma imkânına sahip olur.

Bu arada şöyle bir faydası olacak bunun; işte felsefeci hocalarım, bazı konulardan haklı olarak şikâyet ettiler, biz, bir kısım dersleri Adalet Yüksek Okulunda bitiririz, Hukuka Girişi orada bitiririz, İktisadi bitiririz, İnkılap Tarihi, Türk Dili vesaire orada bitiririz, Felsefeye Girişi veririz, Sosyolojiyi veririz, temel dersleri orada veririz, geriye kalan 4 yılımızda da biz sere serpe hem uygulamalı eğitimi hem teorik eğitimi veririz diye düşünüyorum. Onun için bunların ciddi anlamda tartışılması lazım. Biri bir şey söylüyor, “3+2”, hurra herkes peşine takılıp gidiyor, üzerine konuşmadan, tartışmadan, ciddi olarak tartışılması gerekir kanaatindeyim.

Herhalde Oturum Başkanlığından kaynaklanan şeyimi de birazcık aştım gibi. Ben sabrınız için hepinize çok teşekkür ediyorum, sağ olun!!!

Ve sözü Ayşe Hocama bırakıyorum. Bu arada Ayşe Hocamın konusunu ben anons etmiş olayım; hakikaten, ilginç bir konu; “Hukuk Eğitiminde Vicdan Eğitimi Gerekli mi, Mümkün mü?” Evet, ilgiyle dinliyoruz, buyurun...

HUKUK ÖĞRENİMİNDE VİCDAN EĞİTİMİ GEREKLİ Mİ, MÜMKÜN MÜ?

Prof. Dr. Ayşe BOZTOSUN

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku A.B.D Başkanı

Önce Sayın Oturum Başkanımıza teşekkür ediyorum. Mikrofonumda sorun var galiba, benim sesimin de sınırları var demek ki.

Yine teşekkür ile başlamak istiyorum; öncelikle Sayın Dekan Hocamıza ve bu Kongrenin kotarılması için çok emek sarf eden Asistan Arkadaşlarımıza, Hocalarımıza da tabii ki Organizasyon Komitesi olarak önemli çaba sarf ettiler ve bu Toplantı bence, tarihe not düştüğümüz bu Toplantı gerçekleşti. Bence tarihi bir ana tanıklık ediyoruz, bunun ikincisinin, üçüncüsünün ve devamının geleceğine inanıyorum. Ve burada görüşülen, tartışılan konuların git-tikçe hukuk öğrenimine nüfus edeceğini düşünüyorum. Tabii, sayısının 71'e ulaştığını öğrendiğim hukuk fakültelerinin dekanlarının veya temsilcilerinin burada pek göremiyor olmamız biraz endişe verici ama bu konuda belki YÖK nezdinde de girişimde bulunarak bu Kongrenin daha resmi bir nitelikte ve bu konuların kurumsal bir şekilde tartışıldığı bir foruma dönüştürülmesi de düşünülebilir. Bunun üzerinde de sanırım, bir çalışma yapabiliriz.

Diğer, sabahki Oturumda, beni son derece heyecanlandıran çok, keyif aldığım bir sunum izledim, Kaan Onur Bey'in sunumu. Kendisi bu Kongre ilanını gördüğü zaman Eğitim Bilimleri Enstitüsüne gidiyor ve eğitim Fakültesinde 2 ay pedagojik formasyon alıyor ve oradan edindiği deneyimleri gelip bizimle paylaşıyor. Keşke bu sunumu burada hepiniz izleseydiniz ama daha sonradan sanırım sunumlar paylaşılacak.

Kongre'nin aslında merkezini ben, Kaan Bey'in konuşmasında değindi-

ği konular olması gerektiğini düşünüyorum. Biz, burada hocalar olarak iyi uygulamaları paylaşmalıyız yani “ben derste böyle yaptım, öğrencilerle bu şekilde iletişim kurdum ve şu sonuçları elde ettim, şu konularda sorun yaşıyorum, bu konuda da deneyimleriniz nedir?”. Yani artık ellerimizi hamura sokup yoğurmaya başlamamız lazım ama tabii ki, içinde bulunduğumuz gerçekliği yadsıyarak bunu yapamayız. Birinci Kongrede Şahin Hocamızın bahsettiği, açıklıkla dile getirdiği ve farklı Oturumlarda bahsi geçen meseleler, yadsınmaz. Öncelikle bulunduğumuz yere sahip çıkmamız, bulunduğumuz konuma değer vermemiz ve yaptığımız işin saygınlığını özümseyerek elimizden geleni yapmamız gerekiyor. Bu, aynı zamanda bir vicdan borcu birazdan geleceğim üzere.

Eğer biz bu değeri verirsek, önce kendimizden başlayarak yaptığımız işe saygı duyarsak bu, tabii ki dalga dalga öğrenciye de yayılacaktır. Kendimizi eğer değer verirsek, kariyerimize eğer değer verirsek, bunun kaçınılmaz ve doğal sonucu, öğrencimize de değer vermek olacaktır.

Burada gördüğüm kadarıyla öğrenci arkadaşlarımızın çoğu 1.sınıf öğrencileri, benim öğrencilerim, bildiğim kadarıyla duyurusunu dahi yapmadım bu Toplantının ama burada onları görmekten büyük memnuniyet duydum. Demek ki, ilgi duymuşlar çünkü ben en son buraya çıktığımda, beni bir Çarşamba Konferansı için davet etmişlerdi, o zaman Hukuk Fakültesinde değildim, toplam 12 kişi vardı, bir tanesi teknik sorumlu arkadaş idi ve ben büyük üzüntü duymuştum çünkü en azından, Ticaret Hukuku ile ilgili bir konuydu, “hakkanîyet meselesi” ilgili, bir hukuk fakültesinde belki 700-800 öğrencinin dolaştığı hukuk fakültesinde öğrencilerin bu kadar ilgisiz olması beni düşündürmüştü, hocalardan bahsetmiyorum. Dolayısıyla bu konuda sanırım bir ilerleme sağlıyoruz yani ilgi uyandırabilmek son derece önemli ama önce bunu, içinde bulunduğumuz ortamı benimsemekten ve o ortamda kendimize değer vermekten geçiyor.

Evet, ben iyi uygulamalarımın arada bahsedeceğim, kendimce iyi uygulama olduğunu düşündüğüm ve başarılı sonuçlar aldığımı düşündüğüm uygulamalardan da, metin içerisinde yine geçecek, bahsedeceğim. Ama özellikle bu Hukuka Giriş dersini vermeye başlamamla birlikte daha yakıcı bir sorun olarak karşıma çıkan ve el yordamıyla tespit ettiğim bir meseleyi sizinle paylaşmak, sizin de görüşlerinizi almak istedim ve gördüm ki, Ahmet Ulvi Türkbağ Hocamız da kendi deneyimi içerisinde bu konuya eğilmiş, dün de bahsetti bu konudan. Ama tamam, etik eğitim olacak ama nasıl, “nasıl” sorusuna yanıt vermeyi herhalde bana bıraktı diye düşünüyorum. Ben tabii, kesin yanıtları veremem ama derste de söylediğim üzere soru sormak çok önemli ve soruları sizinle paylaşabilirim, yanıtları hep birlikte arayacağız.

Evet, lüks bir konu değil, çok butik bir konu da değil. Çünkü Anayasamızda hâkimlere, dün de belirtildiği üzere Adalet Akademisinin Sayın Baş-

kanı tarafından “vicdani kanaatlerine göre karar verme anayasal bir görev olarak üstlenilmiş. Peki, biz, hukuk öğrenimi kapsamında bunu sağlamaya yönelik ne yapıyoruz? Nasıl bir yöntem geliştirdik? Böyle bir dersimiz var mı? Veyahut derlerin içerisine böyle bir eğitimi nasıl dahil edebiliriz? Olması gerekli mi? Önce bunu araştırmamız gerekiyordu yani çalışmanın kapsamında. Gerekli olduğunu tespit ettikten sonra da bunun mümkün olup olmadığını araştırmamız gerekiyordu. Yemekte Mehmet Yüksek Hocamızla görüşürken kişiliğin ne kadar önemli olduğundan ve bir araştırma görevlisini mesleğe kabul ederken akademik açıdan ölçmekle birlikte kişilik açısından da muhakkak değerlendirilmesi gerektiğini ve kişiliği eğer eksik ise o göreve kabul edilmemesi yolunda görüş beyan etti. Bu, tabii ki, düşünülebilir ama acaba kişilik formasyonunda da vicdani eğitimin kapsamında bir şeyler yapabilir miyiz, yapmalı mıyız, yapabilir miyiz? İki soruyu değerlendirmemiz gerekiyor. Dün de geçti, vicdan kavramı geçti ama çok etimolojik kökenine yani söz birimi açısından baktığımızda çok fazla ayrıntısına giremedik, etik kavramı ve ahlâk kavramı tartışıldı. Aslında bu Latin kökenli dillerdeki anlamıyla meseleye baktığımızda daha da aydınlatıcı oluyor; “conscience” kavramı kullanılıyor, kullanıyoruz yani bilinçli olma hali, farkında olma hali, farkındalık, kendi varlığımızın farkında olma hali, birey olarak iç varlığımızın duygusal, ussal varlığımızın farkında olma hali. Böyle baktığımız zaman şunu söyleyebiliriz; acaba bu kendi iç dünyamızla iletişim yeteneğine sahip olarak mı doğuyoruz? Yoksa bu yetenek sonradan mı kazanılıyor? Yoksa bu yetenek herkese farklı farklı ölçülerde var ve yine, sonradan edindirilebiliyor mu? Eğer ilk görüşteysek zaten “ne ise odur ve öyle kalacaktır” diyerek statik bir bakış açısını kabul ediyoruz. Diğer iki görüş ise bir yönde örtüşüyor, “kazandırılabilme” noktasında ve bunun için Nöroloji Bilim vesaire, bu konularda bilimsel olarak da araştırma yapılıyor yani insanın iç dünyasıyla iletişim içerisinde olup olmadığı, nasıl olup olabileceğine dair, bu üç seçenekten hangisinin bilimsel olarak doğru olduğunun tespiti için çalışmalar yapılıyor.

Bizim bu çalışmanın konusunun olabilmesi tabii, aşağıdaki iki yaklaşımdan en azından birinin kabul edilmesine bağlı.

Peki, tekrarlayalım, biz Anayasa’dan 138. maddeden bahsettik, sadece bununla sınırlı mı? 138. madde dahi, bu konuyu ciddiye almamız için bence yeterli ama bunun ötesinde bizim bildiğimiz hukuksal süreçlere baktığımızda da aslında kural koyucu, kuralı uygulayıcı ve yargı süreci içerisindeki aktörler açısından vicdanın rolünün yadsınamaz olduğunu, elzem olduğunu, çok gerekli olduğunu görüyoruz. Ben burada, üç başlık altında tespit etmeye çalıştım; kural koyma sürecini, Meclis’teki milletvekillerimizden başlayarak, sadece hâkimlere odaklanmayalım yani hukuk düzeni ile ilgili hukuk düzeninde rol oynayan herkes açısından vicdan sahipliğinin büyük bir önemi var. Kural koyma sürecinde, uygulama sürecinde ve kurallar uyarınca karar verme süre-

cinde. Hakkın kötüye kullanılmamasına izin vermeme görevi var hâkimin, nasıl tespit edeceğiz? Dürüstlük kurallarına uygun davranmaktan söz ediyoruz, dürüstlük; önce kendisinde bu dürüstlük değeri olmalı ki, bu dürüstlük değerine aykırı bir davranışta bulunulup bulunulmadığını tespit etsin. Demek ki, böyle baktığımızda öğrencilerin, hukuk öğrenimi sürecinde vicdan kavramından tamamen bihaber, dün de bahsedildiği şekilde, tamamen pozitif hukukun kendilerine aktarılması şeklinde bir hukuk öğrenimi kurgulaması kesinlikle, son derece yetersiz olacaktır.

Evet, şimdi işin daha zor tarafına geliyoruz ve işin yavaş yavaş “nasılına” giriyoruz; böyle bir vicdan eğitimi olmalı ama bu acaba üniversite aşamasına gelindiğinde ele alınacak, yapılabilecek bir şey mi? Yoksa daha önceden birey buna sahip olmuş olmalı mıdır? Bunun bir araştırılması gerekiyor. Ben yine, tespit edebildiğim, kendimce saptayabildiğim vicdan eğitiminde rol oynayabilecek toplum içerisindeki birimleri bulmaya çalıştım. Aile, öncelikle aile tespit ediyoruz. Acaba ailenin bu konuda bir kurumsal desteği var mı? Şimdi “aile akademisi” diye bir kavram duydum, yardımcı olmaya çalışan çeşitli sivil toplum kuruluşları var, devlet bu konuda aileye kurumsal destek sağlaması gerektiğinin daha çok farkına varıyor, eğitim sürecinin çok önemli bir bileşeni. Aile dışında birey, sosyal çevrenin etkilerine maruz kalıyor. Tabii, burada kurumsal bir eğitimden bahsedemeyiz, artı, birçok risk de var, sosyal çevrenin içerisinde birey kendini kanıtlamaya çalışırken şiddete ve önyargılara karşı acaba birtakım koruma mekanizmaları var mı? Tabii, hukuk düzeninin bunlara karşı bir koruma mekanizması olduğunu düşünüyoruz ama bazen tam 180 derece ters dönüp o düzenin bir zorba yönüyle birlikte baskı da doğabilir. Burada vicdan eğitimi alınıp alınmadığı sorgulanabilir. Tabii, sonraki süreç, “okul süreci” ilkokul ve devamında ve biz bunun son aşamasındayız, hukuk öğrenimine gelinmiş, halen bir şey yapılabilir mi diye düşünüyoruz.

Bir de tabii, bizde halen çok kurumsallaşmamış, gelişmemiş olan bir diğer boyutu var; kişi, sadece işte kariyerinden de ibaret değil, hayatını zenginleştirebilmesi için çeşitli hobileri ve diğer faaliyetleriyle bir bütün, oralarda da yine, bu açıdan, vicdan eğitimi konusunda bir şeyler yapılabilir diye düşünebiliriz. Yani forumlar bunlar, benim tespit edebildiğim.

Peki, amacı ne? Aynı ifadeyi ben sunumumda kullandım, hep aynı şeyi söylüyoruz; neyi sağlamak? İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batırabilme, bunu söylüyoruz ama bunu uygulamak söylendiğinden çok daha zor bir şey. Çünkü iş, bize geldiğinde ucu bize dokunacak olduğunda bir türlü o iğneyi kendimize batıramıyoruz ama başkalarının yanlış olarak tespit ettiğimiz davranışlarıyla ilgili yorumlarımız, değerlendirmelerimiz gani gidiyor. O anda onu kendimize döndürüp, kendimizi o kişinin yerine koyamıyoruz. Bu konuda hakikaten, bir eğitim sürecinden bir olgunlaşma, bir bilinçlenme sürecinden geçmek gerekiyor.

Yine, aynı ifadeler. Fakat üçüncüsü biraz değişik; inisiyatif alarak sorumluluk üstlenme yani “bana dokunmayan yılan, bin yaşasın” anlayışını aşıp toplumun bir ferdi, bir bireyi olarak sorumluluk sahibi olmak. İnsanca bir yaşam düzeninin bileşeni olduğunun farkına varmak da bir üst boyutu, vicdani eğitim ile sağlamaya çalıştığımız bir üst sonuç.

İçeriğinde ne olacak? Bir de tabii, böyle bir eğitime eğer yaparsak, içeriğinde, nereden yararlanacağız, hangi kaynaklardan besleneceğiz? Birtakım değerlerden bahsediyoruz, belki şu salondaki herkesin kabul edeceği, üzerinde uzlaşacağı birtakım ortak değerler var ama referanslarımızı nereden alacağız? Ben yine, bir liste çıkarmaya çalıştım, bunlara dayalı çok fazla soru olduğunun farkındayım ama daha bu soruları daha önce hiç sormamış olduğumuzu düşündüğüm için öncelikle bu soruları sormamız gerek. Kaynakları belirttim, bunlarla ilgili çok da sınırlayıcı olmamakla gerektiğini düşünüyorum çünkü farklı farklı katmanlar var toplumun farklı kesimleri, farklı farklı ortamlar, farklı farklı alanlar ve beslenen farklı kaynaklar ama bunların hepsinin ortak noktalarını da tespit edebilme olasılığı bulunduğunu düşünüyorum. Çünkü amaçta birleşiyoruz. Amaç, ön kabulleri ve önyargıları kaldırmak, insanları, doğayı ve diğer insanları istismar etmesini, kötüye kullanmasını önlemek. Bilmiyorum, bu yeterince kapsayıcı mı, buna başka bir ulaşılmak istenen üst amaç konulabilir mi? Benim tespit edebildiklerim bunlar.

Önyargı üzerinde özellikle duruyorum, derslerde de biliyorsunuz çok durdum bu konu üzerinde Einstein’ın sözünü bilenleriniz vardır; “öyle bir devirde yaşıyoruz ki, önyargıları yıkmak atomu parçalamaktan daha zor”. Yani eğer empati diyeceksek, elde etmeyi düşündüğümüz, sağlamayı düşündüğümüz değerlerin içerisine empatiyi, duygudaşlığı, kendisini başkasının yerine koyabilmeyi katacaksak önce önyargılardan kurtulmamız gerekiyor. Bu da yine, kendinize dönüp bakıyorsanız eğer, tahmin ettiğinizden çok daha zor bir şey olduğunu ve kendi iç ayıklamanızı yaptığınızda pek çok önyargıyla kendinizi formatlamış olduğunuzu fark ediyorsunuz ama bu, bireyin kendi başına fark edebileceği bir şey, yardım alabilir ama en sonunda iş, yine insanın içinde olup bitecek.

Ben “panzehir” diye bunu böyle ifade ettim yani önyargının ve istismarın panzehirleri; hoşgörü ile başlıyoruz, acıma ve duygudaşlık. Bunları içerisinde, iç dünyasında bunlara yer verebilen, bunları yaşayan, yaşatabilen kişi, bizim için bence çok iyi bir “hukukçu adaydır”.

Peki, biraz da “nasıla” girelim, biraz yönetime girelim yani bundan sonraki kongrede benim hukuk öğrenimi ile ilgili olarak da daha çok görmek istediğim unsur, yöntem, nasıl? Nasıl yaparsak hukuk öğrenimini daha kaliteli, daha etkili hale getirebiliriz? Şimdi ben “vicdan eğitimi” başlığı altında bunları tespit etmeye çalıştım; ilk bileşeni, Şahin Hocamızda gayet güzel ifade etti, “davranışla ve duruşla örnek olmak”. Hoca, öğrenci önünde çok önemli

bir örnektir, bu, tabii ki, sadece üniversite aşamasında değil, ondan önceki öğrenim sürecinde de öğretmen, hoca, söylediklerinden çok kendi davranışlarıyla, kendi tavırlarıyla, olaylar karşısında verdiği tepkilerle öğrencinin aklına kazanır. Çocuklarınıza söylediklerinizi anında unuturlar ama sizin yaptıklarınızı büyük bir dikkatle izlerler. Ben buraya birtakım ifadeleri yazmak, bir kere daha ifade etmek istemiyorum ama benim bütün öğrencilerime ilk dersteki taahhüdüm şudur; hiçbir zaman size anlatmadığım konuda sınavda soru sormam. Bu kaç tane hoca söylüyor bilmiyorum ama bunun ben öğrenciler için en büyük güvenlik olduğunu düşünüyorum, hukuki güvenlikten bahsediyoruz ya, bence öğrenci için en büyük güvenlik budur. Ve bence bu öğrencilerin bunu tüm hocalarından talep etmeye hakları vardır yani siz de bir öğrenci hakları bildirgesi hazırlayacak olursanız bence böyle bir maddeyi oraya koydurmaya çalışın, bunun mücadelesini verin derim. Diğerlerini de sonradan size sunumu veririm, takip edersiniz.

Peki, kişinin kendisi ile iletişim içinde olması dedik, bunu nasıl sağlayacağız? İşte, bu, bu işin zor tarafı yani bunu ders formatında yapabilir miyiz? Bir de herkesin dediğim gibi farklı, o ana kadar gelişi var, bir birikimi var ama bunları da araştırıyorum, bunları henüz araştırma noktasındayım. Bununla ilgili de bir sonuca varmadım ama böyle teknikler de var yani insanın kendisiyle, kendi bilinci ile derin bir ilişki kurma, kendisinin farkında olmasını sağlamaya yönelik teknikler var. Olmaz diye bir şey yok ama kurumsal hale getirilip getirilemeyeceği önemli.

Üçüncü bileşen çok önemli; sanırım bu Matematik ağırlıklı, Matematik ağırlıklı olmayan tartışmasında da çok kilit bir rol oynuyor. Biz burada öğrenciyi analitik yöntemle düşünmeyi, meseleleri tartışmayı öğretmeye çalışmalıyız. Eğer eleştirel gözle bakmayı ve ondan sonra da sistematik ve tutarlı bir argüman geliştirmeyi öğretirsek işte, o zaman gerçekten eline “altın bileziği” vermiş oluruz. Yani madde ezberletmek dediğimiz zaman o güne kadar ezberle gelmiş, ezberi kuvvetli bir öğrenci belki bir yere gidecektir ama umuyorum, umuyorum, öyle tahmin ediyorum; fakültelerimizde herhalde bunu yapan hoca kalmamıştır diye tahmin ediyorum, eğer halen bu yapıyorsa yani sadece maddeler soruluyorsa bu da çok üzüntü verici bir şey. İşletme bölümünde ben 4 yıl boyunca ders verdim, oradaki diğer bölümlere de ders verdim ve benim bütün derslerimde kanun sınavlarında, kanun açıktır, çoktan seçmeli de sorarım, kanun açıktır, öyle olmak zorundadır yani öğrencilere nasıl madde sorabiliriz? Biz neyi ölçüyoruz? Yani zaten kanunu açabilirler, “şimdi kapat bakalım, hatırlayabilecek misin?” yani bununla hukuk öğreniminin hiçbir ilgisi yok. Bana öyle dediklerinde şaşırıyordum yani hukuk fakültesine gidiyor olduğumu söylediğimde “ya, yazık, çok ezberliyorsun değil mi?”. Ezberim o kadar zayıftır ki, herhalde kesinlikle bu noktaya gelemezdim eğer bu yollardan geçmiş olmam gerekseydi. Dolayısıyla bizim odaklanmamız gereken de

yine, Matematik ağırlıklı gelmiş olmak değil, analitik yöntemle düşünebilme yeteneği var mı yok mu? O güne kadar üstü kapanmış olabilir ama geç değil, vereceğimiz öğrenim içerisinde bunun açılabilceğini ben düşünüyorum.

Bir yöntem daha yine, “sokratik yöntem” yani öğrenci bizim karşımızda, duvar değil, biz iletişim içerisinde dersi yürütmeliyiz, sorulardan korkmamalıyız, tam tersine bunları davet etmeliyiz. Yani derse kafası önünde gelen, ondan sonra hiç kimseye bakmadan kitaptan bir şeyler okuyup oradan ayrılan bir hoca, son derece antipatik ve öğrencinin orada kendisini dışlanmış hissetmesi son derece normal.

Yine, Kaan Bey’in yaptığı sunumda pedagojik formasyonda ilk ilke ne biliyor musunuz? “Öğrenciye değer verme”. Ben bunu öğrenciye değer verme ve öğrenciye değer verdiğini göstermeyi de ekliyorum yani öğrenci de bunun farkında olmalı.

Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesinin kuruluş çalışmalarına da katıldım, daha sonra da orada 4 yılı aşkın süre, 5 yıl Öğretim Üyeliği yaptım. Ders programını orada az sayıda öğretim üyesiyle birlikte tartışarak oluşturduk ve Felsefe dersini “zorunlu ders” olarak koyduk. Ve ben o dersi isteyerek, çok severek aldım, 2 yıl boyunca da yürüttüm. Hukuk Metodolojisi dersini 1. sınıfa ders olarak koyduk ve bu derslerin hepsini bu yöntemi uygulamaya çalışarak yürüttük. Ve bizim öğrencilerimiz, daha o zaman düşünün, işte, “taşra” deniyor, ben orada bulunmaktan büyük gurur duyuyordum, elimizde doğmuş bir fakülteydi, mezun olanlar Hâkimlik sınavında birinci oldu bizim öğrencilerimiz. EMSAN’nın, bilmeyen öğrencilerimiz de öğrenecek, Avrupa Hukuk Öğrencileri Birliği, kurgusal duruşma yarışmasında şampiyon oldular. Bunun bir tesadüf eseri olduğunu düşünmüyorum yani otomatik olarak böyle bir korelasyon da koymuyorum yani böyle bir ders verdik ama o öğrencileri, sevdik, saydık, görüşlerine değer verdik ve onların özgüvenlerini pekiştirmelerine katkıda bulunduk. Bunlarla kesinlikle sonuç alınabileceğine inanıyorum, kaniiyim.

Dördüncü bileşen; yine aslında sokratik yöntemden giderek bunu geliştirebiliriz, “içselleştirme”. Yani şu tartışmayı açabilmeliler dersin hocası, mesela, “Edmond Snowdon’ın yaptığı hakkında ne düşünüyorsunuz? Siz böyle sırlara vakıf olsanız, efendim, böyle dinlemeler yapıldığını bilerseniz Amerika Birleşik Devletlerinde aynısını yapar mıydınız?”. Empati kurmayı öğreteceğiz ya deneme yapmalıyız. Simülasyon, içselleştirmeyi sağlayacağız çünkü onu denemeden, yaşamadan, deneyimlemeden kişi, bir anda bu hayat olaylarıyla meseleler önüne geldiğinde karar verme durumunda kaldığında buna hazırlıklı olmayacaktır. Anayasal yükümlülüğü unutmayalım; “vicdani kanaatlerine göre karar verir” diyoruz, o noktaya geldiklerinde bu şekilde karar verme hükmülüğü altında olacaklar. Bırakalım bu pozisyonlarda daha önceden bulunduklarını varsayarak fikirler geliştirsinler. Yani çok daha geniş bir açılımı

olabilir, fakülteadaki derslerin çok daha geniş bir açılımı olabilir. Bunlar için harcanacak zaman hiçbir zaman israf değildir. Öğrencilerimizim hepsi okuma, yazmayı biliyor, kitaplar son derece arttı ve buradan konuları okuyabilirler. Burada geçirilen değerli saatleri yani öğrenci ile karşı karşıya geçirilen değerli saatleri, onları bir bilgisel aşamadan alıp bir başka bilgisel aşamaya taşımak için kullanmalıyız.

Ve bir noktası daha var, işte, o da “inisiyatif alarak sorumluluk üstlenme” dediğim nokta; öğrenciyi bulunduğu yerde bırakmayacağız, kendi aldığı mirası aktarma sorumluluğunu da ona aşılayacağız. Yani elverecek, önce kendi çevresine ve daha sonra öğreniminden, eğitiminden sorumlu olacağı insanlara aktaracak. Yoksa toplumsal bir ilerlemeyi de sağlayamayız. Bugün herkes üniversite eğitimi alamıyor, alanların sayısı belki arttı ama bu konularda bize öncü olmak da düşüyor. Yani bu sorumluluğu yüklediğiniz zaman, o zaman o öğrenim çok daha etkili olacaktır. Öğretme sorumluluğu benim açımdan en iyi öğretici, anlatmak sorumluluğumuz var çünkü size.

Evet, şu söz ile bitirmek istiyorum, benim öğrencilerim bu sözü çok iyi bilir, üzerinde bayağı tartışmıştık çünkü “Ne sin iledir, ne san iledir, ne cah iledir, ne mal iledir beyim, ululuk kemal iledir”, bunu söyleyen Namık Kemal.

Hepinize çok teşekkür ediyorum huzurlarınızdan ayrılırken!

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Oturum Başkanı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, güzel alkışlarınız için de, güzel sunum için de teşekkür ediyorum.

Şimdi hızlıca bir soruları alalım, varsa tabii? Hemen önden buyurun.

TARTIŖMALAR

Yrd. Doç. Umut YENİOCAK

İstanbul Kemerburgaz Üniversitesi

Ŗimdi bu sunumdan sonra mikrofonu almam tesadüf değil açıkçası, iki artarda iki doyurucu sunum izledik.

Ben Kongre'nin başlığıyla da bağlantılı olarak hukuk, sadece hukuk değil, genel olarak erişkin eğitimi bakımından iletişimin öneminin kavranılması gerektiğine inanıyorum ve bu özellikle, bizim gözlemlediğim kadarıyla hukuk fakültelerinde bu anlamda çok geride kalmış durumdayız, ortalama bakarsak.

Ŗöyle bir örnek vereyim; Ŗu an bu salonun sahnesine kurulan bu düzenek, iletişim bakımından doğru bir düzenek değil yani sahnede sunum yapan, oturduğu yerde sunum yapan kişi ile dinleyici arasına çekilmiş bir set var orada. Bu seti bir hukuk toplantısında bir hoca aştı, o yüzden bu mikrofonu bu sunumdan sonra aldım. Ben de katkı olsun diye tesadüfen çantamda olan sunum aletini sahneye gönderdim, sunuma bir katkı olsun diye.

Ŗimdi bu, bence çok önemli bir konu, sebebi de Ŗu; İstanbul Barosu Staj Eğitim Merkezinde 4 yıldır ders veriyorum, sık sık orada ders veren, benden yaşıca da büyük kişilerden, meslektaşlardan Ŗikayet duyardım, "işte, bu zamanın mezunları, özel okullar açıldı, işte, yeni stajyerler çok kötü vesaire", hiç sevmediğim bir yaklaşımdır ve 4 yıl ben o stajyerlerle çok zevkli dersler yaptım. Yani Ŗuraya gelmek istiyorum; mesele, biz hangi modern iletişim tekniklerini kullanarak, hangi sunumu yaptık ya da bilgilerimizi aktardık ki, karşıımızdakilerden bir beklenti içerisine girelim? Yani öncelikle, bizim bu geride kalmış sunum yapma, ders anlatma Ŗeklimizi mutlaka güncellememiz gerekiyor.

Ben burada şu konuyu bir soru olarak aktarmak istiyorum, belki her iki Hocamızda cevap verirlerse sevinirim; önemli bir konu, ders materyallerinin de arkaik olması, hukuk eğitimi bakımından ders kitaplarının yazım şeklinden tutun da yine, biraz önce bahsettiğim ders sırasında kullanılan materyallere kadar maalesef, çok geride kalmış durumdayız. O yüzden bu ders kitaplarının yapısı bakımından acaba modern bir hukuk öğretiminde ne gibi değişiklikler yapılabilir? Bu konudaki düşüncelerinizi öğrenmek isterim. Teşekkürler.

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Oturum Başkanı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Biz teşekkür ediyoruz.

Şimdi şöyle bir usul gelişt, önce soruları alıp sonra cevapları veriyoruz. Evet, önce Kürşad'ı gördüm, sonra da size söz vereyim,

Agah Kürşad KARAUZ

Akdeniz Üniversitesi Medeni Hukuk Araştırma Görevlisi

Merhaba Hocam.

Öncelikle ilk sorumu sorayım, şunu söylemek istiyorum; şimdi burada hukuk eğitimi veya hukuk öğretimi hakkında bu toplantıda bildiriler sunuluyor, benim sormak istediğim diğer alan, hukukçunun eğitimi veya öğretimi. Yani hukuk eğitimi gerilemiş derken daha önceden, mevcuttan daha iyi olduğu hakkında bir tespit yapmış oluyoruz aynı zamanda yani 1970'lerde, 1980'lerde hukuk fakültesinden daha iyi eğitim alarak mezun olmuş bir kişi, özellikle yeni değişen kanunlara veya yönetmeliklere karşı kendini yenilemek için ne geliştirebilir? Yani hukukçunun eğitimi konusunda ne var? Şunu söyleyebiliriz, mesela, günlük hayatta karşılaştığımız örnek, Ceza Kanunumuz değişeli 8 sene olmuş, hâlâ dilekçelerde eksik teşebbüsten bahseden veya üst üste yargı paketleri değişiyor, hâlâ yargı paketine uyum göstermeden karar veren hâkimler görüyoruz. Ben buna ilişkin çok enteresan bir film görmüştüm; mesela, Karayolu Taşıma Yönetmeliğinde kamyon şoförleri için yani ticari amaçla taşıma yapanlar için 5 yılda bir hukuki, ekonomik ve teknolojik gelişmeler konusunda bilgilendirme zorunlulukları olduğunu ve bunlarla ilgili eğitim düzenleme zorunluluğu yüklendiğini fark ettim. Fakat hukukçu için böyle bir düzenleme yok. Hukukçu, eğitim alan bir hukukçu kendini ne şartlarda yenileyecek, hukukçunun eğitimi ne şekilde olacak?

Bir diğer sorum da, "dil" konusunda, "hukuk dili" konusunda özellikle; Türkçeden işte, güzel kullanmaktan bahsediyoruz fakat hukuk dili de o kadar değişiyor ki, her kanun geldiğinde yeni kavramlar ortaya çıkıyor, yeni kavramlar türetiliyor ve bizde kanunda düzenlenen kavramlarla düşünmeye başlıyoruz. Örneğin, 10 sene önceki Türkçe – İngilizce veya Türkçe – Almanca

Hukuk Kavramları şu anda değişiyor. Mesela, Ticaret Kanununda butlandan bahsederken Borçlar Kanununda “kesin hükümsüzlük” diyor, aynı kavram farklı şekillerde, kanunlarda bile farklı ifade ediliyor. Veya Borçlar Kanununda aynı hüküm, “kesin giderim” diye bahsederken bir yerde diğer tarafta giderimi, tazminat olarak, aynı kavram bile iki farklı şekilde kullanılıyor. Böyle düşündüğümüz zaman hukukçu açısından hukuk biliminin gelişimi ne şekilde oluyor? Onu da sormak istiyorum. Teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Oturum Başkanı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Peki, teşekkür ediyorum. Buyurun,

KATILIMCI

Hocam, öncelikle sunumunuz için teşekkür ederim.

Benim sorum Sayın Ayşe Hocama, vicdan ile de bağlantılı olarak gerçi, bunlar, soracağım soru çok resmi kayıtlara geçmeyen bir şey ama; şimdi bizim açımızdan kişisel özgürlüğümüze dokunan en fazla hâkim, savcılar, insanlarında bir nevi en fazla korktuğu kişiler de hâkim, savcılar oluyor. Baktığımız zaman bizim için en önemli kararı vermesi gereken kişiler de onlar, niye biz bu vicdanı onlara yüklemeye çalışıyoruz hukuk öğrencilerine? Orada doğru düzgün kararlar çıkabilsin diye. Ama şimdi görüyoruz ki, hakim, savcı olabilmek veya da devletin belirli kesimlerine gelebilmek için, bizim yaptığımız normal ÖSS tarzında sınavlardan sonra yapılan şu mülakatlar, peki, bu mülakatlarda, ben mezun olalı 1.5 yıl oldu, ben 5 yıl öncesinde arkadaşlarımdan şunları duymuştum; “siz belirli bir görüşe gelin, bunları destekleyin, dersleriniz çok iyi olmasa bile, emin olun, biz size mezun olunca girme garantisi veriyoruz”. Ve inanın, o gün denilen arkadaşlarım, geçen yıl girdiler sınavlara, 70 barajında olan arkadaşım, girebilirken 92 almış olan arkadaşımız giremedi ki, ben bizzat imrenerek bakıyordum arkadaşımın hukuk bilgisine. Şimdi demeye çalıştığım şey şu; biz bu insanlara istediğimiz kadar vicdanı yükleyelim, bu insanlar bir yerlere gelirken veya en basitinden çoğu kişide görüyoruz, maddi durumu iyi değil, bunlar nasıl yetiştiriliyor üniversitelerde? Belirli kurumların yardımlarıyla, tabii, onlar da isteği ile bunları ve karşılığında bir şey almak için. Niye? Çünkü onları da istedikleri yerlere sokuyorlar ve ondan sonra biz bu insanlardan vicdanlarına göre karar vermelerini istiyoruz. Kendi vicdanlarını mı yoksa başkalarının vicdanlarını mı? Bir de vicdanına göre karar vermek demek yalnızca yine, bu kişiler açısından bakalım; 3-4 kişiye yani 10 tane dava olsun, 9 tanesine vicdanına göre karar verip bir tane kendi tanıdığı veya da tanımak zorunda kaldığı kişiye, yukarıdan baskı yapılan kişiye vicdanına göre karar vermediği zaman biz, 9’una verdiği için bunu, tamam, doğru karar verdi mi diyeceğiz? Ve bu noktada hani benim vicdan ile birlikte yine, hukuk öğre-

timi açısından soracağım bir şey daha; bunlara nasıl bir sistem konulabilir ki, biz, devletin bunlardan etkisini, yani bu kişileri devlete karşı da koruyabilelim ki, isteklerine göre karar verebilsinler?

Teşekkür ederim Hocam.

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Oturum Başkanı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, biz teşekkür ediyoruz.

İzninizle bir soru daha alayım çünkü zamanımız daralıyor. Sorusu olan var mı başka? Herhalde yok.

O zaman Ayşe Hocam, siz mi başlarsınız cevaplamaya? Nasıl isterseniz, buyurun lütfen,

Prof. Dr. Ayşe BOZTOSUN

Evet, soruyu soranın bir öğrencim olmasından dolayı bir kez daha gurur duydum, “Kral çıplak” dedi çünkü. Evet, yani biz acaba öğrencilerimizi ateşe mi atmış olacağız böyle yetiştireceğiz, fişek gibi onlar çıkıp gidecekler, vicdanlarının sesini dinleyecekler, ondan sonra bir duvara toslayıp geri mi dönecekler? O çok zor bir soru ama ben yılmamak taraftarıyım. Çünkü o zaman benim bir varlık nedenim kalmaz diye düşünüyorum. Yani bu kürsüyü o zaman boşu boşuna işgal ediyor olurum. Eğer biz bu değerleri vermezsek ve bu dönemi yapmazsak sonucu bilemeyeceğiz ama uğraşmak gerekiyor tabii ki, onlarla adım adım mücadele etmek gerekiyor.

Ben nereden başladım? Mesela, adalet, eşitlik kavramlarını öğrencilerimle şimdi tartışıyorum, biliyorlar, Anayasa’nın 10.maddesini hepimiz açtık, okuduk. Dedim ki, burada eşitlikle ilgili belirtilen ifadeler dışında neleri katabilirsiniz, neler toplumda ayrımcılık vesilesi, kayırma vesilesi oluyor? Hemşerilikten girdik, “nerelisin hemşerimden?”, aşiretlerden, cemaatlerden çıktık. Cinsiyet değil, “cinsel kimlik” denilmeli dendi, bütün bunları tartıştık. Bunları eğer sınıfta tartışabiliyorsak bunun artık geri dönüşü yoktur. Eğer ben böyle bir vebal de üstleniyorsam bunu da üstleniyorum, bu ateşe atmak değil, sağlıklı bir toplumsal düzenin kurulması için bence aşı yapıyoruz burada, bunu yapmak zorundayız. Ama durum tespitini kesinlikle çok yerinde, doğru bir şekilde yaptığımızı düşünüyorum.

Umarım o sınavları yapan kişiler de bunun vebalini duyarlar yani vicdanlı bir kişide zaten o sınavı öyle yapmaz, sınavı objektif bir biçimde yapar. Hâkimlik teminatı, yine yasalarımızda yazılı yani şu anda bir hakimin elindeki tek silah, eğer baskı altındaysa çekilmesi, kendisinin çekilmesi. Çünkü ben yani bu da topluma bir mesajdır; “ben nesnel bir karar alamıyorum baskı

altındayım.” Şu anda aklıma başka bir pratik hiçbir yöntem gelmiyor. Bunu söyleyebilirim.

Ders materyalleri konusunda da keşke Kemal Gözler Hoca da bu Toplantıya katılabilmiş olsaydı, O’nun için girişimde bulunulduğunu biliyorum, O’nun yazdıklarını, söylediklerini çok yerinde buluyorum. Yani öğrencilerin kafasına atar gibi yine, sözüm meclisten dışarı ve hocalarımızı tenzih ederek söylüyorum; ders kitabı yazılmaması gerektiğini düşünüyorum. Yani öğrenciyi içine çekecek, ona temel kavramları verecek, basit, kolay anlaşılır kitaplarla öğrenciyi önce ısındırmak gerekiyor, ondan sonra zaten ilerledikçe daha derinlemesine, monografileri, diğer eserleri inceleyebilirler. Bizzat Kemal Hoca da, şahsen de tanımıyorum kendisini ama eserlerini ben bu açıdan önemli bir ilerleme kaydettiğini düşünüyorum Türk Hukuk literatüründe, öğrencilerin de O’na müteşekkîr olmaları gerektiğini düşünüyorum. Umarım bu örnekler çoğalır. Benim de şahsen kendi üzerimde böyle bir sorumluluk olduğunun farkındayım, biraz daha pışırsam eğer inşallah, kendi alanlarımda ve ilgili olduğum diğer alanlarda katkı sağlamaya çalışacağım.

Benim söyleyeceklerim bu kadar. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Şahin AKINCI

Oturum Başkanı, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, ben teşekkür ederim.

Şu iki soru da herhalde bana yönelik sorular da var, ben de hızlıca müsaadenizle cevaplandırayım.

Umut Hoca, “iletişim problemimiz var” dedi; affedersiniz, deveye boyun eğri demişler, nerem doğru ki, demiş”, nerede problemimiz yok ki? İletişimde de problemimiz var, pedagojik problemimiz de var. Hukuk hocalarının acaba kaç tanesinin pedagojik formasyonu var? Hemen hemen hiç birinin ve büyük bir çoğunluğumuz el yordamı ile öğreniyoruz bazı şeyleri. Acaba, pek çoğumuz test yapıyoruz, kaç tane hoca doğru dürüst test sorusu hazırlayabiliyor? O kadar zor ki test sorusu hazırlamak ya da klasik soru. Ölçmeyi biliyor muyuz, değerlendirmeyi biliyor muyuz? Burada da çok ciddi problemlerimiz var. Evet, iletişim problemlerimiz de var.

Ders materyalleri konusunda katılıyorum, bir yazarın kitabında okumuştum, diyor ki “gözden beyine giden sinirlerin sayısı, kulaktan beyine giden sinirlere göre 25 kat daha fazladır”. O zaman göze hitap etmek lazım, algı daha güçlü oluyor ama biz daha çok kulağa hitap ediyoruz. Fakat göze hitap etmek demek, ders kitabını yükleyip de buraya yansıtmak demek değildir, farklı metotlar geliştirmemiz lazım, gerekirse hareketli görüntüler vesaire. Bu da ayrı bir uzmanlık alanı; herhalde bu konuda bizlerin ders alması lazım, bir

eğitimden geçmemiz lazım, başka türlü düşünmüyorum.

Kürşad Karauz'un sorusu hukukçunun eğitimi; efendim, ben de Medeni Kanun değişti, pek çok şehirde değişikliklerle ilgili toplantılara katıldım, Borçlar Kanunu değişti, katıldım, o kadar azdı ki, katılan avukatların sayısı, hakimlerin sayısı, öğrenci arkadaşlarımız geliyor, dinliyorlar. Öğrenciler, sağ olsunlar, her zaman dinliyorlar bizi ama diğerleri hiç gelmiyor çünkü onlar biliyor her şeyi, tecrübeleri yetiyor zaten.

Evet, doğru; belli eğitim periyotlarından geçirilmesi lazım ama avukat, serbest meslek icara ediyor, fazla bir şey yapamıyorsunuz, belki hâkimlere yönelik olabilir. Adalet Bakanlığı onlara yönelik de yapıyor ama yeterli mi? Yeterli değil.

Bir de dil sorunu dediniz; dil meselesi, evet, ciddi bir meseledir, sürekli kanunların dilinin değişmesini ben de doğru bulmuyorum. İki de bir dil değiştirdiğimiz zaman kavram birliği ortadan kalkıyor. Şimdi şunu da açıkça söyleyeyim; kanunun dilini sokaktaki vatandaş anlayacak diye bir kural yok, her bilim dalına mahsus bir dil vardır, o dili uzmanları bilir. Şu örneği veririm zaman zaman; Medeni Kanunun 2. maddesi, şimdi Medeni Kanunu değiştirdik, 2. maddeyi de dilini arılaştırdık, sadeleştirdik. Allah aşkına, onu okuyup anlayınca dürüstlük kuralını sokaktaki vatandaş anlayabilir mi? Eğer onu okuyup dürüstlük kuralının en olduğunu anlayabilseydik biz, 1 ay boyunca hukuk fakültelerinde “dürüstlük kuralını” anlatmazdık. Dürüstlük kuralı ile ilgili ciltler dolusu kitap yazılmazdı, mesele bu kadar basit değil. Dolayısıyla hukukun diliyle de çok fazla oynamamak lazım diye düşünüyorum.

Ben ilginizden dolayı, katkınızdan dolayı, sabrınızdan dolayı hepinize çok teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum.

Evet, şimdi Ayşe Hocama plaket verecekler, bana vermeyecekler mi?

SUNUCU

Değerli konuşmalarından dolayı Hocalarımıza teşekkür ederiz.

Kendilerini yerlerine almadan önce plaketlerini takdim etmek üzere Yeni Yüzyıl Üniversitesi Dekanı Profesör Doktor Refik Korkusuz'u davet ediyoruz.

SUNUCU

Kahve Molasının ardından sunumlarımız devam edecektir.

İKİNCİ GÜN

8 Kasım 2013

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Konferans Salonu

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Tebliğ Sunanlar

Hukuk Öğretiminde Yöntem Arayışı:
Gelenek, Yenilik ve Kendiliğindenlik Arasında

Yrd. Doç. Dr. Bige AÇIMUZ

Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Hukuk Öğretiminde Disiplinler Arası Yaklaşım:
Bolonya Sürecinin Uygulanabilirliğine İlişkin Almanya ve
Türkiye Üzerine Kıyaslamalı Bir İnceleme

Yrd. Doç. Dr. Bilge BİNGÖL

*Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi*

Hukuk Fakültelerinde Metodoloji Dersi Uygulaması
(Turgut Özal Üniversitesi Örneği)

Prof. Dr. Ahmet BATTAL

Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Hukuk Öğretiminde Mukayeseli Hukukun Önemi

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

*Yeni Yüzyıl Üniversitesi İş ve
Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi*

SUNUCU

...İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Profesör Doktor Sayın Refik Korkusuz. Profesör Doktor Sayın Ahmet Battal, Yardımcı Doçent Doktor Sayın Bige Açımız, Yardımcı Doçent Doktor Sayın Bilge Bingöl.

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Merhaba arkadaşlar. Evet, sona kalmanın bütün sıkıntısını yaşayan bir ekip olarak şu anda huzurunuzda bulunuyoruz. Çok az sayıda değerli arkadaşımızın iştirak ettiği ve biraz sonra erecek olan bu oturumun iyi bir şekilde geçmesini temenni ediyorum, arzu ediyorum, diliyorum.

Sevgili arkadaşlar, bu arada biz burada bulunan değerli hazirunun konuşmalarını kitaplarda belli zamanlarda kitaplarda basılı olarak kalmaması, sadece kitaplara has edilmemesi noktasında bir de konferans sonuç bildirgesi hazırlanması için organizasyonu gerçekleştiren Muharrem Bey ile konuştuk, kabul ettiler ve sonuç itibarıyla sekiz arkadaşımızın bulunduğu bir komiteyle biz konferans sonuç bildirgesini aşağı yukarı hazırladık, size takdim edeceğiz. Önerisi olan arkadaşlarımız ayrıca bu önerilerini bize sunabilirler, verebilirler.

Konferansın bu bölümünde üç değerli arkadaşım ile birlikte sunum yapacağım. Öncelikle Profesör Doktor Ahmet Battal Hocamız, "Hukuk Fakültelerinde Metodoloji Dersi Uygulaması", daha sonra Yardımcı Doçent Doktor Bige Açımız Hocamız "Hukuk Öğretiminde Yöntem Arayışı: Gelenek, Yenilik ve Kendiliğindenlik Arasında Hukuk Öğretiminde Disiplinler Arası Yaklaşım ve Bolonya", Bilge Bingöl arkadaşımız da "Hukuk Öğretiminde Disiplinler Arası Yaklaşım ve Bolonya Sürecinin Uygulanabilirliğine İlişkin Almanya Örneği." Biraz bozuk çıkmış ama...

Şimdi sevgili hocalarımdan takdir size aittir ama benim şahsi kanaatim 15 dakikayı geçilmemesi yani bizden önceki arkadaşlarımız maşallah ellerinden geleni yaptılar, kıymetli bilgilerini çok geniş zamanlarda bize sunma arzusunun, şevkini gördük kendilerinden. O bakımdan kendilerine müteşekkirim fakat 14.00'de başlaması gereken toplantıyı 16.00'ya aksatma neticesi ortaya çıktı. Bu bakımdan sevgili arkadaşlarımızdan 15 dakikayı geçirmeden, Değerli Hocam buyurun...

Prof. Dr. Ahmet BATTAL

Ben son konuşmacı olabilirim, Bige Hanım kabul etti. Bilge Hanım da kabul ederse kendilerinden sonra,

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Tamam, o zaman en sondan başlayalım. Bilge Hanım, o zaman siz buyurun. Şimdi iki tane Bolonya süreci var, iki tane de Bilge Hanım var. Bige mi Bilge mi? Peki, evet, buyursunlar...

HUKUK ÖĞRETİMİNDE YÖNTEM ARAYIŞI: GELENEK, YENİLİK VE KENDİLİĞİNDENLİK ARASINDA*

Yrd. Doç. Dr. Bige AÇIMUZ

Özyeğin Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Anahtar Kavramlar: Hukuk öğretimi, öğretim yöntemleri, taktir, aktif öğrenme metodu

ÖZET

Hukuk öğretiminin sorgulanması, hukukun bir disiplin olarak sorgulanması ile paralel olarak, özellikle eleştirel hukuk çalışmaları kapsamında yapılmıştır. Bugün ise disipline dair sorgulamaların yanında uygulamada karşılaşılan « hukuksuzluklar », hukuk öğreniminin popülerliği, üniversite/devlet/piyasa iletişiminin artması ile iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler hukuk öğreniminden beklenenin eskiye göre değiştiğini düşündürmektedir.

Öncelikle, hukuk öğretiminin amaçları arasında yer aldığı ileri sürülen, hukukun üstünlüğünü benimseyen çok yönlü hukukçu yetiştirme, eleştirel düşünceyi geliştirme ve yenilikçilik gibi değerler üzerinde durmak gerekir. Bu sorgulama aslında bir dersi öğrenci ile işleyerek bire bir iletişime geçen öğretim üyesini, dersi işleme yöntemi ve kullandığı teknikler üzerine düşünmeye davet eder. Dersin amacı ve kapsamı neye göre belirlenmelidir ? Geleneksel ve aslında verimi konuşmacının yeteneğine, yaratıcılığına ve birikimine bağlı olan taktir yöntemi mi benimsenmelidir ? Derste görsel malzeme kullanılma-

* Katılımcının isteği üzerine, kongrede sunulmuş olan bildirinin katılımcı tarafından metin haline getirilmiş şekli yayımlanmaktadır.

lı mıdır ? Öğrencinin hem görsel hem de işitsel olarak uyarılması onu daha da edilgen hale getirir mi ? Hazırlık ve planlama aşaması dersin işlenmesi esnasında ortaya çıkan ve sürecin kendiliğindenliğinden doğan verimi nasıl etkiler ? Aslında bu sorulara her öğretim üyesi ve her öğrenci grubu için geçerli genel cevaplar vermek mümkün görünmüyor. Belki de sadece her bir dersi öğrenci ve öğretim üyesi için biricik bir deneyim olarak düşünmek ve bu deneyimin hatrına, verilecek bilginin ötesinde bir emek vermek gerekiyor.

GİRİŞ

Hukuk öğretimi, hukukun toplumsal işlevinin ve toplumun hukukçudan beklentilerinin değerlendirilmesi çerçevesinde dönem dönem sorgulanagelmıştır. Bugün ise disipline dair sorgulamaların yanında uygulamada karşılaşılan hukuksuzluklar, hukuk öğreniminin popülerliği, üniversite/devlet/piyasa iletişiminin artması ve iletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, hukuk öğreniminden beklenenin eskiye göre değiştiğini düşündürmektedir. Kuşkusuz bu değerlendirmelerden öğretimin temelini oluşturan dersler ve derslerde izlenen yöntem de nasibini almaktadır.

Bu çalışmada hukuk öğretiminde izlenecek yönetime ilişkin konulara soyut, genel ve teorik bilgilerle sınırlı bir yaklaşımdan ziyade öncelikle bireysel deneyimlerden ve gözlemlerden yola çıkarak değinmeye çalışacağım. Bu sebeple de buradaki tespit ve önermelerin bir kısmı geçici ve sorgulanabilir oldukları düşünülebilir.

Öğretim yöntemi konusunu elbette bu toplantıda ve hukuk öğretimi ile ilgili diğer bir çok çalışmada değinilen Türkiye'deki yükseköğretim sisteminin tıkanıklıkları, YÖK, Bologna süreci ve bu sürecin ders programlarına etkisi, üniversite yönetimlerinin müdahaleleri, üniversitelerin fiziksel koşulları ya da siyasi baskılar gibi etkenlerden bağımsız şekilde düşünmek mümkün değil. Yine de öğretim üyesinin dışsal ya da içselleştirilmiş etkilere rağmen dersini geliştirmesinin mümkün olduğu düşüncesinden hareketle bu soyutlamayı yapmayı gerekli görüyorum.

Hukuk öğretiminde kullanılacak yöntemleri değerlendirmek için öncelikle hukuk öğretime ilişkin değerlendirmeler ve bunların ders işleme biçimleri üzerindeki etkileri üzerinde durmak gerekiyor. Çünkü bunlar aslında özellikle meslek yaşamının başlarında olan öğretim üyesinin benimseyeceği yöntemi belirleyen etkenler arasında yer alıyorlar. Tabii burada bu sorgulamanın temelinde öğretim yöntemine yenilik katma arayışının yattığını söylemek gerek. Ancak hukuk, aynı zamanda geleneklere bağlı bir alan olarak düşünüldüğünden bu noktada bir çatışmanın yaşanması kaçınılmaz görünüyor. Öğretimi karşılıklı etkileşimli bir faaliyet olarak düşündüğümüzde ve yöntem arayışımızı bu olgu üzerine yapılandığımızda, birlikte çalışılan öğrencilerin algı ve konumlarının da yöntemi belirlemede etkili olduğunu söylemek mümkün.

Hukuk Öğretimine ve Öğretim Yöntemlerine İlişkin Temel Değerlendirmeler

Hukukçudan beklenen düşünce biçimlerine ve dünya görüşlerine göre değişmekte ve buna bağlı olarak getirilen eleştiriler de öğretim yöntemlerine yansımaktadırlar.

Temsil ettikleri değerler bakımından öğretime getirilen eleştiriler

Hukuk öğretimine farklı değerlerden yola çıkan, bazen birbirini tamamlayan, kimi zaman da birbirleri ile çatışan eleştiriler getirilmektedir.

Öğrenciler ve uygulamacılar tarafından getirilen eleştiriler, özellikle hukuk öğretiminin yeniliklere açık olmaması, öğrenciyi pasif hale getirmesi ya da meslek hayatında kullanabileceği yetilerin -dava dilekçesi yazma, duruşmaya çıkma, müvekkil ilişkileri gibi- öğrencilik sürecinde edinilememesi üzerinde yoğunlaşırlar. Son yıllarda yeni ihtiyaçların ve değerlerin ortaya çıkması ve ayrıca sektörel uzmanlaşmaya gidilmesi sonucunda ortaya çıkan İnsan Hakları, Çevre Hukuku, Sağlık Hukuku, Enerji Hukuku, Spor Hukuku gibi alanların ders programlarında dikkate alınması gerekliliği de ifade edilmektedir. Hukuku mevcut hali ile uygulayacak ve koruyacak hukuk teknisyenlerinin iyi yetiştirilmesini esas alan ve pratik ve pragmatik olarak nitelendirebileceğimiz bu eleştirilerin günümüzde üniversitelerin en fazla dikkate aldıkları ve hukuk fakültelerini yapılandırırken değerlendirdikleri konular olduklarını gözlemleyebiliriz.

Buna göre yeni alanlar, seçmeli dersler ile programlara alınmakta ya da sertifika eğitimleri aracılığıyla öğrencinin erişimine sunulmaktadır. Aslında bu tür alanların ortaya çıkması, amaçlanan bu olmamakla beraber kamu hukuku/özel hukuk ayrımının sorgulanması olabilir. Çünkü bu alanların temel özelliği, bir çok hukuk dalını ilgilendirmeleri ve bu anlamda da klasik hukuk bölümlenmeleri içine sığdıramamalarıdır. Bu sayede belki de bizi klasik ayrımlarımız üzerine düşünmeye de davet etmektedirler.

Bir başka eleştiri grubu, hukuk öğretiminin hukukun ilişkili olduğu olgulardan ve değerlerden kopuk oluşu üzerinde durur. Hukukçu, mevzuatın çeşitlenmesi, karmaşılaşıklaşması ve devletin her alanı düzenlemesi ile hukukun gevezeleşmesi sonucunda neredeyse sadece mevzuatı bilen ve hukuki tasnif yapan bir teknik eleman haline gelmektedir. Detaylara yoğunlaşma pratiği sebebiyle de adalet, hakkaniyet, eşitlik ve özgürlük gibi kavramlarla bağımlı koparmakta ve yaptığı değerlendirmeler dar ve sığ kalmaktadır. Bu noktada, öğretiminin sorgulayıcı ve eleştirel olmaması ile kavramsal ve kuramsal temellendirmelerden uzak oluşuna yoğunlaşmaktadır. Olan hukuk ve olması gereken hukuk konusunda derin bir değerlendirme yapılmasının gerekliliğini ortaya koyan bu yaklaşımın, belli noktalarda pragmatik yaklaşımla karşıtlık oluşturduğu düşünülebilir.

Bunun yanında hukuk öğretimine getirilen daha radikal eleştiriler vardır ki bunlar aslında hukukun temellendirilmesini ve kendisini, hukuk dışından bir yerden bakmak suretiyle sorgulayarak bize farklı bir yaklaşım sunarlar. Bunun yanında hukuk öğretimine ilişkin daha radikal değerlendirmeler vardır ki bunlar aslında hukukun temelden sorgulanmasından yola çıkarlar. Burada hukukun egemeni ve mevcut sistemi meşrulaştırmaya yarayan değişen bir toplumsal olgu olarak görülmesi, kutsanmaması ve hukuki adalet ile toplumsal adaletin ayrılması söz konusudur. Eleştirel hukuk çalışmalarına göre hukuk, liberal anlayışta kabul edilenin aksine, siyaset ve ekonomiden bağımsız olmayıp hukuk ideolojisini yeniden üreten, hiyerarşiyi destekleyen ve koruyan bir mekanizmadır. Bunun gibi feminist teori de hukuk ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiyi değerlendirerek ataerkil düzenin kurallarını belirleyen hukukun iktidar sahibi erkek tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için başka bir hukuk geliştirilmeli ve hukuk öğretiminde de örneğin hukuk kuramları değerlendirilirken bu kuramların arkasındaki kabullerin sorgulanması ve alışılmışı farklı muhakeme biçimlerinin geliştirilmesi gerekir.

Son yıllarda ayrıca hukuğunun edindiği bilgiyi mesleğinin geleneksel çerçevesi ; yani avukatlık ve danışmanlık hizmeti verme, öğretim faaliyetinde bulunma ya da akademik araştırma yapma dışında yöntemlerle topluma sunması talebi de ortaya çıkmaktadır. Özellikle toplumda dezavantajlı olan kesimlerin hukukçuya erişimindeki zorluklar ve mesleği icra ederken insan faktörünün gözardı edilebilmesi, bu konuda bir gayret sarf edilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşıma göre, sosyal adalet düşüncesinin hukuk öğretimine yansması öğrencilere hukukun kural uygulamanın ötesinde insan ile ilişkili olduğu bilincinin aktarılmasıyla mümkün olacaktır. Bunun gerçekleştirilmesi için hem derslerin işlenme biçiminin yeniden değerlendirilmesi hem de örneğin hukuk klinikleri aracılığıyla öğrencilerin toplumla iletişimlerinin sağlanması gerekir.

Takacağımız gözlüğe göre birbirine karşıt oldukları ya da birbirini tamamladıklarını düşünebileceğimiz bu eleştirileri bir arada değerlendirildiğimizde şöyle bir sonuç çıkıyor: Hukuk öğretimi sonunda hukukçu hem uygulamaya yönelik, pratik yetilerini geliştirmiş olacak, hem hukuk dışındaki felsefe, sosyoloji, psikoloji, edebiyat, sinema gibi alanlarla ilgilenecek ve hukuka bu alanlardan da bakabilecek ve çok yönlü olacak ; hem geleneksel hukuk dallarının temel bilgilerini bilecek, hem de yeni alanları öğrenecek ; bir de ayrıca toplumsal duyarlılığı gelişmiş olacak ve emeğini sosyal adalet bilinciyle topluma sunacak. Her bir hukuk fakültesinin bunların hepsini dört yıllık bir programla sunabilmesi pek de gerçekçi görünmüyor. Bu yüzden yapılması gereken belki de her hukuk fakültesinin öncelik verdiği değerleri samimiyetle belirleyip buna göre bir öğretim programı ve anlayışı geliştirmesi olabilir. An-

cak böyle bir anlayışın yeşermesini beklemek de gerçekçi olmayacağından bu eleştirileri en azından hukuk derslerinin işlenmesinde kullanılabilecek yöntemler bakımından değerlendirmek gerekiyor.

Öğretime getirilen eleştirilerin yönetime yansımaları

Yöntemle ilgili eleştiriler her şeyden önce kullanılan ders işleme yönteminin öğrenme ile ilişkisi bağlamında değerlendirilmiştir. National Training Laboratories'e atfedilen öğrenme piramidi, öğrenimde izlenen yönetime göre bilginin ne kadarının akılda kaldığının belirlenmesinde referans olarak kabul edilmektedir.

Bu verilere göre öğretilenin akılda kalma oranı pasif öğrenim yöntemleri olarak değerlendirilen takrir yönteminde %5, okumada %10, görsel ve işitsel malzemedan yararlanmada % 20 ve ispata dayalı öğretimde % 30'dur. Aktif öğrenim yöntemleri olan grup içi tartışmada % 50, uygulamaya dayalı öğretimde % 75, başkalarına öğretme ya da hemen uygulamada ise % 90' oranında bir öğrenme sağlamaktadır. Nitekim bu veriler, hukuk kliniklerinin bir dalı olan ve başkalarına öğretme üzerine kurulu "*Street Law*" un başarısının dayanağını oluşturmaktadır.

Bu anlamda yönetime ilişkin eleştiriler çoğunlukla ders işleme yöntemlerinden geleneksel olarak tercih edilen takrir –anlatım- yöntemine yönelik olmuştur. Bu yöntemin kalabalık öğrenci gruplarıyla ders yapmadaki kolaylığının yanında –ki hukuk fakültelerinde genelde yüksek sayıda öğrenci ile ders yapılmaktadır-, hitabet gücü kuvvetli öğretim üyelerinin birikimlerinin ve güncel bilginin dinlenmesi keyifli bir biçimde öğrenciye aktarılabilmesi gibi avantajları bulunmaktadır. Ancak takrir yöntemi, bilginin kalıcılığı konusundaki yetersizliği, öğretim üyesinin ifade yeteneği ile bağlantılı ve dolayısıyla sınırlı oluşu ve öğrencinin meslek yaşamında karşılaşacağı sorun çözme konusunda bir destek sağlayamaması açısından hukuk öğretimine ilişkin hemen her çalışmada eleştirilmektedir. Bu anlamda da, öğrencinin yukarıda aktardığımız uygulamaya yönelik yetilerinin geliştirilebilmesi için kendisinin aktif olarak katılacağı bir ders yönteminin izlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Aslında bütün üniversiteleri yakından ilgilendiren Bologna süreci ve kredi hesaplama yöntemi de öğrencinin bilgiyi pasif bir biçimde alan değil, aktif olarak öğrenen ve değerlendiren olarak düşünülmesi anlayışından yola çıkar. Özellikle öğrenci hareketliliğini sağlayabilmek için getirilen ve fakültelerin üniformizasyonuna neden olduğundan kanımca haklı olarak eleştirilen bu sistemin olumlu bir yanı, öğrenci odaklı oluşudur. Derslerin kredileri hesaplanırken öğrencinin çalışma yükü dikkate alınmaktadır -ya da en azından alınmalıdır-. Öğrencinin alabileceği kredi sayısına getirilen sınırlama sonucunda derslerin kredileri ve haftalık ders saatleri düşürülmüştür. Bu durum aslında dersin işlenme yönteminde öğrencinin aktif olması yönünde bir değişikliği

gerektirmekle beraber bunun uygulamaya geçirildiğini söylemek pek mümkün görünmüyor. Genelde sahip olduğumuz anlayış, aynı ders içeriğinin daha sınırlı bir sürede –takrir yöntemi ve pratik çalışmalar ile- öğrenciye aktarılmasının yollarını aramaktır.

Halbuki bu süreç aslında öğrenciyi çeşitli yöntemlerle derse katma ve ders işlemi üzerine düşünme konusunda bir fırsat olabilir. Bu noktada özellikle öğrenciyi derste bilgi sahibi olarak akıl yürütmeye yönlendirecek ve aslında takrir yönteminin destekleyicisi olarak düşünülen önceden hazırlanarak derse gelmenin de etkili bir şekilde uygulanması düşünülebilir. Bu yöntemin şu güne kadar etkin bir şekilde uygulanmadığı herkesin malumu olup öğrenci, öğretim üyesi talep etse dahi derse hazırlıksız gelmektedir. Bu durum sıklıkla öğrencinin eksiği olarak düşünülüyor olsa da kanımca bu durumu daha genel bir çerçevede değerlendirmek gerekiyor. Örneğin Sait Güran, Türkiye’de derse hazırlıksız gelen öğrencinin ABD’de derse hazırlanarak gittiğini ifade etmekte ve bu farklılığı öğrencinin derse hazırlanmaması durumunda dersten hiçbir şey anlayamıyor olmasına ve bunun sonucu olarak gelen başarısızlığa bağlamaktadır. Bu sebeple öğrencinin derse hazırlıklı gelmesini ve katılımını sağlamak için bunu esas alan bir sistem kurmak ve bunu hem notlandırmaya hem de ders işleme tekniğine yansıtmak gerektiği ortaya çıkıyor.

Takrir yöntemini geliştirmeye yönelik bir başka yöntem olarak çeşitli teknik imkanların, özellikle görsel ve işitsel malzeme kullandığını görüyoruz. Hukukta, –film gösterimi yapılan sınırlı dersleri bir kenara bırakılırsak- ağırlıklı olarak görsel sunumlarla dersler zenginleştirilmeye çalışılıyor. Birden fazla duyunun uyarılmasının öğrenimi verimli kıldığı düşüncesinden hareket ederek kullanılan bu araçların nasıl kullanıldığının da önemli olduğunu burada belirtmek gerek. Özellikle yansılarının kullanımı konusunda çok dikkatli olmak gerekiyor. Çünkü öğrenci dersi yansidan takip ederken görüntü ile ses arasındaki ve dolayısıyla öğretim üyesi ile öğrenci arasında bağın kopma riski mevcut. Amaç daha etkin bir öğretim iken, bu defa göz teması ve etkileşim noktasında bir eksiklik hasıl olup bu durum öğrenciyi klasik takrir yönteminde daha pasif bir konuma sokabiliyor. Öğrencilerin derste sunulan düşünce dizgesini takip etmeyip yansılarının fotoğraflarını çekmekle meşgul olmaları bu durumun tipik bir göstergesi. Bu da, öğretimde kanımca çok önemli olan kendiliğindenliğe zarar veriyor. Bu sebeple yansılarının hazırlanması ve sunumunda da betimleyicilik yerine sorgulayıcılığın ön planda tutulmasının gerektiğini düşünüyorum.

Takrir yönteminin yenilenmesi dışında, genel olarak aktif öğrenme yöntemleri olarak ifade edebileceğimiz teknikler de hukuk öğretiminde sınırlı da olsa kullanılıyor. Öğrencilere göre ideal olan ders işleme yöntemlerine ilişkin olarak yapılan araştırmalarda da, pratik vaka çözümüne yer verilmesinin ders anlatma, yazılı ödev ve sözlü sunum yapma yöntemlerine göre büyük farkla

tercih edildiği ortaya çıkıyor. Bunlardan eskiden beri başvurulmuş pratik çalışmalar herkesçe bilinir olduklarından burada bunları zikretmekle yetiniyorum.

Pratik çalışma dışında, bir aktif öğrenme yöntemi olarak “probleme dayalı öğrenim” de öğrencilere uygulama yapma imkanı veriyor. Bu yöntemde ders saatleri azaltılarak öğrencilere birden fazla dersin konularının iç içe geçtiği senaryolar üzerinde çalışma imkanı sağlanıyor. Ufak gruplar halinde yürütülen ve öğretim üyesinin “yönlendirici” konumunda olduğu bu çalışmalarda öğrenciler önlerindeki senaryo ile ilgili soruları tespit ederek bunlarla ilgili araştırma yapıyor ve tartışıyorlar. Bu yöntemin uygulanabilmesi için elbette zengin bir kütüphane, yeterli fiziki koşulların varlığı ve öğrenci sayısının yeniden gözden geçirilmesinin gerekebileceği ifade ediliyor.

Bunun yanında aktif öğrenme yöntemi kapsamında değerlendirilebilecek bir başka yöntem, öğrencilerin bildiri sunmalarına imkan veren; hatta bazen sadece öğrenciler arasında düzenlenen kongre ve sempozyumların yaygınlaştırılması. Daha çok akademik çalışma kapsamında değerlendirilebilecek bu olanaklar öğrencilerin derslerde işledikleri konuların bir kısmı üzerinde yoğunlaşmalarını ve araştırma yapmalarını teşvik ediyor. Bunlar, bire bir dersin işlenmesine ilişkin yöntemler arasında değerlendirilemeyecek olsa da, araştırma alışkanlığını geliştiren öğrencilerin derse yaklaşımlarının değişecek olması sebebiyle dersin işlenişini de etkileyebilirler.

Bir başka aktif öğretim yöntemi ise bünyesinde bir çok etkinliği barındıran ve Türkiye’de gelişmeye başlayan hukuk klinikleridir. Bu yöntemi bilfiil uygulamadan ve bireysel olarak deneyimlemeden hakkında bilgi vermenin yöntemin kendisine aykırı olduğunu düşündüğümünden burada kısaca betimlemekle yetineceğim. Hukuk klinikleri, öğrenciyi iş yaşamının gerçeklerine, mesleki ahlaka, toplumsal sorumluluğa ve sosyal hizmete yönelik standartların öğretilmesine ve dezavantajlı gruplara hukuk hizmeti vermeye yönelik bir teknik olarak ortaya çıkmıştır. Son dönemlerde bir çok hukuk fakültesinin katıldığı kurgusal duruşmalar, canlı müvekkil hukuk klinikleri ya da “herkes için hukuk” –*Street Law*-, hukuk klinikleri kapsamında değerlendirilmektedir. Herkes için hukuk, interaktif bir öğretim yöntemi olup çeşitli grupların –örn. cezaevindeki yükümlüler, lise öğrencileri gibi- özellikle haklarını bilme ve bunlara sahip çıkma konusunda bilgilendirilmelerini hedefleyen, öğrencilerin katılımcı öğrenim tekniklerini uygulayarak ders vermelerini ifade eder. Öğrenciler danışmanlık faaliyetleri sayesinde gerçek müvekkillere ücretsiz danışmanlık hizmeti vererek hem avukatlık mesleğini icra etmeyi öğrenirler hem de sosyal adaletin gerçekleştirilmesine hizmet ederler. Bu yöntemler, öğrencilerde sosyal sorumluluk bilincini geliştirdikleri ve hukukun “insan”la ilgili olduğunu hatırlattıkları için toplumsan bir işleve de sahiptirler.

Aslında aktif öğretim ya da öğrenim yöntemleri, yürütülüş biçimleri açısından katılımcılar –öğrenci, öğretim üyesi, araştırma görevlisi, yönetici- ara-

sındaki kemikleşmiş geleneksel ilişki biçimlerini dönüştürmek gibi bir gayeye de hizmet etmektedirler. Hukuk öğretiminin gelenek ve ciddiyet adına toplumsal hiyerarşileri yeniden üretme konusundaki etkisi bir çok çalışmada ortaya konulmuş olup belki de hukuk öğretiminin sorgulanmasına hukukun ne olduğunun sorgulanmasından başlamak gerekir. Bu çalışmanın kapsam ve amacı sınırlı olduğundan bu denli derin ve ileri araştırma gerektiren bir konuyu soru olarak bırakmayı tercih ediyorum. Yine de köklü bir yenilenmenin, öğretime başka bir bakışın mümkün olup olmadığı üzerinde kısaca durmak gerekiyor.

Hukuk öğretiminde yenilenme ve değişim mümkün müdür?

Öncelikle yenilenmeden ve yeni yöntemlerden ne anladığımızı belirleyerek yol almanın önemli olduğu kanısındayım. Malum “yeni”ye içeriğinden bağımsız olarak kendinden menkul bir değer atfeden bir değerler ortamında, hukuk öğretimi için uygun olan “yeni”yi bulmak her zaman kolay olmayabilir.

Burada belki ilk nokta, öğretim üyesinin dersin içeriğini belirlerken ve öğretim yöntemini seçerken öncelikle amacını tespit etmesidir. Çünkü aslında belirlenen bu amacın hakikiliği ve samimiyeti yöntemi de doğrudan etkileyecektir. Bir dersin verilmesinde izlenen amaç, öğrenim çıktıları olarak da ifade edilen, dersi alan öğrencinin edineceği değerler, bilgiler ve yetilerdir. Bu edinimler, bire bir dersin konusuna ilişkin olmakla birlikte aslında somut dersi aşan amaçlardır ve nasıl bir hukukçu yetiştirmeliyiz sorusuna verilecek cevapta somutlanırlar.

Hukuk öğretimi konusunda yapılan çalışmalarda öğrenciye kulak kabartıldığında, yöntem konusunda teoriye fazla yer verme, pratiğe eğilmeme, meslek hayatında karşılaşılabilecek sorunlara ilişkin hazırlık yapılmaması, sözel yetkinliklerin geliştirilmemesi gibi eleştirilerle karşılaşmaktayız. Yani öğrencilerin bir kısmı -belki de çoğunluğu- hukuk fakültesine hukuk disiplinine ilişkin akademik bilgi almak ve hukuk bilimini öğrenmek için değil bir meslek öğrenme gayesiyle geliyorlar. Fakülteden mezun olup iş hayatına atılmak, başarılı olmak, dava kazanmak, para kazanmak istiyorlar. Yani aslında hukukçu olmanın ve bilginin araçsallaştığı bir durum söz konusu.

Peki bu noktada fakültelerin ve öğretim üyelerinin nasıl davranmaları gerekiyor? Amaçlarını hizmet sundukları öğrencilerin beklentilerine göre belirlemeliler? Yoksa referans alabilecekleri başka noktalar var mı?

Aslında burada belki, öğretim üyelerinin ve araştırmacıların bir bölümünü rahatsız edebilecek bir olguyla da karşı karşıyayız. Meslek kazandıran bölümler – ve bunlar arasında hukuk- gittikçe meslek okulu olarak düşünülüp pratik, uygulamaya yönelik yöntemler cesaretlendiriliyor ve bu da öğrencilerin çoğunluğunun taleplerine uyuyor. Tabii burada meslek becerisi kazandırmanın meslek kuruluşlarına – hukuk öğretimi örneğinde barolara ya da Adalet

Akademisi'ne- bırakılması da başka bir seçenek olarak düşünülebilir. Ancak üniversiteler, düznededikleri seminer ve sertifika programları ile mesleğe yönelik, pratik bilgilendirme amacını öğrenim amaçları arasına aldıklarını göstermektedirler.

Kanımcı amacı belirlerken önemli olan, fakültelerin ve bu fakültede ders veren öğretim üyelerinin hukuk öğretiminin amacını belirlerken samimi bir değerlendirme yapmaları ve öğretimde izlenecek yöntemin de buna göre belirlenmesidir. Böylece sayısı artan hukuk fakülteleri arasında seçim yapmak isteyen öğrenci de benzer amaçları izleyen –ya da izlediğini iddia eden- fakülteler yerine farklı değerleri ön plana çıkaran fakülteler arasında daha sağlıklı ve gerçekçi bir seçim yapabilecektir. Çünkü, yukarıdaki eleştirilerde betimlediğimiz bütün unsurların her bir fakültede dikkate alınması ve uygulanması mümkün değildir.

Konuya daha geniş bir yerden bakıp hukuk öğreniminin meslek öğretmekten farklı bir faaliyet olduğunu düşünebilir ve üniversitenin ne olduğu üzerinde durabiliriz. Üniversitelerde, öğrenmeden ziyade üniversiteye girebilmenin hedeflendiği bir ortaöğrenim sürecinden geçerek üniversiteye gelen bir öğrenci profili ile karşı karşıyayız. Yani karşımızdaki öğrenci bilgiyi araçsallaştırmaksızın, sırf bilmek adına edinme deneyimine kural olarak sahip değil ve üniversitedeki sürecini de muhtemelen bir sonraki aşama olan meslek yaşamına bir hazırlıktan ibaret görüyor. Oysa belki de üniversite bu anlayışın ve alışkanlığın kırıldığı bir yer olabilir ve öğrencinin iş yaşamı mekaniğine girmeden önce nefes aldığı, öğrenmenin, araştırmanın, sorgulamanın tadına vardığı bir vaha olarak tasarlanabilir. Derslerde izlenen yöntem de bu amaç güdülerek belirlenebilir. Bu anlamda da belki iş yaşamının başında biraz bocalama riski göze alınarak bu çarkın dışında da bir yaşam olabileceği fikri üniversitede edinilebilir.

Tabii bu amaç, aslında yenilikçi, sorgulayıcı ve eleştirel bir bakıştan yola çıkıyor. Bu noktada belki hukuk öğretiminde bunun mümkün olup olmadığı ya da en azından bunun sınırları üzerinde de durmak gerekiyor. Hukuk metinlerinin uygulanması ile doğrudan ilgilenmeyen dersler açısından hukukun ne olduğunu ve buna bağlı olarak hukukta ele alınan kavramları, kurumları, bunların varlıklarının hakiki ve uydurma sebeplerini araştırmak mümkün. Ancak uygulama ile bire bir bağlantılı alanlarda –ki bu alanlar zaten hukuk öğretiminin çok ağırlıklı bir bölümünü oluşturuyor- böyle bir amacı benimsemek, ya da benimseneni gerçekleştirmek pek de kolay olmayabilir.

Çünkü her şeyden önce öğretim üyesinden beklenen, bir hukuk dalının temel kurumları ve kavramları hakkında bilgi vermek, bu bilgileri kullanarak sorun çözme becerisini ve muhakeme yeteneğini geliştirmektir. Uygulamaya, yani olan hukuka ilişkin sorgulayıcı ve eleştirel bir yaklaşım geliştirilse de temelde bu yöntem benimsenmektedir. Bu anlamda da dersin konusunu

oluşturan kurum ve kavramların öncülleri olan başka kavramlar dersin çerçevesini aşarlar. Örneğin idare hukuku dersinde olağanüstü yönetim usulleri konusunu işlerken genelde anayasal düzenlemelerden yola çıkılır ve bunlar takrir yöntemiyle, elbette yaşanmış örnekler verilerek ve yargı kararları analiz edilerek öğrenciye aktarılır. Bu noktada idare hukukuna düşen temelde idarenin uygulamalarının Anayasa'ya ve yasalara uygun olup olmadıklarını ten ibarettir. Ancak eğer hukukçudan sorgulamasını bekliyorsak olağanüstü hal ve istisna hali kavramlarının bir hukuk düzeninde neden var oldukları üzerine düşünmek gerekmez mi? Biz bu usulleri hukuk kuramına, örneğin Schmitt'e, Agamben'e ya da dünyada ve Türkiye'de gittikçe artan güvenlikçi yönetim anlayışına değinmeden anlatabilir miyiz ? Yoksa bu noktada teknik hukuktan çıkıp siyaset biliminin tehlikeli sularına mı açılırız ?

Bunun yanında eleştirel ve sorgulayıcı dediğimiz noktada aslında bir de dil sorunu ile de karşı karşıya kalıyoruz. Bu durum kamu hukuku derslerinde daha belirgin olsa da aslında bütün hukuk dersleri için geçerli. Çünkü her şekilde devletin ürettiği metinlerden hareket ediyoruz. Bu anlamda da kullandığımız dil ve anlatım biçimi, ister istemez devletin dili oluyor. Öğretinin ve içtihadın katkılarıyla oluşan hukuk dili aslında bir yerde iktidar dili ile çok sıkı bir ilişki halinde. Bu sebeple de hem bu dili kullanıp hem de eleştirel, yenilikçi ve sorgulayıcı olmak mümkün mü, belki bunu da düşünmek gerek. Bu sebeple de dersin verilmiş amacı belirlenirken ve öğretim yöntemi seçilirken bütün bu olguların farkında olunması gerekiyor. Kendi sınırlarımızı ve çalıştığımız disiplinin sınırlarını bilerek ve insan ilişkilerini düzenlemede ve okumada yegâne aracın hukuk olmadığının farkında olarak daha verimli bir öğretim imkanı sunulabilir.

Bir görüşe göre, genç zihinlerin yenilikçi ve sorgulayıcı niteliklerinin korunması, ancak muhafazakar bir eğitim sistemiyle sağlanabilir. Eleştirel düşünce direnişten ve başkaldırıdan beslendiğinden hayal gücünün ve yaratıcı enerjinin yeniliklerle yönlendirilip köreltilmemesi ancak geleneksel öğretim teknikleri ile mümkündür. Bu önermenin hukuk öğretiminin günümüzde geçerliliğini büyük ölçüde kaybetmiş olan geleneksel ve baskıcı yapısı düşünüldüğünde desteklenebileceği kanısında değilim. Ancak öğretimde yeni olarak sunulan bazı yöntemlerin öğrencinin cevherini yönlendirerek onu farkında olmadan da olsa daha edilgen ve mevcutla uyumlu bir hale getirme olasılıklarının da belki gözden kaçırılmaması gerekiyor.

SONUÇ

Sonuç olarak hukuk öğretiminde bir yenilenme ya da değişim amaçlanıyorsa, bunun yeni öğretim tekniklerinin ve yöntemlerinin uygulanmasının ötesinde öğretime yeni bir yaklaşımla sağlanabileceğini düşünüyorum. Bu yaklaşım, ancak öğretimin tek yanlı değil birlikte gerçekleştirilen bir eylem

olduğu anlayışı ve öğrenciye güven üzerine temellendirilebilir. Çünkü öğrenci, hukuk bilgisine sahip olmamakla beraber insan ilişkiler ve toplumsal olgular üzerinde fikir sahibidir. Bu fikirler de aslında hukukçu yaklaşımı henüz oluşmadığından bir çok durumda yaratıcı ve temel hukuk kavramlarını sorgulayıcı bir zemin oluşturur. Bu yüzden de belki dersin hazırlanması ve planlanmasında yeni teknikler ve yaklaşımlar benimsense dahi katı bir yöntem izlememek uygun olacaktır. Çünkü böylelikle öğrencinin derse etki etmesine imkan verilerek hukukun yaşamla birleşmesi ve öğrencinin deneyiminin derse katılması sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

Akbaş, Kasım, Hukukun Büyübozumu: Eleştirel Hukuk Çalışmaları Hareketi, Legal yayınları, İstanbul, 2006.

Arat, Tuğrul, Amerikan Hukuk Öğretiminde “Case Method”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, no: 239, 1968.

Batum, Süheyl, Vakıf Üniversitelerinde Hukuk Eğitimi, Güncel Hukuk, Sayı 11, Kasım 2004, s. 21.

Conseil d’Etat, De la sécurité juridique, Rapport public 1991, La documentation française, Paris, 1992.

Fiol Matta, Liana, On Teaching Feminist Jurisprudence, Revista Juridica de la Universidad de Puerto Rico, 1988, s. 253-282.

Grimes- McQuoid-Mason - O’Brien - Zimmer, in Bloch, Frank S., The Global Clinical Movement: Educating Lawyers for Social Justice, Oxford University Press, 2011, s. 225-240.

Güran, Sait, Hukuk Fakültelerinde Öğretim; Yönetimin Değerlendirilmesi, Programın Analizi, Kadrolar ve Öğrenci Profili, Hukuk Öğretimi ve Hukukçunun Eğitimi, 9-10-11 Ocak 2003 Uluslararası Toplantı Bildiriler kitabı, TBB, Ankara, s. 84-93.

Güzel, Ali, Hukukta Meslek İçi Eğitim, Güncel Hukuk, Sayı 11, Kasım 2004, s. 15.

İnanıcı, Haluk, Hukuk Eğitimi Niçin ve Nasıl?, Güncel Hukuk, Sayı 11, Kasım 2004, s. 16.

Kabaalioğlu, Haluk, Hukuk Eğitiminin Yeniden Yapılanması, Danıştay ve İdari Yargı Günü 139. Yıl Sempozyumu, 11-12 Mayıs 2006, Bildiriler Kitabı, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları no: 76, 2008, s. 281-300,

Karakoç, Yusuf - Özekes, Muhammet, Yükseköğretimde Sorunlar..., Güncel Hukuk, Sayı 11, Kasım 2004, s. 30-37.

Koç, Cem, Değişim ve Eğitim, Güncel Hukuk, Sayı 11, Kasım 2004, s. 20

Lalley, James P. ; Miller, Robert H., The Learning Pyramid : Does It Point Teachers In The Right Direction ? , Education, vol. 128, no : 1, s. 64-79.

Letrud K., A Rebuttal of NTL Institute's Learning Pyramid, Education, vol. 133. No:1, s. 117-124.

Öztoprak Sağır, Meral, Güncel Gelişmeler Işığında Türkiye’de Hukuk Eğitimi, TBB, Ankara, 2010.

Pecanitez, Hakan, Hukukta Aktif Eğitim, Hukuk Öğretimi ve Hukukçunun Eğitimi, 9-10-11 Ocak 2003 Uluslararası Toplantı Bildiriler kitabı, TBB, Ankara, s. 109-117.

Rottleuthner, Hubert, Hukuk Öğretimi ve Hukukçunun Eğitimi, 9-10-11 Ocak 2003 Uluslararası Toplantı Bildiriler kitabı, TBB, Ankara, s. 27-34.

Serozan, Rona, Hukuk Öğreniminin Önemi, Artıları ve Eksileri, Güncel Hukuk, Sayı 11, Kasım 2004, s. 12-14.

Topçuoğlu, Hamide, Önsöz, in Arat, Tuğrul, Amerikan Hukuk Öğretiminde “Case Method”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, no: 239, 1968, s. III-XIX.

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Son 1 dakika!

Yrd. Doç. Dr. Bige AÇIMUZ

Ciddi misiniz? Tamam. İstanbul’un ormanlarının durumunu anlatırken son 50 yıl kuşbakışı çekilmiş fotoğrafları ben koyduğum zaman hektar hesabına girmeden öğrenciye konuyu aktarabiliyorum.

Şimdi pratik çalışmalar ve aktif öğrenme metodu da bu noktada uygulanıyor. Belki burada, bunu geliştiremeyeceğim kısa kesmem gerekiyor o yüzden ama şöyle bir şey söylemem lazım; öğrenci hukuk öğretiminden sonra bir hukuki meseleyle karşılaştığında bu bir idari hukuk, medeni hukuk meselesi değil yani kocaman bir blokla karşılaşıyor belki gerçekten hukuk fakültelerinin son sınıflarına bu tür çalışmaların konulması faydalı olabilir diye düşünüyorum. Yani bir dosya üzerinden bir problemi incelemek gibi.

Esas, o zaman atlayayım, burada temel bir sorun var. Sabah da çok konuşulduğu için bu hukuk bilimine hukukçu bakabilir mi sorusu üzerinde çok kısa durmak istiyorum. Çünkü bu gerçekten derslerde birebir yaşadığımız bir sorun.

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ*Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi*

Sadece üç cümle olacak!

Yrd. Doç. Dr. Bige AÇIMUZ

Bir paragraf Hocam! Yani şöyle bir adaletsiz bir durum oluyor yalnız.

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ*Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi*

Yanlışlık yaptınız bizi 50 dakika geciktirdiniz! Aynı şekilde ben buradaki insanların süresini çok çalmak istemiyorum. Evet, son 1 dakika!

Yrd. Doç. Dr. Bige AÇIMUZ

Oylayalım! Şöyle bir örnek vereceğim bunu açıklamak için yani somut olarak ortaya koymak için, hukuk bir derste, idare hukuku dersi veriyorum ben, olağanüstü yönetim usullerini anlatıyorum. Biz olağanüstü yönetim usullerini nasıl anlatıyoruz? İşte Anayasa'da mevcut sistemi ortaya koyuyoruz ama ben kendime soruyorum: Ben olağanüstü yönetim usullerini, olağanüstü yönetim usulü kavramına değinmeden ona bakmadan anlatabilir miyim? Anlatabiliyor muyum? Yani Smith'den bahsetmeden, Adam'dan bahsetmeden, mevcut yaşadığımız düzen acaba olağanüstü bir yönetim usulü mü aslında diye sorgulamam, sorgulamadığım sürece ben gerçekten bu dersi verebilir miyim ve bunun sınırı tabii ki nedir? Çünkü bir de siyaset bilimine kayıyorsunuz, oralar tehlikeli sular denmesi ihtimali de var burada ki bu siyaset bilimi değil aslında hukuk kuramının içerisindeyiz. E böyle problemler var. İkinci noktaya da değinerek bitiriyorum.

Değinmek istediğim ikinci nokta da şu; zaten bir dil problemi olduğunu düşünüyorum yani bizim ele aldığımız metinlerin devletin ürettiği metinler olması, hukuka, hani detaylandırmayacağım sabah buna bakıldı yani hukuku kim yapar, kim yaratır konusuna. Ama neticede biz gerçekten sorgulayıcı olmak istiyorsak şunun farkında olmamız lazım zaten belli bir müktedirin yaptığı kural üzerinden ben bir sorgulamayı yapıyorsam anayasa, yasa vesaire gibi burada ben kendimin bir sınırı olduğunu da bilmem gerekiyor. Ve bu noktada da son olarak öğrencilere biraz güvenmemiz gerektiğini de düşünüyorum. Onların deneyimlerinden yola çıkabiliriz. Son yaptığım derste çok sıkıcı bir dersti,

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ*Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi*

11. son oldu!

Yrd. Doç. Dr. Bige AÇIMUZ

Şey teşkilat hukuku anlatırken öğrenciler çok sıkılır, taşra teşkilatı anlatırken öğrencilere valinin kolluk yetkileri biliyorsunuz çok geniştir dediğimde öğrenciler bana dönüp, “biliyoruz hocam, yaşadık” dediler. Ve bu noktada belki artık öğrencinin deneyiminden de yola çıkan bir hukuk öğretimine geçebilmemizi mümkün olması lazım diyorum. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Ben teşekkür ederim. Buyurun Bilge Hanım.

**HUKUK ÖĞRETİMİNDE
DİSİPLİNLER ARASI YAKLAŞIM:
BOLONYA SÜRECİNİN UYGULANABİLİRLİĞİNE İLİŞKİN
ALMANYA VE TÜRKİYE ÜZERİNE
KIYASLAMALI BİR İNCELEME**

Yrd. Doç. Dr. Bilge BİNGÖL

*Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi*

GİRİŞ

Çalışma özellikle hukuk öğretiminde son on yılda tercih edilen disiplinler arası müfredat geliştirme ile bütüncül bir hukuk eğitimi kavramının arasındaki ilişkiyi “hukuk-çu” ile “hukuk-lu” olmanın arasındaki farktan yola çıkarak sorgulamayı amaçlamaktadır. “Bilgiye dayalı ekonomik sistem”in üniversite sisteminin bütünü üzerinde ortaya çıkarttığı zorlayıcı etkilerle birlikte değerlendirildiğinde, hukukçulardan beklenenin günümüzde biçim değiştirdiği görülmektedir. Örneğin “Einheitsjurist” (bütüncül/tam hukukçu) kavramının ortaya çıktığı ve sistemin bu temel üzerine oturtulduğu Almanya’da da Bolonya Süreci’nin etkisiyle son yıllarda özellikle hakim temelli bir eğitimden çok avukat temelli bir eğitime geçilmeye başlanmıştır. Avukat temelli bir eğitimin ortaya çıkması ile birlikte, belli konularda ve ancak kendi konusunda uzman yetiştirmeyi amaçlayan disiplinler arası nitelikte bir lisans eğitimi, iddia edildiğinin aksine öğrencilere geniş bir bakış açısı kazandırabilmekte midir? Disiplinler arası olarak tasarlanmış bir hukuk öğretimi, evrenseli yakalama isteği ile yola çıkıp belli somut sorunlara, kısa vadeli ve “pratik” çözümler üretebilen hukukçular yetiştirirken, devletin kültürünün bir parçası olan ve global

çağda bile dikkate değer bir ölçüde ulusal kalan hukuka ve hukuk sisteminin gelişimine ne ölçüde katkı sağlamaktadır? Çalışmada bu sorulara yanıt aranmakta ve dünyada müfredat üzerinden sürdürülen yeni bir tür “kültür savaşları” arenasında görece genç bir Cumhuriyet olan Türkiye’nin sağlam bir hukuk geleneği, hukuk sistemi ve sistemin dayandığı temel bir değer oluşturabilmesi için nasıl bir hukuk öğretimi modeli tasarlaması gerektiğine ilişkin yer yer Almanya ile kıyaslama yapılarak bir takım sorular sorulmaktadır.

1. Yükseköğretim Sistemi İçerisinde Hukuk Fakültelerinin Yeri

Hukuk öğretimine ilişkin güncel sorunlar tartışılırken ve Türkiye’nin hukukçularını nasıl eğitmesi gerektiği sorusuna yanıt aranırken, hem fakültelerin ötesinde tüm yükseköğretim sistemine hem de ülkenin dışında dünyadaki gelişmelere bakmak yerinde olacaktır. Dünya yükseköğretim sistemleri toplumsal değişimlerden etkilenecek dönüşmekte ve üniversiteler üzerinde zorlayıcı bir takım etkiler ortaya çıkmaktadır. Söz konusu zorlayıcı etkiler tepeden aşağı doğru hukuk fakülteleri üzerinde de zorlayıcı bir takım etkiler doğurmaktadır. Çünkü hukuk öğretimi, yükseköğretim sisteminin bir parçası olduğu kadar hukuk sisteminin de bir parçasıdır ve sosyal sistem ile doğrudan ilişki içindedir.

1.1. Yükseköğretim Sistemleri Üzerindeki Zorlayıcı Etkiler

Üniversite yüzyıllardan beri devrimleri, savaşları, buhranları, endüstriyel dönüşümleri yaşamış ve günümüzde hala temel bir felsefe ile ayakta kalmayı başarabilmiş az sayıdaki kurumdan bir tanesidir. Ancak özellikle 1960’lı yılların ardından toplumsal sistemde yaşanan hızlı dönüşüm üniversiteyi belki de önceki çağlardan daha hızlı etkilemekte ve dönüştürmektedir.

1.1.1. 1960’lı Yıllardan Sonra Ortaya Çıkan Öğrenci Sayısındaki Aşırı Artış

Üniversiteler üzerindeki ilk zorlayıcı etki 1960’lı yıllarda yükseköğretimde öğrenim görmek isteyen öğrencilerin sayısındaki aşırı artıştır. Bu dönemdeki öğrenci sayılarındaki artış aslında üniversitenin kapılarını, yalnızca saf bilimle uğraşmak isteyenlere değil, belli meslekleri icra etmek için gerekli bilgileri edinmeye gelen öğrencilere de açması ile söz konusu olmuştur. Hatta bu yıllarda İngiltere’de yayınlanan Robbins Raporu, üniversitenin değişen felsefesini ortaya koymaktadır. Söz konusu rapor: “Yükseköğretim kamusal iş bölümünde rol oynamak adına gereken uygun becerilerde eğitilmek içindir.” ifadesiyle üniversitelerin toplumsal işlevini genişletmiştir. Bu değişim ile birlikte artık dünya üniversiteleri adeta birer kitle eğitimine geçmeye başlamışlardır. Üniversitelerde artan öğrenci sayıları nedeniyle devletlerin yükseköğretime yaptığı harcamalar da artmaya başlamış ve yükseköğretime dışarıdan

alternatif kaynak arayışları gündeme gelmiştir. Yine 1960'lı yılların ardından özellikle üniversite bir örgüt olarak daha karmaşık hale gelmiş, akademisyenler, eğitim-öğretim-araştırma işlerinin yanında idarecilik görevleri ile de ilgilenmek zorunda kalmışlar ve bu duruma akademiden gelen tepkiler ile birlikte üniversitelere dışarıdan idareciler atanmaya başlamıştır. Üniversite içi bürokrasinin artması ile üniversite kurumunda, tıpkı şirketlerde olduğu gibi, etkinlik, verimlilik, kaynakların kullanımı ve kalite açısından hesap verilebilirlik gibi ilkeler yavaş yavaş hakim olmaya başlamıştır.

1.1.2. Bilişim ve İnternetin Hızlı Gelişimi

Yükseköğretim sistemleri üzerindeki diğer zorlayıcı etki bilişimin hızlı gelişimidir. İnternet ve diğer iletişim teknolojilerinin hızlı yayılması insanlar arasındaki mesafeleri ortadan kaldırmış; öğretim elemanları ve öğrencilerin hareketliliği her ülkenin üzerinde önemle durduğu bir husus olmuştur. Daha çok iletişim ile birbirini fark eden yükseköğretim kurumları arasında kıyasıya bir rekabet gündeme gelmiştir. Özellikle İngilizce uluslararası dil olmuş ve gerek akademisyenlerin, gerekse öğrencilerin çok dilli bir öğrenme ortamında yer almaları gündeme gelmiştir. Öte yandan artan rekabetle birlikte Bolonya Süreci gibi hem yükseköğretim sistemlerini birbiri ile uyumlaştırmayı hem de küresel düzlemde diğer yükseköğretim sistemleri ile rekabet etmeyi amaçlayan çok uluslu işbirlikleri gündeme gelmiştir. Bu açıdan Bolonya Sürecinin temel hedefi Avrupa üniversitelerini dünyanın en iyi üniversiteleri haline getirmek ve Avrupa'yı da dünyanın bilgiye dayalı en rekabetçi gücü yapmak olmuştur. Rekabet dünya üniversiteleri arasında yaygınlaşırken, her üniversite en iyi öğrencileri kendilerine çekebilmek için alternatif eğitim programları oluşturmaya başlamış, yeni eğitim ve öğretim programları geliştirmişlerdir.

1.1.3. Disiplinler Arası ve Çok Disiplinli Araştırmaların Önemi Artmıştır

Yükseköğretim üzerindeki diğer zorlayıcı etki disiplinler arası ve çok disiplinli araştırmaların yaygınlaşmasıdır. Bu etki özellikle teknoloji ve bilimin ilerlemesi ile belli bir sorunun çözümü için tek bir disiplinin bakış açısının yetersiz kalması ile ortaya çıkmış, araştırmalarda daha çok birden fazla disiplinin birbiri ile iletişim ve etkileşim içinde çalışarak ortaya koyacağı çözümler önem kazanmıştır. Bu açıdan temel araştırmalar ile disiplinler arası araştırmanın farkı aşağıdaki tabloda ortaya konulmaktadır:

Temel Araştırma	Disiplinler Arası Araştırma
Merak sonucu yapılıır	Bilimsel, teknolojik, toplumsal, ekonomik, sağlık veya çevre ihtiyaçları ile ilişkili güncel sorunlara yönelik olarak yapılıır
Disipliner yaklaşım	Problemi çözerken bütünlleştirici bir yaklaşım gösterir
Bireysel araştırmacı (homojen)	Ekip yaklaşımı (heterojen)
Amaç, bilinmeyen aramak ve anlamaktır	Amaç, karmaşık bir sorunu anlamak ve çözmektir
Sorun genellikle açıkça tanımlanmamış ve açıkça ifade edilmemiştir	Sorun açıkça ifade edilmiştir
Sonuç konusunda herhangi bir ön fikir yoktur	Önceden düşünülmüş bir sonuca ya da çözüme yöneliktir
Kapalı bir sistemdir	Açık ve canlı bir sistemdir(ortaya çıkan fırsatlara uyum sağlayabilmek için üyelerini, kapsamını, yaklaşımını, araçlarını, odaknoktasını değiştirir)
Kendi kendini yönetir	Güçlü ve becerikli liderlik ve ekip yönetimi gerektirir

Disiplinler arası araştırmaların önem kazanması ile birlikte üniversite örgütünde bir dönüşüm daha yaşanmıştır. Birbirinden farklı disiplinlerin birbiri ile esnek bir yapıda çalışabilmesi için ortak kurullar, üniversite içi araştırma enstitüleri, fakülteler arası çalışma grupları ortaya çıkmıştır.

1.1.4. Üniversitenin Tek Araştırma ve Bilim Kurumu Olma Özelliğini Yitirmesi

Yukarıdaki anlatılanlara paralel olarak, insanlık adına gerçekleştirilen çığır açıcı buluşların maliyeti artmıştır. Örneğin 1930'lu yıllarda bir buluş yapabilmek için yalnızca bir bilim insanı ve bir laboratuvar yeterli olurken günümüzde nükleer araştırmalar, uzay araştırmaları, biyo teknoloji, gen teknolojileri gibi alanlarda araştırma ve buluşlar gerçekleştirmenin maliyeti ve gereklilikleri artmış, üniversiteler söz konusu araştırmaların gerçekleştirildiği tek kurumlar olma özelliğini giderek yitirmeye başlamıştır. Devletin sağladığı fonlar bu türden alanlarda çığır açısı buluşlar için yetersiz kalınca, bağımsız araştırma enstitüleri ortaya çıkmış ve şirketler de bu türden buluşları hem finansal hem de personel ve şirket etkinliği açısından desteklemeye başlamışlardır. Böylelikle bilimsel araştırma ve çığır açıcı buluşlar giderek üniversitelerin dışına kaymaya başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde MIT, Stanford gibi üniversitelerde silikon vadileri, tekno-kentler ortaya çıkmış, üniversitelerin birer girişimci üniversite olması gerektiği vurgulanmış ve şirket üniversiteleri gibi yeni üniversite türleri ortaya çıkmıştır.

Bu doğrultuda, 1998 yılında İngiltere'de yayınlanan White Paper: "Bi-

limsel buluşları başarılı ticari ürünler ve süreçler haline getirme yeteneği, bilgi odaklı ekonomi için yaşamsaldır.” ilkesiyle üniversitelerin eğitim ve araştırma işlevlerinin yanına teknolojinin topluma transferini de eklemiştir. Söz konusu gelişmelerle birlikte giderek artan Ar-Ge kuruluşlarında patent ve fikri mülkiyet hukuku uzmanları, yeni modellere ve alanlara uyum sağlayabilecek nitelikte hukukçu talebi ortaya çıkmaya başlamıştır.

1.1.5. Uluslararasılaşma ve Küreselleşme

Yükseköğretim sistemleri üzerindeki bir diğer zorlayıcı etki uluslararasılaşma ve küreselleşme olgularıdır. Küreselleşme ve uluslararasılaşma da aslında bilişim teknolojilerinin gelişimi ile hız kazanmış, kültürel, ekonomik ve toplumsal boyutları olan süreçlerdir. Günümüzde artık sorunlar ulus devletlerin hareket alanını aşacak şekilde çözümlenmekte ve ulus devletlerin politik belirleyicilik gücü ulus ötesi aktörlerce üstlenilmektedir. Bunların yanında kültürün küreselleşmesi ile birlikte Avrupa’da Erasmus, Socrates gibi kültürel değişim programlarının ortaya çıkmasına yol açmış, diplomaların uluslararası tanınırlığı, eğitim kurumlarının ortak kredi sistemleri geliştirmeleri gibi hususlar gündeme gelmiştir. Küreselleşmenin ortaya çıkarttığı rekabet, Almanya, Kanada, ABD gibi gelişmiş ülkeler ileride kendi nitelikli iş gücüne katma beklentisi içinde yabancı iyi öğrencileri ve bilim insanlarını bünyelerine kazandırmaya çalışmakta ve bu yönde eğitim programları, çeşitli dallarda sertifika programları geliştirmekte ve yükseköğretim sistemlerini çekici hale getirmektedirler. Avustralya ve Yeni Zelanda gibi bazı ülkeler ise, yabancı öğrencilerden aldıkları yükseköğrenim harçları ile ek mali kaynak yaratma amacını gütmektedirler. Yabancı öğrencilere sunulan yükseköğretim hizmetinin mali büyüklüğünün 1998 yılında 30 milyar doları aştığı ve bu alanın hizmet sektöründe dünya ticaretinin %3’ünü oluşturduğu tahmin edilmektedir. Dünya devletleri artık yükseköğretimi “ihraç edilebilecek bir endüstri” olarak görmektedirler.

1.1.6. Özelleşme (Kamu-Özel Sektör Üniversitesi İkiliği)

Yukarıdaki gelişmeler doğrultusunda yükseköğretimde özel üniversite-lergiderek artmaya başlamış ve özel üniversiteler-kamu üniversiteleri ayrımı belirgin bir biçimde yaygınlaşmıştır. Özel üniversiteler sundukları programlar açısından daha esnek olabilmekte ve klasik hukuk eğitiminin ötesinde disiplinler arası nitelikte ve uzmanlaşmaya yönelik esnek eğitim modelleri sunabilmektedirler. Öte yandan mali kaynak yaratma açısından özel üniversiteler kamu üniversitelerinden daha esnek davranabilmektedirler.

1.2. Mevcut Durumda Hukuk Fakültelerini Bekleyenler

Yükseköğretim sistemleri üzerindeki zorlayıcı etkiler kuşkusuz ki yükse-

köğretim sisteminin bir parçası olan hukuk öğretimini de doğrudan etkilemekte ve ortaya hukuk öğretimi açısından zorlayıcı etkiler çıkartmaktadır. Söz konusu zorlayıcı etkileri ve hukuk fakültelerinin ele alması gereken konuları Alman Bilim Konseyi 2012 yılında yayınladığı bir bildiri ile ele almıştır.

A. Bu etkilerden ilki hukuk öğretiminin daha kapsamlı olması yönünde bir baskının ortaya çıkmasıdır. Hukuk öğretimi hem akademik sistemle, hem de sosyal sistemle yani toplum ile doğrudan ilişki içindedir. Bu durum bir nevi hukuk öğretiminde teori ve pratiğin iç içe olduğu bir öğretim sisteminin gerekliliğini ortaya çıkartır. Öte yandan hukuk disiplininin amacı yalnızca hukuku anlamak, yansıtmak ya da açıklamak değildir; aynı zamanda hukuk disiplini, hem hukuki karar vermeyi hazırlar ve ona temel teşkil eder, hem de hukuki karar vermeyi biçimlendirir. Bu açıdan hukuk öğretiminde, hukuk sistemi açısından bir döngünün varlığından söz edilebilir.

Bir önceki bölümde bahsedilen ve üniversiteler üzerinde zorlayıcı etkiler oluşturan uluslararasılaşma ve küreselleşme olguları ile birlikte hukuk bilminde araştırmanın nesnesinin değiştiğini, hukukçuların giderek daha belirli alanlarda uzmanlaştıklarını ve birbirinden farklı hukuki beceriler edinme yoluna gittikleri görülmektedir.

Yine yukarıda bahsedilen disiplinler arası da hukuk öğretimini değişime zorlayan etkenlerden bir tanesidir. Burada hukukun uluslararasılaşması, Avrupalılaşması gibi etkiler nedeniyle yeni biçimde hukuk metinleri ortaya çıkmakta ve hukukçuların söz konusu yeni tür metinleri de belli bir sistem dahilinde ve uygulamadaki sonuçları ile birlikte ele alıp değerlendirmeleri gerekmektedir.

Ancak hukuk öğretiminin daha kapsamlı olmasından kasıt, fakültelerin gelişen her alana ilişkin ders koymaları değil, öğrencilerin hukukun içeriğini ve kaynağını anlamalarını kuvvetlendirecek bir eğitim sistemi düzenlemeleridir. Detaylı bilgi vermektense özgür bir hukuk eğitimi, kişisel beceri ve yaratıcılığında işin içine girebileceği, hukuk metodolojisine ilişkin becerilerin kazandırılabilmesi bir öğretim sistemi söz konusu olacaktır.

B. Hukuk artık daha disiplinler arası olma yönünde zorlanacak ve yan disiplinlerin alternatif bakış açılarına kendisini açması gerekecektir. Özellikle beşeri ve sosyal bilimler hukuka bir dinamizm katabilir ve hukuk fakültelerinin bu değişimi göz önünde bulundurması gerekmektedir.

C. Hukuk eğitimi hem öğrenim açısından hem de akademik personel açısından daha uluslararası olma yönünde zorlanacaktır. Yabancı ülkelere gelen misafir öğretim üyelerinin daha çok desteklenmesi gerekecektir.

D. Bir araştırma ölçme sisteminin hukuk alanında da şeffaf ve düzgün olarak geliştirilmesi gerekecektir. Bu açıdan hukuk alanının kendine özgü ni-

telikleri dikkate alınmalıdır. Özellikle hukuk alanında yayınlar oldukça çeşitli ve kendine özgüdür. Alman hukukçular Avrupa hukukunun oluşturulması açısından uluslararası ve Avrupa hukukunun şekillenmesinde daha çok yer almalı ve bu yönde de kendilerini geliştirmeli ve çalışmalıdır.

E. Hukuk fakültelerindeki yabancı dil sorununun aşılması gerekmektedir. Hukuk eğitiminde çok dilli bir yaklaşım, metot olarak ele alınmalıdır.

1.2.1. Kim İçin Hukukçu Yetiştirmek

Hukuk öğretiminin güncel gelişmeler ışığında nasıl olması gerektiği sorgulanırken ortaya yanıtlanması gereken iki temel soru çıkmaktadır. Bunlardan ilki “Kim için hukukçu yetiştiriyoruz?” sorusu ve ikincisi de “Hukukçuları nasıl yetiştiriyoruz?” sorusudur.

Kim için hukukçu yetiştiriyoruz sorusunun klasik hukuk öğretiminin uygulandığı Almanya’da yanıtı “vatandaşa adalet hizmetini sağlayacak devlet için ve devlet kültürünün devamlılığının sağlanması için hukukçu yetiştiriyoruz” biçimindedir. Almanya’da hukukçular geleneksel olarak “Tam hukukçu (Einheitsjurist)” olarak yetiştirilmektedir. Tam hukukçu olarak yetiştirilmek, Alman hukuk sistemini bir bütün olarak kavrayıp, sisteme bir bütün olarak hakim olabilecek hukukçular yetiştirilmesi ve bu eğitimin de yeknesak bir biçimde yapılması anlamına gelmektedir. Burada asıl neden, ülkedeki tüm hukukçuların, devletin geleceği açısından aynı nitelikte bir eğitimden geçmesi gerekliliğidir.

Hukuk öğretimine ilişkin tartışmalar Almanya’da Bolonya Süreci ve ortak bir Avrupalılık kültürü oluşturulması ile birlikte yapılmaktadır. Avrupa’da özellikle hukuk öğretimi alanında Bolonya sistemine bütünüyle en çok karşı çıkan ülke Almanya olmuştur. Bunun nedeni de yukarıda bahsedilen tam hukukçuluk kavramıdır. Bu kavramın tarihi bir arka planı ve iki temel nedeni bulunmaktadır.

18. yüzyılda Prusya İmparatorluğu Berlin ve doğusundaki şehirlerden oluşan ve birleşik krallıkla bir arada tutulan bir dizi bölgeden oluşmaktaydı. Bu dağınıklığı bir arada tutmak için merkezi ordu ve merkezi bürokrasi bulunmaktaydı. 19. yüzyılın başına kadar söz konusu dağınıklığı bir arada tutmak ve homojen bir yapıya büründürmek için İmparatorluğun idari ve yargı memurlarının yeknesak bir biçimde yetiştirilmesi gerekmektedir. Almanya o dönemde bu nedenle hukukçuların eğitimini bir devlet meselesi olarak görüyordu ve devlet yalnızca yüksek nitelikte hukukçular yetiştirmekle kalmayıp aynı zamanda tüm hukukçuların birleşik bir Prusya’ya hizmet etmesi gerekliliğine de önem veriyordu.

Daha sonra 1871’de Prusya’nın birleşmesiyle birlikte artık hukuk eğitimi ulusun bütünlüğüne de hizmet etmeye başlamıştı. Ulusal bütünlük ideali doğ-

rultusunda bu nedenle Prusya Devleti'nin tüm hukukçuları (avukat, hakim, savcı ve hukuk ile ilişkili diğer meslekler, özellikle kamu görevlileri, devletin yürütme kademelerinde görev alacak kişilerin eğitimi vb.) aynı nitelikte ve içerikte ulusal bir karakter taşıyan, yeknesak bir hukuk eğitiminden geçmekteydi ve bunun Almanya'nın gelecekteki ulusal bütünlüğüne hizmet etmesi beklenmekteydi. Kamu görevlisi kavramı Almanya için halen büyük önem taşımaktadır ve kamu görevlilerinin eğitimi (hakim, savcı ve avukat da kamu görevi icra ettiği için) devletin birinci derecede ilgilenmesi gereken bir alandır. Bunun nedeni devletin bütünlüğü idealidir.

İkinci tarihi neden ise 19. yüzyılda Almanya'nın yükseköğretim ve eğitim alanında köklü bir reform gerçekleştirmesini sağlayan Wilhelm VonHumboldt'un yükseköğretim ideali olmuştur. Humboldt'un yükseköğretim reformu, bilim ve öğretimin birliği ilkesine dayanmakta ve üniversitelerin mesleki beceri kazandırmaktan çok saf bilim ile uğraşmalarını öngörmekteydi. Mesleki staj da bu doğrultuda üniversitede bilimsel bir eğitimden geçmiş mezunları, devletteki görevlere pratik olarak hazırlama amacını gütmeliydi. Günümüzde Almanya'nın hukuk eğitiminin karakterini oluşturan bu ikilik (yani üniversitede saf bilimin gerçekleşip, mesleğe ilişkin uygulamanın ise üniversite mezuniyeti sonrasında staj sırasında kazandırılması ikiliği) halen devam etmekte ve tartışmaların ana eksenin oluşturmaktadır.

İşte "Tam hukukçu" Einheitsjurist kavramının tarihi arka planı bu şekildedir. Einheitsjurist kavramı aslında hukuk eğitiminde çok, devletin hukuk sisteminde bir birliği ifade etmektedir. Hukuk sisteminin bütün parçaları bir-biri ile ilişki ve işbirliği içinde olmalıdır ki, sistem içerisinde bir çatışma yaşanmasın.

Burada Almanya aslında bir hukuk kültürü yaratmak istemiştir. Hukuk devleti ilkesi temeline dayanan anayasal bir devlet modelinin, geleceğe dönük olarak garanti altına alınması söz konusudur ve söz konusu devamlılığın da iyi yetişmiş ve devletin hukuk kültürünü edinmiş hukukçular ile gerçekleşecek olmasıdır. Burada tüm hukukçuların ortak bir zeminde yer alıyor olması da sistem içerisinde çatışmaları çözmeye yardımcı olacaktır. Alman hukuk eğitiminin misyonunu anlatan cümle ise şudur: Açık fikirli, adaleti arayan bağımsız hukukçular yetiştirmek. Devlet iyi yetiştirilmiş hukukçuları garanti ederken aslında yalnızca avukatların müşterileri olacak kişiler açısından bir kamu hizmeti garantisi getirmemekte; aynı zamanda devletin genel olarak tüm adalet işlerinin etkili bir şekilde yönetimini korumayı da vatandaşlara yönelik olarak garanti etmektedir. Bu nedenle özellikle Almanya'da avukatlar, yalnızca temsil ettikleri kişilerin çıkarlarını gözetmekle yetinmeyip aslında bir bütün olarak adalet sistemini ve temel ideal olan adaleti de tüm çıkarlardan bağışık olarak nihayetinde koruyup gözetmek durumundadırlar. Bu Amerikan sisteminden farklı olarak avukatın görevinin aslında bir nevi, hakimin sonun-

da en adil kararı vermesi için ona yardım etmek olduğunu ifade etmektedir. Buradaki temel fikir ise, ancak homojen ve anayasal bir devletin hukuk kültürünü sağlamlaştırıp devam ettirebilmek için hukukçuların da tam hukukçular olmalarıdır.

Türkiye'nin de etkilendiği klasik Alman hukuk eğitiminin belirgin niteliği, teorik ve bilimsel hukuk öğretiminin üniversitede, doğrudan uygulamaya yönelik meslek (staj) eğitiminin ise üniversite sonrasında yapıldığı bir sistem olmasıdır.

1.4. Hukukçuları Nasıl Yetiştirmek

Hukukçuları nasıl yetiştirmek gerek sorusunun yanıtı ise hukuk biliminin kendisindedir. Burada yol gösterici olan hususlar hukuk öğreniminin konusu, hukukun işlevi, araştırma nesnesinin doğası ve hukukun akademik bir disiplin olarak niteliğidir. Hukuk öğretiminin konusu en yalın ifade biçimiyle tüm hukuk sistemidir. Hukukun bir toplumdaki en temel işlevleri ise, çatışma ve uyuşmazlık çözme; insan davranışlarını düzenleme; adalet, eşitlik, özgürlük gibi temel ilkelerin sistemde yer almasını sağlamadır. Hukuk biliminde araştırma nesnesinin doğası hem yenilenen ve değişen dinamik bir içeriğe sahiptir (pozitif hukuk), hem de temel değişmez ilkelerden oluşur (adalet, insan onuru, ahde vefa ilkesi, vb.). Akademik bir disiplin olarak ise toplumla doğrudan bağlantılıdır ve toplumdan beslendiği kadar onu düzeltici işlevi de bulunmaktadır.

Hukuk disiplini daha çok hukukun kaynağına ilişkin konular ile öğretilen konuları birbirinden ayırmaktadır. Yani, kaynağına ilişkin konular daha çok, hukukun tarihi, felsefi, sosyolojik, politik, psikolojik ve ekonomik temellerini araştırır. Örneğin hukuk felsefesi, devletin ve hukukun meşruiyetinin nereden kaynaklandığını, yasaların geçerliliği problemini, hukuk düzenleri için olmazsa olmaz içerikleri araştırır. Hukuk düzenlerinin temel kavramları üzerinde durur; örneğin yasa, hukukun konusu, hukukun öznesi ve nesnesini araştırır. Hukuk sistemleri için genel ilkeler oluşturmaya çalışır, normların mantığını ve normların çatışmasını inceler. Hukuk tarihi, hukuku tarihi süreç içinde geçirdiği değişim açısından ele alır. Onun değişimindeki kültürel, ekonomik, politik etkileri araştırır. Karşılaştırmalı hukuk çalışmaları yabancı hukuk sistemlerini yine benzer açılarından inceler. Hukuk sosyolojisi hukukun toplumsal gerçekliğini inceler ve hukuk psikolojisi insanların davranışlarını analiz ederek hukuka yaklaşır. Buna karşılık hukuk dogmatikliği ise daha çok pozitif hukuk ile ilgilenir. Pozitif hukukun analizi, incelemesi, kuralların açıklanması, yorumu ve uygulanması ile ilgilenir. Daha çok kamu hukuku (anayasa hukuku, idare hukuku, uluslararası hukuk ve Avrupa hukuku), özel hukuk (genel ve özel hükümler olarak ayrılan kısımlar) ve ceza hukuku olarak temel alanlara ayrılmaktadır. Burada metot özellikle, hukukun rasyonel olarak açıklanması

ve uygulanmasına odaklanır. Ve bu alandaki hukuk araştırmaları ise hukuki karar vermeyi doğrudan etkilemektedir. Buradaki yorum ise diğer sosyal bilimlerden oldukça farklı ve yalnızca hukuk alanına özgü yorum metodlarıdır. Hukuk dogmatik alanı ise özellikle akademinin uygulama ile kesiştiği alandır. Hukukun bu aşından bir bütün olarak araştırılması ve öğretilmesi ise onun bir bütün içerisinde kalmasına hizmet eder.

Hukuk öğretiminin hukuk sistemi ile pratik bir bağlantısı vardır; hukuk öğretiminin niteliği hukuki karar vermeyi şekillendirdiği gibi, yasaları, doktrini, hukuk uygulamasını ve toplumsala ilişkin olan her şeyi yeniden biçimlendirme gücüne sahiptir. Hukukun konusu yalnızca yazılı kurallardan olmadığı gibi, gelenek, örf adet hukuku, uluslararası hukuk alanına ilişkin normlar gibi belli bir toplumda ya da zamanda geçerli sosyal normları da inceleme konusu yapar. Bununla birlikte, hukukun kaynaklarını, hukuk felsefesi, hukuk sosyolojisi, hukuk antropolojisi gibi temel bilim alanlarıyla da ilişkilendirerek hukukun doğasını ve özünü araştırarak evrensele yönelir.

Hukuk bilimi, değişim içinde olan modern toplumlarda hukukun kaynaklarını, geçerliliğini ve etkilerini araştırırken, aslında hukuk alanının dışındaki diğer toplumsal bilimlerle de doğrudan ilişki ve etkileşim içine girmektedir. Örneğin Avrupa hukuku, hukukun uluslararasılaşması ve Avrupalılaşması gibi durumlar ya da uzay hukuku buna örnek gösterilebilir. Öte yandan uluslararası kuruluşlar ve mahkemeler ile günümüzde ciddi boyutta bir uluslararası hukuk doktrini oluşmaya başlamıştır.

Hukukun bir diğer özelliği de, araştırma nesnesinin, hukuk uygulayıcıları ile de şekillenmesidir. Örneğin, hakimler, savcılar, avukatların yanı sıra, akademisyenler, kanun koyucular, sivil toplum örgütleri vb. hukukun şekillenmesinde hep rolü olan aktörlerdir. Akademi ve hukuk uygulaması birbiri ile sıkı bir ilişki içerisinde. Kısaca, hukuk öğretimi, hukuki karar vermeyi, yasamayı ve yürütmeyi doğrudan etkiler. Buradaki etki daireseldir ve var olan yasalar, gelişen doktrinle birlikte farklı şekillerde yorumlanmaya başlayabilir, yeni metodlar geliştirilebilir, tarih, sosyoloji, felsefe, ekonomi, politika bilimi ve psikoloji gibi alanların metodları ve araştırma-inceleme yöntemleri gerektiğinde kullanılabilir.

Hukuk disiplininin akademi ve yükseköğretim sistemi dışında kalan başka faktörlerden de etkileniyor olması, öğretimi de etkilemektedir. Hukuk öğretiminin ve araştırmasının amacı yalnızca yeni bilgi üretmek ve var olan bilgilerin eksikliklerini tamamlamak değildir; ancak aynı zamanda var olan bilgiyi değişen içeriklerle yeniden yorumlamak ve bazı hususları garanti altına almaktır. Çünkü bu ikinci amaç sayesinde (ki bu hukuk alanında daha çok karar verme işlevi ile araştırma nesnesinin normatif niteliği sayesinde) hukuka toplumsal bir güven de yaratılması gerekmektedir. Bu nedenle örneğin demokratik ilkeler, anayasal ilkeler, hukuk devleti gibi olgular bu açıdan hukuk

araştırmalarının odağında yer almaktadır.

Tüm bunların yanında hukukun toplumu düzeltici işlevi vardır. Adalet, özgürlük, insan onuru, dayanışma gibi toplumsal ilkelerle bağlantılı hukuk. Bu nedenle hukukçuların bir toplumdaki görevi oldukça önemlidir. Toplumdaki birçok farklı alanda çalışacak hukukçulara her zaman ihtiyaç vardır. İşte bu yüzden hukukçuların eğitimi oldukça önemlidir. Yeni hukuki metin türleri, yasa hazırlama süreci, hukukun uygulanmasında yeni metotlar, bunlar hep toplum ile doğrudan karşılıklı ilişki içerisinde. Örneğin küreselleşmenin ortaya çıkarttığı yeni zorluklar hukuk alanındaki akademik çalışmaların yardımı olmadan kolayca aşılamaz.

Hukukçuların nasıl yetiştirmek gerek sorusunun yanıtı bu açıdan şekillenmektedir. Tüm güncel alanların ve yeni hukuk dallarının müfredatta olduğu gibi yer alması mümkün olmadığından öğrencilere daha çok hukuku yaratma, uygulama ve yorumlama becerilerinin kazandırılması ve daha yaratıcı olmaları yönünde eğitilmeleri gerekmektedir.

2. Bolonya Süreci ve Hukuk Öğretimi

1999 yılında ortak bir Avrupa yükseköğretim alanı oluşturmak için imzalanan Bolonya Deklarasyonu tüm Avrupa'yı dünyanın bilgiye dayalı en büyük ekonomi gücü haline getirmeyi hedeflemektedir. Ortak bir yükseköğretim alanı oluşturulmasının yanında aslında Avrupalılık olarak bir kültür birliği oluşturmayı da hedefleyen Bolonya süreci ile mezunların serbest dolaşımı için diplomaların tanınması ve standartlaşma da konulan hedefler arasındadır. Kısacası Bolonya Süreci ile birlikte Avrupa yükseköğretimini yeniden yapılandırmaya başlamıştır. Türkiye bu sürece 2001 yılında dahil olmuştur. Bolonya Süreci ile birlikte;

- Avrupa topluluğunun ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına uygun Avrupa Yükseköğretim Alanı'nı oluşturulmaya başlanmıştır;
- Yükseköğretim sistemleri birbiri ile uyumlu, kolay anlaşılır ve ulusal ve uluslararası bir çerçevede tanınır duruma getirilmeye başlanmıştır;
- Yükseköğretim kurumları arasında işbirliği, öğrencilerin ve akademisyenlerin hareketliliği ve mezunların istihdam edilebilirliği artırılmıştır.

Bolonya Sürecinin ortak bir yükseköğretim alanı oluşturulabilmesi için öngördüğü bir takım zorunluluklar bulunmaktadır. Bunlardan eğitim öğretime ilişkin olarak en temel olanlar aşağıdaki gibidir:

- Eğitim süresinin 3+2 olarak değişmektedir. Bunlardan ilk 3 yıl lisans (bachelor), ikinci 2 yıl ise yüksek lisans (master) olarak öngörülmektedir.
- 3 yıllık lisans eğitiminde 240 AKTS'den (Avrupa Kredi Transfer Sistemi) fazla ders yükü olmaması gerekmektedir. Bu nedenle Bolonya Süreci

zorunlu derslerin sayılarında azalma öngörülmektedir.

- Öğrencinin okuldaki ders saatleri dışında, söz konusu ders için yapması gereken tüm ek çalışmaların da krediler hesaplanırken dikkate alınması söz konusudur.

- Standartlaşma ve diploma eki için derslerin öğrenim çıktılarının, ilgili programa katkısının belirlenmesi gerekmektedir.

- Öğrencileri kişisel ilgi ve becerileri doğrultusunda eğitmeye yönelik olarak daha esnek yapıda programlar ve çok sayıda seçmeli dersin programlarda yer alması gerekmektedir.

Bolonya Süreci ile birlikte birçok ülke yükseköğretim sisteminde söz konusu değişimi gerçekleştirirken bu sürece uymak bakımından en zorlanan alanlardan bir tanesi hukuk fakülteleri olmuştur. Bolonya Sürecinin yukarıda öngördüğü değişiklikler açısından hukuk fakülteleri üzerinde bir takım zorlayıcı etkileri mevcuttur. Bu zorlayıcı etkilerden ilki eğitim süresi problemidir. İkincisi, ders sayıları problemidir. Temel derslerin sayılarında bir azalma gerçekleştirilmesi ve programa yoğun bir biçimde seçmeli derslerin dahil olması hukuk fakülteleri açısından zorlayıcı olmaktadır. Öte yandan yine öğrencilerin ve akademisyenlerin ve daha sonrasında mezunların serbest dolaşımı ilkesi, hukuk fakültelerinde yabancı dil sorununu gündeme getirmektedir.

Çalışmanın ilk kısmında bahsedilen iki sorunun yanıtı da günümüzde Bolonya Sürecine paralel olarak tüm Avrupa ülkelerinde değişmektedir. Bunlardan ilki “Kim için hukukçu yetiştiriyoruz?” sorusunun yanıtı daha önceden devlet içinken, günümüzde hem devlet (kamu görevlisi: hakim, savcı, avukat, ve diğer kamu görevlileri), hem özel sektör (belli alanlarda uzmanlaşmış avukatlar), hem de çok uluslu büyük şirketler ve uluslararası kuruluşlar (davada temsil yetkisi olmayan, belirli alanlarda uzman hukukçular) için hukukçu yetiştiriyor olmuştur. Bu durum aslında yükseköğretim sistemlerinin arasındaki rekabetten de kaynaklanmaktadır. Daha çok akademisyeni ve öğrenciyi kendi ülkelerine çekmek isteyen ülkeler, yükseköğretim sistemi içerisinde çeşitlenmeye giderek, farklı beklentilere de cevap verebilecek programlar sunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda hukuk eğitimi açısından da bir çeşitlenme söz konusudur. Hukuk öğretiminde çeşitlenmeye, Bolonya Sürecine hukuk eğitimi açısından Avrupa ülkeleri içerisinde en çok kuşkuyla yaklaşan ve uzun süre hukukçularını tam hukukçu olarak yetiştiren Almanya’dan örnek vermek yerinde olacaktır.

Almanya’da üniversite bünyesinde yer alan hukuk fakültesi sayısı 43’tür. 41 tanesi birinci devlet sınavlarına girebilecek donanımda öğrenci yetiştirmektedir; 43 taneden 36’sında ise 15 ya da daha fazla anabilim dalı bulunmaktadır. Birinci devlet sınavının ardından iki yıl süren bir Referendariat (staj eğitim dönemi) başlar ve onun ardından ikinci devlet sınavları gelir. (bu avu-

kat, hakim ve savcı olmak için gerekli bir sınavdır). Buradaki sınav bir nevi mesleği icra edeceklerin niteliklerini garanti altına alan bir yöntem olarak da görülmektedir. Sınavın nasıl yapılacağı hangi konuları kapsayacağı ayrıntılı biçimde yasada düzenlenmiştir. Dolayısıyla hukuk öğretimi ve araştırmasına ilişkin herhangi bir yapısal değişiklik mutlaka birinci devlet sınavlarını temel alacak şekilde yapılmalıdır. Bugün Almanya’da 1950’lerden itibaren avukat sayısı giderek artmaktadır; mezunların yaklaşık %75’i avukat olmaktadır ve şu andaki avukat sayısı 158.426’dır (2012). Bu nedenle bir çok ilgili grup hukuk öğretimine, çatışma çözme, retorik, pazarlık becerileri, arabuluculuk gibi becerileri kazandıracak derslerin de dahil edilmesi yönünde görüş bildirmiştir ve birinci devlet sınavları ile ikinci devlet sınavları arasında geçen 2 yıllık staj süresince önceden 4 ay olan avukat yanı stajı 9 aya çıkartılmıştır.

Üniversitelerde yapılan hukuk eğitiminin yanı sıra Almanya’da 2002 / 2003 yılından itibaren Uygulamalı Bilimler Akademilerinde (Fachhochschule) ilk olarak “ticaret hukuku” alanında olmak üzere, kendi alanında uzman hukukçular yetiştirmek üzere bazı lisans programları açılmaya başlanmıştır. Bu türden belli konularda uzman hukukçu yetiştirmek için açılan programlara kayıtlı öğrenci sayısı 3000’den 2010 yılında 12.000’e yükselmiştir. Bununla birlikte Alman Bilim Konseyi hukuk eğitime ilişkin olarak yayınladığı raporda yeni bir müfredat tasarımına gidilmesi gerektiğinde söz etmekte ve hukuk eğitiminde daha çok eleştirel düşüncenin geliştirilmesine odaklanılmasının gerekliliğini belirtmiştir. Bu açıdan hem hukukun temeline ilişkin olan, hukuk felsefesi, hukuk sosyolojisi, antropoloji gibi temel derslerin disiplinler arası işbirliği ile kuvvetlendirilmesi gerekmektedir, hem de müfredatta söz konusu temel bilimleri (felsefe, sosyoloji, vb.) hukuk bilimine ilişkin konular ile entegre ederek sunmak gerekmektedir. Konsey, karşılaştırmalı hukuk çalışmalarının önemine de değinmiştir. Söz konusu müfredat tasarımı için öncelikle zorunlu derslerin sayısı azaltılmalı ve yabancı dil becerisi ve hukukun Avrupalılaşmasına odaklanılmalıdır. Hukuk fakülteleri daha uluslararası bir profil oluşturmalıdır. Yabancı öğretim üyelerine ve öğrencilere daha çok yer vermelidir. Son olarak raporda öğrencilere hukuku yaratmayı öğretmenin gerektiği ve hukuki danışmanlık, çatışma çözme, arabuluculuk gibi becerilerin de öğrencilere daha fakültedeyken kazandırılması gerektiğini belirtilmiştir. Bu şekilde hukuk öğretimi ve uygulaması arasında daha fakültedeyken ilişki kurulacak ve hukuk eğitimindeki ikilik (teorik bilgilerin fakültedeyken, uygulamaya ilişkin eğitimin ise fakülteden mezun olduktan sonra staj sırasında verilmesi) biraz daha yumuşayacaktır.

Hukuk fakültelerinde artık öğrenciye verilmesi gereken üç konu:

- 1- hukukun uygulanması,
- 2- hukukun aktif olarak yaratılması ve uyarlanması,

3- hukuki danışmanlıktır.

Çok sayıda seçmeli dersin, birbirinden farklı programların ve birbirinden farklı kariyer yollarının olması nedeniyle üniversitelerde öğrencilere gelecekleri konusunda eğitim ve danışmanlık da sunulması gerekecektir.

Almanya’da hukuk eğitimindeki önemli değişim özellikle 2003 yılında Hukuk Eğitimi Reform Yasası’nda gerçekleştirilen bir değişiklik ile gündeme gelmiştir. Yasa, hukuk fakültelerine kendi tercih ettikleri bir alanda uzmanlaşma olanağı da getirmiş ve bu doğrultuda devlet sınavlarında öğrencilerin artık yalnızca genel olarak tüm hukuk bilgisinden sorumlu olmayacaklarını, bunun yanında geldikleri okulların uzmanlaşma alanlarından da sorumlu olacaklarını düzenlemiştir. Buna göre genel hukuk bilgisi %70, uzmanlaşma alanı bilgisi ise %30 etkili olacaktır. Bu %30’luk kısım ise üniversite öğretim üyeleri tarafından ölçülmektedir. Bu yasa değişikliğinin ardından fakülteler, Avrupa hukuku, deniz hukuku, bilişim hukuku gibi çeşitli alanlarda uzmanlaşmaya başlamışlardır. Almanya’da öğrencilerin daha çok ceza hukuku, kriminoloji, uluslararası ceza hukuku gibi alanlarda uzmanlaşmayı tercih ettikleri, bunun yanında hukuk tarihi, hukuk felsefesi gibi alanları daha az tercih ettikleri görülmektedir. Söz konusu değişim (belli alanlarda uzmanlaşma) ile birlikte hukuk fakülteleri yetersiz kaldıklarını, uzmanlaşmanın daha çok derinleşme gerektirdiğini ve çok sayıda öğrenci ile kısıtlı bir sürede bu araştırmaların gerçekleştirilmesinin zorlaştığını belirtmişlerdir.

Öte yandan Almanya’da hukuk öğretiminde anahtar beceriler de Alman Hakimlik yasasına girmiş ve söz konusu anahtar beceriler için hukuk fakülteleri artık müfredatında uygulamaya yönelik derslere ve becerilere de ağırlık vermeye başlamıştır.

Bu başlığı sonlandırmadan önce Almanya’da hukuk eğitimine ilişkin iki modelden söz etmek yerinde olacaktır. Bunlardan ilki Hamburg modeli, ikincisi ise yine ona benzeyen dört aşamalı modeldir. Her iki modelin de özelliği, hukukçuları çeşitlendirmesi ve davada temsil yetkisi olmayan ancak belli hukuk alanlarında uzmanlaşmak isteyen kişilere de fırsat tanınmasıdır. Söz konusu modellere çalışmanın en sonunda yer verilmiştir.

3. Türkiye’de Hukuk Eğitiminde Tartışılması Gereken Güncel Sorunlar

Çalışmada yer verilen güncel bilgiler ışığında Türkiye’de hukuk fakültelerini bekleyen değişim, Bolonya süreci ve ülkemizin girmekte olduğu yeni bir yükseköğretim süreci ile şekillenecektir. Burada önemli olan başka ülkelerin uygulamalarından yararlanmak, ancak kendi ülkemizin içinde bulunduğu özel koşulları da dikkate alarak bir hukuk eğitimi sistemi oluşturabilmektir.

Bilindiği üzere Türkiye’nin girmekte olduğu yükseköğretim reformunda

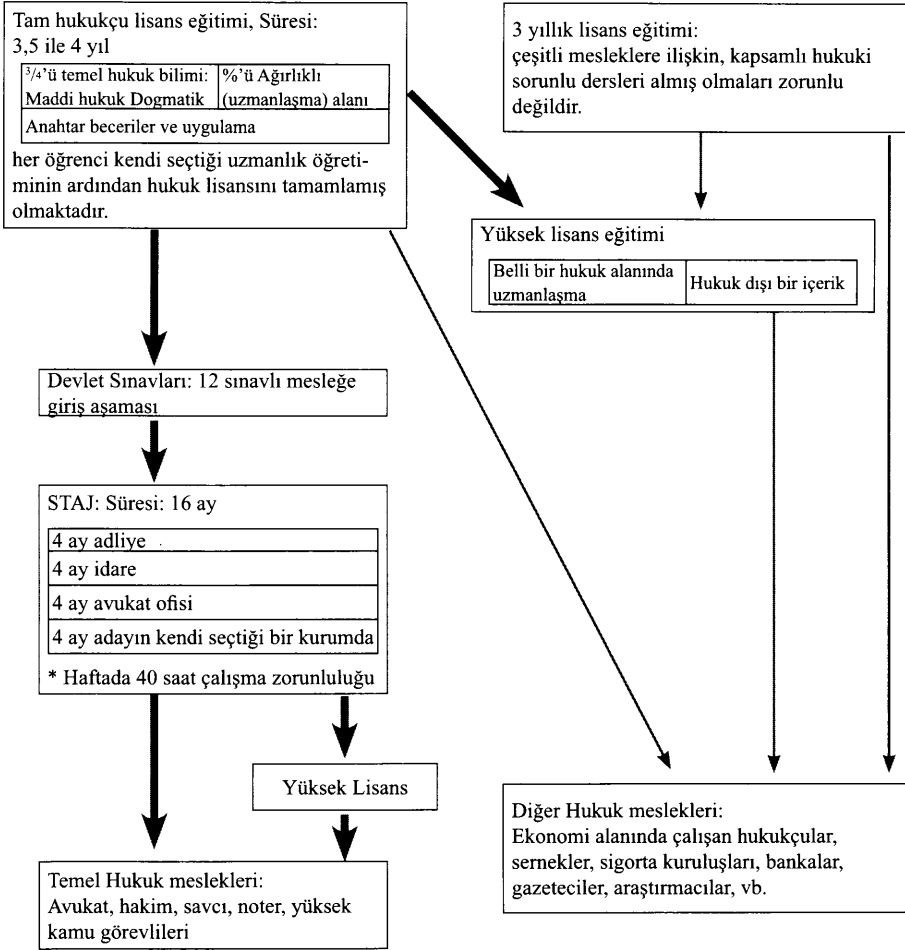
da yükseköğretim kurumları arasında bir çeşitlenmeye gidileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte Bolonya Süreci de ülkemizde uygulanmaya başlanmış ve üniversiteler eğitim programlarını sürece uygun bir biçimde güncellemektedirler. Aslında hukuk eğitimi ve Bolonya Sürecinin birbirine ne kadar uyumlu olduğunu tartışmadan önce Türkiye'nin ideal hukuk eğitimini tasarlarken yanıtlaması gereken temel sorular bulunmaktadır. Bunlardan ilki yukarıdaki gibi "Biz kimin için hukukçu yetiştiriyoruz?" sorusudur. Hukuk eğitiminde tam hukukçuların yanı sıra diğer alanlarda hukuk ile ilgili dallarda çalışmak üzere hukukçu yetiştirecek miyiz? Bu soruların yanıtı elbette hukuk eğitiminden çok aslında devletin hukuk sistemi ile ilgilidir. Türkiye, ideal hukuk eğitimini tasarlarken aslında öncelikle sahip olduğu hukuk sistemini tartışmalı ve hukuk kültürü oluşturulmasına özen göstermelidir. Bütünden ayrıntıya doğru giden bir yaklaşım ileride gerçekleştirilecek yeni reformların da sağlam temellere oturmasını ve sistemin temel felsefesinin bozulmamasını sağlayacaktır.

Yanıtlanması gereken ikinci soru ise "Hukukçularımızı Nasıl Yetiştiriyoruz?" sorusudur. Burada Türkiye bir karar vermek zorundadır. Türkiye, yükseköğretim sistemlerinde yer almak üzere en iyi akademisyenleri ve öğrencileri çekmek için uğraşan dünya ülkeleri ile rekabet edebilecek bir konumda mıdır? Avrupa ülkelerinin yaptığı gibi hukuk öğretiminde temel derslere ve karşılaştırmalı çalışmalara ağırlık verilebilir ve özünde adaleti arayan hukukçular yetiştirilebilir. Bu açıdan Almanya örneği akla getirilmelidir. Almanya, dünya hukuk sistemindeki değişimi gözlemleyerek özellikle Avrupalılaşma konusunda, kendi hukukçularını söz konusu süreçte başat gidecek ve bu sayede oluşmakta olan Avrupa hukukuna şekil verebilecek şekilde yetiştirmek istemektedir.

Ülkemizin karar vermesi gereken diğer bir husus da hukuk öğretiminde, üniversite aşaması ve staj aşaması arasındaki kati ayrımın ortadan kalkıp kalkmayacağı sorusudur. Üniversite aşamasında uygulamaya ağırlık veren kurgusal duruşma dersleri vb. öğretim programının bir parçası olarak yer almalı mıdır? Hukuk klinikleri uygulaması hukuk eğitiminin bir parçası olarak fakültelerde giderek yaygınlaşmalı ve esas haline gelmeli midir?

Tüm bunlara karar verirken ancak en başından ideallerin ortaya konulduğu, günü kurtarmak adına yapılmayan, bütüncül bir öğretim sistemi tasarımı başarılı sonuçlar verecektir.

Yukarıdaki tablolarda kalın oklar davada temsil yetkisi olan asıl hukukçuluk mesleklerinin icrası için tamamlanması gereken aşamaları göstermekte; ince oklar ise davada temsil yetkisi olmayan ancak yine hukukçu sıfatını haiz, belli alanlarda uzmanlaşmak ve hukuk ile ilgili diğer alanlarda ve mesleklerde çalışmak isteyenler için tamamlanması gereken aşamaları Alman hukuk eğitimi açısından göstermektedir.

KAYNAKÇA

Aktan, Coşkun Can, “Sorbon’dan Bologna’ya, Berlin’den Bergen’e: Avrupa’da Yükseköğretim Sistemlerinin Harmonizasyonu ve Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Reform Çalışmaları”, **Değişim Çağında Yükseköğretim**, İzmir Yaşar Üniversitesi Yayını, 2007;

Carnegie Council on Policy Studies in Higher Education, Three Thousand Futures: The Next Twenty Years For Higher Education, Jossey-Bass, San Francisco, California, 1980;

Delanty, Gerard, **Challenging Knowledge-The University in the Knowledge Society**, Open University Press, 2001;

Doğan, İlyas, **Parçalayan Küreselleşme-Devlet ve Toplum Kurumlarına Yeni Yaklaşımlar-Küreselleşme Çağında Uluslararası Sistem**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2006;

Gür, Turgut, “Araştırma ve Eğitimde Disiplinler Arasılık”, **Eğitimin Geleceği-Üniversitelerin ve Eğitimin Değişen Paradigması**, 1. basım, İstanbul, Sabancı Üniversitesi (Editör: Oğuz N. Babüroğlu-Çevirmen: Zülfü Dicleli), Nisan 2003;

Keilmann, Anette, “The Einheitsjurist: A German Phenomenon”, **German Law Journal**, Vol. 07, No. 03, s. 293-312;

Our Competitive Future: Building the Knowledge Driven Economy, **White Paper (UK)**, Department of Trade and Industry, The Stationary Office, 16 Aralık 1998;

Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya’nın yeni YÖK yasası hakkındaki açıklamaları, erişim adresi: <http://yeniyasa.yok.gov.tr/files/a4d03e97197b7b5c3a5b2585abdc35ba.pdf>; erişim tarihi: 01.11 2013;

“Survey on Higher Education”, **The Economist**, 8 Eylül 2005;

T.C. Yükseköğretim Kurulu, **Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi**, Ankara, Şubat 2007;

Wissema, J. G., **Üçüncü Kuşak Üniversitelere Doğru-Geçiş Döneminde Üniversiteleri Yönetmek**, 1. baskı, Özyeğin Üniversitesi Yayınları, Eylül 2009;

Wissenschaftsrat, **Perspektiven der Rechtswissenschaft in Deutschland: Situation, Analysen, Empfehlungen**, Hamburg, 09.11.2012.

HUKUK FAKÜLTELERİNDE METODOLOJİ DERSİ UYGULAMASI (Turgut Özal Üniversitesi Örneği)*

Prof. Dr. Ahmet BATTAL

Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

(Tebliğ Özeti)

Hukuk Fakültelerinde eğitim, geleneksel olarak, pratik çalışma uygulaması ile sınırlı teorik eğitim biçiminde yürütülmektedir. Ancak bu uygulamanın yeterliliği çeşitli yönlerden tartışılmaktadır. Ayrıca bazı fakültelerde, hukuk klinikleri, kurgusal duruşma ve staj gibi bazı yenilikler uygulanmaktadır.

Bu kapsamda yeni sayılabilecek bir uygulamayı, 2011-2012 eğitim-öğretim döneminden itibaren kaydettiği öğrenciler için Turgut Özal Üniv. Hukuk Fakültesi de başlatmıştır.

Buna göre hukuk fakültesi birinci sınıf öğrencileri ikinci yarıyılta zorunlu derslerden biri olarak Hukuk Metodolojisi adıyla bir ders almaktadırlar. Bu dersin içeriği, dersin hocası olarak tarafımızdan belirlenmekte, Fakülte Kurulunun tavsiyeleri de dikkate alınmaktadır.

Derste ödev ve sözlü sunum ağırlıklı bir sistem uygulanmaktadır. Böylece, öğrencinin, diğer derslerde edineceği teorik hukuk bilgisini uygulamada kullanılacak bilgi olarak öğrenmesi için gayret edilmektedir. Diğer ifadeyle Hukuk Metodolojisi dersi, bu dersin birinci sınıfta okutulmasının da sonucu olarak, bir anlamda “hukukta öğrenme metodolojisi” olarak tatbik edilmeye çalışılmaktadır.

* Katılımcının isteği üzerine, kongrede sunulmuş olan bildirinin katılımcı tarafından metin haline getirilmiş şekli yayımlanmaktadır.

Tebliğimizde Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesinde bu dersin uygulanışı ve kapsamı ile ilgili olarak iki yıldan bu yana yürütülmekte olan sistem tartışmaya açılmış ve geliştirilmesi için sempozyum katılımcılarından teklif ve tavsiyeler istenmiştir.

Tebliğimizin ve tartışmaların hukuk eğitimine olumlu katkı yapacağını düşünüyoruz.

A. Tebliğin Amacı ve Sınırları:

Tebliğimizin amacı, Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesinde ve diğer bazı hukuk fakültelerinde birinci sınıfta ve zorunlu ders olarak okutulan Hukuk Metodolojisi dersi için yöntem tesbit etmek ve geliştirmek üzere mevcut bilgileri paylaşmaktır.

Hukuk Metodolojisi dersinin birinci sınıftan sonraki yıllarda okutulması ile birinci sınıfta okutulması arasında muhatapların bilgi ve algı seviyesi itibarıyla fark vardır. Dolayısıyla bu iki ders arasında amaç ve içerik itibarıyla da fark olması gerektiği kanaatindeyiz. Öte yandan sonraki sınıflarda ve bilhassa son sınıfta okutulan metodoloji dersinin içeriği ile ilgili olarak az çok yerleşmiş bir uygulama ve basılı materyal biçiminde bilgi vardır. Ancak bu materyal ve içerik birinci sınıflar için uygun değildir. Bu sebeple tebliğimizi birinci sınıfta okutulan metodoloji dersine inhisar ettiriyoruz.

Üniversitemizde metodoloji dersinin birinci sınıfa ve bir zorunlu ders olarak konulmasının önemli amaçlarından biri öğrencileri uygulamaya hazırlamak ve “uygulamadan kopuk hukuk eğitimi” riskini olabildiğince bertaraf edebilmektir. O halde dersin içeriği “uygulamaya yönelik hukuk eğitimi” temel amacına göre şekillendirilmeli ve belirlenmelidir.

Belirtelim ki bu eleştirel düşünce, hukuk eğitiminin felsefeden uzak bir eğitim olduğu ve bu eksikliğin de giderilmesi gerektiği yolundaki eleştirel yaklaşıma da paraleldir. Maddi hukuk ve usul hukuku bilgileri öğrenciye bir yandan felsefesi, amacı ve ruhu ile birlikte verilmeli, diğer yandan da uygulamada kullanılabilirliğini sağlayacak biçimde öğretilmelidir. Bu iki kanadın ikisi de aynı derecede önemlidir.

Nitekim 23-25 Ekim 2013 tarihlerinde Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca Antalya’da düzenlenen “Etkin ve Verimli Bir Yargı İçin Yargı Mensuplarının Eğitimi” konulu sempozyumun Temel Hukuk Eğitiminin ele alındığı çalıştayının sonuç bildirilerinde aynen şu ifadeler yer almaktadır:

“4) Hukuk Fakültelerindeki teorik ve pratik eğitim dengesi sağlıklı bir şekilde kurgulanmalı, bir taraftan hukukun temel ilkeleri ve teorisi öğretilirken diğer taraftan temel hukuk becerilerini kazandırmaya yönelik pratik çalışmalara ağırlık verilmeli ve bu kasamda kurgusal duruşma, hukuk kliniği ve kısa

stajlar gibi sorun çözme becerisini geliştirecek metodlara ağırlık verilmelidir.”

Bu amaca uygun hukuk eğitimi yöntemine, kısaca, “işevuruk (operasyonel) öğrenme metodolojisi” denilebileceğini düşünüyoruz.

B. Genel Olarak Hukuk Fakültelerinde Mevcut Durum

Hukuk Metodolojisi dersi Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesinden başka, tesbitlerimize göre halen Antalya, Erciyes, İnönü, İstanbul Şehir, Koç, Ufuk, Yeditepe ve Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültelerinde birinci sınıfta zorunlu dersler arasındadır.

İnternette ulaşılan ders içeriklerine göre, bu fakültelerin metodoloji ders içerikleri “birinci sınıfa özgü” değildir. Son sınıf metodoloji dersinin birinci sınıfa adapte edilmiş biçimi niteliğindedir.

Yine incelemelerimize göre bu fakültelerde birinci sınıf metodoloji dersinde ele alınan konular Hukuk Başlangıcı ve kısmen Medeni Hukuk dersi konularıyla benzerlikler taşımaktadır. Bilhassa hukukun kaynakları, yorum kuralları gibi konularda bazı benzerliklere ve hatta tekrarlarla rastlanmaktadır.

Dersin işlenme biçimi itibariyle de dördüncü sınıftaki metodoloji dersleri ile benzerlik vardır. Derslerin genellikle örnek kavram, kural ve olaylar üzerinden ve teorik ders anlatımı biçiminde yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Ödev ve uygulama biçimindeki yöntemlere çok fazla yer verilmemektedir.

Bazı hukuk fakültelerinde bu ders bir “farkındalık eğitimi” olarak verilmekte ve öğrencinin bir hukukçu olarak hukuk fakültesi mezunlarına özgü hangi mesleği hangi şartlar altında yapacağı, bunların ortak ve farklı niteliklerinin neler olduğu, mesleğe yönelik olarak ne gibi hazırlıklar yapılması gerektiği gibi hususlar da ele alınmaktadır. Bu konular, birinci sınıf öğrencisi için, bilhassa bir hedef belirlemek ve bu hedefe giden yolda eksiklerini telafi etmek üzere erkenden hazırlıklara başlamak bakımından kanaatimizce de önemlidir.

C. Dersin Standartlarına İlişkin Tekliflerimiz

Metodoloji dersinin sonraki diğer dersler için bir önşart oluşturması gerekli değildir.

Metodoloji dersinin birinci sınıfın birinci döneminde alınan hukuk başlangıcı dersinden sonra ikinci dönemde ve dolayısıyla bu dersin konuları öğrenildikten sonra alınan bir ders olması özellikle önemlidir.

Metodoloji dersinin ayrı bir uzmanlık alanı olarak kabul edilmemesi sebebiyle bu alana ait doktora ve doçentlik unvanı yoktur. Bu durumda, varsayım olarak, ilgi duyan ve hazırlık yapan her bir hukukçunun bu dersi yürütmesi mümkündür. Ancak bazı hususların nazara alınması gerektiğini düşünüyoruz.

Hukuk başlangıcı dersini hukuk felsefesi ve sosyolojisi uzmanlarının yürütmesi isabetli bir gelenektir. Bu durumda başlangıç dersindeki teorik bilgilerin üzerine inşa edilecek olan uygulama ve yöntem bilgisi dersi için de usul hukuku veya maddi hukuk uzmanları yararlı olacaktır.

Kanaatimizce bu dersi mümkünse usul hukukçuları vermelidir. Bu mümkün değilse bilhassa medeni hukuk, ticaret hukuku ve ceza hukuku gibi maddi hukuk uzmanlarının dersi yürütmesi daha isabetli olacaktır. Böylece bilginin işevuruk (operasyonel) olması sağlanacaktır. Bu yaklaşım, hukuk felsefesi gibi bazı teorik derslerin önemini azaltmayacak, aksine daha da artıracaktır.

Metodoloji dersini, uzmanlık alanı ne olursa olsun, uygulamayı bilen, tercihen mazide uygulama tecrübesi olan ya da halen de uygulamayla avukatlık, danışmanlık, bilirkişilik gibi yollar ve sebeplerle yakından ilişkili olan hocalar yürütmelidir.

Metodoloji dersi, maddi hukuk ve usul hukuku bilgilerinin verildiği diğer derslerdeki bilgilerin nasıl kullanılacağını öğretecektir. O halde bu ders, diğer derslerle ilişkili olmaktan başka aslında o derslere bağlı ve bağımlı bir derstir. Bu sebeple dersin hocası şahsi tercihleri yerine fakültenin ortak yaklaşımlarını dikkate alarak bir yöntem ve içerik belirlemeli ve uygulamalıdır. Dersin öğrenme çıktılarını da yine diğer hocaların katkısı ile tesbit ve teyit etmelidir.

Metodoloji dersinde teorik anlatım biçimindeki konular ilk birkaç hafta ile sınırlı olmalı, hukuk başlangıcı dersinde anlatılmış olmayan konulardan oluşmalı, hukukçuluk meslek bilgileri ve usul hukukuna dair mukayeseli özet bilgiler ile sınırlı kalmalıdır. Kalan vakitte ise hukuki bilginin kullanılmasının yollarını ve gereklerini gösteren uygulama örnekleri ile ders işlenmelidir.

D. Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesindeki Hukuk Metodolojisi Uygulaması

D.1. Genel Kabuller:

Metodoloji dersi birinci sınıfın ikinci döneminde ve zorunlu derstir.

Bu aşamada öğrenci hukuk dersi olarak henüz hukuk başlangıcı, anayasa hukuku ve medeni hukuk dersi almıştır.

Bu derslerden medeni hukuk ve bilhassa hukuk başlangıcı dersinde öğrenci kısmen bazı metod bilgileri de öğrenmiş bulunmaktadır. Bunlardan bilhassa “norm çeşitleri”, “normlar hiyerarşisi” ve “yorum kuralları”nın, metodoloji dersine başlanırken öğrenci tarafından “teorik düzeyde” de olsa bilindiği varsayılmaktadır.

Bu aşamadaki bir metodoloji dersinin, “daha önce öğrenilmiş olan teorik bilgilerin nasıl uygulanacağını öğretmek” amacını gütmesi mümkün değildir.

Zira henüz kavram düzeyinde dahi “öğrenilmiş bilgi” sınırlıdır.

O halde dersin amacı “öğrenilecek bilginin, uygulamada ne işe yarayacağını öğretmek” yani teorik bilgiyi uygulamayla bütünleştirerek öğrenmesini sağlamaktır. Bilgilerin işevuruk (operasyonel) olması bu anlamda önemli ve gereklidir. Bu amacı, aslında bütün maddi hukuk ve usul hukuku dersi hocaları gözetmelidir. Ancak, onlara zemin hazırlamak, metodoloji dersi hocasının görevi olacaktır.

Öğrenci bu dersten başka, ayrıca seçmeli ya da zorunlu olarak “araştırma teknikleri” dersi de alacaktır.

Metodoloji dersinin, son sınıfta ve bu sefer öğrenilmiş bilginin uygulamaya aktarılmasının metodunu öğretmek üzere yeniden verilmesi faydalı olabilecektir.

D.2. Dersin Uygulanışı

Fakültemizde Hukuk Metodolojisi dersi iki yıldan bu yana (kuruluştan itibaren) tarafımızdan yürütülmektedir.

Dersin müfredatı ve yöntemi birinci senenin başında tarafımızdan hazırlanmış ve Fakülte Kurulunda da görüşülerek teklifler doğrultusunda geliştirilmek suretiyle uygulamaya konulmuştur.

Öğrenciye, ilk iki hafta üniversite eğitimi ve hukuk eğitimi ile hukukçularca yapılabilecek meslekler hakkında kısa bilgiler verilmektedir. Ardından iki haftada da medeni usul hukuku ve ceza usul hukuku bilgileri –mukayeseli biçimde- özet olarak anlatılmaktadır. Bu bilgilerin amacı öğrencinin bilgiyi kullanacağı zemini ve bu zeminin usul kurallarının ana hatlarını öğretmektir.

Ardından sınıfta, öğrencilerin kendi akraba veya arkadaş çevrelerinden bulup getirdiği “yaşanmakta olan” örnek olaylar üzerinden örnek olay çözümlemesi yapılmaktadır. Bu uygulamada öğrencinin, problem doğuran sosyal veya iktisadi ilişkide “hukuki problemi ayıklama”, “hukuki problemi tarif etme” ve “problemi çözme” aşamalarını öğrenmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Çözümlerin maddi hukuk ve usul hukuku kurallarına uygunluğu önem arz etmemektedir. Önemli olan genel olarak ve kaba hatlarıyla yöntemin amaca uygunluğudur.

Vize sınavında her bir öğrenciye farklı olmak üzere örnek bilirkişi raporları dağıtılmakta ve kaynak serbest bırakılarak bu raporda ele alınan hukuki problemi anlatan bir dava dilekçesi yazmaları istenmektedir. Ayrıca teorik ders konularıyla ilgili bazı teorik sorular da sorulmaktadır.

Ayrıca her öğrenci dönem boyunca iki ayrı dönem ödevi hazırlamakta ve finalden iki hafta önce teslim etmektedir.

Birincisi karar inceleme ödevidir.

Bu ödevde, her bir öğrenci, bir mahkeme kararını, yine önceden verilmiş bir şablon yardımıyla yazılı olarak (elyazısıyla) değerlendirmektedir.

Öğrenci kararı kendisi bulmaktadır. Her bir öğrencinin farklı karar incelemesini ve böylece ödevin özgün olmasını sağlamak üzere, incelenecek kararın esas ve karar numaraları öğrencilerin numaraları ile ilişkilendirilmektedir.

Bulunacak karar bir Anayasa Mahkemesi, Danıştay ya da Yargıtay kararı olmalıdır. Yayınlanmış bir karar olması tercih edilmektedir. Kararın kaynağının da gösterilmesi istenmektedir.

Kararın “esas numarası”nın yıl kısmının son rakamı öğrencinin numarasını altıncı rakamı (giriş yılı rakamı) ile uyumlu olması, kararın “karar numarası”nın ise son üç rakamı itibarıyla öğrencinin öğrenci numarasına uygun olması istenmektedir. Böylece iki farklı öğrencinin aynı kararı incelemesi imkansız hale gelmiş olmaktadır.

Bu ödevde öğrencinin el yazısıyla şu başlıklar halinde değerlendirme yapması istenmektedir.

1-Kararın özeti

Bu başlıktaki bilgiler beş cümleyi geçmeyen bir biçimde olacaktır. Kararda zaten bir özet var ise bundan da yararlanılabilir ancak öğrenci kendi cümleleriyle bir özet hazırlayacaktır. Bu özet sadece kararı değil karara sebep olan olayı, dava sürecini ve hukuki problemi de anlatmalıdır.

2-Kanuni dayanak

Bu başlıkta kararın dayandığı kanun hükümleri hakkında liste yer alacaktır. Bu kısımda kanunun adı, numarası, tarihi, ilgili maddelerin numarası, yürürlükte ise “mevzuat.basbakanlik.gov.tr” adresinden alınmış biçimde madde metni, tam metin olarak yer almalıdır. Karar çok sayıda kanun ile ilişkili ise bunların arasından öğrencinin önemli görüp seçeceği ilk üç kanun veya üç madde yeterlidir.

3-Kararın ilgili olduğu alan

Bu başlıkta öğrenci kararın hangi hukuk dalları ile ilişkili olduğunu tesbit edip gerekçelerini yazacaktır. Ayrıca bu hukuk dalları ile ilgili “temel kanunlar”ın neler olduğunu da liste halinde verecektir.

4-Kararın değerlendirilmesi

Bu başlık altında kararın öğrenci için ilginç sayılan yönü kaleme alınacaktır.

Ödevde kararın çıktısı/fotokopisi ve kararın bulunduğu kaynak eklenecektir.

Bu ödevden alınacak not final/bütünleme notuna 25 puan etki edecektir.

İkincisi vak’a takdimi ödevidir.

Bu dönem ödevi, henüz çıkmış olan veya halen sürmekte olan bir hukuki ihtilafın çözümü hakkında öğrencinin hazırlayacağı ve el yazısıyla yazılmış bir rapor biçiminde olacak ve birinci ödev ile birlikte teslim edilecektir.

Seçilecek hukuki ihtilaf, karara bağlanmış ve kararı kesinleşmiş bir ihtilaf olmamalıdır. Henüz mahkemeye yansımamış bir ihtilaf olması tercih sebebi olacaktır.

Öğrencinin amacı bu ihtilafın muhtemel aşamalarını ve muhtemel çözüm (karar) biçimlerini, Metodoloji dersinde yapılan uygulamalarda öğrendiği teorik ve uygulamalı bilgiler yardımıyla tartışabilmektir.

Öğrencinin seçeceği olay mümkün oldukça girift bir olay olmalı, sık görülebilecek basit bir konu hakkında olmamalıdır.

Seçilecek hukuki ihtilaf öğrencinin yakın arkadaş ya da akrabalarının başına gelmiş gerçek bir olay hakkında olmalıdır. (Gerekirse öğrenciden alacağımız iletişim bilgilerini de kullanarak olayın ve kişilerin doğruluğunu tahkik etmek hakkına sahip olduğumuzu öğrenciye ihtar etmekteyiz). Bunun bir amacı, öğrencinin kendisini olaya yakın hissetmesini ve adalet duygusunu taraf olma hissi ile karşılaştırarak tartabilmesidir. Diğer bir amacı, öğrencinin çevresini ve insanî ilişkileri gözlemleme ve hukuki kalıplara oturtabilme yeteneğini geliştirmektir.

Sonuçta, öğrenciden, dönem boyunca derslerde yaptığımız örnek çalışmalar yardımıyla, yazılı bir “vak’a takdimi” yapması istenmektedir.

“Vak’a takdimi” için derste kullandığımız sıralama şu şekildedir (öğrencinin de buna göre çalışması tavsiye edilmektedir):

- *Olayı tesbit ediniz. Hukuki problemle ilgili olmayan kısımlarını ayıklayınız.*
- *Problemi tesbit edip hukuki problem cümlesi niteliğinde bir ya da birkaç soruya dönüştürünüz.*
- *Olayla ilginizi ve olayın çözümünde bakış açınızı yansıtan sıfatınızı tesbit ediniz.*
- *Varsa objektifliğinizi olumsuz etkileyecek duygularınızı teşhis edip bunları devre dışı bırakınız.*
- *Olaya uygulanacak hukuku (ülke bakımından) tesbit ediniz.*
- *Olay bir idari dava gerektiriyorsa kanuni dayanakları tesbit ediniz.*

- *Olay bir ceza davası gerektiriyorsa suçun adı (suç tipi) hakkında bilgi sahibi olunuz.*

- *Olay bir hukuk davasını gerektiriyorsa iddiaya dayanak oluşturan / oluşturacak olan hukuki ilişkiyi (sözleşme, haksız fiil, sebepsiz zenginleşme vs) bulunuz.*

- *Bu hukuki ilişkiden doğan talep hakkını ve dayanaklarını bulunuz.*

- *Olayı şema haline getiriniz.*

- *Talebinizin dayanağı olan iddianın ve/veya savunmanın muhtemel aşamalarını çeşitli ihtimallere göre tesbit ediniz.*

- *Hukuki ilişkinin çözümünde kullanılabilecek hukuk bilgisinin kanuni şartlarını tesbit ediniz.*

- *Hukuki çözüm için gerekli bilimsel ve kanuni kaynaklara ulaşınız ve tam olarak inceleyiniz.*

- *Kanuni şartları olaya tatbik ediniz.*

- *Çeşitli ihtimalleri ayrı ayrı değerlendiriniz.*

- *Birbirine bağlı şartlı talepleriniz varsa bunları sıralandırınız.*

- *Talep hakkının kanuni dayanaklarını (mümkünse) çoğaltmayı deneyiniz.*

- *Davanın/davaların şartlarını ve davanın dayanağını tesbit ediniz.*

- *Uyuşmazlığı net olarak açıklayınız. Fazlalıklardan kaçınınız.*

- *Yazı planınızı hazırlayınız.*

- *Olayları ve dava gerekçelerini doğru sıralayarak raporunuzu yazınız.*

- *Yazı dilinizi ve ifadelerinizi netleştirip son kontrolünüzü yapınız.*

Öğrencinin, yukarıdaki sıralamadan da yararlanarak el yazısıyla yazacağı “vak’a takdimi raporu” sırasıyla şu sorulara cevap içermelidir (Bu sorular aynı zamanda raporun başlıklarını oluşturmalıdır):

1- *Olay nedir?*

Olayı kısaca ve dikkatlice anlatınız.

2- *Olaydan ortaya çıkan hukuki problemi tarif eden ana soru ya da sorular nelerdir?*

Problem cümlesini ya da cümlelerini (derste uyguladığımız biçimde) yazınız.

3- *Problemin tarafları kimlerdir?*

Hukuki problemin taraflarının isimlerini ve ilişkilerini şema halinde ya-

zınız. Şema konusunda konuya göre özgün tarzlar geliştirebilirsiniz. Şema şarttır. Ancak sadece tarafları içeren değil olayın aşamalarını ya da krokileri içeren şema da yapabilirsiniz. Önemli olan şekille anlatma kapasitenizin gelişmesidir.

4- Siz olayla hangi biçimde ilgilisiniz?

Konuya hakim ya da savcı gibi mi yoksa taraf avukatı gibi mi yaklaştığınızı yazınız. Avukat iseniz hangi tarafın avukatı olduğunuzu da yazınız.

5- Dava açılmış mı? Hangi taleple hangi mahkemede ve hangi aşamada?

Dava açılmış ise bilgileri bu kısma yazınız.

6- Dava açılmamışsa kimlere karşı hangi taleplerle hangi mahkemede açılmalı?

Dava henüz açılmamışsa bu kısma araştırmaya dayalı tahminlerinizi ve düşüncelerinizi yazınız.

7- Mevcut ya da muhtemel davanın hukuki dayanakları nelerdir?

Davanın hukuki sebebi ve kanuni dayanaklarını bu kısma yazınız.

8- Dava mahalli mahkemede sürüyorsa sizce muhtemel sonuçlar ve kanuni dayanakları nelerdir?

Değerlendirme ve tahminlerinizi yazınız.

9- Dava mahalli mahkemede sonuçlanmışsa hangi yönde sonuçlanmış ve kanuni dayanakları neler?

Değerlendirme ve tahminlerinizi yazınız.

10- Dava sonuçlanmışsa temyiz aşamasında muhtemel beklentileriniz ve tahminleriniz nelerdir?

Değerlendirme ve tahminlerinizi yazınız.

11- Muhtemel çözüm(ler) hukuk duygunuzu tatmin ediyor mu?

Bu başlıkta dava öncesini, davayı ya da davaları ve ulaşılacak muhtemel sonuçları, hukuk ve adalet duygunuz açısından değerlendiriniz. Aykırı ve gene kabule zıt yorum yapma hakkınız da vardır.

12- Davaya alternatif çözüm yolları neler olabilirdi?

Seçtiğiniz olayda dava öncesi ve dava dışı çözüm yolları ile adalete daha doğru ve daha kolay ulaşılabileceğini düşünüyor iseniz bu kısma da bunu yazınız. Burada, yeni bir düzen ya da kanun-kural veya idari düzen teklif etmek de dahil olmak üzere geniş düşünmenizi bekliyoruz.

Ödev notu final/bütünleme notuna 30 puan etki etmektedir.

Öğrencinin Hukukun Temel Kavramları Kitabının B. İdare Hukuku, C. Ceza Hukuku, D. Usul Hukuku başlıklı konularını okuduğunu ve bildiğini varsayıyorum. Ayrıca imla ve kağıt kullanma kurallarını da bildiğini varsayıyorum. Ödevlerin buna uygun biçimde ve okunaklı olması şarttır.

Notlandırmada şu hususlara dikkat edilmektedir:

Vak’a takdimi niteliğindeki dönem ödevi ve karar incelemesi biçimindeki final/bütünleme ödevi birlikte değerlendirilmektedir.

Bu değerlendirmede, öğrencinin henüz almadığı hukuk derslerine ait bilgileri ve kavramları doğru bilmesi ve kullanması elbette beklenmez. Bu derste ve sınavında, öğrenciden, sadece, okuduklarını doğru anlamasını ve anladıklarını doğru kavramları kullanarak ve doğru biçimde anlatabilmesini bekliyoruz.

Sayfa sınırlaması yoktur. Ancak öğrencinin gereksiz ayrıntıdan kaçınmasını istiyoruz.

Kalem-renk ve stil tercihinde öğrenciler serbesttirler. Ancak hukukî metin hazırladıklarını unutmamalarını bekliyoruz.

Öğrencilerin ödevleri hazırlarken başkalarından ve bilhassa hukukçulardan yardım almaları mahzurlu değil faydalıdır. Zira dersin bir amacı da öğrenciyi bu ders zemininde tecrübeli hukukçularla buluşturmak ve olaylara ve ilişkilere hukukçu gibi bakarak “hukuki problem” görmesini ve hukukçu gibi çözüm üretmesini sağlamaya çalışmaktır.

Değerlendirme kriterleri ve puan değerleri şu şekildedir:

İki ödevin genel ve ortak değerlendirme konuları (toplamı 45)

5- Kağıt düzeni nasıl? (Marj, kağıt seçimi, silinti kazıntı gibi şekli hususlar yeterli mi?)

5- Genel görünüm nasıl? (Ödev ve ders adı, kapak, kişi bilgileri, sayfa numarası vb. hususlar yeterli mi?)

5- Noktalama ve imla kurallarına yeterince uyulmuş mu?

5- Bağlaçlara dikkat edilmiş mi?

10- Cümle düşüklüğü ve ifade bozukluğu var mı? (Bilhassa ifadeler “yazı dili”ne uygun mu?)

10- Hukuki kavramlar doğru şekilde kullanılmış ve yazılmış mı? (Hatalı yazılan bazı kelimelere örnekler: mevzuatlar, metodoloji, iddaa, muvaaza, muvaza, -vekil yerine- müvekkil, -yasa yerine- Yasa, -kanun yerine- hukuk, -hukuk yerine- kanun)

5- Yönergeden öngörülen kurallara ve sıralamaya uyulmuş mu?

*Karar incelemesi değerlendirme kriterleri (toplamı 25)**10- Kararın özeti düzgün ve yeterli mi?**5- Kararın kanuni dayanakları yeterli mi?**5- Kararın ilgili olduğu alanın tesbiti yeterli mi?**5- Kararın değerlendirmesi yeterli mi?**Vak'a takdimi raporu değerlendirme kriterleri (toplamı 30)**5- Olayın anlatılması yeterli mi? (Olay uygun mu? Anlatılmasında gereksiz ayrıntılardan kaçınmış mı? İfadeler yeterince net mi?)**5- Hukuki problemi tarif eden soru cümlesi ya da cümleleri yeterli mi? (Sorular hukuki problem cümlesi olarak ifade edilebilmiş mi?)**5- Şema yeterli mi?**5- Öngörülen muhtemel çözümler yeterli mi?**5- Çözümlerin hukuk duygusu açısından yeterliliği doğru değerlendirilmiş mi?**5- Davaya alternatif (dava dışı ay da öncesi) çözüm yolları yeterince değerlendirilmiş mi?*

Böylece final (ve bütünleme) notu belirlenmiş olmaktadır. Vize notunun geçme notuna katkısı 30 puan, final/bütünleme notunun katkısı ise 70 puan olacaktır.

SONUÇ

Yukarıda anlatılmış olan prensipler ve yöntem geliştirilmeye muhtaçtır. Eleştiriler ve tavsiyeler değerlidir.

İyi ve kötü uygulama örneklerinin paylaşılması, “sürekli iyileştirme”ye katkı yapacaktır.

Bu aşamada herhangi bir teklifte bulunmayı uygun bulmamaktayız. Tartışmalardan sonra ve bilhassa yayın aşamasında, tebliğimize ilişkin tekliflerimizi gündeme getirmeyi planlamaktayız.

HUKUK ÖĞRETİMİNDE MUKAYESELİ HUKUKUN ÖNEMİ

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

*Yeni Yüzyıl Üniversitesi İş ve
Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi*

Ben de çok teşekkür ederim. Sürenizden 1 dakika önce bitirdiniz. Şimdi sevgili arkadaşlar aynı şekilde siz de benim için zaman tutun, zamana çok riayet eden birisiyim beni bağışlayın. O bakımdan kendim de 15 dakika ile kendimi de limite etmiş olacağım. Ondan sonra 15 dakika da sadece soru-cevap var. Sonra Sayın Dekan Bey'in konuşması olacak, daha doğrusu konferans sonuç bildirgesini okuyacak. Katkısı olan, buna ilavesi olan arkadaşlarımız lütfen görüş ve önerilerini bildirsınler. Ben de başlıyorum.

Konum, "Hukuk Öğretiminde Mukayeseli Hukukun Önemi" Sevgili arkadaşlar, bir hukuk düzeninde yer alan bir müessesenin veya o müessesenin işlevinin başka hukuk düzenlerindeki müesseselerle ya da başka hukuk düzenlerinde yer alan müesseselerin işlevleriyle karşılaştırılması işlemine genel olarak mukayeseli hukuk denildiğini hepimiz biliyoruz. Şimdi burada genel olarak her konuda mukayese yapmak mümkün mü? Her derste mukayese yapmak mümkün mü? Belki hepsine müspet cevap vermemiz mümkün olmayabilir ama derslerin büyük çoğunluğunda mukayese yapmamız mümkün ve mukayese yapılmayan bir derste başarı oranı düşüktür. Örneğin iş hukukunda bir Alman hukuku mukayesesi, bir İngiliz hukuku mukayesesi yapmıyorsanız sizin anlatımınızın eksik olduğunu pekala söyleyebilirim. Bir anayasa hukukunda özgürlükleri evrensel özgürlüklerle bir mukayese yapmıyorsanız anlatımınızda mutlaka bir eksiklik olduğunu düşünüyorum. Her ne kadar globalleşme ile birlikte tek tip milli hukuk sistemleri devre dışı kalmış, artık dün-

yanın genelinde tatbik edilen bazı derslerin varlığı söz konusudur. Acizane ben değişik ülkelerde hoca olarak çalıştım ve çalıştığım ülkelerden bir tanesi Suudi Arabistan Riyad Hukuk Fakültesiydi. Hukuk fakültesinde ben ilk gittiğimde söyledim, yani ben sizin sistemi bilmiyorum, ben sadece uluslararası iş hukukunu anlatırım size. Tamam, dediler, bizim zaten aradığımız da o. Baktım ki referansların hepsi aynı, özellikle maddi hukuk açısından ve özel hukukta referansların tamamı aynı. Yani ILO Sözleşmesi ne diyorsa üç aşağı beş yukarı uygulamalar da bu yönde. Sevgili arkadaşlar o yönden mukayeseli hukuk çok önemli, mukayeseli hukuku yaparken ıskalamamamız gereken bir husus sadece Batı hukuk sistemleriyle mukayesenin yapılmaması. Örneğin bir Çin hukuku ile bir mukayese yapınız oldu mu? Ben bilmiyorum! Niye bir Hint hukuku mesela daha barışçıl olduğu söylenen bir Hint hukukuyla bir medeni hukuk ilişkilerimizi, bir aile hukuku ilişkilerimizi mukayese etmiyoruz? Mukayese niye edemiyoruz veya etmemizin önünde engel var mı? Ve Hint Araştırmaları Enstitüsü, Mukayeseli Türk-Hint Araştırmaları Enstitüsü, Türk-Alman çok da! Türk-İngiliz de çok, Türk-Amerikan da çok. Atıyorum, Türk-Japon, mesela yıllarca Japonların ceza hukuku dışındaki bütün hukuk sistemleri yereldir, özellikle özel hukuk hepsi yereldir. Uluslararası sözleşmelerin kapsamı dışında kalanların tamamı yereldir ve ikili ilişkilere dayanıyor, dostluğa ve Japon kültürünün neşru neva bulmasına iyi bir derecede hem Japonya'da hem dünyada ikame edilmesi fikrine dayanır. Kolektif bir şuur gerektiren bir davranıştır. Acaba Japon hukukunun bu yönde bir Japon hukukundan, mukayese edebileceğimiz Japon hukukun da alabileceğimiz husus yok mu? Aynı şekilde bu topraklarda yüzyıllarca hüküm sürmüş olan İslam hukuku ile mevcut hukukumuzun belli ana bilim dallarını mukayese edecek enstitülerimiz var mı? Veya etmemizi engelleyen bir husus var mı? Aynı şekilde mecelleyi medeni hukukla kıyaslamamızı engelleyen bir husus var mı? Ben 2004 tarihinde basılmış Türkiye Barolar Birliğinin Hukukçu Eğitimi kitabı var, 59. sayı, 26.sayfada Profesör Doktor Adnan Gürüz Hocam diyor ki, Fatih İstanbul'u fetheder etmez ilk yaptığı işlerden bir tanesi hukuk okulu açtı, özel hukuk okulu açtı. Peki, burada ne uygulandı? Hangi esaslar uygulandı onu kimse bilmiyor. Biz mesela Osmanlı hukukuyla ilgili hemen hemen bizim sistemimizde çok fazla yer yok ama şöyle söyleyeyim, şu anda İsrail'de mecelle hukuku uygulanıyor Müslüman'lara. Ürdün'de mecelle hemen hemen bütün hükümleriyle uygulanıyor, sadece diyor ki, şu şu maddeler hariç. O maddelerde de şey var, okudum o maddeler ne diye yazıyor, iş diyor bu kanun bütün mehazı ve müstenedatıyla birlikte Devlet-i Aliyye-i Osmaniye-i Şahnenin bütün memalikeinde caridir. O ibarenin dışında, Osmanlı kelimesinin dışında orada diyor ki, Ürdün Krallığında caridir. Böyle ibarelerin dışında aşağı yukarı tamamı! Değişiklikler yine mecellenin şu maddesine şu ilave şeklinde bir takım değişiklikler var. Yine Osmanlı aile hukuku kararnamesi de orada geçerli. Garip bir şey arkadaşlar, İsrail'de Tel Aviv Üniversitesinde çalıştığım

sürede şunu da gördüm, İsrail’de sendikalar kanunu yok. Toplu iş de yok. Ne var? Osmanlı Cemiyetler Kanunu var, şu anda uygulamada. Çok garip bir şey! Ve toplu iş hukukunun da Osmanlı’nın falanca kanunu yani orada atıflar var bir sürü maddeler var, benim Türkiye’de görmediğim, duymadığım kadar orada çok Osmanlı kanunlarını görmüş oldum.

Sevgili arkadaşlar, yine mesela Irak’ta medeni kanun hazırlanırken başvurdukları iki yol var. Bir diyorlar, biz hem Müslüman’ız hem de biraz daha dünyaya açılacağız, 1950 yıllarında, 1958’de ihtilal gerçekleşince. Orada biliyorsunuz Irak’ta ha bire ihtilal, ha bir ihtilal yani Osmanlı’dan sonra rahat görmeyen topraklar orası. 1958’deki ihtilal temeli şuna dayanıyordu; biz artık gelenekselliğimizi bırakacağız gideceğiz ama önlerinde bir örnek yok. O halde meşhur Abdülkadir Seyhuni diye Mısırlı bir adam var. Bu işi gücü Fransa’da eğitim yapmış, orada doğup büyümüş, bu diğer Arap topraklarında medeni kanun hazırlamak. Oradan doktoralı, orada Sorborn’da hocalık yaparken ithal etmişler, demişler ki gel bizim kanunumuzu hazırla, öbürü demiş gel sen de bir hazırla. Bunun dikkat ettiği iki şey var; bir, temelde hukuk fikri yereldir, bir anlayışa dayanır, bir mefkureye dayanır. O halde onun üzerine biz değişiklik yapabiliriz. Temel aldıkları kanun mecelle, üzerine Fransız Medeni Kanunu, onların meşhur kodları var, onu üzerine ikame etmişler. Şimdi biz de bu tarihi verilerimizi mukayeseli hukuk çerçevesinde pekala yaparız diye düşünüyorum.

Bunu yapmamıza hukuken engel var mı? Bunu yapmamıza hukuken engel yok çünkü YÖK’ün kararları doğrultusunda ve Bolonya sürecinde şöyle bir husus var, %65’i seçimlik olmak zorunda. YÖK bunu %35’e kadar düşürmüş, hiç olmasa %35’ini yapın ey üniversiteler diyor fakat bizim hukuk fakültelerinde hiçbir üniversitede %20’yi görmedim, çok az toplamda ortalama yapmış olduğum hesaplar yanlış değilse aldığım bilgiler, internetteki bilgiler bizim asistanlardan toparladım, biraz dedim yapın çalışmayı. Ortalama %10 dedi ama en fazla olan dedi %20! Yani seçmeli derslerin genel derslere oranı. Evet, internet bilgilerini bu arada söylemiş oldum. Şimdi sevgili arkadaşlar, süremi geçirmeme noktasındaki hassasiyetimi burada da devam ediyor, kendime de devam ediyor. Mukayeseli hukukun en temel özelliği bir milli hukuktaki uygulanan bir kurumu veya kurumun işlevini başka bir kurumdaki başka bir ülkenin hukuk düzenindeki kurumla ya da o kurumun işlevi ile karşılaştırmak. Bu anlamda biz gerek tarihi veriler olarak gerekse birikim olarak önemli zenginliğe sahibiz, bunu pekala yapabiliriz ve bunun için herhangi bir kanun falan çıkartılmasına gerek yok. Mevcut hukuk sistemi buna imkan tanımaktadır. Örneğin Avrupa ülkelerinin çoğunda var olan ve bizim hukuk fakültelerinde henüz hiç gündeme gelmeyen pazarlık hukuku, toplu iş hukuku demiyorum pazarlık hukuku. Belagat ve müzakere gibi belli dersleri de yine biz kendi hukuk fakültelerimizde pekala verebiliriz. Çünkü herkesin, bizden önce konuşan

herkesin de ortak fikri odur ki, iyi bir hukukçu iyi bir dil bilgisine, derdini iyi bir şekilde karşı tarafa anlatabilecek insan kalitesini gösterir.

Bu anlamda sevgili arkadaşlar bir iki hususu da değinmek istiyorum ve birçok şeyi de ıskalayarak gideceğim. Avukatlıkta staj konusu, okulu bitirdikten sonra mutlaka okulu son sınıfında mutlaka bir genel sınav olmalı, aynı şekilde her yıl veya iki yılda bir mutlaka merkezi bir sınav olmalıdır diye düşünüyorum. Aksi takdirde şu anda 70 küsur tane, 34 tane de bekleyen var YÖK üyesinin açıklamasına göre, bu 150'ye çıkacak. Hukuk fakültelerinin açılması kötü bir şey mi? Değil. Zannedildiği gibi büyük fakülte olmak, çok daha kıdemli olmak, çok daha iyi eğitim falan anlamına gelmiyor. Mesela İstanbul Hukuk Fakültesi mi daha iyi eğitim veriyor, Malatya Hukuk Fakültesi mi? Bana göre Malatya daha iyi veriyor. Niye? 1.200 kişide kim kime ders anlatmış? Hangi öğrenci hangi hocaya soru sormuş? 1.200 kişiye hoca gelir, bunu anlatır gider! Aynı bilgiler fazlasıyla kitaptan okuma,

Prof. Dr. Ahmet BATTAL

İstanbul, Ankara Hukukun çoğu öğrencileri açık öğretimden okuyor zaten.

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

O kısmını bilmiyorum ama Malatya Hukukta 30-40 kişi var ve yine Ankara Hukuk veya İstanbul Hukuktan gidiyorlar oraya da çünkü dekan da Ankara Hukuk hocası, o da gidiyor daha sade anlatıyor. 2003 yılında ben burada ders verdim, iletişim fakültesi vardı şu tarafta, sınıfımda sadece 20 kişi vardı 2003 yılında. Hiç unutmuyorum, 20 kişi vardı ama ne güzel ders yapmıştık! 2005 yılında 40'a yakındı galiba ama yine güzel dersti. Şu anda da diğer mesela Ankara Hukuk, İstanbul Hukuka göre daha iyiyiz, 100 kişi, 20 kişi kafadan gelmiyor 80 kişi ders yapıyoruz. O anlamda yani hukuk fakültelerinin çoğalmasından korkmamak lazım, endişe etmemek lazım. Yeni bir gençlik bana göre daha kalifiye yetişiyor. Üniversitelerin çoğunda sivil örnekleri devre dışı bırakmak lazım, bunu önlemek için, kötü örnekleri diskalifiye edebilmenin tek yolu merkezi sınavdır. Eğer biz bu merkezi sınavı getirebilirsek o zaman insanlar birçok hukuk fakültesini kendiliğinden kapatacak, falanca hukuk fakültesine gidilmemesi, oradan hiç kimsenin memnun olmadığını ifade edecek. Şu anda bir miyarımız yok, tek bizim elimizdeki tek miyar, tek ölçüt, tek kıstas hakim-savcılık sınavlarıdır. Hakim-savcılık sınavlarında sevgili arkadaşlar görünen o ki, vakıf üniversitelerinin çok başarısız olduğu görülüyor ve öğrenciler de bu nedenle devlete yükleniyor, devlet üniversitelerine yükleniyor. Eğer biz bu şekilde hukuk formasyonu çok gelişmiş ve iyi eğitim veren okulların önünü açarsak bu daldaki insanları açarsak fakat bunların sonucunu

da ölçebilecek sınavlarla, objektif devlet sınavıyla değerlendirebilirsek iyi bu ülkeye hizmet etmiş oluruz diye düşünüyorum. Aynı şekilde bu sınavların staja girerken de ve stajın sonunda da mutlaka olması gerektiğini düşünüyorum. Aksi takdirde bir müddet sonra Mısır gibi olacağız, Mısır dünyada en fazla hukuk fakültesi mezunlarının bulunduğu yerdir ama maalesef iş yok, istihdam yok, o kadar çok hukukçuyu taşımıyor ve yabancı dil noktasında tabancı dili iskalamamamız lazım. Yabancı dille eğitim demiyorum, onu özellikle söylüyorum, yabancı dil öğretimini iskalamamız lazım. Üniversitelerin hukuk fakültelerinin burada önemli bir sorumluluğu olduğunu düşünüyorum, çocuklarımıza mutlak ve mutlaka mezun ettiğimiz zaman bir dil öğrenimi vermemiz lazım. Dünyada şöyle bir problemimiz var, 16 yıl eğitim verip de yabancı dil öğretemeyen ben başka bir ülkeyi bilmiyorum. Bize en yakın ülkeyi biliyorum İspanya, 125 yıl önce yazılmış Osmanlı döneminde yazılmış Tanin gazetesini okudum, Tanin gazetesinde böyle bir ibare var; “Münevver ol kişidir ki bir garp dili ile bir şark lisanını mükemmel derecede kıraat eyleye, kitabet eyleye ve dahi tehim eyleye!” Önce şu yeni nesil belki anlamaz, diyor ki, bir kişiye aydın demenin asgari şartı bir Batı dili ve bir Doğu dilini iyi bir şekilde yazan, okuyan ve konuşulduğunu anlayan bir kişidir. 125 sene sonra biz ikiden bire düştük, onu da bulamıyoruz. Günün birinde bulmayı arzu ediyorum, temenni ediyorum, diliyorum bu vesile ile.

Toplantının son gün, son dakikasına kadar iştirak eden siz değerli dinleyicilerimize, değerli hocalarımıza çok teşekkür ediyorum. En iyi günlerin, hoş saatlerin, mutlu dakikaların ve aydınlık dolu günlerin sizlerle birlikte olmasını diliyorum, temenni ediyorum, arzu ediyorum. Hepinize hoşça kalın diliyorum.

TARTIŞMALAR

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Şimdi 15 dakika sorusu olan varsa, 15 dakika süreyle sadece sorularınızı, süre kalırsa hayır 15 dakika soru, katkınız o zaman yapın çünkü oraya müteveccihen soracaksınız. Ya soru, vakit kalırsa sorulardan size vereceğim yoksa kapatacağım, siz kendiniz o katkınızı sunun. Çünkü bir arkadaş dün burada soru soruyorum diye aldı, 15 dakika konuştu. Kim bilmiyorum ama bu diğer insanların haklarını çiğnemektir. O anlamda söylüyorum. Sorunuzu buyurun, siz sorun.

KATILIMCI

(*Mikrofonsuz*) Şöyle bir şey soracağım o zaman Ahmet Hocam bu dersin ...özellikle özel hukuk,

Prof. Dr. Ahmet BATTAL

Yok, cezada olabilir. Ceza veya medeni ama tercihan usulcüler dedim.

KATILIMCI

Yalnız şöyle bir problem çıkmıyor mu o zaman? Eğer bu dersi bu başlık altında verecekse ...hukuk metodolojisi, metot bilgiye giden yolda işte ulaşılması gereken yolda ...hukuk hakkında hukuk nedir sorusu bu felsefenin ontolojik problemidir. Hukuk hakkında bilgiye nasıl,

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Sorunuza gelin!

KATILIMCI

Eğer problemi,

Prof. Dr. Ahmet BATTAL

Müsaade edin,

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Yok, etmiyorum! 1 dakika Başkan benim! Soru sorun! Çünkü bir bayan burada 15 dakika konuştu soru da sormadı.

KATILIMCI

O bayan bendim Hocam çünkü ...ilgili olarak da gene konuşulduğu için,

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Sorunuzu sorun o zaman!

KATILIMCI

O zaman bu problemi bu isim altında ...felsefesine ait bir alan değil mi?

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Tamam, teşekkür ederim.

Prof. Dr. Ahmet BATTAL

İsminizi lütfeder misiniz?

KATILIMCI

Zehra.

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Buyurun Şahin Hocam.

Prof. Dr. Şahin AKINCI

(*Mikrofon*suz) Teşekkür ederim. Benim sorum size olacak. ...fakat buna karşı çözümünüz nedir onu soracağım. Soruları belli fakültelerden hocalar hazırlarsa ...bu fakültenin öğrencileri o zaman avantajlı duruma geçmiş olurlar. Hocasının soru tarzına alışkın en azından. Bu problemi çözmek için...

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Teşekkür ederim. Başka? Buyurun Hocam.

KATILIMCI

(*Mikrofon*suz) ...biraz daha açmanız mümkün mü diye soracaktım. Hocam bir sorum da size olacak. Görüşlerinize katıldığım bölümü öncelikle söyleyeyim, gerçekten biz karşılaştırmalı hukuk deyince dünyada Avrupa'dan, Amerika'dan ibaret sayıyoruz. Asya yok, Latin Amerika yok, Afrika yok. Ancak soru şurada, karşılaştırmalı hukuktan ne anlamalıyız? Yapılan çalışmalar ...Almanya'da, ...işte Çin'de şöyledir, Türkiye'de böyledir nokta koymak. Oysa ben biliyorum ki karşılaştırmalı hukuk ...ne olduğunu bilmiyorum, ben bu yöntemi uygulamıyorum çünkü çok ciddi bir teknik araştırma metodu olduğunu düşünüyorum. Elma ile armut karşılaştırılmaz. O yüzden acaba sizin bu konuda bir açıklayıcı bilginiz olabilir mi karşılaştırmalı hukuk mevzuunu ...Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, ben teşekkür ederim. Buyurun Hocam.

KATILIMCI

(*Mikrofon*suz) Sayın Hocam sorum size. ...sizin de bahsettiğiniz merkezi sınavın nasıl olması gerektiğini ben sizden duymak istiyorum. Eğer izin verirseniz sorum başka... böyle merkezi sınav eğer Mersis'ten olursa bizim... öğrenci tamamen analitik sisteme yönelik soru bekleyecektir, hazırlanacaktır. Bu kadar hukuk fakültesi mezununu ondan sonra merkezi sınavla karşı ...çok zor olacaktır. Nasıl bir çözüm düşünüyorsunuz? Kaçınılmaz görünüyor ...gerekli görünüyor ama nasıl yapılacak?

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Teşekkür ederim Hocam. Buyurun.

KATILIMCI

(*Mikrofonsuz*) Benim sorum da size. Mesela tıpta hoca olan biri ekonomik zorluk yaşamamakta ve uygulamanın içinde olabilmektedir. Oysa hukukta hoca ekonomik sıkıntı yaşamakta ve uygulamanın içinde olamamaktadır. Bunun sebebi nedir?

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Başka var mı? Yok. Hocam herhalde size, ondan sonra da bana. Buyurun siz 3 dakika veriyorum. Buyurun.

Prof. Dr. Ahmet BATTAL

Sevtaç Metin Hocama teşekkür ediyorum. İsminizi hep biliyorum ama şahsen karşılaşmamıştık sanıyorum daha önce. Sorunuz için bilhassa teşekkür ederim. Değerlendirmenizi de dinlemek isterdim doğrusu. Ayaküstü de olsa bayağı bu akşam vaktinden itibaren sohbet etmeye devam edeceğiz. Yaklaşımınızı belirlerirseniz sevinirim. Şöyle, sizin yaklaşımınıza göre hukuk metodolojisi bir disiplinin adıdır ve bu disiplin hukuk felsefesi ve sosyolojisiyle birlikte bir üst disiplinin alt parçalarıdır. Bunun delilini nereden bulduğunuzu doğrusu bilmek istiyorum ben, cahilliğimi bağışlayın. Özür dilerim, delilini nereden bulduğunuzu yani uygulamanın böyle gelmesi başka bir şey delilin nereden bulunduğu, böyle olması gerektiğinin delilinin ne olduğu başka bir şey malum, metod olarak da başka bir şey. Delilini doğrusu merak ediyorum. Bizim teklifimizin ve tercihimizin gerekçesini söyledim ama herhalde atlandı. Bizim teklifimizin gerekçesi şu, uygulamamızın gerekçesi, birinci sınıfın birinci döneminde hukuk başlangıcı dersini başlangıç ama aynı zamanda felsefe dersi gibi veya felsefeye de hazırlık dersi gibi zaten felsefe alanında çalışan birisi verecek ve versin. Bilhassa yorum kuralları ve benzeri konuları da birinci dönemde verdikten sonra ikinci döneme artık uygulamayı bilen birisi metodoloji dersini yürütsün diye düşünüyoruz. Yanlış olabilir ama gerekçemiz buydu. Öbür meseleyi de herhalde şahsen konuşmamız lazım. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Ben teşekkür ediyorum. Şimdi bir devlet imtihanı görüşü herhalde katılmayan yok, doğru. Fakat problem şu; genelde Ankara Hukuk hocaları benim de mezun olduğum, Şahin Bey ile biz sınıf arkadaşınız, 33 yıllık bir arkadaşlığımız var, sınıf arkadaşınız. Dolayısıyla bizim hocalarımız hazırlardı, İstanbul'da İstanbul hocalarına pek hazırlatılmazdı. Bizim Ankara Hukukun me-

zunları daha başarılı oluyordu biz Ankara Hukuk daha iyiyiz falan diyorduk. Ondan değil hocalardan kaynaklanan bir durumdu.

KATILIMCI

(Mikrofonsuz)

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

24 fakülte %48 evet. Tabii bu olacak şey değil ama böyle! Bunu önlemenin birkaç yolu var ama en önemli yolunu şu anda Atatürk Üniversitesi yapıyor. Atatürk Üniversitesi açık öğretim açtı, pardon arabuluculuk sınavlarını üstlendi, Adalet Bakanlığından onlar üstlendi. Bütün hukuk fakültelerine lütfen bize 100 tane soru gönderin diye geldi. Size de gelmiştir. Bütün geldi, geldi. Onları alır,

KATILIMCI

Eğitim yapan!

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Evet, arabuluculuk eğitimi yapan hukuk fakültelerine geldi. Bize de geldi. Bütün hukuk fakültelerine, lütfen 100 tane soru her alanda, işte 10 tane konu belirlenir, 10 tane alan 100 tane hazırlayın dendi. Onlar harmanlanır ve bir sınav komisyonu belirlenir. Bu sınav komisyonu ÖSYM yetkililerinin başkanlığında Türkiye Barolar Birliğinde olacak, hukuk fakültesi dekanlarının yetkilerinde olacak bir şeyde bu sorular bilgisayar ortamında basılır, 10'ar tane, 10-20 neyse işte ne kadar anlaşılacaksa bu komitenin belirlemiş olduğu esasla yapılır. Şimdi peki, test sistemi olursa o zaman bizim öğrettiğimiz bu kadar açıklamalarımız ne olacak? Şimdi biz, bu çok doğru değil ama yanlışlar içerisinde doğruya en yakını seçmek zorundayız ve pratiği olan bir sınav olmak zorunda. Yarın öbür gün, mesela şu anda 40 bin civarında öğrenci olduğu söyleniyor, yarın öbür gün 20 bin tane mezun verdiğini düşünün. 20 bin kişinin sınavını kim okuyacak? 20 bin diyoruz! Pratiği olmayan şeyler, 5'er sayfa yazsalar 100 bin sayfa! Kim okuyacak? Kim değerlendirecek? İtirazı kim yapacak? Bunlar olmayacak şeyler. O halde bunların içerisinde en makul olan 1, 0'dan büyüktür, bir küçük sınav daha doğrusu temelde eğer bu çocuk hukuk nosyonuna hakim mi değil mi, asgari şartları değil mi? Bu eliminasyon sınavı değil, bu kalifikasyon sınavı olacak. Yani bir ÖSYM gibi olmayacak, bir kalifikasyon belirlenecek. Asgari standartlara uygun mu? Tıpkı bu hani İngilizcede, yabancı dilde %70 alan herkes başarılı kabul ediliyor yabancı dil

sınavlarında. Nedir? Bu kalifikasyon, yani doğru veya yanlış bir kalifikasyon tespiti, elemantasyon sınavı değil. O bakımdan bu yola gidilebilir Şahin Hocam.

Mukayeseli hukukun faydası nedir? Elma ile armudu toplayamayız! Şüphesiz toplayamayız da ama

Prof. Dr. Ahmet BATTAL

Mukayese edemeyiz dedi, toplayamayız demedi.

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Mukayese edemeyiz ikisinden de faydalanırız. Şimdi örneğin Japon hukuku, Japon iş hukukundan biz nasıl yararlanırız? İş hukukunda temel amaç şöyle; çalışanın emeği ile geçinen, fikri veya beden emeği ile geçinenlerin çalışmasını çalışma arzu ve ihtiyacı olduğu müddetçe bunun sürekliliğini mümkün olduğu kadar sağlamaktır. Temel mantalite budur, bireysel iş hukuku açısından. Peki, Japon iş hukukundan bize bunun ne faydası olacak mukayese edersek? Birinci faydasını söyleyeyim; Japon iş hukukunda şöyle bir şey var, bir kişi işe adım attığı andan itibaren kişinin orada ömür boyu çalışacağı düşüncesi esas alınır. İşyeri iflas etmediği müddetçe ve ölmediği müddetçe! Temel mantık budur. Ve gentlemen act vardır, centilmenler akdi vardır. Bu kanundan kaynaklanmıyor, böyle bir taahhüt de yok. Böyle bir anlayış hakimdir. Bundan peki bizim yararlanmamız mümkün mü değil mi mukayeseli hukuk açısından? Değil, mümkün! Kamu düzenine aykırı olmayan ve temel mantalitemize, temel hukuk mefkuremize ilgili ana bilim dalının belirlemiş olduğu mefkureye aykırı olmadığı müddetçe niye yararlanmayalım? Pekala yararlanabiliriz.

Profesör öğretici gibi anlatmıyor mu dediniz?

KATILIMCI

Uygulamanın içinde yok demek istedim.

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Valla o belki, kimi kast ediyorsunuz bilmiyorum. Yalnız ben iş hukuku için söyleyeyim, bizim iş hukuku hocalarının tamamı uygulamanın içindedir, onların görüşleri Yargıtay kararlarına esas alınır. Yılda asgari iki defa Yargıtay kararlarına iş hukuk değerlendirme toplantısı vardır. Yine yılda en az dört veya beş defa iş hâkimlerine de eğitim verilir. Onlar bizi sıkıştırır bazı konularda,

bizim de o toplantılarda kendilerinin getirdiği sorunlara çözüm arama ve mukayeseli hukuktan yararlanma noktasında büyük çalışmamız vardır. Mesela geçen sene ve evvel sene bir sorun gündeme geldi. O sorunun çözümü, mukayeseli hukuk çalışan Brezilya'dan mukayeseli hukuk çalışmış bir arkadaş Brezilya örneğini verdi ve bunun üzerine bir sonraki toplantıda Brezilya'da ki bu ilgili konu tartışıldı. Dolayısıyla benim alanım için çok rahat konuşuyorum, öğretim üyelerinin çok büyük çoğunluğu uygulamanın içerisinde. Özel hukuk genel olarak öyle bir problemi yok ama kamu hukukunu bilmiyorum alanım değil ama herkesin de, öğretim üyesi arkadaşlarımızın genel olarak uygulamadan bigane olmadığını düşünüyorum. Ön bilgilerim bu şekilde.

Sevgili arkadaşlar, iki gün düren toplantının, öyle mi özür dilerim, buyurun.

Yrd. Doç. Dr. Bige AÇIMUZ

Bu hukuk klinikleri sorusu için teşekkür ederim. Hukuk klinikleri meselesi aslında yaparak, yapmadan hakkında konuşulmaması gereken bir mesele. Ben de hukuk klinikleri yapan biri değilim. Tek bu konudaki deneyimim, geçen yıl Haziran ayında Eskişehir Anadolu Üniversitesinin düzenlediği bir sempozyuma katıldım ve orada çok başarılı bir workshop yapıldı ve ne olduğunu biraz gördüm. Üç cümleyle söyleyeyim, gerçekten hani klinik fikri tıp öğretiminden alınıyor hukuk kliniğini getiriyor, hukuk öğretimine getiriliyor ve bu noktada da birkaç ayağı var: ...mute-courtlar, öğrencilerin de çok talepte bulunduğu, bir başka ayak hukuki sorunları olan kişilere bir tür yardım, tam bir danışmanlık değil yani bir avukatın ya da hukuk danışmanının görevini üstlenmek değil ama bir yön gösterme şeklindeki bir ayağı var. Üçüncü bir ayağı var ki bu önemli, özellikle sosyal sorumluluk ayağı diye düşünebiliriz. Toplumsal olarak dezavantajlı olan gruplara hakları konusunda onların erişebildiği şekilde bilgiler vermek ve bunları öğrencilerin yapması. Yani dersler dışında öğrencilerde bu konuda çalışmalar yapılması gibi bir ayağı da olan bir sistem. Ağırlıklı olarak bildiğim kadarıyla Amerika, Kanada ve Güney Afrika'da çok yoğun bir şekilde uygulanıyor bu sistem. Bu konuda aslında Kıta Avrupa'sı dediğimiz sistemler biraz daha geriden geliyorlar diyebilirim. Teşekkür ederim.

Prof. Dr. Refik KORKUSUZ

Oturum Başkanı, Yeni Yüzyıl Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Çok teşekkür ederim. Efendim iki gün süren ve Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesiyle Antalya Barosunun işbirliği ile gerçekleşen bu toplantıya katılan siz değerli katılımcılara çok teşekkür ediyorum. Bu toplantının çok güzel hukuki tartışmalara vesile olduğu konusunda herkesin aşağı yukarı bir ortak kanaati var. Umuyorum ve diliyorum ki bu toplantılar yılda en az bir

defa, bana göre iki defa; biri öğrenim yılının başında bir de sonunda mutlaka yapılmalıdır. Artık birbirimizi hukuksal argümanlarla tartışarak ikna etmenin yoluna gelmiştir. Hukuk fakülteleri kendilerini sorgulayabilme noktasına gelmelidir. O bağlamda katkısı bulunan herkese çok teşekkür ediyorum. Başta üniversitenin rektörüne, rektör yardımcısına, hukuk fakültesi dekan ve öğretim üyelerine ve değerli asistanlarına ve Antalya Barosunun Başkan ve Yönetim Kurulu üyelerine çok teşekkür ediyorum. Katılımcı siz değerli hocalarıma da ayrıca çok teşekkür ediyorum. Ben şahsım adına çok istifade ettiğimi beyan etmek istiyorum. En kısa oturumun başkanı olarak toplantıyı burada sona erdirdiğimizi beyan ediyorum. Şimdi de Konferans Sonuç Bildirgesini okumak ve toplantıyı kapatmak üzere gerekli açıklamaları da yapmak noktasında Sayın Dekanımıza söz veriyorum. Toplantıyı burada bitirirken hepinize tekrar tekrar başarılar diliyorum. Sevgilerimle...

İKİNCİ GÜN

8 KASIM 2013

KONGRE SONUÇ BİLDİRGESİ

Konferans Salonu

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

***Akdeniz Üniversitesi Rektör Yardımcısı ve
Hukuk Fakültesi Dekanı***

KONGRE SONUÇ BİLDİRGESİ

Prof. Dr. Muharrem KILIÇ

Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı

Teşekkür ediyorum Sayın Başkan, Sayın Dekanım, kıymetli meslektaşlarım, kalan öğrencilerimiz var mı? Var evet, orada gülümsüyor. Gerçekten, hakikaten sempozyum sözcüğünü kullanmadık ama sempozyum malumunuz şölen, bilimsel bir şölene dönüştü. Tabii benim kendi şahsım adıma söyleyeyim, tabii ki paralel oturumların olması bölünmeye yol açıyor, zihinsel bölünme oluyor, takipte güçlük çekiyorsunuz, işte orada takip etmenizin gerekli olduğunu düşündüğünüz şey oluyor öbür salonda, bu salondakini de kaçırmak istemiyorsunuz. Böyle ikilemler yaşadık şahsım adına. Bir de idari görev olunca rektörlükte de biraz işler olunca tabii biraz bölünme oldu şahsım adına ama takip ettiğim oturumların her biri gerçekten birbirinden çok değerliydi, çok gerçekten bu alana ilişkin bu suskunluk ya da sükut halinin aslında bir teraküm etme, bir bilgi birikimini, tecrübeyi bir anlamda biriktirme evresi olduğunu düşünmeye başladım. Gerçekten çok söylenecek söz olduğunu gördük, çok öne sürülecek düşünce olduğunu gördük, çok tartışılacak konu olduğunu gördük. O açıdan bu kongre gerçekten benim kişisel kanaatim maksadı ya da amaca ulaşmıştır diye düşünüyorum. Tabii bu kısa erimli amaç ya da hedef yani bu ilkiydi. Adına I. Hukuk Öğretimi Kongresi olarak isimlendirmemiz, adlandırmamızdaki amaç da buydu, sürekliliği temin etmek. İlk konuşmamada da ifade ettim, hani bunun devamının başkaca fakültelerimiz tarafından, hukuk fakülteleri tarafından ev sahipliğini umuyoruz, bekliyoruz diye. Bu noktada çok yoğun bir fakültemizden, Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültemizden yoğun bir beş kişilik heyet halinde katıldılar ve çok gerçekten istekli ve arzulu bir biçimde bu platformun, hukuk öğretimi platformunun il-

gili meselelerinin tartışılmasının devamlılığı noktasındaki istek ve arzularını ilettiler. Süreç içerisinde herhalde nihai karar ilgili rektörlükler ya da fakülte dekanlıkları bünyesinde karşılıklı yapılacak müzakereler ya da görüşmeler neticesinde önümüzdeki yıl nerede, nasıl yapılacağına dair, tematik alanlarının neler olacağına dair ki bu ilk toplantı açılış konuşmasında ya da ilk oturumda da söylemiştim, bir anlamda aslında eteğimizdeki taşları dökmekti, kim ne düşünüyor onu görmekti, boyumuzun ölçüsünü görmekti, almakta tabiri caizse. Bunu kısmen gerçekleştirdik, herkes bu noktadaki katkısını sağladı. Fakat daha somut bir biçimde hem adım atmak hem de neticeye varmak adına tabii daha tematik, daha spesifik konuları tartışmamız gerekiyor. Akademik örgütlenmeden işin pedagojik yanına, sosyolojik yanına, eğitimsel yanına her neyse sınavdır, başkaca şeydir, mesleki öğretim ayağı, birçok ayağı, birçok sorun alanı söz konusu spesifik anlamda. Bunlara dair daha kapsamlı çalışmaların yapılacağı ümidini taşıyorum ve bunun da aksi seda bulduğunu, karşılık bulduğunu mutlulukla görüyorum, sevinçle görüyorum.

Şimdi bunun tabii ki çıktısı yayınlanacak, bu bir çıktı, kongrenin çıktısı bütün bu değerli katılımlar, katkılar, söz almalar bunların hepsi kayıt altına alındı, bunlar da deşifre edilecek. Bütününü birlikte talep edilecek metinler yayınlanacak, deşifre edilen sözlü katılımlar, değerli katılımlar da bu metin içerisinde yer alacak. Önemli bir çıktı. Fakat bunun dışında ta başından beri aslında bizim de zihnimizde olan bir şey daha başkaca acaba ne tür bir çıktısı olabilir bunun? Konunun gerçekten ciddiyeti ve önemi behemehal belki icrai organların karar almasını gerektiren bir mesele ya da sorun olduğu için bir de bildirge, bir deklarasyon tarzında da bir çıktısının olmasını arzu ediyorduk. Bu kendiliğinden Refik korkusuz Hocam başta olmak üzere Necmi Hocamız, yine ben aynı şekilde bu noktadaki niyetlerini, dileklerini ilettiler. Hemen karşılık buldu çünkü niyet çakışmasıyla irade çakışması söz konusuydu mutlulukla ve gururla. Bu noktada sayın hocalarımızın katkısıyla üzerinde mutabık kalabildiğimiz, tabii ki başkaca şeyler de eklenebilir bu bildirgeye somut olarak bildirgede yer alması önerilecek konular da olabilir ama biz ana hatlarıyla 10 temel başlıkta bunun son çıktısı yada işte deklarasyon olarak maddeler belirledik. Bunu sizlerle paylaşarak programı kapatmak, bu kongreyi kapatmak istiyorum. Maddeleri okumadan önce şunu da söyleyeyim, başta da söylemiştim, gerçekten bu aşın pişirilmesinde çok kişinin, çok yemeğin, çok kurumun katkısı, gayreti oldu öğrencisinden hocasına, Baromuzdan Barolar Birliğine, Adalet Akademimize, Adalet Bakanlığımızın ilgili birimine, Müsteşarına, dekanlarımıza, öğrencilerimize herkesin katkısı, asistanlarımız, öğretim üyelerimiz, meslektaşlarımız hepsine gerçekten müteşekkirim. Bunu da ifade etmiş olayım tekrar.

Başlıklar halinde okuyorum ve bununla sonlandırmak istiyorum konuşmamı.

Birincisi; hukuk eğitimi için ulusal düzeyde bir mastır planı hazırlanmalıdır. Yeni hukuk fakülteleri kurulurken ve kontenjan verilirken bu mastır planı çerçevesinde hareket edilmelidir.

İkinci madde; sağlıklı bir hukukçu öğretim üyesi envanteri çıkartılmalı, hukuk lisans, yüksek lisans ve doktora programlarında mevcut envanter dikkate alınmalıdır. Ayrıca hukuk fakültelerinin nitelikli öğretim üyesi istihdam etmeleri sağlanması yönünde tedbirler geliştirilmelidir.

Üçüncü madde; diğer bilim alanlarında olduğu gibi İngilizcenin evrensel niteliği dikkate alınarak hukuk fakültelerinde ciddi bir şekilde İngilizce bilen hukukçu yetiştirme hedefi gerçekleştirilmelidir.

Dördüncü madde; hukuk fakültelerinde zorunlu derslerin sayısı azaltılmalı ve yerine seçimlik ders sayısı artırılmalıdır. Böylece hukuk fakültelerinin programlarında farklılıklar ve uzmanlaşmalar olabilmelidir.

Beşinci maddemiz; söz konusu hukuk öğreniminin eğitim süresinin bir yıl arttırılması yine bu madde kapsamında merkezi mezuniyet sınavının yapılması teklif edilmektedir.

Altıncı maddemiz de; hukuk fakültelerinin atama ve yükseltme kriterleri arasında her aşamada takdim tezi aranması noktasındaki mevcut uygulama sürdürülmelidir. Bu husus hukuk fakültelerinin yayınlarının kalitesi ve arttırılması için elzemdir.

Yedinci madde; hukuk fakültelerine öğretim üyesi bulamamanın temel gerekçelerinden biri olan düşük ücretli öğretim üyesi istihdamıdır. Bu nedenle devlet üniversitelerindeki hukukçu öğretim üyelerine, hakim ve savcılık meslek mensuplarına paralel ücret politikası belirlenmelidir.

Sekizinci maddemiz; Bolonya sürecine bağlı paralel olarak öğretim elemanlarının ve öğrencilerin uluslararası hareketliliği teşvik edilmelidir.

Dokuzuncu maddemiz; Hukuk Öğretimi Kongresinin yılda bir kez yapılması dileğini içeriyor.

Onuncu maddemiz, son maddemiz; doktora aşamasında pedagojik formasyonun alınmasının temin edilmesi deklarasyonumuzun son maddesi olarak ifade etmemiz gerekiyor.

Kıymetli dostlar, değerli arkadaşlar, hepinize katılımınızdan ötürü teşekkür ediyorum. Hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum. Sağ olun, var olun...

SUNUCU

Değerli sunumlarından dolayı hocalarımıza teşekkür ederiz. Kendilerine yerlerine almadan önce plaketteğini vermek üzere Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Muharrem Kılıç'ı davet ediyorum.

Hocam eğer izniniz olursa bir toplu fotoğraf alalım diyorum bugünün anısına, tüm sunum yapan hocalarımızı, tüm misafir konuklarımızı şöyle alalım lütfen bugünün hatırasına bir toplu fotoğraf için...

